

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

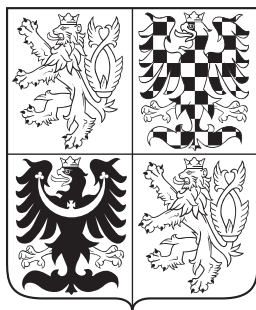

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA

NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 80 / ročník 2016 – I. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 80.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2017

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Česko. Ústavní soud

Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 80, ročník 2016. – 1. díl/Ústavní soud

České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2017, 728 s.

ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).

ISBN 978-80-7400-657-9 (váz.)

342.565.2 * 347.951 * (437.3)

Česko. Ústavní soud

ústavní soudy – Česko

soudní nálezy a usnesení – Česko

sbírky

342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2017

Vydání první

Sazba: SV, spol. s r. o.

Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2017

ISBN 978-80-7400-657-9 (C. H. Beck. Praha)

ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nález

Č. 1	K pochybení obecného soudu spočívajícímu v přehlédnutí zpětvzetí žaloby	25
Č. 2	K nepřihlédnutí k podání účastníka řízení v důsledku administrativního pochybení soudu při interním pohybu písemností.....	31
Č. 3	K nedostatečnému odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání.....	35
Č. 4	K rozhodnutí o nákladech občanského soudního řízení v důsledku pochybení obecného soudu	51
Č. 5	K povinnosti dovolacího soudu řádně odůvodnit své usnesení o odmítnutí dovolání.....	55
Č. 6	K soudnímu přezkumu správních rozhodnutí ve věci správního deliktu	65
Č. 7	K posuzování podání učiněného v trestním řízení prostřednictvím datové schránky	81
Č. 8	K povinnosti orgánů činných v trestním řízení provést účinné vyšetřování	91
Č. 9	K uložení pořádkové pokuty za hrubě urážlivé podání učiněné v občanském soudním řízení.....	107
Č. 10	K náhradě škody při zastavení trestního stíhání.....	125
Č. 11	K rozhodování tzv. bagatelních věcí z hlediska ústavní garance práva na spravedlivý proces K náležitému odůvodnění soudního rozhodnutí.....	139
Č. 12	K návrhu na zrušení § 264 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)	151
Č. 13	K prioritě interpretace nezakládající neplatnost smlouvy o smlouvě budoucí.....	163
Č. 14	K dokazování v odvolacím občanském soudním řízení	181
Č. 15	K právu na nestranného soudce K zásadě presumpce neviny v trestním řízení	191
Č. 16	K počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty pro uplatnění práva na náhradu škody na zdraví	205
Č. 17	K otázce dobré víry nabyvatele při převodu vlastnického práva k nemovitostem zapsaným v katastru nemovitostí	213
Č. 18	K povinnosti dovolacího soudu řádně odůvodnit své usnesení o odmítnutí dovolání.....	225
Č. 19	K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí o nepřipuštění změny žaloby.....	235
Č. 20	K rozhodování obecných soudů o návrhu na vyslovení neplatnosti voleb do zastupitelstva obce K právu účastníka řízení vyjádřit se k projednávané věci.....	239

OBSAH

Č. 21	K posuzování platnosti rozhodčí doložky	251
Č. 22	K návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, pokud se týkají prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu	257
Č. 23	K výši bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění v důsledku újmy na zdraví způsobené pracovním úrazem	275
Č. 24	K vymahatelnosti nároku na zaplacení regulačního poplatku za hospitalizaci	285
Č. 25	K ústavněprávním kritériím posuzování kolize základních práv v povinnosti obce regulovat provoz na účelové komunikaci v jejím vlastnictví	299
Č. 26	K návrhu na zrušení § 3 odst. 2 a § 4 odst. 2 vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky č. 101/2015 Sb.	327
Č. 27	K soudnímu přezkumu nezbytnosti a přiměřenosti místního šetření prováděného Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže K právu na respektování rodinného a soukromého života	345
Č. 28	K souladu právních závěrů soudu se skutkovými zjištěními	375
Č. 29	K rozhodování obecných soudů o žalobě na vydání bezdůvodného obohacení za neoprávněné užití chráněných autorských děl	385
Č. 30	K náležitému odůvodnění usnesení o odmítnutí dovolání	391
Č. 31	K procesní ochraně práv osob s duševním postižením K rozhodování o nákladech řízení ve vztahu k účastníkovi osvobozenému od soudních poplatků	401
Č. 32	K dokazování a zásadě presumpce nevin v trestním řízení	411
Č. 33	K právu účastníka občanského soudního řízení vyjádřit se při rozhodování odvolacího soudu k tvrzením protistrany K autonomii vůle smluvních stran ve vztahu k interpretaci smlouvy o převodu nemovitosti z vlastnictví bytového družstva do bezpodílového spoluvlastnictví manželů	427
Č. 34	K porušení práva na soudní ochranu v důsledku rozhodování nepříslušného orgánu	441
Č. 35	K podmínkám vydání rozsudku pro zmeškání	447
Č. 36	K porušení práva na spravedlivý proces v důsledku extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a závěry soudů z nich učiněnými	457

OBSAH

Č. 37	K interpretaci procesních předpisů určených k ochraně práv žadatele o informace	465
Č. 38	K doručování podání prostřednictvím datové schránky v občanském soudním řízení	475
Č. 39	K podmínkám vzniku faktického pracovního poměru K vázanosti soudu právním názorem soudu vyššího stupně.....	483
Č. 40	K náhradě nákladů řízení v případech tzv. formulářových žalob.....	495
Č. 41	K právu na zákonného soudce v souvislosti s povinností senátu Nejvyššího správního soudu předložit věc ve stanovených případech rozšířenému senátu tohoto soudu.....	501
Č. 42	K návrhu na zrušení části § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb.	517
Č. 43	K důsledkům nesprávného poučení soudu o oprávněm prostředku.....	531
Č. 44	K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem	543
Č. 45	K odmítnutí včas podané kasační stížnosti jako opožděné	555
Č. 46	K odůvodnění vzetí do vazby a trvání útěkové vazby.....	561
Č. 47	K dokazování v trestním řízení K důkazu pachovou zkouškou	573
Č. 48	K odpovědnosti státu za škodu vzniklou porušením povinnosti živnostenského úřadu K důvěře ve správnost aktů veřejné moci	591
Č. 49	K právu na obhajobu a právu obviněného podat odpor proti trestnímu příkazu	605
Č. 50	K věcné příslušnosti soudu v případech incidenčních sporů	613
Č. 51	K osvobození od soudních poplatků při uplatnění nároku na náhradu škody za imateriální újmu.....	623
Č. 52	K porušení práva na spravedlivý proces v důsledku překvapivého rozhodnutí odvolacího soudu.....	635
Č. 53	K rozhodování o náhradě nákladů řízení ve sporech o zadosti- učinění podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb.....	643
Č. 54	K počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty pro uplatnění práva na náhradu škody.....	653
Č. 55	K nesprávnému poučení účastníka řízení o lhůtě k doplnění dovolání	661
Č. 56	K povolení obnovy trestního řízení.....	667

OBSAH

II. Usnesení

Č. 1	K přípustnosti ústavní stížnosti v tzv. statusových věcech	685
Č. 2	K aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti K postavení autorizovaného inspektora jakožto orgánu veřejné moci	693
Č. 3	K pořízení zvukového záznamu ze soudního jednání.....	697
Č. 4	K problematice soudních poplatků ve správním soudnictví	701
Systematický rejstřík nálezů		710
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení		712
Věcný rejstřík		714

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

N. č. 51

čl. 1 – N. č. 7 až 14, 24, 26, 28, 32, 38, 41, 48

usn. č. 1

čl. 2 – N. č. 3, 8 až 10, 13, 22, 26, 32, 33, 41, 43, 47

čl. 4 – N. č. 6, 10, 13, 15, 24, 25, 30, 32, 36, 41, 55

čl. 5 – N. č. 20

čl. 7 – N. č. 42

čl. 9 – N. č. 24, 27

čl. 10 – N. č. 12

čl. 79 – N. č. 26

čl. 81 – N. č. 11, 22

čl. 82 – N. č. 9, 11, 12, 22

čl. 83 – N. č. 3, 4, 6, 8, 9, 11 až 17, 20, 23 až 25, 27, 28, 30, 32, 34, 36, 40, 42, 44, 45, 48, 50, 54, 55

usn. č. 1

čl. 87 – N. č. 1, 3 až 5, 7, 11 až 13, 16, 17, 20, 24, 25, 28, 30, 38, 42, 44, 45, 48, 50, 55

usn. č. 2, 4

čl. 88 – usn. č. 2

čl. 89 – N. č. 17, 24, 27, 29, 37, 40, 49, 55, 56

čl. 90 – N. č. 9, 13, 14, 16, 28, 30, 32, 35, 38, 41, 47

čl. 91 – N. č. 3, 7, 11, 14, 16, 17, 28, 32, 44, 55

čl. 92 – N. č. 41

čl. 93 – N. č. 22

čl. 94 – N. č. 41

čl. 95 – N. č. 12, 18, 22 až 24, 32

usn. č. 1

čl. 96 – N. č. 6, 13, 35, 48

čl. 97 – N. č. 22

čl. 112 – N. č. 12

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

čl. 1 – N. č. 6, 8, 27, 42, 51

čl. 2 – N. č. 3, 8 až 11, 13, 26, 27, 33, 43, 47, 48

čl. 3 – N. č. 24, 27, 42

čl. 4 – N. č. 11, 13, 25, 26, 41 až 43, 48

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 6 – N. č. 16, 54
- čl. 7 – N. č. 16, 54
- čl. 8 – N. č. 8, 10, 26, 32, 46
- čl. 9 – N. č. 8
- čl. 10 – N. č. 8, 10, 44, 53
- čl. 11 – N. č. 1, 3, 5, 8, 9, 13, 17, 24, 25, 33, 40, 42, 43
- čl. 13 – N. č. 29
- čl. 14 – N. č. 26
- čl. 17 – N. č. 9, 37
- čl. 21 – N. č. 20
- čl. 22 – N. č. 20
- čl. 25 – N. č. 26
- čl. 26 – N. č. 26, 43
- čl. 28 – N. č. 8
- čl. 31 – N. č. 24
- čl. 32 – N. č. 26, 44
- čl. 35 – N. č. 42
- čl. 36 – N. č. 1 až 21, 23 až 25, 27 až 41, 43 až 56
usn. č. 1, 2, 4
- čl. 37 – N. č. 2, 6, 9, 13, 20, 25, 32, 33, 35, 49
usn. č. 1
- čl. 38 – N. č. 1, 6, 9, 15, 20, 25, 29, 33 až 36, 41, 48, 50 až 52
usn. č. 1
- čl. 40 – N. č. 6, 10, 15, 27, 32, 47, 49
- čl. 41 – N. č. 43
- čl. 42 – N. č. 8

3. Ústava Československé socialistické republiky (ústavní zákon Národního shromáždění č. 100/1960 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

- čl. 4 – N. č. 12

4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)

- čl. 14 – N. č. 32

5. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

- N. č. 7

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 4 – N. č. 8
- čl. 5 – N. č. 8, 51
- čl. 6 – N. č. 3, 5, 6, 11 až 13, 15 až 19, 25, 27, 28, 30 až 33, 38, 40, 47, 49, 51, 53, 55
- čl. 8 – N. č. 8, 9, 16, 27, 44, 54
- čl. 10 – N. č. 9
- čl. 13 – N. č. 27, 37, 55
- čl. 14 – N. č. 27, 43
- čl. 34 – N. č. 27
- čl. 35 – N. č. 27, 33

Dodatkový protokol

- čl. 1 – N. č. 3, 5, 25, 27, 33, 40, 53

Protokol č. 7

- čl. 2 – N. č. 12

6. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

- čl. 5 – N. č. 8
- čl. 47 – N. č. 18

7. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

- čl. 3 – N. č. 24, 44
- čl. 18 – N. č. 44

8. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.)

- čl. 13 – N. č. 31

9. Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 75/2013 Sb. m. s.)

- N. č. 8

10. Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2015 Sb. m. s.)

- N. č. 8

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

11. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 1 až 56
usn. č. 1 až 4
12. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
N. č. 3, 11, 13, 23, 25, 26, 44
usn. č. 1
13. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3, 11, 13, 16 až 18, 21, 23, 25, 51, 54
14. Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 1, 3 až 5, 9 až 14, 16 až 19, 23, 25, 27 až 31, 33, 35, 36, 38, 39, 50 až 53, 55
usn. č. 3
15. Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 44
usn. č. 1
16. Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 6, 20, 27, 37, 41, 43, 45
usn. č. 2, 4
17. Zákon Federálního shromáždění č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3
18. Zákon Parlamentu České republiky č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 13, 33

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

19. Zákon Federálního shromáždění č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 48
20. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 7, 8, 10, 15, 32, 34, 46, 47, 49
21. Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 7, 8, 10, 12, 51, 56
22. Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 7, 8, 10, 12, 15, 27, 32, 34, 46, 47, 49, 56
23. Zákon Parlamentu České republiky č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb.
N. č. 8
24. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 41, 42
usn. č. 2
25. Zákon Národního shromáždění č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 48
26. Zákon Parlamentu České republiky č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 20
27. Zákon Parlamentu České republiky č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 22

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

28. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 3, 9, 12, 22, 38, 39, 41
usn. č. 3
29. Zákon Parlamentu České republiky č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů
usn. č. 2
30. Zákon Federálního shromáždění č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 9
31. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 8, 22
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 22
33. Zákon Federálního shromáždění č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 51
34. Zákon Parlamentu České republiky č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 43
35. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 18
36. Zákon České národní rady č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 42

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

37. Zákon Federálního shromáždění č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 17
38. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 23, 39, 52
39. Zákon Parlamentu České republiky č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 22
40. Zákon Parlamentu České republiky č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 22
41. Zákon Federálního shromáždění č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 43
42. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 6
43. Zákon Parlamentu České republiky č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 24
44. Zákon Parlamentu České republiky č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 25

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

45. Zákon České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 25
46. Zákon Federálního shromáždění č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 42
47. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 42
48. Zákon České národní rady č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 48
49. Zákon České národní rady č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 48
50. Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 51
usn. č. 4
51. Zákon České národní rady č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 4
52. Zákon Parlamentu České republiky č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 2
53. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 21

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

54. Zákon Parlamentu České republiky č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 26
55. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 26, 50
56. Zákon Federálního shromáždění č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 50
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 26
58. Zákon Parlamentu České republiky č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 21
59. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 10, 30, 36, 48, 51, 53
60. Zákon Parlamentu České republiky č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 7
61. Zákon Parlamentu České republiky č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 52

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

62. Zákon Parlamentu České republiky č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 45
63. Zákon Parlamentu České republiky č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 42
64. Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 25, 42
65. Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 25
66. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 2
67. Zákon Parlamentu České republiky č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 7, 38
68. Zákon Parlamentu České republiky č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 29
69. Zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 41

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

70. Zákon Parlamentu České republiky č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 27
71. Zákon Parlamentu České republiky č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 37
72. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 1
73. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek
N. č. 40
74. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 26
75. Vyhláška Ministerstva pro místní rozvoj č. 372/2001 Sb., kterou se stanoví pravidla pro rozúčtování nákladů na tepelnou energii na vytápění a nákladů na poskytování teplé užitkové vody mezi konečné spotřebitele
N. č. 11
76. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 23, 54

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

77. Vyhláška Federálního ministerstva financí, Ministerstva financí České socialistické republiky, Ministerstva financí Slovenské socialistické republiky a předsedy Státní banky československé č. 160/1976 Sb., o finanční a úvěrové pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě, ve znění vyhlášky č. 172/1980 Sb.
N. č. 33

I. Nález

Č. 1

K pochybení obecného soudu spočívajícímu v přehlédnutí zpětvzetí žaloby

Jakkoliv je v případě bagatelní částky Ústavní soud při svých zásadách do rozhodovací činnosti obecných soudů velmi zdrženlivý, zruší napadené rozhodnutí, pokud jím došlo k porušení kogentního ustanovení právní normy (přehlédnutí návrhu na zastavení řízení podle § 96 občanského soudního řádu v důsledku pochybení soudce).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 6. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 2682/15 ve věci ústavní stížnosti Aleše Bízy, zastoupeného Mgr. Lukášem Votrubou, advokátem, se sídlem v Liberci IV – Perštýně, Moskevská 637/6, proti rozsudku Okresního soudu v Liberci ze dne 31. 10. 2014 č. j. 15 EC 448/2011-35, kterým bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti zaplatit vedlejší účastníci řízení částku 1 016 Kč s příslušenstvím a náklady řízení ve výši 3 446 Kč, za účasti Okresního soudu v Liberci jako účastníka řízení a Dopravního podniku měst Liberce a Jablonce nad Nisou, a. s., se sídlem Mrštíkova 403/7, Liberec III, zastoupené JUDr. Karlem Valdaufem, advokátem, se sídlem Vinohradská 938/37, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Liberci ze dne 31. 10. 2014 č. j. 15 EC 448/2011-35 bylo porušeno vlastnické právo stěžovatele zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Okresní soud v Liberci je povinen zaplatit stěžovateli k rukám jeho právního zástupce na náhradě nákladů řízení před Ústavním soudem částku 8 228 Kč do 30 dnů od doručení tohoto nálezu.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatná zjištění z vyžádaného spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Dne 3. 9. 2015 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se jí domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozsudku, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Liberci sp. zn. 15 EC 448/2011 Ústavní soud zjistil, že jmenovaný soud v záhlaví citovaným rozsudkem rozhodl ve věci Dopravního podniku měst Liberce a Jablonce nad Nisou, a. s., jako žalobce (dále též jen „vedlejší účastnice“) proti stěžovateli jako žalovanému tak, že stěžovatel je povinen zaplatit žalobci částku 1 016 Kč s příslušenstvím a náklady řízení ve výši 3 446 Kč. Ve věci bylo totiž podle soudu zjištěno, že Eva Fremová nastoupila dne 19. 6. 2010 do vozidla žalobce v Liberci na lince číslo 12. Po započetí přepravy se neprokázala platným jízdním dokladem. Protože cestovala bez platné jízdenky, porušila žalobcem vydaný městský přepravní řád. Jmenovaná tak byla povinna vedle jízdného 16 Kč zaplatit navíc přírůžku k jízdnému ve výši 1 000 Kč. K dluhu žalované ovšem přistoupil téhož dne stěžovatel a zavázal se k jeho splnění. S ohledem na to, že prý stěžovatel ani žalovaná dlužnou částku neuhradili, soud žalobě vyhověl.

3. Stěžovatel s tímto rozhodnutím soudu nesouhlasí, neboť uvedený dluh uhradil po podání žaloby, což ostatně okresnímu soudu řádně doložil. Nadto soud nezasílal právnímu zástupci stěžovatele žádné přípisys během řízení, takže stěžovatel nemohl náležitě hájit svá práva. Současně stěžovatel požádal, aby mu Ústavní soud v souladu s ustanovením § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu přiznal náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem, neboť řízení před Ústavním soudem vyžaduje nutnost právního zastoupení, což pro stěžovatele znamená, že kvůli popsanému pochybení soudu – a z něj plynoucí možnosti exekuce na stěžovatelův majetek – musel vynaložit dodatečné finanční prostředky.

II. Vyjádření účastníka řízení, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatele

4. Z vyjádření Okresního soudu v Liberci vyplynulo, že stěžovatel po podání žaloby dluh skutečně zaplatil, a žalobce vzal proto žalobu zpět. Protože ve věci nezačalo jednání, chtěl samosoudce JUDr. Vladimír Maxa rozhodnout ve smyslu ustanovení § 96 odst. 4 o. s. ř. bez jednání

usnesením o zastavení řízení, a proto ani nedoručoval zpětvzetí žaloby zástupci stěžovatele a nenařizoval jednání ve věci. Při vyhlášení rozhodnutí – kdy takto vyhlášoval více rozhodnutí najednou – prý však na zpětvzetí žaloby v právě projednávané věci zapomněl a rozhodl napadeným rozsudkem. Po vyhlášení rozsudku si toto své pochybení uvědomil, ale už ve věci nemohl nic dělat.

5. Vedlejší účastnice k právě projednávané věci uvedla, že stěžovatelova stížnostní argumentace se týká jen drobnějších procesních pochybení při aplikaci podústavního práva, která nemohou nabýt ústavněprávní relevance.

6. Vzhledem k obsahu vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení nezasílal Ústavní soud stěžovateli tato vyjádření k replice, jelikož by to bylo zjevně neúčelné.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

7. Ústavní soud rozhodl, že ve věci není nutno nařizovat jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

8. Ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

10. Z dříve provedené rekapitulace věci je totiž patrné, že soud postupoval nesprávně, pokud stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalobci nárokovanou částku představující jízdné ve výši 16 Kč a částku představující přírážku k němu ve výši 1 000 Kč, neboť stěžovatel dluh po vydání elektronického platebního rozkazu uhradil. Návrh na vydání elektronického platebního rozkazu byl totiž okresnímu soudu doručen dne 26. 8. 2011,

elektronický platební rozkaz byl vydán dne 23. 9. 2011 (č. j. 15 EC 448/2011-10), avšak protože nebyl stěžovateli doručen, Okresní soud v Liberci jej usnesením ze dne 3. 1. 2012 (č. j. 15 EC 448/2011-16) zrušil. Již předtím nicméně stěžovatel dluh dne 7. 11. 2011 uhradil (srov. č. 1. 30 vyžádaného soudního spisu), a proto také dne 16. 9. 2014 vzala vedlejší účastnice žalobu zpět (č. 1. 32). K výzvě okresního soudu přitom stěžovatel prostřednictvím svého právního zástupce již dne 4. 11. 2013 sdělil, že žalovanou částku vedlejší účastnici uhradil, což ostatně i doložil fotokopii příjmového pokladního dokladu (č. 1. 30). Přesto okresní soud rozhodl dne 31. 10. 2014 napadeným rozsudkem tak, jak je popsáno výše.

11. Ústavní soud za této situace konstatuje, že v dané věci došlo ke zjevnému pochybení ze strany Okresního soudu v Liberci, spočívajícímu v přehlédnutí zpětvzetí podané žaloby z důvody uhrazení dluhu stěžovatelem. Toto pochybení ostatně plně uznává i samotný okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti. Proto Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Nad tento rámec výctu základních práv uplatněných stěžovatelem konstatuje Ústavní soud rovněž porušení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, k němuž došlo bezdůvodným stanovením povinnosti stěžovateli uhradit blíže specifikovanou částku.

12. Jakkoliv se sice z hlediska její výše jedná jen o tzv. bagatelní částku, kde je Ústavní soud při svých zásadách do rozhodovací činnosti obecných soudů velmi zdrženlivý, je v nyní projednávaném případě zjevné, že se okresní soud dopustil porušení kogentních ustanovení právních norem (zejména § 96 o. s. ř.), a tím, že nezohlednil citovaný procesní návrh vedlejší účastnice (návrh na zastavení řízení), vůbec nepřihlédl k vyjádření stěžovatele (v němž bylo mimo jiné doloženo, že dluh již v plné výši uhradil) a ani mu nedal k dispozici vyjádření žalobce, porušil elementární pravidla práva na spravedlivý proces, neboť nerozhodl spravedlivě, v souladu se zjištěnými okolnostmi dané věci a za plného respektování procesních práv účastníků řízení. Závažnost daného případu pro stěžovatele (navzdory bagatelní výši předmětné finanční částky) je ostatně dána i tím, že – jak stěžovatel uvádí – je v důsledku napadeného rozsudku ohrožen exekucí, která je nařízena právě na jeho základě.

13. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Okresního soudu v Liberci zrušil.

14. S ohledem na specifické okolnosti daného případu přistoupil Ústavní soud rovněž k aplikaci ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, podle něhož může v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu

účastníkovi jeho náklady řízení. Protože totiž bylo nyní řízení o ústavní stížnosti vyvoláno výhradně zjevným (byť třeba i lidsky omluvitelným) pochybením Okresního soudu v Liberci, uložil mu Ústavní soud, aby nahradil stěžovateli náklady spojené s jeho zastoupením v řízení před Ústavním soudem ve výši 8 228 Kč – tj. za dva úkony právní služby podle ustanovení § 7 bodu 5 ve spojení s § 9 odst. 4 písm. e) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „AT“) po 3 100 Kč, ve spojení s § 11 písm. a) a d) AT, dále náhradu hotových výdajů dle § 13 odst. 3 AT (300 + 300 Kč), to vše navýšené podle § 14a odst. 1 AT o 21 % DPH. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení Ústavní soud učinil součástí nálezu, neboť je-li možno o uložení povinnosti k náhradě rozhodnout usnesením (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu), je nepochybně možné tak učinit i nálezem [srov. k tomu např. nález sp. zn. II. ÚS 53/97 ze dne 17. 2. 1999 (N 26/13 SbNU 195)]. K zaplacení náhrady nákladů řízení určil Ústavní soud přiměřenou lhůtu 30 dnů od doručení tohoto nálezu.

Č. 2

K nepřihlédnutí k podání účastníka řízení v důsledku administrativního pochybení soudu při interním pohybu písemností

Pokud technickou chybou administrativního systému soudu dojde k chybnému posouzení skutkového stavu věci (zde: důkazní návrhy a plná moc nebyly založeny do spisu), nastane porušení práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1) a práva na rovnost účastníků (čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 7. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 2841/15 ve věci ústavní stížnosti Karoliny Frolíkové, zastoupené Mgr. Dagmar Vítů Peckovou, advokátkou, advokátní kancelář se sídlem Biskupský dvůr 2095/8, 110 00 Praha 1, proti rozsudku Okresního soudu v Mostě ze dne 3. 7. 2015 č. j. 33 C 385/2014-30, jímž byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit České kanceláři pojistitelů částku 4 740 Kč s příslušenstvím a nahradit jí náklady řízení ve výši 5 119 Kč, za účasti Okresního soudu v Mostě jako účastníka řízení a České kanceláře pojistitelů jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Mostě ze dne 3. 7. 2015 č. j. 33 C 385/2014-30 byla porušena práva stěžovatelky zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 3. 7. 2015 č. j. 33 C 385/2014-30 se ruší.

Odůvodnění

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených čl. 37 odst. 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhala zrušení shora označeného rozsudku, jímž ji Okresní soud v Mostě zavázal povinností zaplatit žalobkyni České kanceláři pojistitelů částku 4 740 Kč s příslušenstvím a nahradit jí náklady řízení ve výši 5 119 Kč.

2. Ze spisu Okresního soudu v Mostě sp. zn. 33 C 385/2014, který si Ústavní soud vyžádal k ověření stěžovatelčiných tvrzení vyplynulo, že Česká kancelář pojistitelů žalovala stěžovatelku jako vlastníka motorového vozidla tovární značky PEUGEOT 309 1.2. SPZ X o zaplacení žalované částky, představující nezaplacený příspěvek dle ustanovení § 24c zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, za dobu od 10. 6. 2010 do 7. 9. 2010 a náklady spojené s uplatněním nároku. Okresní soud v Mostě vydal dne 14. 7. 2014 elektronický platební rozkaz č. j. EPR 155679/2013-8, který stěžovatelka v zastoupení JUDr. Věrou Ptáčkovou, advokátkou, včas a řádně napadla odporem. V něm tvrdila, že v žalovaném období nebyla vlastníkem vozidla, a na podporu svých tvrzení předložila soudu listiny, ze kterých bylo podle ní zřejmé, že v žalovaném období neměla povinnost platit požadovaný příspěvek. Okresní soud v Mostě vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili, zda souhlasí s rozhodnutím bez jednání, a vyzval žalobkyni, aby předložila další listinné důkazy k prokázání svých tvrzení; výzva byla zaslána k rukám stěžovatelky. Následně dne 3. 7. 2015 Okresní soud v Mostě vyhlásil ústavní stížností napadený rozsudek, z jehož odůvodnění je zřejmé, že skutkový stav byl zjištěn provedením důkazů navržených pouze žalobkyní. Rozsudek byl doručen k rukám stěžovatelky dne 21. 7. 2015, poté soud vydal opravné usnesení ze dne 24. 7. 2015 č. j. 33 C 385/2014-32, kterým doplnil do záhlaví rozsudku jméno a adresu právní zástupkyně stěžovatelky, již následně doručil rozsudek do datové schránky dne 28. 7. 2015. Proti rozsudku Okresního soudu v Mostě nebylo odvolání přípustné. Součástí spisu je úřední záznam ze dne 24. 7. 2015 (č. l. 30), ve kterém se konstatuje, že ze systému CEPR (centrální elektronický platební rozkaz) nebyly vytištěny a do spisu založeny stěžovatelkou navržené důkazy a plná moc její tehdejší právní zástupkyně.

3. V ústavní stížnosti stěžovatelka zrekapitulovala průběh řízení a závěrům Okresního soudu v Mostě oponovala i s poukazem na nosné rozhodovací důvody nálezů Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. 3. 2014 (N 48/72 SbNU 543) a sp. zn. IV. ÚS 4002/13 ze dne 9. 6. 2014 (N 117/73 SbNU 811). Stěžovatelka vytkla soudu, že zcela pominul jí předložené důkazy, kterými prokazovala nedostatek své pasivní legitimace. Uvedla, že společně s podáním odporu proti elektronickému platebnímu rozkazu předložila Okresnímu soudu v Mostě potvrzení Magistrátu města Teplice ze dne 29. 7. 2014, z něhož je patrné, že předmetné vozidlo vlastnila pouze do dne 9. 9. 2009, dále žádost o depozit registrační značky ze dne 31. 8. 2009 a velký technický průkaz, ve kterém bylo v části B potvrzeno, že „dne 31. 8. 2009 byla registrační značka a ORV uloženy na OÚ“; okresní soud se však jejími návrhy na provedení důkazů nezabýval, navíc v průběhu řízení

obesílal přímo stěžovatelku, a nikoliv její právní zástupkyni. Příčinu těchto závažných pochybení stěžovatelka zjistila po nahlédnutí do soudního spisu po ukončení řízení z úředního záznamu soudu, podle kterého nebyly ze systému CEPR vytištěny a do spisu založeny jí navržené listinné důkazy a plná moc její tehdejší právní zástupkyně. Stěžovatelka vyjádřila přesvědčení, že v důsledku zjevně chybného administrativního postupu nemohl Okresní soud v Mostě o nároku žalobkyně řádně rozhodnout, a proto navrhla, jak je shora uvedeno.

4. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

5. Okresní soud v Mostě ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 10. 11. 2015 uvedl, že při svém rozhodování vyšel z důkazů předložených žalobkyní. Připustil, že do soudního spisu nebyly vytištěny ze systému CEPR stěžovatelkou předložené důkazy a plná moc její právní zástupkyně, z čehož vyplývá, že ve svém rozhodnutí nezohlednil důkazy předložené stěžovatelkou, neboť nebyly do dne vydání rozsudku ve spise založeny, přestože byly soudu řádně doručeny a vedeny v systému CEPR. Okresní soud též připustil, že stěžovatelce, která byla zastoupena, nebylo řádně doručeno usnesení ze dne 6. 3. 2015 č. j. 33 C 385/2014-11, jímž soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili, zda souhlasí s rozhodnutím bez nařízení jednání. Okresní soud v Mostě uzavřel, že stěžovatelka bez své viny nemohla použít důkazy, které pro ni mohou přivodit příznivější rozhodnutí ve věci.

6. Česká kancelář pojistitelů nevyužila svého práva a k ústavní stížnosti se nevyjádřila.

7. Ústavní soud po ověření formálních náležitostí ústavní stížnosti a její přípustnosti přistoupil k meritornímu přezkumu napadeného rozsudku. Ve věci rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že by žádné další objasnění nepřineslo (§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

8. Ústavní soud po seznámení se s argumentací přednesenou v ústavní stížnosti, s vyjádřením účastníka řízení a se spisem Okresního soudu v Mostě sp. zn. 33 C 385/2014 dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Jak je z vyjádření Okresního soudu v Mostě a soudního spisu zjevné, nebyly stěžovatelčiny důkazní návrhy a plná moc její právní zástupkyně včas vytištěny z elektronického systému a založeny do spisu v listinné podobě. Tento nedostatek způsobil, že Okresní soud v Mostě při zjišťování skutkového stavu vycházel pouze z důkazů předložených žalobkyní a měl za to, že žalovaná stěžovatelka žádné důkazy soudu nepřeložila, což však objektivně neodpovídalo skutečnosti. V tomto postupu spatřuje Ústavní soud porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3

Listiny, neboť obecný soud musí věnovat pozornost všem skutečnostem, které jsou důležité pro jeho rozhodování. Je nerozhodné, že se důkazní návrhy stěžovatelky a plná moc k jejímu zastoupení nedostaly včas v listinné podobě do sféry dispozice příslušného soudce okresního soudu, neboť oběh písemností je věcí vnitřní organizace práce každého soudu [srov. náleze sp. zn. I. ÚS 689/05 ze dne 21. 6. 2006 (N 126/41 SbNU 575)]. Z ústavněprávního hlediska lze považovat postup soudu při nakládání s důkazními návrhy za bezdůvodné opomenutí, což představuje pochybení, jež má ústavněprávní relevanci pro posouzení řádného dodržení pravidel při zjišťování skutkového stavu věci samé.

10. Zrušením napadeného rozsudku se Okresnímu soudu v Mostě otevírá možnost napravit svůj postup v důkazním řízení a vypořádat se s důkazy navrženými stěžovatelkou a jejími argumentačními tvrzeními za dodržení všech ústavních procesních principů. Námitkami dotýkajícími se merita věci se Ústavní soud nezabýval, neboť prostor pro jejich uplatnění stěžovatelkou je prvotně v řízení před Okresním soudem v Mostě.

11. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek Okresního soudu v Mostě zrušil.

Č. 3

K nedostatečnému odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání

I. K zásadám řádně vedeného soudního řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod patří i povinnost náležitě se vypořádat s právní argumentací účastníka řízení; opírá-li se tato argumentace o judikaturu zejména Nejvyššího soudu, musí obecný soud v případě, že ji odmítne jako nepřiléhavou, vyložit, z jakého důvodu tomu tak má být, v jakém konkrétním aspektu se tehdy posuzovaný případ odlišuje od aktuálně řešeného a rovněž proč má jít o právně relevantní rozdíl, pro který nelze stávající právní názor tam vyslovený na souzenou věc použít.

II. Použití právního pojmu (*terminus technicus*), jakým je tzv. kumulativní novace, nemůže vzhledem k okolnostem, za kterých byl takový projev vůle učiněn, nahradit výklad vůle smluvních stran; proto je třeba oproti právněteoretické konstrukci výkladu „podústavního“ práva, jejíž obsah není ani v právní teorii, ani v judikatuře všeobecně sdílen a ani v soudním rozhodnutí definován, dát přednost v opoře o čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky jasně, určitě a srozumitelně vyjádřené vůli účastníků právního vztahu, vyjádřené v dodatcích k úvěrové smlouvě.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 12. ledna 2016 sp. zn. III. ÚS 119/14 ve věci ústavní stížnosti ARTA REAL, k. s., IČO 26174545, se sídlem Praha 7, Přístavní 321/14, zastoupené Mgr. Karlem Somolem, advokátem, se sídlem Praha 1, Karlovo náměstí 24, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2013 č. j. 32 Cdo 2531/2012-288 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. listopadu 2011 č. j. 18 Co 455/2011-259, vydaným v řízení o stěžovatelčině žalobě, již se domáhala na vedlejší účastníkovi řízení jakožto zástavním dlužníkovi zaplacení částky 11 300 000 Kč z titulu splátek úvěru, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Viléma Janouška, zastoupeného Mgr. et Mgr. Tomášem Sedláčkem, advokátem, se sídlem Brno, Příkop 2a, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2013 č. j. 32 Cdo 2531/2012-288 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2013 č. j. 32 Cdo 2531/2012-288 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností ze dne 9. 1. 2014 napadla stěžovatelka v záhlaví uvedená soudní rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno zejména její právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právo vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny ve spojení s čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 19. 5. 2011 č. j. 46 C 47/2006-211 bylo vedlejšímu účastníkovi jako zástavnímu dlužníkovi uloženo zaplatit částku 1 400 000 Kč včetně příslušenství s tím, že uspokojení této pohledávky je stěžovatelka oprávněna domáhat se pouze z výtěžku zpeněžení spoluvlastnického podílu ve výši ideální poloviny na nemovitostech v rozsudku blíže specifikovaných (výrok I), co do částky 9 900 000 Kč s příslušenstvím byla žaloba zamítnuta (výrok II), a dále jím bylo rozhodnuto o nákladech řízení (výroky III až VI).

3. Rozsudek soudu prvního stupně napadli odvoláním stěžovatelka i vedlejší účastník. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) tento rozsudek v zamítavém výroku II ve věci samé potvrdil, ve vyhovujícím výroku I ve věci samé změnil tak, že se žaloba na zaplacení částky 1 400 000 Kč zamítá (výrok I), a stěžovatelce uložil zaplatit náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výroky II až IV).

4. Napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu bylo stěžovatelčino dovolání proti rozsudku odvolacího soudu v části měnícího výroku ve věci samé zamítnuto, ve zbývajícím rozsahu bylo odmítnuto a stěžovatelce bylo uloženo zaplatit žalovanému částku 6 413 Kč na náhradu nákladů dovolacího řízení.

II. Argumentace stěžovatelky

5. V úvodu ústavní stížnosti stěžovatelka uvedla, že se žalobou ze dne 20. 2. 2006 domáhala na žalovaném jako zástavním dlužníkovi zaplacení částky 11 300 000 Kč představující 18. až 48. splátku úvěru (celková výše

tohoto úvěru činila 20 mil. Kč). Přitom splatnost žalované částky byla rozvržena do čtvrtletních splátek rozvržených na období od 20. 6. 1994 do 20. 1. 1996, ovšem již dne 9. 3. 1994 byl uzavřen dodatek č. 4 ke smlouvě o úvěru, kterým byla splatnost příslušných splátek rozvržena na období od 20. 2. 1996 do 20. 8. 1998 (blíže sub 22).

6. Následně stěžovatelka namítla, že odvolací soud i dovolací soud aplikovaly na danou věc právní závěry vyslovené v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2009 sp. zn. 29 Cdo 5536/2007, podle nichž kumulativní novací nebylo možné zabránit promlčení pohledávky v promlčecí době podle § 408 odst. 1 obchodního zákoníku (dále též jen „obch. z.“), s tím, že nyní posuzovaná věc se zásadně liší v tom, že tehdy byla dohoda o zaplacení dluhu uzavřena teprve po uplynutí původně ujednaných dob splatnosti předmětné pohledávky (pozn. – Ústavní soud respektuje nově zavedenou terminologii odlišující pojmy „lhůta“ a „doba“, avšak vychází z toho, že obchodní zákoník tak striktně nečinil, a proto *cum grano salis* používá při odkazu na jeho příslušná ustanovení i při reprodukci rozhodnutí a vyjádření účastníků původní terminologii), zatímco nyní byl dodatek ke smlouvě o úvěru, kterým se prodloužila doba splatnosti žalobou uplatněné části pohledávky, uzavřen ještě předtím, než nastala původně ujednaná splatnost. Je přitom nepochybné, že promlčecí doba začala poprvé běžet až ode dne uplynutí dob splatnosti sjednaných v dodatku č. 4. Pokud obecné soudy dospěly k závěru, že promlčecí lhůta začala běžet od uplynutí původně sjednaných dob splatnosti, porušily princip legitimního očekávání, resp. pominutím daného rozdílu zasáhly do jejího práva vlastnit majetek, neboť pohledávky jsou součástí jejího majetku.

7. Stěžovatelka upozornila rovněž na to, že soud prvního stupně posoudil námitku promlčení podle § 397 obch. z., přičemž vycházel z dob splatnosti sjednaných v dodatku č. 4, odvolací soud však věc posoudil jinak, aniž by jí umožnil se k tomu předem vyjádřit. Z tohoto důvodu má jít o tzv. překvapivé rozhodnutí, což představuje porušení jejího práva na spravedlivý proces, a tento zásah nebyl napraven ani v dovolacím řízení.

8. Závěrem stěžovatelka doplnila, že svým poukazem na odlišnost případu nyní posuzovaného od věci, kde bylo vydáno již citované usnesení sp. zn. 29 Cdo 5536/2007, nemínila, že by se ztotožňovala s názorem Nejvyššího soudu, podle něhož kumulativní novace není schopna zabránit promlčení pohledávky v promlčecí době podle ustanovení § 408 odst. 1 věty první obch. z. v případě, kdy doba splatnosti byla změněna až po uplynutí původně sjednané splatnosti. Tento názor považuje za rozporný se zásadami soukromého práva. Pokud by totiž bylo třeba promlčení posuzovat podle původně sjednané splatnosti, pak by právní řád upřednostňoval soudní řešení věci před dohodou věřitele s dlužníkem; dohodnul-li by se věřitel s dlužníkem na posunutí doby splatnosti své pohledávky o více než deset

let oproti její původní splatnosti, nemohl by pak věřitel svou pohledávku úspěšně uplatnit žalobou, a to jak před uplynutím nově sjednané splatnosti, neboť by se dlužník ubránil námitkou předčasnosti podané žaloby, tak i po jejím uplynutí, neboť dlužník by se ubránil námitkou promlčení. Výklad zastávaný Nejvyšším soudem tedy brání vyjít vstříc dlužníkovi ohledně prodloužení doby splatnosti a nutí jej k soudnímu řešení, což má být dle stěžovatelky v rozporu se základními principy právního státu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

9. Nejvyšší soud uvedl, že nesouhlasí se stěžovatelčinými výhradami založenými na tvrzeném nesprávném výkladu § 408 odst. 1 věty první obč. z. a na mechanickém převzetí závěru učiněného dovolacím soudem v jiné věci. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že bez ohledu na jiná ustanovení tohoto zákona skončí promlčecí doba nejpozději po uplynutí 10 let ode dne, kdy počala poprvé běžet, a je tudíž nerozhodné, zda a kdy byla dohoda o změně splatnosti jednotlivých splátek uzavřena, ale rozhodné je, kdy promlčecí doba začala poprvé běžet. Počátek běhu promlčecí doby u práva na plnění závazku, byla-li dohodnuta doba splatnosti, se určuje podle § 392 obč. z., přičemž zákon jednoznačně stanoví, že promlčecí doba skončí nejpozději po uplynutí 10 let ode dne, kdy začala běžet poprvé. Jestliže byla opakovaně dohodnuta změna původní splatnosti splátek, podle stěžovatelčina výkladu by promlčecí doba skončila až za 10 let od každé dohodnuté změny splatnosti, což odporuje znění zákona i účelu dané právní úpravy, jímž je zamezit, aby v obchodních vztazích přetrvávala po neomezeně dlouhou dobu práva věřitelů a s tím spojená právní nejistota dlužníků, zda a kdy věřitel učiní úkon směřující k uspokojení práva. Nejvyšší soud současně odmítl, že stěžovatelka nemohla nepříznivému důsledku plynoucímu z promlčení zabránit znalostí práva, odmítl jako nepřipadný i stěžovatelčin poukaz na rozsudek ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. 33 Cdo 399/2005 s tím, že se v něm Nejvyšší soud vztahem kumulativní novace a počátku běhu objektivní promlčecí doby nezabýval, načež navrhl odmítnutí, případně zamítnutí ústavní stížnosti (blíže sub 26).

10. Městský soud v Praze navrhl totéž co Nejvyšší soud. Přitom odmítl, že by postupem v odvolacím řízení došlo k porušení stěžovatelčina základního práva, a odkázal na podrobné zdůvodnění svého rozsudku. K tomu dodal, že podstatou ústavní stížnosti je polemika s jeho závěrem, že kumulativní novace obsažená v dodatcích ke smlouvě o úvěru nemá vliv na běh desetileté objektivní promlčecí doby, a že tuto otázku řešil předvídatelně, v souladu se závěry Nejvyššího soudu. K námitce, že dospěl k jinému právnímu závěru než soud prvního stupně, aniž by tento názor stěžovatelce zpřístupnil, městský soud uvedl, že to podle jeho názoru porušení procesních předpisů nepředstavuje. Poučení podle § 118a odst. 1 až 3 občanského

soudního řádu slouží k tomu, aby účastníci tvrdili rozhodné skutečnosti a ke svým tvrzením označili důkazy, v dané věci však soudy obou stupňů vycházely při svém rozhodování ze shodného skutkového stavu.

11. Vedlejší účastník upozornil, že námitky uplatněné v ústavní stížnosti jsou totožné s námitkami, které stěžovatelka uvedla v řízení před obecnými soudy a které nebyly shledány jako důvodné. Z tohoto důvodu má být ústavní stížnost návrhem zjevně neopodstatněným. Upozornil rovněž, že jednotlivá ustanovení smlouvy o úvěru, včetně jejích dodatků č. 1 až 4, jejichž prostřednictvím došlo ke kumulativní novaci, zavazovala toliko účastníky smluvního vztahu, tj. věřitele a dlužníka, on jeho účastníkem nebyl. Pokud se dlužník zavázal podle dodatku č. 4 vrátit úvěr nejpozději do 20. 7. 1999, promlčecí doba vůči hlavnímu závazku i vůči akcesorickému závazku ze zástavní smlouvy počala běžet dne 21. 7. 1999, to však nikoliv ve vztahu k němu. Právní názor obecných soudů, že vztah mezi původní úvěrovou smlouvou a jejími dodatky je kumulativní novací podle § 516 občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“), přičemž uzavřením dodatků č. 3 a 4 došlo jen ke změně hlavního závazkového vztahu podle § 516 odst. 2 o. z., má být dle vedlejšího účastníka správný, přičemž poukázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 389/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), kde ke konstatování nějakého porušení ústavně zaručených základních práv nedošlo.

12. Dále vedlejší účastník uvedl, že v řízení řádně vznesl námitky promlčení vůči hlavnímu závazku, stejně jako promlčení zástavního práva vůči akcesorickému závazku vyplývajícimu ze smlouvy o zástavě, přičemž argumentoval judikaturou Nejvyššího soudu, která vyvodila, že ve smyslu § 261 odst. 4 obch. z. se částí třetí obchodního zákoníku tehdy řídily jen takové vztahy vzniklé při zajištění závazků, které mají obligační povahu, přičemž taková právní úprava nebyla v obchodním zákoníku ve znění do 31. 8. 1998 přijata, a tak se právní vztahy ze zástavních práv řídí občanským zákoníkem, a to včetně promlčení zástavního práva. Za správný považuje právní názor obecných soudů, že k marnému uplynutí promlčecí doby zástavního práva došlo dne 20. 8. 2011, avšak k tomuto dni ještě nedošlo k promlčení zástavního práva, neboť neuplynula promlčecí doba u zajištěné pohledávky ve smyslu § 100 odst. 2 o. z., a že čtyřletá promlčecí doba poskytnutého úvěru ve splátkách splatných od 20. 2. 1996 do 20. 8. 1998 uplynula k těmto splátkám v období od 20. 2. 2000 do 20. 8. 2002, přičemž zahájení řízení dne 6. 12. 2002 nevyvolalo ve vztahu k běhu promlčecí doby podle § 408 obch. z. žádné relevantní právní účinky. Uplatní se i právní věta rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2012 sp. zn. 32 Cdo 3098/2010.

13. Nadto vedlejší účastník odmítl, že by na něj dopadaly účinky uznání dluhu co do důvodu a výše ze strany dědiců dlužníka, k němuž došlo dne 7. 12. 1998, neboť on dluh neuznal a nebyl ani účastníkem smlouvy o úvěru

ani smlouvy o zřízení zástavního práva. Nedošlo tak k přetržení promlčecí doby podle § 407 odst. 1 obč. z. a k běhu nové čtyřleté promlčecí doby vůči němu ani ke stavení promlčecí doby podle § 402 obč. z. a po podání žaloby ze dne 9. 12. 2002, neboť účinky uznání podle § 323 odst. 1 obč. z. dopadají toliko na osobu, která svůj závazek uznala. V tomto ohledu vedlejší účastník poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. 29 Cdo 1053/2009, podle něhož uznání promlčené zajištěné pohledávky nemá bez dalšího za následek uznání promlčeného zástavního práva zajišťujícího předmětnou pohledávku. Z těchto důvodů má za to, že závazek vyplývající z hlavního závazkového vztahu i akcesorický závazek ze zástavní smlouvy jsou promlčeny, pokud vůbec kdy vůči němu existovaly. S ohledem na výše uvedené má vedlejší účastník za to, že všechny právní otázky opakovaně uváděné stěžovatelkou v ústavní stížnosti již byly judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu konzistentně vyřešeny, a proto je ústavní stížnost nedůvodná a neopodstatněná a měla by být odmítnuta.

14. Stěžovatelka ve své replice k výše uvedeným vyjádřením uvedla, že zásadně nesouhlasí s názorem Nejvyššího soudu, že je nerozhodné, kdy byla uzavřena dohoda o změně doby splatnosti jednotlivých splátek. Pokud tato dohoda byla uzavřena před původně sjednanou splatností, nemohla promlčecí doba začít běžet do uplynutí dob splatnosti původně sjednaných; odkazuje-li Nejvyšší soud na § 392 obč. z., uvedenou skutečnost opomíjí, v žádném případě pak nelze dovozovat, že by vznikl nežádoucí stav zakládající právní nejistotu dlužníka. Nejvyšší soud mechanicky aplikoval své závěry učiněné v jiných řízeních, jejichž předmětem byla věc zdánlivě podobná, a proto pokud ve svém vyjádření tvrdil, že promlčení pohledávky mohla předejít znalostí právních předpisů a judikatury, mylí se, protože takovou věc neřešil, navíc nejstarší judikát, na který odkazuje (blíže sub 6), je až ze dne 30. 11. 2009, a tak jej v době podání žaloby nemohla znát.

15. Jde-li o vyjádření vedlejšího účastníka, stěžovatelka uvedla, že zjevnou neopodstatněnost ústavní stížnosti nezakládá skutečnost, že obecné soudy její námitky zamítly či odmítly, pokud tímto postupem došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Navíc za situace, kdy ustanovení § 408 odst. 1 obč. z. aplikoval až městský soud, nemohly být její námitky posouzeny soudy všech stupňů. K otázce závaznosti dodatku ke smlouvě o úvěru pro vedlejšího účastníka, jenž nebyl jejím účastníkem, stejně jako k otázce účinků uznání závazku obligačním dlužníkem ve vztahu k zástavnímu věřiteli, se stěžovatelka dle svých slov již v soudním řízení vyjadřovala. Uvedla přitom, že nikdy netvrdila, že by závazek vedlejšího účastníka vznikl na základě smlouvy o úvěru, jehož splnění se žalobou domáhala, nýbrž se opíral o smlouvu o zřízení zástavního práva, která navíc byla uzavřena až poté, co byl uzavřen poslední dodatek k předmětné

smlouvě o úvěru a v návaznosti na něj. Předmětný závazek nebyl v době, kdy byl dědici původního obligačního dlužníka uznán, promlčen. Argumentace vedlejšího účastníka, že uznání promlčeného závazku nemohlo mít účinky ve vztahu k zástavnímu právu zajišťujícímu předmětný závazek, se jeví jako lichá, a v daném případě se tak uplatní ustanovení § 100 odst. 2 věty druhé o. z. Vzhledem k tomu stěžovatelka uzavřela, že na svém návrhu nadále trvá.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

16. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a proto jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, které přísluší právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv či svobod jednotlivce. Z tohoto důvodu Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud si je vědom toho, že výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou principiálně věcí obecných soudů a že o zásahu do daného procesu lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady), což bývá v této souvislosti zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo

ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů. Ústavní soud tak tyto otázky neřeší z hlediska poslání, které přísluší obecným soudům, tj. rozhodování sporů o právo, resp. poskytování ochrany právům; pouze hodnotí, zda výkladem „podústavního“ práva obecnými soudy nedošlo k neústavnímu zásahu (porušení) do základních práv a svobod.

19. V ústavní stížnosti vyjádřila stěžovatelka nesouhlas s tím, jak obecné soudy interpretovaly a aplikovaly relevantní ustanovení občanského zákoníku a obchodního zákoníku na projednávanou věc, především pak s tím, že dospěly k závěru, že na běh desetileté promlčecí doby, jež je zakotvena v ustanovení § 408 odst. 1 obch. z., nemá vliv tzv. kumulativní novace, jež měla dle jejich názoru být obsažena v dodatcích č. 3 a 4 ke smlouvě o úvěru uzavřené mezi bankou a dlužníkem.

20. V prvé řadě nelze ponechat zcela stranou, že Nejvyšší soud kvalifikoval vztah mezi smlouvou o úvěru ve znění dodatku č. 1 (na straně jedné) a dodatky č. 3 a 4 (na straně druhé) jako tzv. kumulativní novaci podle § 516 o. z. Tento pojem je součástí dogmatiky soukromého práva (a není tak ani zákonem definován, nyní viz § 1902 nového občanského zákoníku), přičemž není vnímán jednotně ani právní teorií (k tomu blíže Handlar, J. K pojmům privativní a kumulativní novace. Časopis pro právní vědu a praxi č. 2/2006, s. 116 a násl.), ani právní praxí, a to dokonce samotného Nejvyššího soudu. Jen na okraj lze uvést, že např. v rozsudku ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. 33 Odo 399/2005 se (v souvislosti s prodloužením splatnosti kupní ceny) uvádí, že se „při kumulativní novaci jedná o změnu za trvání existujícího právního vztahu, spočívající v zániku určitých dosavadních vzájemných práv a povinností a v jejich nahrazení nově sjednanými, případně [což nutno zdůraznit] ve vzniku dalších práv a povinností vedle již existujících“. Oproti tomu v rozsudku ze dne 22. 10. 2002 sp. zn. 33 Odo 566/2001 v případě, kdy splatnost závazku byla rovněž dohodou stran změněna a povinnost dlužníka podle původního ujednání zanikla, Nejvyšší soud vyvodil, že se jedná o tzv. privativní novaci (§ 570 odst. 1 o. z.), obdobně tomu bylo i v rozsudku ze dne 22. 6. 2005 sp. zn. 33 Odo 335/2005. V této souvislosti je dlužno dodat, že tento názor byl podroben kritice J. Handlara v publikaci Zánik závazků dohodou v občanském a obchodním právu. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 15 a násl., s. 24 a násl. Ústavní soud zdůrazňuje, že stejně jako v jiných případech nehodlá vstupovat do teoretických sporů na tomto poli, jen poukazuje na důsledky, které tato nejednotnost může mít z hlediska požadavků následně kladených na účastníky soudního řízení, resp. právního styku vůbec. Použití daného termínu ze strany Nejvyššího soudu, aniž by bylo vysvětleno, co je konkrétně jeho obsahem a s jakými právními důsledky se jeho použití váže, může být za těchto okolností poněkud

zavádějící, resp. vést k nedostatečné srozumitelnosti soudního rozhodnutí, a to s případně negativním dopadem při poskytování práva na soudní ochranu v rámci výkladu toho, co smluvní strany v projednávané věci úpravou svých závazků sledovaly. Použití právního pojmu (*terminus technicus*), jakým je tzv. kumulativní novace (z hlediska hodnocení původní právní skutečnosti, kterou byla úvěrová smlouva a „kumulující se“ právní skutečnosti v podobě dodatků či přesněji v podobě dohody o změně práv a povinností), nemůže nahradit výklad vůle smluvních stran vzhledem k okolnostem, za kterých byl učiněn; to platí zejména v případě, není-li o jeho použití jednota ani v teorii, ani v judikatuře, a je-li vůle stran ke změně závazku zřetelně vyjádřena, přičemž samy strany smlouvy tento pojem nepoužily, natož aby jej definovaly či blíže vymezily.

21. Uvedený nedostatek se pak mohl reálně promítnout (i) do posuzování tohoto případu, neboť platnost (obecného) závěru, že kumulativní novace nemá vliv na běh desetileté objektivní promlčecí doby, bude záviset právě na tom, co je míněno pod pojmem „kumulativní novace“ (z hlediska jejich účinků v podobě dohody a změny závazku), případně na její konkrétní podobě – srov. Weinhold, D. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 65 – „ačkoliv to obchodní zákoník výslovně nezmiňuje, změna v obsahu závazků (při kumulativní novaci podle § 516 [o. z.]) rovněž nemá vliv na běh promlčecí doby. Výjimkou mohou být případy změny těch skutečností, od nichž se odvíjí v jednotlivých případech počátek běhu promlčecí doby, jako je okamžik splatnosti závazku ...“.

22. V souzené věci byl skutkový stav následující:

a) v úvěrové smlouvě, uzavřené dne 19. 8. 1992, se zavázala banka poskytnout dlužníkovi úvěr ve výši 12 000 000 Kč (bod 1) a dlužník se zavázal vrátit peněžní prostředky ve lhůtě od 20. 9. 1993 do 20. 8. 1996 ve 12 měsíčních splátkách po 923 000 Kč a 1 (poslední) splátce ve výši 924 000 Kč (bod 7),

b) dodatkem č. 1 ze dne 19. 7. 1993 byl bod 1 úvěrové smlouvy změněn mj. tak, že se banka zavazuje poskytnout úvěr ve výši 20 000 000 Kč, a bod 7 tak, že se jej dlužník zavazuje vrátit ve 12 čtvrtletních splátkách po 1 500 000 Kč a 1 splátce ve výši 2 000 000 Kč, a to ve stejné lhůtě (tj. od 20. 9. 1993 do 20. 8. 1996),

c) následně dodatkem č. 3 ze dne 25. 11. 1993 byla úvěrová smlouva změněna v bodě 7 tak, že se dlužník zavazuje vrátit poskytnuté peněžní prostředky ve stejné lhůtě, a to tak, že 20. 9. 1993 a 20. 2. 1994 zaplatí po 1 500 000 Kč, následně vždy 20. dne každého měsíce počínaje březnem 1994 že zaplatí 10 splátek po 200 000 Kč, v roce 1995 že uhradí 6 splátek po 500 000 Kč a 6 splátek po 600 000 Kč a v roce 1996 že zaplatí 7 splátek po 1 000 000 Kč a 1 splátku po 1 400 000 Kč,

d) konečně dodatkem č. 4, uzavřeným dne 9. 3. 1994, byl bod 7 úvěrové smlouvy změněn tak, že se dlužník zavazuje vrátit finanční prostředky ve lhůtě od 20. 9. 1993 do 20. 7. 1999, a to tak, že dne 20. 9. 1993 uhradí 1 500 000 Kč, dne 20. 10. 1993, 20. 11. 1994 a 20. 12. 1994 zaplatí po 150 000 Kč, v roce 1995 uhradí 3 splátky po 150 000 Kč a 9 splátek po 200 000 Kč, v roce 1996 zaplatí 12 splátek po 300 000 Kč, v letech 1997 a 1998 uhradí 12 splátek po 400 000 Kč a v roce 1999 uhradí 6 splátek po 400 000 Kč a 1 splátku ve výši 200 000 Kč.

K tomu je dlužno dodat, že hlavním předmětem řízení před obecnými soudy (mimo nesplacených úroků z jistiny úvěru a nesplacených úroků z prodlení z jistiny úvěru) byla realizace zástavy k uspokojení pohledávky věřitele (viz sub 2 a 5) v rozsahu splátek splatných od 20. 2. 1996 do 20. 8. 1998 (tj. 18. až 48. splátka), když se zástavní právo, s ohledem na ustanovení § 100 odst. 2 věty třetí o. z., nepromlčuje dříve než zajištěná pohledávka, neboť se promlčuje teprve marným uplynutím promlčecí lhůty takto zajištěné pohledávky.

23. Z výše uvedeného plyne, že Nejvyšší soud za tzv. kumulativní novaci považoval situaci, kdy byl závazek dlužníka uhradit splátku úvěru dohodou účastníků změněn, a to jak co do výše splátek, tak (především) co do termínu jejich splatnosti. Z ničeho přitom nelze dovodit, že by obecné soudy na základě výkladu úvěrové smlouvy ve znění dodatku č. 1 ve spojení s dodatky č. 3 a č. 4 dospěly k závěru, že by smluvní strany měly v úmyslu vedle předmětného závazku vytvořit závazek nový, takže lze vycházet z toho, že účastníci původní ujednání o výši a termínu splatnosti jednotlivých splátek pouze změnili, tj. zrušili a současně tento závazek (ve smyslu obligační povinnosti) nahradili závazkem jiným (novým). „Kumulativní novaci“ zde Nejvyšší soud pojal jako „pouhou“ změnu obsahu práv a povinností ve smyslu § 516 odst. 1 o. z. (sub 20). K tomu je možno poznamenat, že výše zmíněný autor (viz sub 20) použití tohoto pojmu pro danou situaci považuje za nevhodné a pléduje pro použití pojmu „dohoda o změně závazku“ (srov. jeho Zánik závazků dohodou v občanském a obchodním právu, s. 34 a násled., s. 47).

24. Odvolací soud a následně i soud dovolací vyšly z toho, že splatnost té části pohledávky z úvěru, jejíž uspokojení se stěžovatelka z realizace zástavy domáhala, tj. 18. až 48. splátky podle úvěrové smlouvy ve znění dodatků č. 3 a 4, připadla podle úvěrové smlouvy ve znění dodatku č. 1 na období od 20. 6. 1994 do 20. 1. 1996, načež dospěly k závěru, že s ohledem na ustanovení § 408 odst. 1 obch. z. se v důsledku uplynutí desetileté promlčecí doby předmětné pohledávky promlčely postupně v období od 20. 6. 2004 do 20. 1. 2006, přičemž soudní řízení bylo zahájeno až dne 20. 2. 2006. Jinak řečeno, uvedené soudy z hlediska počátku běhu absolutní promlčecí doby měly za rozhodné původní ujednání smluvních stran, jak bylo

obsaženo v úvěrové smlouvě ve znění jejího dodatku č. 1, a nikoliv z „nového“ ujednání obsaženého v úvěrové smlouvě ve znění dodatků č. 3 a 4 (podle nichž 18. splátka připadla na den 20. 2. 1996 a 48. splátka na den 20. 8. 1998). Následná smluvní ujednání stran tak v tomto ohledu neměla mít – podle jejich názoru – význam.

25. Z toho plyne, že podle Nejvyššího soudu změna původního (platebního) závazku, spočívající v jeho zrušení a nahrazení závazkem (ve smyslu obligační povinnosti) jiným, nemá žádný vliv na počátek běhu promlčecí doby ve smyslu § 408 obch. z., která tak počíná běžet podle splatnosti původního závazku. Z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu dále plyne, že stěžovatelka v dovolání poukázala na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2006 sp. zn. 33 Odo 399/2005, což však dovolací soud odmítl jako nepřípadné s tím, že se v tomto rozhodnutí „vztahem kumulativní novace a počátku běhu objektivní promlčecí doby nezabýval“. Z tohoto vyjádření je možno vyvodit, že odlišnost měla spočívat v právní povaze promlčecí doby, tedy že v souzené věci šlo o „objektivní“ promlčecí dobu.

26. V tomto rozsudku Nejvyšší soud posuzoval otázku počátku běhu obecné promlčecí doby ve smyslu § 101 o. z., přičemž dospěl k závěru, že je-li splatnost závazku dohodou stran změněna (a povinnost dlužníka plnit podle původního ujednání zanikla), je skutečnost, že promlčecí doba ve vztahu k původní době splatnosti již počala běžet, bez významu a promlčení musí být posuzováno podle nové doby splatnosti závazku. V citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu se měla řešit (na první pohled) jiná právní otázka, a to otázka vztahu „kumulativní novace“ (přesněji dohody o změně závazku ve smyslu § 516 odst. 1 o. z.) a počátku běhu „jiné“ promlčecí doby, konkrétně pak obecné promlčecí doby zakotvené v ustanovení § 101 o. z. Otázkou, kterou však Nejvyšší soud z hlediska dodržení kautel práva na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny pominul, je, zda jde o rozdílné právně relevantní, přičemž z odůvodnění rozhodnutí tohoto soudu není zřejmé, že by se touto otázkou zabýval, ač stěžovatelka předmětným judikátem argumentovala a na jejím řešení je jeho rozhodnutí postaveno; ve své podstatě jde o to, zda, resp. z jakého důvodu by se pro stanovení počátku běhu předmětné promlčecí lhůty mělo uplatnit jiné pravidlo než u promlčecích lhůt jiných, což Nejvyšším soudem vysvětleno nebylo, a to za situace, kdy se nabízejí pádné důvody, proč by tomu naopak tak být, jak bude předestřeno níže, nemělo.

27. Byť to není zcela zásadní, nelze přejít, že Nejvyšší soud hovoří o předmětné desetileté lhůtě jako o lhůtě „objektivní“ (ve smyslu běžně zaužívané terminologie rozlišující objektivní a tzv. subjektivní lhůty), přičemž ustanovení § 101 o. z. rovněž konstruuje danou lhůtu jako objektivní. Z tohoto důvodu se k jejich odlišení jako vhodnější jeví použití termínu „absolutní“, ač může být otázkou, zda i tak nejde o určitou nepřesnost, neboť jak

upozorňuje D. Weinhold ve shora uvedené publikaci, s. 108 (sub 21), podle převažujícího názoru nejde o zvláštní promlčecí dobu, ale jen o její obecné omezení (nicméně toto označení není zase zcela příléhavé u přetržení promlčení ve smyslu § 407 obch. z., neboť zde pak současně běží dvě promlčecí doby, jejichž počátek se liší). Ustanovení § 101 o. z. pak upravilo jak délku (obecné) promlčecí doby, tak otázku počátku jejího běhu („běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé“), na rozdíl od toho § 408 obch. z. stanovil jen její (maximální) délku, nikoliv tedy (samostatně) počátek jejího běhu, neboť odpověď na otázku, kdy tato doba „počala poprvé běžet“, bylo třeba hledat v jiných ustanoveních, jako je právě např. § 392 obch. z., jak ostatně uvedl sám Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti. Užití slova „poprvé“ poté nepochybně značí, že uvedené ustanovení počítá i s tzv. přerušáním promlčecí doby (§ 407 obch. z.), neboť zde jedna promlčecí doba končí a začne běžet promlčecí doba nová. Klíčovou otázkou, vyvolanou právě použitím termínu „poprvé“ v souzené věci, je, zda to též platí i v případě, kdy se po splatnosti dluhu účastníci dohodnou na změně (odložení, popř. i zkrácení) lhůty splatnosti, neboť i zde začne běžet „nová“ promlčecí lhůta, eventuálně kdy (dokonce) k takové změně dojde ještě před jeho splatností, a tedy ani žádná promlčecí lhůta ještě ani běžet nezačne (jako tomu bylo v souzené věci).

28. V souvislosti s tím je třeba předně vzít v úvahu, že není-li splněna povinnost včas, dochází k prodloužení dlužníka, na straně věřitele zase ke vzniku nároku, jehož pojmovým znakem je možnost uplatnit příslušnou pohledávku u soudu (*actio nata*). V případě, že byla u peněžní pohledávky dohodou stran změněna její splatnost, samotný Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 22. 10. 2002 sp. zn. 33 Odo 566/2001 uvedl, že „závazek zaplatit kupní cenu v původním termínu nemůže ... vedle závazku zaplatit v termínu později sjednaném, který původní termín nahradil, obstat; platí proto pouze posledně sjednaný termín splatnosti. Je-li kupující povinen zaplatit v takto sjednaném termínu, nemůže být před takto stanovenou splatností v prodlení (neboli prodlení nemohlo nastat před splatností kupní ceny)“.

29. Obecně lze dále konstatovat, že s prodloužením, resp. se vznikem nároku, je spojen i počátek běhu promlčecí lhůty. Podle § 391 obch. z. platilo, že u práv vymahatelných u soudu začíná běžet promlčecí lhůta ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno u soudu, nestanoví-li tento zákon něco jiného, a podle ustanovení § 392 odst. 1 věty první obch. z. běžela u práva na plnění závazku promlčecí lhůta ode dne, kdy měl být závazek splněn nebo mělo být započato s jeho plněním (doba splatnosti). Z hlediska souzené věci z toho plyne, že byl-li původní závazek zaplatit splátku úvěru v určité výši a především k určitému datu dohodou stran změněn (posunut k pozdějšímu datu), věřitel mohl požadovat splnění své pohledávky pouze za podmínek stanovených v novém ujednání. Chápe-li pak Ústavní soud

správně závěry Nejvyššího soudu, ustanovení § 408 obch. z. mělo zakotvit zvláštní promlčecí lhůtu, jejíž počátek bylo třeba vázat na okamžik původní splatnosti pohledávky, čímž ve skutečnosti měla být stanovena zvláštní forma konce jejího běhu; v takovém případě by ovšem mohla nastat situace, že by peněžní pohledávka byla podle tohoto ustanovení promlčena ještě dříve, než by se kdy vůbec stala splatnou (dospělou), resp. aniž by zde vůbec začala běžet např. obecná promlčecí doba podle § 397 obch. z., neboť ta podle již zmíněného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 399/2005 začíná běžet v závislosti na době sjednané splatnosti.

30. To vybízí k úvaze, že Nejvyšší soud situaci, kdy příslušný závazek byl dohodou smluvních stran změněn (a ve své původní podobě tedy zanikl), zcela mechanicky nepostavil právě na roveň situaci, kdy nastává stavení a zejména přerušení promlčecí doby (§ 402 a násl. obch. z.), na kterou předmětné ustanovení § 408 obch. z. právě míří. Nelze však přehlédnout podstatné rozdíly mezi nimi. V případě změny závazku, vyjde-li Ústavní soud z názoru Nejvyššího soudu, (prvotní) počátek běhu tzv. absolutní promlčecí lhůty podle § 408 obch. z. a např. obecné čtyřleté promlčecí lhůty ve smyslu § 397 obch. z. nespadá v jeden okamžik, a to i přesto, že neexistuje odlišná (speciální) právní úprava pro začátek běhu absolutní promlčecí lhůty (viz sub 26), navíc promlčením by mohla být postižena nedospělá pohledávka; v této souvislosti si lze položit také otázku, zda není pojmově vyloučeno, aby promlčení mohlo nastat u změněné, a tudíž již ve své původní podobě neexistující obligační povinnosti (to má význam zejména pro ty případy, kdy by se změna obsahu závazkového právního vztahu dohodou smluvních stran dotkla již dospělého závazku, neboť zde již jednou promlčecí doba začala běžet). Oproti tomu ve druhém případě se přerušení (i stavení) promlčecí doby naopak vždy týká již dospělé pohledávky, přičemž promlčecí doby (obecná či speciální na straně jedné a absolutní na straně druhé) začínají – alespoň na počátku (tedy „poprvé“) – běžet současně.

31. Nejde jen o otázky právněteoretické, stojící zcela mimo ústavní rovinu. Z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu totiž není zcela zřejmé, zda tento soud vzal v úvahu důsledky, jež jsou s jeho právním názorem spojeny, tedy že smluvní strany, jak ostatně stěžovatelka argumentovala, fakticky nemohou splatnost závazku prodloužit o více než 10 let, resp. zda nedochází ke kolizi s potřebami praxe, zvláště pak právě ve finanční oblasti či třeba ve stavebnictví, a tedy zda se daná interpretace nedostává do rozporu s ústavními zásadami autonomie vůle a smluvní volnosti, které vyplývají z čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny. Jistě lze proti tomu argumentovat principem právní jistoty, jak učinil Nejvyšší soud ve svém vyjádření – obdobně viz komentář k ustanovení § 408 obch. z. v systému ASPI (Pokorná, J., Kovařík, Z., Čáp, Z. Obchodní zákoník. Komentář. Praha :

Wolters Kluwer, 2009), dle kterého „obchodním závazkovým vztahům a obchodování vůbec sluší, aby práva a povinnosti zúčastněných subjektů byly vyjasněny co nejdříve, aby obchodní praxe nebyla nad míru nezbytně nutnou zatěžována plejádou starých práv“, na straně druhé je možno připomenout, že komentovaná úprava míří na případy, kdy se pohledávka stala dospělou, avšak věřitel z nějakého důvodu otálí s uplatněním svého nároku u soudu, zatímco ve věcech změny závazku dohodou smluvních stran příslušný nárok ještě vůbec nevznikl, případně již zanikl.

32. Argumentace vedlejšího účastníka se pak z velké části netýká důvodů, pro které Ústavní soud zrušil napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, nicméně tuto argumentaci vedlejší účastník může eventuálně uplatnit v pokračujícím soudním řízení. Odvolává-li se vedlejší účastník (totéž činí Nejvyšší soud) na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 389/10 ze dne 7. 4. 2010, třeba připomenout, že toto usnesení nelze chápat jako potvrzení správnosti právních závěrů obsažených v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5536/2007; Ústavní soud v něm jen konstatoval chybějící ústavněprávní dimenzi konkrétní ústavní stížnosti, a to s tím výsledkem, že námitky v ní obsažené nepřesáhly úroveň nesouhlasu s právním názorem obecného soudu na výklad tzv. podústavního práva, takže věc nebyla řešena meritorně.

33. Jak již bylo zdůrazněno, základním předpokladem přezkumu ústavní konformity příslušného právního názoru obecného soudu, vysloveného v rovině interpretace a aplikace tzv. podústavního práva ze strany Ústavního soudu, a současně podmínkou řádně vedeného soudního řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny je existence řádného odůvodnění soudem vydaného rozhodnutí, a to nejen z hlediska závěrů skutkových, ale i právních; to znamená, že soudní rozhodnutí musí být srozumitelně, v souladu s pravidly logického myšlení zdůvodněno, přičemž v případě, kdy obecný soud nepřijme právní argumentaci účastníka řízení, je jeho povinností se s ní adekvátním způsobem vypořádat, tj. tak, aby bylo zcela zřejmé, jaké důvody jej k tomuto postupu (závěru) vedly [viz např. nálezy ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151) a ze dne 17. 8. 2005 sp. zn. I. ÚS 403/03 (N 160/38 SbNU 277)]. V případě, že svou právní argumentaci opřel účastník řízení o konkrétní soudní judikát, je povinností obecného soudu vysvětlit, proč právní závěry v něm obsažené na danou věc nedopadají (*distinguishing*), nebo z jakého důvodu dosavadní právní názor již nelze dále zastávat (*overruling*) [srov. odlišné stanovisko soudce Pavla Holländera ke stanovisku pléna ze dne 8. 11. 2011 sp. zn. Pl. ÚS-st. 33/11 (ST 33/63 SbNU 567; 368/2011 Sb.)]; v takovém případě bývá u nejvyšších soudních instancí předpokládán zvláštní procesní postup, jak tomu je i u Nejvyššího soudu [viz § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů

(zákon o soudech a soudcích)], jehož nedodržení může představovat uplatnění státní moci v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, resp. vadu v podobě nesprávně obsazeného soudu, což v rovině ústavně-právní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce [viz náleze ze dne 11. 9. 2009 sp. zn. IV. ÚS 738/09 ve znění opravného usnesení ze dne 26. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 738/09 (N 201/54 SbNU 497)].

34. Ústavní soud tak uzavírá, že si je vědom toho, že jeho úkolem není řešit otázky soukromého práva, jakými jsou rozdíly v pojmech privativní či kumulativní novace nebo změna či zánik závazku dohodou. Pro výsledek tohoto řízení je podstatné, zda se stěžovateli dostalo ochrany jím tvrzených práv v řádném soudním řízení, ze kterého vzešlo nerozporné rozhodnutí, ze kterého jasně vyplývá, proč ve věci stěžovatele bylo rozhodnuto právě tak, a nikoli jako v obdobném jiném případě. Stejně tak je pro Ústavní soud z hlediska jeho funkce určující, zda rozhodující orgán veřejné moci dal přednost jasně, určitě a srozumitelně vyjádřené vůli účastníků právního vztahu vyjádřené v dodatcích k úvěrové smlouvě, kterými vyjádřili vůli změnit obsah závazkového vztahu vzniklého na jejím základě v opoře o čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy, nebo naopak právněteoretické konstrukci výkladu „podústavního“ práva, jejíž obsah není ani v právní teorii, ani v judikatuře všeobecně sdílen (a navíc jej ani v rozhodnutí sám nedefinuje, ačkoli na tom závisí správnost jím vysloveného právního názoru) a jejíž důsledky se nepokusil napravit ústavně konformním výkladem § 408 obch. z. S ohledem na výše uvedené nezbylo Ústavnímu soudu než konstatovat, že napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu je postiženo – s principy řádného procesu neslučitelným – prvkem libovůle, neboť tento soud řádně a dostatečně neodůvodnil své právní závěry, když se nedostatečně vypořádal s právními otázkami, jež vyvstávají v souvislosti s (nikoliv zjevně nepřiléhavou) právní argumentací stěžovatelky a potažmo s jeho vlastními judikaturními závěry, jejichž neznalost navíc je vytýkána stěžovatelce za situace, kdy ke změně podmínek splácení úvěru dohodou stran došlo dávno předtím, než tyto závěry (navíc potenciálně rozporné) Nejvyšší soud formuloval. Z důvodu porušení čl. 36 odst. 1 Listiny tak Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti (zčásti) vyhověl a napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

35. Jde-li o napadené rozhodnutí městského soudu, Ústavní soud ochranu ústavnosti zásadně spojuje s minimalizací zásahů do pravomoci jiných orgánů, a proto nálezem ruší toliko rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje, je-li tím vytvořen dostatečný procesní prostor pro ochranu práva uvnitř soustavy obecných

soudů a není-li takový postup zjevně v rozporu s principem ekonomie řízení. Tak tomu bylo i v nyní souzené věci, neboť důvodem zásahu Ústavního soudu nebyla ústavní nekonformita právního názoru odvolacího a následně Nejvyššího soudu, ale „nepřezkoumatelnost“ právních závěrů dovolacího soudu v souvislosti s námitkami uplatněnými v mimořádném opravném prostředku, a to z důvodu absence adekvátní právní argumentace, ke které je i dovolací soud z hlediska čl. 36 odst. 1 Listiny povinován.

36. Z tohoto důvodu Ústavní soud ústavní stížnost v této části podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou odmítl.

Č. 4

**K rozhodnutí o nákladech občanského soudního řízení
v důsledku pochybení obecného soudu**

Spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Výjimkou je případ, kdy soud při rozhodování o nákladech řízení nerespektuje kogentní znění právní normy (§ 142 odst. 1 občanského soudního řádu), a to i např. v důsledku prostého „přehlédnutí“.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 12. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 2039/14 ve věci ústavní stížnosti Marie Andělové, zastoupené Mgr. Narcisem Tomáškem, advokátem, se sídlem U Starého mostu 111/4, Děčín, proti části výroku rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 3. 2014 č. j. 10 Co 228/2012-492, 10 Co 227/2012-492, ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 1. 4. 2014 č. j. 10 Co 227/2012-500, 10 Co 228/2012-500, již bylo rozhodnuto o nákladech odvolacího řízení, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení.

Výrok

I. Částí výroku rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 3. 2014 č. j. 10 Co 228/2012-492, 10 Co 227/2012-492, ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 1. 4. 2014 č. j. 10 Co 227/2012-500, 10 Co 228/2012-500, již bylo rozhodnuto o nákladech odvolacího řízení, bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se tato část výroku ruší.

Odůvodnění**I. Podstatný obsah ústavní stížnosti**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 16. 6. 2014 se stěžovatelka domáhá zrušení části výroku v záhlaví označeného rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem z důvodu tvrzeného porušení jejího práva na spravedlivý proces, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv

a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatelka výslovně zdůrazňuje, že ústavní stížnost směřuje toliko proti té části výroku, kterým jí byla uložena povinnost zaplatit Ctiboru Kolářovi (dále též „druhý žalovaný“) náklady odvolacího řízení.

2. Stěžovatelka napadenému rozsudku vytýká, že se odůvodnění ve vztahu k výroku o nákladech odvolacího řízení nezakládá na skutečnosti. Krajský soud v Ústí nad Labem totiž odůvodnil výrok týkající se nákladů odvolacího řízení (jenž ve znění opravného usnesení zněl tak, že stěžovatelka je druhému žalovanému Ctiboru Kolářovi povinna nahradit náklady odvolacího řízení ve výši 28 716 Kč) tak, že druhý žalovaný měl v odvolacím řízení plný úspěch. Stěžovatelka ovšem upozorňuje, že Ctibor Kolář ve skutečnosti v odvolacím řízení plný úspěch neměl – výrok II rozhodnutí soudu prvního stupně, proti němuž odvoláním brojil, byl totiž odvolacím soudem potvrzen. Takové zjevné pochybení pak dle stěžovatelky dosahuje ústavněprávní intenzity a odůvodňuje závěr o porušení práva na spravedlivý proces.

II. Splnění podmínek řízení

3. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

4. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

III. Vyjádření účastníků řízení

5. Krajský soud v Ústí nad Labem se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že rozhodnutí ponechává na Ústavním soudu. Poznamenal přitom, že věc byla složitá, provázená změnami návrhů a procesními úkony účastníků.

6. Ctibor Kolář se k výzvě Ústavního soudu k podané ústavní stížnosti nevyjádřil, a proto měl Ústavní soud v dalším řízení za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal.

IV. Podstatný obsah spisu

7. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Děčíně sp. zn. 19 C 136/2004 Ústavní soud zjistil zejména následující skutečnosti.

8. Okresní soud v Děčíně jako soud prvního stupně rozsudkem č. j. 19 C 136/2004-426 rozhodl mj. tak, že druhý žalovaný Ctibor Kolář je povinen zaplatit stěžovateli částku 72 637 Kč s příslušenstvím (výrok II) a že žaloba proti Ctiboru Kolářovi se co do částky 686 029 Kč zamítá (výrok III).

9. Proti tomuto rozhodnutí podali v různém rozsahu odvolání jak druhý žalovaný, tak stěžovatelka. Stěžovatelka odvoláním brojila proti

výroku III (avšak pouze co do částky 151 712 Kč) a proti akcesorickým výro-
kům o nákladech řízení. Ctibor Kolář naproti tomu odvoláním napadl vý-
rok II.

10. Odvolací soud rozhodl napadeným rozhodnutím tak, že oba tyto
odvoláním napadené výroky potvrdil a zároveň uložil (to ovšem až ve znění
opravného usnesení ze dne 1. 4. 2014) stěžovatelce nahradit druhému žalo-
vanému v plném rozsahu náklady odvolacího řízení. Rozhodnutí o nákla-
dech odvolacího řízení přitom odůvodnil tak, že druhý žalovaný měl v odvo-
lacím řízení plný úspěch, a tudíž mu náleží náhrada jeho nákladů v plné výši.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Ústavní soud napadené rozhodnutí přezkoumal a dospěl přitom
k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Při rozhodování věci přihlédl Ústavní soud zejména k následuj-
ícím východiskům. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále
jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc
vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozho-
duje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu
orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod
[srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Jest-
liže ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení,
není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústav-
ní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k in-
stančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výluč-
ně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda
v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního
pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo ve-
deno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat
za spravedlivé.

13. Z těchto východisek, jsou-li aplikována na otázku rozhodování
o nákladech soudního řízení, plyne, že spor o náhradu nákladů řízení,
i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosa-
huje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Logic-
kým důsledkem tohoto závěru je pak rezervovaný vztah Ústavního soudu
k přezkumu náhradově nákladových výroků [srov. např. usnesení sp. zn.
IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp.
zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002
(U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005; všechna do-
stupná na <http://nalus.usoud.cz>].

14. Na druhou stranu však již Ústavní soud ve své rozhodovací praxi
formuloval i výjimky z tohoto pravidla. Jedná se zejména o situace, kdy
obecný soud při rozhodování o nákladech řízení zjevně a neodůvodněně

vybočí z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tak nepředvídatelnou libovůli. Tak např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 1817/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 81/49 SbNU 177) Ústavní soud zdůraznil, že pochybení při rozhodování o nákladech řízení může nabýt ústavněprávní dimenze, pakliže v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu ze strany obecního soudu je obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti.

15. Podle právního názoru vysloveného v nálezu sp. zn. I. ÚS 1531/07 ze dne 12. 11. 2007 (N 189/47 SbNU 461) pak otázka náhrady nákladů řízení „dosahuje ústavněprávní dimenze zejména tehdy, jestliže postup soudu vybočuje z pravidel upravujících toto řízení v důsledku závažného pochybení soudu“. To pak platí i tehdy, stane-li se tak z důvodu nedostatečného seznámení se s obsahem příslušného spisového materiálu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 290/06 ze dne 28. 6. 2007 (N 108/45 SbNU 459)]. Lze proto konstatovat, že výrok založený na věcně zcela nesprávných argumentech nemůže požadkům spravedlivého procesu dostát (k tomu srov. citovaný nález sp. zn. III. ÚS 290/06), a to ani tehdy, jde-li o prosté „přehlédnutí“ soudu [jak tomu zřejmě je i v projednávané věci – k tomu srov. i nález sp. zn. III. ÚS 953/12 ze dne 14. 6. 2012 (N 122/65 SbNU 591) týkající se chybného rozhodnutí o nákladech řízení v důsledku věcného omylu soudu].

16. Tyto závěry jsou plně aplikovatelné i na projednávanou věc. I v ní se totiž Krajský soud v Ústí nad Labem dopustil kvalifikovaného pochybení (byť v důsledku zjevného přehlédnutí, jež bylo skutečně zapříčiněno složitostí věci, jak naznačuje vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti), v jehož důsledku odůvodnil výrok o náhradě nákladů odvolacího řízení zjevně nesprávným (s realitou rozporným) argumentem. Jak totiž plyne již z rekapitulace dosavadního průběhu řízení, v odvolacím řízení neměli plný úspěch ani stěžovatelka, ani druhý žalovaný C. Kolář, a krajský soud proto nemohl postupovat podle kogentního znění ustanovení § 142 odst. 1 (ve spojení s § 224 odst. 1) o. s. ř., podle něhož „účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přízná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl“.

17. Ústavnímu soudu, jenž je nosnými důvody citovaných nálezů vázán, proto za daného stavu nezbývá než konstatovat, že toto pochybení odvolacího soudu je natolik zásadní, že dosahuje ústavněprávní intenzity a opravňuje Ústavní soud deklarovat porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadenou část rozhodnutí zrušil.

Č. 5

K povinnosti dovolacího soudu řádně odůvodnit své usnesení o odmítnutí dovolání

Pokud Nejvyšší soud v rozhodnutí, kterým dovolání odmítne pro nepřipustnost podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ani nenaznačí důvody svého postupu, ačkoliv šlo o otázku zastavení exekuce, případně bylo třeba vyjasnit, zda se nejedná o vztah ze spotřebitelské smlouvy, pak zatíží rozhodnutí vadou, která znamená zásah do práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 12. ledna 2016 sp. zn. III. ÚS 3766/14 ve věci ústavní stížnosti Jana Nováka (jedná se o pseudonym), zastoupeného Mgr. Pavlem Uhlem, Ph.D., advokátem, se sídlem Kořenského 15, 150 00 Praha 5 – Smíchov, proti usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 10. 2. 2014 č. j. 45 EXE 1859/2010-115, č. j. 45 EXE 1864/2010-110, č. j. 45 EXE 1870/2010-110, č. j. 45 EXE 1871/2010-107, č. j. 45 EXE 1876/2010-113, č. j. 45 EXE 1877/2010-109, č. j. 45 EXE 1878/2010-110, č. j. 45 EXE 1883/2010-181, č. j. 45 EXE 1895/2010-112 o zamítnutí stěžovatelových návrhů na zastavení exekuce, proti usnesením Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 12 Co 173/2014-141, ze dne 15. 4. 2014 č. j. 14 Co 172/2014-141, ze dne 2. 6. 2014 č. j. 15 Co 192/2014-142, ze dne 2. 6. 2014 č. j. 15 Co 193/2014-219, ze dne 16. 4. 2014 č. j. 21 Co 190/2014-143, ze dne 30. 6. 2014 č. j. 55 Co 169/2014-143, ze dne 15. 7. 2014 č. j. 69 Co 171/2014-149, ze dne 16. 5. 2014 č. j. 70 Co 171/2014-139, ze dne 17. 4. 2014 č. j. 72 Co 187/2014-141, kterými byla zamítnuta stěžovatelova odvolání proti rozhodnutím soudu prvního stupně, a proti usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3463/2014-166, ze dne 29. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3466/2014-158, ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3467/2014-157, ze dne 24. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3477/2014-207, ze dne 29. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3479/2014-158, ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3533/2014-235, ze dne 24. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3630/2014-156, ze dne 23. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 3879/2014-164 a ze dne 22. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 3880/2014-167, jimiž byla pro nepřipustnost odmítnuta stěžovatelova dovolání, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usneseními Nejvyššího soudu

- A. ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3463/2014-166,
- B. ze dne 29. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3466/2014-158,
- C. ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3467/2014-157,
- D. ze dne 24. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3477/2014-207,
- E. ze dne 29. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3479/2014-158,
- F. ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3533/2014-235,
- G. ze dne 24. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3630/2014-156,
- H. ze dne 23. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 3879/2014-164 a
- I. ze dne 22. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 3880/2014-167

bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu

- A. ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3463/2014-166,
- B. ze dne 29. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3466/2014-158,
- C. ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3467/2014-157,
- D. ze dne 24. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3477/2014-207,
- E. ze dne 29. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3479/2014-158,
- F. ze dne 23. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3533/2014-235,
- G. ze dne 24. 9. 2014 č. j. 30 Cdo 3630/2014-156,
- H. ze dne 23. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 3879/2014-164 a
- I. ze dne 22. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 3880/2014-167 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Včas učiněným podáním, splňujícím i další náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“), usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) a rovněž v záhlaví citovaných usnesení Nejvyššího soudu. Stěžovatel se domnívá, že uvedenými soudními rozhodnutími došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, která byla vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb., (dále jen „Úmluva“). Dále se stěžovatel domnívá, že uvedenými rozhodnutími došlo k porušení základního

práva na ochranu vlastnictví a majetku zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaných spisů vedených u obvodního soudu pod spisovými značkami 45 EXE 1859/2010, 45 EXE 1864/2010, 45 EXE 1870/2010, 45 EXE 1871/2010, 45 EXE 1876/2010, 45 EXE 1877/2010, 45 EXE 1878/2010, 45 EXE 1883/2010 a 45 EXE 1895/2010 a vyjádření účastníků řízení zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti.

3. V letech 2004 až v 2007 byla stěžovateli obvodním soudem celkem devětkrát uložena povinnost zaplatit částku v rozmezí 800 Kč až 900 Kč, a to vždy z důvodu neuhrazeného jízdného v pražské hromadné dopravě, ve prospěch Dopravního podniku hl. m. Prahy, akciové společnosti, (dále jen „dopravní podnik“). Dále mu byla uložena povinnost uhradit náklady řízení. Vzhledem k tomu, že stěžovatel soudem stanovenou povinnost nesplnil, zahájil dopravní podnik proti němu v roce 2010 devět samostatných exekucí. Následně právní zástupce stěžovatele navrhl sloučení exekučních řízení do jednoho, což však exekutor zamítl. Toto zamítnutí nakonec posuzoval Ústavní soud, který usnesením sp. zn. III. ÚS 2137/12 ze dne 4. 6. 2013 ústavní stížnost odmítl (všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

4. Stěžovatel dále prostřednictvím svého právního zástupce navrhl zastavení všech devíti exekucí, neboť se domníval, že rozhodnutí obvodního soudu ukládající stěžovateli povinnost zaplatit a představující exekuční titul nebyla bezvadně doručena. Stěžovatel je toho názoru, že jeho zdravotní stav vylučoval, aby doručené soudní písemnosti správně vyhodnotil a reagoval na ně. Obvodní soud podané návrhy ústavní stížností napadenými usneseními zamítl. V odůvodnění svých usnesení uvedl, že na základě znaleckého posudku a dalších skutečností je přesvědčen, že stěžovateli v době doručování exekučního titulu zdravotní stav nijak nebránil pochopit jeho význam, a proto lze převzetí rozhodnutí považovat za platný procesní úkon s účinky doručení.

5. Proti všem usnesením obvodního soudu podal stěžovatel odvolání. V nich zejména zpochybnil znalecký posudek, jakož i osobu znalkyně a uvedl, že v případě zkoumání psychického zdraví v minulosti je třeba v situaci, kdy zjištěná existující choroba je nepochybná, dlouhodobá, těžká a nevyléčitelná, vycházet z takových důkazních standardů, které umožní identifikovat zdravotní stav s určitou mírou pravděpodobnosti. Uvedl, že důkazní standard nemůže být nastaven tak, aby se takové zjištění jevílo jako nemožné. Stěžovatel v odvolání také poukázal na to, že obvodní soud přistupoval ke znaleckému posudku nekriticky a jeho rozhodnutí jsou nepřezkoumatelná, protože se nijak nevyrovnávají s jeho věcnou, potažmo právní argumentací. Městský soud všechna odvolání ústavní stížností

napadenými usneseními zamítl a napadená rozhodnutí obvodního soudu potvrdil. V odůvodnění usnesení pod spisovými značkami 12 Co 173/2014, 21 Co 190/2014, 69 Co 171/2014, 70 Co 171/2014, 72 Co 187/2014 městský soud uvedl, že se plně ztotožňuje se skutkovými i právními závěry soudu prvního stupně. V odůvodnění usnesení pod spisovými značkami 14 Co 172/2014, 15 Co 192/2014, 15 Co 193/2014, 55 Co 169/2014 městský soud uvedl, že případné vady nalézacího řízení je nutné řešit prostřednictvím institutu žaloby pro zmatečnost, nikoli v rámci exekučního řízení. Pro závěr o formální vykonatelnosti exekučního titulu je pouze rozhodné, zda rozsudek byl povinnému doručen v souladu s tehdy platnými ustanoveními občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“). Z tohoto důvodu považoval městský soud tvrzení stěžovatele (odvolatele) o tom, že v době nalézacího řízení a doručování rozsudku byl stížen duševní chorobou, za irrelevantní. Takové důvody dle jeho mínění nemohou být důvodem pro zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Městský soud tedy v těchto usneseních souhlasil s názorem obvodního soudu, že zde nejsou důvody pro zastavení exekuce, avšak svůj závěr podložil jinými důvody.

6. Všechna stěžovatelem podaná dovolání Nejvyšší soud ústavní stížností napadenými usneseními dle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. (ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013, viz ustanovení části první čl. II bodu 7 zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a ustanovení části první čl. II bodu 2 zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony) odmítl s tím, že se jedná o věc, u které není dovolání za žádných okolností přípustné, neboť směřuje proti výroku odvolacího soudu, jímž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, a současně nejde o vztah ze spotřebitelské smlouvy, vztah pracovněprávní ani o věc uvedenou v § 120 odst. 2 o. s. ř. V napadeném usnesení sp. zn. 30 Cdo 3477/2014 Nejvyšší soud nadto uvádí, že případnou přípustnost dovolání nezakládá ani nesprávné poučení odvolacího soudu o možnosti podat dovolání.

II. Argumentace stran

7. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel napadá nesprávné hodnocení znaleckých posudků obecnými soudy. Je toho názoru, že nelze přenést tíži odpovědnosti rozhodnout ze soudu na znalce. Znalec se má omezit pouze na řešení odborných otázek a jeho závěry mají být podrobeny kritické analýze. Stěžovatel uvádí, že přestože je dodaný znalecký posudek sporný, soud povýšil jím dosažená zjištění na kategorická zjištění skutkového stavu a současně řešení právní otázky. Takový postup považuje nejen za nesprávný, ale za takový, který zasahuje do jeho, shora vyčtených, základních práv.

8. Stěžovatel dále namítá, že obecné soudy v řízení nesprávně stanovily důkazní standard pro určení právních účinků doručení exekučního titulu osobě stížené duševní poruchou či chorobou. Podle jeho názoru obecnými soudy aplikovaný standard vyloučil jakoukoli účinnou ochranu subjektivních práv. Stěžovatel se domnívá, že je vždy nutné nastavit důkazní standardy takovým způsobem, aby bylo možné s určitou mírou pravděpodobnosti předpokládat projevy choroby tam, kde je výskyt možný a pravděpodobný. Stěžovatel je toho názoru, že unesl důkazní břemeno, případně navrhoval provedení důkazů, které měly podložit jeho tvrzení, které však soudy neprovedly. Proto je stěžovatel přesvědčen, že soudy mu neposkytly dostatečnou ochranu. Je přesvědčen, že procesní právo nesmí založit nespravedlivý stav, a je naopak nutné, aby dbalo zvýšené ochrany slabší strany, což je v tomto případě on. Vzhledem ke zjištěnému zdravotnímu stavu měly obecné soudy vycházet z toho, že stěžovatel nebyl způsobilý kvalifikovaně přijmout dopis, resp. exekuční titul. Tuto část své ústavní stížnosti stěžovatel uzavírá s tím, že účelem procesního práva a ochrany poskytované objektivními základními právy je neztrpčovat život lidem, kteří jsou indisponováni v důsledku svého zdravotního stavu.

9. Další výtku stěžovatele směřuje k nepřežkoumatelnosti. Je přesvědčen, že obecné soudy neodůvodnily svá rozhodnutí tak, jak je žádoucí. Podle jeho mínění stručnost právních závěrů hraničí s jejich absencí. Tvrdí, že není jasné, jakými intelektuálními cestami se úvahy soudců ubíraly. Rovněž zcela postrádá odůvodnění zvoleného výkladu práva. Domnívá se, že soud by měl vyložit, proč preferuje principy procesní přísnosti před principy ochrany slabší strany, kterou je v tomto případě stěžovatel. Vzhledem k tomu, že takové úvahy v rozhodnutí chybí, nemůže se ubránit domněnce, že ústavní stížností napadená rozhodnutí jsou svévolná.

10. Další část své ústavní stížnosti směřoval stěžovatel proti rozhodnutím městského soudu č. j. Co 172/2014-141, č. j. 15 Co 192/2014-142, č. j. 15 Co 193/2014-219 a č. j. 55 Co 169/2014-143 (bližší specifikace rozhodnutí viz záhlaví). Tato rozhodnutí potvrzují rozsudky obvodního soudu s tím, že jsou ve výrokové části správné, avšak právní důvody rozhodnutí jsou nesprávné a návrh měl být zamítnut proto, že uvedená vada do řízení exekučního nevstupuje. Tento názor však považuje stěžovatel za nesprávný, a to do té míry, že narušuje jeho základní práva. Dle jeho názoru je vyloučeno, aby byl uznán takový výklad práva, který umožní výkon rozhodnutí, jež bylo doručeno někomu, kdo neměl objektivní možnost jej řádně vyhodnotit a reagovat na ně. Stěžovatel se domnívá, že princip, podle něhož vady nalézacího řízení se nepřenáší do exekučního řízení, lze akceptovat pouze v případě, kdy je výsledkem nalézacího řízení materiálně vykonatelný titul. V opačném případě by to totiž mohlo vést k tomu, že by tato vada nemusela být identifikována v žádném řízení.

11. Jako poslední bod své stížnosti namítá stěžovatel odepření spravedlnosti Nejvyšším soudem. Ten jakožto soud dovolací odmítl stěžovatelem podané dovolání s odůvodněním, že ve věci není dovolání přípustné, protože směřuje proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci, v níž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, a současně nejde o vztah ze spotřebitelské smlouvy, vztah pracovněprávní ani o věc uvedenou v § 120 odst. 2 o. s. ř. Takový závěr však stěžovatel považuje za excesivní. Je přesvědčen, že otázku zastavení exekuce z důvodů nevykonatelnosti exekučního titulu nelze podřadit pod pojem „rozhodnutí o peněžitém plnění“. V tomto smyslu také uvádí, že pokud by bylo možné tento názor Nejvyššího soudu aprobovat, pak je stále nutné vzít v úvahu výjimky stanovené v závěru ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. (zde Ústavní soud uvádí, že vzhledem k přechodným ustanovením příslušných novelizačních právních předpisů Nejvyšší soud ve svých usneseních odkazuje na právní předpis správně), tedy zjistit, zda se zejména nejedná o vztahy ze spotřebitelských smluv, resp. pracovněprávní vztahy. Stěžovatel je přesvědčen, že řízení, které předcházelo exekučnímu řízení a současnému návrhu na zastavení exekuce, bylo o nároku odvozeném ze smlouvy o přepravě, ve kterém stěžovatel vystupoval v roli spotřebitele a dopravní podnik v roli podnikatele. Domnívá se tedy, že v tomto případě je namístě posuzovat tento vztah jako vztah ze spotřebitelské smlouvy. K tomu stěžovatel dodává, že nepřípustnost dovolání z důvodu nízkého peněžitého plnění je nutné zcela odmítnout, neboť spor se vztahuje k devíti řízením, které ve svém souhrnu částku 50 000 Kč přesahují. Všechny původní pohledávky jsou stejného druhu, za stejným subjektem a jsou vymáhané stejným exekutorem. Není proto důvod tato řízení nespojit, čehož se stěžovatel ostatně od počátku domáhal. Stěžovatel uvádí, že napadeným postupem již došlo k zásahu do jeho základních práv, konkrétně do práva na spravedlivý proces, tedy k naplnění podmínky opodstatněnosti ústavní stížnosti ve smyslu usnesení sp. zn. III. ÚS 2137/12 ze dne 4. 6. 2013, ve kterém Ústavní soud nevyhovění návrhu stěžovatele na sloučení řízení dříve posuzoval.

12. Městský soud ve svých vyjádřeních k ústavní stížnosti setrval na závěrech učiněných v napadených rozhodnutích. Ve vyjádřeních k rozhodnutím sp. zn. 15 Co 193/2014, 15 Co 192/2014 a 14 Co 172/2014 dále konstatoval, že tato jeho rozhodnutí spočívají na názoru, že vady nalézacího řízení se nepřenáší do exekučního řízení. Ve všech svých vyjádřeních městský soud navrhuje, aby stížnost byla jako zjevně neopodstatněná Ústavním soudem odmítnuta.

13. Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních – vzhledem ke změnám ve složení senátu Nejvyššího soudu – odkázal na obsah ústavní stížnosti napadených usnesení.

14. Ve své replice k vyjádřením městského soudu a Nejvyššího soudu stěžovatel setrval na své ústavní stížnosti s tím dodatkem, že je přesvědčen o natolik vysoké míře intenzity zásahu do podústavního práva, že se již jedná o kolizi s právem ústavním. Vzhledem k charakteru vyjádření stěžovatele v replice nepovažoval Ústavní soud za nezbytné zaslat mu další vyjádření městského soudu, neboť obsahují shodnou argumentaci s vyjádřeními, která již byla stěžovateli zaslána.

15. Dopravní podnik se postavení vedlejšího účastníka ve smyslu ustanovení § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vzdal.

III. Řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost ve smyslu formálních podmínek, které na stížnosti klade zákon o Ústavním soudu, a shledal, že jsou splněny.

17. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny všechny předpoklady meritorního projednání (viz ustanovení § 42 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu) ústavní stížnosti. Podle ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů závisících na jeho uvážení. Ústavní soud setrává na stanovisku, že ústavní soudnictví, a tedy také kasační pravomoc Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, je především spojeno s přezkumem věcí pravomocně skončených. Jedná se tedy o věci, v nichž zásah do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele již nelze napravit jinak, což je výrazem principu subsidiarity. Pokud tedy má stěžovatel prostředky k hájení svých práv a svobod v obecném soudnictví, je taková stížnost konstantně Ústavním soudem posouzena ve smyslu ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako nepřipustná. Z tohoto důvodu se Ústavní soud zabýval především usneseními Nejvyššího soudu.

18. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.), v souvislosti s návrhem na zrušení ustanovení § 243c odst. 2 o. s. ř., stanovil požadavky na rozhodnutí dovolacího soudu o odmítnutí dovolání z důvodu nenaplnění podmínky plynoucí z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř. (ve znění účinném ke dni 11. 2. 2004). Mezi tyto požadavky řadí Ústavní soud i nadále náležité odůvodnění rozhodnutí, neboť pouze taková rozhodnutí naplňují ústavní kritéria. Pokud jsou právní úvahy nedostatečně vyložené a zdůvodněné, nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem

soudního řízení, ale též se zásadami spravedlivého procesu ve smyslu ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Přestože Nejvyšší soud v daném případě nerozhodoval ve věci, která byla závislá na jeho uvážení, ale aplikoval relativně konkrétní ustanovení § 238 odst. 1 o. s. ř., není zde důvod na shora uvedené požadavky zcela rezignovat. Nejvyšší soud ani náznakem nevysvětlil, proč je zde důvod pro jím zvolený postup. Posuzovaný případ primárně směřoval k zastavení exekuce. Není zde tedy zcela zřetelná vazba na peněžitě plnění, jak předpokládá ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. Navíc, v případě přijetí teze, že jde o peněžitě plnění, je namístě vzít v úvahu výjimku stanovenou v tomto ustanovení *in fine*, tj. zvážit, zda se nejedná o vztah plynoucí např. ze spotřebitelské smlouvy. Jak plyne z nálezu sp. zn. I. ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013 (N 183/71 SbNU 201), lze i smlouvu o přepravě řadit mezi spotřebitelské smlouvy. Při posuzování přípustnosti dovolání je rovněž relevantní zohlednit závěry plynoucí z usnesení sp. zn. III. ÚS 2137/12 ze dne 4. 6. 2013 a posoudit možnost spojení věcí. Rovněž je v tomto smyslu nezbytné vzít v úvahu ustanovení § 238 odst. 1 písm. e) o. s. ř., které směřuje k odkladu provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce. Samotná subsumpce zjištěného stavu pod příslušná ustanovení občanského soudního řádu je především věcí Nejvyššího soudu. I v těchto případech je však nezbytné, aby bylo jasné, jakými úvahami se soud řídil, což v tomto případě není splněno. Ústavní soud neshlídl názor Nejvyššího soudu, že posuzování předloženého případu je natolik jednoduché, že je dostatečné vypořádat se s ním odkazem na příslušné ustanovení občanského soudního řádu. Naopak je přesvědčen, že v této věci je nezbytné alespoň naznačit, jakými úvahami byl Nejvyšší soud při svém rozhodování veden. Přestože tedy shora citovaný náleze sp. zn. Pl. ÚS 1/03 směřuje především k rozhodování Nejvyššího soudu ve věcech, které záleží na jeho uvážení, není důvod vyloučit tyto podmínky i na nyní posuzovaný případ. Při nedodržení těchto požadavků je totiž možné hodnotit napadaná usnesení Nejvyššího soudu nejen jako nepřezkoumatelná, ale případně také jako svévolná.

20. Veden zásadou minimalizace svých zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci, však Ústavní soud neshlídl důvod pro zrušení napadených usnesení obvodního soudu a městského soudu. Jak již Ústavní soud opakovaně zdůraznil ve svých rozhodnutích [viz např. náleze sp. zn. IV. ÚS 582/02 ze dne 1. 3. 2004 (N 30/32 SbNU 277), náleze sp. zn. III. ÚS 202/05 ze dne 16. 3. 2006 (N 60/40 SbNU 579), náleze sp. zn. III. ÚS 289/04 ze dne 14. 9. 2005 (N 176/38 SbNU 413)], je povinnost Nejvyššího soudu sjednocovat judikaturu soudů nižších stupňů, je-li pro to zákonný důvod. Právě k takovému postupu především slouží institut dovolání a k tomu by mělo sloužit i odůvodnění rozhodnutí o tomto mimořádném opravném prostředku. Znění ustanovení § 243f odst. 3 o. s. ř. nevylučuje odůvodnění

odmítavých usnesení Nejvyššího soudu. Zákonem předvídaná „stručnost“ skutečně může znamenat pouze odkaz na příslušné ustanovení zákona. Tak je však možné postupovat pouze ve zcela jednoduchých případech. V případech, kdy subsumpce není jednoznačná, je nezbytné v odůvodnění rozvést právní úvahy soudu, a nikoli se spokojit pouze s nicneříkajícím odkazem na zákonná ustanovení. Tak je tomu i v nyní posuzované věci.

21. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená usnesení Nejvyššího soudu zrušil. Ve zbytku Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl jako nepřipustnou, s ohledem na shora zmíněný princip subsidiarity (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

22. Složení senátu doznalo změn v souvislosti se změnami v obsazení Ústavního soudu (viz rozvrh práce dostupný na www.usoud.cz).

Č. 6

K soudnímu přezkumu správních rozhodnutí ve věci správního deliktu

1. Smysl zásad dispozitivnosti a koncentrace řízení [§ 75 odst. 2 ve spojení s ustanovením § 71 odst. 1 písm. d) soudního řádu správního] spočívá v racionalizaci a efektivnosti řízení před správním soudem tak, aby nedocházelo k jeho zbytečnému prodlužování, k opakování stejné či podobné argumentace anebo naopak k dodatečnému (a někdy i účelovému) předkládání dalších tvrzení, názorů a důkazů, které mohly být bez větších obtíží účastníky řízení uplatněny již dříve. V podmínkách právního státu je však nepřipustné, aby v důsledku uplatnění těchto zásad docházelo k zásahu do základních práv a svobod účastníků řízení či k podstatnému rozporu s principy spravedlnosti a spravedlivého rozhodování. Tyto zásady jsou totiž pouze prostředkem ke zmíněné racionalizaci, a nikoliv samoučelným cílem.

2. Pokud je tedy rozhodujícímu soudu známo, že již dříve vyslovil Nejvyšší správní soud v pravomocném rozsudku názor, že určitá reklama není klamavá, a její zadavatel se proto ani nemohl dopustit protiprávního jednání, nelze s poukazem na zásady dispozitivnosti a koncentrace řízení odmítnout jakkoliv zohlednit tento názor správním soudem při rozhodování o deliktní odpovědnosti zpracovatele stejné reklamy. V opačném případě by totiž mohla nastat situace, kdy je postíženo jednání, které není vůbec protiprávní.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 12. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 2732/15 ve věci ústavní stížnosti Lion Communications, s. r. o., (dříve PUBLICIS Prague, s. r. o.), se sídlem Jankovcova 1114/23, Praha 7, zastoupené JUDr. Filipem Winterem, advokátem, se sídlem Hanusova 1537/3a, Praha 4, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2015 č. j. 6 A 17/2011-41, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba proti rozhodnutí Rady pro rozhlasové a televizní vysílání o uložení pokuty ve výši 300 000 Kč za správní delikt spočívající ve zpracování reklamy, která byla nekalou obchodní praktikou, a proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2015 č. j. 7 As 98/2015-27, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího správního soudu jako účastníků řízení a Rady pro

rozhlasové a televizní vysílání, se sídlem Škrétova 44/6, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 30. 3. 2015 č. j. 6 A 17/2011-41 a rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2015 č. j. 7 As 98/2015-27 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 9. 9. 2015 se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a že tato rozhodnutí nerespektovala rovnost účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny ani obecně rovnost lidí v právech dle čl. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Rozhodnutím Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (dále jen „vedlejší účastnice“) ze dne 21. 12. 2010 č. j. RUD/80/2011 byla stěžovatelce (jako zpracovateli reklamy) uložena pokuta ve výši 300 000 Kč za porušení povinnosti zakotvené v ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o regulaci reklamy“), kterého se dopustila tím, že zpracovala reklamu, která byla nekalou obchodní praktikou, protože v ní byly rozhodné údaje zveřejněny po příliš krátkou dobu a téměř nečitelnou formou, a mohly tedy vzhledem k okolnostem a souvislostem, za nichž byly užity, uvést spotřebitele v omyl.

4. K žalobě stěžovatelky městský soud udělení dotčené pokuty rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností potvrdil, jelikož tuto žalobu zamítl. V odůvodnění rozsudku mj. uvedl, že napadené výroky přezkoumává pouze v mezích žalobních bodů, takže nemohl přihlídnout k tomu, že ve vztahu k zadavateli reklamy (společnost T-Mobile Czech Republic, a. s.) Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 30. 9. 2014 č. j. 6 As 125/2014-26 (dále též jen „rozhodnutí sp. zn. 6 As 125/2014“) dospěl k závěru, že konkrétní ztvárnění reklamního spotu vytvořeného stěžovatelkou nenaplnuje znaky klamavé obchodní praktiky. Jelikož však stěžovatelka

tuto otázku předmětem soudního přezkumu neučinila (proti vyhodnocení obsahu spotu nevznela žádná námitka) a nešlo ani o případ, kdy by měl soud přezkoumat napadené rozhodnutí nad rámec uplatněných žalobních bodů, vyšel soud ze závěru vedlejší účastnice, že obsah reklamního spotu zpracovaného stěžovatelkou byl z důvodů vyjádřených v napadeném rozhodnutí klamavou obchodní praktikou. Proto bylo namístě dovozovat existenci odpovědnosti stěžovatelky za správní delikt spočívající v porušení ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o regulaci reklamy.

5. Kasační stížnost stěžovatelky Nejvyšší správní soud zamítl v záhlaví citovaným rozsudkem, neboť mj. neshledal jako důvodné námitky stěžovatelky, že nebyla zpracovatelem té části reklamy, která je předmětem řízení, a že nenese odpovědnost za obsah šířené reklamy, neboť se jedná o údaje, jejichž pravdivost není schopna posoudit ani s vynaložením veškerého úsilí. Taktéž odmítl poukaz stěžovatelky na rozsudek sp. zn. 6 As 125/2014, neboť stěžovatelka v žalobě nenamítala, že konkrétní ztvárnění reklamního spotu vytvořeného stěžovatelkou nenaplníuje znaky klamavé obchodní praktiky, a proto toto nemohla namítat – s ohledem na ustanovení § 104 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní – ani v kasační stížnosti. Dle kasačního soudu přitom městský soud správně vyhodnotil, že se nejednalo o případ, kdy by měl napadené rozhodnutí přezkoumat nad rámec uplatněných žalobních bodů.

II. Podstata argumentace stěžovatelky

6. Citovaná rozhodnutí správních soudů zasáhla dle stěžovatelky do jejich shora uvedených základních práv a svobod.

7. Zásah do těchto práv stěžovatelka spatřuje především ve skutečnosti, že Nejvyšší správní soud při nynějším rozhodování nerespektoval závěry vyslovené v rozhodnutí sp. zn. 6 As 125/2014 a zamítl v tomto ohledu stěžovatelčinu kasační stížnost s odůvodněním, že se stěžovatelka v předchozím řízení nebránila tím „správným“ argumentem, že reklama není nekalou obchodní praktikou, ale bránila se jen tím, že jako zpracovatel nemohla obchodní nabídku v reklamě posoudit. Stěžovatelka tak byla pokutována za spáchání nekalé obchodní praktiky reklamou, o které ovšem předtím stejný soud pravomocně rozhodl, že nekalou obchodní praktikou vůbec není. Ačkoli se tedy jedná o shodný jediný skutek, shodnou jedinou reklamu, tak o ní Nejvyšší správní soud nejprve rozhodl, že zákon neporušuje, nicméně vzápětí potvrdil pokutu za toto porušení zákona udělenou. Dle stěžovatelky tak jde o absurdní situaci podobnou té, jako by jeden ze spolupachatelů byl osvobozen z důvodu, že k žádnému zločinu vůbec nedošlo, zatímco druhý by byl potrestán, protože se nesprávně hájil jen tím, že u zločinu nebyl.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení – Městský soud v Praze a Nejvyšší správní soud – a také vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem.

9. Městský soud sdělil, že přezkoumání rozhodnutí správních orgánů správními soudy je ovládáno dispoziční zásadou, a proto je na žalobci, aby při podání žaloby řádně vymezil žalobní body, tedy aby vyslovil, z jakých skutkových a právních důvodů považuje napadené rozhodnutí za nezákonné. Soud pak napadené rozhodnutí přezkoumává pouze v mezích žalobních bodů [ustanovení § 71 odst. 1 písm. d) a § 75 odst. 2 soudního řádu správního]. Výjimkou jsou judikaturou vymezené situace, kdy soud k určitým skutečnostem přihlíží bez uvedení námítky. V daném případě se proto městský soud s ohledem na vymezené žalobní body nezabýval tím, zda předmětná reklama byla či nebyla nekalou obchodní praktikou, neboť do této oblasti žalobní body nesměřovaly a nejednalo se ani o situaci, kdy by měl napadené rozhodnutí hodnotit i nad rámec žaloby. Městský soud tudíž konstatoval, že žalobce měl možnost podat žalobu a uvést všechny důvody, pro které považoval napadené správní rozhodnutí za nezákonné. Pokud však jím vymezené žalobní body soud neshledal důvodnými, nemůže se následně dovolávat porušení svého práva na spravedlivý proces z toho důvodu, že jiný subjekt (zadavatel reklamy) ve své žalobě vymezil jiné žalobní body, které byly na rozdíl od žalobcových důvodné. Dále městský soud dodal, že skutečnost, že rozhodnutí vedlejší účastnice vůči stěžovateli nebylo zrušeno a že rozhodnutí o uložení pokuty zadavateli za stejnou reklamu naopak soudem zrušeno bylo, ještě neznamená porušení rovnosti účastníků řízení a práva na spravedlivý proces. V daném případě se totiž jednalo o dvě různá správní i soudní řízení, takže zásada rovnosti účastníků řízení nemohla být porušena.

10. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření uvedl, že podle ustálené judikatury Ústavního soudu není tento soud nadřízený obecným soudům a za předpokladu, že při své činnosti postupují v souladu s procesními principy stanovenými v hlavě páté Listiny, není oprávněn do jejich rozhodovací činnosti zasahovat [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 2747/08 (N 94/53 SbNU 207), ze dne 23. 4. 2009 sp. zn. III. ÚS 1463/07 (N 96/53 SbNU 227) aj.]. Proto Nejvyšší správní soud pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

11. Vedlejší účastnice po rekapitulaci dosavadního průběhu řízení uvedla, že oba soudy se v odůvodnění svých rozhodnutí velmi důkladně zabývaly tím, v jakém rozsahu jsou vůbec oprávněny předchozí napadená rozhodnutí přezkoumávat, přičemž s jejich hodnocením se plně ztotožnila. Připomněla také starou římskoprávní zásadu *vigilantibus iura scripta*

sunt a dodala, že stěžovatelka využila svého práva a podala proti rozhodnutí vedlejší účastnice žalobu a bylo na ní, aby alespoň v základních rysech formulovala v žalobních námitkách, z jakých důvodů shledává rozhodnutí o uložení pokuty nezákonným, a tak zcela jasně vymezila rámec, ve kterém se pak soud pohyboval v rámci přezkumu napadeného rozhodnutí. Nadto vedlejší účastnice upozornila, že v dané věci byla stěžovatelka již v řízení o žalobě zastoupena advokátem (v podstatě nad rámec zákona), a nejednalo se tedy o žalobu sepsanou laikem, jehož by mohla omlouvat nedostatečná znalost práva. Odmítla též stěžovatelčino tvrzení stran porušení čl. 1 Listiny a vytkla jí, že uvedenou ústavněprávní zásadu je třeba vykládat tak, že každý člověk má mít rovný přístup k právům a je pouze na něm, jakým způsobem jich využije. Stěžovatelka takto měla právo, jako každý jiný pokutovaný subjekt, podat proti dotčenému rozhodnutí žalobu a tohoto svého práva i využila. Stejně tak měla právo vymezit v žalobě body, ve kterých spatřuje nezákonnost rozhodnutí. Rovněž toto stěžovatelka učinila. Pakliže nevyužila dostatečně svého práva a nevymezila žalobní námitky natolik dostatečně, aby soud mohl přezkoumat i samotný obsah reklamního sdělení, pak toto nelze klást soudu k tíži. Podobně vedlejší účastnice odmítla stěžovatelkou tvrzený zásad do práva na rovnost účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a zdůraznila, že pokud stěžovatelka pouze není spokojena s výsledkem soudního řízení a jiné soudní rozhodnutí v jiné věci se jí zdá jaksi „výhodnější“ či spravedlivější, pak toto nelze považovat za nepřipustný zásad do rovnosti účastníků řízení. Stejně tak prý nemohlo dojít k porušení čl. 36 Listiny, neboť stěžovatelce nebylo odepřeno právo obrátit se na soud, aby přezkoumal zákonnost rozhodnutí orgánu veřejné správy, a nebylo jí odepřeno projednání věci nestranným a nezávislým soudem, kdy rovněž byla řádně v průběhu řízení poučována o svých procesních právech. Závěrem vedlejší účastnice odmítla, že by měl být případ stěžovatelky jako zpracovatele dotčené reklamy posuzován stejně jako případ jejího zadavatele, neboť na obě jednání se vztahují jiná ustanovení zákona o regulaci reklamy. Jedná se tedy sice o jednu a tutéž reklamu, ovšem nikoliv o jeden skutek. Skutek, který naplnil znaky správního deliktu a pro jehož spáchání byla stěžovatelce uložena pokuta, totiž spočíval v porušení povinnosti podle ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o regulaci reklamy, kterého se dopustila zpracováním reklamy, zatímco zadavatel byl pokutován proto, že zadal reklamu, která byla nekalou obchodní praktikou [viz ustanovení § 8a odst. 2 písm. d) zákona o regulaci reklamy]. Nejednalo se proto o jeden správní delikt ani o totožný skutek.

IV. Replika stěžovatelky

12. V replice k vyjádřením účastníků a vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem stěžovatelka odmítla, že by žádala „přezkum čtvrté

instance“, resp. že se snaží napravit svá procesní pochybení cestou ústavní stížnosti, a zdůraznila, že se dovolává uplatnění ústavních principů, kdy s ohledem na elementární právní jistotu a spravedlnost není přípustné, aby jedno a totéž jednání bylo soudem kvalifikováno jako porušení zákona u jednoho účastníka a jako jednání zákon neporušující u účastníka druhého. Jedna a tatáž otázka, tedy zda pokutované jednání je, či není nekalou obchodní praktikou, totiž byla zcela shodná v řízení se stěžovatelkou (u které soud dospěl k závěru, že se o nekalou obchodní praktiku jedná) i v řízení se zadavatelem téže reklamy (u kterého soud dospěl k závěru, že se o nekalou obchodní praktiku nejedná). Tato právní otázka přitom nezáleží na žádných dalších okolnostech jednoho či druhého případu, jelikož v ní jde o jednu a tutéž reklamu, jedno a totéž jednání. Stěžovatelka proto zdůraznila, že se rozhodně nedovolává pouhé analogie obou případů, ale toho, že je zde shodný jediný skutek, o němž nejprve soud rozhodne, že zákon neporušuje, a vzápětí o něm rozhodne, že zákon porušuje. Takový zásadní rozpor není možno „odbyť“ tím, že stěžovatelka žádá „přezkum svého případu čtvrtou instancí“, a ani tím, že argumentace stěžovatelky v předcházejícím řízení byla založena na jiných prvcích. Takový rozpor je totiž natolik závažný, že zasahuje do ústavně zaručených práv.

V. Splnění podmínek řízení

13. Ústavní stížnost je přípustná (ustanovení § 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (ustanovení § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [ustanovení § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

14. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nemohl možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože právě ony vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

16. Ústavní soud dříve opakovaně konstatoval, že postup ve správním a soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu i výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostmi správních orgánů a posléze pak obecných soudů. Z hlediska ústavněprávního tak může být posouzena pouze otázka, zda skutková zjištění mají dostatečnou a racionální základnu, zda právní závěry těchto orgánů veřejné moci nejsou s nimi v extrémním nesouladu a zda podaný výklad práva je ústavně konformní [viz např. za všechny příklady nálezy sp. zn. II. ÚS 262/06 ze dne 23. 8. 2007 (N 132/46 SbNU 237); veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>].

17. Klíčovou normou, i z hlediska jejího výkladu, jsou v nyní posuzované věci ustanovení § 75 odst. 2 soudního řádu správního ve spojení s ustanovením § 71 odst. 1 písm. d) citovaného zákona, která upravují věcná hlediska pro rozsah přezkumné a kontrolní činnosti uskutečňované ze strany správních soudů. Jedná se o projev dispoziční zásady, jejímž výrazem je skutečnost, že přezkumná pravomoc soudu se pohybuje výlučně v intencích tvrzení uvedených v podané žalobě. Soud je v přezkumném řízení vázán žalobními body, přičemž není povinen, ale ani oprávněn, dovozovat za žalobce jakákoliv tvrzení, což platí zejména, pokud jde o rozsah napadení správního rozhodnutí, vymezení namítaných důvodů jeho nezákonnosti a odůvodnění v žalobě uváděných tvrzení. Podobně ustanovení § 104 odst. 4 soudního řádu správního stanoví, že kasační stížnost není přípustná, opírá-li se jen o jiné důvody, než které jsou uvedeny v § 103, nebo o důvody, které stěžovatelka neuplatnila v řízení před soudem, jehož rozhodnutí má být přezkoumáno, ač tak učinit mohla. Dotčené ustanovení tak brání tomu, aby stěžovatelka v kasační stížnosti uplatňovala jiné právní důvody, než které uplatnila v řízení před soudem, jehož rozhodnutí má být přezkoumáváno, ač tak učinit mohla. Ústavní soud přitom ve své rozhodovací praxi dispoziční zásadu a také princip koncentrace řízení ve správním soudnictví neshledal za neústavní [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 12/99 ze dne 27. 6. 2000 (N 98/18 SbNU 355; 232/2000 Sb.)], neboť i když tento princip může být kritizován za to, že se vzdaluje zásadě materiální pravdy, nelze nevidět, že především a zcela nepochybně napomáhá k naplnění ústavního práva na projednání a rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě, resp. bez zbytečných průtahů (čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 38 odst. 2 Listiny). Po aktivně legitimovaných účastnících předcházejícího žalobního řízení lze tedy spravedlivě žádat, aby uplatnili veškeré důvody nezákonnosti správního rozhodnutí již v řízení před soudem prvního stupně. Pokud tak neučiní, je legitimní, že z hlediska možnosti uplatnění argumentace v dalším stupni ponесou případné nepříznivé následky s tím spojené, neboť správní soudnictví je založeno na zásadě, že správní soud

z vlastní iniciativy nepřezkoumává správní rozhodnutí nad rámec vymezený žalobcem a nenahrazuje žalobcovu iniciativu.

18. Soud tedy není oprávněn (a tím méně povinen) za žalobce domýšlet či dotvářet příliš obecné žalobní námitky z vlastní iniciativy (srov. též Blažek, T., Jirásek, J., Molek, P., Pospíšil, P., Sochorová, V., Šebek, P. Soudní řád správní – online komentář. 3. aktualizace. Praha : C. H. Beck, 2014). Takový postup soudu by popíral uplatnění dispoziční zásady ve správním soudnictví a zasahoval by do principu rovnosti účastníků řízení (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny a § 36 odst. 1 soudního řádu správního). Odepřel by totiž žalovanému právo vyjádřit se ke skutkovým a právním otázkám, které vzal soud za určující pro své zrušující rozhodnutí (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 2. 2008 sp. zn. 7 Afs 216/2006). Rozhodnutí městského soudu založené na odlišné právní argumentaci, než jaká byla obsažena ve správním rozhodnutí nebo v podané žalobě, k níž se strany řízení nemohly dosud vyjádřit a zejména tomu uzpůsobit provedené dokazování, by tak porušovalo právo na spravedlivý proces a bylo by pro účastníky překvapivé ve smyslu judikatury Ústavního soudu [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 4. 8. 1999 sp. zn. IV. ÚS 544/98 (N 109/15 SbNU 75) nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 11. 2011 sp. zn. 2 Afs 16/2011].

19. Nad rámec žalobních bodů proto přihlíží soud z úřední povinnosti pouze k vadám podle ustanovení § 76 odst. 1 písm. c) soudního řádu správního, tedy k vadám, které by mohly mít za následek nezákonnost rozhodnutí ve věci samé, a to za předpokladu, že jsou bez dalšího patrné ze správního spisu a zároveň se jedná o vady takového charakteru a takové míry závažnosti, že brání přezkoumání napadeného rozhodnutí v mezích uplatněných žalobních bodů (srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 6. 2007 sp. zn. 9 As 6/2007). Z obecné zásady, že správní soud přezkoumá napadené správní rozhodnutí v mezích včas uplatněných žalobních bodů, existuje dále výjimka stran určitých skutečností významných z hlediska hmotného práva. Sem spadají absolutně neplatné právní úkony (např. absolutní neplatnost smlouvy), prekluze (např. prekluze práva státu vybrat daň nebo prekluze práva státu postihovat fyzické či právnické osoby za přestupky nebo jiné správní delikty), nerespektování zásady *ne bis in idem* ve správním trestání aj. (srov. Blažek, T. a kol., op. cit.). Pokud by se v těchto případech správní soud zmíněnými skutečnostmi odmítl zabývat z úřední povinnosti, znamenalo by to odepření spravedlnosti a v konečném důsledku i porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 1419/07 (N 112/53 SbNU 397)]. V určitých výjimečných případech tedy mají správní soudy povinnost přihlížet i ke skutkovým či právním novotám nad rámec žalobních bodů.

20. Ústavní soud rovněž připomíná, že ve vztahu k obsahově blízkému ustanovení § 75 odst. 1 soudního řádu správního Nejvyšší správní soud již dříve zdůraznil, že jakkoliv nelze zpochybnit český model správního soudnictví založený na retrospektivnosti náhledu na předchozí správní řízení a rozhodnutí, musí mít i tento model nutně svoje limity. Za tyto limity přitom Nejvyšší správní soud považoval například takový způsob výkladu, který by vedl k možné protiústavnosti (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009 č. j. 6 As 44/2008-142). V jiném rozhodnutí pak tentýž soud podobně zdůraznil ve vztahu k zásadě *ne bis in idem* obsažené v čl. 40 odst. 5 Listiny, že tato zásada se v oblasti správního trestání prosazuje jako zásada vůdčí ve vztahu k zásadě dispoziční (ustanovení § 109 odst. 3 soudního řádu správního) i k zásadě přezkumu správních rozhodnutí podle skutkového a právního stavu existujícího v době rozhodování správního orgánu (ustanovení § 75 odst. 1 soudního řádu správního). Správní soud je proto oprávněn aplikovat čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod i za situace, kdy by stěžovatelka tuto námitku v řízení neuplatnila.

21. V souladu s naposledy uvedeným Ústavní soud konstatuje, že zásady dispoziční a koncentrace řízení uplatňované ve správním soudnictví musí ustoupit vždy též tehdy, kdy by důraz na jejich lpění znamenal neakceptovatelný zásah do základních práv a svobod účastníků řízení či by byl v razantním rozporu s principy spravedlnosti a spravedlivého rozhodování. Jak totiž opakovaně konstatoval Ústavní soud [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93) nebo nálezy sp. zn. II. ÚS 30/03 ze dne 14. 7. 2004 (N 95/34 SbNU 27)], smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, ale i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod. Obecná povinnost soudů přistoupit k ústavně konformnímu výkladu podústavního práva takto přímo vyplývá z čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva pod ochranou soudní moci. Pokud obecné soudy zásah do základního práva neodstraní, ačkoliv jsou k tomu postíženou osobou vyzvány, nedostály tak své povinnosti poskytnout ochranu základnímu právu, jak jim ukládá čl. 4 Ústavy [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 42/02 ze dne 26. 3. 2003 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.)].

22. Jednou z funkcí ústavní úpravy základních práv a svobod je její „prozařování“ celým právním řádem, protože jsou soudy obecně povinny vykládat právní normy s ohledem na ochranu ústavně chráněných základních práv a svobod účastníků řízení. V každé jednotlivé věci to znamená, že soudy musí interpretovat jednotlivá ustanovení právního řádu (zde

konkrétně soudního řádu správního) v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany základních práv a svobod, kdy musí při výkladu či aplikaci podústavního práva pečlivě vážit a brát v potaz, aby současně dostály své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině podústavního práva, tak právům základním [srov. za všechny příklady nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)]. Z hlediska ústavně konformního výkladu je tedy třeba dbát o to, aby byly právní normy vykládány v souladu nejen s jejich doslovným zněním, ale i s účelem zákona jako takového, historií jeho vzniku, systematickou souvislostí nebo s principy, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku [bod 16 nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573) a rozhodnutí tam uvedená]. V opačném případě se totiž mohou rozhodnutí soudů jevit jako příliš formalistická, což Ústavní soud setrvale odmítá, přičemž zdůrazňuje, že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, protože povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákoněm textu, nýbrž i povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů tak nelze pominout jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, neboť v každém z nich je třeba nalézat i právní principy uznávané demokratickými právními státy [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 50/03 ze dne 13. 6. 2006 (N 120/41 SbNU 499)].

23. Ústavní soud posoudil nyní posuzovaný případ optikou shora vyčleněných zásad vztahujících se pochopitelně i na řízení před správními soudy a dospěl k závěru, že obecné soudy svým postupem zasáhly do základních práv stěžovatelky.

24. Z vyžádaného soudního spisu i z vyjádření účastníků řízení se shodně podává (a nečiní to sporným ani účastníci řízení), že obecné soudy odlišně hodnotily deliktní odpovědnost zpracovatele a zhotovitele dotčené reklamy. Se stěžovatelkou se však již účastníci řízení a vedlejší účastník neshodnou, zdali lze na jednání zadavatele a zpracovatele klamavé reklamy ústící v udělení pokuty dle norem zákona o regulaci reklamy nahlížet jako na jeden skutek, kdy vedlejší účastník odkázal mj. též na odlišnost právních norem postihujících dotčené jednání.

25. K tomu Ústavní soud uvádí, že nikterak nezpochybňuje, že zákon o regulaci reklamy upravuje deliktní odpovědnost zadavatele (§ 8a odst. 2 zákona o regulaci reklamy) a zpracovatele (§ 8a odst. 3 citovaného zákona) reklamy odděleně. Rozhodující je však skutečnost, že z hlediska nyní rozhodného ustanovení § 8a odst. 2, resp. odst. 3, písm. d) zákona

o regulaci reklamy je protiprávní jednání definováno totožným způsobem, a dopadá tak na stejná jednání (z hlediska jejich podstaty). Podle ustanovení § 8a odst. 2 písm. d) citovaného zákona totiž platí, že „právnícká nebo podnikající fyzická osoba se jako zadavatel dopustí správního deliktu tím, že poruší podmínky stanovené pro obsah reklamy podle § 2 odst. 3 nebo 4, § 2c, § 3 odst. 6, § 4, § 5 odst. 3, 4 nebo 5, § 5a odst. 1, 2, 5, 6, 7 nebo 8, § 5b odst. 2 nebo 8, § 5c odst. 1 nebo 2, § 5d odst. 3 nebo 4, § 5e odst. 1, § 5f, 5h nebo 5i“, a stejně tak podle ustanovení § 8a odst. 3 písm. d) citovaného zákona „právnícká nebo podnikající fyzická osoba se jako zpracovatel dopustí správního deliktu tím, že poruší podmínky stanovené pro obsah reklamy podle § 2 odst. 3 nebo 4, § 2c, § 3 odst. 6, § 4, § 5 odst. 3, 4 nebo 5, § 5a odst. 1, 2, 5, 6, 7 nebo 8, § 5b odst. 2 nebo 8, § 5c odst. 1 nebo 2, § 5d odst. 3 nebo 4, § 5e odst. 1, § 5f, 5h nebo 5i“.

26. V této souvislosti je také nezbytné připomenout účel zákona o regulaci reklamy: jak vyplývá z jeho ustanovení § 1, tímto účelem je především legálně definovat regulaci reklamy, která je (mj.) nekalou obchodní praktikou, a upravit obecné požadavky na reklamu a její šíření včetně postihů za porušení povinností podle tohoto zákona. Takto je tedy zřejmé, že pro posouzení jednání zadavatele či zpracovatele reklamy z hlediska dodržení zákonných parametrů dle citovaného zákona je klíčová především dotčená reklama a její obsah, nikoli subjekt, který nese odpovědnost za její protiprávní charakter. Jakkoliv se totiž zákonodárce rozhodl upravit v odlišných právních normách odpovědnost zpracovatele a zadavatele reklamy za správní delikty, tak uvedené ještě neznamená, že – nakolik je dotčená delikt ní odpovědnost upravena totožně a jedná se o tutéž reklamu – by mělo být přístupováno rozdílně ke zpracovateli a zadavateli dotčené reklamy z hlediska podstaty jejího obsahu. Uvedenému napovídá především již citovaný účel zákona o regulaci reklamy a definice protiprávního chování a také totožná úprava eventuální výše sankce za porušení právní povinnosti pro zpracovatele i zadavatele.

27. Jakkoliv tedy *stricto sensu* nelze při posuzování klamavé reklamy z hlediska odpovědnosti jejího zadavatele a zpracovatele hovořit o jednom skutku a jeho jediném jednání (z důvodu odděleného vymezení odpovědnosti zadavatele a zpracovatele v zákoně o regulaci reklamy, tak i faktitě jednání při vytvoření takové reklamy), klíčové zůstává, že v případě aplikace ustanovení § 8a odst. 2, resp. odst. 3, písm. d) zákona o regulaci reklamy se vždy jedná o tutéž reklamu a totožnou delikt ní odpovědnost, kdy zároveň její postih vychází ze stejných zákonných principů. Proto nelze přimnout, aby při rozhodování o protiprávnosti a správní odpovědnosti protiprávně jednajícího subjektu bylo naprosto odhlíženo od podstaty dotčeného delikt ního jednání (tj. z hlediska nyní posuzované věci od „klamavosti“ dané reklamy), neboť právě to je klíčové pro posouzení

protiprávnosti jednání jeho původce. Ústavní soud takto musí ve shodě se stěžovatelkou připomenout nezbytnost zachování principu rovnosti před zákonem, který jako princip spojený s podstatou právního státu vyžaduje, aby stejné případy byly posuzovány stejně, neboli aby zákon byl vykládán pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně. Uvedená podmínka se nevztahuje jen k zachování principu rovnosti před zákonem, ale též k zachování zásady právní jistoty, jejíž nedílnou součástí je jak požadavek předvídatelnosti práva, tak i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci jakožto základních znaků právního státu.

28. Ústavní soud proto činí dílčí závěr, že na delikt ní odpovědnost stěžovatelky bylo nezbytné hledět též prizmatem závěrů, které byly přijaty Nejvyšším správním soudem při hodnocení delikt ní odpovědnosti zadavatele totožné reklamy. Za této situace se Ústavní soud v dalším zabýval otázkou, zdali tato okolnost byla natolik podstatná, že měly ustoupit do pozadí zásady dispozitivnosti a koncentrace řízení.

29. Jak již bylo vyloženo výše, v podmínkách právního státu je nepřipustné, aby v důsledku uplatnění těchto zásad docházelo k zásahu do základních práv a svobod účastníků řízení či k podstatnému rozporu s principy spravedlnosti a spravedlivého rozhodování. Jednoduše řečeno, smysl zmíněných zásad dispoziční a koncentrace spočívá v racionalizaci a efektivnosti řízení tak, aby nedocházelo ke zbytečnému prodlužování soudního řízení, k opakování stejné či podobné argumentace anebo naopak k dodatečnému (a někdy i účelovému) předkládání dalších tvrzení, názorů a důkazů, které mohly být bez větších obtíží účastníky řízení uplatněny již dříve. Tyto zásady však nejsou ničím jiným než prostředkem ke zmíněné racionalizaci, a nikoliv samoučelným cílem. V důsledku jejich uplatňování proto nesmí docházet ke zjevným nespravedlnostem, jak se povýtce stalo právě v nyní rozhodovaném případě.

30. V nyní projednávaném případě je totiž třeba mít též na zřeteli, že se jedná o věc z oblasti správního trestání, která se vyznačuje určitými specifiky. Podstatou správního trestání totiž je, že příslušné orgány projednávají společensky nebezpečná jednání, a to při respektování celé řady zásad řízení tak, aby toto řízení odpovídalo principům právního státu. V tomto smyslu lze připomenout, že rozšířený senát Nejvyššího správního soudu (a Ústavní soud se s ním v tomto směru plně ztotožňuje) zdůraznil, že formální označení určitého typu protispoločenského jednání a tomu odpovídající zařazení mezi trestné činy, přestupky, jiné správní delikty a z toho odvozené následky v podobě sankcí, včetně příslušného řízení, tedy zda půjde o oblast soudního, či správního trestání, je spíše vyjádřením reálné trestní politiky státu, tedy reflexí názoru společnosti na potřebnou míru ochrany jednotlivých vztahů, zájmů a hodnot (právních statků), než systematickým přístupem k úpravě veřejnoprávních povinností a odpovědnosti

za jejich porušení (viz usnesení rozšířeného senátu ze dne 15. 1. 2008 sp. zn. 2 As 34/2006). Právním deliktem je tak protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny zákonem, a správní orgán za ně pak ukládá zákonem stanovený trest. Věcný rozdíl mezi trestnými činy a správními delikty přitom bývá i velmi nezřetelný, jelikož je i výsledkem politického rozhodnutí („dekriminalizace“), a není proto zcela nezvyklé, že např. skutky považované právním řádem jednoho státu nebo v určité době za trestné činy jsou podle právního řádu jiného státu nebo v jiné době „pouze“ správními delikty, a naopak (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 5. 2007 sp. zn. 8 As 17/2007). Jak také připomněl Ústavní soud (či Nejvyšší správní soud v naposledy citovaném rozhodnutí), „trestním obviněním“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod jsou podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva prakticky řízení o veškerých sankcích ukládaných správními úřady fyzickým osobám za přestupek nebo jiný správní delikt [nález sp. zn. Pl. ÚS 16/99 ze dne 27. 6. 2001 (N 96/22 SbNU 329; 276/2001 Sb.)]. S ohledem na tuto podstatu správního trestání musí být tedy v rámci ukládání správních sankcí dodrženy zásady spravedlivého procesu stanovené v citovaném čl. 6 Úmluvy, neboť trestnost správních deliktů se řídí obdobnými principy jako trestnost trestných činů.

31. Jestliže lze správní delikt definovat jako protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny zákonem, za které ukládá správní orgán trest stanovený normou správního práva, je v prvé řadě nezbytné, aby předpokladem spáchání jakéhokoli správního deliktu bylo právě toto protiprávní jednání. V opačném případě by totiž docházelo k postihu jednání, které není v rozporu s právními předpisy, což by však bylo v hrubém rozporu se zásadami trestní i správní delikvence. Z hlediska postihu dle zákona o regulaci reklamy je přitom nezbytné ve shodě s již řečeným zdůraznit, že primárně chráněným objektem skrze normy tohoto zákona je ochrana společnosti před „závadnou“ reklamou, přičemž pouze za situace, kdy vůbec lze určitou reklamu hodnotit za „závadnou“ (tedy rozpornou se zákonem o regulaci reklamy), lze uvažovat o správním postihu příslušného subjektu. V opačném případě by nebyla naplněna ani materiální stránka protiprávního jednání, která se i dle judikatury Nejvyššího správního soudu musí v případě správních deliktů projevit nejen při stanovení výše sankce, ale již při posuzování protiprávnosti závadného jednání (viz např. již citovaný rozsudek sp. zn. 8 As 17/2007).

32. Jak však plyne z výše uvedeného, v nyní posuzovaném případě uvedená podmínka nemohla být naplněna, neboť již před vydáním napadeného rozhodnutí městského soudu bylo Nejvyšším správním soudem (v případě zadavatele) pravomocně rozhodnuto, že inkriminovanou reklamu zpracovanou stěžovatelkou nelze vůbec považovat za klamavou reklamu ve smyslu zákona o regulaci reklamy. Za této situace tedy lze přisvědčit

stěžovatelce, že obecné soudy měly závěry kasačního soudu vyřčené v případě zadavatele inkriminované reklamy zohlednit též v její věci, a to i přesto, že v podané žalobě nikterak uvedenými skutečnostmi neargumentovala. Základním znakem jakéhokoliv správního postihu je totiž příslušnými orgány deklarované protiprávní jednání jakožto jeden z předpokladů delikt ní odpovědnosti. Pokud přitom z dříve přijatého rozhodnutí kasačního soudu vyplý ne, že podstata stíhaného jednání není vůbec protiprávní, nemohou příslušné orgány logicky dospět ani k závěru o spáchání inkriminovaného právního deliktu. K absenci této podmínky delikt ní odpovědnosti přitom musí obecné soudy přihlédnout z úřední povinnosti, neboť v opačném případě by akceptovaly možnost vyvození delikt ní odpovědnosti příslušného subjektu i za situace, kdy podstata stíhaného jednání nebyla protiprávní, tj. v rozporu s dotčenými ustanoveními právního řádu. Uvedený postup by se přitom nikterak neslučoval s právem na spravedlivý proces účastníka správního řízení, které je svou podstatou blízké řízení trestnímu, neboť by nerespektoval zásadu rovnosti (ve smyslu, aby stejný případ byl posuzován stejně) a navíc by i do budoucna narušoval právní jistotu účastníků podobných řízení.

33. V situaci, kdy si byl Nejvyšší správní soud při rozhodování této věci jednoznačně vědom existence vlastního rozsudku sp. zn. 6 As 125/2014 a právního názoru v něm obsaženého (kromě skutečnosti, že tato povědomost plyne přímo z obsahu napadeného rozsudku, předpokládá se tato znalost rovněž z obecné zásady *iura novit curia*, neboť i precedenční rozhodnutí soudů představují právo v širším slova smyslu a soud je povinen dobře znát – zejména vlastní – judikaturu) a protože skutkové a právní okolnosti případu zcela jednoznačně nepřipouštěly možnost distinkce, bylo možno postupovat jen dvěma způsoby. Buď dříve vyslovené právní závěry zopakovat i v rozhodovaném případě, anebo předložit odlišný právní názor rozšířenému senátu postupem podle ustanovení § 17 odst. 1 soudního řádu správního. Nic takového však rozhodující senát Nejvyššího správního soudu neučinil a jakémukoliv použití právního názoru obsaženého v rozsudku sp. zn. 6 As 125/2014 se v podstatě zcela vyhnul, čímž se však dopustil porušení dříve zmíněných principů předvídatelnosti a jednoty rozhodovací činnosti soudů a zásady rovnosti účastníků řízení.

34. Ústavní soud má samozřejmě v patrnosti, že opuštění dispozičního principu ve správním soudnictví by hrozilo narušením principu rovnosti účastníků tohoto řízení před správními soudy, neboť by mohlo být žalovanému upřeno právo vyjádřit se ke skutkovým a právním otázkám, které vzal soud za určující pro své zrušující rozhodnutí. Zde však musí Ústavní soud zdůraznit, že v nyní posuzovaném případě toto riziko vůbec nevystalo, a proto ani potenciálně nemohla být nepřiměřeně narušena práva vedlejší účastnice. Ta se totiž mohla s inkriminovanými argumenty

stěžovatelky vypořádat (například ve vztahu k tomu, zda právě jednáním stěžovatelky jako zpracovatele reklamy nebyl v určitém ohledu porušen zákon – na rozdíl od jejího zadavatele), neboť nejenže byla účastnicí i řízení o totožné, jí dříve pokutované reklamě, ale navíc to byla dokonce právě vedlejší účastnice, která soud prvně informovala o rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 6 As 125/2014 a v souvislosti s tím odvolala nesouhlas k rozhodnutí věci bez nařízeného jednání (viz č. I. 35 spisu městského soudu), čímž se fakticky zřekla možnosti reagovat na tyto nově vyvstalé okolnosti. Stěžovatelka pak tyto námitky konkrétně přednesla v doplnění kasační stížnosti, přičemž i v rámci řízení o kasační stížnosti mohla na tyto námitky vedlejší účastnice jistě reagovat a vypořádat se s nimi.

35. Pokud pak vedlejší účastnice připomíná zásadu „bdělým náležejí práva“, musí Ústavní soud konstatovat, že jakkoliv jde nesporně o ustálenou zásadu rozvíjenou v poměrech moderního právního státu, jež subjekty právních vztahů pojímá jako emancipované jedince, kteří se musí aktivně přičinit o to, aby jejich práva byla respektována a chráněna, a nikoliv se spoléhat na ochranitelskou ruku paternalistického státu [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1106/08 ze dne 10. 3. 2009 (N 52/52 SbNU 519)], tak její aplikace nemůže být samoučelná a ve svém jádru rozporná s principy spravedlnosti. Ústavní soud opakovaně vyzdvihl ve vztahu k psanému právu, že právní normy je třeba vykládat tak, aby plnily svoji funkci spočívající v rozumném a spravedlivém vyřešení problému v tom smyslu, aby obstálo před měřítky tzv. zdravého rozumu a podle fundovaných představ spravedlnosti panujících ve společnosti [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41)]. Uvedené se vztahuje rovněž k právním zásadám, na nichž je český právní řád vystavěn, neboť ani ty nemohou být aplikovány bez zřetele ke všem okolnostem projednávané věci, kdy rozhodující orgány musí mít především v patrnosti, aby výsledek jejich řízení odpovídal parametřům spravedlnosti.

VII. Závěr

36. Ústavní soud tedy uzavírá, že městský soud a Nejvyšší správní soud svými rozhodnutími porušily stěžovatelčino právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, neboť jimi vyřčené právní závěry se neslučovaly s principy spravedlivého rozhodování, neboť přepjatě formalisticky přistupovaly k zásadám dispozitivnosti a koncentrace řízení před správními soudy, plynoucím z ustanovení § 75 odst. 2 soudního řádu správního ve spojení s ustanovením § 71 odst. 1 písm. d) citovaného zákona (resp. § 104 odst. 4 tohoto zákona), aniž by přihlédly k obecným principům správního trestání.

37. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3

písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí zrušil. Úkolem městského soudu bude v dalším řízení posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že musí meritorně posoudit stěžovatelčiny námitky stran toho, že v případě zadavatele předmetné reklamy Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že se vůbec nejedná o klamavou reklamu ve smyslu zákona o regulaci reklamy. To především znamená, že se musí argumentačně vypořádat s opakovaně citovaným rozsudkem Nejvyššího správního soudu sp. zn. 6 As 125/2014, který jej s ohledem na výše uvedené zavazuje.

Č. 7

K posuzování podání učiněného v trestním řízení prostřednictvím datové schránky

Požadavek elektronické podoby podání podle § 59 odst. 1 věty druhé trestního řádu je dodržen i v případě, je-li podání učiněno osobou oprávněnou podle § 8 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů, do datové schránky příslušného soudu a tento soud má podle identifikátoru datové schránky možnost tuto skutečnost ověřit. V takovém případě se již podle § 18 odst. 2 tohoto zákona nevyžaduje elektronický podpis, jak tomu musí být v případě jiného elektronického podání na základě zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů; opačný postup by se jako přepjatě formalistický dostal do rozporu s požadavkem ústavně konformní interpretace těchto ustanovení, a tím i do rozporu se základním právem na přístup k soudu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) – ze dne 19. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 3042/14 ve věci ústavní stížnosti L. K., zastoupeného JUDr. Ludvíkem Hynkem, advokátem, se sídlem Václavské náměstí 37, 110 00 Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 31. prosince 2013 č. j. 55 To 440/2013-836, jímž byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti usnesení Okresního soudu v České Lípě ze dne 17. září 2013 č. j. 3 PP 283/2010-688, kterým bylo rozhodnuto, že stěžovatel vykoná zbytek trestu odnětí svobody, z jehož výkonu byl podmíněně propuštěn, za účasti 1. Krajského soudu v Ústí nad Labem a 2. Okresního soudu v České Lípě jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 31. 12. 2013 č. j. 55 To 440/2013-836 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 31. 12. 2013 č. j. 55 To 440/2013-836 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 16. 9. 2014 a která byla doplněna podáním Ústavnímu soudu doručeným dne 19. 10. 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a dále čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. V ústavní stížnosti stěžovatel současně navrhl, aby Ústavní soud do doby rozhodnutí o ústavní stížnosti ve smyslu ustanovení § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, odložil vykonatelnost napadeného rozhodnutí (z obsahu ústavní stížnosti vyplývá, že stěžovatel má na mysli usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 31. 12. 2013 č. j. 55 To 440/2013-836).

3. Stěžovatel dále v ústavní stížnosti navrhl, aby Ústavní soud pro naléhavost věci návrh projednal ve smyslu ustanovení § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) mimo pořadí.

4. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem o Ústavním soudu.

5. Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v České Lípě pod sp. zn. 3 PP 283/2010.

6. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že usnesením ze dne 17. 9. 2013 č. j. 3 PP 283/2010-688 Okresní soud v České Lípě rozhodl podle § 91 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, že odsouzený L. K. (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) vykoná zbytek z trestu odnětí svobody, jenž mu byl původně uložen v trvání 28 měsíců rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 21. 9. 2005 sp. zn. 6 T 72/2005 ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 6. dubna 2006 sp. zn. 61 To 111/2006 a ve spojení s usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 29. 5. 2009 sp. zn. 6 T 72/2005 pro trestné činy podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) trestního zákona a krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona, z jehož výkonu byl podmíněně propuštěn usnesením Okresního soudu v České Lípě ze dne 20. 10. 2010 č. j. 3 PP 283/2010-44, které nabylo právní moci dne 21. 10. 2010.

7. Proti uvedenému usnesení Okresního soudu v České Lípě podal odsouzený stížnost, kterou Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci usnesením ze dne 31. 12. 2013 č. j. 55 To 440-836 podle § 148 odst. 1

písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zamítl.

8. V odůvodnění svého rozhodnutí krajský soud uvedl, že z obsahu předloženého spisového materiálu vyplývá, že stížnostní námitky byly uplatněny v elektronické podobě. Podle § 59 odst. 1 trestního řádu se podání posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno, a lze je učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálkopisem. Elektronickým podpisem se rozumí údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě, přičemž datovou zprávou jsou elektronická data, která lze přenášet prostředky pro elektronickou komunikaci a uschovávat na záznamových médiích používaných při zpracování a přenosu dat elektronickou formou [zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů, dále též jen „zákon č. 227/2000 Sb.“]. Datová zpráva je pak podepsána, pokud je opatřena elektronickým podpisem. Je tak mimo jakoukoli pochybnost, uvedl krajský soud, že existence elektronického podpisu je nezbytným zákonným předpokladem pro závěr, že podání učiněné v elektronické podobě bylo učiněno v souladu se zákonnými požadavky stanovenými v § 59 odst. 1 trestního řádu. Podle krajského soudu však v tomto konkrétním případě takto postupováno nebylo, a to z důvodu absence elektronického podpisu. S ohledem na to krajský soud postupoval podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

II.

9. V ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci mu ve svém ústavní stížností napadeném usnesení vytkl, že ke stížnosti nebyl připojen uznávaný elektronický podpis ve smyslu zákona č. 227/2000 Sb.

10. Podle stěžovatele Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci však postupoval nezákonně, pokud stížnost nepovažoval za písemný a podepsaný úkon. Stěžovatel má za to, že krajský soud posuzoval jeho podání jako obyčejný e-mail bez zaručeného elektronického podpisu, zatímco ve skutečnosti šlo o podání do datové schránky, které se řídí zákonem č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 300/2008 Sb.“). Stěžovatel poukázal na to, že předmětné podání bylo dodáno do datové schránky krajského soudu dne 18. 9. 2013. Podle stěžovatele byly splněny všechny zákonné požadavky kladené na formu a včasnost podání stížnosti proti usnesení Okresního soudu v České Lípě. Krajský soud svým

rozhodnutím odňal stěžovateli právo domáhat se práva u nezávislého a nestranného soudu, resp. zasáhl do práva na spravedlivý proces, neboť stěžovateli bylo upřeno právo dvojinstančního soudního řízení.

11. Ve vztahu ke včasnosti podání stížnosti stěžovatel uvádí, že v případě datových zpráv doručovaných do datové schránky je podání učiněno okamžikem, kdy soudu došlo, resp. kdy se dostalo do jeho sféry vlivu. Taková skutečnost nemůže záviset na tom, kdy se pracovník daného orgánu přihlásí do datové schránky. Rozhodným je okamžik dodání datové zprávy do datové schránky příjemce, který je zapsán provozovatelem informačního systému datových schránek a je osvědčen časovým razítkem. Doba doručení podání má význam jen pro podání učiněná podle zákona o elektronickém podpisu. Podle názoru stěžovatele byla stížnost podána dne 18. 9. 2013, kdy byla datová zpráva dodána do datové schránky krajského soudu.

12. Stěžovatel má za to, že se odvolací soud opíral o rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2013 sp. zn. 4 Tz 36/2013, které řešilo jinou procesní situaci, neboť v něm byla odvolatelem fyzická osoba a její podání bylo učiněno formou e-mailu. V uvedené trestní věci však stížnost podával stěžovatel prostřednictvím téže datové schránky, do níž obdržel v této trestní věci usnesení soudu prvního stupně, proti němuž byla podána stížnost. Podle stěžovatele proto nemohla být jeho stížnost zamítnuta jako podaná neoprávněnou osobou, a to tím spíše, že z informací provázejících podanou stížnost z datové schránky stěžovatele je dostatečně zřejmá jeho identifikace. Stěžovatel dále odkazuje na § 2 písm. b) zákona č. 227/2000 Sb., na ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb. a na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 240/2009 týkající se odstranitelných vad podání. Ze všech těchto důvodů stěžovatel označuje postup odvolacího soudu za formalistický, alibistický a nesprávný. Stěžovatel má za to, že popsany postup je obdobný jako byl v trestní věci vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci v trestní věci sp. zn. 55 Tmo 14/2013.

13. Stěžovatel dále poukazuje na to, že od roku 2010, kdy se jeho trestní věci zabývá Okresní soud v České Lípě, ale i krajský soud, vždy se soudy komunikoval prostřednictvím datové schránky. Stěžovatel dále odkazuje na rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 12. 6. 2012 sp. zn. 47 Co 71/2010, podle něhož fyzické i právnické osoby mohou činit úkony vůči orgánům veřejné moci (kterými jsou i soudy) mimo jiné i prostřednictvím datových schránek, přičemž již tím, z jaké datové schránky je úkon vůči soudu učiněn, je provedena jednoznačná identifikace osoby, která úkon u soudu učinila.

14. Stěžovatel dále napadá v plném rozsahu řízení u soudu prvního stupně, neboť má za to, že bylo porušeno právo na spravedlivý proces. Stěžovatel uvádí, že v předmětné trestní věci došlo opakovaně ke změně obsazení trestního senátu, kdy předsedou trestního senátu byl soudce Okresního

soudu v České Lípě JUDr. Vladislav Cháb. V průběhu veřejných zasedání došlo ke změně obsazení senátu, aniž by soud upozornil odsouzeného, že ke změně senátu v jeho trestní věci došlo. Stěžovatel má za to, že v tomto případě byl opětovně porušen trestní zákon, konkrétně § 219 odst. 3 trestního zákoníku (sic – pozn. red.: správně patrně trestního řádu). Stěžovatel dále napadá postup soudu, který rozhodoval ve věci bez přítomnosti odsouzeného a který neuznal omluvu stěžovatele z veřejného zasedání.

15. Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření Okresního soudu v České Lípě a rovněž vyjádření Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci k podané ústavní stížnosti.

16. Okresní soud v České Lípě ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 17. 12. 2015 poukázal na to, že těžiště ústavní stížnosti směřuje proti postupu stížnostního soudu, tedy Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci, který se zabýval stížností odsouzeného L. K. proti usnesení Okresního soudu v České Lípě ze dne 17. 9. 2013 č. j. 3PP 283/2010-688. Okresnímu soudu nepřísluší hodnotit postup nadřízeného soudu ve věci, kde sám rozhodoval. V podrobnostech okresní soud odkázal na argumentaci, která je uvedena v odůvodnění usnesení Okresního soudu v České Lípě ze dne 17. 9. 2013 č. j. 3PP 293/2010-688. Okresní soud uvedl, že v průběhu řízení před tímto soudem byla zachována pravidla spravedlivého procesu, soud postupoval v souladu s příslušnými ustanoveními trestního řádu a zároveň byla plně respektována všechna práva odsouzeného.

17. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil.

18. Vyjádření Okresního soudu v České Lípě nezasílal Ústavní soud ostatním účastníkům k replice, neboť neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, a také proto, že Ústavní soud stěžovateli vyhovuje.

III.

19. Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

20. Ústavní soud tedy přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

21. V ústavní stížnosti se stěžovatel především neztotožňuje se závěrem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci, že jeho podání nebylo učiněno v souladu s požadavky ustanovení § 59 odst. 1 trestního řádu z důvodu absence elektronického podpisu.

22. Ze spisu vedeného u Okresního soudu v České Lípě pod sp. zn. 3 PP 283/2010 vyplývá, že Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci jako soud stížnostní napadeným usnesením rozhodoval o opravném prostředku stěžovatele (odsouzeného) proti usnesení Okresního soudu v České Lípě ze dne 17. září 2013 č. j. 3 PP 283/2010-688 na podkladě obsahu spisu vedeného u Okresního soudu v České Lípě pod sp. zn. 3 PP 283/2010.

23. Z obsahu spisu vyplývá, že stěžovatel podal proti usnesení Okresního soudu v České Lípě ze dne 17. září 2013 č. j. 3 PP 283/2010-688 stížnost, která byla Okresnímu soudu v České Lípě doručena prostřednictvím datové schránky dne 18. 9. 2013 (č. l. 690 a násl., č. l. 698 spisu). Tuto stížnost pak stěžovatel doplnil dalšími dvěma podáními doručenými do datové schránky Okresního soudu v České Lípě téhož dne 18. 9. 2013.

24. Podanou stížnost Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci usnesením ze dne 31. prosince 2013 č. j. 55 To 440-836 podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítl s odůvodněním, že podání nebylo učiněno v souladu s požadavky ustanovení § 59 odst. 1 trestního řádu z důvodu absence elektronického podpisu.

25. Z vyžádaného spisu Ústavní soud zjistil, že stěžovatel měl zřízenou datovou schránku. Při zjištění této formy doručení je v uvedeném identifikátoru elektronického podání, jež je součástí automaticky generovaného protokolu nazvaného „Záznam o ověření elektronického podání doručeného na elektronickou podatelnu“, patrné, jaká osoba, z jakého typu datové schránky včetně uvedení ID této schránky, kterého dne s uvedením přesného časového údaje je činí, přičemž obsahuje rovněž sériové číslo certifikátu, jeho výstavce a dobu jeho platnosti, jakož i automaticky generované potvrzení o tom, že elektronický podpis je platný, neboť tato skutečnost se u doručování prostřednictvím datové schránky presumuje (srov. č. l. 698 spisu).

26. Za těchto okolností, byla-li stížnost stěžovatelem odeslána z jeho datové schránky a doručena do datové schránky soudu prvního stupně a podle obsahu identifikátoru není pochyb o tom, že stěžovatel byl osobou oprávněnou ve smyslu § 8 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb., u níž bylo rovněž prokázáno, že je držitelem platného certifikátu, má toto jeho podání povahu podání podle § 59 odst. 1 trestního řádu, tzn., má stejné náležitosti, jako by je podal písemně a vlastnoručně podepsal, a proto již není potřebné (a ani vhodné) vyžadovat elektronický podpis podle zákona č. 227/2000 Sb. Tento názor má oporu i v nálezu Ústavního soudu ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319).

27. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 281/04 Ústavní soud připomněl, že je především na obecných soudech, aby interpretovaly zákonná hmotněprávní či procesněprávní ustanovení. Úloha Ústavního soudu při rozhodování o ústavních stížnostech podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se omezuje na ověření, zda důsledky takové interpretace jsou slučitelné s Listinou, Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod či jinou součástí ústavního pořádku zaručující základní právo nebo svobodu. Je tomu tak obzvláště tehdy, jedná-li se o soudní výklad procesních pravidel a v jejich rámci zejména pak ustanovení o podmínkách řízení včetně podmínek týkajících se návrhu, způsobilosti být účastníkem řízení, procesní způsobilosti a dalších. Je jisté, že právo na soud, jehož jedním aspektem je právo na přístup k soudu, není absolutní a může podléhat implicitně připuštěným omezením. Účelem právní úpravy týkající se formalit a podmínek řízení, jež musejí být dodrženy při podání žaloby, je zajistit řádný chod spravedlnosti a zejména respektování právní jistoty, která je jedním ze základních prvků výsadního postavení práva. Uplatněná omezení a výklad však nesmějí omezit přístup jednotlivce k soudům takovým způsobem nebo v takové míře, že by uvedené právo bylo zasaženo v samé své podstatě. I když tedy právo podat žalobu podléhá zákonným podmínkám, soudy se musejí při aplikaci procesních pravidel vyhnout jak přehnanému formalismu, který by zasahoval do zásad spravedlivého procesu, tak přílišné pružnosti, která by naopak vedla k odstranění procesních podmínek stanovených zákonem. Uvedené lze analogicky použít i v souzené trestní věci.

28. Dle ustanovení § 59 odst. 1 věty druhé trestního řádu lze podání učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálkopisem. Podle § 59 odst. 2 trestního řádu ten, kdo činí podání v elektronické podobě podle zvláštního právního předpisu, uvede současně poskytovatele certifikačních služeb, který jeho certifikát vydal a vede jeho evidenci, nebo certifikát připojí k podání.

29. V ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb. je uvedeno, že fyzická osoba, podnikající fyzická osoba a právnická osoba může provádět úkon vůči orgánu veřejné moci, má-li zpřístupněnu svou datovou schránku a umožňuje-li to povaha tohoto úkonu, prostřednictvím datové schránky. V odstavci 2 citovaného ustanovení je stanoveno, že úkon učiněný osobou uvedenou v § 8 odst. 1 až 4 nebo pověřenou osobou, pokud k tomu byla pověřena, prostřednictvím datové schránky má stejné účinky jako úkon učiněný písemně a podepsaný, ledaže jiný právní předpis nebo vnitřní předpis požaduje společný úkon více z uvedených osob. K přístupu do datové schránky fyzické osoby je oprávněna fyzická osoba, pro niž byla datová schránka zřízena (§ 8 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb.). Informační systém datových schránek je informačním systémem veřejné správy, který

obsahuje informace o datových schránkách a jejich uživateli, a to včetně data odeslání dokumentu nebo provedení úkonu z datové schránky s uvedením hodiny, minuty a sekundy, dále údaje identifikujícího osobu, která odeslání dokumentu nebo úkon provedla, a jména, příjmení, data a místa narození, adresy místa trvalého pobytu nebo jiného pobytu na území České republiky anebo adresy bydliště mimo území České republiky fyzické osoby, pro niž byla datová schránka zřízena [§ 14 odst. 1, odst. 3 písm. d) a e) zákona č. 300/2008 Sb.]. Zákon nevyžaduje, aby součástí datové zprávy (§ 19 téhož zákona) byl elektronický podpis odesílatele. Z výše uvedených zákonných ustanovení jednoznačně plyne, že bylo-li doručeno podání prostřednictvím datové schránky, má stejnou kvalitu, jako by bylo podáno písemně a podepsáno, a není tedy třeba elektronického podpisu.

30. Na základě těchto skutečností je zřejmé, že zákon č. 300/2008 Sb. upravuje jako novou formu doručování datové schránky, přičemž jde o další samostatný způsob doručování, než který je upraven v zákoně č. 227/2000 Sb., který vymezil v § 2 písm. a), že elektronickým podpisem se rozumí údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a které slouží jako metoda k jednoznačnému ověření identity podepsané osoby ve vztahu k datové zprávě.

31. I když je zřejmé, že ustanovení § 59 odst. 1 věty druhé trestního řádu výslovně jako podání neuvádí možnost učinit podání prostřednictvím datové schránky, lze takovou možnost dovodit z ustanovení § 62 odst. 1 věty první trestního řádu, v němž pro doručování v úkonech trestního řízení stanoví, že nebyla-li písemnost doručena při úkonu trestního řízení, doručuje ji orgán činný v trestním řízení do datové schránky. Tato forma doručování plyne ze zákona č. 300/2008 Sb.

32. Vztah výše uvedených zákonů vymezujících různé způsoby doručování vysvětlil Nejvyšší správní soud v rozhodnutí ze dne 17. 2. 2012 sp. zn. 8 As 89/2011 tak, že úkon učiněný prostřednictvím datové schránky osobou oprávněnou či osobou pověřenou, která doložila své pověření, má podle § 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb. stejné účinky jako úkon učiněný písemně a podepsaný, proto nemusí být podepsaný elektronickým podpisem ve smyslu zákona č. 227/2000 Sb. ani jej není třeba potvrzovat písemným podáním shodného obsahu či předložením jeho originálu (srov. usnesení ze dne 7. 5. 2014 sp. zn. 8 Tdo 517/2014).

33. Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 8 Tdo 517/2014 konstatoval, že jestliže ustanovení § 59 trestního řádu za řádně učiněné podání považuje podání učiněné v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, je nutné uvedený požadavek zkoumat z hledisek vymezených v zákoně č. 300/2008 Sb., který v ustanovení § 2 odst. 1 stanoví, že datová schránka je elektronické úložiště, které je určeno k doručování orgány veřejné moci, provádění úkonů vůči orgánům veřejné moci,

dodávání dokumentů fyzických osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob. Náležitosti datové schránky fyzické osoby jsou upraveny v ustanovení § 3 zákona č. 300/2008 Sb. Tyto lze ověřit podle obsahu identifikátoru elektronického podání doručeného na elektronickou podatelnu, podle kterého je nutné zkoumat, zda jsou dány všechny potřebné skutečnosti významné pro posouzení, zda jde o osobu oprávněnou k takovému úkonu a zda byly splněny i další nezbytné náležitosti takového podání. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2013 sp. zn. 21 Cdo 3489/2012 (schválené občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu dne 12. 3. 2014) každému, kdo má zpřístupněnou datovou schránku, soud doručuje rozhodnutí, předvolání a další listiny do datové schránky (pro trestní řízení je tento postup upraven v ustanovení § 62 odst. 1 trestního řádu), aniž by adresát o takové doručení musel žádat nebo soudu sdělovat identifikátor své datové schránky. Soud zjišťuje z úřední povinnosti, zda má adresát zřízenou a zpřístupněnou datovou schránku. Pokud podání učiní osoba, pro niž byla datová schránka zřízena, nastává přímo ze zákona fikce písemného a podepsaného úkonu. Při splnění stanovených podmínek proto není nutné, aby podání bylo podepsáno zaručeným elektronickým podpisem, který je třeba vyžadovat jen tehdy, je-li podání provedeno za podmínek vymezených v zákoně č. 227/2000 Sb., neboť tím, z jaké datové schránky je úkon vůči soudu učiněn, je zajištěna jednoznačně identifikace osoby, která úkon učinila (obdobně srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2014 sp. zn. 4 Tdo 47/2014).

34. V usnesení sp. zn. 8 Tdo 517/2014 Nejvyšší soud dále vyslovil, že zákonná forma podání ve smyslu § 59 odst. 1 věty druhé trestního řádu je dodržena i v případě, je-li podání učiněno do datové schránky příslušného soudu osobou oprávněnou podle § 8 zákona č. 300/2008 Sb. a soud měl podle identifikátoru elektronického podání možnost tyto skutečnosti ověřit. Při takové formě podání se již podle § 18 odst. 2 tohoto zákona nevyžaduje elektronický podpis, jak tomu musí být v případě jiného elektronického podání na základě zákona č. 227/2000 Sb.

35. V usnesení ze dne 11. 2. 2014 sp. zn. 4 Tdo 47/2014 ve věci podání odvolání prostřednictvím datové schránky, ale bez zaručeného elektronického podpisu, Nejvyšší soud konstatoval, že jestliže příslušnému soudu bylo doručeno odvolání obviněného prostřednictvím datové schránky podle zákona č. 300/2008 Sb., má toto podání stejnou kvalitu, jako by ho podal obhájce obviněného písemně s připojeným podpisem. Takové podání proto není třeba opatřit ani zaručeným elektronickým podpisem podle zákona č. 227/2000 Sb., a odvolací soud tak není oprávněn odvolání zamítnout podle § 253 odst. 1 trestního řádu z důvodu, že nebylo podáno oprávněnou osobou.

36. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci tedy byl povinen pro posuzování, zda byly splněny formální podmínky stížnosti, vycházet z uvedených zásad a ve věci zjištěných konkrétních popsanych okolností a pouze na jejich podkladě měl zkoumat, zda byla stížnost stěžovatelem podána řádně.

37. Jak již Ústavní soud zdůraznil, základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. V extrémním rozporu s principy spravedlnosti je také přepjatě formalistická interpretace zákona.

38. Aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, příkladem čehož je přepjatý formalismus [viz též nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 606/04 ze dne 15. 9. 2005 (N 177/38 SbNU 421), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57)]. Uvedené závěry je možné analogicky vztáhnout i na nyní projednávanou věc.

39. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že napadené rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci se dostalo do extrémního rozporu s principy spravedlnosti a nelze je označit jinak než jako přepjatý formalismus. Krajský soud svým postupem porušil základní právo stěžovatele na spravedlivý proces, resp. na přístup k soudu, jež je mu zaručeno ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny.

40. Zrušením usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci se stěžovateli otevře možnost v řízení před obecnými soudy uplatnit námitky proti usnesení Okresního soudu v České Lípě, které stěžovatel namítal v podané ústavní stížnosti.

41. O návrhu stěžovatele, aby Ústavní soud pro naléhavost věci návrh projednal ve smyslu ustanovení § 39 zákona o Ústavním soudu mimo pořadí, Ústavní soud nerozhodoval, neboť o ústavní stížnosti rozhodl bezprostředně poté, co obdržel vyžádaný spisový materiál. Totéž platí, i pokud jde o návrh stěžovatele na odložení vykonatelnosti napadeného usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci.

42. Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 31. 12. 2013 č. j. 55 To 440/2013-836 zrušil; ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Č. 8

K povinnosti orgánů činných v trestním řízení provést účinné vyšetřování

1. Trestní řízení představuje vztah mezi pachatelem a státem, což také znamená, že ústavně není zaručeno právo třetí osoby (např. oznamovatele, poškozeného), aby jiná osoba byla stíhána a odsouzena. Současně však nelze pominout, že je pozitivní povinností státu zajistit ochranu základních práv, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení. Požadavek účinného vyšetřování je však „pouze“ procesní povinností tzv. náležité péče, a nikoliv povinností ve vztahu k jeho výsledku. Účinné vyšetřování tak nezaručuje žádný konkrétní výsledek, nýbrž pouze řádnost postupu daného orgánu.

2. Ústavní soud vychází z doktríny Evropského soudu pro lidská práva, pokud jde o pozitivní povinnosti státu ve vztahu k právu na život. Má za to, že nikoliv v případě veškeré trestné činnosti, která je již z povahy věci způsobila zasáhnout do práv jednotlivců, je dáno jeho oprávnění zasahovat do činnosti orgánů činných v trestním řízení. Toto oprávnění – a dokonce i povinnost – je však dáno tehdy, pakliže se jedná o případy těch nejzávažnějších trestných činů, významem svých dopadů srovnatelných právě s uvedeným právem na život. Činí tak proto i v nyní projednávané věci, kdy je předmětem řízení osobní svoboda, lidská důstojnost a tvrzeno bylo i tak závažné jednání blížící se užití jiného k otroctví, nevolnictví, nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování. V tomto případě je tedy třeba přezkoumat, zda orgány činné v trestním řízení provedly účinné vyšetřování, a dostály tak své pozitivní povinnosti ochrany zmíněných základních práv.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 19. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 3436/14 ve věci ústavní stížnosti 1. Truong Van Baa (jedná se o pseudonym), zastoupeného JUDr. Matoušem Jírou, advokátem, se sídlem 28. října 1001/3, Praha 1, 2. Nghiem Van Hunga, 3. Lo Xuan Thua, 4. Vuong Huu Danha, 5. Trang Dinh Kieta, 6. Lam Van Chuonga, 7. Hoang Dinh Thanga, 8. Phan Tien Linh, 9. Phan Xuan Longa, 10. Tran Van Huye, 11. Truong Van Tuana, 12. Lo Quang Duyena, 13. Vanh Dinh Phuoca, 14. Nghien Thi Mai, 15. Bui Dinh Cuonga, 16. Dinh Ngoc Khana, 17. Lam Quang Sinha, 18. Nghiem Thi Hanh, 19. Vanh Ngoc Nama (jedná se o pseudonymy), všech zastoupených JUDr. Štěpánkou Mikovou,

advokátkou, se sídlem 28. října 1001/3, Praha 1, proti usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha IV, Služby kriminální policie a vyšetřování, 1. oddělení hospodářské kriminality, ze dne 10. 6. 2014 č. j. ORIV-12085/TČ-2011-001491 a proti usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 ze dne 2. 9. 2014 č. j. 3 ZN 5103/2012-82, jimiž bylo rozhodnuto o odložení věci podezření ze spáchání trestného činu podvodu vůči stěžovatelům jakožto poškozeným, za účasti Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha IV, Služby kriminální policie a vyšetřování, 1. oddělení hospodářské kriminality, a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha IV, Služby kriminální policie a vyšetřování, 1. oddělení hospodářské kriminality, ze dne 10. 6. 2014 č. j. ORIV-12085/TČ-2011-001491 a usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 ze dne 2. 9. 2014 č. j. 3 ZN 5103/2012-82 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající ze základních práv podle čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha IV, Služby kriminální policie a vyšetřování, 1. oddělení hospodářské kriminality, ze dne 10. 6. 2014 č. j. ORIV-12085/TČ-2011-001491 a usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 ze dne 2. 9. 2014 č. j. 3 ZN 5103/2012-82 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označeného usnesení Policie České republiky (dále též „policejní orgán“) a usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 (dále též jen „obvodní státní zastupitelství“).

2. Z vyžádaného spisu zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Napadeným rozhodnutím policejního orgánu byla dle ustanovení § 159a odst. 1 trestního řádu odložena věc podezření ze spáchání trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákon“), spáchaného formou spolupachatelství podle ustanovení

§ 9 odst. 2 trestního zákona, jehož se měli podezřelí dopustit tím, že jménem společnosti Affumicata, a. s., uzavřeli v období od března 2009 do května 2010 s občany Vietnamské socialistické republiky v areálu tržnice SAPA „smlouvy o vzdělání“, jež však byly stěžovateli chápány jako smlouvy pracovní, přičemž podezřelí měli takto dát poškozeným příslib výděлку za to, že budou provádět pomocné práce v lese v různých lokalitách na území České republiky, ovšem následně jim za odvedenou práci nezaplatili, čímž jim způsobili blíže neurčenou škodu a společnosti Affumicata, a. s., vznikl blíže nezjištěný prospěch. Na základě vyhodnocení spisového materiálu dospěl policejní orgán k jednoznačnému závěru, že nebyla naplněna skutková podstata shora uvedeného trestného činu podvodu především z toho důvodu, že není k dispozici žádný zdroj s kompletní listinnou či digitální evidencí pracovních výkonů jednotlivých dělníků (stěžovatelů), a tudíž není ani v silách policejního orgánu posoudit, zda je nárok vietnamských dělníků na úhradu dluhu oprávněný, či nikoliv, přičemž odložení věci nebrání vymáhat případnou pohledávku v občanskoprávním řízení.

4. Stížnost stěžovatelů proti citovanému usnesení policejního orgánu zamítlo obvodní státní zastupitelství jako nedůvodnou. V otázce, zda by přicházelo do úvahy trestní stíhání podezřelých pro činy obchodování s lidmi, neoprávněného zaměstnávání cizinců, vydírání či nebezpečného vyhrožování dospělo k závěru, že nikoli, kdy uvedlo, že žádný z poškozených stěžovatelů neuvedl, že by byl nucen setrvat v místě výkonu práce, že by byl nucen k nástupům do práce a že by mu bylo při snaze o odchod nebo o nenastoupení do práce vyhrožováno, nebo dokonce byl k něčemu fyzicky donucován (stejně tak dle státního zastupitelství stěžovatelé ve výpovědích uvedli, že jim nebylo bráněno v přesunech mezi místy výkonu práce, a z jejich výpovědí ani nevyplývalo, že by museli pracovat v nepřiměřených podmínkách). K trestnému činu podvodu pak státní zastupitelství uvedlo, že nelze učinit závěr, že dotčená společnost podezřelých již byla účtne v minusu, neschopná dostát svým závazkům, a přesto najímala nové pracovníky, které nebyla schopna zaplatit, a že by tak vědomě slibovala nesplnitelné, kdy se navíc nepodařilo zjistit, jaké finanční částky měly být dělníkům vyplaceny celkem a ani kolik jim bylo vyplaceno formou záloh.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Uvedená rozhodnutí dle stěžovatelů porušila jejich právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 Listiny. Rovněž tak dle stěžovatelů došlo k porušení práva na rovnost v důstojnosti i v právech dle čl. 1 věty první Listiny, práva na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 Listiny, práva nebýt podroben nuceným pracím dle čl. 9 odst. 1 Listiny, práva zachovávat lidskou důstojnost dle čl. 10 odst. 1 Listiny a práva

zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky dle čl. 28 Listiny.

6. Stěžovatelé namítají, že původně podali trestní oznámení pro podezření, že se stali oběťmi trestného činu obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a odst. 2 trestního zákona a toliko alternativně namítali, že se podezřelí podnikatelé svým jednáním dopustili trestného činu podvodu. Pro úplnost takto pouze uvedli i jiné trestné činy, kterých se měli jmenovaní dopustit v jednočinném souběhu s trestným činem obchodování s lidmi, kdy společně se stěžovateli podalo trestní oznámení dalších několik desítek osob, cizích státních příslušníků. Stěžovatelé podrobně popisují svou verzi skutkového děje, podle níž byli podezřelými podnikateli zlákáni falešnými sliby a posléze drženi v nesnesitelných podmínkách na odlehlých místech v lesích v České republice, kde museli pracovat 12 až 14 hodin denně, sedm dní v týdnu, aniž by jim kdy byla vyplácena mzda. Stěžovatelé rovněž popisují, jak jim mělo být podezřelými vyhrožováno, že pokud nebudou pracovat, budou udáni na policii kvůli nelegálnímu pobytu či nelegální práci (ačkoliv původně jim podezřelí slíbili zajištění pracovního povolení a odvádění sociálního a zdravotního pojištění), a pokud odejdou, nedostanou zaplacenou nic. Podezřelí přitom takto zneužívali jejich složitou životní situaci, neboť přijeli do České republiky proto, aby finančně zajistili své rodiny, kdy naprostá většina z nich byla nucena se již kvůli samotnému odjezdu zadlužit. Výhrůžka nezaplacením mzdy tak byla pro většinu stěžovatelů horší než například výhrůžka násilím, neboť nezaplacení mzdy mělo pro ně prakticky likvidační dopad.

7. Stěžovatelé dále poukazují na to, že trestní oznámení s ohledem na závažnost podezření záměrně podali přímo Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze. Orgány činné v trestním řízení však zcela nesmyslně a v rozporu se zásadami trestního procesu trestní věc rozdělily podle jednotlivých právních kvalifikací učiněných zmocněnci oznamovatelů prověřovaného skutku. V důsledku tohoto rozdělení se rozštěpila původně jedna trestní věc všech poškozených na dvě základní větve: prověřování skutku spáchaného vůči slovenským a rumunským poškozeným (prověřováno Obvodním ředitelstvím Policie Praha I) a prověřování skutku spáchaného vůči vietnamským poškozeným – nynějším stěžovatelům (prověřováno Obvodním ředitelstvím Policie Praha IV). Dále pak bylo samostatně prověřováno Obvodním ředitelstvím Policie Praha I a Krajským ředitelstvím Policie Brno, zda se podezřelí podnikatelé nedopustili trestného činu zkrácení daně nebo neodvedení daně. Uvedený postup dle stěžovatelů svědčí o skutečnosti, že orgány činné v trestním řízení jednaly svévolně, neboť posuzovaná věc byla zcela nesmyslně rozdělena jednotlivým složkám Policie České republiky, kdy navíc nebylo zajištěno žádné koncepční vedení věci,

žádná kooperace při provádění úkonů, a dokonce ani žádné předávání získaných informací mezi jednotlivými subjekty.

8. Stěžovatelé napadají rovněž strohá a paušální odůvodnění shora označených rozhodnutí, jež přehlíží celou řadu zásadních skutkových okolností, svědčících tomu, že se stali obětí závažné trestné činnosti, kdy postup policie a státního zastupitelství pokládají za výraz svévole motivovaný touhou „smést věc ze stolu“ a nemuset se jí zabývat. Zdůrazňují, že při podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi se musí posoudit tři skutečnosti, a sice na jedné straně samotné jednání podezřelých, dále užití prostředky a konečně účel tohoto jednání. Rozhodující je přitom posouzení účelu jednání, kdy je nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení pohlížely na každý posuzovaný případ komplexně, jelikož jinak se může stát, že „přes stromy nevidí les“, tedy postihnou pouze rovinu použitých prostředků. V posuzovaném případě jsou prý však zřejmé účely dva, a to nucená práce a jiné formy vykořisťování, neboť poškozeným bylo vyhrožováno fyzickou likvidací, byli omezeni v osobní svobodě, neboť byli pod neustálou kontrolou podezřelých, nebyla jim vyplácena mzda za odvedenou práci, přestože jim nikdy nebyla kvalita práce vytýkána, a byli svázáni dluhy, jelikož si museli neplánovaně hradit ubytování a stravu, které se s trváním pracovní činnosti v důsledku neplacení mzdy dále zvyšovaly. Jednoznačně tedy vykonávali práci nuceně, pod hrozbou trestu a bez dobrovolného souhlasu, takže se jednalo o práci nucenou, ve smyslu účelu jako třetí složky definice obchodu s lidmi. To však bylo policií i státním zastupitelstvím navzdory množství přednesených důkazů opomenuto.

9. Stěžovatelé se dovolávají též mezinárodních závazků přijatých Českou republikou, z nichž vyplývá povinnost přijmout odpovídající a zejména účinná opatření pro ochranu obětí obchodování s lidmi. V této souvislosti odkazují především na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), který při výkladu čl. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) zdůraznil, že je nutno přihlídnout k úmluvám Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“). Podle této judikatury (rozsudek ve věci *C. N. a V. proti Francii* ze dne 11. 10. 2012, stížnost č. 67724/09, dále *C. N. proti Velké Británii* ze dne 13. 11. 2012, stížnost č. 4239/08) je pod „hrozbou trestu“ třeba rozumět nikoliv pouze násilí či vyhrůžky smrti, ale též např. udání úřadům v případě, že je pracovník v zemi nelegálně, anebo zostuzení v rámci komunity, vymáhání dluhů, které během práce pracovníkovi u zaměstnavatele vznikly, nebo vyhrožování odebráním dokladů. K „dobrovolnosti práce“ pak ESLP uvedl, že je vždy nutné zvážit povahu souhlasu poškozeného, zejména jeho formu, vnější a nepřímé tlaky a možnost svůj souhlas svobodně vzít zpět, přičemž výslovně uvedl, že „původní souhlas, který byl získán podvodem či zneužitím důvěry, je bezvýznamný“. Důležité však je, že z čl. 4 Úmluvy vyplývá povinnost

státu efektivně vyšetřit a potrestat každé jednání spočívající v obchodu s lidmi, otroctví a nucených pracích, kdy jsou státy dokonce povinny zahájit vyšetřování ihned, jakmile se o nebezpečí, že by mohlo jít o obchodování s lidmi, dozvědí, a nesmějí čekat na to, než na obchodování s lidmi budou upozorněny oběti nebo jinou osobou spřízněnou s obětí.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřila Police České republiky a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 4.

11. Policie uvedla, že především na základě výsledků vietnamských dělníků, kteří byli toho času přítomni na území České republiky, bylo ve věci rozhodnuto tak, že nebyla naplněna skutková podstata shora avizovaného trestného činu podvodu, a tudíž bylo zcela namístě celou věc odložit v souladu s ustanovením § 159a odst. 1 trestního řádu. Ostatní skutečnosti týkající se podezření ze spáchání jiných skutků či jiných státních příslušníků nebyly ze strany dotčené součásti policie prověřovány, jelikož je prověřovaly jiné útvary [např. Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (dále též jen „ÚOOZ“)] nebo jiné součásti policie.

12. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 4 uvedlo, že skutkové okolnosti uvedené v ústavní stížnosti uvádějí právní zástupci poškozených, aniž by byly potvrzeny podanými vysvětleními poškozených (poškození nelíčí pracovní podmínky tak dramaticky jako právní zástupci). V průběhu prověřování se přitom neprokázalo, že by bylo poškozeným vyhrožováno, kdy ani poškození se netají tím, že trestní oznámení podali nebo se k němu připojili zejména s cílem získat dlužné mzdy, domnívajíce se, že prostředky jim budou vyplaceny v rámci trestního řízení. Ke kvalifikaci dotčeného jednání jako obchodování s lidmi se obvodní zastupitelství odmítlo vyjádřit, neboť k dozorování věci takto kvalifikované podle ustanovení § 17 odst. 1 písm. a) trestního řádu není věcně příslušné. Připomnělo však, že obsah dozorového spisu i samotný spisový materiál byly předloženy nejméně dvakrát k výkonu dohledu Městskému státnímu zastupitelství v Praze, které by bylo i věcně příslušné k dozoru v případě kvalifikace obchodování s lidmi, přičemž to se s námitkami právních zástupců poškozených vůči kvalifikaci neztotožnilo. Ke kvalifikaci trestného činu podvodu pak státní zastupitelství odkázalo na odůvodnění napadeného usnesení. Zdůraznilo přitom, že znakem skutkové podstaty trestného činu podvodu je objektivně vypočítatelná přesná výše škody, což je však v tomto konkrétním případě vyloučené zjistit. Poškození uvádějí, že jim nebyly vyplaceny mzdy, výši dluhu jen odhadují a uvádějí, že dostali nějaké zálohy, neví ale přesně kolik a kdy, nemájí jediný doklad o výplatě zálohy ani o výši neuhrazené mzdy. Z dokladů, které se podařilo zajistit, tak není možné posoudit komu, jaká a zda vůbec škoda vznikla, a vyčíslit ji tak, aby bylo možné vyhotovit usnesení

o zahájení trestního stíhání proti konkrétním osobám, natož pak vypracovat obžalobu a obhájit ji před soudem. Trestní stíhání pro majetkovou trestnou činnost je tedy v tomto konkrétním případě vyloučené a bez naděje na úspěch.

13. Stěžovatelé v replice k těmto vyjádřením uvedli, že orgánům činným v trestním řízení vytýkají právě „rozparcelování“ případu, což vedlo k nespolupráci jednotlivých orgánů a k ignorování žádostí o doplnění dokazování o skutečnosti, které byly zjištěny v jiných řízeních. Případ tak nebyl prošetřen komplexně ve všech souvislostech. Státní zastupitelství v podstatě nepřímou potvrzuje důvodnost podezření ze spáchání trestného činu podvodu, byť s konstatováním neprůkaznosti vzniklé škody z důvodu chybějícího účetnictví. Přitom např. ze spisu vedeného Městským soudem v Praze v insolvenční věci dlužníka *Affumicata*, a. s., je patrné, že v rozhodném období konkrétní osoby vybíraly z účtu této společnosti značné finanční částky, které však nepoužily k úhradě existujících dluhů a ani k výplatě mzdy stěžovatelům. V daném kontextu je tak zřejmý úmysl podezřelých osob stěžovatelům nezaplatit. Není rovněž pravda, že je nutno přesně vypočítat vzniklou škodu, neboť toto je možno učinit až po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání a pak je věcí dalšího řízení, jaká škoda bude skutečně prokázána.

IV. Splnění podmínek řízení

14. Ústavní stížnost je přípustná (ustanovení § 75 odst. 1 a *contrario* zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (ustanovení § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [ustanovení § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

15. Ve vztahu k aktivní legitimaci stěžovatelů Ústavní soud s ohledem na obsah vyžádaného spisu sice konstatuje, že všichni z nich zde nejsou jmenovitě označeni jako poškození (viz zejména napadená usnesení policejního orgánu a obvodního státního zastupitelství), nicméně s ohledem na skutečnost, že některá trestní oznámení byla podávána osobami s utajenou identitou, označenými pouze čísly, a ani účastníci řízení aktivní legitimaci všech uvedených stěžovatelů ve svých vyjádřeních nijak nezpochybnil, vycházel v dalším řízení z toho, že se ve všech případech jedná o osoby oprávněné k podání ústavní stížnosti. V tomto směru totiž nelze rovněž přehlédnout, že potenciální vyhovující nález v této věci přímo nezakládá právo stěžovatelů např. na odškodnění či jejich jiný přímý benefit, nýbrž „pouze“ povinnost orgánů činných v trestním řízení případ řádně došetřit.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

18. Ústavní soud předně připomíná, že obsahově velmi podobnou ústavní stížností se zabýval již v nedávném nálezu ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3626/13 (N 216/79 SbNU 475), který se zabýval jinou „z větví“ prověřované trestní věci, přičemž na závěrech vyčtených v tomto nálezu nemá nyní rozhodující senát důvod ničeho měnit a v plné míře na něj proto odkazuje.

19. Ústavní soud v první řadě uvádí, že se ve své rozhodovací praxi stavěl vždy zdrženlivě k návrhům oznamovatelů trestných činů, kteří cestou individuální ústavní stížnosti usilují o kasaci rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Vychází se totiž z předpokladu, že základní právo oznamovatele na spravedlivý proces nemůže být v dané situaci dotčeno. Jak uvádějí četná usnesení Ústavního soudu [viz např. sp. zn. III. ÚS 2064/10 ze dne 12. 8. 2010 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)], ve fázi tzv. prověřování dle ustanovení § 158 až 159b trestního řádu dosud není dán trestněprocesní vztah s konkrétním obviněným, který je nezbytným předpokladem toho, aby se poškozený vůbec mohl domáhat svých nároků v adhezním řízení dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, neboť není dán ani vyšší stupeň pravděpodobnosti, že vůbec byl spáchán trestný čin, jímž mělo být poškozenému ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná újma ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 věty první trestního řádu.

20. Ústavní soud takto i nadále setrvává na doktríně, že trestní řízení představuje toliko vztah mezi pachatelem a státem, tedy že ústavně není zaručeno právo třetí osoby (oznamovatele, poškozeného), aby jiná osoba byla stíhána a odsouzena. Na straně druhé však nelze pominout, že je pozitivní povinností státu zajistit ochranu základních práv, zejména práv zaručených Listinou a Úmluvou, a to i prostřednictvím efektivního trestního

řízení, resp. že v určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (obětí) pouze prostřednictvím trestního práva. Selhání státu v této jeho pozitivní povinnosti může v návaznosti na judikaturu ESLP podle okolností představovat typicky porušení příslušných článků Úmluvy chránících jednotlivá základní práva (v projednávané věci připadá v úvahu čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1, případně čl. 8 Úmluvy). Ústavní soud současně zdůrazňuje, že požadavek účinného vyšetřování je „pouze“ procesní povinností tzv. náležité péče, a nikoliv povinností ve vztahu k jeho výsledku. Účinné vyšetřování tak nezaručuje žádný konkrétní výsledek, nýbrž pouze řádnost postupu daného orgánu.

21. V případě svévolného postupu orgánu veřejné moci proto lze uvažovat o kasaci napadeného rozhodnutí Ústavním soudem s odkazem na obecnou maximu zákonitosti dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, případně konstatování porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, to však ve vazbě na některé z konkrétních hmotných práv. Ústavní soud je ovšem vždy vázán zásadou sebeomezení, jež se právě ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení v raných fázích trestního řízení musí projevit obzvlášť důrazně. Bylo by totiž zcela v rozporu s účelem ústavní stížnosti, pokud by se Ústavní soud měl stát třetí instancí v případech tzv. odložených trestních oznámení v bagatelních věcech.

22. Ústavní soud bral výše uvedené zásady pečlivě v úvahu, když zkoumal, zda má v projednávané věci využít své kasační pravomoci. K jednoznačnému závěru, že napadená rozhodnutí nemohou obstát v ústavně-právním přezkumu, dospěl Ústavní soud až poté, co shledal, že v daném konkrétním případě nelze upřednostnit zásadu sebeomezení Ústavního soudu vůči orgánům činným v trestním řízení. Zdrženlivost Ústavního soudu by zde nebyla proporcionální vzhledem k mimořádnému významu chráněných zájmů a také vzhledem k vysokému počtu osob, jimž měla být ze strany orgánů státu poskytnuta ochrana. Ústavní soud ostatně nabyl i přesvědčení, že liknavý postup policejního orgánu a státního zastupitelství zde ve svých důsledcích mohl kolidovat s mezinárodními závazky České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy), jež se týkají účinné ochrany před hrubým pošlapáváním lidské svobody a důstojnosti, k němuž mohlo docházet dlouhodobě a ve větším měřítku u celých skupin osob. Ústavní soud má v této souvislosti za neúnosné, aby prověřování podezření, že ze strany skupiny podnikatelů docházelo na území České republiky po delší dobu k systematickému porušování základních práv řady zahraničních pracovníků, skončilo jen velmi paušálně odůvodněným odložením věci, aniž by se však příslušné orgány, byť i jen letmo, zabývaly podstatou tohoto podezření.

23. Ústavní soud zde *mutatis mutandis* vychází ze své předchozí judikatury, v níž již recipoval doktrínu ESLP, pokud jde o pozitivní povinnosti státu ve vztahu k právu na život [srov. zejména usnesení ze dne 29. 10. 2013

sp. zn. I. ÚS 2886/13 a nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)]. Ústavní soud má za to, že nikoliv v případech veškeré trestné činnosti, která je již z povahy věci způsobila zasáhnout do práv jednotlivců, je dáno jeho oprávnění zasahovat do činnosti orgánů činných v trestním řízení. Toto oprávnění – a dokonce i povinnost – je však dáno tehdy, pakliže se jedná o případy těch nejzávažnějších trestných činů, významem svých dopadů srovnatelných právě s uvedeným právem na život. Činí tak proto i v nyní projednávané věci, kdy je předmětem řízení osobní svoboda, lidská důstojnost a tvrzeno bylo i tak závažné jednání blížící se užití jiného k otroctví, nevolnictví, nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování. V tomto případě je tedy třeba přezkoumat, zda orgány činné v trestním řízení provedly účinné vyšetřování, a dostály tak své pozitivní povinnosti ochrany zmíněných základních práv.

24. Z požadavků (vyjádřených např. v rozsudku ve věci *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku* ze dne 24. 2. 2005 č. 57947/00, § 209 až 213) nicméně Ústavní soud v nyní projednávané věci postrádá zejména rys důkladnosti a dostatečnosti prověřování. V daném případě nelze přehlížet ani významné závazky plynoucí v době vydání napadených rozhodnutí pro Českou republiku z práva Evropské unie, zejména ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Uvedená směrnice ve své preambuli mimo jiné stanoví: „Obchodování s lidmi je závažný trestný čin, který je často páčán v rámci organizované trestné činnosti, představuje hrubé porušení základních práv a je výslovně zakázán Listinou základních práv Evropské unie. Prevence obchodování s lidmi a boj proti němu jsou pro Unii i její členské státy prioritou.“ (odstavec 1); „Hlavními cíli směrnice jsou důslednější prevence a trestní stíhání případů obchodování s lidmi a ochrana práv obětí. Tato směrnice rovněž zohledňuje souvislosti různých forem obchodování s lidmi a má za cíl zajistit, aby byla každá z těchto forem potírána prostřednictvím co nejúčinnějších opatření.“ (odstavec 7); „Tato směrnice dodržuje základní práva a ctí zásady uznávané zejména Listinou základních práv Evropské unie, především lidskou důstojnost, zákaz otroctví, nucené práce a obchodování s lidmi, zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu, práva dítěte, právo na svobodu a bezpečnost, svobodu projevu a informaci, ochranu osobních údajů, účinnou právní ochranu a spravedlivý proces a zásady zákonitosti a přiměřenosti trestných činů a trestů. Cílem této směrnice je zejména zajistit plné dodržování těchto práv a zásad a v souladu s nimi musí být provedena“ (odstavec 33). V souladu s tím směrnice obsahuje opatření „v zájmu zajištění úspěšného vyšetřování a stíhání trestných činů obchodování s lidmi“ (odstavec 15). Zákaz otroctví a výkonu nucených nebo povinných prací je zakotven rovněž v čl. 5 Listiny

základních práv Evropské unie. Závazky, které pro stát v této oblasti vyplývají z mezinárodního práva, byly v nedávné době aktuálně rozšířeny, když pro Českou republiku vstoupily v platnost Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 75/2013 Sb. m. s.) a Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, který doplňuje uvedenou úmluvu (č. 18/2015 Sb. m. s.).

25. Ústavní soud poukazuje rovněž na svůj nálezný ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 3196/12 (N 152/74 SbNU 301), v němž uvedl: „Na postup orgánů činných v trestním řízení je tak třeba klást různé nároky podle závažnosti daného zásahu do práv a svobod poškozeného, resp. vůči němu spáchaného trestného činu. V případě zásahů méně závažných, kterým bude v rovině obecného práva zpravidla odpovídat kategorie ‚pouhých‘ přečinů (ve smyslu § 14 odst. 2 trestního zákoníku), by zásah Ústavního soudu byl možný jen ve zcela mimořádných situacích, totiž u extrémních případů flagrantních pochybení s intenzivními přetrvávajícími následky pro poškozeného. V těchto souvislostech je zároveň namístě přihlížet k tomu, zda poškozený má možnost podání občanskoprávní žaloby vůči domnělým pachatelům, která by měla reálnou šanci na úspěch vedoucí k ochráně jeho práv. Pokud tomu tak je, bude zásah Ústavního soudu možný jen ve zcela mimořádných situacích i u závažnějších trestných činů, byť je zároveň třeba doplnit, že nikoliv u některých trestných činů nejzávažnějších (v rovině obecného práva zpravidla odpovídajících kategorii zvlášť závažných zločinů), u kterých by byla jejich závažnost natolik vysoká, že by se jejich řešení toliko prostředky civilního práva, byť by byly k dispozici, jevílo hrubě nedostatečné. (...) Konečně je třeba dodat, že i když se nebude jednat o případ, kdy by ve smyslu výše uvedeného byl zásah Ústavního soudu možný jen zcela mimořádně, stále samozřejmě platí, že k němu Ústavní soud může přistoupit, s přihlédnutím k ustáleně judikované zásadě zdrženlivosti v rozhodování Ústavního soudu, jen při existenci velmi závažných pochybení porušujících ústavně zaručená práva příslušného stěžovatele.“

26. Takto vymezené podmínky pro zásah Ústavního soudu má Ústavní soud v nyní rozhodované věci za splněné. Trestný čin obchodování s lidmi (ustanovení § 232a trestního zákona, resp. ustanovení § 168 trestního zákoníku), zejména je-li páchan za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo při zneužití omylu, tísně nebo závislosti poškozeného za účelem jeho užití k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, totiž představuje mimořádně závažný zásah do základních práv na osobní svobodu a osobní bezpečnost, zákazu držení v otroctví nebo nevolnictví a podrobení nuceným pracím nebo službám a na zachování lidské důstojnosti, zaručených v čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny a v čl. 4 odst. 1 a 2, čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jakož i v řadě dalších mezinárodních smluv. Závažnost a nebezpečnost

tohoto zásahu zvyšují pak zejména takové okolnosti, jako je spáchání takového činu v organizované skupině či v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch či prospěch velkého rozsahu. Obdobně to platí i pro trestné činy vydírání (ustanovení § 235 trestního zákona, resp. ustanovení § 175 trestního zákoníku), útisku (ustanovení § 237 trestního zákona, ustanovení § 177 trestního zákoníku) a nebezpečného vyhrožování (ustanovení § 353 trestního zákoníku). Uvedená ústavně zaručená práva přitom patří – stejně jako právo na život – k základním lidským právům (hlava druhá oddíl první Listiny) náležejícím každému člověku bez ohledu na státní občanství (čl. 42 odst. 2 Listiny).

27. Dle názoru Ústavního soudu byli v nyní posuzované věci policejní orgán a státní zástupce vázáni zásadou legality a zásadami ovládajícími dokazování v trestním řízení, včetně zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy. Bylo v rozporu s těmito zásadami, pokud se uvedené orgány z úřední povinnosti nesnažily blíže prověřit podezření, že došlo ke spáchání závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, ať se již jedná o zločin obchodování s lidmi nebo vydírání, útisku či nebezpečného vyhrožování. Známky libovůle spatřuje Ústavní soud již v tom, že se příslušné orgány zaměřily především na otázku, zda je ve skutku případně třeba spatřovat trestný čin podvodu, zatímco závažnější právní kvalifikaci ze svých úvah *a priori* vyloučily. Stalo se tak za situace, kdy podezření, že se ve věci může jednat o případ závažné organizované kriminality ve smyslu ustanovení § 232a trestního zákona, resp. ustanovení § 168 trestního zákoníku, vyplývalo z výpovědi, resp. podaných vysvětlení několika desítek osob. Dle názoru Ústavního soudu bylo v rozporu se zákazem libovůle při výkonu veřejné moci, pokud se policejní orgán a státní zástupce fakticky odmítli vypořádat s námitkami oznamovatelů, kteří se jako poškození domáhali ochrany proti závažné trestné činnosti zasahující jejich základní lidská práva a důstojnost. Naprosto přitom musí Ústavní soud odmítnout úvahu (či liberaci) obvodního státního zastupitelství vyřčenou ve vyjádření k ústavní stížnosti, že k dozorování věci takto kvalifikované podle ustanovení § 17 odst. 1 písm. a) trestního řádu není věcně příslušné, neboť bylo základním úkolem státního zastupitelství obecně, aby v rámci svých kontrolních mechanismů hledělo především na eventuelní možnost spáchání některého z těchto vysoce závažných trestných činů. A v tomto postupu prověřování jistě není dotčený stupeň státního zastupitelství striktně vázán ustanoveními trestního řádu či zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, tak, že by mohl prověřovat spáchání pouze těch trestných činů, k jejichž projednání je věcně příslušný.

28. Povinnosti zabývat se prověřovaným skutkem ve všech jeho aspektech a vtělit svá zjištění do odůvodnění svých rozhodnutí nemohla orgány činné v trestním řízení v této věci zbavit ani skutečnost, že jim věc

byla předána specializovaným orgánem ÚOOZ, jenž sám podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi neshledal. Aniž by totiž hodlal sám věc po stránce trestněprávní závazně hodnotit, musí se Ústavní soud ztotožnit s námitkou stěžovatelů, že neobstojí názor ÚOOZ, podle nějž právní kvalifikaci dle ustanovení § 168 trestního zákoníku lze vyloučit, pakliže poškození „vždy mohli z práce odejít“. Tento výklad totiž dle názoru Ústavního soudu neodpovídá smyslu a účelu citovaného ustanovení, výchozím mezinárodním závazkům a ani kriminologickým poznatkům o uvedeném typu trestné činnosti (srov. např. rozsudky ESLP ze dne 10. 5. 2010 ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku*, stížnost č. 25965/04, nebo *C. N. proti Spojenému království*, stížnost č. 4239/08, ze dne 13. 11. 2012, a *C. N. a V. proti Francii*, stížnost č. 67724/09, ze dne 11. 10. 2012).

29. Je totiž nepochybné, že právě v případech naplňujících skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi bývá faktická možnost oběti odejít z místa výkonu práce jen iluzorní, neboť je na ni vývlečen tlak jinak než bezprostředním dohledem a přímým násilím (cestou zadlužení, výhrůžek, již samotným akceptováním situace, kdy poškození nemohou pro nedostatek prostředků odcestovat). V této souvislosti Ústavní soud připomíná též aktuální judikaturu Nejvyššího soudu (viz usnesení ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. 7 Tdo 1261/2013, publikováno pod č. 13/2015), dle níž zákonný znak „užito k nuceným pracím“ v ustanoveních § 168 odst. 1 písm. e) a odst. 2 písm. e) trestního zákoníku o trestném činu obchodování s lidmi je nutné vykládat v souladu s pojmem nucené práce ve smyslu čl. 2 odst. 1 MOP, podle něhož jí je každá práce nebo služba, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se dotčená osoba nenabídla dobrovolně. Přesto nelze přehlédnout, že ÚOOZ jako specializovaný orgán (na rozdíl od orgánu Obvodního ředitelství policie Praha I) provedl ve věci výsledky desítek svědků a poškozených a shromáždil rozsáhlý spisový materiál (spis čítající kolem 2 000 stran). Ve svém vyhodnocení spisového materiálu ÚOOZ vyslovil podezření, že i přes nejednoznačný závěr ohledně naplnění znaků trestného činu dle ustanovení § 232a trestního zákona mohlo dojít ke spáchání trestných činů podvodu, vydírání a nebezpečného vyhrožování. Poslední dvě právní kvalifikace však v napadených rozhodnutích nejsou vůbec vyvráceny a výsledky šetření provedených ÚOOZ nejsou v argumentaci účastníků ani nijak zohledněny.

30. Ústavní soud tak musí dát za pravdu stěžovatelům, jestliže tvrdí, že účastníci jako orgány činné v trestním řízení se postupem navrhovaným ÚOOZ neřídili a s výsledky jeho šetření se vypořádali nanejvýš formalisticky. Ústavní soud konstatuje, že samo odůvodnění napadeného usnesení policejního orgánu působí povrchně a nekonzistentně, kdy prakticky jen konstatuje obsah výpovědí jednotlivých účastníků dotčeného trestního řízení, aniž by však tyto důkazy jakkoli hodnotilo, a to zejména v kontextu

podezření z trestných činů proti svobodě. Tak policejní orgán postupoval i přesto, že samy výpovědi obsahují indicie, jež vlastně vznesená podezření, pokud jde o trestný čin dle nyní platného ustanovení § 168 trestního zákoníku, potvrzují. Lze poukázat námátkou jen na ta místa výpovědí, kde podezřelí sami potvrzují, že dělníkům nevyplatili žádnou mzdu, neboť jejich výdělek prý nepostačoval na úhrady záloh a ubytování. Takovýto postup naznačuje typický *modus operandi* pachatelů trestného činu dle ustanovení § 168 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku (dříve srov. příslušná ustanovení § 232a trestního zákona). Ústavní soud zde má z hledisek trestněprávních za to, že policejní orgán byl povinen prověřit zejména oznamovatel, resp. stěžovateli namítaný stav tísně, kdy byli k setrvání v práci za neúnosných podmínek fakticky nuceni tím, že jim bylo vyhrožováno stran jejich pracovního působení v České republice bez řádného pracovního povolení, a to i přesto, že již dříve sami podezřelí jim měli slíbit, že toto povolení zajistí. Kromě toho, že napadené usnesení prakticky vůbec nezohledňuje výslechy poškozených, resp. oznamovatelů, nabízí se otázka, proč policejní orgán ve svých skutkových zjištěních nezohlednil např. obsah výpovědí členů představenstva společnosti *Affumicata*, a. s., kteří sami otevřeně přiznali, že jsou „nastřelenými“ osobami. Totéž platí pro další zjištění, jež se týkala podezřelých podnikatelských aktivit této společnosti, včetně souběžně probíhajícího řízení proti Ing. Mrkosovi a spol. pro podezření ze spáchání trestného činu poškození věřitele dle ustanovení § 222 odst. 1 písm. a), odst. 3 trestního zákoníku. Všechna tato zjištění byla jako indicie relevantní pro úvahy o celkovém kontextu a provázanosti jednání podezřelých Mrkose a Martináka, jež mohla eventuálně být posouzena jako jediný skutek s rysy pokračování či trvajícího trestného činu.

31. Obdobně Ústavní soud považuje za nedostatečný a ryze formální způsob, jímž se s argumentací stěžovatelů vypořádalo státní zastupitelství v napadeném usnesení o stížnosti oznamovatelů proti rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Státní zástupkyně zde vlastně vyvrací námitky stěžovatelů především s odkazem na jimi podaná vysvětlení, která však vykládá striktně k jejich tíži, aniž by přitom brala do úvahy eventuální kontext a koncepčnost celého protiprávního jednání ze strany podezřelých podnikatelů. Dále se pak drží vlastní argumentační linie, omezující se toliko na prokazatelnost podvodného úmyslu při uzavírání smluv se zahraničními dělníky, kdy pouze konstatuje, že obchodování s lidmi, neoprávněné zaměstnávání cizinců, vydírání či nebezpečné vyhrožování „nepřichází v úvahu“ (viz s. 4 napadeného rozhodnutí). Ústavní soud přitom sdílí výhrady stěžovatelů, kteří velmi přiléhavě odmítají neadekvátní výklad státní zástupkyně, že vlastně sami poškození nesli vinu na vzniklé situaci, neboť kvalita jejich práce byla nízká a podobně bylo tempo jejich práce pomalé (naprosto stranou pak Ústavní soud ponechává úvahu nad přiměřeností

konstatování státní zástupkyně na s. 3 napadeného usnesení, že „je také otázkou, co považují občané Vietnamu za špatné počasí“). Takovýto přístup orgánu veřejné žaloby je v případě podezření ze systematického vykořisťování zahraničních dělníků (ať již mohlo naplnit kteroukoli trestně-právní kvalifikaci) skutečně velmi nezvyklý. Argumentace státní zástupkyně je ostatně – celkově nazíráno – zatížena až urputnou snahou posuzovat celou věc důsledně jako otázku podezření z takřka bagatelního majetkového deliktu. Kontext vykořisťování, podezření ze zastrašování, omezení osobní svobody poškozených, kteří měli být k pokračování v práci za zcela neúnosných podmínek nuceni směsí výhrůžek, podvodů a manipulace, se proto z úvah státní zástupkyně v napadeném rozhodnutí zcela vytrácí.

32. Ústavní soud považuje na tomto místě rovněž za důležité zdůraznit, že zásadu subsidiarity trestní represe dle ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku nelze v žádném případě chápat tak, že by umožňovala orgánům činným v trestním řízení přehlížet jakoukoli trestnou činnost, jež má rovněž svůj soukromoprávní rozměr a u níž připadá v úvahu, že se oběti trestné činnosti budou domáhat náhrady škody nebo jiných plnění cestou civilního procesu. V případech obchodování s lidmi a jiných forem kriminálního vykořisťování pracovníků je třeba navíc přihlídnout k tomu, že ekonomická a sociální situace poškozeným zpravidla neumožňuje, aby se efektivně domáhali ochrany v civilním řízení. Tuto skutečnost ostatně zohledňuje i nyní platný zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), který zpracovává Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení a směrnici Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů a jenž mimo jiné označuje oběti obchodování s lidmi dle ustanovení § 168 trestního zákoníku za zvlášť zranitelné oběti [srov. ustanovení § 2 odst. 4 písm. c) citovaného zákona]. Ústavní soud má totiž za potřebné akcentovat tezi, že v případech obchodování s lidmi a jiných velmi závažných trestných činů, jež se dotýkají řady základních práv, může být pro oběti příliš obtížné, ba fakticky nemožné domoci se svých práv v občanském soudním řízení bez předchozího trestního řízení.

33. Ústavní soud souhlasí konečně s argumentací stěžovatelů, i co se týče jejich dílčích námitek ohledně procesního postupu při prověřování trestních oznámení jako celku. Neodpovídalo rozsahu, povaze a závažnosti projednávaných podezření, byla-li věc zcela neorganicky roztržena mezi několik policejních orgánů, dokonce v rámci různých krajských ředitelství Policie České republiky. Při prověřování věci bylo namísto zohlednit samotný ráz obchodování s lidmi, jež jako trestný čin zpravidla zahrnuje celý provázaný agregát nejrůznějších jednání podvodného, násilného i vyděračského rázu i jednání, jež sama o sobě se jeví jako beztrestná. Ústavní

soud je toho názoru, že tímto postupem bylo znemožněno efektivní vyšetření trestné činnosti, jež mohla zasáhnout desítky cizích státních občanů v oblasti jejich základních práv; navíc je dáno podezření, že probíhala dlouhodobě. Ústavní soud považuje za této situace především za zcela neakceptovatelné, aby výpovědi tak vysokého počtu poškozených osob nenašly žádný odraz ve výsledných rozhodnutích policejního orgánu a státního zastupitelství.

VI. Závěr

34. Ústavní soud tedy uzavírá, že z výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že napadeným usnesením Policie České republiky a usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 došlo k porušení práva stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývajícího ze základních práv podle čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

35. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

36. Úkolem Policie České republiky bude posoudit daný případ znovu, přičemž dotčené orgány činné v trestním řízení jsou vázány právním názorem Ústavního v tom směru, že musí náležitě posoudit eventuální spáchání trestného činu obchodování s lidmi dle ustanovení § 168 trestního zákoníku vůči stěžovatelům jako poškozeným, případně spáchání jiných trestných činů, jejichž aplikace by vůči podezřelým připadala v úvahu v souvislosti s nevolnickou až otrockou prací stěžovatelů, jež mohla ve své podstatě zasáhnout do jejich shora uvedených základních práv a svobod.

37. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 9

K uložení pořádkové pokuty za hrubě urážlivé podání učiněné v občanském soudním řízení

I. U výroků, které v sobě kombinují skutkový základ i prvek hodnocení (tzv. hybridní výroky či hodnotové soudy se skutkovým základem), je nezbytné určit, do jaké míry mají tyto hybridní výroky skutkový základ a zda nejsou tyto výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané, přičemž je nezbytné vzít v úvahu jejich celkový tón i okolnosti případu (rozsudek ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015, stížnost č. 29369/10, § 126; rozsudek ESLP ve věci *Brasíler proti Francii* ze dne 11. 4. 2006, stížnost č. 71343/01, § 37).

II. V souvislosti s kritikou soudů a soudců je třeba při posuzování toho, zda nejsou dotčeny výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané, vzít v úvahu rovněž následující faktory: 1. vůči komu kritika směřuje, 2. kdo kritizuje, 3. co, 4. kde a 5. jakou formou.

III. Ve výjimečných případech může špatné psychické zdraví negativně ovlivňovat práci soudce. Stejně tak deviantní chování soudce může být za určitých okolností neslučitelné s výkonem soudcovské funkce, a může tak založit legitimní důvod pro kritiku dotčeného soudce. Taková kritika se ovšem musí zakládat na objektivních důvodech. Je tedy nezbytné, aby stěžovatel pro takové výroky předložil alespoň nějaké objektivní zdůvodnění; pokud tak neučiní, jeho výroky nemají dostatečný skutkový základ a nepoživají ochrany čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy.

IV. Pejorativní a vulgární výroky směřující vůči jednotlivým soudcům jsou chráněny pouze výjimečně – a to například tehdy, pokud jsou vyprovokovány podobně či stejně ostrými výroky ze strany soudce na adresu účastníka řízení či jeho právního zástupce [tzv. odvetná (counterattack, Gegenschlag) funkce svobody projevu].

V. Přesvědčivé odůvodnění výroku, za nějž se ukládá pořádková pokuta za hrubě urážlivé podání podle § 53 odst. 1 o. s. ř., zpravidla vyžaduje, aby byl tento výrok v odůvodnění rozhodnutí uveden.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) – ze dne 19. ledna 2016 sp. zn. I. ÚS 750/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Zbyňka Šimůnka, zastoupeného Mgr. Janem Kutějem, advokátem, se sídlem Lamačova 824/9, Praha 5, proti usnesení Okresního soudu Plzeň-město č. j. 40 Nc 34/2008-2464 ze dne 12. 11. 2014, jímž byla stěžovateli jakožto

obecnému zmocněnci otce v řízení o úpravě styku s nezletilými dětmi uložena pořádková pokuta ve výši 50 000 Kč, a usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 18 Co 486/2014-2480 ze dne 19. 12. 2014 o snížení pořádkové pokuty na 25 000 Kč.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. V řízení vedeném pod sp. zn. 40 Nc 34/2008 u Okresního soudu Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) týkajícím se výchovy nezletilých dětí stěžovatel vystupoval jako obecný zmocněnec otce ve smyslu § 27 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“). Během ústního jednání vznesl námitku podjatosti vůči samosoudkyni a následně byl usnesením vyzván k jejímu odůvodnění. Písemné odůvodnění námitky podjatosti pak bylo okresním soudem shledáno hrubě urážlivým ve smyslu § 53 odst. 1 o. s. ř., neboť obsahovalo invektivy jednoznačně osobní povahy, a stěžovateli byla napadeným usnesením uložena pořádková pokuta ve výši 50 000 Kč.

2. Proti tomuto usnesení se stěžovatel odvolal. Namítal, že nerozumí, proč mu byla udělena pokuta za vyjádření, které si soud sám vyžádal. Uvedl, že pokutu není schopen vzhledem k výši svých příjmů zaplatit, a poukázal na to, že rozhodnutí soudu prvního stupně je nepřezkoumatelné.

3. Krajský soud v Plzni (dále též jen „krajský soud“) nejdříve přezkoumal, zda ve věci nerozhodovala vyloučená soudkyně. Poukázal na to, že nespokojenost účastníka řízení se způsobem vedení řízení či jeho výsledkem nelze bez dalšího považovat za zákonný důvod pro vyloučení soudce. Soudce může být vyloučen pro svůj poměr k věci, účastníkům řízení nebo jejich zástupcům. Z vyjádření vyřizující soudkyně vyplynulo, že se necítí být podjatá, a krajský soud neshledal důvod o pravdivosti tohoto vyjádření pochybovat.

4. Dále uvedl, že smyslem pořádkové pokuty je výchovné působení na osobu, již je pokuta ukládána, aby se sankcionované jednání v budoucnu již neopakovalo. Úvaha o výši pořádkové pokuty by se proto měla zakládat nejen na charakteru, intenzitě a četnosti výskytu sankcionovaného jednání, nýbrž i posouzení majetkových poměrů osoby, které se pokuta ukládá. Výchovným účelem se totiž může minout jak příliš nízká, tak příliš vysoká pokuta.

5. Následně krajský soud zrekapituloval průběh řízení před okresním soudem. Stěžovatel při jednání před okresním soudem slovně napadal znalce. Samosoudkyní byl upozorněn na nevhodnost takového jednání, načež stěžovatel vznesl námitku podjatosti s tím, že příčinou vleklého sporu je právě samosoudkyně. V písemném odůvodnění námitky podjatosti pak uvedl, že chování samosoudkyně je reakcí na to, že byla jako žena odmítnuta otcem nezletilých dětí, jehož stěžovatel zastupoval, jakož i další vyjádření směřující vůči osobě samosoudkyně, která byla podle názoru krajského soudu nevkusná a zcela nevhodná.

6. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně o hrubé urážlivosti stěžovatelova podání, neboť obsahovalo invektivy jednoznačně osobní povahy ve vztahu k soudkyni, které neměly žádný vztah k předmětu řízení. Z protokolu o jednání navíc vyplynulo, že stěžovatel byl opakovaně vyzván, aby nezasahoval do jednání, a to pod hrozbou uložení pořádkové pokuty. Stěžovatel přijal od otce nezletilých dětí plnou moc k zastupování při řízení, a tak bylo namístě zaujmout profesionální přístup, navenek projevovaný úctou a zdvořilostí při komunikaci se soudem. Podání učiněné stěžovatelem však bylo pravým opakem takového postupu. Protože však při úvaze o výši pořádkové pokuty je podle odvolacího soudu namístě přihlédnout i k majetkovým poměrům dotčené osoby, byla pořádková pokuta snížena na 25 000 Kč.

II. Argumentace stěžovatele

7. Rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu stěžovatel napadal ústavní stížností, neboť jsou podle jeho názoru v rozporu s právem na spravlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), dále s principem zákonnosti, zakotveným v čl. 2 odst. 2 a 4 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, a principem právní jistoty, právem na ochranu základních práv soudní mocí podle čl. 36 odst. 2 Listiny, garancí rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, právem na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právy odvozenými od vlastnického práva a práva na majetek.

8. Stěžovatel v úvodu odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 211/99 ze dne 17. 10. 2000 (N 152/20 SbNU 75), nález sp. zn. IV. ÚS 100/99 ze dne 10. 4. 2000 (N 53/18 SbNU 21) a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ve věci *Chmelř proti České republice* ze dne 7. 6. 2005, stížnost č. 64935/01.

9. Stěžovateli byla podle jeho názoru uložena vysoká pokuta, ačkoliv pro to nebyly splněny zákonné podmínky. Podle nálezu sp. zn. I. ÚS 211/99 je totiž uložení pořádkové pokuty krajním opatřením a pokutu lze uložit

jen tehdy, pokud domluva nebo jiné mírnější prostředky nevedly k nápravě. Jediné upozornění vůči stěžovateli bylo učiněno v průběhu ústního jednání dne 2. 10. 2014 a týkalo se výlučně tohoto jednání a jeho průběhu, nikoliv budoucích písemných podání. Stěžovateli byla ale uložena pokuta za pozdější písemné vyjádření, tedy bez jakéhokoliv předchozího upozornění, domluvy či využití mírnějších prostředků. Soud tedy nesplnil svou povinnost nejdříve se jinými vhodnými prostředky pokusit usměrnit výroky stěžovatele.

10. Rozhodnutí okresního soudu je podle stěžovatele zcela neurčitě, nejasné a nepřezkoumatelné, protože v něm není uvedeno, za jaké konkrétní výroky byla stěžovateli udělena pokuta. Toto rozhodnutí není možné interpretačně dotvářet, měnit a „poprvé dostatečně odůvodňovat“ až u odvolacího soudu, protože takovým postupem je stěžovateli upírána možnost bránit se proti rozhodnutí soudu ve dvojinstančním řízení.

11. Ihned po vznesení námítky podjatosti bylo podle stěžovatele povinností soudkyně nepokračovat v dalším dokazování a jednání s výjimkou úkonů, které nesnesou odkladu, přesto v řízení soudkyně pokračovala, a dokonce rozhodovala i o uložení pokuty stěžovateli.

12. Stěžovatel vznesl námitku podjatosti vůči samosoudkyni „z důvodu osobního vztahu k soudkyni“, a proto musel popisovat její osobní chování a to, jak je vnímal on a další osoby. Soudce navíc musí i podle judikatury Ústavního soudu snést větší míru kritiky, zejména když jde o kritiku pravdivou.

13. Dále stěžovatel poukazuje na to, že podle § 165 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), nesmí být podání stížnosti stěžovateli na újmu, pokud se obsahem podání nedopustí trestného činu nebo přestupku. Znaky trestného činu však stěžovatelovo podání nenaplnělo a ani soudkyně toto podání nepostoupila orgánům činným v trestním řízení. Stěžovatel poukazuje na to, že jeho podání bylo i trestním oznámením a návrhem na zahájení kárného řízení za nevhodné chování soudce.

14. Konečně stěžovatel uvádí, že je starobní důchodce s jediným příjmem 8 193 Kč měsíčně, z něhož musí hradit veškeré životní náklady, a uložena pokuta je tak pro něj likvidační. Protože mu již byla doručena výzva k zaplacení pokuty, hrozí mu exekuce a obstavení jediného příjmu. Přitom pouze realizoval své právo vznést námitku podjatosti za situace, kdy podle něj chování soudkyně znaky podjatosti vykazovalo.

15. Z výše uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil. Uvedl, že nesouhlasí s upuštěním od ústního jednání.

III. Obsah písemného odůvodnění námítky podjatosti

16. Obsah podání, za které byla stěžovateli uložena pořádková pokuta, lze shrnout takto. Podle podání je soudkyně na věci citově zúčastněná, protože byla do otce zamilovaná. Nyní je vůči otci zaujatá a usiluje o to, aby ve sporu neuspěl a nemohl se podílet na výchově svých dětí. Podle stěžovatele soudkyně nevhodně postupuje v řízení, zbytečně je protahuje, nepřipouští důkazy ve prospěch otce a nařizuje zbytečná vyšetření znalci, které vybírá účelově. Znalec uvedený v podání měl vytvořit posudek „na přímou objednávku soudkyně“, aby ji „za tučný zisk „podpořil““.

17. Dále je třeba zmínit konkrétní výroky stěžovatele obsažené v podání (včetně písařských nepřesností). Stěžovatel uvádí, že „se stále opakuje všeobecně hulvátské – nevhodné chování“ soudkyně, která navzdory námítkám „odmítá protokolovat podstatné náležitosti a skutečnosti [...] odmítá vážně přijmout plnou moc prarodičů udělenou otci, aby [...] mohly se potěšit s vnoučaty [...]“ ponižuje a vydírá otce [...] je podezřelá z trestného činu podvodu, manipuluje se znaleckými posudky, manipuluje se spisem“. Krajský soud údajně „dostatečně kvalifikovaně popsal, co všechno [soudkyně] zanedbala“, tedy potvrdil, že „na co [...] šáhla, to zmrvila“.

18. Podle podání se dále soudkyně „otci [...] prostě mstí za to, že svoje děti nehodlá opustit, protože do něj byla zřejmě zpočátku zamilovaná, byla však [...] zjevně odmítnuta a nyní trpí De Clerambaultovým syndromem. Paní soudkyně je dle zjištění dvakrát(!!) rozvedená, a to navzdory tomu, že je hmotně zaopatřená víc než dobře [...] Naštěstí [otec] nevyhledává ženy po přísných dietách, až v nejlepším slova smyslu kostnaté [...] domov s takovou ženou není obvykle hnízdečkem lásky, ale spíš připomíná upíří hnízdo [...] Ostatně tomu nasvědčuje i hysterické jednání [soudkyně]“. Ta „patří mezi takové, o nichž se říká, že se mohou převlékat za bičem [...] Je to její věc! A také věc stejně orientovaných žen, které pak často vyhledávají psychology a psychiatry [...] dvojnásobné selhání paní soudkyně ve vlastním manželství je při jejím relativním bohatství pro ženu těžkou újmou“. Dále se v podání uvádí: „Doporučuji soudkyni psychiatrické léčení [...] Soudkyně trpí bludy SLYŠELA HLASY a – nezaprotokolovala!!!! [...] kromě toho může paní soudkyně trpět dalšími afektivními poruchami a je třeba jí vyšetřit.“

19. Dále stěžovatel uvádí, že v případě soudkyně „nelze o nezávislém soudnictví ani mluvit. Už jen výběr znalce prováděla vždy v příkrém nesouladu s doporučením nadřízených soudů, a to tak, aby ji v souladu s dílem Vyšinského Teorie soudního důkazu (1938) znalci přinesli něco, podle [čeho] by mohla otce odříznout od dětí [...] Děti tak byly zcela bezdůvodně a úplně neeticky proháněny po znalcích, sídlících v různých nemocnicích, či blázcích [...] aby v těchto strašných prostředích [...] změkly, stejně jako třeba obvinění v Lublance“. „Paní soudkyně, jistě myšlením také

vzorná soudružka [...] se neřídila zájmem dětí ani ekonomikou procesu [...]. Samotný A. S. Makarenko [...] by nad svou pozdní komunardní soudkyn[í] musel kroutit s odporem hlavou, až by mu upadla [...] soudkyně [...] není schopna pro podjatost nadále vést jednání, beztoho neúměrně zatížené právním idiotismem této soudní kreatury na úrovni soudkyně. Nerespektuje ani ústavu ani ÚLP [...] zacházení s dětmi neodpovídá ani mezinárodní WHO, resp. jde o týrání dětí v duchu SS“. Celá kauza je dle podání politická, otec „je pronásledován za své křesťanské postoje, které stojí proti marxismu a jeho satanské justici“. V podání je dále soudkyně označena za „deviantní“, „mentálně retardovan[ou] za demokracii“ a ideologickou.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

20. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k věcnému posouzení ústavní stížnosti, je povinen zkoumat, zda návrh splňuje všechny zákonem požadované náležitosti a zda jsou vůbec dány podmínky projednání ústavní stížnosti, stanovené Ústavou a zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

21. Ústavní soud dospěl k závěru, že podaná ústavní stížnost je návrhem, k jehož projednání je Ústavní soud příslušný, že splňuje všechny náležitosti stanovené Ústavou a zákonem o Ústavním soudu a že byla podána včas. Proto Ústavní soud přistoupil k meritornímu přezkumu. Stěžovatel se ve své ústavní stížnosti dovolává mimo jiné práva na spravedlivý proces, práva na ochranu soukromí a ochranu majetku, nicméně z jeho podání je zřejmé, že podstatou jeho argumentace je to, že byl pořádkovou pokutou podle § 53 odst. 1 občanského soudního řádu potrestán za projev, který učinil vůči soudu. Z toho je zjevné, že v projednávaném případě je v sázce především svoboda projevu, a proto se Ústavní soud zabýval v první řadě tím, zda nebyla porušena tato svoboda stěžovatele [srov. analogicky nálezy sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151)].

A. Svoboda projevu – obecné principy

22. Svoboda projevu je zaručena čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy. Zatímco podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy může být svoboda projevu omezena v zájmu zachování autority a nestrannosti soudní moci, Listina existenci těchto důvodů pro omezení svobody projevu výslovně nepředpokládá (srov. čl. 17 odst. 4 Listiny). Jak ovšem Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217), bod 93, nestrannost a autorita soudní moci jsou ústavními hodnotami, které jsou součástí pojmu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy a které mohou být legitimním cílem omezení svobody projevu, přičemž nestrannost soudní moci je chráněna na ústavní úrovni rovněž čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje mj. právo

na nestranný soud, a čl. 82 odst. 1 Ústavy, podle něhož nesmí nikdo ohrožovat nestrannost soudců.

23. Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že spojení „autorita soudní moci“ zahrnuje zejména poznatek, že soudy jsou – a veřejností jsou tak i vnímány – vhodným fórem pro rozhodování o právech a povinnostech a pro řešení sporů o těchto právech a povinnostech, a že veřejnost má respekt a důvěru ve schopnost soudů plnit tuto funkci (rozsudek pléna ESLP ve věci *Sunday Times proti Spojenému království* ze dne 26. 4. 1979, stížnost č. 6538/74, § 55). V sázce je totiž důvěra, kterou soudy v demokratické společnosti musí vzbuzovat v obžalovaném, pokud jde o trestní řízení, a rovněž u veřejnosti (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. 12. 2005, stížnost č. 73797/01, § 172). Jinými slovy, soudní moc jako garant spravedlnosti musí požívat důvěry veřejnosti, pokud má úspěšně plnit své povinnosti, a proto může být nezbytné tuto důvěru chránit proti vážně poškozujícím a v zásadě neopodstatněným útokům (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015, stížnost č. 29369/10, § 128).

24. Při posuzování přípustnosti výroků z hlediska svobody projevu ESLP rozlišuje mezi skutkovými tvrzeními, jejichž pravdivost lze ověřit dokazováním, a hodnotovými soudy, u nichž to – z povahy věci – možné není (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku* ze dne 17. 12. 2004, stížnost č. 49017/99, § 76). Mnohdy ovšem charakter posuzovaného výroku vylučuje, aby o něm bylo uvažováno jako o čistém skutkovém tvrzení nebo hodnotovém soudu. Nejnovější judikatura ESLP proto opouští striktní dichotomii skutkové tvrzení/hodnotový soud a namísto toho pracuje se skutkovým tvrzením a hodnotovým soudem jako se dvěma protipóly, přičemž pomyslná přímka mezi těmito protipóly představuje jakési kontinuum (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Karsai proti Maďarsku* ze dne 1. 12. 2009, č. 5380/07, § 53). Výroky, které v sobě kombinují skutkový základ i prvek hodnocení, se označují jako hybridní výroky (k hybridním výroky srov. Kosař, D. Kritika soudců v České republice. Soudní rozhledy, 2011, č. 4, s. 118) nebo hodnotový soud se skutkovým základem (srov. např. *Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii*, rozsudek velkého senátu, 22. 10. 2007, č. 21279/02 a 36448/02, § 57; či *Kuliš a Rózycki proti Polsku*, rozsudek, 6. 10. 2009, č. 27209/03, § 37 až 39). V takových případech je proto nezbytné určit, do jaké míry mají tyto hybridní výroky skutkový základ a zda nejsou tyto výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Pedersen a Baadsgaard* citovaný výše, § 76; dále rozsudek ESLP ve věci *Jerusalem proti Rakousku* ze dne 27. 2. 2001, stížnost č. 26958/95, § 43; nebo rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015, stížnost č. 29369/10, § 126). Při posuzování povahy výroků je dále podle

ESLP nezbytné vzít v úvahu jejich celkový tón i okolnosti případu (tamtéž, § 126; rozsudek ESLP ve věci *Brasilier proti Francii* ze dne 11. 4. 2006, stížnost č. 71343/01, § 37).

25. K těmto principům se přihlásil i Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215), v němž mimo jiné uvedl, že hodnotový soud je sice chráněn presumpcí ústavní konformity, avšak tvrdí fakta „v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám“. Ústavní soud v souvislosti s hodnotovými soudy dále konstatoval, že ani „přehánění a nadsázka, byť by byly i tvrdé, nečiní samy o sobě projev nedovoleným. Ani nepřipadnost názoru kritika z hlediska logiky a podjatost kritika nedovolují samy o sobě učinit závěr, že kritik vybočil z projevu, který lze označit za přiměřený. Pouze v případě, že jde o kritiku věci či jednání osob veřejných, která zcela postrádá věcný základ a pro kterou nelze nalézt žádné zdůvodnění, je třeba považovat takovou kritiku za nepřiměřenou. Při tom je třeba vždy hodnotit projev jako celek [... přičemž] nikdy nelze posuzovat toliko jednotlivý vytržený výrok anebo větu“ (tamtéž).

26. S ohledem na výše uvedené principy možných omezení svobody projevu v souvislosti s kritikou soudů a soudců je třeba při posuzování toho, zda nejsou dotčeny výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané, vzít v úvahu rovněž následující faktory: 1. vůči komu kritika směřuje, 2. kdo kritizuje, 3. co, 4. kde a 5. jakou formou [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), bod 31; či nález Ústavního soudu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 152/08 ze dne 15. 12. 2009, body 30 až 36; a nález Ústavního soudu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 326/09 ze dne 4. 3. 2010, body 43 až 49].

27. Pokud jde o kritérium, vůči komu kritika směřuje (ad 1), obecně lze říci, že čím širší část soudní soustavy je kritizována, tím více je projev chráněn; obdobně je více chráněn projev při kritice vyšších soudů či jejich jednotlivých soudců. Soudní moc, jejíž činnost se dotýká jednotlivců i celé společnosti, musí totiž být právě kvůli svému významu podrobena veřejné kontrole, která se realizuje mimo jiné otevřenou diskuzí o otázkách spojených s fungováním soudní moci [nález sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217), bod 18]. Tuto diskuzi či kritiku však nemohou nijak obohatit výroky vulgární a hrubě urážlivé, které naplňují skutkovou podstatu pořádkového opatření podle § 53 o. s. ř. Dle ESLP jsou otázky spojené s fungováním soudní moci předmětem veřejného zájmu (např. rozsudek ESLP ve věci *Prager a Oberschlick proti Rakousku* ze dne 26. 4. 1995, stížnost č. 15974/90, § 34; nebo rozsudek ESLP ve věci *Kobenter a Standard Verlags GmbH proti Rakousku* zde dne 2. 11. 2006, stížnost č. 60899/00, § 29). Veřejný zájem na této diskuzi, resp. kontrole, je pochopitelně větší u otázek, které se týkají větší části soudní soustavy a vyšších

soudů nebo jejich soudců. Důvěra, kterou soudy v demokratické společnosti musí vzbuzovat u veřejnosti a která si zasluhuje ochranu, totiž nemá být slepá. Tuto argumentaci převzal i Ústavní soud, jenž konstatoval, že „[m]íra ochrany profesní cti osob působících ve veřejném životě před výkonem svobody projevu je oslabena, což plyne z veřejného zájmu na kontrole moci“, a „profesní čest [vedlejší účastnice – soudkyně] se proto pohybuje ve sféře, kterou lze označit za veřejnou, a proto by v ní měla platit informační otevřenost“ [nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), zejména bod 50].

28. Pokud jde o kritérium, kdo kritizuje (ad 2), obecně lze říci, že používá větší ochrany projev mluvčích, kteří zastupují širší okruh osob (rozsudek ESLP ve věci *Ferihumer proti Rakousku* ze dne 1. 2. 2007, stížnost č. 30574/03, § 27, v němž ESLP poukázal na postavení stěžovatele jako místopředsedy rodičovského sdružení), novinářů (rozsudek ESLP ve věci *Prager a Oberschlick proti Rakousku* ze dne 26. 4. 1995, stížnost č. 15974/90, § 34) a politiků, a to zejména těch opozičních (rozsudek ESLP ve věci *Castells proti Španělsku* ze dne 23. 4. 1992, stížnost č. 11798/85, § 42). Naopak méně chráněn je projev advokátů, a to zejména na veřejnosti, neboť podle ESLP lze od nich „legitimně očekávat, aby přispívali k hladkému chodu justice a zachovávali důvěru veřejnosti v justici“ (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. 12. 2005, stížnost č. 73797/01, § 173). Na druhou stranu bude projev advokátů používat větší ochrany v soudní síni, kde v zásce není jen svoboda projevu, ale i práva osoby, kterou zastupují (rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci *Meister proti Německu* ze dne 10. 4. 1997, stížnost č. 30549/96), například pokud kritizují činnost státního zástupce (rozsudek ESLP ve věci *Nikula proti Finsku* ze dne 21. 3. 2002, stížnost č. 31611/96, § 50). Je namístě přiznat tuto zvýšenou ochranu i obviněným, kterým nelze klást k tíži, že se rozhodnou využít svého práva hájit se sami, naopak je třeba brát ohled na to, že na rozdíl od advokátů zpravidla nejde o osoby s právním vzděláním.

29. Pokud jde o kritérium, co je předmětem kritiky (ad 3), obecně lze říci, že je nezbytné odlišit věcnou kritiku směřující vůči soudním rozhodnutím od osobní kritiky. V rozsudku ESLP ve věci *Barfod proti Dánsku* ze dne 22. 2. 1989, stížnost č. 11508/85, § 35, tak šlo k tíži stěžovatele, že jeho kritika nesměřovala vůči důvodům soudního rozhodnutí, ale vůči konkrétním přísedícím („lay judges“). Naopak kritika soudního rozhodnutí se těší zvýšené ochraně (rozsudek ESLP ve věci *Kobenter a Standard Verlags GmbH proti Rakousku* ze dne 2. 11. 2006, stížnost č. 60899/00, § 29). Tuto judikaturu Ústavní soud dále rozvedl a rozlišil zásah do profesní sféry soudce od zásahu do jeho soukromé sféry [viz nález sp. zn. IV. ÚS 23/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 111/46 SbNU 41), zejména body 39 a 50 až 54]. Konkrétně Ústavní soud konstatoval, že „informační autonomie soudce v otázkách

týkajících se jeho profesní minulosti neexistuje“ (tamtéž, bod 54), a tudíž „argumentace o nemožnosti oddělení osobního a profesního života [...] nemůže soudci poskytnout imunitu vůči zájmu veřejnosti na informacích o jeho profesních předpokladech k výkonu funkce“ [tamtéž, bod 50; srov. též nálezn. sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), bod 30; nálezn. sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217), body 17 až 37; či rozsudek ESLP ve věci *July a SARL Libération proti Francii* z dne 14. 2. 2008, stížnost č. 20893/03, § 74].

30. Pokud jde o kritérium místa kritiky (ad 4), obecně platí, že projev v soudní síni požívá zvýšené ochrany (bod 27 výše). To platí i pro neveřejný písemný projev (rozsudek ESLP ve věci *Bezmyannyy proti Rusku* ze dne 8. 4. 2010, stížnost č. 10941/03, § 37, 39 a 42), včetně kritických vyjádření v podáních k soudu (srov. rozsudek ESLP ve věci *Veraart proti Nizozemsku* ze dne 30. 11. 2006, stížnost č. 10807/04, § 53; či rozsudek ESLP ve věci *Alfantakis proti Řecku* ze dne 11. 2. 2010, stížnost č. 49330/07, § 33). Nižší ochranu naopak požívá kritika soudců ve sdělovacích prostředcích, a to zejména v případech, kdy ještě dotčené řízení neskončilo (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Schöpfer proti Švýcarsku* ze dne 20. 5. 1998, stížnost č. 25405/94, § 34), nicméně i zde došlo v nejnovější judikatuře ESLP k posunu směrem k větší ochraně svobody projevu [srov. rozsudek ESLP ve věci *Kobenter a Standard Verlags GmbH proti Rakousku* ze dne 2. 11. 2006, stížnost č. 60899/00, § 29 (ii); rozsudek ESLP ve věci *Kudeshkina proti Rusku* ze dne 26. 2. 2009, stížnost č. 29492/05; či rozsudek ESLP ve věci *Alfantakis proti Řecku* ze dne 11. 2. 2010, stížnost č. 49330/07].

31. Pokud jde o kritérium formy projevu (ad 5), Ústavní soud již ve své rané judikatuře konstatoval, že „veřejně šířená stanoviska by zásadně neměla vybočit z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť jinak by ztratila charakter korektního úsudku nebo komentáře a jako taková by se mohla ocitnout mimo meze ústavní ochrany“ [nálezn. sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997 (N 95/8 SbNU 367); srov. též nálezn. sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), bod 28]. Následnou judikaturou Ústavní soud dovodil, že z mezí obecně uznávaných pravidel slušnosti mohou vybočit zejména vulgární, pejorativní či jiné podobné výrazy, které by samy o sobě znevažovaly kritizovanou osobu (srov. např. výše citovaný nálezn. sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015, bod 44). V této souvislosti je nutné podotknout, že zatímco u ústního projevu je třeba brát ohled na jeho bezprostřednost a možnou impulzivnost, zvýšenou toleranci není třeba projevovat ve vztahu k písemným podáním [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 283/99 ze dne 30. 11. 2001 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

32. Konečně je třeba zvážit i povahu a závažnost uložených sankcí

Rumunsku ze dne 17. 12. 2004, stížnost č. 33348/96, § 111). Při uplatňování trestněprávních prostředků k ochraně veřejných institucí je přitom nutné postupovat zdrženlivě (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015, stížnost č. 29369/10, § 127, odkazující na další judikaturu). Tento názor převzal i Ústavní soud, který konstatoval, že „institucím a orgánům, jež reprezentují veřejnou moc státu, a v důsledku toho jsou nositeli rozhodnutí, jež občané napadají, přísluší vždy větší dávka tolerance, velkorysosti a nadhledu“ [nález sp. zn. I. ÚS 211/99 ze dne 17. 10. 2000 (N 152/20 SbNU 75)].

B. Svoboda projevu – aplikace na projednávaný případ

33. Ústavní soud ve světle uvedených principů posoudil i projednávaný případ.

34. Podání, za které byla stěžovateli uložena pořádková pokuta, je třeba hodnotit jako souvislý projev. V posuzovaném podání stěžovatel vznesl řadu výhrad k postupu soudkyně okresního soudu, ze kterých podle jeho názoru plyne, že byla z projednávání věci vyloučena pro podjatost; současně v něm ovšem stěžovatel vyjadřuje i své negativní hodnocení. Jeho projev a výroky v něm obsažené tedy kombinují skutkový a hodnotící prvek. Výroky obsažené v předmětném podání proto Ústavní soud hodnotí jako hybridní.

35. Dále Ústavní soud zkoumal, zda mají tyto hybridní výroky dostatečný skutkový základ, a současně vzal v úvahu i kritéria zmíněná výše v bodech 25 až 30, tedy 1. vůči komu kritika směřuje, 2. kdo kritizuje, 3. co, 4. kde a 5. jakou formou.

36. Skutkový základ stěžovatelových výroků má spočívat v postupu soudkyně, která podle stěžovatele usiluje o neúspěch otce dětí ve sporu. Mírně ve prospěch stěžovatele svědčí to, že svůj projev učinil jako obecný zmocněnec otce (kritérium kdo). Obecný zmocněnec má hájit zájmy účastníka řízení, a plní tedy v řízení obdobnou úlohu jako advokát. Zvláštní ochranu, která je přiznávána projevu advokáta u soudu, je proto třeba přiměřeně uplatnit i na projev stěžovatele jako obecného zmocněnce. Na druhou stranu obecný zmocněnec, podobně jako advokát, musí jednat před soudem profesionálně a držet své emoce na uzdě, a to tím spíše, že se ho věc osobně nedotýká. Pokud jde o kritérium místa projevu (kritérium kde), ve prospěch stěžovatele hovoří skutečnost, že jeho kritika se odehrála v rámci korespondence se soudem, tedy nikoliv veřejně. Naopak k tíži stěžovatele jde, že šlo o kritiku konkrétní soudkyně okresního soudu (kritérium vůči komu), a nikoliv soudní moci jako celku. Dále v neprospěch stěžovatele hovoří i to, že šlo o kritiku *ad personam* (soudkyně), a nikoliv kritiku *ad rem* (jejího rozhodnutí), přičemž většina výroků stěžovatele neměla nic společného s profesním působením soudkyně (*a contrario* rozsudek ESLP

ve věci *Rodriguez Ravelo proti Španělsku* ze dne 12. 1. 2016, stížnost č. 48074/10, § 47), a naopak směřovala do čistě soukromé a rodinné sféry soudkyně (kritérium co). To se týká zejména narážek na vzhled soudkyně (viz výroky, že soudkyně je „kostnatá“ a mohla by se „převlékat za bičem“ citované v bodě 18 tohoto nálezu) a na její rodinný život (tvrzení o tom, že soudkyně je „dvakrát rozvedená“, což je vykreslováno jako její „dvojnásobné selhání“, viz bod 18 tohoto nálezu). Na této klasifikaci nic nemění ani skutečnost, že účelem stěžovatelova projevu mělo být zdůvodnění námitky podjatosti, protože tyto aspekty soukromého a rodinného života soudkyně s otázkou podjatosti nemají žádnou spojitost. Další série výroků napadá duševní a psychický stav soudkyně – kvůli psychickým poruchám, kterými by podle něj mohla trpět, jí stěžovatel doporučuje psychiatrickou péči a označuje ji za „deviantní“ a „mentálně retardovan[ou]“. S tím úzce souvisí i kritérium formy projevu (kritérium jak), které rovněž hovoří výrazně v neprospěch stěžovatele, neboť většina stěžovatelových výroků měla formu zjevných urážek. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že v projednávaném případě šlo navíc o kritiku písemnou, tedy nikoliv o spontánní slovní projev, který vzhledem ke své bezprostřednosti a možné impulzivnosti požívá vyšší ochrany.

37. Pokud jde o výroky týkající se údajného špatného psychického zdraví soudkyně a zejména jejího „deviantního“ chování, Ústavní soud nevylučuje, že ve výjimečných případech může špatné psychické zdraví negativně ovlivňovat práci soudce. V takové situaci by se kritika tohoto stavu již týkala způsobu, jakým dotčený soudce vykonává svou funkci, tedy jeho profesní, a nikoliv osobní sféry. Stejně tak deviantní chování soudce může být za určitých okolností neslučitelné s výkonem soudcovské funkce [srov. např. rozsudek ESLP ve věci *K. A. a A. D. proti Belgii* ze dne 17. 2. 2005, stížnosti č. 42758/98 a 45558/99 (týkající se soudce, který provozoval sadomasochistické praktiky)], a může tak založit legitimní důvod pro kritiku dotčeného soudce. Taková kritika se ovšem musí zakládat na objektivních důvodech. Za okolností, kdy v neprospěch stěžovatele hovoří většina kritérií uvedených v předchozím bodě tohoto rozsudku, je tedy nezbytné, aby stěžovatel pro své výroky předložil alespoň nějaké objektivní zdůvodnění (tj. například špatnou artikulaci soudce, zjevně nesouvislý projev soudce, jeho usínání v soudní síni či jiný viditelný jev, který by i nezávislý pozorovatel mohl vnímat jako indikaci zdravotního handicapu soudce či konkrétní formu jeho deviace); pokud tak neučiní, jeho výroky nemají dostatečný skutkový základ a nepožívají ochrany čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy (srov. např. *Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii*, rozsudek velkého senátu ze dne 22. 10. 2007 č. 21279/02 a 36448/02, § 55). Takové objektivní zdůvodnění však stěžovatel nepředložil. Ústavní soud s ohledem na tyto okolnosti konstatuje, že výroky stěžovatele ohledně duševního zdraví

a deviantního chování soudkyně neměly dostatečnou oporu ve skutkovém základu a zároveň jde o natolik urážlivé výroky, že se jedná o excesivní projev, který nepožívá ústavněprávní ochrany.

38. Pokud jde o výroky stěžovatele související výlučně se soukromým a rodinným životem soudkyně, tj. s jejím fyzickým vzhledem a s jejím manželským životem, u nich není třeba zjišťovat skutkový základ, protože jsou vzhledem ke své formě a chybějící souvislosti s profesním působením soudkyně samy o sobě zjevně excesivní (*a contrario* rozsudek ESLP ve věci *July a SARL Libération proti Francii* ze dne 14. 2. 2008, stížnost č. 20893/03, § 74). Výroky stěžovatele zjevně vybočují z mezí obecně uznávaných pravidel slušnosti – ve skutečnosti se jedná o pejorativní až vulgární výrazy, které byly samy o sobě s to znevážit osobu rozhodujícího soudce. Takové pejorativní až vulgární výrazy jsou podle judikatury ESLP chráněny pouze výjimečně – a to například tehdy, pokud jsou vyprovokovány podobně či stejně ostrými výroky ze strany soudce na adresu účastníka řízení či jeho právního zástupce [tzv. odvetná (*counterattack*, *Gegenschlag*) funkce svobody projevu; srov. *Kobenter a Standard Verlags GmbH proti Rakousku* zde dne 2. 11. 2006, stížnost č. 60899/00, § 30 až 31; 12 BverfGE 113 (1961); 54 BverfGE 129 (1980); 60 BverfGE 234 (1982); srov. rovněž, *mutatis mutandis* *Kuliš a Różycki proti Polsku*, rozsudek ze dne 6. 10. 2009 č. 27209/03, § 37 až 39]. V projednávané věci však soudkyně žádné urážlivé výroky, které by mohly legitimně zavdat příčinu k tak intenzivní reakci (takovým výrokem by mohly být například narážky soudce na tělesnou váhu účastníka řízení v průběhu jednání či přímo v soudním rozhodnutí), vůči stěžovateli nepronesla (*a contrario* *Kobenter a Standard Verlags GmbH proti Rakousku* zde dne 2. 11. 2006, stížnost č. 60899/00, § 30 až 31). Z tohoto důvodu tyto výroky nepožívají ochrany čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy.

39. Za těchto okolností nepovažuje Ústavní soud za nezbytné posuzovat samostatně ústavnost dalších výroků stěžovatele, v nichž přirovnává postup soudkyně týkající se dětí k zacházení s obviněnými v „Lublance“ (míněna zřejmě Lubjanka, sídlo KGB) a označuje její postup za „týrání dětí v duchu SS“.

40. Lze tedy shrnout, že stěžovatelův projev nepožívá ústavní ochrany. Ústavní soud v této souvislosti dodává, že nelze akceptovat, aby účastníci řízení a jejich zástupci útočili vulgárními nebo nepodloženými výroky na osoby soudců jen proto, že mají výhrady vůči jejich postupu v řízení, jak to učinil stěžovatel. Podle Ústavního soudu lze po stěžovateli spravedlivě požadovat, aby své výhrady uplatňoval věcně v rámci opravných prostředků, které má k dispozici.

41. Závěrem se Ústavní soud zabýval přiměřeností uložené sankce, tedy pořádkové pokuty ve výši 25 000 Kč. ESLP obecně nezpochybňuje možnost

ale třeba vzít v úvahu okolnosti konkrétního případu (např. rozsudek ESLP ve věci *Chmelíř proti České republice* ze dne 7. 6. 2005, stížnost č. 64935/01, § 65).

42. Stěžovatel namítá, že jeho podání bylo ve skutečnosti stížností podle § 164 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), a poukazuje na to, že podle § 165 tohoto zákona nesmí být podání stížností stěžovateli na újmu, pokud se jeho obsahem nedopustí trestného činu nebo přestupku. Stěžovatel se proto domnívá, že obsah jeho podání bylo možné řešit v trestním nebo přestupkovém řízení, avšak že není možné ho za toto podání sankcionovat pořádkovou pokutou. Ústavní soud se v nálezu sp. zn. IV. ÚS 100/99 ze dne 10. 4. 2000 (N 53/18 SbNU 21) zabýval případem stěžovatele, jemuž byla uložena pořádková pokuta za stížnost, kterou podal podle § 6 tehdejšího zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Ústavní soud tehdy uvedl, že šlo o podání „podle záhlaví a nepochybně i podle jeho obsahu [určené] k rukám předsedy [krajského soudu]“. Přestože toto podání bylo založeno i do soudního spisu, podle nálezu „nelze akceptovat postup, aby o podání zjevně určeném správě soudu rozhodoval ten, na jehož postup si stěžovatel, byť se tak stalo způsobem nevhodným, stěžoval“. Pořádkovou pokutu je tedy možné uložit jen za „takové podání, které je určeno soudu danou věc projednávajícímu“. V projednávání případě však bylo stěžovatelovo podání z hlediska formy i obsahu určeno soudu jako nositeli soudní moci, nikoliv jeho předsedovi, který vykonává státní správu soudu. Jednalo se o písemné zdůvodnění námítky podjatosti, o níž je rozhodováno v rámci soudního řízení, a nikoliv v rámci výkonu státní správy soudu. Odkazovaný nález se proto projednávaného případu netýká.

43. Stěžovatel se dále dovolává nálezu sp. zn. I. ÚS 211/99 ze dne 17. 10. 2000 (N 152/20 SbNU 75), v němž Ústavní soud uvedl, že „uložení pořádkové pokuty je krajním opatřením a lze ji uložit jen tam, kde domluva nebo jiné mírnější prostředky nevedly k nápravě“. Tento požadavek ovšem nelze vnímat absolutně. Ústavní soud se ostatně v citovaném nálezu zabýval v prvé řadě porušením práva na spravedlivý proces. V odkazovaném případě totiž stěžovatelům uložil pořádkovou pokutu odvolací soud, který stěžovatele – podle Ústavního soudu nesprávně – poučil, že se proti jeho rozhodnutí nemohou odvolat. Až následně se Ústavní soud zabýval i pořádkovou pokutou ve výši 25 000 Kč, kterou považoval vzhledem k okolnostem případu za nepřiměřenou. Tato pokuta byla stěžovatelům uložena za tvrzení o „režii právního zástupce žalobců“, dále tvrzení, že „každé další rozhodnutí Krajského soudu v Plzni nebude objektivní a vše má jiné pozadí“ a za údajně nepravdivé tvrzení, že „dne 31. 7. 1995 byl osobně spis doručen JUDr. B. JUDr. P. k nahlédnutí“. Ústavní soud nezkoumal povahu těchto

výroků, uvedl pouze, že „mohou být dotčenými osobami vnímány jako hrubě urážlivé“ a že se soudu „subjektivně zdály jako hrubá urážka“. Požadavky vyslovené v tomto nálezu je podle Ústavního soudu třeba chápat tak, že při ukládání pořádkových pokut je třeba postupovat zdrženlivě se zřetelem na okolnosti případu.

44. V projednávaném případě byly stěžovatelovy výroky týkající se soukromého života soudkyně součástí stěžovatelova písemného podání (a nikoliv spontánního ústního projevu před soudem) a byly extrémně urážlivé – závažnější povahy než výroky stěž

uvádí, že přesvědčivé odůvodnění výroku, za nějž se ukládá pořádková pokuta, zpravidla vyžaduje, aby byl tento výrok v odůvodnění rozhodnutí uveden.

47. Stěžovatel poukazuje i na to, že podle § 15b odst. 1 občanského soudního řádu o námitce podjatosti rozhoduje nadřízený soud a soudce, vůči němuž je námitka vznesena, může zatím v řízení učinit jen takové úkony, které nesnesou odkladu. Stěžovatel namítá, že navzdory tomu soudkyně i po vznesení námítky podjatosti pokračovala v řízení, a dokonce rozhodovala o uložení pořádkové pokuty.

sankce již zabýval (viz zejména bod 44 tohoto nálezu) a dospěl k závěru, že uložená pokuta je přiměřená. Ústavní soud připomíná, že majetkové poměry stěžovatele vzal v úvahu již odvolací soud, který následně pokutu o polovinu snížil. Za této situace Ústavní soud neshledal důvod, proč by měl předmětnou otázku při posuzování případu z hlediska čl. 11 Listiny hodnotit jinak. Nezbyvá tak než uzavřít, že uložená pokuta nepředstavuje neústavní zásah do majetku stěžovatele.

50. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost zamítl, neboť napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

Č. 10

K náhradě škody při zastavení trestního stíhání

I. Neskončilo-li trestní řízení odsouzením obviněného, je třeba posuzovat případné nároky na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod na základě konkrétních okolností případu s přihlédnutím k požadavku, aby to byl demokratický právní stát, kdo má povinnost stíhat trestnou činnost.

II. Ustanovení § 12 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 12. 5. 2015 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu, jímž bylo dle

s příslušenstvím, jako škody spočívající jednak v nákladech vynaložených za právní zastoupení ve výši 1 243 670 Kč, jednak v nákladech vynaložených na zpracování znaleckého posudku ve výši 119 000 Kč a konečně v ušlém zisku za období od 28. 2. 2003 do 23. 8. 2011, kdy byly žalobci zajištěny účty v bance, a došlo tak ke zkrácení jeho majetku o ušlý příjem, který by získal jako úroky z půjčky. Obvodní soud zamítl tuto žalobu rozsudkem ze dne 27. 1. 2013 č. j. 2

zakládat právo pachatele na kompenzaci způsobené škody. V daném trestním řízení tak zcela abscentuje nezákonné rozhodnutí jakožto základní podmínka pro vznik nároku na náhradu škody. Tato skutečnost měla být stěžovateli známa, protože mu byla dána možnost v trestním řízení pokračovat, a domoci se tak zprošťujícího rozsudku a následně i kompenzace za nezákonné stíhání.

5. Stěžovatel napadl rozhodnutí odvolacího soudu dovoláním, které bylo Nej

7. Dále stěžovatel rozporuje hlavní argument obecných soudů, které odmítly stěžovatelův nárok na náhradu škody zejména s poukazem na závěr městského soudu o spáchání trestného činu porušování povinnosti při správě cizího majetku ve smyslu ustanovení § 255 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákona. Stěžovatel poukazuje na to, že žádný takový definitivní závěr nebyl v trestním řízení vysloven, ba naopak městský soud dospěl k závěru o stěžovatelově nevině. Vina musí být v trestním řízení prokázána v nejvyšším možném stupni jistoty, který lze od lidského poznání požadovat. V odůvodnění usnesení městského soudu, kterým bylo zastaveno stěžovatelovo trestní stíhání, se uvádí, že zjištěné skutečnosti „umožňují učinit závěr“ o spáchání uvedeného trestného činu, avšak „pro případ uznání vinnými“, by obžalovaným hrozil trest odnětí svobody do pěti let, protože není možné takové stíhání pro promlčení zahájit, resp. v něm pokračovat. Z citovaných slovních spojení je dle stěžovatele zřejmé, že městský soud se otázkou viny závazně nezabýval v požadované míře a nerozhodl o ní. Výsledek trestního řízení tedy nedokládá, že se stěžovatel dopustil trestného činu, a proto je hlavní argument obecných soudů neaplikovatelný na projednávanou věc. Odmítnout je dle stěžovatele nutné rovněž argument obecných soudů, že stěžovatel mohl na projednání trestní věci trvat, a prokázat tak svou nevinu. V situaci, kdy trestní stíhání trvalo osm let a stěžovatel v něm vznikly mimo jiné značné náklady, nelze považovat za spravedlivý požadavek, aby stěžovatel takové řízení, se všemi negativními dopady do majetkové i osobnostní sféry stěžovatelova života, prodlužoval.

8. K dalšímu porušení stěžovatelových práv mělo dojít v důkazním řízení. Soudy v napadeném řízení samy vynesly závěr o spáchání trestného činu, ačkoliv k tomu nemají kompetenci, neboť jsou zcela vázány závěry soudů trestních, které v dané věci nevydaly rozhodnutí o tom, že byl spáchán trestný čin. Otázku případného zavinění stěžovatele ve vztahu k předmětu řízení, kterým byla nezákonnost vedení trestního stíhání, měly soudy hodnotit na základě rozsáhlého dokazování. Taková povinnost vyplývá jednak ze zásady přímosti, ale především z rozdílného předmětu trestního a kompenzačního řízení. Stěžovatel v napadeném řízení navrhoval provedení všech relevantních důkazů. Jediným v potaz vzatým důkazem byl obsah usnesení městského soudu, kterým bylo stěžovatelovo trestní stíhání zastaveno. Obecné soudy se tak vůbec nezabývaly otázkou, zda bylo trestní stíhání zahájeno v souladu se zákonem.

9. K vážnému pochybení došlo dle stěžovatele i při aplikaci soudy vybraných právních předpisů. Dle jejich vlastních odůvodnění byl stěžovatelův návrh zamítnut na základě analogické aplikace ustanovení § 12 zákona č. 82/1998 Sb. Tím porušily zásadu zákazu analogie ve veřejném právu, a to ještě ve prospěch státu vystupujícího bezpochyby jako silnější strana celého vztahu a v postavení škůdce. Při rozhodování o odpovědnosti státu je

dle stěžovatele nutné brát vždy na zřetel větší sepětí této problematiky s ústavním právem, neboť jsou jejími právními normami řešeny negativní dopady vztahů, v nichž stát vystupoval ve vrchnostenském postavení. V dané věci byl stěžovatel státem vtažen do trestního řízení s nutnou obhajobou pro podezření ze spáchání zvláště závažného trestného činu. Analogie v neprospěch takto slabší strany porušuje dle stěžovatele v nepřiměřené intenzitě princip právní jistoty a předvídatelnosti postupu státní moci, jak je chápán v judikatuře Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Při této aplikaci pak soudy nezohlednily ústavněprávní základ nároku. Ten dle stěžovatele spočívá ve vážné újmě na stěžovatelových ústavních právech, která trvala osm let a ukázala se být zcela zbytečná, neboť pro její působení neměly orgány činné v trestním řízení dostatečné zákonné oprávnění. Odpovědnost státu je přitom objektivní a nelze se jí zprostit. Stěžovatel tedy uzavírá, že v jeho případě došlo k zúžení ústavního práva na kompenzaci škody, zakotveného v čl. 36 odst. 3 Listiny, a to pomocí nepřipustné analogie zákona č. 82/1998 Sb. Ze všech výše uvedených důvodů tedy stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Na základě výzvy Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud, který ve svém vyjádření uvedl, že napadeným rozhodnutím nebyla porušena stěžovatelova ústavní práva, a odkázal na odůvodnění svého usnesení. Na obsah svého rozhodnutí odkázal i městský soud, který konstatoval, že odůvodnění ústavní stížnosti je v podstatě pouze opakováním již dříve uvedených argumentů. Rozhodnutí městského soudu je zcela v souladu s procesními předpisy a judikaturou Nejvyššího soudu. Proto městský soud navrhl ústavní stížnost zamítnout. Obvodní soud pro Prahu 2 a vedlejší účastník řízení se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřili.

11. Stěžovatel v replice vyjádřil názor, že obecné soudy na jeho obsáhlejší ústavněprávní argumentaci nijak nereagovaly, ponechávající zřejmě tuto aktivitu na Ústavním soudu. Ten by však jejich procesní úkol neměl zastupovat, neboť to by znamenalo porušení principu rovnosti stran řízení před Ústavním soudem.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

12. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním

soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti návrhu

13. Ústavní soud po posouzení obsahu projednávané ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu) dospěl k závěru, že návrh není důvodný. Byl při tom veden následujícími úvahami.

14. Ve vztahu k námitce dodržení ústavně zakotvených procesních záruk spravedlivého procesu, zde konkrétně ve vztahu k vznesené námitce rozsahu důkazního řízení, dospěl Ústavní soud k závěru, že principy spravedlivého procesu byly v předmětném řízení dodrženy. Není s nimi v rozporu, jsou-li jedinými důkazy, provedenými v kompenzačním řízení dle zákona č. 82/1998 Sb., pouze důležité části spisu z řízení, v němž mělo dojít k tvrzenému protiprávnímu postupu. Takový postup je obvykle pro posouzení protiprávnosti výkonu veřejné moci dostatečný a dokazování lze dle uvážení soudu doplnit, vyžaduje-li to povaha předmětu sporu (právní povinnosti porušené státem). Stěžovatel v napadeném řízení požadoval náhradu škody vzniklé trestním stíháním, jehož nezákonnost dovazuje z výsledku řízení, tedy jeho neodsouzení za spáchání trestného činu podvodu. V takovém případě není nutné trvat na provádění jiných než listinných důkazů z napadeného trestního řízení, přičemž je třeba zdůraznit, že ani sám stěžovatel fakticky žádné jiné konkrétní důkazní návrhy nevzněl jak v původní žalobě, tak při ústních jednáních před nalézacím a odvolacím soudem (srov. příslušné protokoly na č. I. 30 a 52 spisu obvodního soudu).

15. Ústavní soud nemohl přisvědčit ani související námitce možné svévole v posuzování stěžovatelovy viny ze spáchání trestného činu porušování povinnosti při správě cizího majetku a souvisejícího porušení ustanovení § 135 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“). Relevantní část uvedeného ustanovení zní: „Soud je vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postizitelný podle zvláštních předpisů, a kdo je spáchal.“ Zde sluší připomenout, že uvedené ustanovení je ustáleně vykládáno tak, že soudy jsou v občanskoprávním řízení vázány toliko výrokem odsuzujícího rozsudku trestního soudu (popř. přestupkového orgánu). Dle judikatury [srov. např. nález ze dne 29. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 469/02 (N 61/33 SbNU 113)] i doktríny (srov. např. Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. Praha : Havlíček Brain Team, 2014, s. 369, nebo David, L. Občanský soudní řád: komentář. Vydání 1. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 609) naopak soud není vázán rozsudkem zprošťujícím, usnesením, kterým je trestní stíhání zastaveno, a dokonce ani odůvodněním odsuzujícího rozsudku. Osoba, která není odsouzena v trestním řízení, tak vůbec nemusí

být úspěšná v souvisejících řízeních občanskoprávních. V nich soudy tedy mohou samy posoudit otázky řešené toliko v odůvodnění rozhodnutí trestních soudů či jiných orgánů činných v trestním řízení. Z výše uvedeného je dle Ústavního soudu patrné, že soudy ve stěžovatelské věci nepřekročily meze dané jim ustanovením § 135 občanského soudního řádu.

16. Rozhodující soudy proto nebyly vázány výrokem žádného trestního rozsudku a bylo plně v jejich pravomoci posoudit jednání stěžovatele a jeho dopady v řízení o přiznání nároku na náhradu škody způsobené trestním stíháním. Jak bylo uvedeno výše, soudy při tomto posouzení vzaly v potaz zejména odůvodnění usnesení městského soudu, zastavujícího trestní stíhání, to následně určitým způsobem interpretovaly (k ústavní konformitě tohoto výkladu viz níže). Lze tedy uzavřít, že vzhledem ke skutkovým okolnostem případu bylo důkazní řízení dle Ústavního soudu vedeno způsobem a v rozsahu umožňujícím spravedlivě posoudit právní a skutkové otázky, které byly předmětem kompenzačního řízení. Jeho vedením tedy nedošlo k porušení stěžovatelských základních práv a svobod.

17. V žalobě stěžovatel nenamítal nic, co by nasvědčovalo tomu, že by vůči němu orgány činné v trestním řízení postupovaly svévolně, šikanózně apod. Ve skutečnosti způsob a důvody vedení trestního stíhání stěžovatel nijak nekomentuje (srov. č. I. 1 až 7 a 34 až 39 spisu obvodního soudu). Nenavrhuje pak v tomto směru provedení žádných konkrétních důkazů ani v žalobě, ani při ústním jednání u obvodního soudu (srov. č. I. 30 spisu obvodního soudu). Nosný argument stěžovatelovy žaloby spočívá tedy na tvrzení o vyvrácení obvinění (a následné obžaloby) ze spáchání trestného činu podvodu. Soudy však jeho žalobu na náhradu škody zamítly prostřednictvím analogické aplikace ustanovení § 12 zákona č. 82/1998 Sb., které vypočítává situace, v nichž nárok na odškodnění za škodu způsobenou v trestním či obdobném řízení nevznikne. Konkrétně toto ustanovení stanoví, že (§ 12 odst. 1) právo na náhradu škody nemá ten, a) kdo si vazbu, odsouzení nebo uložení ochranného opatření zavinil sám, nebo b) kdo byl zproštěn obžaloby nebo bylo proti němu trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován. Podle § 12 odst. 2 právo na náhradu škody dále nevznikne, pokud a) v řízení nebylo možno pokračovat z důvodů uvedených ve zvláštním předpisu, b) bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno a nastaly účinky zastavení trestního stíhání, c) výrok o zastavení trestního stíhání byl součástí rozhodnutí o narovnání, d) trestní stíhání bylo zastaveno z důvodů uvedených ve zvláštním předpisu.

18. Výrok napadeného rozhodnutí se tedy fakticky opírá o závěr, že přiznat nárok na náhradu trestním stíháním vzniklé škody nelze osobě, která byla stíhána pro jednání, jež představuje trestný čin, jehož trestnost je však již promlčena. Takový závěr nenarušuje dle Ústavního soudu

samotnou podstatu práva zakotveného v čl. 36 odst. 3 Listiny, neboť je vyjádrěním ústavně konformní zásady trestní legislativy, dle níž se musí státní orgány pokusit vyšetřit a postihnout veškeré trestně závadné jednání, u nějž není dostatečně zřejmá bezúspěšnost (resp. neoprávněnost) takové snahy.

19. Ustanovení § 12 uvedeného zákona nelze aplikovat formalisticky, bez ohledu na konkrétní okolnosti daného případu, toliko podle výsledku trestního stíhání, nýbrž je třeba vždy zkoumat, zda stěžovatelem tvrzená újma není důsledkem svévolného postupu orgánů činných v trestním řízení, ve kterém nebyly respektovány požadavky čl. 2 odst. 2 a čl. 8 odst. 2 Listiny. Existenci jakékoliv újmy v takovémto významu stěžovatel v dané věci netvrdil a Ústavní soud s ohledem na obsah jeho žaloby dospěl k závěru, že stěžovatel opřel svůj nárok na náhradu škody pouze o tvrzení stran neoprávněnosti vedení trestního stíhání jako celku. Bylo tedy namístě posoudit, zda trestní stíhání bylo zahájeno a vedeno svévolně.

20. Jako svévoli při zahájení nebo vedení trestního stíhání dle Ústavního soudu nelze označit situaci, kdy trestní řízení skončí neodsouzením pachatele toliko v důsledku rozdílných názorů jednotlivých orgánů činných v trestním řízení. Nikoliv každý postup později prohlášený za nesprávný, který neskončí odsouzením stíhané osoby, představuje nutně svévoli [srov. např. náleze ze dne 17. 7. 2002 sp. zn. II. ÚS 429/01 (N 92/27 SbNU 79)]. Uvedené platí nejčastěji při hodnocení skutkových okolností a z něj vzešlých právních závěrů. Najít spravedlivá kritéria pro určení hranice mezi svévolí, kde nárok na odškodnění vzniká, a toliko nakonec odmítnutým názorem, který nemusí s ohledem na důvody jeho odmítnutí představovat protizákonný postup, je úkolem soudu rozhodujícího v kompenzačním řízení. Ten musí po důkladném zhodnocení důkazů posoudit, zda měl ten který orgán činný v trestním řízení dostatečný legitimní důvod považovat za oprávněný postup, který byl v konečném důsledku označen za nesprávný, nebo se jednalo o svévoli ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny. Takové posouzení je jedním z nezbytných předpokladů spravedlivého rozhodnutí o existenci nároku na náhradu škody. Soudy tak v kompenzačním řízení posuzují zákonnost veškerého postupu státní moci, tedy i postupu ostatních soudů, pokud zákon výslovně nestanoví jinak. Tím však není dána normativní závaznost názoru soudu v kompenzačním řízení kupříkladu pro trestní soudy, jejichž závěry o spáchání trestného činu jsou naopak obecně závazné (srov. např. ustanovení § 135 občanského soudního řádu) a s ohledem na zásadu presumpce neviny omezující i práva soukromých osob [srov. náleze ze dne 23. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 577/13 (N 118/77 SbNU 721), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>].

21. Ústavní soud předmětné trestní stíhání jako celek za projev svévolle orgánů činných v trestním řízení neshledal. Obecné soudy v tomto

směru sice žádné zevrubné hodnocení neprovedly a skutečnosti, které odůvodňují závěr o stěžovatelově vině, nijak podrobně nehodnotily. Své závěry založily na citaci závěru několik let starého, neveřejného a více než stostránkového usnesení městského soudu zastavujícího trestní stíhání, což nelze v tomto směru považovat za vyčerpávající odůvodnění. Takový postup lze označit za pochybení, avšak nikoliv takového druhu, aby muselo vést ke zrušení napadených rozhodnutí pro jejich neústavnost. Trestní stíhání bylo zahájeno v souvislosti s tzv. kauzou H-systému, ve které bylo stěžovateli orgány činnými v trestním řízení kladeno za vinu, že se svým jednáním ve vysoké pozici na pobočce Komerční banky, a. s., zejména při uzavírání smluv podílel na organizované podvodné trestné činnosti, v jejímž důsledku byla banka připravena o značné peněžní prostředky. Následně bylo vedeno velmi rozsáhlé důkazní řízení, které vyústilo v zastavení trestního stíhání usnesením městského soudu ze dne 23. 7. 2010 č. j. 40 T 3/2006-10893. Za *rationem decidendi* tohoto rozhodnutí považuje Ústavní soud závěr, že obžalobě se nepovedlo v požadované míře prokázat, že by se stěžovatel spolupodílel na podvodném (tedy úmyslném) jednání jiných osob. Přitom městský soud velmi obsáhle rozporuje skutková a právní tvrzení obžaloby. Z odůvodnění uvedeného usnesení, jakož i navazujícího usnesení vrchního soudu ze dne 9. 3. 2011 sp. zn. 5 To 100/2010 dle Ústavního soudu jasně vyplývá, že v trestním řízení není možné pokračovat jednak s ohledem na promlčení trestnosti trestného činu porušování povinnosti při správě cizího majetku ve smyslu ustanovení § 255 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákona, jednak pro nedostatečné prokázání naplnění všech znaků trestného činu podvodu. V odůvodnění napadených rozhodnutí však nelze shledat žádný náznak toho, že by orgány činné v trestním řízení musely od počátku vědět o neoprávněnosti trestního stíhání.

22. V postupu popsaném v uvedených trestních rozhodnutích neshledal Ústavní soud žádnou svévoli podtrhující neoprávněnost celého trestního řízení nebo jeho podstatné části. Stěžovatel pak žádnou takovou námitku v celém kompenzačním řízení ani nevnesl. V tomto ohledu tedy zamítnutí stěžovatelovy žaloby nepředstavuje porušení jeho ústavně zaručeného práva zakotveného v čl. 36 odst. 3 Listiny. Celá věc byla poměrně složitá, a to jak právně (srov. první vrácení věci městskému soudu usnesením vrchního soudu ze dne 4. 11. 2009 č. j. 5 To 51/2009-10778), tak především skutkově, kdy městský soud na desítkách stran odůvodnění svého usnesení popisuje hodnocení jednotlivých důkazů. Z toho důvodu je nepřipadný stěžovatelův odkaz na náleze ze dne 27. 9. 2007 sp. zn. II. ÚS 789/06 (N 150/46 SbNU 489), v němž Ústavní soud vytkl orgánům činným v trestním řízení vedení nákladného a dlouhého důkazního řízení ve věci, která byla odložena na základě právního závěru, ačkoli se tak mohlo při absenci jakýchkoli indicií stát daleko dříve. Tak tomu však ve stěžovatelově případě

nebylo, neboť soud a ostatní orgány činné v trestním řízení musely, a také tak učinily, velmi pečlivě zkoumat relevantní skutkové okolnosti, které měly obvinění ze spáchání úmyslného trestného činu buď potvrdit, anebo vyvrátit.

23. Dále bylo třeba posoudit, zda v řízení soudy přijatý výklad podústavních předpisů lze označit za ústavně konformní. Co se týče analogického užití ustanovení § 12 zákona č. 82/1998 Sb., nemůže Ústavní soud přisvědčit stěžovateli, že by takovým postupem došlo k nepřipustnému zásahu do principu právní jistoty. Vztah státu a jednotlivce upravený v zákoně č. 82/1998 Sb. se obecně řídí zásadami občanského práva [srov. ustanovení § 26 zákona č. 82/1998 Sb. nebo nález ze dne 30. 4. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 18/01 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.)], avšak s nutným přihlédnutím k jeho ústavněprávnímu rozměru. Z toho jsou pak odvozeny obecně uznávané představy o spravedlnosti obsahu tohoto vztahu, ideálně následně promítnuté do zákonné úpravy, která však nemůže být nikdy úplná, jak z hlediska výčtu skutečností vedoucích ke škodě a určení výměry případné náhrady, tak z hlediska výčtu konkrétní podoby všech okolností rozhodujících o oprávněnosti či neoprávněnosti výkonu státní moci, kterým by mohla být způsobena škoda. Z právé uvedeného tak dle Ústavního soudu vyplývá nejen možnost, ale i povinnost aplikovat v určitých případech ustanovení zákona č. 82/1998 Sb., popř. jiných relevantních právních předpisů, analogicky, s rozumně vysvětlenými důvody a přiměřenými dopady takového postupu [srov. usnesení ze dne 17. 1. 2013 sp. zn. II. ÚS 4682/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) ke skutkově obdobné věci]. Přitom však, na rozdíl od trestního řízení, neplatí, že by analogie musela být pouze ve prospěch obviněného, který je v kompenzačním řízení v postavení žalobce, ačkoliv je to vzhledem k faktickému propojení normotvůrce a žalovaného v jednom subjektu nanejvýš žádoucí. V daném případě došlo k analogické aplikaci ustanovení značně obecného, když zejména jeho druhý odstavec dostává konkrétní podobu jen díky soudcovské praxi a normativně nezávazným poznámkám pod čarou. Důležité rovněž je, že daný problém byl řešen již v předchozí judikatuře Nejvyššího soudu. Stěžovatel, zastoupený od počátku řízení právním zástupcem, proto nemohl nabýt legitimní očekávání stran nezpochybnitelnosti svého nároku na náhradu škody.

24. Nosný důvod napadených rozhodnutí však z hlediska hodnot materiálního právního státu dle Ústavního soudu obstojí, neboť povinnost stěžovatele strpět trestní stíhání, v jehož rámci je teprve složitým a rozsáhlým skutkovým dokazováním zjištěno promlčení trestnosti stíhaného jednání, nelze dle Ústavního soudu považovat za protiústavní, a to včetně peněžních nákladů, které v této souvislosti vznikají. Je tomu tak především proto, že každé trestní stíhání je vedeno pro určité jednání fyzické či právnické

osoby, a přestože je trestněprávní kvalifikace takového jednání zákonem vyžadovaným požadavkem pro oprávněnost každého stíhání, je tento požadavek především formalitou, která má dát fázi vyšetřování určitý směr a formální podobu. Za podstatnou je v tomto směru třeba považovat skutečnost, že takováto formální kvalifikace není pro další fáze trestního řízení nijak závazná (srov. např. ustanovení § 220 odst. 3 trestního řádu), a naopak jsou všechny orgány vázány skutkovým vymezením postihovaného jednání (srov. např. ustanovení § 220 odst. 1 trestního řádu). Nepotvrzení původní právní kvalifikace daného jednání neznamená nezákonnost trestního stíhání, neboť pachatel může být zásadně odsouzen pro totéž trestné jednání, subsumované však pod jiné ustanovení trestního zákoníku. Právě ve světle uvedených závěrů je třeba interpretovat ustálený závěr Ústavního soudu, dle něž je třeba z povinnosti jednotlivce podrobit se úkonům trestního řízení dovést povinnost nahrazení tím způsobené újmy, „pokud se prokáže, že trestnou činnost nespáchal (...) Pokud by taková perspektiva neexistovala, nebylo by možno trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet. (...) Proto je spravedlivé, za situace, kdy je možno prokazatelně dovést, že orgán činný v trestním řízení zjevně vybočil z intencí zakládajících důvodnost trestního stíhání, aby náklady, upínající se k realizaci ústavního práva hájit se prostřednictvím obhájce (čl. 40 odst. 3 Listiny), byly trestně stíhané osobě přiznány jakožto náhrada materiální újmy způsobené opatřením státu“ [srov. náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. I. ÚS 3026/07 (N 42/52 SbNU 423)]. Skutečnost, že pachatele již z nejrůznějších důvodů odsoudit nelze, nečiní rovněž, s výjimkou vědomě svévolného postupu, celé trestní stíhání nezákonným. Skutečným původcem celého trestního řízení je totiž v takovém případě stále pachatel jinak trestného jednání, jehož aspekty mohou však být v důsledku nejrůznějších okolností (plynutím času, procesní aktivitou účastníků, zničenými důkazy apod.) zastřeny až do fáze trestního řízení před soudem. V takovém případě nelze vedení trestního stíhání považovat za neoprávněný výkon státní moci, neboť orgány činné v trestním řízení mají ústavně konformní povinnost stíhat veškeré jednání, které je s určitou mírou pravděpodobnosti trestné a jehož stíhání může vést k odsouzení pachatele (srov. ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu).

25. Vzhledem k právě uvedenému dospěl Ústavní soud, s ohledem na okolnosti případu, k závěru, že neskončilo-li trestní řízení odsouzením obviněného, je třeba posuzovat případné nároky na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny s přihlédnutím k požadavku, aby to byl demokratický právní stát, kdo má povinnost stíhat trestnou činnost, a aby to byl ten, proti kterému je stíhání zaměřeno (podezřelý, obviněný, obžalovaný), kdo je povinen jeho úkony v trestním stíhání strpět. Ustanovení § 12 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo

nesprávným úředním postupem nelze proto aplikovat formalisticky, toliko podle výsledku trestního stíhání. Je třeba vždy zkoumat, zda stěžovatelem tvrzená újma není důsledkem svévolného postupu orgánů činných v trestním řízení, ve kterém nebyly respektovány požadavky čl. 2 odst. 2 a čl. 8 odst. 2 Listiny; takovým případem není situace, která nastala v projednávané věci, tedy stav, kdy byly teprve v průběhu trestního řízení na základě složitého a dlouhého dokazování objasněny skutkové aspekty páchané trestné činnosti, které však na základě toho musely vést k závěru orgánů činných v trestním řízení, že je třeba věc posoudit podle pro obviněného příznivější kvalifikace trestného jednání, a tudíž s tím důsledkem, že jeho trestní stíhání bude nadále nepřipustné, když promlčecí lhůta je podle nové právní kvalifikace kratší.

26. Nakonec bylo třeba posoudit ústavní přijatelnost hodnocení důkazů v napadeném řízení. Stěžovatel v ústavní stížnosti především brojí proti závěru, že obecné soudy konstatovaly jeho provinění toliko na základě vyjádření městského soudu, dle kterého zjištěné skutečnosti „umožňují učinit závěr“ o tom, že stěžovatel spáchal trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku. Ani v tomto směru nemůže Ústavní soud stěžovateli přisvědčit. Usnesení městského soudu ze dne 23. 7. 2010 č. j. 40 T 3/2006-10893 a usnesení vrchního soudu ze dne 9. 3. 2011 sp. zn. 5 To 100/2010 dávají totiž ve svém celku dle Ústavního soudu dostatečný podklad pro takový závěr. Na uvedenou otázku nelze nahlížet toliko skrze zmíněnou pasáž na str. 100 a 101 usnesení městského soudu, ale rovněž i další části předmětných trestních usnesení. Uvedené hodnocení obecných soudů je tak dle Ústavního soudu podpořeno rovněž konkrétními závěry městského a vrchního soudu stran skutkového stavu, kupř. o vědomém zvýšeném riziku poškození Komerční banky, a. s., jež „nepochybně naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu poškození povinnosti při správě cizího majetku“ (srov. např. str. 100 a 139 usnesení městského soudu a str. 10, 11 a 13 usnesení vrchního soudu). Nahlíženo tedy z celkového kontextu odůvodnění uvedených usnesení trestních soudů, nelze závěry obecných soudů v kompenzačním řízení označit za svévolné. Vzhledem k tomu, jak obsáhle byla obě uvedená usnesení odůvodněna, neměly obecné soudy dle Ústavního soudu povinnost provádět další dokazování. Naopak důkazní břemeno nesl především stěžovatel. Ze spisového materiálu však nevyplývá, že by v celém kompenzačním řízení tvrdil nebo prokazoval nesprávnost skutkových závěrů prokazujících spáchání jemu vytýkaného jednání.

27. Stěžovatel tedy dle Ústavního soudu neprokázal, že by orgány činné v trestním řízení postupovaly takovým způsobem, který by nezbytně vedl k přiznání náhrady tvrzené škody (sub 3) v souvislosti s předmětným trestním řízením. Z pouhého neodsouzení stěžovatele přitom taková

nezbytnost nevyplývá, neboť dle zásad českého ústavního pořádku není v určitých případech nutné nahradit stíhané osobě újmu vzniklou v souvislosti s trestním řízením, které nebylo zahájeno svévolně a nebylo vedeno způsobem, který by vykazoval znaky libovůle. Závěr o stěžovatelově spáchání činu, porušujícího trestní zákon, vyslovený soudy v občanskoprávním řízení na základě zkoumání trestních rozhodnutí je s ohledem na specifické okolnosti projednávané věci legitimním důvodem pro nepřiznání stěžovatelem požadované náhrady vzniklé újmy. Ústavní stížnost tak nebyla shledána důvodným návrhem, a byla proto zamítnuta v celém rozsahu podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 11

**K rozhodování tzv. bagatelních věcí z hlediska ústavní garance práva na spravedlivý proces
K náležitému odůvodnění soudního rozhodnutí**

I. V případě rozhodnutí obecného soudu o promlčení práva není z hlediska ochrany základních práv stěžovatele určující, že se jedná o tzv. bagatelní věc, neboť rozhodující je aspekt kvalitativní (porušení principů spravedlivého procesu). Kvantitativní vyjádření předmětu sporu (bagatelnost) proto nemusí být s ohledem na kvalitativní stránku věci určující, jeví-li se věc z hlediska zachování ústavnosti natolik významná, že „přesahuje“ kauzu samotnou; v takovém případě není z hlediska poslání Ústavního soudu rozhodující výše sporné „částky“, nýbrž hodnota ústavního principu, který byl v řízení před obecným soudem narušen.

II. Vyvodil-li obecný soud skutkové zjištění o určení rozhodujícího okamžiku (tzv. *natae actionis*) pro posouzení včasného uplatnění práva (§ 107 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník) z důkazů, jež takové závěry o skutkovém stavu dle ustálených judikатурních závěrů Nejvyššího soudu neodůvodňují, aniž by k tomu poskytl jakékoli vysvětlení, porušil tím základní právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 19. ledna 2016 sp. zn. III. ÚS 2018/15 ve věci ústavní stížnosti Jana Bláhy, zastoupeného Mgr. Barborou Krásovou, advokátkou, se sídlem Záhřebská 154/30, Praha 2, proti rozsudku Okresního soudu v Berouně ze dne 27. března 2015 č. j. 118 C 48/2014-114 o zamítnutí stěžovatelovy žaloby o zaplacení částky 3 973 Kč, za účasti Okresního soudu v Berouně jako účastníka řízení a Lenky Marešové, jako vedlejší účastnice řízení, spojené s návrhem na zrušení ustanovení § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Berouně ze dne 27. března 2015 č. j. 118 C 48/2014-114 bylo porušeno základní právo stěžovatele

na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Berouně ze dne 27. března 2015 č. j. 118 C 48/2014-114 se ruší.

III. Návrh na zrušení ustanovení § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel se domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí obecního soudu, neboť má za to, že jím došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. V řízení vedeném před Okresním soudem v Berouně (dále též jen „okresní soud“) se stěžovatel žalobou domáhal toho, aby byla vedlejší účastnici Lence Marešové (v řízení před okresním soudem v postavení žalované) uložena povinnost zaplatit mu částku 3 973 Kč. Stěžovatel v žalobě tvrdil, že dne 13. 7. 2012 obdržel vyúčtování nákladů na otop, teplou užitkovou vodu a studenou vodu za období let 2002–2011 v detailu po jednotlivých uživateli domu X, Beroun (Společenství vlastníků jednotek pro dům X – dále jen „SVJ“). Protože vedlejší účastnice nenahlásila rozšíření výměry započitatelné plochy svého bytu SVJ (v důsledku úprav tohoto bytu v roce 2006), které vyúčtování provádělo, došlo k nesprávnému rozpočítání nákladů na výše uvedené položky, čímž mělo dojít k bezdůvodnému obohacení žalované na úkor stěžovatele.

3. Napadeným rozsudkem byla žaloba stěžovatele zamítnuta a byla mu uložena povinnost nahradit žalované náklady řízení ve výši 6 500 Kč. Soud vyšel ze zjištění, že nejpozději v roce 2007 se stěžovatel dozvěděl, že žalovaná užívá větší započitatelnou obytnou plochu, a že tedy dochází nebo může docházet k bezdůvodnému obohacení. Stěžovatel se však obrátil na soud až v roce 2014. K námitce promlčení, vznesené žalovanou, tak okresní soud dospěl k závěru, že celý nárok byl promlčen. Právně okresní soud hodnotil věc dle § 451 a 107 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“) z titulu bezdůvodného obohacení a promlčení tohoto práva, přičemž právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že ze strany okresního soudu došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces jednak tím, že nebyl respektován princip právní jistoty a předvídatelnosti práva, a jednak tím, že se při rozhodování dopustil libovůle.

5. V podrobnostech stěžovatel namítá, že okresní soud nerespektoval specifičnost jednoinstančního řízení ve věcech označovaných jako „bagatelni“, neboť jak vyplývá z protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 27. 3. 2015, neinformoval stěžovatele, a to nejspíše při poučení podle § 119a občanského soudního řádu, jaké skutkové závěry z dosud provedených důkazů vyvodil. Okresní soud stěžovatele rovněž nepoučil dle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu, neboť jak vyplývá z uvedeného protokolu o jednání, soud nevyzval v průběhu jednání stěžovatele v souladu s uvedeným ustanovením, měl-li za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru, aby v potřebném rozsahu doplnil vyličení rozhodných skutečností. Stěžovateli tak nebyl vytvořen adekvátní procesní prostor k tomu, aby mohl reagovat odpovídajícími návrhy [viz nález sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 59/52 SbNU 583)]. Vedle toho se okresní soud dopustil libovůle, neboť své rozhodnutí řádně neodůvodnil. Stěžovatel má za to, že soud se nevypořádal se všemi důkazy a argumentačními tvrzeními uplatněnými stěžovatelem [viz např. nález ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. III. ÚS 2110/07 (N 123/53 SbNU 553) či nález ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83)].

6. Stěžovatel skutkové okolnosti případu v ústavní stížnosti popsal tak, že v letech 2007–2011 užíval na základě smlouvy o výpůjčce bytu č. X/4 a X/5 v Berouně a hradil mimo jiné i náklady na otop, teplou užitkovou vodu a studenou vodu související s užíváním předmětných bytů. Dne 13. 7. 2012 obdržel stěžovatel od společnosti ista Česká republika, s. r. o., která prováděla rozúčtování nákladů na otop, teplou užitkovou vodu a studenou vodu pro SVJ, rozúčtování těchto nákladů za období let 2002–2011 jednotlivých uživatelů domu X, Beroun (v září 2011 došlo k odpojení domu od centrálního vytápění a náklady na otop a teplou užitkovou vodu přestaly být rozpočítávány). Z výše uvedených vyúčtování stěžovatel zjistil, že náklady na otop a na teplou užitkovou vodu byly rozpočítány za období let 2004–2011 v případě bytu č. X/6, ve vlastnictví vedlejší účastnice, na započitatelnou podlahovou plochu ve výši 44,99 m² uvedenou v prohlášení vlastníka k domu X v Berouně z roku 1997.

7. Stěžovatel tvrdí, že v roce 2006 provedla vedlejší účastnice řízení protiprávně, bez potřebného souhlasu všech spoluvlastníků domu a bez stavebního povolení úpravy bytu č. X/6, čímž došlo ke zvětšení podlahové plochy bytu o 15 m² na úkor společných částí domu (půdy). Dle pro projednávanou věc relevantní právní úpravy (vyhláška č. 372/2001 Sb., kterou se

stanoví pravidla pro rozúčtování nákladů na tepelnou energii na vytápění a nákladů na poskytování teplé užitkové vody mezi konečné spotřebitele) se náklady na tepelnou energii a na poskytování teplé užitkové vody rozpočítávají dle podlahové plochy bytu. V důsledku zvětšení započitatelné podlahové plochy tak na straně vedlejší účastnice podle stěžovatele vzniklo bezdůvodné obohacení, neboť náklady na otop a teplou vodu jím byly hrazeny ve vyšších hodnotách než v případě, kdyby byly náklady na otop a teplou vodu rozpočteny dle vyhlášky č. 372/2001 Sb., s přihlédnutím ke zvětšené podlahové ploše bytu vedlejší účastnice.

8. Ke zjištění reálné velikosti zvětšené podlahové plochy bytu č. X/6 ve vlastnictví vedlejší účastnice došlo podle stěžovatele až dne 20. 9. 2013, kdy vedlejší účastnice poprvé umožnila zaměření této plochy po dlouhodobých opakovaných neúspěšných výzvěch. Zároveň do tohoto data vedlejší účastnice odmítala předat informaci o velikosti zvětšené podlahové plochy, jak vyplývá ze zápisů z jednání shromáždění SVJ. Následně po provedení přepočtení rozúčtování v souladu s vyhláškou č. 372/2001 Sb., s použitím zvětšené podlahové plochy vedlejší účastnice, bylo zjištěno na úkor stěžovatele (byty č. X/4 a X/5) bezdůvodné obohacení vedlejší účastnice v celkové výši 3 973 Kč (rok 2007 částka 750 Kč, rok 2008 částka 895 Kč, rok 2009 částka 797 Kč, rok 2010 částka 1 026 Kč, rok 2011 částka 505 Kč).

9. Stěžovatel má za to, že „zjištění“ soudu prvního stupně, „že nejpozději v roce 2007 se stěžovatel dozvěděl, že vedlejší účastník užívá větší započitatelnou obytnou plochu, a že tedy dochází ... k bezdůvodnému obohacení“, nemá oporu v provedeném dokazování, neboť bylo jasné prokázáno doručení rozúčtování v podrobnostech po jednotlivých užívatelích stěžovateli až v roce 2012, jak vyplývá z e-mailové komunikace stěžovatele se společností ista Česká republika, s. r. o. Tato skutečnost nebyla ani nijak rozporována právní zástupkyní vedlejší účastnice. Ze samotné vědomosti stěžovatele o užívání větší plochy vedlejší účastnicí nijak nevyplývá soudem dovozená vědomost stěžovatele o chybně provedeném rozúčtování ani o určitém nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Stěžovatel namítá, že soud prvního stupně vyhodnotil předložené důkazy zcela nepředvídatelným způsobem, kterému kvůli zákonné úpravě nelze čelit standardními opravnými prostředky. Z rozhodnutí není dále vůbec zřejmé, k jakému datu mělo dojít k promlčení nároku, ať jeho celku, nebo jeho jednotlivých částí, a zda došlo k promlčení v důsledku uplynutí tzv. subjektivní nebo objektivní lhůty.

10. Dále stěžovatel odkazuje na argumentaci (ve svém vyjádření ze dne 27. 2. 2015 a rovněž při jednání dne 27. 3. 2015) rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2011 sp. zn. 32 Cdo 2626/2009, podle něhož pro posouzení počátku běhu tzv. subjektivní lhůty je rozhodný okamžik, kdy se oprávněný skutečně dozví o tom, že došlo na jeho úkor k získání

bezdůvodného obohacení a kdo jej získal, přičemž není podstatné, že měl možnost se potřebné skutečnosti dozvědět již dříve, předpokládaná vědomost nemá vliv na počátek běhu takové promlčecí lhůty. Soud prvního stupně právní názor Nejvyššího soudu v uvedeném rozhodnutí pominul a „zřejmě“ vyslovil názor (stěžovatel se tak domnívá, neboť z rozsudku není patrné, na základě čeho a kdy začala běžet promlčecí lhůta, a kdy tedy měl být nárok stěžovatele promlčen), že předpokládaná vědomost (tedy to, že se stěžovatel mohl dozvědět o bezdůvodném obohacení již v roce 2007) má vliv na počátek běhu promlčecí lhůty.

11. Stěžovatel má za to, že i v případech odůvodnění rozhodnutí dle ustanovení § 157 odst. 4 občanského soudního řádu („V odůvodnění rozsudku, proti němuž není odvolání přípustné ..., soud uvede pouze předmět řízení, závěr o skutkovém stavu a stručné právní posouzení věci.“) platí, že vznese-li účastník řízení významné námitky, jež reálně mohou ovlivnit právní posouzení věci, je nezbytné, aby soud na tyto námitky reagoval a svůj závěr (být stručně, přesto však přesvědčivě) odůvodnil. Neučiní-li tak a s námitkami se v odůvodnění svého rozhodnutí nikterak nevypořádá, zbavuje své rozhodnutí základních atributů v podobě přesvědčivosti a přezkoumatelnosti. Takovými vadami dle stěžovatele trpí napadené rozhodnutí.

12. Stěžovatel dále poukazuje na to, že jak ve svém písemném vyjádření ze dne 27. 2. 2015, tak při jednání dne 27. 3. 2015 namítal, že námitka promlčení vedlejší účastnice je výkonem práva v rozporu s dobrými mravy. Odkázal přitom na nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1997 sp. zn. II. ÚS 309/95 (N 6/7 SbNU 45), ve kterém Ústavní soud vyslovil právní názor, že ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož výkon práva nesmí být v rozporu s dobrými mravy, platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení. Vedlejší účastnice nebyla podle stěžovatele při zvětšení plochy svého bytu č. X/6 na úkor společných částí domu v dobré víře, tedy nebyla přesvědčena o oprávněnosti svého jednání, neboť věděla, že ke zvětšení plochy svého bytu na úkor společných částí domu je potřeba souhlasu všech spoluvlastníků domu a rovněž získání stavebního povolení. Rovněž vedlejší účastnice přes dlouhodobé opakované výzvy výboru SVJ předložit výměru zvětšené plochy svého bytu č. X/6 odmítala součinnost po dobu 7 let až do roku 2013. V rozporu s dobrými mravy je i chování vedlejší účastnice, která po celou dobu od zvětšení podlahové plochy bytu až dodnes nepřispívá na správu domu a pozemku dle § 1180 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, za zvýšenou plochu bytu a zároveň svůj byt pronajímá, jak uvedla právní zástupkyně vedlejší účastnice.

13. Stěžovatel pak v ústavní stížnosti předestírá argumentaci ve vztahu ke svému návrhu na zrušení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu. Má za to, že mezi rozhodnutím napadeným ústavní stížností a uvedeným

ustanovením občanského soudního řádu je natolik úzký vztah, že „nebýt napadeného ustanovení právního předpisu, nebylo by vydáno ani napadené rozhodnutí ...“. S ohledem na okolnosti případu (blíže viz sub 30) Ústavní soud nepovažoval za nutné na tomto místě poměrně rozsáhlou argumentaci stěžovatele k uplatněnému návrhu blíže reprodukovat.

14. Okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku s tím, že v ostatním se k návrhu stěžovatele nevyjadřuje. S ohledem na bezobsažnost vyjádření účastníka řízení nebylo nutné jej stěžovateli zasílat k replice.

15. Vedlejší účastnice řízení na výzvu soudu k uplatnění svých práv v řízení o ústavní stížnosti nereagovala.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

16. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vzhledem k tomu, že proti napadenému rozsudku nebylo možné podat odvolání (§ 202 odst. 2 občanského soudního řádu), ústavní stížnost byla shledána přípustnou.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. V prvé řadě je nutno připomenout, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Není proto primárně povolán k tomu, aby posuzoval celkovou zákonnost vydaných rozhodnutí či nahrazoval hodnocení důkazů svým vlastním hodnocením. Z hlediska postavení orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud oprávněn (a povinen) zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů jen tehdy, dospěje-li k závěru, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, došlo k porušení jeho základních práv [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

19. Stěžovatel namítá porušení svého práva na spravedlivý proces. Vzhledem k tomu, že částku, o níž v předmětném sporu jde (3 973 Kč), lze označit i ve světle ustálené judikatury Ústavního soudu za bagatelní, soustředil se Ústavní soud na to, zda napadeným rozhodnutím, resp. v řízení jemu předcházejícím, došlo ke skutečně zásadnímu porušení základního práva na soudní ochranu stěžovatele [k tomu z obsáhlé judikatury viz

např. usnesení ze dne 29. 4. 2002 sp. zn. IV. ÚS 695/01, usnesení ze dne 30. 8. 2001 sp. zn. IV. ÚS 248/01 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421), usnesení ze dne 4. 4. 2007 sp. zn. III. ÚS 748/07 či nále z dne 25. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 988/12 (N 132/66 SbNU 61)]. Předpokladem úspěšného uplatnění ústavní stížnosti v tzv. bagatelním sporu je totiž pouze „zcela extrémní vybočení ze standardů, jež jsou pro postupy zjišťování skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení esenciální“ [viz nále z dne 17. 3. 2009 sp. zn. I. ÚS 3143/08 (N 59/52 SbNU 583) či usnesení ze dne 24. 1. 2013 sp. zn. III. ÚS 3672/12, ze dne 9. 1. 2013 sp. zn. II. ÚS 4668/12, ze dne 12. 12. 2012 sp. zn. III. ÚS 4497/12 a další, vše dostupné na <http://nalus.usoud.cz>].

20. Okresní soud se takového „vybočení“ v posuzované věci dopustil, a to z hlediska hodnocení kvalitativní stránky posuzování bagatelnosti projednávané věci. Zde Ústavní soud připomíná, že k těmto aspektům hodnocení řadí mimo jiné [viz blíže závěry v nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)] právní názor, podle kterého právní hranice bagatelnosti (jak směrem nahoru, tak pod hranici stanovenou zákonodárcem) nemusí být určující s ohledem na kvalitativní stránku věci, tedy, jeví-li se věc z hlediska zachování ústavnosti natolik významná, že určitým způsobem „přesahuje“ kauzu samotnou. To platí např. v situaci, kdy lze v individuálním případě uvažovat o natolik intenzivním zásahu, že by způsobil ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny kolizi se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody (zpravidla půjde o zcela klíčové principy spravedlivého procesu, popř. absenci jejich uplatnění vůbec, kdy je bez náležitého odůvodnění popřeno žalobní tvrzení, a tím zmařen nárok na poskytnutí soudní ochrany). K takovému zásahu, bez ohledu na kvantitativní aspekt věci (bagatelní částka), v projednávaném případě došlo, neboť právě kvalitativní aspekt (zjevné porušení čl. 36 odst. 1 Listiny, když se stěžovateli nedostalo řádné soudní ochrany) byl v projednávané věci rozhodující. V takovém případě není z hlediska přezkumu Ústavním soudem rozhodující výše sporné „částky“, nýbrž „hodnota“ ústavního principu, který byl v řízení před obecným soudem narušen. Byl by proto v tomto ohledu rozdíl, došel-li by okresní soud k závěru, že nárok promlčen nebyl (pak by byla sporná částka vskutku bagatelní), nebo že promlčen byl (pak výše nároku nemusí být rozhodující, je-li rozhodnutí zatíženo zjevnou neústavností ve smyslu čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 4 Listiny).

21. Princip vyloučení libovůle ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny při rozhodování soudů patří mezi základní principy právního státu. Při hodnocení důkazů v civilních sporech jsou obecné soudy vedeny zásadou volného hodnocení důkazů (§ 132 odst. 1 občanského soudního řádu), která je projevem jejich nezávislosti (čl. 81 Ústavy), resp. nezávislosti soudců při

výkonu své funkce (čl. 82 odst. 1 Ústavy). Jakkoli Ústavní soud má velmi limitovaný prostor do této výlučné pravomoci obecných soudů vstupovat, je povinen zasáhnout za situace, kdy hodnocení důkazů obecným soudem vykazuje znaky libovůle. Takovým je i rozhodnutí obecného soudu, jehož skutková zjištění zjevně neodpovídají provedeným důkazům, resp. jehož právní závěry přijaté na základě takto „zjištěného“ skutkového stavu (i přes námitku stěžovatele) zároveň zcela odhlízejí od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, jež je z hlediska požadavků na zjištěný skutkový stav relevantní.

22. Okresní soud přisvědčil námitce promlčení, neboť dospěl k závěru, že stěžovatel se „nejpozději v roce 2007“ dozvěděl, že vedlejší účastnice řízení užívá větší započitatelnou obytnou plochu, a že tedy dochází nebo může docházet k bezdůvodnému obohacení. Vědomost stěžovatele o existenci bezdůvodného obohacení soud dovodil ze skutečnosti, že stěžovatel byl přítomen na schůzích SVJ, na nichž byla projednávána žádost vedlejší účastnice řízení na odkoupení půdy oproti podílu ve sklepě. Předmětem jednání na těchto schůzích byla i povinnost vedlejší účastnice řízení předložit výměru zabrané společné půdy, následně měla být sepsána dohoda o výměně, proveden rozpočet změn podílů na společných prostorách a zadán zápis do katastru nemovitostí.

23. Ústavní soud má za to, že skutkové zjištění okresního soudu, jež je pro posouzení včasného uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení rozhodující, tj. určení okamžiku (tzv. *natae actionis*), kdy se stěžovatel jakožto oprávněný dozvěděl o tom, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil (§ 107 odst. 1 občanského zákoníku), je v rozporu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu (viz níže) vyvozováno z důkazu – zápisů ze schůzí SVJ, z nichž má vyplývat, že vedlejší účastnice podlahovou plochu svého bytu rozšířila. Stěžovatel tvrdil, že ve specifikovaném období docházelo k rozúčtování nákladů na otop, teplou užitkovou vodu a studenou vodu mezi jednotlivé jednotky (resp. jejich uživatele) dle podlahové plochy jednotlivých bytových jednotek, dle pravidel ve vyhlášce č. 372/2001 Sb. (pozn. soudu – ve spise je však založeno pouze celkové vyúčtování za zúčtovací období 1. 1. 2007 – 31. 12. 2007, vystavené dne 18. 2. 2009, viz č. l. 91 až 100). Předmětem sporu je částka, o níž se měla vedlejší účastnice obohatit tím, že v uvedeném období hradila náklady ve výši odpovídající menší podlahové ploše bytu. Jakkoli z důkazů v řízení před okresním soudem vyplynulo, že stěžovatel věděl o rozšíření podlahové plochy bytu vedlejší účastnice řízení ještě předtím, než mu bylo zasláno vyúčtování nákladů na otop, teplou užitkovou vodu a studenou vodu za období let 2002–2011 v detailu po jednotlivých uživatelích domu X, Beroun (slovy obecného soudu, „nejpozději v roce 2007“), a mohl tedy předpokládat, že k bezdůvodnému obohacení na straně vedlejší účastnice řízení

došlo či dochází, závěr o tom, že vědomost stěžovatele o této skutečnosti lze ztotožnit s okamžikem tzv. *natae actionis*, kdy se stěžovatel dozvěděl o bezdůvodném obohacení ve smyslu § 107 odst. 1 ve spojení s § 101 občanského zákoníku, nemá oporu v relevantní judikatuře.

24. Z judikatury Nejvyššího soudu, ve vztahu k otázce promlčecí lhůty ve smyslu § 107 odst. 1 občanského zákoníku, se podává, že pro posouzení jejího počátku je nutno vycházet z prokázané, skutečné, nikoliv jen předpokládané vědomosti oprávněného o tom, že došlo na jeho úkor k získání bezdůvodného obohacení a kdo je získal, rozhodující je proto subjektivní moment, kdy se oprávněný dozví o okolnostech, které jsou rozhodující pro uplatnění jeho práva (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2000 sp. zn. 25 Cdo 2581/98, ze dne 27. 3. 2003 sp. zn. 33 Odo 766/2002 či ze dne 25. 4. 2001 sp. zn. 33 Cdo 3003/99). Pro počátek běhu promlčecí lhůty k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení se tedy vyžaduje skutečná (prokázaná), a nikoli jen předpokládaná vědomost oprávněného (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2012 sp. zn. 28 Cdo 1957/2012); k tomu dochází tehdy, kdy oprávněný nabude vědomost o rozsahu bezdůvodného obohacení a o osobě obohaceného, přičemž není rozhodné, že již dříve měl možnost se dozvědět skutečnosti, na jejichž základě si mohl učinit úsudek o vzniku bezdůvodného obohacení a jeho výši (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 4. 2014 sp. zn. 28 Cdo 3532/2013).

25. Ústavní soud konstatuje, že důkazy, z nichž okresní soud vyvodil skutkové zjištění o tom, kdy se stěžovatel dozvěděl o bezdůvodném obohacení ve smyslu shora uvedené judikatury, takové závěry o skutkovém stavu neodůvodňují. Věděl-li totiž stěžovatel dle obecného soudu „nejpozději v roce 2007“, že v bytě vedlejší účastnice řízení došlo k navýšení podlahové plochy, nejde o skutečnost, na jejímž základě by stěžovatel tvrzený nárok mohl uplatnit. Z takto zjištěného skutkového stavu, z něhož okresní soud usoudil na počátek běhu promlčecí lhůty dle § 107 odst. 1 občanského zákoníku, tedy nebylo možné vystavět právní závěr o promlčení práva stěžovatele, a to s přihlédnutím k ustálené judikatuře Nejvyššího soudu. Nepřihlédl-li okresní soud k této judikatuře, resp. nevypořádal-li se s tím, zda v dané věci nejsou případně dány důvody pro postup odchylující se od právních závěrů přijatých Nejvyšším soudem, jde dále o pochybení zakládající důvodnost ústavní stížnosti.

26. Z uvedeného hlediska je nutno přisvědčit stěžovateli v jeho tvrzení, že napadené rozhodnutí lze hodnotit jako překvapivé, neboť právě s ohledem na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu mohl legitimně očekávat, jakým způsobem budou provedené důkazy hodnoceny a jaké závěry z nich budou vyvozeny. Toto pochybení je o to závažnější za situace, kdy se jedná o rozhodnutí, proti němuž se nelze bránit standardními opravnými prostředky. Jak uvedl Ústavní soud již v nálezu ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. I.

ÚS 3143/08 (N 59/52 SbNU 583), v jednoinstančních řízeních (tj. v bagatelních věcech) by se měl soud vyvarovat překvapivých rozhodnutí o to více. Měl by vést řízení způsobem, aby „účastníci nebyli překvapeni hodnocením provedených důkazů a nebyli až v době vyhlášení rozhodnutí postaveni před situací, v níž již není možné nabídnout soudu další důkazy, které by byly s to názor soudu o skutkovém základu spolehlivě změnit. ... Soud nemá nabízet účastníkům řízení provedení konkrétních důkazů, kterými by podpořili svá tvrzení, ale má je vhodnou formou informovat, a to nejpozději při poučení podle § 119a o. s. ř., jaké skutkové závěry z dosud provedených důkazů vyvodil. Tato informovanost pak povede k vytvoření adekvátního procesního prostoru stranám sporu k tomu, aby mohly reagovat odpovídajícími návrhy; na soudu pak bude, aby takové návrhy buď připustil a provedl, anebo naopak zamítl“. Jak je patrné z protokolu o jednání (ze dne 27. 3. 2015), okresní soud tímto způsobem nepostupoval, což ostatně stěžovatel oprávněně namítá i v ústavní stížnosti.

27. Dále je třeba uvést, že právu na spravedlivý proces (a principu vyloučení libovůle) odpovídá požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů [viz např. náleze ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83), náleze ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo náleze ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]; tento požadavek, resp. povinnost soudů odůvodňovat svá rozhodnutí, vyplývá i z čl. 6 Úmluvy. Tímto požadavkem je nutno rozumět přiměřeně dostatečnou míru odůvodnění, kdy „rozsah této povinnosti se může měnit podle povahy rozhodnutí a musí být posuzován ve světle okolností každého případu“, přičemž jej nelze chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument [srov. např. usnesení ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) nebo náleze ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565); viz též rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 4. 1994 ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí*, stížnost č. 16034/90, § 61, a ze dne 9. 12. 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, stížnost č. 18390/91, § 29].

28. Stěžovateli lze proto přisvědčit i v tom, že umožňuje-li zákon obecnému soudu, aby v těchto typech sporů přistoupil ke zjednodušenému odůvodnění (§ 157 odst. 4 občanského soudního řádu), nesnižují se tím nároky na přesvědčivost a přezkoumatelnost rozhodnutí. V tomto ohledu je názor Ústavního soudu ustálen [náleze ze dne 11. 11. 2013 sp. zn. I. ÚS 3512/11 (N 183/71 SbNU 201), náleze ze dne 28. 2. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2319/11 (N 40/64 SbNU 461)]. Stěžovatel vznesl ve svých podáních i při jednání námítky, jež zpochybňují argumentaci strany žalované (vedlejší účastnice řízení), k níž se soud přiklonil. Učinil tak ale, aniž by se s námitkami stěžovatele (viz jeho poukaz na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu) jakkoli

vypořádal. Napadené rozhodnutí obecného soudu proto trpí i v tomto směru ústavněprávními deficity, jež odůvodňují jeho kasaci.

29. Ve vztahu k námitce stěžovatele, že námitka promlčení vedlejší účastnice řízení je v rozporu s dobrými mravy, kterou se však okresní soud rovněž nezabýval, lze alespoň obecně podotknout, jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, že námitka promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, neboť tento institut přispívá k právní jistotě ve vztazích soukromého práva. Nelze však vyloučit, že mohou nastat situace, kdy by bylo uplatnění námitky promlčení výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil a ve vztahu k němuž by byl za takového stavu zánik nároku na plnění nepřiměřeně tvrdým postihem [viz např. nálezy ze dne 15. 1. 1997 sp. zn. II. ÚS 309/95 (N 6/7 SbNU 45), nálezy ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367), nálezy ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 718/11 (N 124/65 SbNU 607)].

30. Ve vztahu k návrhu stěžovatele na zrušení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu je nutno konstatovat, že uvedené ustanovení nebylo okresním soudem aplikováno (§ 74 zákona o Ústavním soudu), neboť na ně bylo pouze odkázáno v poučení o opravných prostředcích, a proto k podání tohoto návrhu není stěžovatel aktivně legitimován. Poučení o opravných prostředcích přitom za aplikaci ustanovení právního předpisu vřešené právní věci pokládat nelze (srov. např. usnesení ze dne 30. 10. 2013 sp. zn. II. ÚS 3208/13, usnesení ze dne 30. 7. 2013 sp. zn. II. ÚS 2236/13). Nutno ovšem podotknout, že Ústavní soud se návrhem na zrušení předmětného ustanovení mnohokrát zabýval. Přitom i recentní judikatura Ústavního soudu stojí na závěrech, že jednostupňové soudnictví, zejména v tzv. bagatelních věcech, nevybočuje z ústavních mezí, neboť není v rozporu s principem proporcionality, s ohledem na požadavky, jež vyplývají z čl. 1 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nálezy ze dne 13. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 2186/14 (N 2/76 SbNU 41) či nálezy ze dne 12. 6. 2014 sp. zn. IV. ÚS 548/14 (N 122/73 SbNU 863)].

V. Závěry

31. Napadený rozsudek okresního soudu vykazuje zřetelné prvky libovůle, a to jednak v tom, že zjištěný skutkový stav nemá oporu v provedeném dokazování, a jednak v tom, že právní závěry přijaté na základě takto zjištěného skutkového stavu neodůvodněně nereflktují ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, jež je z hlediska požadavků na zjištěný skutkový stav relevantní. Úkolem obecného soudu v dalším řízení je tyto nedostatky odstranit. Ústavní soud nicméně nemůže předjímat, zda v konečném výsledku bude stěžovatel se svým návrhem na vydání bezdůvodného obohacení úspěšný, či nikoli, popř. v jakém rozsahu se tak stane.

32. Z uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že rozsudkem Okresního soudu v Berouně ze dne 27. 3. 2015 č. j. 118 C 48/2014-114 došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a proto ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek zrušil [§ 82 odst. 1, § 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

33. Návrh stěžovatele na zrušení § 202 odst. 2 občanského soudního řádu Ústavní soud odmítl jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným podle § 43 odst. 1 písm. c), ve spojení s § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu.

Č. 12

**K návrhu na zrušení § 264 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb.,
o trestním řízení soudním (trestní řád)**

Ustanovení trestního řádu, které stanoví, že „soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí, je vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí odvolací soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil“, neohrožuje nezávislost soudců a není v rozporu s ústavním pořádkem. Jedná se o tradiční a i v zahraničí rozšířenou a uznávanou zásadu soudního řízení.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 26. ledna 2016 sp. zn. Pl. ÚS 15/14 ve věci návrhu Obvodního soudu pro Prahu 8 na zrušení § 264 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 71/2016 Sb.).

Výrok

**Návrh na zrušení ustanovení § 264 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb.,
o trestním řízení soudním (trestní řád), se zamítá.**

Odůvodnění**I. Vymezení věci a rekapitulace návrhu**

1. Návrhem, který byl Ústavnímu soudu doručen dne 24. června 2014, se Obvodní soud pro Prahu 8, za nějž jedná předseda senátu JUDr. Petr Novák, (dále též „navrhovatel“) s poukazem na čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), resp. § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, domáhal zrušení ustanovení § 264 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a to pro jeho rozpor s ústavním pořádkem.

2. Předmětný návrh byl podán v souvislosti s rozhodováním navrhovatele o obžalobě státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro

Prahu 8 ze dne 11. února 2009 na obviněného Jaroslava Hlaváčka pro trestný čin lichvy dle § 253 odst. 1 alinea 2, odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2009, vedené u něho pod sp. zn. 1 T 23/2009. Obviněnému bylo kladeno za vinu, že jednáním, blíže popsaným v obžalobě, zahrnujícím 46 jednotlivých dílčích útoků, způsobil ve prospěch společnosti ACM Money Česká republika, a. s., poškozeným škodu v celkové výši nejméně 29 284 456 Kč.

3. Dne 31. května 2010 podala státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 8 na obviněného Jaroslava Hlaváčka v podstatě totožnou obžalobu pro trestný čin lichvy dle § 253 odst. 1 alinea 2, odst. 2 trestního zákona, která obsahovala popis 12 dílčích útoků, jimiž měl obviněný Hlaváček ve prospěch v předchozím odstavci uvedené společnosti způsobil poškozeným škodu v celkové výši nejméně 6 064 716 Kč. Tuto obžalobu Obvodní soud pro Prahu 8 přijal pod sp. zn. 5 T 35/2010.

4. K tomu navrhovatel ve svém podání podotkl, že z hlediska právní kvalifikace bylo jednání obžalovaného Hlaváčka v obou obžalobách chápáno jako jeden trestný čin lichvy dle § 253 odst. 1 alinea 2, odst. 2 trestního zákona, který byl spáchán 58 dílčími útoky (46 dílčími útoky z obžaloby 1 T 23/2009 a 12 dílčími útoky z obžaloby 5 T 35/2010), tedy jako tzv. pokračující trestný čin.

5. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 5 T 35/2010 ze dne 12. října 2011 byl obžalovaný Hlaváček zproštěn obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu, tj. z důvodu, že v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem, a všichni poškození byli se svými nároky na náhradu škody odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních. Usnesením Městského soudu v Praze sp. zn. 6 To 69/2012 ze dne 7. března 2012 bylo odvolání státní zástupkyně a jednoho z poškozených zamítnuto, rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 5 T 35/2010 ze dne 12. října 2011 tak nabyl právní moci. Ve věci nebyl podán žádný mimořádný opravný prostředek.

6. V řízení vedeném pod sp. zn. 1 T 23/2009 navrhovatel rozhodl rozsudkem ze dne 22. března 2012, jímž obžalovaného Hlaváčka rovněž zprostil obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu. Proti tomuto rozhodnutí podala odvolání státní zástupkyně a jeden z poškozených, načež usnesením Městského soudu v Praze sp. zn. 61 To 335/2012 ze dne 27. září 2012 byl napadený rozsudek zrušen v celém rozsahu a věc byla vrácena navrhovateli k novému rozhodnutí.

7. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 1 T 23/2009 ze dne 21. března 2013 byl posléze obžalovaný Hlaváček uznán vinným 46 dílčími útoky pokračujícího trestného činu lichvy dle § 253 odst. 1 alinea 2, odst. 2 trestního zákona, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu

v trvání jednoho roku. Poškození byli se svými nároky na náhradu škody odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních. V odůvodnění rozsudku navrhovatel uvedl, že mu nezbylo než uznat obžalovaného vinným, jak výše uvedeno, neboť je dle § 264 odst. 1 trestního řádu vázán právním názorem odvolacího soudu vysloveným v jeho usnesení sp. zn. 61 To 335/2012 ze dne 27. září 2012, podle něhož obžalovaný svým jednáním naplnil všechny znaky skutkové podstaty trestného činu lichvy dle § 253 odst. 1, 2 trestního zákona. Současně navrhovatel připomněl existenci rozhodnutí přijatých v trestní věci vedené pod sp. zn. 5 T 35/2010, v níž byl obžalovaný za jednání, které je považováno za pokračování v tomto řízení projednávaného trestného činu lichvy, pravomocně zproštěn obžaloby. Jmenovitě odůvodněním rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 6 To 69/2012 ze dne 7. března 2012 se navrhovatel podle svých slov inspiroval při vydání svého předchozího, odvolacím soudem zrušeného, rozsudku ze dne 22. března 2012, domnívaje se tehdy, že v totožné věci musí být rozhodnuto stejně, neboť opačný postup je v rozporu s ústavní zásadou práva na spravedlivý proces.

8. Shora zmíněný rozsudek navrhovatele sp. zn. 1 T 23/2009 ze dne 21. března 2013 byl nicméně na podkladě odvolání státní zástupkyně, obžalovaného Hlaváčka a několika poškozených zrušen usnesením Městského soudu v Praze sp. zn. 61 To 211/2013 ze dne 24. září 2013 a věc byla vrácena navrhovateli k novému projednání. Odvolací soud dospěl k závěru, že skutková zjištění soudu prvního stupně jsou dosud neúplná, nemají oporu v provedeném dokazování a jsou v rozporu i s použitou právní kvalifikací. Odvolací soud dále mimo jiné podrobil kritice nedůvodnou změnu skutkové věty ze strany nalézacího soudu, jakož i odůvodnění napadeného rozsudku, které podle jeho názoru nesplňuje požadavky zakotvené v ustanovení § 125 odst. 1 trestního řádu, v důsledku čehož je toto rozhodnutí nepřezkoumatelné.

9. Navrhovatele, jak uvedl ve svém podání adresovaném Ústavnímu soudu, právní argumentace Městského soudu v Praze obsažená v jeho usneseních sp. zn. 61 To 335/2012 ze dne 27. září 2012 a sp. zn. 61 To 211/2013 ze dne 24. září 2013 nepřesvědčila o správnosti právního názoru, že 46 dílčích útoků z 58 dílčích útoků jednoho trestného činu lichvy, kterého se měl dopustit obžalovaný Hlaváček, je trestným činem. Naopak ve věci za přílehlavou shledává argumentaci použitou Městským soudem v Praze v usnesení sp. zn. 6 To 69/2012 ze dne 7. března 2012. V citovaném rozhodnutí vyjádřený právní názor, že 12 dílčích útoků trestného činu lichvy, kterého se měl dopustit obžalovaný Hlaváček, není trestným činem, pokládá navrhovatel za správný.

10. Z tohoto důvodu navrhovatel usnesením sp. zn. 1 T 23/2003 ze dne 20. března 2014 přerušil podle § 224 odst. 5 trestního řádu trestní stíhání

obžalovaného Hlaváčka a věc předložil Ústavnímu soudu, neboť má za to, že ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu o vázanosti soudu prvního stupně právním názorem odvolacího soudu je v rozporu s čl. 82 odst. 1 Ústavy, který zakotvuje nezávislost soudce při výkonu jeho funkce. Navrhovatel založil svou kritiku na tom, že „má-li být soudce nezávislý, musí se rozhodovat nezávisle a neměl by být vázán právními názory, se kterými odůvodněně nesouhlasí, neboť má být vázán jen zákonem“.

11. Navrhovatel poukázal na praxi odvolacích soudů, které pojem „právní názor“ zakotvený v ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu velice často chápou a aplikují příliš široce, nejen jako otázky hmotného a procesního práva, nýbrž zahrnují pod něj i otázky ohledně provádění důkazů a jejich hodnocení, přičemž nařizují soudům prvního stupně, jak mají jednotlivé důkazy hodnotit a k jakým závěrům mají na jejich podkladě dospět, a to aniž by odvolací soudy předmětné důkazy samy provedly. Popsaným postupem odvolací soudy jednak nahrazují rozhodovací pravomoc soudů prvního stupně, jejichž činnost se stává zcela nadbytečnou, a současně ohrožují jejich nezávislost, neboť „pouze nezávislý soud, který důkazy provedl, má mít právo důkazy hodnotit a z toho vyvozovat závěry a jeho nestannost nesmí být ohrožována nucením uznat vinným nebo zprostit obžaloby obžalované, když hodnotil důkazy podle svého vnitřního přesvědčení“.

12. Navrhovatel dále vyslovil názor, že ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu v průběhu doby ztratilo své opodstatnění. Citované ustanovení je nedílnou součástí trestního řádu od počátku jeho účinnosti (tj. od 1. ledna 1962) a do dnešních dnů nebylo nikdy novelizováno, přestože se společenské, politické a právní poměry v mezidobí radikálně změnily. V době totality soudní moc nevykonávaly nezávislé soudy, ale plně se uplatňovala vedoucí úloha KSČ vyjádřená v čl. 4 Ústavy Československé socialistické republiky z roku 1960. Za dané situace bylo tedy žádoucí, aby odvolací soudy v trestních věcech měly prostřednictvím ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu takovou moc nad celým trestním řízením, přičemž je obecně známo, že v té době na vyšší místa, a to nejen v justici, byli dosazováni loajální členové KSČ.

13. Navrhovatel upozornil též na změny, k nimž došlo v soudní soustavě, kdy v minulosti o opravných prostředcích proti rozhodnutím krajského soudu jako soudu prvního stupně rozhodoval přímo Nejvyšší soud. V současnosti tuto úlohu plní vrchní soudy. Dle náhledu navrhovatele postrádá logiku, aby poměrně velký počet odvolacích soudů, které nemohou sjednocovat rozhodování soudů v trestním řízení, kterážto činnost je vyhrazena Nejvyššímu soudu, vydával závazné právní názory.

14. Předložený návrh, jak navrhovatel sdělil, není namířen proti ustanovení § 265s odst. 1 trestního řádu a § 270 odst. 4 trestního řádu, neboť

závazné právní názory podle těchto ustanovení přijímá Nejvyšší soud jako vrcholný soudní orgán, který zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování a který zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů [viz § 14 zákona č. 6/2002 Sb., soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění zákona č. 151/2002 Sb.]. Krajské soudy, Městský soud v Praze ani vrchní soudy jako soudy odvolací však tuto funkci nevykonávají.

15. Rovněž není tento návrh v rozporu s čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), tj. právo obžalovaného podat odvolání proti rozsudku, kterým byl soudem prvního stupně uznán vinným trestným činem, nemá být podle Obvodního soudu pro Prahu 8 tímto návrhem dotčeno.

16. Navrhovatel závěrem vyjádřil přesvědčení, že vyhovění podanému návrhu by mělo za následek podstatnou změnu ve výkonu trestní soudní moci, těžiště trestního řízení by se opravdu přesunulo do hlavního líčení před soud prvního stupně, kde se provádí důkazy, došlo by k decentralizaci trestní soudní moci a i k jejímu zrychlení, neboť průtahy v trestním řízení jsou mnohdy způsobeny právě přetahováním soudů prvního stupně s odvolacími soudy, kdy jsou některé trestní věci opakovaně odvolacími soudy rušeny a přikazovány soudům prvního stupně k novému rozhodnutí, a to právě podle ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu. Navíc by došlo ke „zvěrohodnění trestní soudní moci“, neboť ve sdělovacích prostředcích referované trestní věci jsou často mezitímně rozhodovány různými soudními stupni odlišně, což spoluobčané bez právního vzdělání a justiční praxe nechápou.

II. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

17. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) ve svém vyjádření konstatovala, že napadené ustanovení nebylo od přijetí trestního řádu v roce 1961 ani jednou novelizováno. Zákon č. 141/1961 Sb. byl projednáván Národním shromážděním Československé socialistické republiky v 3. volebním období (12. června 1960 až 12. června 1964) jako sněmovní tisk č. 66. Návrh zákona byl dne 29. listopadu 1961 jednomyslně schválen ve znění písemné zprávy ústavně právního výboru. Důvodová zpráva k návrhu zákona byla ve srovnání s dnešním stavem výrazně stručnější. Zvláštní část důvodové zprávy neobsahovala odůvodnění k jednotlivým paragrafům, ale vztahovala se k jednotlivým hlavám. Výslovné odůvodnění ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu tak důvodová zpráva neobsahuje. Poslanecká sněmovna v závěru pak uvedla, že ponechává na Ústavnímu soudu, aby v souvislosti s podaným návrhem Obvodního soudu pro Prahu 8 posoudil ústavnost napadeného ustanovení a vydal příslušné rozhodnutí.

18. Senát Parlamentu České republiky (dále jen „Senát“) jako účastník řízení uvedl, že návrhem napadené ustanovení § 264 odst. 1 je součástí trestního řádu ode dne přijetí tohoto zákona Národním shromážděním Československé socialistické republiky, tj. od 29. listopadu 1961. Dané ustanovení obstálo v pozdějších rozsáhlých revizích trestního práva procesního a nebylo nikdy zákonem změněno (novelizováno). Vyjádření k věci, které by vycházelo z přímého projednávání a přijetí předmětného ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu nebo jeho pozdějších změn, nemohl Senát Ústavnímu soudu podle svých slov poskytnout, neboť daný legislativní počín se uskutečnil před jeho ustavením, k němuž došlo až na konci roku 1996. K dispozici není bohužel (snad s výjimkou diskuse o další existenci vrchních soudů) ani adekvátní prezentace aktuálních názorů v nějaké věcně příbuzné rozpravě Senátu týkající se oblasti pravomoci a působnosti soudů v hierarchii soudní soustavy. Shodně jako shora označený účastník, Poslanecká sněmovna, ponechal proto Senát rozhodnutí ve věci na úvaze Ústavního soudu.

19. Vláda České republiky (dále jen „vláda“) vstoupila do řízení před Ústavním soudem jako vedlejší účastník a předložila své vyjádření. V jeho úvodu poznamenala, že předložený návrh postrádá relevantní ústavněprávní argumentaci, resp. zcela pomíjí základní postuláty právní nauky, jakož i závěry vyplývající z judikatury Ústavního soudu.

20. Návrhem napadené oprávnění odvolacího soudu vyslovit vůči soudu prvního stupně závazný právní názor a rovněž tomuto soudu nařídít provést úkony a doplnění (§ 264 odst. 1 trestního řádu) vláda označila za jeden ze zásadních principů trestního řízení. Tuto zásadu považuje právní nauka, jakož i Ústavní soud [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 615/01 ze dne 20. března 2002 (N 35/25 SbNU 273)] za záruku realizace práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a naopak nerespektování právního názoru odvolacího soudu za porušení principu dvojinstančnosti soudního rozhodování, což ve svém důsledku vede k porušení ústavního pořádku [viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3316/09 ze dne 4. listopadu 2010, usnesení sp. zn. I. ÚS 505/02 ze dne 16. dubna 2003 nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 211/03 ze dne 17. prosince 2003 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Ústavní soud se vyslovil též k mezím oprávnění soudu vyššího stupně, přičemž konstatoval, že z hlediska ústavních záruk nesmí uplatnění instanční pravomoci kolidovat s žádnou ze zásad spravedlivého procesu a odvolací soud není oprávněn nařizovat změnu v hodnocení důkazů [viz zejména nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 608/06 ze dne 29. dubna 2008 (N 79/49 SbNU 153), bod 14 a tam uvedenou judikaturu, obdobně nálezy sp. zn. II. ÚS

254/08 ze dne 18. listopadu 2008 (N 197/51 SbNU 393) nebo také nález sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. března 2009 (N 65/52 SbNU 635)].

21. Vláda na podkladě výše uvedeného stručného přehledu relevantních rozhodnutí Ústavního soudu uvedla, že nemá pochybnost o ústavnosti zásady vyjádřené v § 264 odst. 1 trestního řádu s tím, že její uplatňování musí dostát ústavním mezím. Ustanovení samotné je tedy nikoliv porušením práva na spravedlivý proces, ale jeho vyjádřením. Případné porušení procesních práv účastníků řízení například právě nedodržením ústavních mezi uplatňování zásady podle § 264 odst. 1 trestního řádu v konkrétním soudním řízení není důvodem pro zrušení tohoto ustanovení. Vláda proto navrhla, aby Ústavní soud návrh vyhodnotil jako zjevně neopodstatněný, případně jej zamítl.

III. Replika navrhovatele

22. Navrhovatel ve své replice k vyjádření vlády souhlasil, že oprávnění odvolacího soudu přezkoumat rozhodnutí soudu nalézacího je součástí práva na spravedlivý proces. Ke zrušení daného oprávnění jeho návrh podle něj nesměřuje, nýbrž má zamezit situacím, kdy odvolací soud po vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí nutí nalézacímu soudu, jenž předtím zhodnotil důkazy podle svého nejlepšího přesvědčení, vlastní hodnocení důkazů a z něj vycházející právní názory, kterýžto postup právu na spravedlivý proces naopak odporuje.

23. Navrhovatel dovozoval, že těžiště rozhodování o vině a trestu má být v hlavním líčení, nikoliv ve veřejném či neveřejném zasedání konaném za účelem projednání odvolání. Argumentoval tím, že je to právě hlavní líčení, v jehož průběhu se plně uplatní základní zásady trestního řízení, jmenovitě zásady veřejnosti, ústnosti, bezprostřednosti a volného hodnocení důkazů, které představují výchozí atributy spravedlivého procesu. U hlavního líčení je přirozené, že je přítomna veřejnost, že nalézací soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů, tedy důkazů, se kterými se bezprostředně seznámil, v důsledku čehož má nejlepší podmínky pro jejich hodnocení. Naproti tomu odvolací soudy rozhodují často v neveřejném zasedání (§ 263 trestního řádu), tj. mimo kontrolu společnosti nad výkonem soudnictví formou tzv. kabinetní justice, a hodnotí důkazy, aniž by se s nimi ústně a bezprostředně seznámily, což nelze označit za spravedlivý proces.

24. Případné zrušení ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu by podle navrhovatele vyústilo k posílení apelačního prvku u odvolání. Přestože po novele trestního řádu z roku 2001 (zákon č. 265/2001 Sb.) je opravné řízení vybudováno na kombinaci principu apelačního a kasačního, s důrazem na princip apelační, je rozhodovací praxe odvolacích soudů jiná. Upřednostňuje stále více kasační před apelačním principem, což

znamená, že zjistí-li odvolací soudy nesprávnost napadeného rozhodnutí, věc zruší a odkáže ji k novému projednání a rozhodnutí s odůvodněním, že doplnění dokazování, které si vymínily, je rozsáhlé a v odvolacím řízení obtížně proveditelné. Pouze v ojedinělých případech odvolací soudy doplňují dokazování, ač tak mohou činit častěji (viz § 259 odst. 1 trestního řádu). Případné zrušení napadeného ustanovení by tedy odvolací soudy přimělo „více přemýšlet, jak o věci rozhodnout“. Navrhovatel současně naznačil možný postup odvolacího soudu i pro případ, že by pochybení nalézacího soudu odůvodňovalo nové rozhodnutí ve věci, zejména by se jednalo o situaci, kdy nalézací soud nesprávně zprostil obžalovaného obžaloby, ač ho měl uznat vinným. Opačná situace nepřichází v úvahu, neboť i odvolací soud může obžalovaného viny zprostit. Podle navrhovatele by pak odvolací soud měl v odůvodnění svého rozhodnutí nikoliv imperativním, ale vysvětlujícím způsobem zdůvodnit, proč je rozhodnutí nalézacího soudu vadné, a nastínit jiné v úvahu přicházející možnosti hodnocení důkazů. Pokud by i poté nalézací soud setrval na svém hodnocení důkazů, buď by odvolací soud přesvědčil o správnosti svého názoru, nebo by odvolací soud přikročil k tomu, že podle § 262 trestního řádu nařídí, aby věc byla projednána v novém složení senátu, jenž by po novém dokazování provedl vlastní hodnocení důkazů.

IV. Upuštění od ústního jednání

25. Ústavní soud seznal, že ústní jednání by nemohlo přinést významný posun v objasnění věci, než jaké plyne z písemných úkonů účastníků řízení. S ohledem na ustanovení § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění po novele provedené zákonem č. 404/2012 Sb., není třeba se dotazovat účastníků řízení na jejich postoj k této otázce, proto bylo možno ve věci rozhodnout bez konání ústního jednání.

V. Dikce napadeného ustanovení

26. Ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu zní:

§ 264

Rízení u soudu prvního stupně po zrušení rozsudku

(1) Soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí, je vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí odvolací soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil.

VI. Aktivní legitimace navrhovatele

27. Podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží

věc Ústavnímu soudu. Toto oprávnění je dále konkretizováno v § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož může soud u Ústavního soudu podat návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení. Podmínkou meritorního projednání takového návrhu je naplnění dikce čl. 95 odst. 2 Ústavy v tom smyslu, že se musí jednat o zákon, jehož má být při řešení věci použito, tzn. zákon nebo jeho ustanovení, jež je navrhováno ke zrušení, mají být navrhovatelem přímo aplikovány při řešení konkrétního sporu. Ústavní soud shledal tuto podmínku naplněnou, neboť aplikace napadeného ustanovení navrhovatelem je v trestní věci vedené pod sp. zn. 1 T 23/2009 po zrušení jím vydaného rozsudku odvolacím soudem a vrácení věci k novému projednání nevyhnutelná, přičemž na posouzení ústavnosti tohoto ustanovení závisí další postup navrhovatele v daném trestním řízení.

VII. Ústavní konformita legislativního procesu přijetí napadeného ustanovení

28. Ústavní soud má v souladu s ustanovením § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů povinnost zjišťovat, zda napadený zákon, resp. jeho část, byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Jak vyplývá již z vyjádření účastníků řízení, ustanovení § 264 odst. 1 bylo součástí původního znění trestního řádu z roku 1961 a nikdy nebylo dotčeno žádnou novelizací. Hodnocení legislativního procesu by tedy znamenalo posuzovat soulad s již neplatnými ústavními předpisy platnými v době přijetí zákona. Vycházejí z § 66 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., podle kterého je nepřipustný návrh, jestliže ústavní zákon, s nímž je podle návrhu přezkoumávaný předpis v rozporu, pozbyl před doručením návrhu Ústavního soudu platnosti, tak Ústavní soud uvádí, že v případě právních předpisů vydaných před nabytím účinnosti Ústavy dne 1. ledna 1993 je oprávněn přezkoumávat pouze jejich obsahový soulad se stávajícím ústavním pořádkem, nikoliv však ústavnost procedury jejich vzniku a dodržení normotvorné kompetence [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 10/99 ze dne 27. října 1999 (N 150/16 SbNU 115; 290/1999 Sb.)]. Z tohoto důvodu Ústavní soud splnění shora uvedených požadavků nehodnotil.

VIII. Meritorní přezkum návrhu

29. Předně je třeba připomenout, že obdobnými až téměř totožnými návrhy se již Ústavní soud zabýval. Svým nálezem sp. zn. Pl. ÚS 37/03 ze dne 11. ledna 2005 (N 5/36 SbNU 35; 93/2005 Sb.) zamítl návrh Okresního soudu v Ústí nad Orlicí na zrušení ustanovení § 226 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále

těž jen „o. s. ř.“). Okresní soud podal tento návrh z podnětu žalobce. Ten na základě konkrétní situace v projednávaném sporném řízení tvrdil, že „v případě, že by soud prvního stupně postupoval dle uvedeného (podle § 226 odst. 1 o. s. ř. závazného) právního názoru, byl by porušen čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť by nešlo o rozhodnutí spravedlivé“. Ve výše citovaném nálezu Ústavní soud dospěl k závěru, že napadené ustanovení „není v rozporu s ústavním pořádkem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy ve smyslu čl. 1 a čl. 112 odst. 1 Ústavy“. Při přijetí právě citovaného závěru se Ústavní soud neztotožnil „... s názorem navrhovatele, že by mělo být zrušeno ustanovení § 226 odst. 1 o. s. ř., které je ustanovením zcela odpovídajícím kasačnímu principu, kterým se řídí odvolací řízení upravené v o. s. ř. Pokud by mělo být zrušeno, pak by toto samo odvolací řízení ztrácelo smysl. Jedná se o ustanovení, které je po celou dobu existence o. s. ř. aplikováno bez jakýchkoli problémů. V této souvislosti je třeba upozornit, že kasační princip je obecným principem civilního procesu, který je využíván i v mnohých ostatních státech Evropy. Jde o institut tradiční, zhruba v dnešní podobě se s ním lze setkat již na konci 19. století a u nás byl uplatňován zhruba v dnešních intencích i celé století dvacáté. K výčtu argumentů ve prospěch zachování stávající dikce § 226 odst. 1 o. s. ř. lze doplnit, že i popisovaný institut je tradičním, praxí prověřeným a dosud ústavně nepochybnitelným stavebním kamenem civilního procesu. Ze shora vylíčeného vyplývá, že vázanost soudu nižšího stupně právním názorem soudu vyššího je provedením ústavního principu práva na soudní ochranu a spravedlivý proces, jeho integrální součástí, nikoli překážkou“.

30. Tematicky ještě bližší je usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 41/2000 ze dne 20. 2. 2001 (U 7/21 SbNU 493). Tímto usnesením Ústavní soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost návrh Krajského soudu v Plzni na zrušení ustanovení § 270 odst. 4 věty druhé trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů, které je vymezeno slovy „a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil“. Podle navrhujícího senátu Krajského soudu v Plzni je napadené ustanovení „... v rozporu s ústavním principem nezávislosti soudcovské moci a v daném případě zřejmě i se zásadou presumpce nevin, neboť aplikace tohoto ustanovení v citovaném rozsudku Nejvyššího soudu ČR z 24. 5. 2000 neumožňuje jiné rozhodnutí než potvrzení viny, tedy potvrzení odsuzujícího rozsudku, snad s případnými drobnějšími doplněními“. Ústavní soud dovodil, že „... napadené ustanovení je zcela ve shodě s účelem trestního řádu. Procesní pravidla tak, jak jsou – alespoň ve své podstatě – shodně vtělena do všech současných procesních řádů, jsou historicky vzato výsledkem mnoha zkušeností a ve svých postulátech představují jednotnou a v podstatě i pevnou formu řízení, která do nemalé míry, vždy však výrazně, předurčuje zákonnost konečného rozhodnutí. S ohledem na výše uvedené neshledal Ústavní soud ustanovení

§ 270 odst. 4 trestního řádu, které je vymezeno slovy „a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil“, v rozporu s ústavním pořádkem České republiky“.

31. Ústavní soud považuje za vhodné připomenout, že princip vázanosti soudu nižší instance právním názorem soudu vyšší instance po kasaci prvoinstančního rozhodnutí v trestních věcech je pravidelně uznáván též v procesních úpravách zahraničních demokratických zemí. Jako příklad je možno uvést ustanovení § 358 odst. 1 německého trestního řádu (dStPO) nebo ustanovení § 293 odst. 2 rakouského trestního řádu (öStPO). Také judikatura zahraničních ústavních soudů aprobovala tento princip jako ústavně souladný [viz např. rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu (BVerfGE 12, 67, 71)].

32. Na svých závěrech učiněných ve shora citovaných rozhodnutích Ústavní soud nemá důvod něco měnit. Použitou argumentaci lze plně vztáhnout i na tento návrh. Stejně jako v předchozích dvou případech tak i v tomto vedl k podání návrhu nesouhlas obecného soudu s rozhodnutím soudu dovolacího (odvolacího). Byl to nesouhlas se závazným právním názorem těchto soudů a s jejich pokyny pro další postup v řízení. Rovněž z návrhu navrhovatele – Obvodního soudu pro Prahu 8 je zřejmá nespokojenost navrhovatele s rozhodnutím odvolacího soudu, kterému se odmítá podrobit. Kritizuje toto konkrétní rozhodnutí a obecně i praxi odvolacích soudů. Rozpor napadeného ustanovení s ústavním pořádkem pak dovozuje z toho, že má sám rozhodnout podle právního názoru, se kterým nesouhlasí nebo který již zasahuje do jeho výlučného práva na hodnocení důkazů.

33. S ohledem na výše uvedené je vhodné připomenout úlohu Ústavního soudu. Podle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Mezi jeho pravomoci náleží i rozhodovat o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy]. Podle čl. 95 odst. 2 Ústavy předloží soud věc Ústavnímu soudu, dojde-li k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem.

34. Skutečnost, že nalézací soud zásadně (a někdy třeba i důvodně) nesouhlasí s postupem a se závěry odvolacího soudu, nezakládá protiústavnost napadeného ustanovení. To již bylo dostatečně vysvětleno v předchozí shora citované judikatuře Ústavního soudu. Nelze vyloučit, že odvolací soud překročí své pravomoci a nevhodně zasáhne do pravomoci soudu nalézacího. Takový postup je však nutno napravit cestou mimořádných opravných prostředků. V úvahu připadá i ústavní stížnost. Tyto nástroje jsou však plně v rukou účastníků řízení. Ústavní soud již v minulosti nastínil meze pokynů odvolacího soudu. Zde lze odkázat na velmi přílehlavé vyjádření vlády v bodě 20 tohoto rozhodnutí a zejména na tam citovaný

nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 608/06 (viz výše). Není úkolem Ústavního soudu řešit spory mezi jednotlivými stupni soudů.

35. Prakticky totožnou problematiku již Ústavní soud řešil a navrhopatel nepředložil v ústavní rovině žádnou novou argumentaci. Ústavní soud neshledal, že by napadené ustanovení bylo v rozporu s ústavním zákonem. Proto v souladu s ustanovením § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, návrh zamítl.

Č. 13

K prioritě interpretace nezakládající neplatnost smlouvy o smlouvě budoucí

Jedním ze základních principů výkladu smluv je priorita takového výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Obecné soudy proto pochybily, pokud z pouhé absence vymezení přesného spoluvlastnického podílu na společných částech domu dovodily neplatnost smlouvy o smlouvě budoucí kupní, byť na základě této smlouvy byla později mezi stejnými smluvními stranami uzavřena kupní smlouva.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 26. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 2124/14 ve věci ústavní stížnosti 1. Libuše Kupkové a 2. Ing. Jiřího Kupky, zastoupených JUDr. Robertem Hošťálkem, advokátem, se sídlem Žacléřská 1040/1, Praha 9, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2013 č. j. 19 Co 115/2013-130, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně a byla zamítnuta žaloba, již se stěžovatelé domáhali zaplacení částky 79 500 Kč s příslušenstvím jakožto smluvní pokuty za nedodržení termínu dokončení stavby bytového domu, která byla sjednána ve smlouvě o smlouvě budoucí o převodu vlastnictví jednotek, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014 č. j. 33 Cdo 2871/2013-179, jímž bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2013 č. j. 19 Co 115/2013-130 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014 č. j. 33 Cdo 2871/2013-179 byla porušena práva stěžovatelů zaručená v čl. 2 odst. 3, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Náhrada nákladů řízení o ústavní stížnosti se stěžovatelům nepřiznává.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující též ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelé proti v záhlaví citovaným rozhodnutím obecných soudů, neboť mají za to, že jimi došlo k porušení ústavních principů zakotvených v čl. 90 a čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a v čl. 2 odst. 2 a 3 a čl. 4 odst. 1, 3 a 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a jejich práva na ochranu vlastnictví a práva na spravedlivý proces, zaručených čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatelé spatřují namítané porušení výše uvedených ústavních principů a svých základních práv v několika aspektech týkajících se jak procesního postupu obecných soudů, tak samotného způsobu posouzení významné otázky pro nyní projednávaný případ, a to otázky (ne)platnosti „smlouvy o budoucí smlouvě o převodu vlastnictví jednotek“ (dále jen „smlouva o smlouvě budoucí“ anebo „smlouva“), uzavřené dne 15. 5. 2007 mezi stěžovateli a společností ARIPUANA, a. s., (dále též jen „žalovaná“). Stěžovatelé především nesouhlasí s právním názorem městského soudu, obsaženým v ústavní stížnosti napadeném rozsudku a následně aprobeválním Nejvyšším soudem v ústavní stížnosti rovněž napadeném usnesení, na jehož základě byla předmětná smlouva o smlouvě budoucí shledána neplatnou ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964, neboť v rozporu se zákonem č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů, konkrétně v ustanovení § 6 odst. 1 vymezeními obligatorními náležitostmi smlouvy o převodu vlastnictví jednotky, obsahuje zcela obecné a neurčité stanovení spoluvlastnického podílu stěžovatelů na společných částech domu. V důsledku toho se tak i stěžovateli původně uplatněný žalobní nárok ze smluvní pokuty za prodlení s dokončením stavby domu stal nedůvodným, neboť důsledky neplatnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí se vztahují i na ujednání o smluvní pokutě. S tímto právním závěrem stěžovatelé v ústavní stížnosti velmi obsáhle polemizují, přičemž jednak (primárně na úrovni podústavního práva) zpochybňují způsob interpretace samotného obsahu předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, především relevantních ustanovení ve vztahu k vymezení převodu spoluvlastnických podílů na společných částech domu

(zejména čl. 2.4; čl. 3.1 a čl. 3.2 – viz níže), ze strany městského soudu a jím přijaté stanovisko o rozporu těchto ustanovení se zákonem č. 72/1994 Sb., jednak namítají jeho rozpor s právními závěry obsaženými v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 [(N 84/37 SbNU 157), rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>], dle něhož je „základním principem výkladu smluv prioritou výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady“.

3. Uvedený závěr městského soudu o neplatnosti smlouvy o smlouvě budoucí (tedy i ujednání o smluvní pokutě) tak dle stěžovatelů porušuje celou řadu „základních (ústavních) principů právního státu“, mezi něž řadí princip smluvní autonomie stran, zákaz formalismu, princip spravedlnosti, zákaz obhajování zřejmě nespravedlnosti, princip ochrany dobré víry, princip priority výkladu, který nezakládá neplatnost, princip priority občana před státem, princip legality a předvídatelnosti, zásadu „co není zakázáno, je dovoleno“, zásadu *pacta sunt servanda* a hlavně princip zdravého rozumu, což v obsahu ústavní stížnosti, s oporou v závěrech citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 625/03, podrobněji rozvádějí. Na základě výše uvedeného tak stěžovatelé konstatují, že městský soud a Nejvyšší soud výkladem ustanovení § 6 zákona č. 72/1994 Sb. dospěly k závěru, že „zákonné náležitosti pro smlouvu o převodu jednotky působící *erga omnes* mají být použity i pro případ smlouvy o smlouvě budoucí o výstavbě a následném převodu jednotky působící pouze *inter partes*, a to i v případě, že tyto náležitosti objektivně splněny být nemohou (přesné podíly na společných částech domu nelze zjistit před vybudováním domu)“. Stěžovatelé jsou nadto toho názoru, že výše uvedeným výkladem se obecné soudy „po praktické rovině odmítly zabývat předmětem sporu s odůvodněním, ze kterého vyplývá, že nelze sjednat smluvní pokutu za prodlení s dokončením domu ve smlouvě o smlouvě budoucí o převodu jednotky, pokud není dům již vybudován“. K tomu prý došlo navíc v situaci, kdy „sjednání smluvní pokuty za prodlení s dokončením domu bylo mezi účastníky před soudem prvního stupně zcela nesporné“.

4. Namítanou protiústavnost řízení před obecními soudy, a tedy porušení svého práva na spravedlivý proces stěžovatelé spatřují zejména v porušení zásady kontradiktornosti řízení a zásady koncentrace řízení v rámci procesního postupu městského soudu, který nepřipustně a v rozporu jak s ustanovením § 118b občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), tak i se závěry judikatury Nejvyššího soudu (konkrétně rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4841/2007, z něhož vyplývá, že „soud sice k absolutní neplatnosti úkonu přihlíží z úřední povinnosti, avšak jen tehdy, jestliže se o důvodu neplatnosti dozví procesně korektním způsobem. Není-li konkrétní důvod absolutní neplatnosti v řízení tvrzen a ani jinak nevyjde najevo, není důvod pro to, aby soud po takové okolnosti z vlastní iniciativy pátral, a nahrazoval tak

ve sporném řízení zákonem předpokládanou aktivitu účastníků“) v odvolacím řízení (po více než dvou letech) připustil a následně shledal za důvodnou odvolací námitku žalované ohledně absolutní neplatnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí pro její rozpor se zákonem č. 72/1994 Sb., ačkoliv tuto skutečnost žalovaná před soudem prvního stupně netvrdila, a nečinila ji tedy jakkoliv spornou.

II. Vyjádření účastníků řízení

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil pouze Nejvyšší soud, který se ve svém vyjádření předně odmítá věcně zabývat všemi námitkami stěžovatelů, zpochybňujícími věcnou správnost uvedených právních závěrů, příp. úplnost skutkových zjištění, neboť tak neučinil ani v průběhu dovolacího řízení, a to z toho důvodu, že stěžovatelé ve svém dovolání neuplatnili jediný způsobilý dovolací důvod. Nadto je Nejvyšší soud toho názoru, že řada námitek, resp. způsob interpretace právních závěrů obecných soudů ze strany stěžovatelů, je účelová a zavádějící. Naopak je toho názoru, že rozhodnutí městského i Nejvyššího soudu, založená na závěru, že předmětná smlouva o smlouvě budoucí je neplatná z důvodu nedostatečně určitě vymezeného předmětu, „navazují na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, která obstála i v rovině ústavněprávní (judikatura je specifikována v odůvodnění stížností napadeného rozhodnutí)“.

6. Společnost ARIPUANA, a. s., (žalovaná v původním řízení) se k výzvě Ústavního soudu (kde byla upozorněna, že pokud se ve stanovené lhůtě nevyjádří, bude mít Ústavní soud za to, že se vzdala postavení vedlejšího účastníka) nijak nevyjádřila.

III. Podstatný obsah spisového materiálu

7. Z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 128 EC 27/2010 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

8. Stěžovatelé dne 15. 5. 2007 uzavřeli se společností ARIPUANA, a. s., smlouvu o smlouvě budoucí, jejímž předmětem (část III) bylo uzavření budoucí kupní smlouvy na převod vlastnictví k bytové jednotce označené nabídkovým číslem E.3.10., umístěné v tehdy budovaném bytovém domě E projektu „Obytná skupina Kbely střed“ (dům č. p. X se dvěma samostatnými vchody X/3 a X/1 v k. ú. Kbely). Vedle toho mělo na základě budoucí kupní smlouvy dojít i k převodu spoluvlastnického podílu na společných částech bytového domu E, odvozeného od vlastnictví bytu a spoluvlastnického podílu na nebytovém prostoru. V čl. 3.1 písm. a) bodu iii) smlouvy o smlouvě budoucí bylo stanoveno, že „tento podíl bude dán poměrem celkové podlahové plochy převáděného bytu a podílu na nebytovém prostoru k celkové ploše všech jednotek v bytovém domě E“. S ohledem na skutečnost, že v době uzavření této smlouvy o smlouvě budoucí teprve docházelo k výstavbě

předmětného bytového domu E, smluvní strany v jejím čl. 2.4 učinily prohlášení, že „jsou si vědomy toho, že k datu podpisu této smlouvy není objektivně možné údaje týkající se konkrétní výše spoluvlastnických podílů na společných částech Domu a pozemcích uvést, s tím, že absenci těchto údajů nepovažují za vadu, jež by činila tuto smlouvu neplatnou, resp. jež by zavdala důvod ke zpochybňování její platnosti“. Obdobné prohlášení je pak obsaženo i v čl. 3.2: „Budoucí kupující prohlašuje, že vymezení budoucího předmětu převodu považuje pro účely této smlouvy za dostatečně určité, a dále prohlašuje, že si je vědom toho, že vzhledem k ujednání obsaženému v čl. 7.3 a 8.2 této smlouvy může dojít vzhledem ke skutečné výstavbě k dílčí úpravě velikosti podlahové plochy jednotky a všech nebo některých spoluvlastnických podílů.“ Do části IX smlouvy o smlouvě budoucí pak bylo zakotveno ujednání smluvních stran o smlouvě pokutě „pro případ zdržení s dokončením bytového domu oproti termínu uvedenému v části VII čl. 7.1“ (do konce roku 2008), a to ve výši „300 Kč za každý den prodlení za prvních 15 dnů“, resp. „500 Kč za každý další den prodlení“. Uvedené ujednání se dle čl. 7.2 smlouvy o smlouvě budoucí nevztahuje na případy, kdy k nedodržení termínu dojde v důsledku „překážky na straně budoucího prodávajícího“, přičemž takovou překážkou je pouze ta, která „nastala nezávisle na vůli budoucího prodávajícího, a z důvodu vyšší moci, v době uzavření smlouvy nebyla předvídatelná a kterou nelze odvrátit nebo překonat ani po vynaložení veškerého úsilí“.

9. V intencích předmětné smlouvy o smlouvě budoucí pak stěžovatelé a společnost ARIPUANA, a. s., následně dne 2. 9. 2009 uzavřeli „kupní smlouvu o převodu vlastnictví jednotek a spoluvlastnických podílů k pozemkům“, na jejímž základě došlo k převodu uvedených nemovitostí (bytové jednotky a spoluvlastnických podílů ke společným částem bytového domu) za kupní cenu 3 432 864 Kč.

10. Dne 14. 6. 2010 ovšem podali stěžovatelé k Obvodnímu soudu pro Prahu 1 žalobu, kterou se na společnost ARIPUANA, a. s., domáhali zaplacení částky 79 500 Kč s příslušenstvím, a to právě z titulu nároku ze smluvní pokuty sjednané v předmětné smlouvě o smlouvě budoucí s odůvodněním, že „žalovaná dokončila dům nejdříve v polovině roku 2009. Důvodem pro zdržení stavby byla zejména skutečnost, že žalovaná opakovaně měnila stavbu před dokončením, a to např. tak, že v rozporu se svojí inzercí před uzavřením smlouvy o smlouvě budoucí navyšovala domy v projektu o 1 podlaží, měnila nebytové prostory a měnila uspořádání souvisejících komunikací a zelených ploch (park s fontánou se např. změnil na parkoviště)“. Žalovaná s tímto nárokem nesouhlasila, neboť prodloužení výstavby bytových domů „nastalo nezávisle na vůli žalované“, konkrétně z důvodu provádění „rozsáhlého archeologického výzkumu a prací“ v místě stavby, přičemž „četnost a rozsah archeologických nálezů významně větších než v I. etapě nemohla předpokládat“.

11. Obvodní soud rozsudkem ze dne 22. 12. 2012 č. j. 128 EC 27/2010-97 této žalobě vyhověl a ve výroku I žalované uložil povinnost „zaplatit (stěžovatelům) společně a nerozdílně částku 79 500 Kč“ s tam specifikovaným úrokem z prodlení; ve výroku II pak rozhodl o nákladech řízení. V odůvodnění rozsudku obvodní soud shledal stěžovateli uplatněný nárok ze smluvní pokuty oprávněným, neboť dospěl k závěru, že uvedené okolnosti (prodloužení archeologického výzkumu z důvodu četnosti a rozsahu nálezů) nebyly nepředvídatelným zásahem *vis maior*, ale naopak „byly takového rázu, že s nimi musí stavebník dopředu počítat a počínat si s odbornou péčí osoby znalé právních předpisů ve stavebnictví a podkladů nutných ke stavebnímu řízení, obzvláště když se nacházejí v pozici silnějšího v právním vztahu, jak tomu bylo v tomto případě“ (str. 8 odůvodnění).

12. Proti tomuto rozsudku podala žalovaná odvolání, v němž jednak namítala, že obvodní soud nesprávně právně posoudil oprávněnost nároku ze smluvní pokuty, neboť „archeologický výzkum nemohl být v takovém rozsahu předvídan, když v I. etapě stavby byly archeologické nálezy zcela minimální“, jednak namítala neplatnost předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, která dle jejího názoru (podpořeného odkazem na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2012 sp. zn. 33 Cdo 1407/2010) „spočívá v její neurčitosti, pokud jde o vymezení společných částí budovy, kdy údaj, že vlastník bytové jednotky se stane spoluvlastníkem společných částí domu a pozemku podle poměru podlahové plochy jednotek k celkové ploše všech jednotek, je nedostatečný, což má za následek absolutní neplatnost této smlouvy podle § 37 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 a tím i ujednání o smluvní pokutě“. Stěžovatelé s námitkou ohledně absolutní neplatnosti smlouvy o smlouvě budoucí nesouhlasili, a to s použitím obdobné argumentace, jakou následně použili v dovolání i v ústavní stížnosti, tj. že se jedná o námitku vznesenou až v odvolacím řízení, k níž by odvolací soud v souladu se závěry judikatury Nejvyššího soudu neměl přihlížet.

13. Městský soud shledal odvolání žalované v ústavní stížnosti napadeném rozsudku důvodným, a proto napadený rozsudek obvodního soudu podle ustanovení § 220 odst. 1 písm. a) o. s. ř. změnil tak, že žalobu v plném rozsahu zamítl (výrok I). Ve výroku II pak rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů. Městský soud za klíčovou považoval otázku platnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, neboť její posouzení má vliv i na posouzení oprávněnosti nároku vzešlého ze smluvní pokuty, přičemž se ztotožnil s argumentací žalované ohledně její neurčitosti při vymezení spoluvlastnického podílu stěžovatelů na společných částech domu. Městský soud (s oporou v závěrech výše citovaného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1407/2010) při formulaci svého právního názoru vycházel ze skutečnosti, že tehdy platná právní úprava smluvních převodů bytových jednotek obsažená v zákoně č. 72/1994 Sb. (§ 6 odst. 1) vymezovala obligatorní

náležitosti smlouvy o převodu bytové jednotky, přičemž „bez dohody o nich nemůže být uzavřena platná smlouva o převodu bytové jednotky, ale ani smlouva o budoucí převodní smlouvě. (...) K platnosti smlouvy o smlouvě budoucí kupní stačí dohoda účastníků o podstatných náležitostech zamýšlené smlouvy s tím, že požadavku určitosti vyhovuje, je-li předmět označen tak, aby nebyl zaměnitelný s jiným předmětem“. Z obligatorní písemné formy u smlouvy o smlouvě budoucí pak městský soud dovodil, že „projev vůle je tedy dán obsahem listiny, kde je zaznamenán. Nestačí, že účastníkům právního vztahu je zřejmé, co je předmětem smlouvy“. Ve vztahu ke způsobům vymezení převáděných spoluvlastnických podílů ke společným částem domu městský soud obecně konstatoval, že „v souvislosti s převodem jednotky musí být upraveny i poměry ke společným částem domu, případně pozemku. Toto určení je potom významné pro závěr o tom, v jakém rozsahu se vlastník bytové jednotky bude podílet jak na správě, tak i na nákladech údržby společných částí domu. (...) Absence takového údaje či jeho neurčitost má bezprostředně za následek neplatnost smlouvy podle § 37 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964“. Uvedené závěry městský soud vztáhl i na nyní projednávaný případ stěžovatelů, přičemž dospěl k závěru, že ze znění smlouvy o budoucí smlouvě je zřejmé, že „sice obsahuje popis budoucího bytu a nebytového prostoru (garážového stání), postrádá však stanovení spoluvlastnického podílu (stěžovatelů) na společných částech domu. Neurčité je ujednání, podle něhož se řídí velikost spoluvlastnických podílů na společných částech domu vzájemným poměrem velikosti podlahové plochy jednotek k celkové ploše všech jednotek v domě. Jedná se o obecnou formulaci, která nevypovídá nic o faktické velikosti jejich spoluvlastnického podílu na společných částech domu“ (str. 4 rozsudku).

14. K odvolací námitce stěžovatelů, že k tvrzené neplatnosti smlouvy o smlouvě budoucí nemůže odvolací soud přihlížet (s ohledem na závěry judikatury Nejvyššího soudu), neboť ji žalovaná poprvé vznesla až ve svém odvolání, městský soud konstatoval, že se nejedná o případ, na který by dopadaly stěžovateli citované závěry judikatury Nejvyššího soudu, neboť „soud k absolutní neplatnosti právního úkonu přihlíží z úřední povinnosti. Obsah smlouvy, její určitost a srozumitelnost a následně i její platnost soud prvního stupně mohl a měl posoudit bez výslovně učiněné námítky některé ze stran. Nebyla k tomu třeba žádná tvrzení, návrhy ani důkazy. Za situace, kdy se sám výslovně platností uvedené smlouvy nezabýval a vycházel z ní jako z platného právního úkonu, jedná se o nesprávné právní posouzení věci, nikoliv o nové skutečnosti a důkazy, jak tvrdí (stěžovatelé)“ (str. 5 rozsudku).

15. Proti tomuto rozsudku podali stěžovatelé dovolání, jehož přípustnost dovozovali z ustanovení § 237 ve spojení s § 241a odst. 1 o. s. ř. a v němž předestřeli obsahově velmi podobné námítky jako následně v nyní projednávané ústavní stížnosti. Stěžovatelé byli toho názoru, že otázka

neplatnosti předmětné smlouvy z důvodu neurčitosti části jejího obsahu je natolik významná, že by ji měl Nejvyšší soud meritorně posoudit, a to i s ohledem na relevanci či udržitelnost závěrů z citovaného rozhodnutí sp. zn. 33 Cdo 1407/2010. Nejvyšší soud je nicméně v ústavní stížnosti napadeném usnesení neshledal přípustným, a proto je podle ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítl. K podstatě sporu mj. uvedl, že městský soud v dané věci rozhodl „v intencích úvah a závěrů dovozených v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1407/2010, který obstál i v ústavní rovině (ústavní stížnost podaná proti tomuto rozsudku byla Ústavním soudem odmítnuta usnesením ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3230/12). Od těchto závěrů není důvodu se odchýlovat“. Nejvyšší soud se tak ztotožnil s právním názorem městského soudu ohledně neplatnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, neboť i on dospěl k závěru, že smlouva „sice obsahuje popis (budoucího) bytu, jeho příslušenství, velikost jeho podlahové plochy a odkaz na schematický plán bytu, který je součástí přílohy smlouvy [čl. III odst. 3.1 písm. a) smlouvy], postrádá však dostatečně určité, tj. konkrétní vymezení převáděných spoluvlastnických podílů na společných částech domu. Obsahuje sice ujednání o tom, že jí budou převedeny rovněž spoluvlastnické podíly na společných částech domu, na nebytových prostorech tvořených halovou garáží a sklepy a spoluvlastnický podíl na pozemku, avšak definice spoluvlastnických podílů je zcela vágní. (...) Protože se ve smlouvě (na rozdíl od výměry bytu) neuvádí výměry všech nebytových prostor domu, nelze logicky vzato porovnat podlahové plochy a potažmo ani určit spoluvlastnický podíl vlastníka bytu poměrem porovnávaných ploch. Jinak řečeno, konkrétní výši spoluvlastnických podílů žalobců nelze ze smlouvy zjistit“. V souvislosti se stěžovateli v dovolání použitým odkazem na judikaturu Ústavního soudu (zejména na citovaný nálezn sp. zn. I. ÚS 625/03) Nejvyšší soud konstatoval, že i „dovolací soud nadále zastává zásadu, že jsou-li ve vzájemném konfliktu interpretační alternativy, z nichž jedna zakládá neplatnost smlouvy a druhá nikoliv, uplatní se pravidlo priority výkladu nezakládající neplatnost smlouvy. Platí to ovšem za předpokladu, že výklad nezakládající neplatnost smlouvy je vůbec možný. (Stěžovateli) napadený závěr odvolacího soudu nespĺňuje posledně jmenovaný předpoklad. Odvolací soud neměl na výběr mezi výkladem, který by vedl k závěru o platnosti smlouvy o smlouvě budoucí, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá. Obstál-li jeho závěr, že předmět smlouvy nebyl vymezen dostatečně určitě (viz výše), je nasnadě závěr jediný – že smlouva o budoucí smlouvě je neplatná“ (str. 4 usnesení).

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1

písm. d) Ústaví]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Jak Ústavní soud opakovaně vymezil, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévolí, anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. náleží sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235) či náleží sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857)].

17. Pojem svévolí Ústavní soud setrvale interpretuje ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, příp. interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. náleží sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375) či náleží sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)].

18. Podstatu nyní projednávaného případu tvoří námitka stěžovatelů vůči způsobu posouzení otázky platnosti předemtné smlouvy ze strany městského a Nejvyššího soudu, které shledaly její neplatnost (dle § 37 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964), a to z důvodu neurčitosti jejího obsahu při vymezení spoluvlastnického podílu stěžovatelů na společných částech bytového domu, což bylo v rozporu s tehdy platným zákonem č. 72/1994 Sb. vymezujícím v ustanovení § 6 odst. 1 obligatorní náležitosti smlouvy o převodu bytové jednotky, které dle městského soudu platí i pro smlouvu o smlouvě budoucí týkající se převodu bytu. Z ústavněprávního hlediska se tak jedná o posouzení otázky existence a příp. interpretace autonomního projevu vůle smluvních stran (stěžovatelů a žalované) při uzavírání smlouvy o smlouvě budoucí ze strany obecných soudů, přičemž je třeba zdůraznit, že oběma otázkami, tzn. jak otázkou samotné existence autonomie vůle smluvních stran (smluvní svobody), tak i ústavními požadavky na způsob její interpretace ze strany veřejné moci (zejména obecných soudů), se Ústavní soud v minulosti ve své judikatuře již opakovaně zabýval.

IV. A. Ústavní garance autonomie vůle smluvních stran

19. Ústavní záruku autonomie vůle smluvních stran (smluvní svobody jednotlivce) Ústavní soud ve své judikatuře [srov. např. náleží sp. zn. I.

ÚS 512/02 ze dne 20. 11. 2002 (N 143/28 SbNU 271); nález sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. 1. 2004 (N 12/32 SbNU 107); nález sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004 (N 54/33 SbNU 55) či nález sp. zn. I. ÚS 557/05 ze dne 24. 7. 2007 (N 116/46 SbNU 99)] setrvale dovozuje z čl. 2 odst. 3 Listiny, který je třeba chápat a vykládat ve dvojím smyslu. Ve své první dimenzi představuje strukturální princip, podle něhož lze státní moc vůči jednotlivci a jeho autonomní sféře (včetně autonomních projevů volních) uplatňovat pouze v případech, kdy jednání jednotlivce porušuje výslovně formulovaný zákaz upravený zákonem. Také takový zákaz však musí reflektovat toliko požadavek spočívající v zabránění jednotlivci v zásazích do práv třetích osob nebo bránění v prosazení veřejného zájmu, jsou-li konkurující statky legitimním důvodem pro omezení autonomního jednání jednotlivce a je-li takové omezení přiměřené. Ve své druhé dimenzi pak působí čl. 2 odst. 3 Listiny jako subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, jež mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno. Takové pojetí čl. 2 odst. 3 Listiny totiž pouze vyjadřuje skutečnost, že jednotlivce a jeho svobodné jednání mají v materiálním právním státě vždy prioritu před státní mocí realizovanou zákonem. Pokud by jednatel neměl mít vůbec možnost dovolávat se této priority přímo, byla by taková přednost pouhou formální deklarací. Jinými slovy řečeno, autonomii vůle jednotlivce jako základní právo a zároveň princip je třeba chápat jako esenciální náležitost demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), což ostatně stvrzuje i čl. 2 odst. 4 Ústavy a zde zakotvený princip respektu k autonomní vůli jednotlivých osob, do níž nelze bez existence kogentních zákonných ustanovení zasahovat.

20. Z toho důvodu je také dle Ústavního soudu zcela nezbytné, aby čl. 2 odst. 3 Listiny, ústavně zaručující autonomii vůle jednotlivce (jeho smluvní svobodu) coby základní právo, byl aplikován bezprostředně a přímo, neboť v „této dimenzi se nejedná o pouhé prozařování podústavním právem, nýbrž o subjektivní právo, které působí bezprostředně ve vztahu jednotlivce a státní moci. Orgány státní moci jsou proto při aplikaci podústavního práva současně povinny toto právo respektovat“ (srov. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 557/05). Tento požadavek je třeba vztáhnout i na rozhodovací činnost obecných soudů a na jimi uplatňovaný způsob výkladu norem podústavního práva, jež normují projev vůle jednotlivců, určují (kogentně či dispozitivně) jeho formu a obsah a v neposlední řadě vymezují následky spojené s jeho vadami (včetně následku v podobě vyslovení neplatnosti). Uplatnění ryze formalistického výkladu těchto norem podústavního práva ze strany obecných soudů, na jehož základě nerespektují či přímo odírají autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely vyvolat ve své právní

sféře, tak v konečném důsledku představuje nepřipustné omezení či přímé porušení práva jednotlivců na autonomní projev vůle (či smluvní svobody jednotlivce), zaručeného v čl. 2 odst. 3 Listiny. K obdobnému závěru ostatně dospěl Ústavní soud již v nálezu sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12. 6. 2000 (N 86/18 SbNU 233), v němž dovedl, že „právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana, vyplývající z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy, a z principu smluvní volnosti ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a v korespondujícím ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny“.

IV. B. Priorita výkladu smluv, který nezakládá jejich neplatnost

21. Výše uvedené závěry Ústavní soud zohlednil i ve své judikatuře při formulaci požadavků, které musí obecné soudy respektovat při interpretaci obsahu (textu) smlouvy, jakožto projevu „autonomní normotvorby účastníků soukromoprávních vztahů“, a tedy autonomie vůle smluvních stran (či smluvní svobody) coby základního práva jednotlivců [srov. např. citovaný nálezu sp. zn. I. ÚS 625/03; nálezu sp. zn. I. ÚS 770/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 59/64 SbNU 711) či nálezu sp. zn. II. ÚS 2095/14 ze dne 8. 10. 2014 (N 190/75 SbNU 139)]. Ústavní soud zde předně vychází z předpokladu, že „interpretace smluvních textů je, ve své základní podobě, do jisté míry srovnatelná s výkladem právních předpisů. Jako společný faktor spojuje výklad smluvních textů a právních předpisů zejména skutečnost, že obojí, tj. právní předpis i smlouva, zakládají právo. V případě smlouvy jde samozřejmě toliko o autonomní normotvorbu, kde původce smluvního textu a adresát práv a povinností, z této smlouvy vyplývajících, je jedna a táž osoba“. Proto také pro interpretaci smluv (stejně jako pro interpretaci právních norem) platí, že jazykový výklad představuje „pouze východisko pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu“ (srov. citovaný nálezu sp. zn. I. ÚS 625/03).

22. Současně však Ústavní soud poukázal na skutečnost, že interpretace smlouvy má, ve srovnání s interpretací právních norem, rovněž řadu specifik, v nichž je zohledněn jak odlišný charakter jejich tvůrců (účastníků smluvních vztahů), zejména tedy jejich schopnosti (včetně právní erudice) používat „pregnantní terminologii“ či docílit „systematického uspořádání a koherentní struktury“, tak specifický charakter samotné smlouvy, což je třeba vzít do úvahy i při výkladu jejího obsahu (textu), který je dle Ústavního soudu třeba považovat za „prvotní přiblížení se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit“, jelikož nezřídka (vinou celé řady okolností) nastává situace, kdy doslovný výklad textu smlouvy „může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran“. Proto také Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 625/03 zdůraznil, že „směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli

účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle je vnitřním stavem jednatelky osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Vůli je proto nutno dovozovat z vnějších okolností spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu, zejména z okolností spojených s podpisem smlouvy a následným jednáním účastníků po podpisu smlouvy“.

23. Na základě výše uvedených kritérií pak Ústavní soud ve své judikatuře vymezil jeden ze základních principů výkladu smluv, kterým je „priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady“. Tímto je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Neplatnost smlouvy má být tedy výjimkou, nikoliv zásadou [vedle výše citovaných nálezů srov. např. i nálezy sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 (N 64/69 SbNU 197)]. Nazíráno z opačného hlediska, za ústavně konformní nelze označit takovou praxi obecných soudů, kdy (bez ohledu na konkrétní okolnosti případu) mechanicky preferují výklad vedoucí k (absolutní) neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím, neboť jím nejen porušují základní právo jednotlivců (smluvních stran), zaručené čl. 2 odst. 3 Listiny, ale v konečném důsledku se jím dostávají do rozporu s principy právního státu vyvěrajícími z čl. 1 odst. 1 Ústavy.

IV. C. Aplikace uvedených ústavněprávních východisek na nyní projednávaný případ

24. Jak již bylo výše rekapitulováno, městský soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku na základě výkladu příslušných ustanovení smlouvy o smlouvě budoucí, jež stanovila způsob vymezení spoluvlastnického podílu stěžovatelů na společných částech bytového domu [zejména čl. 3.1 písm. a) bod iii)], konstatoval, že „ujednání, podle něhož se řídí velikost spoluvlastnických podílů na společných částech domu vzájemným poměrem velikosti podlahové plochy jednotek k celkové ploše všech jednotek v domě“, je třeba považovat za „neurčitě“, neboť se „jedná se o obecnou formulaci, která nevypovídá nic o faktické velikosti jejich spoluvlastnického podílu na společných částech domu“. Na základě toho pak dospěl k závěru o neplatnosti (ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964) této smlouvy, neboť se nachází v rozporu s obligatorními náležitostmi smlouvy o převodu bytu, vymezenými v tehdy platném ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb., jež je třeba vztáhnout i na smlouvu o smlouvě budoucí o převodu bytu, jelikož „postrádá stanovení spoluvlastnického podílu (stěžovatelů) na společných částech domu“.

25. S uvedeným právním závěrem městského soudu se ovšem Ústavní soud neztotožňuje, neboť je (s ohledem na výše předestřená ústavněprávní východiska) toho názoru, že městský soud použitým výkladem obsahu smlouvy o smlouvě budoucí a na jeho základě formulovaným právním závěrem o její neplatnosti z důvodu neurčitosti vymezení spoluvlastnického podílu stěžovatelů na společných částech bytového domu dostatečně nezohlednil vůli smluvních stran a také jejich následné chování, čímž nejen nepřipustně omezil právo stěžovatelů na autonomní projev vůle, zaručené v čl. 2 odst. 3 Listiny, ale v konečném důsledku porušil i jejich právo vlastnit majetek, zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny.

26. Ústavní soud předně odmítá již samotné východisko, na němž městský soud založil svůj výklad předmětné smlouvy a na jehož základě následně dospěl k závěru o její neplatnosti, tj. že již z důvodu její obligatorní písemné formy smlouvy musí být „projev vůle dán obsahem listiny, kde je zaznamenán. Nestačí, že účastníkům právního vztahu je zřejmé, co je předmětem smlouvy“. Městský soud tak upřednostnil ryze jazykový výklad samotného textu smlouvy, aniž by jakkoliv reflektoval autonomní projev vůle a úmysl jejich smluvních stran (tj. stěžovatelů a společnosti ARIPUANÁ, a. s.), explicitně vyjádřené již v samotném textu předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, v nichž zohlednily („jsou si vědomy“) skutečnost, že v době kontraktace ještě nebylo objektivně možné jednoznačně specifikovat a vymezit v budoucnu převáděné spoluvlastnické podíly stěžovatelů na společných částech bytového domu („může dojít vzhledem ke skutečné výstavbě k dílčí úpravě velikosti podlahové plochy jednotky a všech nebo některých spoluvlastnických podílů“), s čímž také současně vyslovily souhlas („absenci těchto údajů nepovažují za vadu, jež by činila tuto smlouvu neplatnou, resp. jež by zavdala důvod ke zpochybňování její platnosti“ – viz výše citovaná ustanovení v čl. 2.4 a 3.2 smlouvy). Nadto městský soud rovněž nijak nezohlednil ani následné konání jejich smluvních stran, když na základě jejich parametrů a takto vymezeného předmětu smlouvy posléze uzavřely dne 2. 9. 2009 „kupní smlouvu o převodu vlastnictví jednotek a spoluvlastnických podílů k pozemkům“, na jejímž základě došlo nejen k převodu bytové jednotky, ale i spoluvlastnických podílů ke společným částem bytového domu. Městským soudem použitý formalistický výklad, spočívající ve výkladu samotného smluvního textu, bez ohledu na autonomní projev vůle smluvních stran a jejich úmysl, potvrzený nejen v samotném textu smlouvy, ale i jejich následným jednáním, se tak dle Ústavního soudu nachází nejen v přímém rozporu s výše předestřenými ústavněprávními východisky, jak ostatně Ústavní soud obdobným způsobem konstatoval i v případě řešeném v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 546/03 („formalismus obecných soudů spočívající toliko ve výkladu smluvního textu z něj samotného, bez ohledu na účel úkonu, spočívající ve vůli účastníků

smluvního vztahu, uplatněný při výkladu právního úkonu jednotlivce, lze v důsledku vztáhnout také na formalismus interpretace samotné právní normy“), ale koneckonců nerespektuje ani zásady výkladu právních úkonů, vymezené v tehdy platném ustanovení § 35 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 (s níž zcela koresponduje současná právní úprava v občanském zákoníku, konkrétně v ustanovení § 555 a násl. a zejména pak § 556 odst. 2), dle kterých je právní úkony vyjádřené slovy třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle (úmyslu) toho, kdo právní úkon učinil, přičemž se přihlédne k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají.

27. V tomto ohledu se proto Ústavní soud nemůže ztotožnit ani s konkrétním právním názorem městského soudu, pokud příslušné ustanovení předmětné smlouvy o smlouvě budoucí vymezující v budoucnu převáděné spoluvlastnické podíly stěžovatelů ke společným částem domu na základě „vzájemného poměru velikosti podlahové plochy jednotek k celkové ploše všech jednotek v domě“ považuje za natolik „neurčitě“, „vágní“ či „nic nevypovídající o faktické velikosti jejich spoluvlastnického podílu“, že vyvolává následek v podobě neplatnosti smlouvy (ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964), a to pro neurčitost jejího obsahu a nedodržení obligatorních náležitostí podle ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb.

28. Ústavní soud si je samozřejmě vědom toho, že v době uzavírání předmětné smlouvy o smlouvě budoucí a rovněž v době rozhodování obecných soudů byla citovaná právní úprava, obsažená v zákoně č. 72/1994 Sb., platnou, a nemá ani důvod jakkoliv zpochybňovat účel zde zakotveného požadavku na vymezení převáděných spoluvlastnických podílů ke společným částem domu coby obligatorní náležitosti smlouvy o převodu bytu, který spočívá především v potřebě určení rozsahu, v jakém se vlastník bytové jednotky bude podílet jak na správě, tak i na nákladech údržby společných částí domu. Současně je ovšem Ústavní soud toho názoru, že městský soud v nyní projednávaném případě splnění tohoto požadavku na obligatorní vymezení převáděných spoluvlastnických podílů ke společným částem domu vložil příliš restriktivním způsobem a při výkladu příslušných ustanovení smlouvy o smlouvě budoucí postupoval v rozporu s výše předestřeným principem výkladu smluv, neboť upřednostnil výklad zakládající neplatnost předmětné smlouvy, ačkoliv z následného chování smluvních stran zřetelně vyplývá, že jimi takto učiněný konkrétní projev vůle (vymezení spoluvlastnických podílů stěžovatelů ke společným částem domu a jejich zamýšlený převod) byl pro ně dostatečně srozumitelný, určitý a současně i závazný, což ostatně následně i dostatečně potvrdily uzavřením uvedené kupní smlouvy.

29. V této souvislosti nemůže Ústavní soud ani přisvědčit tak jednoznačně formulovanému závěru městského soudu, že uvedené podmínky (splnění obligatorních náležitostí dle zákona č. 72/1994 Sb.) je třeba stejnou měrou klást jak na samotnou smlouvu o převodu bytu, tak i na smlouvu o smlouvě budoucí, v níž teprve smluvní strany vyjadřují svou vůli v budoucnu uzavřít kupní smlouvu (smlouvu o převodu bytu), přičemž považují za vhodné a žádoucí již nyní vymezit její některé klíčové parametry a podmínky. Ostatně je obecně známo, že se v praxi tento kontraktační postup vyskytuje relativně často právě v souvislosti s prodejem bytů v plánovaných či již započatých, nicméně zdaleka nedokončených projektech výstavby nových bytových domů či komplexů, kdy již v průběhu realizace stavby dochází k uzavírání příslušných smluv týkajících se převodu jednotlivých bytových jednotek, jako tomu bylo koneckonců i v nyní projednávaném případě stěžovatelů. Za dané situace, kdy je stavba bytového domu teprve realizována, je tak dle Ústavního soudu objektivně téměř nemožné v době uzavírání smlouvy o smlouvě budoucí vždy dostat požadavku na bližší a specifičtější konkretizaci (kupříkladu uvedením přesných výměrů v m²) v budoucnu převáděných spoluvlastnických podílů ke společným částem (teprve budovaného) domu, jak jej restriktivně dovozuje městský soud ze znění ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb.

30. V této souvislosti lze poukázat i na skutečnost, že současná právní úprava obsažená v občanském zákoníku týkající se smluvních závazků ve vztahu k převodům bytů, nahrazující úpravu v citovaném zákoně č. 72/1994 Sb., opustila v ní převažující „kogentní“ charakter právní úpravy smluv o převodu bytů, projevující se mj. právě i v podrobném vymezení obligatorních náležitostí jejich obsahu, a lze tak konstatovat, že zcela nepochybně mnohem více reflektuje výše předestřený ústavní princip i základní právo jednotlivců na respektování jejich autonomie vůle (smluvní svobody), než tomu bylo v úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 či obecně v soukromoprávních předpisech (včetně citovaného zákona č. 72/1994 Sb.), která naopak u celé řady smluvních typů upřednostňovala kogentní výčet obligatorních náležitostí dané smlouvy (pod hrozbou vyslovení její neplatnosti), tedy úpravu autonomií vůle smluvních stran značně omezující. Současně si je ovšem Ústavní soud vědom toho, že uvedená skutečnost nemá z hlediska přímých dopadů na nyní projednávaný případ stěžovatelů žádnou významnou relevanci, neboť přechodné ustanovení § 3063 občanského zákoníku, dle Ústavního soudu nepřilišh racionálně, rozlišuje a současně zavádí odlišný právní režim (a to i do budoucna) pro „staré“ bytové jednotky, tj. vzniklé před nabytím účinnosti občanského zákoníku k 1. 1. 2014, a „nové“ bytové jednotky, vzniklé již za doby účinnosti občanského zákoníku.

31. V neposlední řadě si je Ústavní soud rovněž vědom toho, že námitku neplatnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí vnesla přímo jedna

z jejich smluvních stran (společnost ARIPUANA, a. s.), a to dokonce až v odvolacím řízení. Tato skutečnost na straně jedné z procesního hlediska, tj. z hlediska přípustnosti a posouzení její důvodnosti, sice neměla dle městského soudu žádný význam, a v tomto ohledu se Ústavní soud s jeho názorem ztotožňuje, a nesouhlasí tedy s tvrzením stěžovatelů, že postupem městského soudu, pokud se jí meritorně zabýval, došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces. Na straně druhé ovšem tato skutečnost dle Ústavního soudu současně představuje jednu z významných okolností, kterou je třeba zohlednit při zkoumání úmyslu smluvních stran, a to se zřetelem k jejich následnému chování. Nelze totiž pominout, že tuto námitku neplatnosti smlouvy o smlouvě budoucí společnost ARIPUANA, a. s., vznesla v souvislosti s řízením o žalobním nároku stěžovatelů ze smluvní pokuty za nedodržení původního termínu dokončení stavby bytového domu, kde byla v postavení žalované, přičemž tak učinila právě až ve svém odvolání ze dne 31. 1. 2013, tj. po uplynutí více než 5 let od uzavření předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, aniž by její platnost předtím jakkoliv zpochybňovala, a to nejen v řízení před obvodním soudem, ale ani v souvislosti s uzavíráním samotné „kupní smlouvy o převodu vlastnictví jednotek a spoluvlastnických podílů k pozemkům“. Na základě výše uvedeného by tak bylo možné usuzovat, že se jednalo spíše o procesní taktiku žalované, jak se bránit stěžovateli vznesenému nároku ze smluvní pokuty, než snahu o zpochybnění platnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí jako celku (tedy nejen ujednání o smluvní pokutě). Ani tyto okolnosti ovšem městský soud při svém rozhodování nijak nezohlednil (dle názoru Ústavního soudu zcela nesprávně), a to tím spíše, že za daných okolností (zejména se zřetelem k chování žalované po uzavření předmětné smlouvy o smlouvě budoucí) by bylo žádoucí zvážit, zda se z její strany nejednalo o výkon práva v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964), resp. zneužití práva (ve smyslu ustanovení § 8 občanského zákoníku) v podobě porušení zákazu *venire contra factum proprium*, tj. výkon práva oprávněného, který je v rozporu s jeho předchozím jednáním (blíže k tomu srov. Melzer, F., Tégl, P., a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. Praha : Leges, 2013, s. 166 a násl.).

IV. D. Usnesení Nejvyššího soudu

32. Ústavní soud se dále zabýval ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu, kterým bylo podle ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítnuto dovolání stěžovatelů jako nepřipustné. Stěžovatelé ve způsobu, jakým Nejvyšší soud posoudil důvodnost jimi podaného dovolání, spatřují porušení svého práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy).

33. Přestože Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že plně respektuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ohledně toho, ve kterých případech je podání tohoto mimořádného opravného prostředku přípustné, jelikož si je dobře vědom skutečnosti, že z ústavního pořádku České republiky a ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek ze dne 17. 1. 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65) nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku, tím méně pak na jeho meritorní přezkum, nelze z uvedených závěrů v žádném případě dovodit, že se rozhodování o nich může ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59); nález sp. zn. IV. ÚS 948/15 ze dne 11. 6. 2015 (N 108/77 SbNU 567) či nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

34. Pokud tedy za dané situace Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném usnesení odmítl dovolání stěžovatelů a ztotožnil se s právním názorem městského soudu ohledně neplatnosti předmětné smlouvy o smlouvě budoucí, neboť i on dospěl k závěru, že smlouva „sice obsahuje popis (budoucího) bytu, jeho příslušenství, velikost jeho podlahové plochy a odkaz na schematický plán bytu, který je součástí přílohy smlouvy [čl. III. odst. 3.1 písm. a) smlouvy], postrádá však dostatečně určité, tj. konkrétní vymezení převáděných spoluvlastnických podílů na společných částech domu“, pak ani Nejvyšší soud nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatelů (čl. 4 Ústavy), neboť jak již bylo výše zdůrazněno, i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzovaném případě stěžovatelů neučinil. Na uvedeném závěru nic nemění Nejvyšším soudem v odůvodnění usnesení deklarované tvrzení, že i „dovolací soud nadále zastává zásadu, že jsou-li ve vzájemném konfliktu interpretační alternativy, z nichž jedna zakládá neplatnost smlouvy a druhá nikoliv, uplatní se pravidlo priority výkladu nezakládajícího neplatnost smlouvy“, neboť takové tvrzení zůstává bez významu, pokud nenachází odraz rovněž ve způsobu posouzení samotného případu, jestliže je následně překonáno tvrzením, že „platí pouze za předpokladu, že výklad nezakládající neplatnost smlouvy je vůbec možný“, ačkoliv okolnosti nyní projednávaného případu stěžovatelů svědčí o opaku.

V. Závěr

35. S ohledem na výše uvedené tak Ústavní soud dospěl k závěru, že městský soud použitým výkladem obsahu předmětné smlouvy o smlouvě

budoucí a na jeho základě formulovaným právním závěrem o její neplatnosti z důvodu neurčitosti vymezení v budoucnu převáděných spoluvlastnických podílů stěžovatelů na společných částech bytového domu dostatečně nezohlednil vůli smluvních stran uzavírajících předmětnou smlouvu o smlouvě budoucí a jejich následné chování, čímž nejen nepřipustně omezil právo stěžovatelů na autonomní projev vůle, zaručené v čl. 2 odst. 3 Listiny, ale v konečném důsledku porušil i jejich právo vlastnit majetek, zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny.

36. Jestliže pak za dané situace Nejvyšší soud napadeným usnesením následně odmítl dovolání stěžovatelů, je třeba konstatovat, že ani Nejvyšší soud nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatelů (čl. 4 Ústavy), neboť i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzovaném případě stěžovatelů neučinil.

37. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil. Vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že předmětnou smlouvu o smlouvě budoucí nelze hodnotit jako neplatnou, tak musí městský soud znovu posoudit odvolání žalované proti citovanému rozsudku obvodního soudu, a to především z hlediska uplatněné odvolací námitky zpochybňující právní závěr obvodního soudu ohledně oprávněnosti stěžovatelí vzneseného žalobního nároku ze smluvní pokuty.

38. Stěžovateli v ústavní stížnosti přednesenému návrhu, aby společností ARIPUANA, a. s., byla Ústavním soudem uložena „povinnost uhradit stěžovatelům náhradu nákladů řízení před soudy všech stupňů, včetně náhrady nákladů za zastupování před Ústavním soudem“, který Ústavní soud v části, jež se týká řízení před Ústavním soudem, posoudil jako návrh ve smyslu ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, Ústavní soud nevyhověl, neboť zde neshledal naplnění podmínek, vymezených v citovaném ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, jelikož o tímto ustanovením předjímaný „odůvodněný případ“ se zde nejedná, protože stěžovatelé nijak nevyložili, v čem spatřují podmínky pro využití tohoto výjimečného institutu. Zbylou částí návrhu se Ústavní soud nezabýval, neboť k rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy není příslušný, navíc v nyní projednávaném případě se obecné soudy budou muset rovněž znovu zabývat i otázkou nákladů řízení.

39. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 14

K dokazování v odvolacím občanském soudním řízení

Jestliže odvolací soud dospěje k odlišným skutkovým závěrům než soud nalézací, aniž by se vypořádal se všemi podstatnými důkazy, z nichž nalézací soud vycházel, a jestliže jeho skutkové závěry nemají oporu v provedeném dokazování, poruší tím právo na spravedlivý proces chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 26. ledna 2016 sp. zn. IV. ÚS 2273/14 ve věci ústavní stížnosti A. G., právně zastoupené JUDr. Petrem Grobelným, advokátem, se sídlem Sokolská 21, Ostrava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. 3. 2013 sp. zn. 69 Co 742/2012, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně a byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba týkající se nároku na odškodnění za ztížení společenského uplatnění, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. 25 Cdo 2687/2013 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. 3. 2013 sp. zn. 69 Co 742/2012 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. 25 Cdo 2687/2013 došlo k zásahu do základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces, jež je jí garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. 3. 2013 sp. zn. 69 Co 742/2012 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. 25 Cdo 2687/2013 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 4. 7. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Stěžovatelka se žalobou ze dne 15. 1. 2008 domáhala zaplacení náhrady škody za bolestné a ztížení společenského uplatnění, neboť utrpěla vážný úraz, za který nesl odpovědnost žalovaný. Ten byl provozovatelem motorového vozidla, které řídil jeho podnapilý bratr. V průběhu řízení před soudem prvního stupně došlo k úpravám žaloby, přičemž konečný žalobní nárok zněl na odškodnění za ztížení společenského uplatnění.

4. Z ústavní stížnosti i z napadených rozhodnutí obecných soudů je zřejmé, že jak stěžovatelka, tak i obecné soudy považovaly pro posouzení vzniku nároku na odškodnění rozhodné zhodnocení otázky promlčení. K předmětnému úrazu přitom došlo dne 29. 12. 2004 a žaloba byla podána dne 15. 1. 2008.

5. Ve vztahu ke ztížení společenského uplatnění platí tříletá objektivní a dvouletá subjektivní promlčecí doba, která počíná běžet ode dne ustálení zdravotního stavu. K tomu dochází zpravidla po jednom roce od úrazu. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti poukazuje na to, že má po úrazu psychické problémy a úraz ji nepoznamenal pouze traumatem fyzickým, ale též psychickým.

6. Stěžovatelka konstatovala, že za účelem zjištění jejího zdravotního stavu byl ve věci ustanoven znalec MUDr. Jan Andrlé, který je znalcem z oboru zdravotnictví pro odvětví chirurgie. Tento znalec provedl bodové hodnocení, a přestože k tomu nebyl vzhledem ke své specializaci kompetentní, vyjádřil se v tom smyslu, že psychická újma zde není a k ustálení zdravotního stavu došlo již v září 2005, tj. cca devět měsíců po úraze. Dne 2. 2. 2010 rozhodl soud prvního stupně tak, že žalobu zamítl. Z odůvodnění je zřejmé, že v dané věci dospěl k závěru, že nárok žalobkyně je již promlčen.

7. K podanému odvolání krajský soud rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku mimo jiné uvedl, že okolnost, kdy došlo k ustálení zdravotního stavu poškozené, je třeba hodnotit komplexně, a je-li k posouzení této skutkové otázky zapotřebí znalosti z více lékařských oborů, je nutno ustanovit znalce, do jehož odvětví posuzovaná otázka převážně spadá.

8. Soud prvního stupně proto pověřil MUDr. Pavla Žádníka, CSc., znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, vypracováním znaleckého posudku. Nálezací soud následně rozhodl tak, že rozsudkem ze dne 28. 6. 2012 sp. zn. 12 C 15/2008 zavázal žalovaného k zaplacení částky 223 200 Kč s příslušenstvím a nákladů řízení.

9. K odvolání žalovaného změnil krajský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl. Důvodem byla především ta skutečnost, že podle jeho mínění došlo k ustálení zdravotního stavu žalobkyně z hlediska somatického (znalecký posudek MUDr. Andrleho) v září 2005. Z obsahu spisu krajský soud dovodil, že po skončení léčby somatického zdravotního stavu stěžovatelky došlo ke zhoršení dalšího následku zdravotního poškození, a to jejího psychického stavu. Okolnost, že se u žalobkyně vyvinula psychiatrická choroba po uplynutí tří a půl let od dopravní nehody, není podle krajského soudu důvodem pro závěr, že zdravotní stav žalobkyně při dřívějším hodnocení nebyl ustálen, nýbrž je důvodem k odškodnění nastalého nepředpokládaného zhoršení zdravotního stavu. Podle odvolacího soudu se tak jedná o nový, relativně samostatně vzniklý nárok na odškodnění ztížení společenského uplatnění, který však není předmětem daného řízení.

10. Stěžovatelka se s tímto právním názorem neztotožnila, podala dovolání k Nejvyššímu soudu, který jej ústavní stížností napadeným usnesením odmítl.

11. V předmětné ústavní stížnosti má stěžovatelka za to, že se odvolací soud znaleckým posudkem znalce MUDr. Žádníka vůbec nezabýval, a dospěl tak ke zcela absurdním závěrům. Stěžovatelka ve svém návrhu akcentuje především závěry tohoto znalce, podle něhož posttraumatická stresová porucha vzniká cca do šesti měsíců po úraze. Z jejího tvrzení dále vyplývá, že své psychické problémy neřešila dříve především z toho důvodu, že její praktická lékařka ji v souvislosti s uvedeným nabádala k tomu, že musí být silná. Na závěry jmenovaného znalce, obsažené ve znaleckém posudku, se stěžovatelka odvolává i v tom směru, že nelze konkrétně určit den ani týden, kdy došlo ke stabilizaci psychického stavu. Domnívá se však, že k němu došlo až po návštěvě psychiatrické ambulance a nasazení antidepressiv. Shodně s uvedeným stěžovatelka poukázala na výslech znalce před soudem prvního stupně, kde tento uvedl, že dle jeho názoru došlo k ustálení zdravotního stavu žalobkyně až po nasazení antidepressiv, tj. v červenci 2008.

12. Stěžovatelka v ústavní stížnosti dále poukázala na stabilní soudní judikaturu, podle níž je třeba zdravotní stav postiženého hodnotit jako celek a jako u celku také dochází k ustálení zdravotního stavu. Z výše uvedeného pak stěžovatelka dovozuje, že pokud došlo k ustálení zdravotního stavu z pohledu psychické újmy (která zde existovala po celou dobu), až po návštěvě psychiatra, pak je zjevné, že s ohledem na časové souvislosti nebyla žaloba podána opožděně a její nárok se nepromlčel.

13. Rozhodnutí krajského soudu považuje stěžovatelka za překvapivé, nelogické a nesprávné. Odvolací soud si podle stěžovatelky řádně neujasní, co je vlastně předmětem řízení. Stěžovatelka se od samého počátku

domáhala odškodnění za způsobené psychické trauma. O tom má svědčit ostatně i to, že soud prvního stupně nechal provést znalecký posudek. Navrhovatelka nesouhlasí s tím, že by ke zhoršení jejího psychického stavu došlo až po skončení léčby jejího somatického zdravotního stavu, o tom ostatně svědčí i provedený znalecký posudek. Podle něj psychické trauma vzniklo asi do půl roku od úrazu. Je nepochybné, že psychická újma existovala již od září 2005. Stěžovatelka si na psychické problémy stěžovala dlouhodobě, a to jak své praktické lékařce, tak i členům rodiny. Teprve po návštěvě u MUDr. Turkové a nasazení antidepresiv došlo k ustálení jejího zdravotního stavu.

14. Stěžovatelka dále zásadně nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, podle něhož by se v případě psychické újmy jednalo o nový, relativně samostatně vzniklý nárok na odškodnění za ztížení společenského uplatnění, který však není předmětem řízení. Není v moci žalobce presumovat, že se může v dané věci jednat o zhoršení zdravotního stavu. Jedná se o otázku čistě znaleckou. Pokud soud podle stěžovatelky dospěl k závěru, že se jedná o dva nároky se samostatně běžící promlčecí lhůtou, pak měl, aby jeho rozhodnutí nebylo překvapivým, vyzvat žalobkyni, aby nárok rozdělila a doplnila.

15. Stran napadeného usnesení Nejvyššího soudu stěžovatelka konstatuje, že dovolání bylo odmítnuto zcela vágním a nepřezkoumatelným způsobem. Dovolací soud uvedl s odkazem na svůj judikát sp. zn. 21 Cdo 752/2010, že v případě zhoršení zdravotního stavu vzniká nový nárok, aniž by se zabýval otázkou ustálení zdravotního stavu jako celku, a nevypořádal se s argumentací stěžovatelky, podle níž psychická újma existovala zjevně před tím, než došlo k jejímu zjištění. Ostatní námitky stěžovatelky nepovažoval Nejvyšší soud za působitelný dovolací důvod.

16. Z výše uvedených důvodů má stěžovatelka za to, že v řízení před krajským soudem a v řízení před Nejvyšším soudem došlo k zásahu do jejích ústavně zaručených základních práv a svobod, jež jsou jí garantovány čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

III.

17. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti konstatoval, že ve svém rozhodnutí vycházel z toho, že odvolací soud posoudil otázku promlčení nároku žalobkyně v souladu s rozhodovací praxí, a v dalších nastolených otázkách nebyly splněny podmínky přípustnosti dovolání. Nejvyšší soud poukázal na skutečnost, že námitky stěžovatelky týkající se jejího zdravotního stavu jsou otázkami skutkovými, které Nejvyššímu soudu nepřísluší posuzovat. Z rozhodnutí dovolacího soudu nevyplývá ani stěžovatelkou uvedená „absurdita“, že by se na samotný nárok, v souvislosti se zhoršením jejího zdravotního stavu, vztahoval běh promlčecí lhůty

prvotního nároku. Nejvyšší soud ve svém odůvodnění jasně uvedl, že dojde-li k nepředvídatelným změnám zdravotního stavu, lze odškodnit další nastalé zhoršení původního poškození zdraví.

18. V replice k vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatelka uvedla, že tento si neujasníl podstatu ústavní stížnosti. Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala odškodnění za ztížení společenského uplatnění jako celku, tedy fyzického i psychického traumatu. Nejvyšší soud si ve svém rozhodnutí podle stěžovatelky nevšímá toho, že odvolací soud zamítl předmětnou žalobu s tvrzením, podle něhož je psychická újma samostatným nárokem, který nebyl předmětem sporu. S tím stěžovatelka zásadně nesouhlasí, neboť o psychické újmě se hovoří jak v žalobě, tak i v jejím doplnění a rovněž nelze přehlížet, že k psychické újmě stěžovatelky byl vypracován znalecký posudek. Závěrem stěžovatelka poukázala na to, že odvolací soud rozhodl o věci dne 26. 3. 2013 s vědomím, že žalobkyně se již nebude moci vzhledem k promlčení domáhat nároku odškodnění psychické újmy.

19. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že MUDr. Jan Andrlé, znalec v oboru zdravotnictví, odvětví chirurgie, se ke zdravotnímu stavu stěžovatelky vyjadřoval komplexně, tj. ke všem utrpeným traumatům. Nikoli tedy jen k jednotlivým traumatům, jak se snaží dovodit stěžovatelka. Stran závěrů znalce MUDr. Pavla Žádníka, CSc., podle něhož dané duševní onemocnění vzniká do šesti měsíců po závažné traumatické události, vedlejší účastník upozornil na závěr téhož znalce, podle něhož zasazení vývoje psychického stavu stěžovatelky do časových souvislostí odpovídá pouze učebnicovému příkladu. V konkrétním případě to může být u jednotlivých pacientů jiné. V projednávaném případě byla posttraumatická stresová porucha u stěžovatelky diagnostikována až 14. 10. 2008, tedy tři roky poté, co se ustálil její somatický zdravotní stav. Pokud šlo o ustálení zdravotního stavu ohledně psychického onemocnění stěžovatelky, zde znalec k závěru, že by stav byl již ustálen, nedospěl, tudíž odvolací soud správně dovodil, že tento nárok zatím odškodnit nelze, a proto není předmětem probíhajícího řízení.

20. Je sice pravda, že žalobkyně tvrdila existenci psychických potíží již v žalobě, nicméně povinností účastníků je nejen tvrdit, ale i prokazovat. Žádný důkaz žalobkyně k tomuto tvrzení nenabídla a ani nemohla, neboť psychiatricku MUDr. Turkovou navštívila až po podání žaloby, poprvé dne 4. 6. 2008. Tehdy byl její stav hodnocen jako organická porucha osobnosti. První kontrola u MUDr. Turkové proběhla 3. 7. 2008, další 14. 10. 2008 a až tehdy jí byla diagnostikována posttraumatická stresová porucha.

21. Vedlejší účastník dále poukázal na závěr nalézacího soudu, podle něhož promlčecí doba ještě ani nezačala běžet, neboť psychický stav stěžovatelky ještě není ustálen. Žaloba napadla na soud až poté, co se

stěžovatelka dozvěděla o existenci škody spočívající ve ztížení společenského uplatnění. Stěžovatelka se podle vedlejšího účastníka cestou ústavní stížnosti snaží zvrátit negativní důsledky opožděně podané žaloby, když spojuje odškodnění fyzických a psychických traumat, z nichž psychické však ještě odškodnitelné nebyly. Pokud by vedlejší účastník připustil, že k odškodňování ztížení společenského uplatnění se může přistoupit až poté, co je komplexně celé léčení ukončeno, vznikne nebezpečná situace, která by měla za následek jednak právní nepromlčitelnost nároku a jednak vznik situace, že nárok na ztížení společenského uplatnění bude neodškodnitelný, neboť žalovaný by se mohl bránit tím, že nelze vyloučit další zhoršení zdravotního stavu.

22. V replice k vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelka shrnula svoji předchozí právní argumentaci. Mimo jiné uvedla, že z výsledku znalce jasně vyplynulo, že k ustálení zdravotního stavu žalobkyně došlo až po nasazení antidepresiv, tj. v červenci 2008. Ztížení společenského uplatnění ve vztahu k psychické újmě tak bylo možno poprvé obodovat asi dva až tři měsíce po návštěvě žalobkyně u MUDr. Turkové. Dále pak stěžovatelka nesohlasí s tím, že by se svým návrhem snažila zvrátit negativní důsledky opožděně podané žaloby tím, že spojuje odškodnění fyzických a psychických traumat. Podle ní je důvodem především ta skutečnost, že stěžovatelka je laik a je pouze na medicínském posouzení, k jakému vyhodnocení dojde ve vztahu ke stabilizaci zdravotního stavu. Promlčecí doba v předmetném případě počala podle stěžovatelky běžet od ustálení jejího zdravotního stavu, a dojde-li ke zhoršení zdravotního stavu, pak od tohoto zhoršení.

IV.

23. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky); není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Ústavní soud především podotýká, že jedním z principů, představujících neopominutelnou součást práva na spravedlivý proces a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů a ostatních veřejných orgánů svá rozhodnutí řádně odůvodnit. Ústavní soud již mnohokrát konstatoval, že pokud odůvodnění neobsahuje odkaz na relevantní důkazy, je

posuzované rozhodnutí soudu nepřezkoumatelné, čímž právní závěry soudu vedou k porušení ústavního principu zákazu libovůle v rozhodování, což vede zároveň k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny [např. nález sp. zn. III. ÚS 271/96 ze dne 6. 3. 1997 (N 24/7 SbNU 153) a sp. zn. III. ÚS 103/99 ze dne 3. 2. 2000 (N 17/17 SbNU 121)]. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo v nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplynají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy.

25. Podle názoru Ústavního soudu je z hlediska podústavního práva v předmětném případě podstatné především posouzení toho, kdy došlo u stěžovatelky k ustálení jejího zdravotního stavu, resp. od kdy lze počítat běh promlčecí lhůty pro případné odškodnění za způsobenou újmu. Z hlediska ústavního je pak významnou především ta skutečnost, jak se obecné soudy se svými skutkovými a právními závěry vypořádaly v rámci napadených soudních rozhodnutí.

26. Zatímco nalézací soud vyšel z toho, že stěžovatelka začala trpět psychickými problémy do několika měsíců od nehody, soud odvolací uzavřel, že psychické problémy se u stěžovatelky projeví až po skončení léčby somatického zdravotního stavu jako další následek zdravotního poškození. Z toho se pak také u obou soudů odvíjí jiný počátek běhu promlčecí doby.

27. Za účelem posouzení výše uvedeného si Ústavní soud vyžádal spis Okresního soudu v Přerově sp. zn. 12 C 15/2008, z něhož zjistil následující skutečnosti. Jmenovaný okresní soud nechal zpracovat MUDr. Jana Andrlého, znalce z oboru zdravotnictví, odvětví chirurgie, oboru traumatologie, znalecký posudek. Z něj mimo jiné vyplývá, „že ve srovnání se zdravotním stavem před úrazem došlo jednoznačně ke snížení kvality života žalobkyně jak po fyzické, tak především po psychické stránce. Psychické obtíže, které u žalobkyně po úraze jednoznačně dominují, nemůžu vzhledem ke své specializaci hodnotit“, srov. č. I. 78. V závěru znalec konstatoval, že „k ustálení zdravotního stavu poškozené, v souvislosti s úrazem ze dne 29. 12. 2004, došlo cca v září 2005, kdy byla ukončena rekonvalescence po provedené abdominoplastice (operace kýly)“, srov. č. I. 80.

28. Z uvedeného je zřejmé, že MUDr. Andrlé konstatoval ustálení somatického zdravotního stavu stěžovatelky k září 2005. Posuzování psychického stavu pacientky se jmenovaný znalec výslovně zdržel s odůvodněním, že toto nepřísluší jeho odbornosti.

29. Zkoumáním psychického zdravotního stavu stěžovatelky po dopravní nehodě byl pověřen MUDr. Pavel Žádník, CSc., znalec z oboru

zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Z jeho znaleckého posudku vyplývá, že stěžovatelka se dostavila do ordinace psychiatricky MUDr. Turkové poprvé dne 4. 6. 2008, a to na doporučení praktického lékaře. Dřívější návštěvu u odborníka neučinila z toho důvodu, že jí praktická lékařka sdělila, že musí být silná, a její matka ji z této návštěvy zrazovala, neboť by návštěva psychiatrie mohla být zneužita proti ní. Posttraumatická stresová porucha tak byla u stěžovatelky diagnostikována až 14. 10. 2008. Podle znalce „se jedná o závažné dušení onemocnění, které vzniká do šesti měsíců po závažné traumatické události ... Latence rozvoje příznaků od traumatické události může trvat týdny až měsíce ... Průběh poruchy bývá proměnlivý. Fakt, že žalobkyně vyhledala psychiatra až cca tři roky po úrazu, diagnostický závěr nemění, žalobkyně prodělala komoci mozkovou, která se mohla projevat oslabením volní složky, a podléhala vlivu praktické lékařky a rodinných příslušníků, kteří vnímali psychiatrické vyšetření a léčbu jako stigmatizující záležitost“ (srov. č. l. 200 až 201).

30. Z výše uvedeného lze seznat, v jakém období působí posttraumatická stresová porucha ve své latentní podobě a kdy se projevuje. Současné nelze přehlížet závěrečnou noticku znalce týkající se časového zasazení jeho diagnostického závěru.

31. Odvolací soud v předmětném případě ze spisu dovodil, že po skončení léčby somatického zdravotního stavu došlo u žalobkyně ke zhoršení dalšího následku zdravotního poškození, a to psychického stavu. Podle náhledu Ústavního soudu se však v předmětném případě jedná o extrémní rozpor mezi vykonanými skutkovými zjištěními a právními závěry odvolacího soudu.

32. Z napadeného rozsudku není zřejmé, z čeho krajský soud dovodil, že se posttraumatická stresová porucha vyvinula u stěžovatelky po uplynutí tří a půl let od dopravní nehody. Tento závěr nevyplývá z žádného znaleckého posudku ani jiného skutkového zjištění. Stěží jej lze dovodit jen z data návštěvy odborného lékaře. Uvedenému pak nutně odpovídá i nesprávný právní závěr, podle něhož došlo u stěžovatelky ke vzniku relativně nového nároku na odškodnění za ztížené společenské uplatnění.

33. Stran provedených důkazů a z nich vyvozených skutkových a právních závěrů lze poukázat na rozhodnutí soudu prvního stupně. Ten se věci relativně podrobně zabýval a v odůvodnění svého rozsudku uvedl konkrétní důkazy, z nichž vycházel při hodnocení, ať již somatického či psychického stavu stěžovatelky. Na rozdíl od nalézacího soudu se krajský soud nijak nevypořádal se závěrem MUDr. Žádníka, podle něhož dochází ke vzniku posttraumatické stresové poruchy do šesti měsíců od stresové události. Ze závěru znalce MUDr. Žádníka dále vyplývá, že časová prodleva mezi diagnostikou nemoci a jejím vznikem na jeho závěrech ničeho nemění. Jinými slovy řečeno, to, že nemoc nebyla včas diagnostikována, neznamená, že ji

stěžovatelka netrpěla. Pokud by chtěl odvolací soud setrvat na svém hodnocení skutkového stavu věci, musel by své závěry opřít o tomu odpovídající důkazy. Ve své podstatě by mu nezbývalo než nechat zpracovat další znalecký posudek, přičemž by se však musel vypořádat s tím, proč není posudek stávající dostatečným podkladem pro přijetí rozhodnutí.

34. Odvolací soud dospěl oproti rozhodnutí soudu prvního stupně k rozdílnému skutkovému a právnímu názoru, který vyústil v opačné rozhodnutí. Takový postup zásadně není v rozporu s platnou zásadou dvojinstančnosti řízení. Je však nepřipustné, aby se odvolací soud v takovém případě nevypořádal se všemi hledisky, která jsou dle zákonné úpravy v posuzované věci relevantní, a uceleně neposoudil okolnosti, které v řízení (včetně řízení před soudem prvního stupně) vyšly najevo [srov. nálezn Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005 (N 12/36 SbNU 133)]. Ústavní soud nemá v úmyslu jakkoli zasahovat do volného uvážení, které spadá do pravomoci obecných soudů. Současně však ve své judikatuře opakovaně zdůraznil, že zásada volného hodnocení důkazů neznamená, že by soud ve svém rozhodování měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí, a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry opře, a které opomene.

35. Ze skutkového stavu, podle něhož došlo v předmětném případě ke zhoršení zdravotního stavu stěžovatelky, vycházel ve svém odmítavém usnesení též Nejvyšší soud. Ten ve své podstatě pouze převzal skutková zjištění odvolacího soudu a již se nezabýval tím, zda tato mají reálnou oporu ve spise. Nejvyššímu soudu lze přisvědčit v tom smyslu, že posuzování skutkových otázek mu v zásadě nepřísluší. Nicméně Ústavní soud již v minulosti judikoval, že samotné posouzení otázky jako skutkové nezavazuje odvolací soud povinnosti posoudit, zda namítané pochybení soudu odvolacího nemohlo založit porušení ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky.

36. Na okraj lze uvést následující. Je sice pravda, že stěžovatelka navštívila patřičného odborného lékaře s určitým časovým odstupem, na druhou stranu však nelze přehlížet, že i osoby jí nejbližší ji varovaly před vznikem určitého společenského stigma. Pro řadu osob, zejména těch později narozených, nepředstavuje návštěva psychologa, či dokonce psychiatra žádnou větší obtíž. Nicméně stěžovatelka se svým věkem nachází v poněkud specifickém postavení a není příliš složité si představit, že pro ni, při jejich somatických zdravotních potížích a „radách“ osob nejbližších, na které jediné se mohla v těžkých chvílích spolehnout, byla návštěva psychiatra úkolem vskutku nelehkým. Pokud tedy stěžovatelka řešila své problémy s určitým časovým odstupem, lze mít pro to lidsky pochopení, byť se jistě nejedná o argument právní.

37. Ústavní soud ve své judikatuře k právu na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny stojí na stanovisku, že důvodem k jeho zásahu je až stav, kdy soudy očividně a neodůvodněně vybočily ze zákonných standardů dokazování (§ 120 a násl. o. s. ř.), nebo jestliže hodnocení důkazů a tomu přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu (vnitřního rozporu), případně jsou založeny na zcela neúplném (nedostatečném) dokazování [srov. kupř. rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255), sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165), sp. zn. II. ÚS 539/02 ze dne 28. 6. 2005 (N 131/37 SbNU 653), sp. zn. I. ÚS 585/04 ze dne 20. 7. 2005 (N 143/38 SbNU 117) a další]. Po posouzení ústavní stížnosti a spisového materiálu Ústavní soud dospěl k závěru, že taková v posledku uvedená situace v řízení před obecnými soudy nastala, a vzhledem k tomu mu nezbylo než konstatovat porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného základního práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

38. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť dospěl k názoru, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 15

**K právu na nestranného soudce
K zásadě presumpce nevinu v trestním řízení**

Státní orgány, zejména pak soudy, jsou povinny respektovat presumpci nevinu ve všech řízeních, tedy i v jiném řízení než v tom, v němž je příslušný trestný čin projednáván. I v těchto řízeních se musejí zdržet prohlášení, z nichž vyplývá, že považují určitou osobu za vinnou trestným činem, ačkoliv o vině této osoby nebylo žádným soudem pravomocně rozhodnuto. Postup, který neodpovídá tomuto pravidlu, je neústavní pro rozpor s čl. 40 odst. 2 Listiny (presumpce nevinu). Soudce, který ve svém rozhodnutí toto pravidlo nerespektuje, zpravidla bude v dalším rozhodování o osobě takto neprávem osočené považován za podjatého, a tudíž nebude nestranným soudcem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) – ze dne 27. ledna 2016 sp. zn. I. ÚS 1965/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Milana Vinklera, zastoupeného JUDr. Vladimírem Dvořáčkem, advokátem, se sídlem Sokolovská 32/22, Praha 8, proti výroku III usnesení Okresního soudu v Teplicích č. j. 6 T 149/2014-1238 ze dne 22. 12. 2014, kterým bylo rozhodnuto, že předseda senátu Okresního soudu v Teplicích není vyloučen z vykonávání úkonů trestního řízení ve stěžovatelově trestní věci, a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 4 To 109/2015-1409 ze dne 8. 4. 2015, jímž byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti usnesení okresního soudu.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 4 To 109/2015-1409 ze dne 8. 4. 2015 bylo porušeno základní právo stěžovatele na nestranného soudce podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a presumpce nevinu podle čl. 40 odst. 2 Listiny.

II. Toto usnesení se proto ruší.

III. V části směřující proti výroku III usnesení Okresního soudu v Teplicích č. j. 6 T 149/2014-1238 ze dne 22. 12. 2014 se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel je stíhán pro přečin nedovoleného ozbrojování podle § 279 odst. 1 trestního zákoníku, zločin nedovoleného ozbrojování podle § 279 odst. 3 písm. a), b), odst. 4 písm. b) trestního zákoníku a pro přečin padělání a pozměnění veřejné listiny podle § 348 odst. 1 trestního zákoníku. Věc je vedena u Okresního soudu v Teplicích (dále též jen „okresní soud“) pod sp. zn. 6 T 149/2014, předsedou senátu je Mgr. Martin Roubalík. Stěžovatel se již několikrát bránil ústavní stížností proti rozhodnutím, která obecné soudy v souvislosti s tímto trestním řízením vydaly. Ústavní soud žádné z těchto předchozích ústavních stížností nevyhověl.

2. Nejprve byl stěžovatel vzat do tzv. útěkové vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu. Jeho ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí Ústavní soud odmítl usnesením sp. zn. III. ÚS 2558/14 ze dne 14. 8. 2014 jako zjevně nepodstatnou.

3. Poté v rámci trestního řízení před okresním soudem stěžovatel učinil několik podání, v nichž uvedl, že předseda senátu Mgr. Roubalík ve spolupráci s policií manipuluje důkazními prostředky tak, aby bylo řízení vedeno a skončeno v neprospěch stěžovatele. Na základě toho předseda senátu Mgr. Roubalík podal na stěžovatele trestní oznámení pro podezření ze spáchání zločinu krivého obvinění podle § 345 odst. 2, odst. 3 písm. e) trestního zákoníku.

4. Následně okresní soud rozhodl, že předseda senátu Mgr. Roubalík je vyloučen z vykonávání úkonů v trestní věci stěžovatele. Okresní soud uvedl, že mezi stěžovatelem a předsedou senátu Mgr. Roubalíkem vznikl vztah „pachatel-poškozený“, resp. svědek, a že „výtky obžalovaného velmi citelně a subjektivně zasáhly do osobnostní a profesní sféry předsedy senátu, který [...] subjektivně cítí, že by již nemohl nestranně tr. věc [stěžovatele] rozhodnout a projednat“. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) ovšem poté ke stížnosti státní zástupkyně rozhodl, že Mgr. Roubalík z vykonávání úkonů v předmětné trestní věci stěžovatele vyloučen není. Stěžovatel proti tomuto rozhodnutí podal ústavní stížnost, v níž namítal, že podle jeho názoru Mgr. Roubalík není schopen v jeho věci nestranně rozhodovat. Tuto ústavní stížnost odmítl Ústavní soud usnesením sp. zn. IV. ÚS 252/15 ze dne 9. 2. 2015 jako zjevně neopodstatnou. Z tohoto usnesení plyne, že Ústavní soud tehdy nepovažoval skutečnost, že předseda senátu Mgr. Roubalík podal na stěžovatele kvůli jeho výrokům trestní oznámení, za problematickou z hlediska nestrannosti tohoto soudce.

5. Další ústavní stížnost stěžovatele týkající se předmětného trestního řízení Ústavní soud odmítl usnesením sp. zn. III. ÚS 1223/15 ze dne 21. 5. 2015 jako opožděnou.

6. Následně okresní soud usnesením č. j. 6 T 149/2014-1003 ze dne 20. 11. 2014 zamítl žádost stěžovatele o propuštění z vazby a nevyhověl ani návrhům na nahrazení vazby jiným opatřením. Stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí zamítl krajský soud usnesením č. j. 4 To 107/2015-1415 ze dne 8. 4. 2015.

7. Okresní soud dále v usnesení č. j. 6 T 149/2014-1238 ze dne 22. 12. 2014 výrokem I zamítl žádost stěžovatele o propuštění z vazby, výrokem II zamítl jeho žádost o bezplatnou obhajobu a napadeným výrokem III opět rozhodl, že předseda senátu Mgr. Roubalík není vyloučen z vykonávání úkonů v tomto trestním řízení. Stěžovatel totiž namítal, že předseda senátu Mgr. Roubalík se vůči němu dopustil trestného činu křivého obvinění tím, že na něho „nepravdivě podal trestní oznámení“ pro křivé obvinění (viz bod 3 výše). Okresní soud uvedl ve svém rozhodnutí, že tato námitka „postrádá (jako ostatně všechny předchozí) aspekt relevantnosti a racionality“ a není důvodná. Předseda senátu Mgr. Roubalík podle okresního soudu v trestním oznámení (viz bod 3 výše) a v původním rozhodnutí o svém vyloučení (viz bod 4 výše) „vysvětlil, proč se vůči němu [stěžovatel] dopustil zločinu křivého obvinění“. Podáním trestního oznámení na stěžovatele se tak předseda senátu „nedopustil téhož zločinu vůči [stěžovateli]“. Ze strany stěžovatele tak mělo jít „pouze o prázdné proklamace, které nemohou narušit nestrannost a nezávislost předsedy senátu“.

8. Stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí zamítl krajský soud napadeným usnesením č. j. 4 To 109/2015-1409 ze dne 8. 4. 2015. Co se otázky možné podjatosti Mgr. Roubalíka týče, ztotožnil se krajský soud s tím, že předseda senátu Mgr. Roubalík není vyloučen z úkonů v předmětné trestní věci. Krajský soud uvedl, že podle jeho názoru byla tato otázka již vyřešena v dřívějším usnesení krajského soudu ve spojení s usnesením Ústavního soudu, které se týkalo otázky podjatosti předsedy senátu Mgr. Roubalíka (bod 4 výše). Podle krajského soudu není důvodem k dalšímu rozhodování o věci tvrzení stěžovatele, že předseda senátu se svým trestním oznámením sám dopustil vůči stěžovateli trestného činu, ani trestní oznámení, které stěžovatel na předsedu senátu Mgr. Roubalíka podal.

9. Proti rozhodnutím uvedeným v bodech 6 až 8 se stěžovatel bránil ústavní stížností, v níž namítal, že soudy při rozhodování nerespektovaly tříměsíční lhůtu podle § 72 odst. 1 trestního řádu a nezabývaly se dostatečně možnostmi nahrazení vazby. Kromě zrušení těchto rozhodnutí se domáhal i toho, aby bylo nařízeno jeho okamžité propuštění z vazby. Ústavní soud tuto stížnost odmítl usnesením sp. zn. IV. ÚS 1383/15 ze dne 9. 6. 2015 zčásti jako návrh zjevně neopodstatněný, zčásti jako návrh, k jehož projednávání není Ústavní soud příslušný.

10. Poté stěžovatel podal další ústavní stížnost, o které Ústavní soud rozhoduje v tomto řízení. V této ústavní stížnosti stěžovatel argumentuje,

že obecné soudy porušily jeho právo na nezávislého a nestranného soudce podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Touto ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení stejné dvojice rozhodnutí (body 7 a 8 výše, konkrétně se domáhá zrušení výroku III rozhodnutí citovaného v bodě 7 a celého rozhodnutí citovaného v bodě 8) jako v předchozí ústavní stížnosti, avšak z jiného důvodu. V předchozí ústavní stížnosti (bod 9 výše) argumentoval, že soudy při rozhodování o vazbě nerespektovaly zákonnou lhůtu a dostatečně nezvážily možnosti nahrazení vazby, nyní argumentuje, že v jeho věci nerozhodoval nestranný soudce. Avšak i touto námitkou se Ústavní soud zabýval v jednom z předchozích řízení (bod 4 výše). Na základě zjištěných skutečností tehdy dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

II. Argumentace stran

11. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti poukázal na to, že předseda senátu Mgr. Roubalík v usnesení o svém vyloučení (viz bod 4 výše) uvedl, že se subjektivně cítí podjatý, neboť „výtky obžalovaného velmi citelně a subjektivně zasáhly do [jeho] osobnostní a profesní sféry“, a že by již nemohl nestranně trestní věc rozhodnout a projednat. Podle stěžovatele tím dokázal, že není nestranný, přičemž stěžovatel odkázal na náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 371/04 ze dne 31. 8. 2004 (N 121/34 SbNU 255), podle něhož je nestrannost soudce především subjektivní psychickou kategorií, o níž je schopen relativně přesně referovat toliko soudce sám.

12. Stěžovatel dále uvedl, že svými výroky (viz bod 3 výše) nemohl v žádném případě způsobit trestní stíhání předsedy senátu. Předseda senátu si toho jako právní profesionál měl být podle jeho názoru vědom. Trestním oznámením, které podal na stěžovatele, se předseda senátu sám mohl dopustit zločinu křivého obvinění. Stěžovatel měl proto „na svoji obranu“ podat trestní oznámení na předsedu senátu. Takto se stěžovatel a předseda senátu dostali do vzájemného postavení „pachatel-poškozený“, což má podle stěžovatele objektivně zakládat podjatost předsedy senátu. Objektivní podjatost dle stěžovatele dokazuje i stanovisko veřejnosti, které „vyjádřil spolek Liberty People [...], celá rodina a známí stěžovatele“.

13. Rozhodnutí okresního soudu bylo podle stěžovatele odůvodněno „zcela nedostatečně, neadekvátně a nesrozumitelně“. Navíc mělo dojít k „radikální změně právního názoru“, neboť dne 2. 10. 2014 soud předsedu senátu pro podjatost vyloučil, ale dne 22. 12. 2014 již nikoliv. Rovněž rozhodnutí krajského soudu je podle stěžovatele nedostatečné, neadekvátní a nesrozumitelné. Podle stěžovatele krajský soud „zmatečně tvrdí“, že okresní soud „znovu rozhodl, že není předseda senátu [...] vyloučen“, přestože podle usnesení okresního soudu ze dne 2. 10. 2014 vyloučen je.

14. Proto stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud zrušil výrok III napadeného usnesení okresního soudu a napadené usnesení krajského soudu.

15. Okresní soud a krajský soud ve svých vyjádřeních pouze odkázaly na předchozí rozhodnutí obecných soudů a Ústavního soudu v této věci, vzhledem k tomu Ústavní soud nepokládal za potřebné zasílat tato vyjádření stěžovateli.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Přípustnost ústavní stížnosti

16. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatel se domáhá zrušení napadených rozhodnutí pro porušení práva na nestranného soudce, neboť Mgr. Roubalík, předseda senátu Okresního soudu v Teplicích ve věci vedené u tohoto soudu pod sp. zn. 6 T 149/2014, je podle něho podjatý. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny podmínky pro věcné projednání této ústavní stížnosti. Zejména se musel vypořádat s tím, že stěžovatel již v minulosti podal dvě ústavní stížnosti, které se týkaly stejného trestního řízení, přičemž v jedné z nich stěžovatel napadl totožná rozhodnutí jako nyní (bod 9 tohoto nálezu), avšak z jiných důvodů. Ve druhé ústavní stížnosti stěžovatel argumentoval ve vztahu ke stejnému soudci ve stejném trestním řízení porušením práva na nestranného soudce (bod 4 tohoto nálezu). Obě ústavní stížnosti přitom byly usnesením odmítnuty, a to – v těchto částech – jako zjevně neopodstatněné.

17. Ústavní soud se svými usnesením vyjadřuje pouze k tomu, zda v okamžiku projednávání ústavní stížnosti byly splněny podmínky pro její věcné projednání [srov. § 42 odst. 1 a § 43 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Negativní rozhodnutí o této otázce nemůže bránit tomu, aby Ústavní soud později – budou-li již takové podmínky splněny – věcně projednal následnou ústavní stížnost. Jinými slovy, usnesení odmítající ústavní stížnost nepředstavuje překážku pro projednání pozdější ústavní stížnosti směřující proti totožným rozhodnutím. Rozhodující v takovém případě je, zda následná ústavní stížnost splňuje podmínky stanovené Ústavou a zákonem o Ústavním soudu. Je ovšem třeba poznamenat, že se překážka věci pravomocně rozsouzené (*rei iudicatae*) přesto uplatňuje i ve vztahu k usnesením Ústavního soudu. Právní posouzení skutečností v rámci dřívějšího řízení o ústavní stížnosti, byť uvedené pouze v usnesení, zakládá překážku věci pravomocně rozsouzené ve vztahu ke zvažovaným právním otázkám a skutečnostem. V řízení o pozdější ústavní stížnosti tedy Ústavní soud nemůže tyto skutečnosti hodnotit odlišně. To má zvláštní význam v případě usnesení, kterými je návrh odmítnut pro zjevnou neopodstatněnost [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], neboť

v takových případech se Ústavní soud v jisté míře vyjádřil i k podstatě návrhu (tzv. kvazimeritorní posouzení). V důsledku uvedeného platí, že „ústavní stížnost je ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zjevně neopodstatněná také v případě, kdy ji předestřené tvrzení o porušení základního práva a svobody bylo již dříve Ústavním soudem posouzeno a z něj vycházející (obdobná) ústavní stížnost jím byla shledána neopodstatněnou“ (usnesení sp. zn. I. ÚS 1895/13 ze dne 15. 8. 2013, usnesení sp. zn. III. ÚS 4460/12 ze dne 14. 2. 2013), a to bez ohledu na to, zda jsou napadena totožná rozhodnutí [shodně nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (N 215/71 SbNU 517), bod 10].

18. Ve světle uvedeného Ústavní soud konstatuje, že jeho předchozí usnesení nepředstavují překážku pro věcné projednání aktuální ústavní stížnosti stěžovatele. Tato stížnost splňuje podmínky stanovené pro věcné projednání Ústavou a zákonem o Ústavním soudu, zejména byla podána ještě včas.

19. V ústavní stížnosti směřující vůči totožným rozhodnutím jako současná ústavní stížnost (bod 9 tohoto nálezu) stěžovatel uplatnil zcela odlišnou argumentaci. Poukazoval totiž na to, že soudy o jeho vazbě nerozhodly v zákonné lhůtě a že dostatečně nezvážily možnosti nahrazení vazby. Výlučně těmito otázkami se Ústavní soud tehdy zabýval (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 1383/15 ze dne 9. 6. 2015). Otázka nestrannosti soudce nebyla v citovaném usnesení řešena a související skutečnosti v něm nebyly hodnoceny, toto usnesení tedy nijak nelimituje nynější přezkum Ústavního soudu.

20. Ve druhé zmiňované ústavní stížnosti stěžovatel stejně jako nyní namítal porušení práva na nestranného soudce, a to vůči stejnému soudci a ve vztahu ke stejnému soudnímu řízení (bod 4 tohoto nálezu). Jinými slovy, už tehdy stěžovatel namítal, že předseda senátu Mgr. Roubalík je v této trestní věci podjatý. Předseda senátu Mgr. Roubalík totiž na stěžovatele podal trestní oznámení a uvedl, že výroky stěžovatele citelně zasáhly do jeho osobnostní sféry. Ústavní soud tehdy nepovažoval tyto dvě skutečnosti za dostatečné pro závěr, že došlo k porušení stěžovatelova práva na nestranného soudce, a ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou usnesením sp. zn. IV. ÚS 252/15 ze dne 9. 2. 2015. Zde se již překážka věci pravomocně rozsouzené uplatní, a to ve vztahu k právnímu hodnocení všech tehdy zvažovaných skutečností. Přitom nehraje roli, že tehdy bylo napadeno jiné rozhodnutí obecného soudu. Ústavní soud se tak v nynějším řízení nebude odchylovat od hodnocení skutečností provedeného v citovaném usnesení. Jinými slovy, zjištění, že předseda senátu Mgr. Roubalík podal na stěžovatele za jeho výroky trestní oznámení a že sám vylíčil důvody, pro které se cítí podjatý, musí kvůli překážce věci pravomocně rozsouzené i v tomto řízení Ústavní soud hodnotit tak, že o podjatosti Mgr. Roubalíka samy o sobě nesvědčí.

21. Se zřetelem k uvedenému omezení Ústavní soud přistoupil k věcnému posouzení ústavní stížnosti.

B. Obecné principy

22. Právo na nestranného soudce je neodmyslitelnou součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud ve své judikatuře zdůraznil, že nestrannost soudce „je jedním z hlavních předpokladů spravedlivého rozhodování a jednou z hlavních premis důvěry občanů a jiných subjektů práva v právo a právní stát“ [nález sp. zn. I. ÚS 371/04 ze dne 31. 8. 2004 (N 121/34 SbNU 255), shodně např. nález sp. zn. II. ÚS 551/03 ze dne 16. 5. 2006 (N 101/41 SbNU 297) nebo nález sp. zn. III. ÚS 449/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 193/35 SbNU 541)].

23. Toto právo je chráněno i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Rovněž Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) pokládá nestrannost soudců za jednu z nezbytných podmínek toho, aby soudy požívaly důvěry veřejnosti, což je v demokratické společnosti nezbytné (rozsudek ESLP ve věci *Piersack proti Belgii* ze dne 1. 10. 1982, stížnost č. 8692/79, § 30). Tuto důvěru by měly soudy a soudci vzbuzovat i u obviněných (rozsudek ESLP ve věci *De Cubber proti Belgii* ze dne 26. 10. 1984, stížnost č. 9186/80, § 26).

24. Nestranností je třeba rozumět absenci předsudku či zaujatosti soudce (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015, stížnost č. 29369/10, § 73). Podle judikatury Ústavního soudu i ESLP se nestrannost soudce posuzuje ve dvou krocích, a to prostřednictvím tzv. subjektivního a objektivního testu nestrannosti.

25. Subjektivním testem se zjišťuje, jaké je osobní přesvědčení nebo zájem soudce v daném případě (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. 12. 2005, stížnost č. 73797/01, § 118). V tomto pojetí je nestrannost „především subjektivní psychickou kategorií, vyjadřující vnitřní psychický vztah soudce k projednávané věci v širším smyslu (zahrnuje vztah k předmětu řízení, účastníkům řízení, jejich právním zástupcům atd.)“ [nález sp. zn. I. ÚS 371/04 ze dne 31. 8. 2004 (N 121/34 SbNU 255)]. V rámci subjektivního testu se uplatňuje vyvratitelná domněnka nestrannosti soudce (rozsudek pléna ESLP ve věci *Le Compte, Van Leuven a De Meyere proti Belgii* ze dne 23. 6. 1981, stížnosti č. 6878/75 a 7238/75, § 58; rozsudek pléna ESLP ve věci *Hauschildt proti Dánsku* ze dne 24. 5. 1989, stížnost č. 10486/83, § 47; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Micallef proti Maltě* ze dne 15. 10. 2009, stížnost č. 17056/56, § 94).

26. Pro účely subjektivního testu je tak soudce považován za nestranného, dokud není prokázán opak (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Lindon, Otchakovsky-Laurens a July proti Francii* ze dne 22. 10. 2007, stížnosti č. 21279/02 a 36448/02, § 76). Jinými slovy, domněnku subjektivní

nestrannosti je možné vyvrátit jen objektivním způsobem [k nutnosti rozhodovat o vyloučení soudců na základě objektivního hlediska viz nález sp. zn. II. ÚS 105/01 ze dne 3. 7. 2001 (N 98/23 SbNU 11)].

27. Získat důkaz, který by byl schopen vyvrátit domněnku nestrannosti, bude zpravidla obtížné. Naprostá většina případů řešených ESLP se tudíž soustředí na objektivní test, který tak představuje další důležitou záruku nestrannosti soudců (rozsudek ESLP ve věci *Pullar proti Spojenému království* ze dne 10. 6. 1996, stížnost č. 22399/93, § 32).

28. V rámci objektivního testu se zkoumá, zda existují skutečnosti vzbuzující pochybnost o nestrannosti soudce (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015, stížnost č. 29369/10, § 76). Jak totiž Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. III. ÚS 441/04 ze dne 12. 1. 2005 (N 6/36 SbNU 53), „nestačí, že se soudce subjektivně necítí být podjatý ve vztahu k účastníkům či věci, ale i objektivně nahlíženo musí být vyloučeny oprávněné pochybnosti o jeho nestrannosti“. Jinými slovy, „nejde [...] pouze o hodnocení subjektivního pocitu soudkyně, zda se cítí nebo necítí být podjatá, anebo [o] hodnocení osobního vztahu k účastníkům řízení, ale o objektivní úvahu, zda – s ohledem na okolnosti případu – lze mít za to, že by soudce podjatý mohl být“ [nález sp. zn. I. ÚS 167/94 ze dne 27. 11. 1996 (N 127/6 SbNU 429)]. V tomto ohledu může mít i zdání jistou důležitost, neboť je v sázce důvěra, kterou soudy v demokratické společnosti musí u veřejnosti vzbuzovat [rozsudek ESLP ve věci *Ferrantelli a Santangelo proti Itálii* ze dne 7. 8. 1996, stížnost č. 19874/92, § 58, obdobně nález sp. zn. Pl. ÚS 11/04 ze dne 26. 4. 2005 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.)].

29. Navzdory uvedenému vymezení není mezi subjektivním a objektivním testem nestrannosti nepřekonatelná propast, a proto jejich vzájemné rozdíly nemusí být vždy zřetelné. Jednání soudce totiž může vzbuzovat oprávněnou pochybnost o jeho nestrannosti z hlediska objektivního testu, avšak zároveň toto jednání může vypovídat o osobním přesvědčení soudce natolik, že to povede k vyvrácení domněnky jeho nestrannosti v rámci subjektivního testu (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. 12. 2005, stížnost č. 73797/01, § 119 a § 123 až 133).

30. Ústavní soud považuje za nutné připomenout i úlohu a význam presumpce nevin, která je chráněna čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Obě ustanovení představují důležitou záruku spravedlivosti trestního řízení, jinými slovy, jádro jejich působení se týká především trestního řízení, v němž je příslušný trestný čin projednáván.

31. Časová působnost čl. 6 odst. 2 Úmluvy začíná až okamžikem, kdy je dotčená osoba obviněna z trestného činu, přičemž je ale třeba pojmy obvinění a trestný čin vnímat v autonomním významu, který jim přikládá ESLP ve své judikatuře (rozsudek ESLP ve věci *G. C. P. proti Rumunsku* ze dne 20. 12. 2011, stížnost č. 20899/03, § 38).

32. Z judikatury ESLP plyne, že presumpce neviný bude porušena v případech, kdy ze soudního rozhodnutí nebo vyjádření veřejného činitele vyplývá, že osoba obviněná z trestného činu je vinna, přestože její vina nebyla zákonným způsobem prokázána (rozsudek ESLP ve věci *Allenet de Ribemont proti Francii* ze dne 10. 2. 1995, stížnost č. 15175/89, § 35). Existuje zásadní rozdíl mezi vyjádřením, že určitá osoba je podezřelá ze spáchání trestného činu, a jasným prohlášením, že tato osoba trestný čin spáchala (rozsudek ESLP ve věci *Khuzhin a další proti Rusku* ze dne 23. 10. 2008, stížnost č. 13470/02, § 94). V tomto ohledu tak musí veřejní činitelé pečlivě volit svá slova (rozsudek ESLP ve věci *Böhmer proti Německu* ze dne 3. 10. 2002, stížnost č. 37568/97, § 54 a 56; rozsudek ESLP ve věci *Nešťák proti Slovensku* ze dne 27. 2. 2007, stížnost č. 65559/01, § 88 a 89).

33. Podle čl. 40 odst. 2 Listiny je „každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, [...] považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena“. Ústavní soud se ve své judikatuře vyjadřoval především k působení tohoto principu a z něj plynoucí zásady „v pochybnostech ve prospěch obviněného“ (*in dubio pro reo*) v rámci trestního řízení o příslušném trestném činu [např. nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), body 8 až 13; nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521); nález sp. zn. III. ÚS 1076/08 ze dne 15. 8. 2008 (N 144/50 SbNU 269); nález sp. zn. IV. ÚS 787/13 ze dne 9. 6. 2014 (N 116/73 SbNU 801)]. Na druhou stranu Ústavní soud připustil i nepřímé působení presumpce neviný v horizontálních vztazích a její vyvažování se svobodou projevu [nález sp. zn. II. ÚS 577/13 ze dne 23. 6. 2015 (N 118/77 SbNU 721), zejména body 25 až 37] a její vnímání v širším kontextu i mimo odvětví trestního práva [nález sp. zn. I. ÚS 3654/10 ze dne 3. 3. 2011 (N 35/60 SbNU 425)].

34. Přestože čl. 40 odst. 2 Listiny hovoří o osobě, proti níž „je vedeno trestní řízení“, musí stát ctít presumpci neviný i před tím, než vůči dotčenému jednotlivci takové řízení zahájí. Jinými slovy, stát nemůže s nikým jednat jako s osobou vinnou z trestného činu, pokud o vině pravomocně nerozhodl soud. Pokud se totiž nevina presumuje po zahájení trestního řízení, kdy již zpravidla byly zjištěny skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, tím spíše je třeba nevinu presumovat tehdy, dokud žádné takové skutečnosti předepsaným způsobem zjištěny nebyly. Navíc je třeba vykládat čl. 40 odst. 2 Listiny ve světle čl. 40 odst. 1 Listiny, podle něhož „jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy“. Tento soud samozřejmě musí respektovat záruky stanovené v hlavě páté Listiny, proto o vině může rozhodnout jen zákonný soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny.

35. Presumpci neviný podle čl. 40 odst. 2 Listiny tak musí stát respektovat i mimo trestní řízení o konkrétní trestní věci. Ani v jiných řízeních proto stát, resp. veřejní činitelé nesmějí vycházet z toho, že určitá osoba

spáchala trestný čin, pokud o vině této osoby nebylo pravomocně rozhodnuto soudem. S presumpcí neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny tudíž není slučitelné ani vyjádření soudce nebo jiného veřejného činitele, z něhož plyne, že určitá osoba je vinna z trestného činu, pokud o tom soud pravomocně nerozhodl. Při aplikaci čl. 40 odst. 2 Listiny je totiž podle názoru Ústavního soudu třeba uplatňovat východiska judikatury ESLP (bod 32 tohoto nálezu). Podle této judikatury musí veřejní činitelé pečlivě volit svá slova, neboť je zásadní rozdíl mezi vyjádřením, že určitá osoba je podezřelá ze spáchání trestného činu, a jasným prohlášením, že tato osoba trestný čin spáchala. To je třeba promítnout i do úvah o nestrannosti soudce, který takové prohlášení učiní.

36. Pokud soudce mimo odůvodnění rozsudku v příslušné trestní věci vyjádří názor, že určitá osoba je vinna trestným činem za situace, kdy tato osoba nebyla za tento trestný čin pravomocně odsouzena, zakládá tato skutečnost silné podezření, že dotčený soudce není subjektivně nestranný. Přesvědčení soudce, že účastník řízení spáchal trestný čin, které není podloženo pravomocným odsuzujícím rozsudkem ani důkazy v rámci příslušného trestního řízení, totiž svědčí o zaujatosti tohoto soudce vůči danému účastníkovi a o předsudku, které brání nestrannému projednání případu. Nadto takovéto tvrzení v odůvodnění soudního rozhodnutí je nepřijatelným zásahem do presumpce neviny stěžovatele ve vztahu k tvrzenému spáchání trestného činu křivého obvinění.

37. Ve světle těchto principů Ústavní soud posoudil projednávaný případ.

C. Aplikace na projednávaný případ

38. Stěžovatel namítá, že předseda senátu Mgr. Roubalík rozhodující v jeho trestní věci není nestranný. Stěžovatel poukázal na to, že dotčený soudce na něj podal kvůli jeho vyjádřením trestní oznámení, což podle stěžovatele vyvolává objektivní pochybnost o nestrannosti tohoto soudce. Navíc v původním usnesení o svém vyloučení dotčený soudce uvedl, že se vyjádřeními cítí dotčen a že by nebyl schopen věc nestranně posoudit. Tato argumentace by v nynějším řízení sama o sobě nemohla mít úspěch, neboť se jí Ústavní soud již zabýval a vyhodnotil ji jako zjevně neopodstatněnou (bod 4 tohoto nálezu), od tohoto hodnocení se Ústavní soud nemůže v tomto řízení odchýlovat (bod 20 tohoto nálezu). Dále ovšem stěžovatel poukázal na to, že sám podal na dotčeného soudce trestní oznámení. Ústavní soud navíc z napadeného rozhodnutí okresního soudu zjistil, že v něm dotčený soudce uvedl následující: námitka podjatosti „postrádá (jako ostatně všechny předchozí) aspekt relevantnosti a racionality“ a není důvodná. Předseda senátu Mgr. Roubalík „vysvětlil, proč se vůči němu [stěžovateli] dopustil zločinu křivého obvinění“. Podáním trestního oznámení

na stěžovatele se tak předseda senátu „nedopustil téhož zločinu vůči [stěžovateli]“. Ze strany stěžovatele tak mělo jít „pouze o prázdné proklamace, které nemohou narušit nestrannost a nezávislost předsedy senátu“ (bod 7 tohoto nálezu). Tyto skutečnosti nastaly až po vydání odkazovaného usnesení Ústavního soudu (bod 4 tohoto nálezu) a Ústavní soud se jimi doposud nezabýval. Ústavní soud tak musel posoudit, zda lze předsedu senátu Mgr. Roubalíka považovat za nestranného soudce i poté, co nastaly výše uvedené nové skutečnosti. Tě je pochopitelně třeba vnímat v kontextu celého případu.

39. Prvním krokem při posuzování nestrannosti soudce je provedení subjektivního testu. Ústavní soud tak zkoumal, zda jsou nové skutečnosti způsobilé vyvrátit domněnku subjektivní nestrannosti soudce, jinými slovy, zda tyto skutečnosti vedou k závěru, že osobní přesvědčení soudce je zatíženo předsudkem nebo zaujatostí ve vztahu ke stěžovateli.

40. Skutečnost, že stěžovatel podal trestní oznámení na soudce, sama o sobě nevyovídá o vnitřním přesvědčení soudce nic a není způsobilá vyvrátit domněnku subjektivní nestrannosti soudce. Tato skutečnost může mít jistou vypovídající hodnotu jen z hlediska osobního přesvědčení stěžovatele, dále se jí proto není třeba zabývat.

41. Skutečnost, že dotčený soudce v napadeném rozhodnutí uvedl výše citované výroky (body 7 a 38 tohoto nálezu), už ovšem při posuzování osobního přesvědčení soudce vypovídací hodnotu má. Tyto výroky jsou plně přičitatelné dotčenému soudci jako předsedovi senátu, který vydal rozhodnutí, v němž jsou obsažené.

42. Výrok, že předseda senátu Mgr. Roubalík „vysvětlil, proč se vůči němu [stěžovateli] dopustil zločinu křivého obvinění“, není slučitelný s presumpcí nevinu stěžovatele. Tímto výrokem postavil předseda senátu Mgr. Roubalík najisto, že stěžovatel je vinen z trestného činu křivého obvinění, přestože za něj nebyl pravomocně odsouzen. Veřejní činitelé, zejména trestní soudci, si musí být vědomi nutnosti striktně dodržovat presumpci nevinu, a to i z hlediska formulací, které volí ve svých rozhodnutích. Uvedené prohlášení předsedy senátu Mgr. Roubalíka, které nerespektuje presumpci nevinu stěžovatele, zakládá silné podezření, že uvažování tohoto soudce je zatíženo předsudkem ve vztahu ke stěžovateli a není nezaujaté.

43. Ústavní soud musí v této souvislosti poukázat na podobnost případu s rozsudkem velkého senátu ESLP ve věci *Kyprianou proti Kypru* ze dne 15. 12. 2005, stížnost č. 73797/01. Tento případ se týkal kyperského advokáta (§ 15 citovaného rozsudku), který soudcům vyčetl, že si vyměňují „psaníčka“ (řecky „ravasakia“, k významu viz § 41 citovaného rozsudku) během výslechu svědka (§ 17 citovaného rozsudku). Vzápětí ho stejní soudci odsoudili k pěti dnům vězení, neboť se tím měl dopustit pohrdání soudem (§ 18 citovaného rozsudku). ESLP dospěl k závěru, že tito soudci

nesplňovali test subjektivní nestrannosti, s poukazem na čtyři důvody: (1) tyto soudci uvedli, že se cítí být hluboce uraženi jako osoby; (2) používali důrazná vyjádření svědčící o jejich rozhořčení; (3) okamžitě advokáta odsoudili k pětidennímu vězení, což považovali za jediné adekvátní opatření, a (4) ještě před odsouzením advokáta vyjádřili názor, že je vinen z trestného činu pohrdání soudem (§ 130 citovaného rozsudku).

44. Z těchto čtyř faktorů jsou v projednávaném případě tři splněny zcela a jeden částečně. Předseda senátu Mgr. Roubalík totiž: (1) uvedl, že „výtky obžalovaného [stěžovatele] velmi citelně a subjektivně zasáhly do [jeho] osobnostní a profesní sféry [...]“, a že proto „cítí, že by již nemohl nestranně tr. věc [stěžovatele] rozhodnout a projednat“; (2) používal výrazná vyjádření svědčící o jeho rozhořčení – nejprve šlo o již zmíněná vyjádření o citelném zásahu do jeho osobnostní sféry, z pozdějších vyjádření lze uvést výrok, že námitka stěžovatele „postrádá (jako ostatně všechny předchozí) aspekt relevantnosti a racionality“ a že ze strany stěžovatele jde „pouze o prázdné proklamace“; (3) sice neodsoudil stěžovatele, nicméně na něj podal trestní oznámení a (4) následně vyjádřil názor, že stěžovatel je vinen ze spáchání příslušného trestného činu. I s ohledem na tyto okolnosti případu tak Ústavní soud musí konstatovat, že domněnka subjektivní nestrannosti soudce Mgr. Roubalík byla vyvrácena a že tento soudce není z hlediska subjektivního testu nestranný.

45. Za těchto okolností by bylo nadbytečné provádět test objektivní nestrannosti.

46. Věc lze tedy shrnout takto. Předseda senátu Mgr. Roubalík při rozhodování v trestní věci stěžovatele vyjádřil názor, že stěžovatel „se vůči němu [...] dopustil zločinu křivého obvinění“, aniž by byl stěžovatel za tento trestný čin pravomocně odsouzen. Tento soudce tedy nerespektoval presumpci nevin. Přitom nemůže hrát roli to, že předseda senátu Mgr. Roubalík rozhodoval v daném řízení o jiném trestném činu, než je údajný zločin křivého obvinění. Stát, resp. veřejní činitelé a zejména trestní soudci jsou totiž povinni respektovat presumpci nevinny i v jiném řízení než v tom, v němž je příslušný trestný čin projednáván. I v těchto řízeních se musejí zdržet prohlášení, z nichž vyplývá, že považují určitou osobu za vinnou trestným činem, ačkoliv o vině této osoby nebylo soudem pravomocně rozhodnuto. Tuto povinnost předseda senátu Mgr. Roubalík nerespektoval, čímž založil silné podezření o tom, že není subjektivně nestranný. To potvrdily i další okolnosti případu – právě tento soudce totiž podal na stěžovatele trestní oznámení; prohlásil, že výtky stěžovatele velmi citelně zasáhly do jeho osobnostní sféry; a používal i další výrazná vyjádření svědčící o jeho rozhořčení. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že tento soudce není nestranný, neboť uvedenými zjištěními byla vyvrácena domněnka jeho subjektivní nestrannosti.

47. Krajský soud ve svém napadeném usnesení nezávažil výše uvedené okolnosti a dospěl k nesprávnému závěru, že situace se od předchozího rozhodnutí Ústavního soudu nezměnila. V důsledku toho v rozporu s čl. 4 Ústavy České republiky neposkytl ochranu základnímu právu stěžovatele na nestranného soudce, když jeho stížnost zamítl. Tímto usnesením tak bylo porušeno základní právo stěžovatele na nestranného soudce jako součást práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

D. Závěr

48. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že napadeným usnesením krajského soudu byla porušena stěžovatelova základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu v této části ústavní stížnosti vyhověl a toto napadené usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

49. Obecné soudy jsou povinny ve svém rozhodování vycházet z toho, že státní orgány, zejména pak soudy, jsou povinny respektovat presumpci nevinny ve všech řízeních, tedy i v jiném řízení než v tom, v němž je příslušný trestný čin projednáván. I v těchto řízeních se musejí zdržet prohlášení, z nichž vyplývá, že považují určitou osobu za vinnou trestným činem, ačkoliv o vině této osoby nebylo žádným soudem pravomocně rozhodnuto. Postup, který neodpovídá tomuto pravidlu, je neústavní pro rozpor s čl. 40 odst. 2 Listiny (presumpce nevinny). Soudce, který ve svém rozhodnutí toto pravidlo nerespektuje, zpravidla bude v dalším rozhodování o osobě takto neprávem osočené považován za podjatého, a tudíž nebude nestranným soudcem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

50. Ústavní soud si je vědom, že stěžovatel navrhl zrušení III. výroku rozhodnutí okresního soudu o vyloučení soudce Mgr. Roubalíka a zrušení celého napadeného rozhodnutí krajského soudu, přičemž podstata jeho argumentace směřuje výlučně k otázce podjatosti a nestrannosti tohoto soudce. Tyto námitky výše Ústavní soud posoudil s tím, že částečně se jedná o otázku Ústavním soudem již rozhodnutou, avšak zčásti ohledně hodnocení soudcem provedené argumentace v napadeném rozhodnutí přizmatem presumpce nevinny dal stěžovateli za pravdu. Ústavní soud s ohledem na rozsah argumentace stěžovatele zvažoval, v jakém rozsahu přistoupit k derogaci napadeného usnesení krajského soudu. Zda zrušit toto rozhodnutí krajského soudu v celém rozsahu či pouze v rozsahu, v němž posuzuje III. výrok prvostupňového rozhodnutí, tedy otázku vyloučení předsedy senátu z vykonávání úkonů trestního řízení. Ústavní soud přistoupil k derogaci napadeného rozhodnutí krajského soudu v celém rozsahu bez omezení. Vázán závěry tohoto nálezu krajský soud nemůže zvážit otázku vyloučení předsedy senátu izolovaně, aniž by současně nebyla ve hře i otázka zákonnosti jím vydaného rozhodnutí o zamítnutí žádosti

o propuštění z vazby. Případný závěr o vyloučení předsedy senátu má totiž dopad i do rozhodování o zákonnosti jím vydaného rozhodnutí o zamítnutí žádosti o propuštění z vazby.

51. Ústavní soud naopak nepřistoupil ke zrušení napadeného výroku III usnesení okresního soudu, a to z následujících důvodů. Ústavnímu soudu jako soudnímu orgánu ochrany ústavnosti dle čl. 83 Ústavy náleží rozhodnout s konečnou platností o tom, zda byla nebo nebyla v konkrétním případě porušena základní práva nebo svobody jednotlivce. Ústavní soud ovšem není jediným orgánem, který základním právům a svobodám poskytuje ochranu, neboť to je v souladu s čl. 4 Ústavy povinností všech soudů. Ústavní soud proto ve své činnosti vychází z principu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 148/97 ze dne 25. 9. 1997 (N 113/9 SbNU 65)] a zasahuje do jejich činnosti jedině tehdy, je-li to nezbytné pro ochranu základních práv a svobod. Tento princip se projevuje i v subsidiaritě ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), která je zásadně (srov. § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) až posledním prostředkem ochrany základních práv a svobod. Z principu minimalizace zásahů a ze subsidiarity ústavní stížnosti Ústavní soud dovodil své oprávnění odmítnout část ústavní stížnosti pro nepřipustnost [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu] v situacích, kdy zrušením jen jednoho (nebo části) z napadených rozhodnutí je znovu vytvořen obecným soudům dostatečný prostor pro to, aby samy poskytly ochranu základním právům a svobodám [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), bod 5; nález sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127); nález sp. zn. III. ÚS 2428/13 ze dne 13. 6. 2014 (N 123/73 SbNU 869); nález sp. zn. IV. ÚS 2722/13 ze dne 3. 2. 2015 (N 22/76 SbNU 313), bod 28]. Je na uvážení Ústavního soudu, jak rozsáhlý zásah do rozhodování obecných soudů považuje v konkrétním případě za nezbytný pro nápravu zjištěného porušení základních práv či svobod. Rozhodne-li Ústavní soud o nepřipustnosti části ústavní stížnosti z tohoto důvodu, jde o výsledek jeho uvážení, který nemá žádnou spojitost se skutečným vyčerpáním opravných prostředků stěžovatelem. V projednávaném případě dospěl Ústavní soud k závěru, že k tomu, aby došlo k nápravě zjištěného porušení základních práv stěžovatele, je dostačující zrušit usnesení krajského soudu. Ten bude nyní vázán právním názorem Ústavního soudu vyjádřeným v tomto nálezu a bude povinen poskytnout ochranu základním právům stěžovatele ve vztahu k usnesení okresního soudu jako celku, tedy nikoliv jen ohledně napadeného výroku III usnesení okresního soudu. Část ústavní stížnosti směřující proti výroku III usnesení okresního soudu proto Ústavní soud odmítl pro nepřipustnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 16

K počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty pro uplatnění práva na náhradu škody na zdraví

I. Pokud jde o promlčení nároku na náhradu škody, ustanovení § 106 odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že se právo na náhradu škody promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá (subjektivní promlčecí lhůta).

II. Jednou z podmínek úspěšného uplatnění nároku na náhradu škody na zdraví je předpoklad, že došlo ze strany zdravotnického zařízení k porušení právní povinnosti, resp. k tomu, že zdravotnický pracovník porušil svou povinnost poskytovat zdravotní péči ve smyslu *de lege artis medicinae*. Dále musí být prokázána existence škodlivého následku na straně poškozeného pacienta a existence kauzálního nexu mezi protiprávním jednáním a vzniklým škodlivým následkem. Již z toho plyne logický předpoklad, že slovní spojení „vědomost o vzniklé škodě“ nezahrnuje vždy jen informaci o ustáleném zdravotním stavu, resp. jeho stabilizaci, jak se v nyní posuzované věci příliš restriktivně vyjádřily obecné soudy, ale obsahuje též všechny další předpoklady pro možnost uplatnění nároku v občanském soudním řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 28. ledna 2016 sp. zn. II. ÚS 2946/13 ve věci ústavní stížnosti L. H., zastoupeného JUDr. Ivetou Greckou, advokátkou, se sídlem Praha 4, U Chmelnice 2/745, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 694/2013-237, rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 10. 10. 2012 č. j. 59 Co 252/2012-211 a rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 21. 2. 2012 č. j. 44 C 29/2010-169, vydaným v řízení o stěžovatelově žalobě, kterou se domáhal náhrady škody na zdraví.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 694/2013-237, rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 10. 10. 2012 č. j. 59 Co 252/2012-211 a rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně ze dne 21. 2. 2012 č. j. 44 C 29/2010-169 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 694/2013-237, rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 10. 10. 2012 č. j. 59 Co 252/2012-211 a rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 21. 2. 2012 č. j. 44 C 29/2010-169 se zrušují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel obrací na Ústavní soud s návrhem na zrušení v záhlaví označených rozhodnutí. I přesto, že stěžovatel v ústavní stížnosti výslovně neuvádí konkrétní základní lidská práva, která byla uvedeným rozhodnutím dotčena, z textu ústavní stížnosti lze dovodit, že se jedná o právo na spravedlivý proces.

2. Podstatou řízení před obecnými soudy byla žaloba stěžovatele, kterou se domáhal zaplacení částek z titulu náhrady škody na zdraví, a to konkrétně částky 242 400 Kč (náhrada bolestného), 882 000 Kč (náhrada za ztížení společenského uplatnění), 1 370 292 Kč (náhrada za ztrátu na výdělku) a pravidelné měsíční částky 9 000 Kč.

3. Okresní soud ve Zlíně rozsudkem ze dne 21. 2. 2012 č. j. 44 C 29/2010-169 žalobu stěžovatele zamítl, neboť dospěl k závěru, že všechny uplatněné nároky, které jsou samostatnými dílčími nároky, jsou promlčeny marným uplynutím dvouleté subjektivní promlčecí doby podle § 106 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“). V souladu s judikaturou Nejvyššího soudu konstatoval, že jednotlivé složky práva na náhradu škody vznikají samostatně a samostatně se také promlčují. Pokud jde o nárok na bolestné, je rozhodné, kdy došlo k ukončení léčebného procesu a jeho stabilizaci. V případě cévní mozkové příhody tyto skutečnosti soud prvního stupně zjistil z lékařské zprávy MUDr. J. Horkého, praktického lékaře žalobce, jakož i ze znaleckého posudku doc. MUDr. J. A. Tichého, CSc., který předložil sám žalobce. Soud prvního stupně dospěl ke zjištění, že zdravotní stav žalobce byl stabilizován nejpozději k 31. 12. 2003 (vycházeje ze závěrů pro žalobce nejpriznivějších). Proto subjektivní promlčecí doba uplynula nejpozději k 31. 12. 2005. Pokud jde o tyreotoxikózu, soud prvního stupně stabilizaci zdravotního stavu zjistil z vyjádření MUDr. J. Horkého, MUDr. J. Střelce a rovněž ze znaleckého posudku doc. Tichého, když vyšel opět z nejzazšího data vyléčení, resp. ustálení ještě poškozeného zdravotního stavu, tj. dne 23. 11. 2005, přičemž nárok byl i v tomto případě promlčen dne 23. 11. 2007. Pokud jde o nárok za ztížení společenského uplatnění, soud prvního stupně váže vědomost poškozeného o této škodě na dobu, kdy lze objektivně provést bodové ohodnocení ztížení jeho společenského uplatnění. Vycházeje z judikatury Nejvyššího soudu, uvedl, že posouzení

ustálení zdravotního stavu poškozeného je závislé na vyjádření lékaře. Proto vyšel z lékařské zprávy praktického lékaře MUDr. Horkého, podle které zdravotní stav poškozeného je dlouhodobě stabilizován od prosince 2003. Nejpozději k 31. 12. 2005 tak uplynula subjektivní promlčecí doba. V případě nároku za ztrátu na výdělek po dobu pracovní neschopnosti soud prvního stupně opět s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu konstatoval, že o výši škody spočívající ve ztrátě na výdělek po dobu pracovní neschopnosti se poškozený dozví zpravidla v okamžiku, kdy mu byla vyplacena poslední dávka nemocenského a kdy může ztrátu na výdělek blíže specifikovat. Subjektivní promlčecí doba k uplatnění nároku na náhradu za ztrátu na výdělek po dobu pracovní neschopnosti začíná běžet zásadně od okamžiku, kdy se poškozený dozvěděl o výdělek dosahovaném před poškozením a po poškození, popř. kdy bylo vydáno rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu a poškozený se o něm dozvěděl. Tento nárok se promlčuje jako celek (charakter opětujícího se plnění). Soud prvního stupně po zjištění, že žalobci byl přiznán plný invalidní důchod rozhodnutím ze dne 6. 11. 2002 (rozhodnutí obsahuje oznámení o doplatku důchodu za konkrétní období ze dne 6. 12. 2002 a o výplatě důchodu bezhotovostním převodem dne 24. 12. 2002), dospěl k závěru, že subjektivní promlčecí doba by uplynula nejpozději k 31. 12. 2004. Žaloba stěžovatele byla podána až dne 2. 7. 2010 a žalovaná strana vznesla námitku promlčení, proto všechny v žalobě uplatněné nároky jsou promlčené.

4. K odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně rozsudkem ze dne 10. 10. 2012 č. j. 59 Co 252/2012-211, a to tak, že rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, neboť se ztotožnil s jeho skutkovými závěry ohledně počátku běhu promlčecí doby k uplatnění jednotlivých nároků, které vyplývají z lékařských zpráv a znaleckého posudku.

5. Nejvyšší soud rozhodl o podaném dovolání usnesením ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 694/2013-237 tak, že je jako nepřipustné odmítl, neboť neshledal zásadní právní význam napadeného rozhodnutí.

6. Proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 694/2013-237, jakož i proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 10. 10. 2012 č. j. 59 Co 252/2012-211 a rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 21. 2. 2012 č. j. 44 C 29/2010-169 podává stěžovatel ústavní stížnost. I přesto, že poslední dvě zmíněná rozhodnutí nebyla v petitu ústavní stížnosti výslovně uvedena, z textu stížnosti je zřejmé, že stěžovatel brojí proti všem uvedeným rozhodnutím.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

7. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že odvolací soud a dovolací soud nepostupovaly správně, pokud jde o určení počátku běhu promlčecí doby u náhrady škody na zdraví. Poukazuje na to, že pro posouzení

promlčení nároku na náhradu za bolest je ve všech případech rozhodné, kdy došlo k ukončení jeho léčebného procesu a jeho stabilizaci. V případě náhrady za ztížení společenského uplatnění se o této škodě poškozený dozví v době, kdy lze objektivně provést bodové ohodnocení tohoto stavu. Ústálení zdravotního stavu závisí pak na vyjádření lékaře.

8. Podle stěžovatele se odvolací soud dostatečně nevypořádal s otázkou zdravotního stavu stěžovatele, tedy zda je jeho zdravotní stav stabilizovaný a ustálený, resp. zda byl stabilizovaný v okamžiku, od kterého vedlejší účastník (žalovaný) počítá lhůtu, když vznesl námitku promlčení. Ústálení a hodnocení zdravotního stavu je třeba podle stěžovatele hodnotit komplexně, nikoliv zvlášť pro jednotlivé lékařské obory, na které se lékařská věda formálně dělí.

III. Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

10. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 12. 5. 2014 poukazuje na to, že soud prvního stupně, jakož i odvolací soud při svém rozhodnutí vyšly z lékařských zpráv a znaleckého posudku. Počátek běhu promlčecí lhůty byl stanoven pro stěžovatele nejvýhodněji. Odvolací soud správně a v souladu s dosavadní rozhodovací praxí rozlišil jednotlivé žalované nároky na náhradu škody na zdraví. Rozhodující bylo, že šlo o skutkové závěry ohledně data ustálení zdravotního stavu, dovolání proto nemohlo být přípustné dle § 241a odst. 3 a § 237 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění do 31. 12. 2012, (dále jen „občanský soudní řád“). V úvahu přicházel pouze důvod přípustnosti dle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, který však nebyl shledán.

11. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ve vyjádření ze dne 4. 12. 2015 odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

12. Rovněž Okresní soud ve Zlíně zaslal Ústavnímu soudu stručné vyjádření ze dne 26. 11. 2015, v němž plně odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí.

13. Vedlejší účastník – Krajská nemocnice T. Bati, a. s., ve vyjádření ze dne 3. 12. 2015 k otázce ustálení a stabilizace zdravotního stavu v souvislosti s počátkem běhu promlčecí doby uvedl, že se ztotožňuje s konzistentním názorem obecných soudů, že u jednotlivých nároků náhrady škody na zdraví běží promlčecí doba samostatně a odvíjí se od prokazatelné vědomosti poškozeného o tom, že na jeho úkor došlo ke škodě a kdo za ni odpovídá. Obecné soudy při stanovení okamžiku, kdy došlo k ukončení léčebného procesu a jeho stabilizaci vycházely z celé řady listinných důkazů

(lékařská zpráva praktického lékaře MUDr. Horkého, znalecký posudek doc. Tichého). Pokud stěžovatel namítal, že se mu vedlejší účastník snažil zatajit vážnost jeho zdravotního stavu, o kterém se dozvěděl až při rehabilitacích od své známé, vedlejší účastník k tomu uvádí, že rehabilitace probíhaly v období od 21. 11. 2001, dále od 2. 1. 2002 a dále od 30. 10. 2002 do 10. 12. 2002. Z toho dovozuje, že se stěžovatel dozvěděl o vzniklé újmě nejpозději do konce roku 2002. O seznámení stěžovatele s vážností zdravotního stavu svědčí i přiznání plného invalidního důchodu, zvýšeného o tzv. bezmocnost. Vedlejší účastník rovněž přisvědčil argumentaci obecných soudů, že na skutečnosti, že se zdravotní stav stěžovatele po škodní události stabilizoval, nemůže nic změnit ani fakt, že se u něj v průběhu dalšího období průběžně objevují různá onemocnění (např. srdeční arytmie, nespavost atd.). Obecné soudy tak podle vedlejšího účastníka postupovaly v souladu se zásadou procesní ekonomie (hospodárnosti řízení), pokud se nejprve zabývaly otázkou možného promlčení jednotlivých nároků, aniž by prováděly další dokazování prokazující splnění jednotlivých zákonných podmínek odpovědnosti za škodu na zdraví. Vedlejší účastník závěrem navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako nedůvodná zamítnuta.

14. Vyjádření účastníků řízení byla zaslána k replice stěžovateli, který se však v poskytnuté lhůtě nevyjádřil.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, přezkoumal napadená rozhodnutí, včetně spisu nalézacího soudu sp. zn. 4 C 12/2011, který si za tím účelem vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud, jak již mnohokrát v rozsáhlé rozhodovací praxi konstatoval, není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k přezkumu jejich rozhodnutí jako orgán další instance.

17. Ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky stanoví, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Samotný postup v řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad práva, jakož i jeho aplikace náleží obecným soudům, které jsou součástí soudní soustavy podle čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky. Zásah Ústavního soudu je namístě v případě těch nejzávažnějších pochybení představujících porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, zejména pokud by závěry obecných soudů byly hrubě nepřiléhavé a vykazovaly znaky libovůle. Právě takové nedostatky Ústavní soud v posuzované věci shledal.

18. Ústavní soud opakovaně judikuje, že právo na spravedlivý proces zahrnuje i povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud obecné soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzenými námitkami nezabývají vůbec, nebo se s nimi vypořádají nedostatečným způsobem, má to za následek vadu řízení, promítající se jako zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a do práva na soudní ochranu podle čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443)]. Obecné soudy tak mají povinnost vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci [nálezy sp. zn. IV. ÚS 563/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 71/33 SbNU 209), sp. zn. I. ÚS 301/02 ze dne 1. 8. 2005 (N 146/38 SbNU 159), sp. zn. I. ÚS 593/04 (viz výše)]. Skutečnost, že se obecný soud nijak nevypořádal s námitkou účastníka řízení, resp. se s ní nevypořádal dostatečným způsobem, a tato námitka má vztah k projednávané věci, způsobuje nepřezkoumatelnost takového rozhodnutí a tím i jeho protiústavnost. Takový postup nelze akceptovat, neboť by znamenal otevření cesty k potenciální libovůli v rozhodování, a představoval by tak porušení ústavního zákazu výkonu libovůle soudy [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.), sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 (N 102/34 SbNU 79) či sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17)].

19. Stěžovatel se žalobou domáhal náhrady škody na zdraví spočívající v bolestném, ztížení společenského uplatnění, náhrady za ztrátu na výdělek a pravidelné opakující se měsíční částce. Vedlejší účastník v průběhu řízení vznesl námitku promlčení, což bylo předmětem posouzení ze strany obecných soudů. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že všechny požadované složky náhrady škody na zdraví jsou promlčeny – blíže k jeho argumentaci viz bod 3 narativní části tohoto nálezu. Závěry soudu prvního stupně byly následně potvrzeny jako správné odvolacím soudem.

20. Ústavní soud dospěl k závěru, že výklad ustanovení § 106 odst. 1 občanského zákoníku, jak jej v dané věci provedly obecné soudy, není ústavně konformní, neboť nerespektuje základní smysl tohoto ustanovení, kterým je (aplikující uvedené na nároky vzniklé ze škody na zdraví) především účinná ochrana poškozeného. Nárok na náhradu škody na zdraví totiž odráží určitý specifický charakter této újmy, neboť škodlivý následek se může projevit i po delším časovém odstupu.

21. Ústavní soud již v nálezu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41) – s odkazem na nálezy ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 2. 9. 2009 (N 157/54 SbNU 33) – konstatoval, že „zdraví je součástí fyzické integrity

člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny, chránícím nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, resp. čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, chránícím soukromý život, protože soukromý život v pojetí Evropského soudu pro lidská práva zahrnuje fyzickou a duševní integritu. Ustanovení čl. 7 Listiny je rozvinutím ustanovení o právu na život (čl. 6 Listiny), se zřejmým důrazem na to, zajistit ochranu člověka v běhu jeho života i po fyzické stránce. U práva na nedotknutelnost osoby a soukromí se tedy jedná o právo bezprostřední a působící přímo napříč celým právním řádem. Pokud soudy odeprou stěžovateli právo na soudní ochranu práva na zdraví bez ústavně akceptovatelného důvodu, poruší tím základní právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny ... Lze též poukázat na usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 7. 2010 sp. zn. III. ÚS 1472/10 (ve SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), s odkazem na citovaný nálezný (sp. zn. II. ÚS 2379/08), že ochrana zdraví – coby právo na tělesnou integritu – je podřaditelná pod čl. 7 odst. 1 Listiny, což mu dává další rozměr mimo oblast sociálních práv“.

22. Pokud jde o promlčení nároku na náhradu škody, ustanovení § 106 odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že se právo na náhradu škody promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá (subjektivní promlčecí lhůta).

23. Jednou z podmínek úspěšného uplatnění nároku na náhradu škody na zdraví je předpoklad, že došlo ze strany zdravotnického zařízení k porušení právní povinnosti, resp. k tomu, že zdravotnický pracovník porušil svou povinnost poskytovat zdravotní péči ve smyslu *de lege artis medicinae*. Dále musí být prokázána existence škodlivého následku na straně poškozeného pacienta a existence kauzálního nexu mezi protiprávním jednáním a vzniklým škodlivým následkem. Již z toho plyne logický předpoklad, že slovní spojení „vědomost o vzniklé škodě“ nezahrnuje vždy jen informaci o ustáleném zdravotním stavu, resp. jeho stabilizaci, jak se v nyní posuzované věci příliš restriktivně vyjádřily obecné soudy, ale obsahuje též všechny další předpoklady pro možnost uplatnění nároku v občanském soudním řízení. Bez těchto dílčích vědomostí by totiž v této věci poškozený vůbec nemohl nárok v soudním řízení uplatnit. Situace je zde odlišná od případů, kdy je příčina poškození zdraví známa poškozenému bezprostředně, jako je tomu často například u následků dopravních nehod.

24. Stěžovatel již v žalobě ze dne 30. 6. 2010 (ale též např. i v odvolání ze dne 30. 5. 2012, č. l. 184 nalézacího spisu) poukazoval na skutečnost, že se o nesprávném lékařském postupu, který měl vést k poškození jeho zdraví, dozvěděl až ze znaleckého posudku doc. J. A. Tichého ze dne 28. 4. 2009, který si za tímto účelem sám opatřil.

25. Těmito tvrzeními skutečnostmi (tj. subjektivní vědomostí poškozeného o způsobené škodě v kontextu lékařského postupu *lege/non lege*

artis) se však obecné soudy nikterak nezabývaly a zcela je při určení počátku běhu promlčecí doby pominuly.

26. Pro určení počátku běhu promlčecí doby ve věci stěžovatele je tedy zcela zásadní, aby obecné soudy řádně posoudily, zda a kdy se skutečně stěžovatel dozvěděl o tom, že mu mohla být postupem zdravotnického zařízení způsobena újma na zdraví, když za tímto účelem stěžovatel předkládá svá tvrzení (viz znalecký posudek doc. MUDr. J. A. Tichého, CSc., ze dne 28. 4. 2009).

27. Obecné soudy při rozhodování o počátku běhu promlčecí doby zatížily rozhodnutí vadou zakládající porušení základních práv stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

28. Ústavní soud nepředjímá, k jakým skutkovým zjištěním obecné soudy v novém řízení dospějí. Konstatuje však, že skutková zjištění, jakož i právní úvahy obecných soudů obsažené v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích jsou neúplné, příliš formalistické, a proto v rozporu s principy spravedlnosti.

V. Závěr

29. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 25 Cdo 694/2013-237, rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 10. 10. 2012 č. j. 59 Co 252/2012-211 a rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 21. 2. 2012 č. j. 44 C 29/2010-169 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 17

K otázce dobré víry nabyvatele při převodu vlastnického práva k nemovitostem zapsaným v katastru nemovitostí

I. Odvolací soud (na základě závazného právního názoru dovolacího soudu, kterým bylo předchozí rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno a věc mu byla vrácena k novému řízení) a následně Nejvyšší soud nezhlednily a nezkoumaly otázku dobré víry stěžovatelů. To je v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy, neboť Ústavní soud zastává ve své nálezkové judikatuře konstantní názor, že je třeba při posouzení nabytí vlastnictví k nemovitostem zapsaným v katastru nemovitostí od nevlastníka důsledně zvažovat a hodnotit existenci dobré víry nového nabyvatele. Absencí posouzení dobré víry nabyvatele nemovitostí tak došlo k upřednostnění principu, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, před principy právní jistoty, ochrany dobré víry a důvěry v akty státu.

II. Postupem Nejvyššího soudu, který opakovaně odmítá respektovat názor Ústavního soudu, došlo k porušení ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. „Svérázným“ přehodnocováním obsahu nálezů Ústavního soudu se Nejvyšší soud dopouští postupu *ultra vires*, neboť k takovému jednání ho právní řád nikterak neoprávňuje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 28. ledna 2016 sp. zn. III. ÚS 247/14 ve věci ústavní stížnosti 1. Otmara Jelečka a 2. Marty Jelečkové, zastoupených JUDr. Markem Janstou, LL.M., advokátem, se sídlem Mladá Boleslav, náměstí Míru 14, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2615/2013-418, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013 č. j. 19 Co 453/2010-383 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370, jež byly vydány v neprospěch stěžovatelů ve sporu o určení vlastnického práva k nemovitostem.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2615/2013-418, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013 č. j. 19 Co 453/2010-383 a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. 11.

2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370 byla porušena práva stěžovatelů na ochranu majetku a na spravedlivý proces garantovaná v čl. 11 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2615/2013-418, rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013 č. j. 19 Co 453/2010-383 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370 se zrušují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní soud obdržel dne 20. 1. 2014 návrh stěžovatelů na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu ustanovení § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jejich ústavně zaručená práva ve smyslu čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Podstatou řízení před obecnými soudy byla žaloba vedlejších účastníků na určení jejich vlastnického práva k nemovitostem. Původními vlastníky předmětných nemovitostí byli vedlejší účastníci. V březnu 1999 si půjčil vedlejší účastník od J. M. částku 1 980 000 Kč se smluvním úrokem 10 % měsíčně. Dne 16. 7. 1999 byla mezi vedlejším účastníkem a J. M. sepsána smlouva o půjčce na částku 3 385 000 Kč, uzavřena písemně zástavní smlouva mezi vedlejšími účastníky a J. M. na předmětné nemovitosti k zajištění pohledávky ze smlouvy o půjčce a kupní smlouva mezi vedlejšími účastníky a J. M. na stejné nemovitosti. Kupní cena byla dohodnuta na částku 5 385 000 Kč. V čl. V kupní smlouvy si účastníci ujednali možnost odstoupení v případě, že do 13. 9. 1999 bude uhrazen prodávajícími dluh ve výši 3 385 000 Kč. Bylo též dohodnuto, že do 14. 9. 1999 nebude podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Kupující J. M. byl zapsán jako vlastník nemovitostí z titulu kupní smlouvy až ke dni 11. 10. 1999. Stěžovatelé se stali vlastníky nemovitostí na základě kupní smlouvy uzavřené s J. M. dne 4. 12. 2002.

3. Okresní soud v Mladé Boleslavi rozsudkem ze dne 11. 6. 2010 č. j. 5 C 220/2003-265 (po opakovaném zrušení a vrácení věci odvolacím soudem) zamítl žalobu vedlejších účastníků na určení jejich vlastnického práva k předmětným nemovitostem a uložil jim povinnost k náhradě nákladů řízení. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že kupní smlouva uzavřená mezi vedlejšími účastníky a J. M. není neplatná podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon č. 40/1964 Sb.“), neboť vedlejší účastníci podle této smlouvy postupovali

a o určení svého práva začali usilovat až po několika letech. Stěžovatele nikterak neupozornili na to, že se stále cítí být vlastníky nemovitostí. I přes to, že v řízení pod sp. zn. 5 C 212/2003 soud dospěl k závěru o neplatnosti kupní smlouvy, je třeba každý případ posuzovat samostatně. Vyhovění žalobě by bylo tvrdým opatřením a rozhodnutím odporujícím dobrým mravům a popírajícím právní jistoty. Ve prospěch stěžovatelů hodnotil skutečnost, že zakoupili nemovitosti, které byly v katastru zapsané jako vlastnictví J. M. a ke koupi došlo ve spolupráci s realitní kanceláří; proto bylo třeba poskytnout ochranu jejich dobré víře o tom, že se stali řádnými vlastníky.

4. Krajský soud v Praze rozhodnutím ze dne 8. 12. 2011 č. j. 19 Co 453/2010-311 rozsudek soudu prvního stupně (vycházející zásadně z jiného skutkového základu a tím i z jiného právního názoru na platnost kupní smlouvy) potvrdil. Odvolací soud částečně převzal skutková zjištění soudu prvního stupně a dále sám doplnil dokazování ve smyslu § 213 odst. 1, 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“), přičemž však neshledal odvolání vedlejších účastníků důvodné v tom směru, že by zde byl dán důvod pro změnu napadeného rozsudku tak, aby bylo žalobě vyhověno. Odvolací soud dospěl k závěru, že tzv. kupní smlouva ze dne 16. 7. 1999 byla uzavřena spolu se smlouvou zástavní jen za tím účelem, aby byla zajištěna pohledávka J. M. z titulu poskytnuté půjčky. Právým účelem uzavření kupní smlouvy nebylo získání předmětných nemovitostí J. M. do vlastnictví koupí. Stimulem k uzavření kupní smlouvy bylo dosažení zcela jiného hospodářského účelu, tedy splnění závazku ze smlouvy o půjčce převodem nemovitosti, pokud by půjčka nebyla včas uhrazena. Takové ujednání představuje podle svého obsahu tzv. propadnou zástavu. Smlouva, jejímž skutečným smyslem je sjednání tzv. propadné zástavy – tedy uspokojení pohledávky zástavního věřitele tím, že mu připadne zástava do vlastnictví, je v rozporu s účelem zástavního práva, a tedy pro rozpor s účelem zákona je neplatná dle § 39 zákona č. 40/1964 Sb. Proto nemůže obstát závěr soudu prvního stupně o platnosti předmětné kupní smlouvy. Odvolací soud uzavřel, že kupní smlouva ze dne 16. 7. 1999 je absolutně neplatným právním úkonem, z něhož na kupujícího J. M. nemohlo přejít vlastnické právo k nemovitostem. Pak tedy ani nemohl převést vlastnické právo k těmto nemovitostem, neboť mu nesvědčilo; stěžovatelé se tedy vlastníky sporných nemovitostí nestali, a to podle zásady *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*. Odvolací soud se následně zabýval otázkou existence dobré víry na straně stěžovatelů, kdy po zhodnocení všech okolností dospěl k závěru, že pokud žalovaní (stěžovatelé) kupovali nemovitosti od v té době řádně zapsaného vlastníka v katastru nemovitostí, prodej jim zprostředkovala realitní kancelář, a dokonce před uzavřením smlouvy jednali s žalobci (vedlejšími účastníky) jako dřívějšími vlastníky, kteří jim uzavření koupě nejen

nerozmluvili s tím, že vlastníky jsou stále oni, ale vlastně jim doporučili koupí, pak nelze než dospět k závěru, že všechny tyto okolnosti jak objektivního, tak i subjektivního rázu ve svém celku důvodně a opodstatněně založily od počátku na straně žalovaných jako nových nabyvatelů dobrou víru, že kupní smlouvu uzavřeli s vlastníkem nemovitostí a že se následně sami těmito vlastníky stali. Otázka dobré víry stěžovatelů (nabyvatelů) byla odvolacím soudem posouzena s ohledem na judikaturu Ústavního soudu.

5. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 27. 11. 2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370 rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Přitom zaujal závazný právní názor, podle kterého vlastnické právo nelze nabýt od nevlastníka, i kdyby nabyvatel byl v dobré víře, ledaže by byly dány podmínky pro vydržení věci.

6. Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 28. 3. 2013 č. j. 19 Co 453/2010-383 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že vedlejší účastníky určil jako vlastníky předmětných nemovitostí ve společném jmění manželů. Odvolací soud vyšel dilem ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a dilem z provedeného vlastního dokazování a dospěl ke stejným skutkovým závěrům, tj. že i nyní byla shledána kupní smlouva ze dne 16. 7. 1999 absolutně neplatnou, neboť jejím smyslem bylo sjednání tzv. propadné zástavy. Zjištění neplatnosti kupní smlouvy znamená, že žalobci (vedlejší účastníci) své vlastnické právo od roku 1999 až dosud neztratili a jsou nadále podle práva vlastníky sporných nemovitostí ve společném jmění manželů. Pokud tedy žalovaní (stěžovatelé) uzavřeli kupní smlouvu s nevlastníkem, nestali se vlastníky těchto nemovitostí s odkazem na zásadu *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*. Proto s ohledem na závazný právní názor odvolacího soudu se nemůže prosadit ochrana dobré víry žalovaných (stěžovatelů) o řádném nabytí nemovitostí do vlastnictví od osoby, která se vlastníkem nestala a kterou žalovaní (stěžovatelé) důvodně a právem za vlastníka věci pokládali.

7. O následném dovolání stěžovatelů rozhodl Nejvyšší soud usnesením ze dne 2. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2615/2013-418 tak, že jej odmítl, neboť rozhodnutí odvolacího soudu je plně v souladu s konstantní judikaturou dovolacího soudu. Pokud odkazují žalovaní (stěžovatelé) na nálezy Ústavního soudu ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4905/12 (N 105/69 SbNU 719), kde došlo ke zrušení rozsudku Nejvyššího soudu, šlo o věc, kde dovolací soud odkázal na svou konstantní judikaturu, a z logiky věci se proto již otázkou dobré víry nezabýval, neboť vydržení nepřicházelo v úvahu a nabytí vlastnického práva k nemovitosti od nevlastníka pouze na základě dobré víry nabyvatele, jednajícího v důvěře v zápis v katastru nemovitostí, s ohledem na svou judikaturu vyloučil. Podle Nejvyššího soudu, pokud v dané věci Ústavní soud vytkl dovolacímu soudu absenci posuzování dobré víry, nemá tato procesní okolnost žádný význam pro tuto či pro jiné skutkové

obdobné věci, neboť vyložený právní názor Ústavního soudu neobsahuje žádné „nosné důvody“, jež by bylo nezbytné aplikovat na skutkově obdobné případy. Nejvyšší soud odmítl nahodile, při absenci příslušné právní úpravy, takové situace řešit tím, že bude svévolně deklarovat vlastnické právo někomu, kdo sice jednal v dobré víře v zápis v katastru nemovitostí, ale podle platného práva (objektivně) nemohl nabýt na základě absolutně neplatné převodní smlouvy vlastnické právo k předmětnému nemovitému majetku.

8. Proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2615/2013-418, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013 č. j. 19 Co 453/2010-383 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370 podávají stěžovatelé ústavní stížnost.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

9. V ústavní stížnosti stěžovatelé namítají, že se dovolací soud nezabýval skutkovým stavem s ohledem na posouzení dobré víry stěžovatelů, kteří se před koupí předmětných nemovitostí vedlejších účastníků dotazovali na jejich stav, závady atd. a jimž vedlejší účastníci jednoznačně doporučili nemovitosti ke koupi. Vedlejší účastníci dokonce před podpisem kupní smlouvy prodali část vybavení nemovitostí stěžovatelům, čímž se podle názoru stěžovatelů dostávají do rozporu s dobrými mravy, neboť stěžovatele nejprve ujišťovali a doporučovali koupi nemovitostí, včetně částečného prodeje vybavení nemovitostí, a následně podali určovací žalobu k určení svého vlastnického práva k předmětným nemovitostem. Domnívají se, že jednání vedlejších účastníků nemůže požívat právní ochrany, a naopak je třeba poskytnout ochranu dobré víře stěžovatelů.

10. Stěžovatelé odkazují na nález Ústavního soudu ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4905/12 (viz výše), kterým bylo rozhodnuto o ústavní stížnosti O. K. ve věci, jež byla projednávána společně s věcí stěžovatelů. Rovněž odkazují na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 143/07 ze dne 25. 2. 2009 (N 35/52 SbNU 359), sp. zn. II. ÚS 165/11 ze dne 11. 5. 2011 (N 88/61 SbNU 359) a sp. zn. I. ÚS 3061/11 ze dne 13. 8. 2012 (N 138/66 SbNU 123), které shodně zaujmají právní názor, že vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud toto nabyli v dobré víře, požívá ochrany a nezaniká ani v případě, kdy původní kupní smlouva zaniká. Tyto nálezy však Nejvyšší soud nerespektoval. Stěžovatelé mají za to, že nad rámec požadavků zákona svoji dobrou víru prokázali, tu však Nejvyšší soud zpochybnil, aniž by se zabýval důkazy provedenými v řízení a aniž by respektoval judikaturu Ústavního soudu.

11. Stěžovatelé se také domnívají, že obecné soudy nesprávně posoudily tzv. naléhavý právní zájem vedlejších účastníků.

12. Závěrem stěžovatelé namítají, že zdůvodnění rozhodnutí obecných soudů není v souladu s ustanovením § 157 občanského soudního

řádu věcně správné, logické, vyčerpávající a zcela nedostatečně pak vykládající a zdůvodňující právní argumentaci rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníků řízení

13. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

14. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 17. 12. 2015 sp. zn. Sus 218/2015, 30 Cdo 2615/2013 zcela odkázal na písemné odůvodnění napadeného rozhodnutí dovolacího soudu. Nad rámec poukázal na právní závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2015 sp. zn. 30 Cdo 2458/2015, s nimiž se zcela ztotožňuje. Zde se Nejvyšší soud nejprve zabíral závazností právních názorů Nejvyššího soudu pro soudy nižších stupňů, což uzavřel tak, že případný judikатурní odklon (soudu nižšího stupně) je možný jen při realizované konfrontaci s dosud judikovaným závěrem a vyložením nosného důvodu, který vedl obecný soud k odklonu od dosavadní judikatury; v opačném případě se zaujatý právní názor obecného soudu stává defektním a nepřezkoumatelným. Následně se zabývá závazností vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu, kde rozlišuje závaznost kasační, uplatňovanou vždy bezezbytku, a závaznost precedenční, která se (pro možnou aplikaci ve skutkově obdobných věcech) týká právního názoru Ústavního soudu, jenž je nosným důvodem rozhodnutí, tj. na němž je založen výrok nálezu. Nejvyšší soud v případě problematiky nabytí nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí od nevlastníka na základě dobré víry nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí podle předchozí civilní úpravy vždy v rozhodnutích zdůrazňuje, proč nemohl (mechanicky) převzít závěry judikatury Ústavního soudu, v níž se toto originární nabytí vlastnického práva připouští. Nejvyšší soud dále poukazuje, že jeho ustálená rozhodovací praxe, resp. právní argumentace týkající se právní otázky nabytí nemovitosti od nevlastníka nabyvatelem jednajícím v důvěře v zápis v katastru nemovitostí, zejm. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 30 Cdo 4577/2014 či pozdější judikatura, dosud nebyla v rozhodovací praxi Ústavního soudu [a to ani nálezem sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163), ani nálezem sp. zn. IV. ÚS 402/15 ze dne 8. 6. 2015 (N 105/77 SbNU 539)] vytěsňena. Dovolací soud následně vznáší pochybnosti o souladu nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2219/12 s plenárním nálezem sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), a to především v souvislosti se senátním nálezem přijatou tezí oprávněného držitele mimo dosah § 130 zákona č. 40/1964 Sb. Ústavní soud zde zaujal názor, že v systému psaného práva má obecné právní pravidlo charakter (v daném případě přes principy právní jistoty a ochrany nabytých práv prosazovaný nabývací titul vlastnického práva k nemovité věci na základě pouhé dobré víry nabyvatele v zápis

v katastr nemovitostí) samostatného pramene práva pouze *praeter legem*, tj. pokud psané právo nestanoví jinak. Nejvyšší soud je však toho názoru, že občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2014, taková psaná pravidla (pro nabytí nemovité věci od nevlastníka) stanovil (viz § 130 zákona č. 40/1964 Sb.). Nejvyšší soud následně předkládá určitou modelovou situaci, na níž se snaží demonstrovat správnost svých právních názorů. Závěrem Nejvyšší soud uvádí, že Ústavní soud ani ve svém posledním nálezu sp. zn. IV. ÚS 402/15 na argumentaci Nejvyššího soudu nereagoval, čímž nijak nevytěsnil zaujímané právní závěry Nejvyššího soudu, a proto se nemohou dostavit precedenční účinky tohoto nálezu pro řešení skutkově obdobných případů.

15. Krajský soud v Praze ve vyjádření ze dne 11. 12. 2015 poukázal na to, že odvolací soud rozhodoval ve věci meritorně dvakrát, a pokud jde o napadené rozhodnutí odvolacího soudu, byl zcela vázán právním názorem Nejvyššího soudu obsaženým ve zrušovacím rozsudku ze dne 27. 11. 2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370. I přesto se však domnívá, že idea obecné spravedlnosti byla naplněna jen v případě jeho prvního meritorního rozhodnutí, zatímco v případě ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí již zcela vymizela individuálnost daného případu. Odvolací soud je toho názoru, že měla být poskytnuta ochrana stěžovatelům, neboť v jejich prospěch hovořily i objektivní okolnosti případu spočívající v samotném postoji žalobců, kteří je svým jednáním utvrdili ve správnosti rozhodnutí nemovitosti nabízené realitní kanceláří koupit od třetí osoby, aby pak následně proti stěžovatelům vyvolali předmětné řízení.

16. Vedlejší účastníci se ve vyjádření ze dne 11. 12. 2015 plně ztotožnili s ústavní stížností napadenými rozhodnutími. Zaujímají stejný názor jako dovolací soud, podle kterého, pokud při uzavírání smlouvy byl ten, kdo uzavírá smlouvu s nevlastníkem, v dobré víře, má postavení oprávněného držitele dle § 130 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., a má tak zákonné právo vůči skutečnému vlastníkovi na náhradu nákladů, které účelně vynaložil na nemovitost po dobu své oprávněné držby. Vlastnické právo k nemovitostem tak nelze nabýt jiným než zákonem předvídaným způsobem.

17. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků byla zaslána stěžovatelům k replice. K vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatelé uvádějí, že nemohou být kráceni na svých právech nejednotnou rozhodovací praxí a nerespektováním principů obecné spravedlnosti a důvěry občana ve veřejné registry. Pokud jde o vyjádření vedlejších účastníků, stěžovatelé odkázali na spisový materiál ve věci a provedené dokazování před soudy všech stupňů a zdůraznili, že jestliže by měli jakékoli pochybnosti o řádnosti a správnosti rozhodnutí koupit uvedené nemovitosti, případně měli povědomí o tom, že jejich koupě bude posléze zpochybňována vedlejšími účastníky, v žádném případě by kupní smlouvu neuzavírali.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

18. Ústavní soud po zjištění, že ústavní stížnost splňuje všechny předpoklady pro její projednání, tj. byla shledána přípustnou, shledal tuto důvodnou.

19. Je třeba uvést, že obdobnou problematikou jako je nyní projednávaná věc, tedy nabýváním vlastnického práva k nemovité věci od nevlastníka v kontextu s principem ochrany dobré víry nabyvatele, se Ústavní soud již opakovaně v rozhodovací činnosti zabýval a tuto judikaturu je možné považovat za ucelenou a ustálenou. Jde zejména o nálezy sp. zn. II. ÚS 165/11 ze dne 11. 5. 2011 (N 88/61 SbNU 359), sp. zn. II. ÚS 77/2000 ze dne 23. 1. 2001 (N 14/21 SbNU 101), sp. zn. Pl. ÚS 78/06 ze dne 16. 10. 2007 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), sp. zn. II. ÚS 1747/07 ze dne 29. 11. 2007 (N 216/47 SbNU 845), sp. zn. I. ÚS 143/07 ze dne 25. 2. 2009 (N 35/52 SbNU 359), sp. zn. I. ÚS 3061/11 ze dne 13. 8. 2012 (N 138/66 SbNU 123), sp. zn. I. ÚS 3314/11 ze dne 2. 10. 2012 (N 165/67 SbNU 27)], sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163), sp. zn. II. ÚS 800/12 ze dne 28. 11. 2012 (N 198/67 SbNU 555), sp. zn. IV. ÚS 4905/12 ze dne 10. 6. 2013 (N 105/69 SbNU 719) či sp. zn. IV. ÚS 4684/12 ze dne 20. 11. 2013 (N 194/71 SbNU 319)]. Z novější judikatury pak jde o nálezy sp. zn. IV. ÚS 402/15 ze dne 8. 6. 2015 (N 105/77 SbNU 539), sp. zn. III. ÚS 415/15 ze dne 27. 8. 2015 (N 158/78 SbNU 379) a sp. zn. III. ÚS 663/15 ze dne 10. 12. 2015 (N 211/79 SbNU 407). Komplexnější pohled, jakož i reakci na výtky Nejvyššího soudu související s důvody nerespektování závazné nálezkové judikatury Ústavního soudu podává náleze sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163).

20. Společným znakem výše uvedené postupně se vytvářející judikatury je poskytnutí ústavněprávní ochrany dobrověrnému nabyvateli, který odvozoval své vlastnické právo k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od právního úkonu, jenž byl později shledán absolutně neplatným. Nezbytným předpokladem pro tento originární způsob nabytí vlastnického práva je dobrá víra nabyvatele, kterou jsou obecné soudy povinny důsledně posoudit s ohledem na individuální okolnosti každého případu. Teprve zjištění, že osoba byla v dobré víře, zakládá poskytnutí ochrany jejímu vlastnickému právu.

21. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. II. ÚS 165/11 (viz výše) podrobně vyjádřil zásadní právní význam institutu „dobré víry“ v našem právním řádu a zároveň, na základě zde citovaných dalších nálezů Ústavního soudu, i zásadní přístup Ústavního soudu k této problematice se závěrem, že je nutno respektovat celý koncept právní jistoty a ochrany nabytých práv, tedy těch, která byla nabyta v dobré víře, kdy dobrá víra vystupuje jako korektiv obecně platný pro občanské právo. Bylo zde rovněž vyjádřeno, že jelikož princip ochrany dobré víry nového nabyvatele působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka, je nutno najít praktickou konkordanci

mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti.

22. Podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

23. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí, tedy k posuzování tzv. „běžné zákonnosti“. Je povolán toliko k přezkumu ústavnosti, tj. toho, zda nedošlo k porušení ústavních principů a základních práv a svobod účastníka řízení, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními a zda výklad práva provedený obecnými soudy je ústavně konformní, resp. zda nebyl aktem „libovůle“ [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

24. V judikatuře Ústavního soudu byla rovněž stanovena obecným soudům povinnost zohledňovat specifické okolnosti a individuální rozměry v každém konkrétním případě, aby bylo dosaženo spravedlivé řešení, ačkoli se to může jevit složité [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1826/11 ze dne 7. 3. 2012 (N 47/64 SbNU 581), nález sp. zn. I. ÚS 320/06 ze dne 29. 10. 2008 (N 184/51 SbNU 259), nález sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647)].

25. Ústavní soud v nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 připustil, že zákon č. 40/1964 Sb. neobsahoval žádné ustanovení, které by explicitně upravovalo obecný způsob nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí ani k jiné věci od nevlastníka na základě dobré víry nabyvatele ani jinak (s výjimkou vydržení). Již proto však bylo nutné s ohledem na základní ústavní principy právní jistoty, resp. důvěry v akty státu a ochrany dobré víry, ochrany nabytých práv, vážit případnou ochranu dobrověrného nabyvatele. Ústavní soud tak z hlediska poskytnutí ústavněprávní ochrany postavil naroveň vlastnické právo původního vlastníka a nabytí vlastnického práva k nemovitosti (evidované v katastru nemovitostí) novým nabyvatelem na základě jeho dobré víry. Tím se dostaly do vzájemné kolize obě ústavní hodnoty – princip ochrany dobré víry dalšího nabyvatele (princip dobré víry, důvěry v akty státu a právní jistoty v demokratickém právním státě) a princip ochrany vlastnického práva původního vlastníka (princip *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*, tj. nikdo nemůže převést na jiného více práv, než kolik sám má). Pokud však nelze zachovat maximum z obou základních práv, je třeba

přihlédnout k principu obecné spravedlnosti, kdy je nutné zvažovat jak obecné souvislosti tohoto typu kolize základních práv, tak individuální okolnosti konkrétního rozhodovaného případu. Ústavní soud se zde vyjádřil i k nedostatečné úpravě zásady materiální publicity katastru nemovitostí podle § 11 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, která je neslučitelná s ústavními principy, zejména s principem právní jistoty a ochrany nabytých práv.

26. V nyní posuzovaném případě odvolací soud (na základě závazného právního názoru dovolacího soudu, kterým bylo předchozí rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno a věc mu byla vrácena k novému řízení) a následně Nejvyšší soud nezohlednily a nezkoumaly otázku dobré víry stěžovatelů. To však je v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy, neboť Ústavní soud zastává ve své nálezkové judikatuře konstantní názor, že je třeba při posouzení nabytí vlastnictví k nemovitostem zapsaným v katastru nemovitostí od nevlastníka důsledně zvažovat a hodnotit existenci dobré víry nového nabyvatele. Absencí posouzení dobré víry nabyvatele nemovitosti tak došlo k upřednostnění principu, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, před principy právní jistoty, ochrany dobré víry a důvěry v akty státu.

27. Nejvyšší soud v posuzované věci zastává zcela opačný názor, na němž i nadále trvá, jehož důsledkem je nerespektování právního názoru vyjádřeného v závazných nálezech Ústavního soudu. Převážná většina námitek Nejvyššího soudu byla argumentačně vypořádána v předchozích nálezech Ústavního soudu, proto není třeba je nyní opakovat a lze na ně v bližších podrobnostech odkázat (viz zejména nález sp. zn. I. ÚS 2219/12 a nález sp. zn. III. ÚS 415/15).

28. Závěrem je třeba se alespoň stručně vyjádřit k závaznosti vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu, neboť v nyní posuzované věci jde o problematiku, u níž se právní názory Ústavního soudu a Nejvyššího soudu zjevně diametrálně rozcházejí. Ústavní soud se již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465) či nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) opakovaně vyjádřil k závaznosti jeho vykonatelných rozhodnutí, ať již jde o závaznost kasační, či tzv. precedenční. V kontextu dané věci tak učinil proto, že Ústavní soud a Nejvyšší soud zaujaly na problematiku nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a ochrany dobré víry nabyvatele odlišné právní názory, což v konečném důsledku vedlo k nerespektování závazných právních názorů Ústavního soudu Nejvyšším soudem ve skutkově obdobných věcech. Tento judikaturní rozkol je však nadále krajně nežádoucí, neboť dopadá nejvíce na nižší soudy při rozhodování obdobných sporů, jakož i samotné vlastníky nemovitostí evidovaných v katastru. Argumentace Nejvyššího soudu o absenci tzv. „nosných důvodů“

nálezů Ústavního soudu, kterou ve svých vyjádřeních hojně využívá, je však neopodstatněná, neboť „ony nosné důvody představují základní či hlavní myšlenky, které vedly k závěru Ústavního soudu zrcadlicímu se ve výroku jeho rozhodnutí; pokud přitom nejde o rozhodnutí nepřezkoumatelné, tak má vždy výrok oporu v odůvodnění, a tedy dané rozhodnutí ony nosné důvody obsahuje ... Přitom je zřejmé, že Ústavní soud v daných nálezech své závěry ... opřel o potřebu ústavní ochrany dobré víry dalšího nabyvatele nemovitosti, spjatou s fundamentálními principy právní jistoty a důvěry jednotlivců v akty veřejné moci, včetně veřejnoprávní evidence, a při konstatování dlouhodobé nečinnosti zákonodárce s protiústavními důsledky“ (viz bod 71 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12).

29. Tímto „svérázným“ přehodnocováním obsahu nálezů Ústavního soudu se Nejvyšší soud dopouští postupu *ultra vires*, neboť k takovému jednání ho právní řád nikterak neopravňuje.

30. Ústavní soud se ve své nálezové judikatuře rovněž vyjádřil k argumentaci Nejvyššího soudu o podřízení se názoru Ústavního soudu pouze za předpokladu aprobace plénem Ústavního soudu. V podrobnostech lze odkázat na nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 415/15 ze dne 27. 8. 2015, jakož i na nálezu sp. zn. IV. ÚS 402/15 ze dne 8. 6. 2015, v nichž se uvádí, že „nálezy Ústavního soudu mají podle čl. 89 odst. 2 Ústavy stejnou závaznost bez ohledu na to, zda se jedná o nálezy plenární či senátní. Obě tyto kategorie nálezů Ústavního soudu stojí na stejné úrovni a není pravda, že by snad plenární nálezy byly nadřazeny senátním. Stejně tak je zcela mylná a nemající ústavní či zákonnou oporu úvaha o tom, že by snad názor vyjádřený v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu byl nadřazen názoru vyjádřenému v senátním nálezu Ústavního soudu, resp. že by rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu bylo možno (již jen proto, že se jedná o rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu) nerespektovat (při rozhodování následujících skutkově obdobných případů) názor vyjádřený v senátním nálezu Ústavního soudu a že tento konflikt je možno řešit pouze předložením věci plénu Ústavního soudu, nebo že by (tříčlenné) senáty Nejvyššího soudu nemohly (samy bez rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu) změnit svou judikaturu prostým převzetím názoru vyplývajícího z nálezu Ústavního soudu vydaného rovněž (tříčlenným) senátem. K posledně uvedenému jsou (tříčlenné) senáty Nejvyššího soudu, stejně jako sám velký senát Nejvyššího soudu, dokonce povinny“.

31. Postupem Nejvyššího soudu, který opakovaně odmítá respektovat názor Ústavního soudu, tak došlo k porušení ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby.

32. Obecné soudy shora uvedenými postupy porušily právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1

Úmluvy, jakož i právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť nepřistoupily ke zkoumání a hodnocení dobré víry stěžovatelů, a tím upřednostnily princip, podle kterého nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má.

33. Ústavní soud nepředjímá, k jakým zjištěním obecné soudy v novém řízení dospějí. Bude na soudech, aby náležitě zkoumaly dobrou víru nabyvatelů předmětných nemovitostí při současném respektování čl. 89 odst. 2 Ústavy.

V. Závěr

34. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013 č. j. 30 Cdo 2615/2013-418, rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013 č. j. 19 Co 453/2010-383 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2012 č. j. 30 Cdo 2264/2012-370 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 18

K povinnosti dovolacího soudu řádně odůvodnit své usnesení o odmítnutí dovolání

Rozhodnutí dovolacího soudu je zcela nepředvídatelné, nesrozumitelné, vnitřně rozporné a postrádající jakékoli racionální zdůvodnění. Dovolací soud tímto rozhodnutím porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť napadené usnesení postrádá náležitosti, které jsou na soudní rozhodnutí kladeny stran odůvodnění a náležitého vypořádání se s tvrzeními stěžovatele.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Sládečka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 28. ledna 2016 sp. zn. IV. ÚS 2642/14 ve věci ústavní stížnosti Štefana Kosičky, zastoupeného JUDr. Miroslavem Zemanem, advokátem, se sídlem Praha 5, Lidická 28, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2014 č. j. 28 Cdo 247/2014-477, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2013 č. j. 18 Co 357/2013-439 potvrzujícímu rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 19. 4. 2013 č. j. 21 C 213/2007-384, kterým bylo rozhodnuto o neplatnosti dohody o vypořádání restitučního nároku převodem nemovitostí, na jejímž základě měly být na stěžovatele převedeny blíže specifikované nemovitosti, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2014 č. j. 28 Cdo 247/2014-477 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbývajících částí se ústavní stížnost a návrh s ní spojený odmítají.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 8. 8. 2014, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie, jakož i čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky.

II.

2. Státní statek Jeneč, státní podnik v likvidaci, (dále jen „vedlejší účastník č. 1“) se svou žalobou domáhal určení neplatnosti dohody o vypořádání restitučního nároku převodem nemovitostí ze dne 12. 10. 2006, dle níž mělo být na stěžovatele převedeno vlastnické právo k pozemkům v této dohodě vymezeným, což odůvodňoval nedostatky smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené mezi Ing. Marcelou Česalovou jako původní oprávněnou dle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) a stěžovatelem a dále nedostatky samotné dohody o vypořádání. Do řízení následně na návrh vedlejšího účastníka č. 1 přistoupila Česká republika – Státní pozemkový úřad (dále jen „vedlejší účastník č. 2“), a to s odůvodněním, že pozemky, které byly předmětem dohody o vypořádání, je třeba považovat za nemovitosti ve smyslu § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, neboť tyto měly ke dni účinnosti zákona o půdě charakter zemědělské půdy a byly ve vlastnictví státu, v důsledku čehož právnímu předchůdci vedlejšího účastníka č. 2 vzniklo právo správy těchto pozemků, a vedlejší účastník č. 1 tedy nebyl oprávněn s nimi nakládat a platně je na stěžovatele převést.

3. Obvodní soud pro Prahu 10 poté, co jeho původní rozhodnutí bylo usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. 2. 2011 č. j. 18 Co 522/2010-144 zrušeno, žalobě svým rozsudkem ze dne 19. 4. 2013 č. j. 21 C 213/2007-384 vyhověl a určil, že dohoda o vypořádání restitučního nároku převodem nemovitostí ze dne 12. 10. 2006 je neplatná. Soud prvního stupně uvedl, že vzal za prokázané, že pozemky, které byly předmětem dohody o vypořádání restitučního nároku, byly ke dni účinnosti zákona o půdě zastavěny budovami, které sloužily k provádění zemědělské činnosti, a na předmětné nemovitosti tudíž dopadalo ustanovení § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. V důsledku této skutečnosti náležela správa těchto pozemků Pozemkovému fondu České republiky (tj. právnímu předchůdci vedlejšího účastníka

č. 2) a vedlejší účastník č. 1 nebyl oprávněn s těmito nemovitostmi hospodařit ani je převést na stěžovatele. Soud prvního stupně proto uzavřel, že předmětná dohoda o vypořádání restitučního nároku je dle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy účinném znění, (dále jen „občanský zákoník“) neplatná pro rozpor se zákonem.

4. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 23. 10. 2013 č. j. 18 Co 357/2013-439 potvrzeno, přičemž odvolací soud změnil toliko výrok soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně uzavřel, že předmětná dohoda o vypořádání restitučních nároků je absolutně neplatná pro rozpor se zákonem, neboť na předmětných pozemcích se nacházely budovy, které ke dni účinnosti zákona o půdě, tj. ke dni 24. 6. 1991, sloužily k zemědělské výrobě. Odvolací soud uzavřel, že Výzkumný ústav živočišné výroby (dále též jen „výzkumný ústav“), který v předmětných nemovitostech v rozhodné době vykonával svou činnost, zde kromě činnosti výzkumné vykonával též činnost směřující k nepochybné zemědělské produkci, která byla dodávána na trh, přičemž se jednalo o roční produkci cca statisíců kusů drůbeže, milionů kusů vajec atd. Jde-li o činnost výzkumnou, pak i tuto je dle názoru odvolacího soudu třeba považovat za činnost bezprostředně směřující k zemědělské produkci, protože jejím cílem bylo stanovení technologie chovu zvířat, jejich výživy apod. Dané úkoly pak výzkumný ústav dle názoru odvolacího soudu plnil nejen v hospodářských budovách, ale i na nezastavěných pozemcích, které byly součástí uzavřeného areálu výzkumného ústavu, jenž tvořil jediný funkční celek. Na rozdíl od soudu prvního stupně pak odvolací soud shledal i další důvod neplatnosti předmětné dohody o vypořádání restitučního nároku, neboť dospěl k závěru o neplatnosti postupní smlouvy uzavřené mezi původní oprávněnou a stěžovatelem dne 10. 10. 2006, jejímž prostřednictvím měl být na stěžovatele převeden restituční nárok, který měl být následně uspokojen právě na základě dohody o jeho vypořádání uzavřené mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem č. 1. Odvolací soud zde dospěl k závěru, že předmětná smlouva o postoupení pohledávky je absolutně neplatná z důvodu neurčitosti, jelikož z ní není patrné, jaká část restitučních nároků původní oprávněná měla být na jejím základě na stěžovatele převedena, tj. zda se mělo jednat o část nároku za mrtvý a živý inventář ve smyslu § 20 zákona o půdě či o část nároku na náhradu za znehodnocení nemovitosti ve smyslu § 14 odst. 3 téhož zákona, přičemž tuto neurčitost nelze dle názoru odvolacího soudu s ohledem na zákonem stanovenou obligatorní písemnou formu postupní smlouvy zhojit tvrzením, že dlužník i věřitel věděli, který ze dvou nároků je předmětem postoupení, popř. tím, že z jiných následně uzavřených dohod, jejichž účastníkem stěžovatel nebyl, by bylo možno charakter postoupeného nároku dodatečně zjistit.

5. Dovolání stěžovatele bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2014 č. j. 28 Cdo 247/2014-477 odmítnuto, neboť dovolací soud jej neshledal přípustným ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013, (dále jen „občanský soudní řád“), neboť odvolací soud dle jeho názoru rozhodl věcně správně a v souladu s příslušnou judikaturou dovolacího i Ústavního soudu.

III.

6. Rozhodnutí soudů všech stupňů stěžovatel napadl ústavní stížností. V ní uvedl, že si je vědom toho, že „Ústavní soud neplní funkci jakési další odvolací instance v rámci soustavy obecných soudů“, vyjádřil však přesvědčení, že porušení jeho ústavně zaručených práv je takové intenzity, která zásah Ústavního soudu odůvodňuje. Soudu prvního stupně, který uzavřel, že vedlejší účastník č. 1 nebyl oprávněn s předmětnými pozemky disponovat, neboť správa těchto pozemků náležela s ohledem na § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě právnímu předchůdci vedlejšího účastníka č. 2, a předmětná dohoda o vypořádání restitučního nároku je proto pro rozpor se zákonem absolutně neplatná, stěžovatel vytkl, že tento se [mj. též s ohledem na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163)] měl zabývat otázkou dobré víry stěžovatele jako nabyvatele vlastnického práva k předmětným nemovitostem, neboť výsledek takového postupu mohl mít zásadní vliv na rozhodnutí ve věci samé. V této souvislosti stěžovatel poukazoval na to, že ze své pozice nemohl zjistit, že vedlejšímu účastníku č. 1 nenáleží právo k nakládání s předmětnými nemovitostmi. Stěžovatel upozornil též na pochybení právního předchůdce vedlejšího účastníka č. 2, který po dobu 17 let nevykonával právo správy nad předmětnými nemovitostmi, ač se jej v rámci řízení proti stěžovateli dovolával.

7. Odvolacímu soudu stěžovatel vytkl, že ani tento se nezabýval otázkou dobré víry stěžovatele a případného nabytí vlastnického práva k předmětným nemovitostem od neoprávněného, čímž mělo dojít k porušení práva stěžovatele (jako potenciálně dobrověrného nabyvatele) na spravedlivý proces. Odvolací soud se dle názoru stěžovatele dále dostatečně nevypořádal s jeho odvolacími námitkami a své rozhodnutí nedostatečně a vadně odůvodnil. Pokud pak odvolací soud dospěl k závěru o neurčitosti postupní smlouvy, dopustil se tím dle stěžovatelova přesvědčení nepřijatelné libovůle, neboť takový závěr nemá dle stěžovatele oporu v obsahu spisu, tj. existuje zde extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a zjištěným skutkovým stavem.

8. Dovolací soud pak měl dle názoru stěžovatele pochybit tím, že se nezabýval všemi stěžovatelem uplatněnými dovolacími námitkami, zejména otázkou eventuálního nabytí vlastnického práva stěžovatele od

neoprávněného (a to ve světle výše uvedeného nálezu Ústavního soudu), čímž dle názoru stěžovatele dovolací soud rezignoval na roli garanta spravedlnosti. Flagrantního porušení práva na spravedlivý proces se dovolací soud měl dopustit i tím, že uzavřel, že původní oprávněná měla ke dni uzavření postupní smlouvy dva druhy nevypořádaných restitučních nároků, na čemž následně založil svůj závěr o neplatnosti postupní smlouvy, a tím i dohody o vypořádání restitučního nároku, aniž by přitom přihlédl k existenci písemného oznámení o postoupení pohledávky ze strany postupitele ve smyslu § 526 odst. 1 občanského zákoníku, s nímž ustálená soudní judikatura [mj. též nález sp. zn. I. ÚS 2276/08 ze dne 24. 2. 2011 (N 25/60 SbNU 261)] spojuje nemožnost dlužníka bránit se ve sporu o úhradu pohledávky uplatněním námitky neplatnosti postupní smlouvy.

9. Podáním ze dne 2. 9. 2015 stěžovatel Ústavnímu soudu navrhl, aby odložil vykonatelnost ústavní stížnosti napadených rozhodnutí.

IV.

10. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřili Nejvyšší soud, Městský soud v Praze, Obvodní soud pro Prahu 10 i vedlejší účastníci č. 1 a 2.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 25. 11. 2015 poukázal na to, že dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívalo na dvou právních úvahách, jež nezávisle na sobě vedly odvolací soud k závěru, že dohoda o vypořádání restitučního nároku, na jejímž základě měl stěžovatel nabýt vlastnické právo k předmětným nemovitostem, je neplatná. Jelikož jedna z těchto úvah, dle níž byla neplatnost dohody o vypořádání stěžovatelova restitučního nároku zapříčiněna neplatností předchozí smlouvy o postoupení restitučního nároku Ing. Česalové na stěžovatele, v dovolacím přezkumu obstála, pak dle názoru dovolacího soudu již nebylo třeba, aby se dovolací soud zabýval zbývajícími dovolacími námitkami stěžovatele. Ve vztahu ke stěžovatelově námitce, dle níž dovolací soud pomínul nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (viz výše), dovolací soud uvedl, že předmětný nález se zabýval otázkami, které ve vztahu k posouzení otázky platnosti smlouvy o postoupení restitučního nároku, jež byla pro posouzení dovolání určující, postrádají právní relevanci, a tudíž nebylo nutné, aby se dovolací soud závěry vyslovenými v předmětném nálezu blíže zabýval. Závěrem dovolací soud navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, popř. jako nedůvodná zamítnuta.

12. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 26. 11. 2015 odmítl námitky stěžovatele směřující proti jeho rozhodnutí. Vyjádřil přesvědčení, že se v odůvodnění svého rozhodnutí vypořádal se všemi relevantními námitkami stěžovatele a rozhodl v souladu se zákonem a výkladovou

judikaturou (zejména jde-li o otázku neplatnosti smlouvy o postoupení restitučního nároku na stěžovatele). Namítal-li stěžovatel, že se soud nezabýval dobrou vírou právního předchůdce vedlejšího účastníka č. 1 (Výzkumného ústavu živočišné výroby), pak odvolací soud zdůraznil, že otázka dobré víry tohoto subjektu, jenž dle názoru stěžovatele měl být „nabyvatelem práva hospodaření s majetkem státu“, byla irelevantní, neboť žádné zákonné ustanovení nestanoví, že by právo hospodaření bylo možno vydržet. Odvolací soud navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta, nebude-li jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

13. Obvodní soud pro Prahu 10 ve svém vyjádření ze dne 2. 12. 2015 toliko vyjádřil přesvědčení, že jeho rozhodnutím nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, a proto navrhl, aby ústavní stížnosti nebylo vyhověno.

14. Vedlejší účastník č. 1 ve svém vyjádření ze dne 3. 12. 2015 uvedl, že se ztotožňuje se závěry, k nimž obecné soudy dospěly v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích, přičemž má za to, že těmito rozhodnutími nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele. Ústavnímu soudu proto navrhl, aby ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl, příp. zamítl.

15. Vedlejší účastník č. 2 ve svém vyjádření ze dne 3. 12. 2015 uvedl, že ústavní stížností napadená rozhodnutí považuje za věcně správná a souladná s dosavadní judikaturou dovolacího soudu. Dále uvedl, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka řízení.

16. Stěžovatel ve své replice ze dne 29. 12. 2015 sdělil, že setrvá na argumentaci obsažené v ústavní stížnosti, k níž se žádný z účastníků či vedlejších účastníků řízení v rámci svého vyjádření blíže nevyjádřil.

V.

17. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisového materiálu a vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je v části, v níž směřuje proti rozhodnutí dovolacího soudu, důvodná.

18. Stěžovatel ve vztahu k rozhodnutí dovolacího soudu namítal mj. to, že dovolací soud se ve svém rozhodnutí zabýval toliko jednou z jím v dovolání uplatněných námitek, přičemž tuto navíc posoudil způsobem, který je zcela v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu. Tím se měl dovolací soud dle názoru stěžovatele dopustit nepředvídatelné libovůle a porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. V této souvislosti považuje Ústavní soud za nutné nejprve v obecné rovině připomenout, že z ústavního pořádku ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného

mimořádného opravného prostředku. Pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, nepochybně by taková úprava z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

20. Ústavní soud již v minulosti v řadě svých rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, k ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1842/12 ze dne 27. 8. 2013 (N 154/70 SbNU 425)], mezi které lze, jak je uvedeno v předchozím odstavci, nepochybně zařadit i rozhodnutí dovolacího soudu o dovolání.

21. Právě uvedené pak platí nejen tehdy, rozhoduje-li dovolací soud o dovolání meritorně, ale rovněž tehdy, pokud dovolací soud odmítá dovolání z důvodu, že jej neshledal přípustným ve smyslu § 237 a násl. občanského soudního řádu, tj. tehdy, pokud dovolací soud nedospěje k závěru, že by se odvolací soud při řešení dovolatelem v dovolání vymezené právní otázky odchýlil od „ustálené rozhodovací praxe“ dovolacího soudu (1), že by se jednalo o otázku, která dosud nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena (2) či která by byla dovolacím soudem rozhodována rozdílně (3) nebo která již byla dovolacím soudem vyřešena, avšak měla by být posouzena jinak (4) [shodně viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1257/15 ze dne 1. 10. 2015 (N 180/79 SbNU 33)]. I v případě rozhodnutí, jímž dovolací soud odmítá dovolání pro nepřipustnost, je tak třeba trvat na tom, aby z odůvodnění tohoto rozhodnutí (byť i stručného ve smyslu § 243f odst. 3 občanského soudního řádu) bylo pro dovolatele seznatelné, z jakého důvodu dospěl dovolací soud k závěru o nepřipustnosti jeho dovolání, a aby toto odůvodnění bylo pro dovolatele předvídatelné, srozumitelné a vnitřně bezrozporné. Pokud těmto podmínkám Nejvyšší soud nedostojí, pak tím neoprávněně zasáhne do základního práva dovolatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

22. V nyní souzené věci pak dovolací soud těmto podmínkám nedostál, a to z následujících důvodů.

23. Jak již bylo uvedeno shora, v nyní souzené věci bylo soudy nižších stupňů rozhodnuto o tom, že dohoda o vypořádání restitučního nároku převodem nemovitostí uzavřená dne 12. 10. 2006 mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem č. 1, na jejímž základě měl stěžovatel nabýt vlastnictví k v žalobě blíže specifikovaným nemovitostem, je neplatná. Odvolací soud, který rozhodnutí soudu prvního stupně ve výroku ve věci samé potvrdil, pak svůj závěr o neplatnosti předmětné dohody o vypořádání restitučního nároku vystavěl na dvou důvodech. Odvolací soud předně přisvědčil závěru soudu prvního stupně, že dohoda o vypořádání restitučního nároku je neplatná z toho důvodu, že vedlejší účastník č. 1 nebyl oprávněn s předmětnými pozemky nakládat (a tedy je ani převést na stěžovatele), neboť se jedná o pozemky, na něž se vztahuje § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, a právo hospodaření s těmito pozemky tak ode dne účinnosti tohoto zákona náleželo právnímu předchůdci vedlejšího účastníka č. 2. Odvolací soud pak na rozdíl od soudu prvního stupně shledal též další důvod neplatnosti spočívající v tom, že jako neplatnou z důvodu neurčitosti shledal též postupní smlouvu uzavřenou dne 10. 10. 2006 mezi stěžovatelem a původní oprávněnou, na jejímž základě měl být na stěžovatele převeden restituční nárok, který měl být následně vypořádán v rámci dohody uzavřené dne 12. 10. 2006.

24. Rozhodnutí odvolacího soudu pak stěžovatel napadl dovoláním, v jehož rámci dovolacímu soudu předestřel hned deset právních otázek. Tyto otázky se přitom vztahovaly k oběma důvodům neplatnosti předmětné dohody o vypořádání restitučního nároku.

25. Dovolací soud následně své rozhodnutí o odmítnutí dovolání stěžovatele pro nepřipustnost založil pouze na jedné z těchto dovolatelem vznesených otázek, a sice na otázce, zda má dlužník vůči postupníkovi k dispozici obranu založenou na námitce neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky, pokud postupitel dlužníku písemně oznámil, že pohledávku postoupil postupníkovi (§ 526 občanského zákoníku). V této souvislosti stěžovatel upozorňoval na to, že dle ustálené (a v dovolání stěžovatele blíže specifikované) soudní judikatury tato námitka dlužníku nepřísluší (s výjimkou případů uvedených v § 525 občanského zákoníku). Vzhledem k právě uvedenému a dále ke skutečnosti, že odvolací soud měl za prokázanou skutečnost, že původní oprávněná (Ing. Marcela Česalová) dlužníku (vedlejšímu účastníku č. 1) postoupení pohledávky na stěžovatele dne 10. 10. 2006 písemně oznámila, pak stěžovatel namítal, že se odvolací soud nadbytečně zabýval neplatností postupní smlouvy a tuto otázku posoudil v rozporu s hmotným právem i ustálenou soudní judikaturou.

26. Dovolací soud pak na tuto námitku reagoval zcela neadekvátním a pro stěžovatele i Ústavní soud nesrozumitelným způsobem, neboť toliko zrekapituloval důvody, pro které odvolací soud dospěl k závěru o neurči-

tosti (a tím i neplatnosti) předmětné postupní smlouvy, aniž by však uvedl, zda se odvolací soud měl otázkou její neplatnosti (k námitce vedlejšího účastníka č. 1) zabývat, či nikoli.

27. Tento postup dovolacího soudu je navíc o to nesrozumitelnější, že dovolací soud poté, co zopakoval důvody, pro něž odvolací soud uzavřel, že postupní smlouva je neplatným právním úkonem, uvedl, že odvolací soud postupoval v souladu též s judikaturou Ústavního soudu, konkrétně s nálezelem sp. zn. I. ÚS 2276/08 ze dne 24. 2. 2011 (N 25/60 SbNU 261), a tedy dle názoru dovolacího soudu rozhodl věcně správně. Stěžovatel pak v této souvislosti důvodně poukazuje na to, že odkaz dovolacího soudu na tento nálezh představuje zřejmý protimluv. Je tomu tak proto, že Ústavním soudem byla v právě uvedeném nálezu posuzována otázka ústavní konformity závěrů, k nimž dospěl velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia v rozsudku ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Cdo 1328/2007, publikovaném pod R 61/2010, kde tento v návaznosti na svou dřívější judikaturu formuloval tento právní názor: „Oznámil-li postupitel dlužníku, že pohledávku postoupil postoupníkovi, pak dlužník nemá [s výjimkou případů uvedených v § 525 obč. zák., eventuálně případů, ve kterých by dlužník prokázal, že postoupení pohledávky mělo za následek změnu (zhoršení) jeho právního postavení] vůči postoupníku ve sporu o úhradu pohledávky k dispozici obranu založenou na námitce neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky.“ Ústavní soud pak v předmětném nálezu dospívá k závěru, že právě citovaný právní názor velkého senátu je třeba považovat za souladný s ústavním pořádkem (z tam podrobně popsanych důvodů). Ústavní soud proto v předmětné věci uzavřel, že vzhledem k výše uvedenému závěru velkého senátu se měly obecné soudy v tehdy souzeném sporu mezi tehdejší stěžovatelkou (coby postoupníkem) a vedlejší účastnicí (coby dlužníkem) v prvé řadě zabývat otázkou, zda oznámení postupitele o postoupení pohledávek bylo platným právním úkonem. Teprve v případě přijetí závěru, že notifikace byla neplatná, bylo namíste zabývat se platností smlouvy o postoupení pohledávek.

28. Z uvedeného je tedy zřejmé, že rozhodnutí odvolacího i dovolacího soudu jsou za situace, kdy se z těchto rozhodnutí zároveň nepodává, že by soudy dospěly k závěru, že oznámení o postoupení pohledávky ze dne 10. 10. 2006, jímž původní oprávněná coby postupitelka informovala vedlejšího účastníka č. 1 o změně v osobě věřitele, bylo neplatným právním úkonem, v přímém rozporu se závěry vyslovenými v nálezu sp. zn. I. ÚS 2276/08 (jehož se dovolací soud v nyní napadeném rozhodnutí navíc zcela nepřipadně dovolává), jakož i s rozhodnutím velkého senátu publikovaným pod R 61/2010. Rozhodnutí dovolacího soudu je tak zcela nepředvídatelné, nesrozumitelné, vnitřně rozporné a postrádající jakékoli racionální zdůvodnění. Z tohoto důvodu dospěl Ústavní soud k závěru, že rozhodnutí dovolacího soudu z hlediska ústavněprávního přezkumu nemůže obstát.

VI.

29. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím porušil stěžovatelské právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť napadené usnesení je nepředvídatelné a postrádá náležitosti, které jsou na soudní rozhodnutí kladeny stran odůvodnění a náležitého vypořádání se s tvrzeními stěžovatele. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti v této části vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí dovolacího soudu zrušil.

30. Veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů však Ústavní soud již dále nepřezkoumával napadená rozhodnutí odvolacího soudu a soudu prvního stupně a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum těchto rozhodnutí by byl totiž za situace, kdy se Nejvyšší soud dovoláním napadeným rozhodnutím odvolacího soudu dosud řádně nezabýval, předčasný. Navíc není vyloučeno, že i v případě, kdy by dovolací soud následně ve shodě s výše uvedeným dospěl k závěru, že dovolací námitka stěžovatele stran rozsahu námitek dlužníka vůči postupníkovi při postoupení pohledávky je skutečně důvodná, bude dovolání stěžovatele odmítnuto, příp. zamítnuto, a rozhodnutí dovolacího soudu tak nepovede ke kasaci dovoláním napadeného rozhodnutí. Nelze totiž odhlédnout od skutečnosti, že odvolací soud založil své rozhodnutí hned na dvou důvodech neplatnosti předmětné dohody o vypořádání restitučního nároku, a tudíž je možné, že i pokud dovolací soud dospěje k závěru, že nebylo namístě, aby se odvolací soud zabýval otázkou neplatnosti postupní smlouvy, rozhodnutí odvolacího soudu v dovolacím přezkumu přesto obstojí, neboť dovolací soud shledá závěr odvolacího soudu o neplatnosti předmětné dohody o vypořádání restitučního nároku věcně správný a souladný s dosavadní judikaturou dovolacího soudu, a to z hlediska druhého z odvolacím soudem uváděného důvodu, tedy z důvodu, že předmětné pozemky byly ze zákona ve správě právního předchůdce vedlejšího účastníka č. 2, a vedlejší účastník č. 1 proto nebyl oprávněn je na stěžovatele převést. Takové posouzení je však zcela v kompetenci Nejvyššího soudu, přičemž Ústavnímu soudu nepřísluší do tohoto posouzení v této fázi jakkoli zasahovat či rozhodnutí dovolacího soudu předjímat.

31. Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatele na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí, neboť pro tento postup neshledal důvod.

Č. 19

K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí o nepřipustění změny žaloby

Rozhodl-li Obvodní soud pro Prahu 2 o zamítnutí návrhu na změnu žaloby, aniž svoje usnesení jakkoliv odůvodnil, za situace, kdy zákonné podmínky pro absenci odůvodnění splněny nebyly, pak jeho postup nelze kvalifikovat jinak než jako porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, a pokud tak neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí a zpravidla také i jejich protiústavnost.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 29. ledna 2016 sp. zn. I. ÚS 1869/15 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Hany Pavlů, zastoupené Mgr. Petrem Štrossem, advokátem, se sídlem v Ostravě, Místecká 329/258, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. května 2015 č. j. 17 C 171/2007-327, ve znění opravného usnesení ze dne 5. června 2015 č. j. 17 C 171/2007-336, o nepřipustění stěžovatelkou navržené změny žaloby, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a Ministerstva spravedlnosti České republiky jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 5. 2015 č. j. 17 C 171/2007-327, ve znění opravného usnesení ze dne 5. 6. 2015 č. j. 17 C 171/2007-336, bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto usnesení se proto zrušuje.

Odůvodnění**I.**

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhala zrušení shora uvedeného rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2, neboť má za to, že jím bylo

porušeno její ústavně garantované právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Žalobou podanou dne 19. 6. 2007 k Obvodnímu soudu pro Prahu 2 se stěžovatelka domáhá vůči České republice – Ministerstvu spravedlnosti náhrady nemajetkové újmy ve výši 30 000 Kč jako zadostiučinění za nesprávný úřední postup v občanském soudním řízení vedeném u Krajského soudu v Ostravě. Podáním ze dne 9. 1. 2015, označeným jako „Návrh na postup v řízení, zpětvezti žádosti o opatrovníka, návrh na změnu žaloby dle § 95 o. s. ř.“, stěžovatelka navrhla, aby Obvodní soud pro Prahu 2 připustil z důvodů uvedených ve zmíněném podání rozšíření žaloby o částku 30 000 Kč.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 poté vydal dne 28. 5. 2015 usnesení č. j. 17 C 171/2007-327, které obsahuje výrok o tom, že se rozšíření žaloby, učiněné návrhem ze dne 12. 1. 2015, spočívající v rozšíření žaloby o zaplacení částky o dalších 30 000 Kč s příslušenstvím, nepřipouští. Pod výrokovou částí usnesení soud dále uvedl, že „dle § 169 odst. 2 o. s. ř. nemusí toto usnesení obsahovat odůvodnění“ a následuje poučení o nepřipustnosti odvolání proti tomuto usnesení. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 5. 6. 2015 č. j. 17 C 171/2007-336 bylo pouze opraveno jméno soudkyně v záhlaví výše zmíněného usnesení č. j. 17 C 171/2007-327.

II.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že podání ústavní stížnosti je v tomto případě jediným prostředkem obrany, neboť odvolání proti napadenému usnesení není ve smyslu § 202 odst. 1 písm. d) o. s. ř. přípustné. Protiústavnost postupu Obvodního soudu pro Prahu 2 je pak shledávána ve skutečnosti, že soud napadené usnesení řádně neodůvodnil, a to přesto, že nebyly splněny zákonné podmínky pro absenci odůvodnění. V daném směru lze poukázat na rozhodnutí Ústavního soudu, v rámci kterých byla tato otázka opakovaně řešena, přičemž lze zmínit především nález ze dne 9. 10. 2008 sp. zn. II. ÚS 801/08 (N 169/51 SbNU 79), dále nález ze dne 26. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 383/12 (N 93/65 SbNU 247) či nález ze dne 21. 8. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1324/14 (N 159/74 SbNU 369). Uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou podle stěžovatelky plně použitelná i pro nyní posuzovaný případ, protože se shodně jako v tomto případě jednalo o protiústavní usnesení soudů prvního stupně o zamítnutí návrhu na změnu žaloby bez řádného odůvodnění.

5. Jelikož napadené usnesení neobsahuje ani uvedení základních důvodů, které vedly Obvodní soud pro Prahu 2 k jeho přijetí, nelze výrok v napadeném usnesení považovat za přezkoumatelný a uvedený postup soudu je možné ve smyslu uvedené judikatury označit za libovůli v soudním

rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje.

III.

6. Z vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 2 a z přiloženého spisového materiálu sp. zn. 17 C 171/2007 Ústavní soud zjistil, že tento soud se pokusil své pochybení napravit vydáním dalšího opravného usnesení, tentokrát ze dne 22. 7. 2015, jímž v ústavní stížnosti napadeném usnesení doplnil stručné odůvodnění. Považoval svůj předchozí postup „za zjevnou nesprávnost“ a podle § 164 o. s. ř. takto provedl opravu.

7. Proti tomuto rozhodnutí se však stěžovatelka odvolala a Městský soud v Praze usnesením ze dne 15. 10. 2015 č. j. 16 Co 325/2015-363 rozhodl, že usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 5. 2015 č. j. 17 C 171/2007-327 se neopravuje tak, jak tento soud učinil shora uvedeným opravným usnesením. Podle odvolacího soudu se totiž nejedná o zjevnou chybu v psaní či počtech nebo jinou zjevnou nesprávnost. Chybějící odůvodnění bylo důsledkem chybného závěru soudu prvního stupně, a jeho nedostatky tedy nelze napravit za užití § 164 o. s. ř. pomocí opravného usnesení.

8. Řízení v dané věci bylo poté Obvodním soudem pro Prahu 2 přerušeno usnesením ze dne 6. 11. 2015 č. j. 17 C 171/2007-371, a to do rozhodnutí Ústavního soudu o podané ústavní stížnosti.

9. Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti nijak nevyjádřilo.

IV.

10. Po posouzení obsahu ústavní stížnosti a připojených listin dospěl Ústavní soud k závěru, že návrh je důvodný.

11. Jak již Ústavní soud mnohokrát konstatoval, není součástí obecné soudní soustavy, a nepřísluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů, tím spíše v případech takových rozhodnutí, proti nimž v prvním stupni zákon nepřipouští opravný prostředek. Předpokladem respektování uvedené zásady je ovšem dodržení podmínky, že obecné soudy ve své činnosti postupují ve shodě s ústavními principy vyplývajícími z hlavy páté Listiny základních práv a svobod. Tato podmínka však v projednávaném případě splněna nebyla.

12. O změně návrhu na zahájení řízení rozhodují obecné soudy podle § 95 o. s. ř. Podle odstavce druhého tohoto ustanovení soud změnu návrhu nepřipustí, jestliže by výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu. V takovém případě pokračuje soud, po právní moci usnesení, v řízení o původním návrhu.

13. Z ustanovení § 169 o. s. ř. vyplývá, že k podstatným náležitostem písemného vyhotovení usnesení patří jeho odůvodnění. Výjimka z tohoto

pravidla je upravena v odstavci druhém tohoto ustanovení a zahrnuje pouze usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval, nebo usnesení, které se týká vedení řízení, anebo usnesení vydané podle § 104a o. s. ř. Usnesení o nepřipuštění změny žaloby tedy ke stanoveným výjimkám nepatří. Pokud jde o obsah samotného odůvodnění, není u nemeritorních usnesení předepsán. Postačuje proto, aby soud v odůvodnění uvedl jen základní důvody, které vedly k přijetí usnesení a které jsou způsobilé jeho výrok srozumitelně a přezkoumatelným způsobem vysvětlit.

14. Rozhodl-li Obvodní soud pro Prahu 2 o zamítnutí návrhu na změnu žaloby, aniž svoje usnesení jakkoliv odůvodnil, za situace, kdy zákonné podmínky pro absenci odůvodnění splněny nebyly, pak jeho postup nelze kvalifikovat jinak než jako porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny v souladu s výše citovanou judikaturou. Principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit. Pokud tak neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí, a zpravidla tak i jejich protiústavnost.

15. Soud prvního stupně tím, že své rozhodnutí o zamítnutí návrhu na změnu žaloby neodůvodnil v souladu s požadavky § 169 o. s. ř., porušil ústavně garantované právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochra- ně lidských práv a základních svobod.

16. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ve výroku označené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 zrušil.

Č. 20

**K rozhodování obecných soudů o návrhu na vyslovení neplatnosti voleb do zastupitelstva obce
K právu účastníka řízení vyjádřit se k projednávané věci**

I. Důležitým prvkem a hodnotou aktů veřejné (a zvláště soudní) moci je jejich důvěryhodnost. Proto je povinností orgánu veřejné moci přihlížet k tomu, jaká očekávání svým postupem a činností u účastníka řízení vyvolal.

II. Vyzve-li soud účastníka řízení, aby se ve stanovené lhůtě vyjádřil k návrhu na zahájení řízení, v němž má být jednáno o právech a povinnostech tohoto účastníka, je povinností soudu stanovenou lhůtu pro vyjádření respektovat. Nevýčká-li soud na skončení této lhůty a účastníka řízení fakticky zbaví možnosti účastnit se daného řízení, zasáhne tak do práva účastníka řízení vyjádřit se k jeho věci a provedeným důkazům zaručeného čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 1. února 2016 sp. zn. I. ÚS 40/15 ve věcech ústavních stížností 1. Mgr. Marka Čecha a 2. volební strany PRO Sport a Zdraví, politického hnutí, zastoupených Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, se sídlem v Brně, Burešova 6, proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 66 A 8/2014-104 ze dne 7. listopadu 2014, jímž byl zamítnut návrh na neplatnost voleb do Zastupitelstva města Kuřimi, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a a) Městského úřadu Kuřim, zastoupeného JUDr. Petrem Fialou, advokátem, se sídlem v Brně, Helfertova 2040/13, b) volební strany KUŘIMSKÁ OBČANSKÁ LIGA, zastoupené JUDr. Petrem Novákem, advokátem, se sídlem v Brně, Kounicova 11, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost Mgr. Marka Čecha se odmítá.

II. Ústavní stížnost volební strany PRO Sport a Zdraví se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel č. 1 se v řízení před Krajským soudem v Brně domáhal prohlášení neplatnosti voleb do Zastupitelstva města Kuřimi, které proběhly ve dnech 10. a 11. října 2014. Stěžovatelka č. 2 byla účastnicí řízení před krajským soudem podle § 90 odst. 2 soudního řádu správního. Krajský soud žalobu zamítl. Nezotožnil se se stěžovatelem v tom, že by nezákonnost voleb způsobilo nevyvěšení informace o odstoupení jednoho z kandidátů volební strany České strany sociálně demokratické. Sám stěžovatel v návrhu na zahájení řízení uvedl, že tato informace ve volební místnosti vyvěšena byla, čehož si všiml až při odchodu z místnosti. Bylo tak věcí stěžovatele, že si této informace všiml pozdě a nemohl tomu přizpůsobit svou volbu. Dále se soud nezabýval šířením letáku „Koho (ne)volit IV“, protože sám stěžovatel uvedl, že tím nedošlo k porušení § 30 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, (dále jen „zákon o volbách do zastupitelstev obcí“ či „volební zákon“). Nezákonnost soud neshledal ani v označení volební strany KUŘIMSKÁ OBČANSKÁ LIGA, které bylo zvoleno v souladu se zákonem. Závěrem se soud nezotožnil ani s tím, že by popis povolání jednotlivých kandidátů na kandidátních listinách a hlasovacích listcích některých volebních stran byl „nadlimitní“, neodpovídající účelu tohoto údaje a v konečném důsledku matoucí pro voliče. Vzhledem k tomu, že volební zákon bližší požadavky na povolání nestanoví, je způsob vlastní prezentace především v rukou jednotlivých kandidátů, kteří mohou sami volit, zda se spokojí s uvedením jednoho povolání, nebo uvedou povolání (funkci) více a blíže je popíší. Poskytnutím více informací voličům však nedochází k jejich manipulaci, neboť je především na voličích, aby se rozhodli, zda tyto informace zohlední a jak.

2. Proti rozhodnutí krajského soudu oba stěžovatelé brojili ústavními stížnostmi, neboť se domnívali, že jím došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces, rovnosti účastníků řízení, práva na vyjádření se k věci zaručených čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Dále v řízení mělo dojít též k porušení čl. 21 a 22 Listiny a čl. 5 Ústavy České republiky.

3. Stěžovatel č. 1 namítl, že se krajský soud s jeho argumentací vypořádal nadměrně zjednodušujícím způsobem. Tvrdil, že část argumentace nelze pominout pouze na základě toho, že stěžovatel v návrhu uvedl, že podle jeho názoru se nemusí jednat o porušení volebního zákona. Dále stěžovatel považoval za protiústavní způsob, jakým krajský soud hodnotil uvádění informací o povolání kandidátů na hlasovacích listcích. Soud vyšel ze stanoviska Ministerstva vnitra, přestože toto stanovisko není právním předpisem a není pro soud závazné. Voliči se podle informací na volebních

listcích skutečně rozhodují, není tedy přípustné jakékoliv „reklamní přehánění“. Volební lístek má voliči poskytnout pravdivou informaci o kandidátovi, nejde o prostor pro propagaci kandidátů. Ústavní soud již dříve odmítl „obchodně-tržní“ vedení volební kampaně a klamavá reklama by měla být v demokratických procesech nepřipustná. Povolání kandidáta má podobnou vypovídací schopnost jako akademický titul a volný výběr akademického titulu by kandidátovi umožněn jistě nebyl. Je tedy nezbytné, aby soudy stanovily hranici toho, co je možné v rámci povolání na volebním lístku uvádět. O tom svědčí mimo jiné i společenské diskuse, které k tomuto tématu probíhají v médiích (např. o povolání „šéf legendárního JZD AK Slušovice“ a dalších). Ústavně konformní je tedy pouze zužující výklad pojmu povolání. V opačném případě jsou poškozenými poctiví kandidáti, kteří účel volebního lístku respektují.

4. Stěžovatelka č. 2 namítla, že jí krajský soud zaslal návrh na prohlášení neplatnosti voleb k vyjádření, avšak na vyjádření stěžovatelky nevyčkal a rozhodl před koncem stanovené lhůty. Nadto soud stanovil nepřiměřeně krátkou lhůtu dvou dnů pro vyjádření, přestože Městskému úřadu Kuřim stanovil lhůtu v délce sedmi dnů. Tím omezil možnost stěžovatelky č. 2 účinně uplatnit argumenty způsobitelné ovlivnit rozhodování soudu. Soud sice zaslal podklady pro rozhodnutí k vyjádření, fakticky ale stěžovatelce vyjádření neumožnil. Nestejným stanovením lhůty pro vyjádření také porušil zásadu rovnosti zbrání, neboť zvýhodnil Městský úřad Kuřim.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

5. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že zrušení výsledků voleb se domáhal pouze stěžovatel č. 1, nikoliv stěžovatelka č. 2. Stěžovatel č. 1 přitom ve svém návrhu neoznačil všechny účastníky řízení, ale pouze Městský úřad Kuřim. Soud mu proto s ohledem na krátkou zákonnou lhůtu pro rozhodnutí zaslal návrh na zahájení řízení a požádal jej o zaslání volební dokumentace. Právě proto, že soud identitu tohoto účastníka znal a žádal od něj zaslání podkladů pro rozhodnutí, stanovil lhůtu v délce sedmi dnů. Zároveň jej soud vyzval, aby mu sdělil adresy zbylých účastníků řízení. Ty se soudu dostaly dne 27. 10. 2014 a výzva k vyjádření byla zbylým účastníkům řízení zaslána ve dnech 29. a 30. 10. 2014. Je pravda, že pro vyjádření byla stanovena krátká lhůta 2 dnů, k tomu však došlo s ohledem na zákonnou lhůtu pro rozhodnutí a skutečnost, že nikdo z těchto účastníků sám volby nenapadl. Zmocněnec stěžovatelky č. 2 si zásluku s výzvou vyzvedl až dne 7. 11. 2014, tedy po osmi dnech od jejího uložení na poště. V tento den však soud již musel rozhodnout, neboť lhůta pro rozhodnutí končila dne 10. 11. 2014 a do té doby bylo třeba provést veškeré úkony, a to včetně sepsání odůvodnění rozhodnutí a jeho kontroly. Ani dne 10. 11. 2014 neměli soudci

krajského soudu k dispozici průkaz doručení výzvy stěžovatelce č. 2. Krajský soud tedy ve vztahu k tomuto stěžovateli postupoval řádně.

6. Stěžovatelé k vyjádření krajského soudu uvedli, že nelze akceptovat, aby soud rozhodl tři dny před koncem zákonné lhůty jen proto, že text odůvodnění bylo třeba ještě sepsat, zkontrolovat a vyvěsit na úřední desku. Z pohledu práva na spravedlivý proces je ústavně konformní postup, při němž soudce zpravodaj rozhodnutí předem připraví a jeho konečné znění senát přijme v poslední den zákonné lhůty. Soud měl také dostatek prostředků, aby zjistil adresy účastníků řízení dříve než po sedmi dnech od podání návrhu. Dále soud nesdělil žádný důvod, proč nebylo možné výzvu zaslat stěžovateli již 27. 10. 2014.

7. Městský úřad Kuřim ve svém vyjádření uvedl, že ústavní stížnost za stěžovatelku č. 2 nepodala osoba k tomu oprávněná. Oprávnění jednat za volební stranu náleží jejím volebnímu zmocněnci, kterým stěžovatel č. 2 učinil Ing. Oldřicha Štarhu. Jménem stěžovatelky č. 2 však advokáta pověřil jednak Ing. František Merta, jednak politické hnutí PRO Sport a Zdraví zastoupené svým předsedou Mgr. Zdeňkem Kubcem. Ing. František Merta však jako kandidát volební strany nemohl být jejím zmocněncem. Žádné z pověření či plných mocí pro advokáta stěžovatelky č. 2 tedy nepodepsala oprávněná osoba.

8. K věci samotné městský úřad uvedl, že pro rozhodování soudu byla v projednávané věci stanovena krátká zákonná lhůta 20 dnů pro rozhodnutí. Tomuto požadavku je pak třeba přizpůsobit i průběh řízení před soudem. S ohledem na takto krátkou lhůtu pro rozhodnutí není lhůta dvou dnů na vyjádření dalších účastníků řízení nepřiměřeně krátká. Samotný návrh na zahájení řízení neobsahoval adresy všech účastníků, soud je tedy musel nejprve zjistit, což udělal bez zbytečných prodlev. Sama stěžovatelka si výzvu soudu vyzvedla až po osmi dnech, což mohlo být i účelové, neboť lze předpokládat její vědomí o podání návrhu ke krajskému soudu. I kdyby si soud vyžádal adresy účastníků telefonicky, došlo by k urychlení řízení o přibližně tři dny. S ohledem na zdržení způsobené pozdním vyzvednutím výzvy soudu ze strany stěžovatelky č. 2 to pro věc nemá význam. Za takového stavu mohl soud legitimně předpokládat, že stěžovatelka č. 2 sama návrh na určení neplatnosti voleb nepodala, chtěla pouze podpořit návrh stěžovatele č. 1. Zkrácení na právech stěžovatelky spojených s přezkumem volebních výsledků tedy nenastalo.

9. Dále městský úřad uvedl, že z návrhu na zahájení řízení před krajským soudem nelze dovodit, že stěžovatel č. 1 uplatnil šíření tiskoviny „Koho (ne)volit IV“ jako důvod pro neplatnost voleb. Sám totiž uvedl, že nedošlo k porušení volebního zákona. Za takového stavu byl krajský soud vázán žalobním návrhem a nemohl za stěžovatele (v neprospěch odpůrce)

domýšlet důvody návrhu. Soudní interpretaci pojmu povolání na volebních lístcích městský úřad považoval za dostatečnou. Mělo by být na vůli každého kandidáta, aby své povolání představil podle svých potřeb. Tento údaj slouží k odlišení kandidátů navzájem, skutečnost, že se z něj volič dozví skutečnosti navíc, lze vnímat i kladně. Z pohledu městského úřadu je zásadní, aby údaj o povolání nebyl zjevně nepravdivý, což je jediné hledisko, kterým se v zájmu zachování zákonnosti voleb může řídit. Orgán registrující kandidátní listiny nemá důvod ověřovat, odkud pramení zdroj obživy jednotlivých kandidátů. Z uvedených důvodů městský úřad navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti odmítl, případně zamítl.

10. KURIMSKÁ OBČANSKÁ LIGA k ústavním stížnostem uvedla obdobné argumenty jako městský úřad. Stěžovatelka č. 2 sama svou neaktivitou způsobila, že jí výzva k vyjádření byla doručena těsně před rozhodnutím soudu. Pokud se cítila poškozena výsledkem voleb, mohla sama podat návrh ke krajskému soudu, což neučinila. K tiskovině „Koho nevolit“ sám stěžovatel č. 1 uvedl, že jejím šířením nedošlo k porušení volebního zákona, krajský soud se tedy touto otázkou správně nezabýval. Povolání na volebním lístku je údaj sloužící k prezentaci jednotlivých kandidátů a k jejich vzájemnému odlišení. Výklad stěžovatele nemá oporu v zákoně a lze vůbec pochybovat o tom, že povinné uvádění tohoto údaje je v současné době stále nezbytné. Kandidát by nicméně měl volit údaj, který není zjevně nepravdivý a který je pro jeho vnímání ve společnosti z jeho pohledu rozhodující. KURIMSKÁ OBČANSKÁ LIGA navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnosti odmítl, případně zamítl.

11. Stěžovatelka č. 2 v replice uvedla důvody, pro které byl její advokát řádně zmocněn pro řízení před Ústavním soudem. Zároveň doplnila plnou moc udělenou advokátu ze strany volebního zmocněnce stěžovatelky.

12. Zbylí účastníci řízení před krajským soudem se ve stanovené lhůtě přes výzvu a poučení ze strany Ústavního soudu k věci nevyjádřili, Ústavní soud tak vyšel z toho, že se svého postavení vedlejších účastníků řízení o ústavní stížnosti vzdali (§ 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

III. Formální předpoklady projednání návrhu

13. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnosti byly podány včas, advokátem zastoupenými a oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení před krajským soudem. Při posuzování přípustnosti Ústavní soud zjistil, že stěžovatelé proti napadenému rozhodnutí již nemají k dispozici žádný procesní prostředek k ochraně práva (ve věcech volebních není kasační stížnost přípustná podle § 104 odst. 1 soudního řádu správního).

14. Městský úřad Kuřim v průběhu řízení zpochybnil oprávnění advokáta Mgr. Davida Zahumenského podat za stěžovatelku č. 2 ústavní stížnost. Tato stěžovatelka se vůči názoru městského úřadu podrobně ohradila, zároveň však předložila plnou moc udělenou uvedenému advokátu volebním zmocněncem stěžovatelky Ing. Oldřichem Štarhou. Za tohoto stavu tak nebylo pochyb o tom, že stěžovatelka č. 2 je v řízení před Ústavním soudem řádně zastoupena.

15. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez nařízení ústního jednání.

IV. Vlastní posouzení

16. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací účastníků řízení, vedlejších účastníků a s obsahem soudního spisu krajského soudu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele č. 1 je zjevně neopodstatněná a ústavní stížnost stěžovatelky č. 2 není důvodná.

Ústavní stížnost stěžovatele č. 1

17. Stěžovatel se ústavní stížností výslovně domáhal toho, aby Ústavní soud svým rozhodnutím vymezil, co je možné uvádět jako údaj o povolání kandidáta na hlasovací lístku, neboť široké pojetí tohoto údaje ovlivnilo výsledek voleb do Zastupitelstva města Kuřim natolik, že je třeba je prohlásit za neplatné.

18. Přitom však platí, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), není dalším stupněm v systému obecného soudnictví. Je záležitostí obecných soudů, aby zjišťovaly a hodnotily skutkový stav, prováděly výklad jiných než ústavních předpisů a aplikovaly jej při řešení konkrétních případů. Výklad a aplikaci předpisů podústavního práva lze hodnotit jako protiústavní, jestliže nepřipustně postihují některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně jsou v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu [srov. kupř. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)]. Uvedené platí taktéž ve věcech volebních [s výjimkou zvláštních řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. e) a f) Ústavy České republiky]. Volební soudnictví je v současné době svěřeno správním soudům, kterým pře-

vším náleží posuzování, zda jsou dány důvody pro rozhodnutí o neplatnosti voleb či hlasování [§ 4 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního].

19. Krajský soud se v otázce údajů o povolání na kandidátních listinách ztotožnil se závěry vyjádření Ministerstva vnitra č. j. MV-1056100-2/VŠ-2013 ze dne 29. 8. 2013 k údajům o povolání kandidáta na kandidátní listině (založeno na č. l. 77 spisu krajského soudu). Není případná námitka stěžovatele, podle níž tím soud pochybil. Stěžovatel má pravdu v tom, že stanovisko ministerstva není právním předpisem a že není pro soud závazné. Krajský soud se však se stanoviskem ztotožnil, protože jeho argumentaci považoval za správnou, nikoliv snad proto, že by ji považoval za závaznou. Poukazoval-li stěžovatel na to, že se voliči skutečně podle údajů uvedených na hlasovacích lístcích řídí, nijak to nezpochybňuje závěry krajského soudu.

20. Krajský soud dospěl k závěru, že uvedení bližších podrobností o povolání jednotlivých kandidátů, zejména pak o tom, u jakého zaměstnavatele či pod jakou firmou kandidát své povolání vykonává, nijak nepřekračuje rámec § 22 odst. 1 písm. d) a § 25 odst. 3 zákona o volbách do zastupitelstev obcí. Naopak to umožňuje bližší představení kandidátů voličům, kteří sami mohou hodnotit, zda takto sdělené údaje považují za významné. Na sporných kandidátních listinách většina kandidátů uvedla v údajích o povolání doplňující informaci o tom, kde, jak či pro koho své povolání vykonávají. Část kandidátů uvedla své bývalé povolání, protože šlo o doplněk k údajům o tom, že jsou důchodci. Část kandidátů uvedla též informace o své spolkové činnosti („trenér A-týmu FC Kuřim“, „předseda Kuřimské ligy fotbalu“, „předsedkyně Kuřimského dámského klubu“ aj.). Zbýlá část kandidátů neuvedla nic bližšího. Správnost uvedených údajů stěžovatel nezpochybnil. Ústavní soud neshledal, že by krajský soud za takového stavu ústavně nepřijatelným způsobem vybočil z příslušného hodnocení projednávané věci, pokud dospěl k závěru, že uvedení těchto údajů nemohlo nezákonným způsobem ovlivnit výsledek voleb.

21. Stěžovateli nelze přisvědčit ani v tom, že by jistá míra přehánění neměla místo tam, kde „jde o demokracii“ (stěžovatel ostatně neuvedl, v čem toto přehánění v projednávané věci spočívá). Naopak, judikatura volebních soudů dovodila, že volič – běžný adresát politických sdělení – může tato sdělení kriticky analyzovat a hodnotit právě s ohledem na kontext a pravidla politické reklamy. Podobně jako u běžných reklamních sloganů totiž volič s určitou mírou nadsázky u tohoto typu politické komunikace počítá (usnesení NSS č. j. Vol 33/2013-45 ze dne 18. 2. 2013, publ. pod č. 2832/2013 Sb. NSS). Nejinak je tomu v případě sebehodnocení jednotlivých kandidátů, případně hodnocení politických soupeřů. Sám Ústavní soud opakovaně uvedl, že volební kampaň je soutěží o přízeň voličů [nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 73/04 ze dne 26. 1. 2005 (N 17/36 SbNU 185; 140/2005 Sb.)].

22. Důvodem pro zásah Ústavního soudu není ani skutečnost, že je o uvedené otázce vedena společenská diskuse. Přehánění a kreativní využití jednotlivých údajů na kandidátních listinách není nijak novým jevem – některé politické strany a hnutí dokonce dlouhodobě využívají vlastního názvu ke sdělení (části) svého politického programu. Tyto skutečnosti jsou však dostatečně známé a je především úkolem stěžovatelem zmíněné společenské diskuse a následně i voličů, aby na základě těchto skutečností kandidáty hodnotili a náležitě odměnili svou přízní (či jejím nedostatkem). Stěžovatel tak v projednávané věci Ústavnímu soudu nepředložil dostatek důvodů pro závěr, že krajský soud zásadně nesprávně hodnotil čistotu voleb do Zastupitelstva města Kuřim. Sám Ústavní soud z vlastní činnosti tyto důvody neshledal. Poukazoval-li stěžovatel na obsah hlasovacích lístků pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu v roce 2013 ve Zlínském kraji, nemá to souvislost s projednávanou věcí.

23. Zjevně neopodstatněná je i ta námitka stěžovatele, podle níž mu krajský soud odepřel posouzení namítaného šíření letáku „Koho (ne)volit IV“. Stěžovatel ve svém návrhu na neplatnost voleb uplatnil řadu důvodů, pro které měl krajský soud volby prohlásit za neplatné. Kromě těchto důvodů však uvedl celou řadu skutečností a tvrzení, které měly soud uvést do politického života v Kuřimi. Bylo však především na stěžovateli, aby přesně vymezil, na základě jakých důvodů se domáhá rozhodnutí soudu. Proto měl jednoznačně uvést, že šíření letáku „Koho (ne)volit IV“ a jeho načasování považuje za důvod pro prohlášení neplatnosti voleb (ve smyslu závěrů usnesení NSS č. j. Vol 44/2013-72 ze dne 18. 2. 2013, publ. pod č. 2833/2013 Sb. NSS). To však stěžovatel neučinil; mezi důvody návrhu na neplatnost voleb výslovně uvedenými na straně 1 návrhu na neplatnost voleb tento důvod chybí. Ústavní soud tak nemá krajskému soudu z ústavního hlediska co vytknout, pokud ten uvedenou část návrhu stěžovatele posoudil jako pouhé dokreslení místních politických vztahů (tím spíše, že sám stěžovatel výslovně uvedl, že šířením letáku nedošlo k porušení volebního zákona).

Ústavní stížnost volební strany stěžovatelky č. 2

24. Ze soudního spisu krajského soudu Ústavní soud zjistil, že návrh stěžovatele č. 1 na neplatnost voleb byl krajskému soudu doručen dne 21. 10. 2014. Následujícího dne soud vyzval Městský úřad Kuřim (jediného účastníka řízení, jehož adresu z návrhu znal), aby bezodkladně sdělil adresy ostatních účastníků řízení. Městský úřad adresy sdělil dne 27. 10. 2014. Dne 29. 10. 2014 soud vyzval zbylé účastníky řízení, mezi nimi i stěžovatelku č. 2, aby se ve lhůtě dvou dnů k věci vyjádřili. Tato výzva byla stěžovatelce následujícího dne uložena na poště, kde si ji v pátek 7. 11. 2014 vyzvedl volební zmocněnec stěžovatelky. Stejného dne soud o věci rozhodl (protokol

o hlasování je založen na č. I. 103 spisu) a rozhodnutí v pondělí 10. 11. 2014 vyvěsil na úřední desce. Lhůta pro vyjádření stěžovatelky tedy počala běžet v sobotu 8. 11. a její konec připadl na pondělí 10. 11. 2014, kdy bylo vyjádření stěžovatelky soudu doručeno (č. I. 118 až 121 spisu). Přes uvedené skutečnosti soud na vyjádření v jím stanovené lhůtě nevyčkal a o věci rozhodl ještě před koncem zákonné lhůty (který připadl na 10. 11. 2014, tedy ten samý den, kdy vyjádření stěžovatelky skutečně dorazilo).

25. Ústavní soud již dříve vyjádřil, že důležitým prvkem a hodnotou aktů veřejné (a zvláště soudní) moci je jejich důvěryhodnost, která spadá pod ústavně chráněný princip právního státu a funkční podmínku výkonu demokratické veřejné moci [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 525/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 131/31 SbNU 173), sp. zn. I. ÚS 654/03 ze dne 24. 2. 2004 (N 27/32 SbNU 255) a sp. zn. I. ÚS 544/06 ze dne 3. 12. 2007 (N 217/47 SbNU 855)]. Z toho pak Ústavní soud dovodil povinnost všech orgánů veřejné moci poskytnout tomuto principu právní ochranu [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3476/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 25/64 SbNU 269) nebo nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181)]. Z výše uvedeného principu mimo jiné vyplývá jasný imperativ, dle něhož musí orgány veřejné moci přihlížet k tomu, jaká očekávání svým postupem a činností vyvolaly [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 647/02 ze dne 27. 8. 2004 (N 120/34 SbNU 245)].

26. Zmíněné závěry neplatí jen pro samotnou rozhodovací činnost soudů, ale i pro postup, jímž je řízení ze strany příslušného soudu vedeno. Sám postup, jímž dojde k časovému omezení realizace určitých procesních práv, není pochopitelně překážkou, nýbrž důležitým a ústavně přípustným nástrojem pro dosažení včasného, efektivního a spravedlivého výsledku soudního řízení. Principy spravedlivého, a tedy srozumitelného, důvěryhodného a rozumně vedeného procesu však nepřipouští, aby soud po stanovení časového omezení pro uplatnění procesních práv účastníků řízení postupoval v řízení dále (resp. dokonce věcně rozhodl) bez ohledu na běh jím stanovených lhůt, a tím de facto zcela znemožnil uplatnění původně přiměřeně omezených práv [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 1570/13 ze dne 27. 3. 2014 (N 46/72 SbNU 521)].

27. Ústavní soud musí konstatovat, že k zásahu do zásad spravedlivého procesu v projednávaném případě došlo, neboť krajský soud fakticky nedal stěžovateli č. 2 možnost vyjádřit se k návrhu na zahájení řízení, jehož byla stěžovatelka účastnicí, byť ji sám k vyjádření ve lhůtě dvou dnů vyzval. S ohledem na zvláštní povahu rozhodování ve věcech volebních, ve kterých soudy rozhodují v krátkých lhůtách a zásadně bez jednání, tak krajský soud znemožnil stěžovateli se řízení zúčastnit, neboť její vyjádření by bylo prakticky jediným úkonem ve věci, který mohla do rozhodnutí soudu stihnout [čl. 38 odst. 2 Listiny požaduje, aby každý, o jehož právech

a povinnostech má být v soudním řízení jednáno, měl možnost se tohoto řízení účastnit a vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, srov. nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 30/95 ze dne 10. 1. 1996 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.)). V této souvislosti nemůže přisvědčit tvrzení krajského soudu, že bylo třeba rozhodnout ve věci již v pátek 7. 11., aby do konce zákonné lhůty mohlo být připraveno písemné vyhotovení rozhodnutí. Příprava konceptu písemného vyhotovení podle dosud shromážděných podkladů pro rozhodnutí totiž může proběhnout i před hlasováním senátu, nikoliv nutně po něm (v tomto ohledu je zřejmé, že současná úprava krátkých lhůt ve volebním soudnictví klade zvýšené nároky na pružnost řízení práce rozhodujícího soudního senátu a příslušné soudní kanceláře).

28. V projednávané věci však Ústavní soud neshledal, s ohledem na okolnosti případu, že by postup krajského soudu v řízení porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces, které by si vyžádalo zrušení napadeného rozhodnutí a provedení nového řízení. Nelze totiž pominout procesní postavení stěžovatelky v řízení před krajským soudem a obsah jejího vyjádření, který soudu zaslala. Jak stěžovatelka uvedla v ústavní stížnosti, chtěla ve svém vyjádření podpořit argumentaci stěžovatele. To plyne i z obsahu vyjádření, které argumentaci návrhu na neplatnost voleb nejen podpořilo, ale v částech též rozšířilo o další důvody, pro které měl soud shledat volby neplatnými. Stěžovatelka však v řízení vystupovala jako odpůrce (srov. § 33 odst. 1 ve spojení s § 90 odst. 2 soudního řádu správního), sama se nedomáhala prohlášení neplatnosti voleb. V části, v níž vyjádření stěžovatelky č. 2 podporuje návrh stěžovatele č. 1, stěžovatelka blíže rozvedla, proč uvádění dalších informací o povolání považuje za protiprávní, a dále uvedla, že se tohoto jednání dopustila také, čímž byli znevýhodněni ostatní kandidáti (z kandidátní listiny založené na č. 1. 27 spisu krajského soudu plyne, že dva kandidáti stěžovatelky uvedli nejen své povolání, ale také své působení v TJ Sokol Kuřim). Kromě dalších skutečností tedy stěžovatelka považovala své vlastní jednání ve volbách za důvod, proč by měly být volby prohlášeny za neplatné.

29. Již výše Ústavní soud dospěl k závěru, že krajský soud návrh stěžovatele řádně posoudil, a to včetně argumentace směřující k rozsahu uvedených údajů o povolání. Stěžovatelce sice byla upřena možnost ovlivnit vyjádřením k věci úvahy soudu před rozhodnutím, stejné argumenty, které chtěla uplatnit, však krajský soud posoudil na základě návrhu stěžovatele č. 1. Otázky, které stěžovatelka považovala pro posouzení věci za významné, tak v řízení zohledněny byly, byť se tak stalo nepřímo. Krajský soud navíc návrh zamítl, volební výsledek tak zůstal nedotčen. Jakkoliv stěžovatelka sama podporovala prohlášení neplatnosti voleb (a to mimo jiné i na základě vlastního jednání!), odpovídající návrh ke krajskému soudu nepodala. Z toho důvodu soud nemusel vypořádat její argumenty, které

neobsahoval návrh stěžovatele č. 1. Postupem krajského soudu tedy nedošlo k situaci, kdy by bylo rozhodnuto v (procesní) neprospěch stěžovatelky, aniž by ta měla možnost výsledků řízení ovlivnit. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že se v této části jedná o návrh nedůvodný.

30. Nad rámec právě uvedeného Ústavní soud podotýká, že krátká dvoudenní lhůta stanovená stěžovateli č. 2 pro vyjádření byla zjevně podmíněna povahou a stavem přípravy věci. Ze spisu krajského soudu je zřejmé, že soud ve věci postupoval rozumně, bez prodlení a krátkou lhůtu stanovil proto, aby dostal zákonnému požadavku na rozhodnutí do 20 dnů [ke stanovení krátké soudcovské lhůty srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 849/15 ze dne 19. 11. 2015, bod 7, k významu krátkých zákonných lhůt ve volebním soudnictví srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2810/14 ze dne 3. 8. 2015 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Polemika stěžovatelky s postupem soudu v tom, zda nemohl jednat ještě lépe a rychleji, tak nemá z ústavního hlediska význam. K námitce, že stěžovatelce byla stanovena kratší lhůta než městskému úřadu, lze jen uvést, že i to bylo podmíněno povahou a stavem řízení. Soud se adresu městského úřadu dozvěděl dříve, s ohledem na delší dobu do konce zákonné lhůty mu tedy mohl poskytnout více času pro vyjádření.

V. Závěr

31. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 66 A 8/2014-104 nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů na spravedlivý proces a další podle čl. 38 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto ústavní stížnost stěžovatele č. 1 odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný a ústavní stížnost stěžovatelky č. 2 zamítl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako návrh nedůvodný.

Č. 21

K posuzování platnosti rozhodčí doložky

Nedostatečně vyložená a odůvodněná právní argumentace v případě otázky platnosti rozhodčí doložky vede k neúplnosti a nepřesvědčivosti rozhodnutí a v důsledku k odepření vykonání exekučního titulu, aniž by účastník byl schopen rozeznat, proč se tak stalo; absence řádného odůvodnění v takovém případě vede k porušení práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 1. února 2016 sp. zn. II. ÚS 2061/15 ve věci ústavní stížnosti MEDARB COLLECTORS LIMITED, se sídlem Somerset House 6070, B37 7BF Birmingham, Velká Británie, zastoupené JUDr. Janem Havlíčkem, advokátem, se sídlem Chlumova 1a, 586 01 Jihlava, proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 439/2014-44 ze dne 21. 4. 2015, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně a byla zastavena exekuce vedená k uspokojení stěžovatelčiny pohledávky, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 439/2014-44 ze dne 21. 4. 2015 bylo porušeno právo stěžovatelky zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 439/2014-44 ze dne 21. 4. 2015 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Projednávanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť se domnívala, že jím došlo k porušení jejího práva garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu, byl usnesením Městského soudu v Brně č. j. 79 EXE 866/2014-35 ze dne 28. 5. 2014 zamítnut návrh povinného na zastavení exekuce vedené k uspokojení pohledávky stěžovatelky (oprávněné; pohledávku stěžovatelka nabyla na základě

smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené se společností Kili, s. r. o.). K odvolání povinného ústavní stížností napadeným usnesením Krajský soud v Brně prvostupňové rozhodnutí změnil a exekuci zastavil.

3. Odvolací soud došel k závěru, že rozhodčí nález, který byl v dané věci exekučním titulem, byl vydán rozhodcem, jenž k tomu neměl pravomoc, neboť sjednaná rozhodčí doložka byla absolutně neplatná. S odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu poté konstatoval, že tato okolnost způsobuje nepřipustnost vedení exekuce. Názor o absolutní neplatnosti rozhodčí doložky odůvodnil krajský soud judikaturou Nejvyššího soudu, podle níž netransparentnost určení jen některých rozhodců způsobuje absolutní neplatnost rozhodčí doložky v celém rozsahu. V projednávané věci rozhodčí doložka (tvořící součást obchodních podmínek, na které strany ve smlouvě odkázaly) sice explicitně jmenovala rozhodkyni Mgr. Petru Thiel, nicméně dále stanovila, že pokud tato rozhodkyně z jakéhokoli důvodu rozhodovat spor odmítne, jmenuje Mgr. Thiel jiného rozhodce. Pokud odmítne i rozhodce jmenovat, bude spor rozhodnut u Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky podle jeho řádů a pravidel jedním rozhodcem jmenovaným předsedou rozhodčího soudu. Toto určení dle krajského soudu neodpovídá požadavkům kladeným Nejvyšším soudem bez ohledu na to, že rozhodčí nález byl vydán Mgr. Petrou Thiel. Odvolací soud také podotkl, že dle tvrzení povinného v době podepsání smlouvy obchodní podmínky žádné konkrétní jméno rozhodce neobsahovaly, i takto sjednanou rozhodčí doložku by tedy bylo nutno považovat za neplatnou.

4. Stěžovatelka následně podala ústavní stížnost. V ní po citaci díla Gustava Radbrucha a letmém ohlédnutí za historií rozhodčích doložek namítá, že ze strany obecných soudů jsou ve věcech rozhodčího řízení často porušovány zásady spravedlivého procesu, zejména princip vázanosti soudu zákonem. Podle stěžovatelky Nejvyšší soud prostřednictvím své rozhodovací činnosti kontinuálně mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, (dále také jen „zákon o rozhodčím řízení“). Jelikož výklad obecných soudů směřuje zcela proti gramatickému, jazykovému a teleologickému výkladu, tedy proti textu psaného práva, dochází tím údajně v podstatě k legislativní činnosti soudních orgánů, ke které podle stěžovatelky nejsou povolány.

5. Stěžovatelka konkrétně vycítá Nejvyššímu soudu, jehož právním názorem (vyjádřeným v jiných věcech) se v napadeném usnesení Krajský soud v Brně řídil, že v rozporu s § 41 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, považuje v případě netransparentnosti určení jen některých rozhodců za neplatnou rozhodčí doložku v celém rozsahu. Pokud se Nejvyšší soud rozhodl k výkladu jdoucímu proti znění zákona, stěžovatelka by očekávala precizní odůvodnění, k němuž však údajně nedošlo. Podle stěžovatelky

výklad zákona o rozhodčím řízení, který volí obecné soudy, zcela narušuje právní jistotu účastníků právního vztahu.

6. Stěžovatelka konečně spatřuje porušení svých základních práv i v aplikaci judikatury Nejvyššího soudu odvolacím soudem. Z napadeného rozhodnutí údajně není vůbec zřejmé, kde a v jakém smyslu porušila zákon a proč nebyla ve sporu úspěšná, přičemž rozhodčí doložka obsažená ve smlouvě podle stěžovatelky zcela koresponduje se zákonem a sleduje jeho systematiku.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka (v řízení před obecnými soudy v postavení povinného) k vyjádření k ústavní stížnosti. Krajský soud v Brně se k ústavní stížnosti nevyjádřil, neboť dle svých slov neměl nic, co by nad rámec odůvodnění napadeného rozhodnutí dodal. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti také nevyjádřil, čímž se svého postavení v řízení před Ústavním soudem vzdal.

8. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci není třeba nařizovat ústní jednání, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez jeho konání.

III. Vlastní posouzení

9. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací přednesenou v ústavní stížnosti a s obsahem spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 79 EXE 866/2014, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud úvodem připomíná, že respekt a ochranu autonomie vůle považuje za základní podmínku fungování materiálního právního státu, za původní „matrici“ vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí ve smyslu „konstanty“ vytčené před závorkou, „v níž se ocitají jednotlivá specifikovaná základní práva pozitivněprávně formulovaná v reakci na jejich masové porušování autoritativními či totalitními režimy“ [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3/06 ze dne 6. 11. 2007 (N 185/47 SbNU 429)]. V intencích tohoto názoru pak Ústavní soud ve vztahu k rozhodčím doložkám již dříve formuloval, že strany rozhodčí smlouvy se dobrovolně a vědomě vzdávají svého práva na projednání své věci nezávislým a nestranným soudem [nález sp. zn. II. ÚS 2164/10 ze dne 1. 11. 2011 (N 187/63 SbNU 171)]. Tuto jejich volbu, pakliže je učiněna v souladu se zákonnými podmínkami, je zásadně nutno respektovat, a to s výjimkou případů, kdy existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, které jsou způsobitelné autonomii vůle proporcionálně omezit.

11. Podmínky, za kterých si mohou smluvní strany sjednat rozhodčí doložku, upravuje zákon a je zásadně na obecných soudech, aby

v konkrétních případech posoudily, zda obsah a způsob sjednání rozhodčí doložky zákona odpovídají. Ačkoli Ústavnímu soudu nepřísluší tuto činnost obecných soudů nahrazovat a v rovině podústavního práva přezkoumávat, je oprávněn a povinen zasáhnout tehdy, pokud by výklad učiněný obecnými soudy byl zjevně excesivní, případně pokud by ústavní stížností napadené rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné. Právě k takové vadě podle názoru Ústavního soudu došlo i v nyní projednávané věci.

12. Vzhledem k tomu, že předmětná smlouva (obsahující odkaz na všeobecné smluvní podmínky, které obsahují rozhodčí doložku) byla uzavřena dne 7. 5. 2012, posuzuje se platnost rozhodčí doložky podle § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení ve znění od 1. 4. 2012 (viz čl. II bod 2 zákona č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony), který stanoví: „Rozhodčí smlouva má zpravidla určit počet i osoby rozhodců anebo stanovit způsob, jak počet i osoby rozhodců mají být určeny. Rozhodce může být určen i stranami dohodnutou osobou nebo způsobem uvedeným v pravidlech pro rozhodčí řízení podle § 19 odst. 4. Konečný počet rozhodců musí být vždy lichý.“

13. Podle doložky, kterou odvolací soud považoval za neplatnou (jejíž znění nicméně povinný rozporuje, viz k tomu dále), si strany sjednaly, že veškeré majetkové spory, které by v budoucnu z této smlouvy vznikly, budou s konečnou platností rozhodovány v rozhodčím řízení. Spor měla rozhodovat rozhodkyně Mgr. Petra Thiel. V případě, že by tato rozhodkyně z jakéhokoli důvodu spor rozhodovat odmítla, měla Mgr. Thiel jmenovat jiného rozhodce. Pokud by odmítla i rozhodce jmenovat, spor měl být rozhodnut u Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky podle jeho řádů a pravidel jedním rozhodcem jmenovaným předsedou rozhodčího soudu.

14. Je patrné, že výše uvedené znění doložky svou systematikou na první pohled zcela odpovídá účinnému znění zákona o rozhodčím řízení. Strany si v souladu s první větou § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení sjednaly konkrétní osobu, která měla spor rozhodnout. Pro případ, že by tato osoba rozhodovat odmítla nebo nemohla, byla ve smyslu věty druhé § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení označena za osobu, která měla určit jiného rozhodce. Pokud by i tento způsob určení rozhodce selhal, byl by spor rozhodnut stálým rozhodčím soudem.

15. Ačkoli to není z napadeného usnesení odvolacího soudu zcela zřejmé, lze dovodit, že tou částí rozhodčí doložky, kterou uvedený soud považuje za neplatnou a neurčitou, je patrně zvolení Mgr. Thiel tzv. „appointing authority“, která může určit, kdo bude v dané věci rozhodcem místo ní. Možnost zvolit „appointing authority“ je však zákonem výslovně předvídána, a pokud přesto odvolací soud považoval tento postup za nesprávný,

měl podrobně vyložit, proč tomu tak za konkrétních okolností daného případu je.

16. Odvolací soud konstatoval, že předmětná rozhodčí doložka „neodpovídá zákonnému znění“, což ale vůbec nijak nerozvedl, a dále, že neodpovídá ani aktuální judikatuře Nejvyššího soudu. V odůvodnění napadeného usnesení odvolací soud cituje (na různých místech ve vztahu k různým právním otázkám) celkem čtyři rozhodnutí Nejvyššího soudu, přičemž ani z jedné citace neplyne závěr, který odvolací soud učinil.

17. Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2227/2011 ze dne 28. 7. 2011 odvolací soud citoval pouze k podpoře právního názoru, že otázka nedostatku pravomoci rozhodce má být zkoumána v exekučním řízení bez zřetele k tomu, že povinný v rozhodčím řízení neexistenci rozhodčí doložky nenamítal. Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 68/2014 ze dne 21. 1. 2015 je pak citováno k podpoře názoru, že netransparentnost určení jen některých rozhodců ad hoc způsobuje neplatnost rozhodčí doložky v celém rozsahu. Tato rozhodnutí tedy nejsou, minimálně v rozsahu, v jakém s nimi odvolací soud pracuje, pro otázku možnosti určení rozhodce stranami dohodnutou osobou relevantní.

18. Relevantní by naopak mohla být usnesení sp. zn. 20 Cdo 999/2013 ze dne 27. 8. 2013 a sp. zn. 31 Cdo 958/2012 ze dne 10. 7. 2013. Z těchto rozhodnutí odvolací soud cituje, že nevydal-li rozhodčí nález rozhodce, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, resp. byl-li rozhodce určen právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, pak tento rozhodčí nález není způsobitelným exekučním titulem ve smyslu § 40 odst. 1 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů. Odvolací soud dále na základě uvedených rozhodnutí poznamenává, že pokud rozhodčí smlouva neobsahovala přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, a jen odkazovala na „rozhodčí řád“ vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, byl rozhodčí nález vydán rozhodcem, jenž k tomu neměl pravomoc.

19. Ani jedno z uvedených rozhodnutí však nelze považovat za zcela „aktuální“ (slovy odvolacího soudu), neboť dopadají na zákon o rozhodčím řízení ve znění účinném do 31. 3. 2012, v němž ještě možnost, aby byl rozhodce určen i stranami dohodnutou osobou, nebyla výslovně zakotvena. Nelze navíc přehlédnout, že citovaná rozhodnutí řešila situace, kdy měl být rozhodce určen odkazem na rozhodčí řád vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona (usnesení sp. zn. 31 Cdo 958/2012), resp. určen jednatelem takové právnické osoby z jejího seznamu rozhodců (usnesení sp. zn. 20 Cdo 999/2013).

20. Odůvodnění napadeného usnesení tudíž nemůže obstát, neboť odvolací soud rozhodčí doložku, která na první pohled odpovídá účinnému znění zákona, považuje za neplatnou pouze na základě judikatury Nejvyššího soudu, jež se týká jiného znění zákona a navíc řeší odlišné situace. Stěžovatelce tak bylo odepřeno vykonání exekučního titulu, aniž by byla schopna rozeznat, proč se tak stalo (resp. proč by měla být sjednaná rozhodčí doložka neplatná). Jak přitom Ústavní soud ustáleně uvádí, nedosta- tečně vyložená a zdůvodněná právní argumentace vede k neúplnosti a ze- jména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je v rozporu s požadovaným účelem soudního řízení i se zásadami spravedlivého procesu, jak jim Ústav- ní soud rozumí [viz např. nálezn Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1257/15 ze dne 1. 10. 2015 (N 180/79 SbNU 33)]. Pokud tedy odvolací soud své rozhod- nutí řádně neodůvodnil, porušil tím základní právo stěžovatelky na spra- vedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Ústavní soud upozorňuje, že tímto náleznem nestanoví najisto, že byla předmětná rozhodčí doložka uzavřena řádně. Z odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení nicméně opačný závěr nevyplyvá. Pokud bude mít odvolací soud nadále za to, že rozhodčí doložka je neplatná, bude nezbytné, aby řádně vysvětlil, proč tomu tak je. Bude-li ve své argumentaci vycházet z judikatury Nejvyššího soudu, mělo by se buď jednat o judikaturu skutečně aktuální, případně by mělo být v rozhodnutí vysvětleno, proč no- vela zákona o rozhodčím řízení na relevanci předchozí judikatury nic ne- mění (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 3662/2014 ze dne 28. 4. 2015). Stejně tak by mělo být případně zváženo, zda judikatura Nej- vyššího soudu dopadá skutečně i na takové znění doložky, které bylo uza- vřeno mezi povinným a právním předchůdcem stěžovatelky.

22. *Obiter dictum* Ústavní soud poznamenává, že povinný v řízení před obecnými soudy opakovaně tvrdil, že rozhodčí doložka v době uzavře- ní smlouvy zněla odlišně. I to by mohlo mít na výsledek odvolacího řízení nezanedbatelný vliv. V každém případě je pak na osobu rozhodce (potaž- mo na osobu, která má rozhodce určit) nutno klást požadavky nezávislosti a nestrannosti.

IV. Závěr

23. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že usnesením Krajské- ho soudu v Brně č. j. 20 Co 439/2014-44 ze dne 21. 4. 2015 bylo porušeno právo stěžovatelky zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti vyhověl a toto rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 22

K návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, pokud se týkají prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu

Nesvědčí-li členům Nejvyššího kontrolního úřadu ústavně garantovaná osobní nezávislost srovnatelná s nezávislostí soudcovskou, nelze se dovolávat ani těch záruk, které tuto soudcovskou nezávislost zabezpečují, včetně Ústavním soudem judikované relativní neměnnosti platového postavení. Ačkoliv i členům Nejvyššího kontrolního úřadu zákonodárce přiznává některé záruky nezávislosti podobné těm, které náleží také soudcům, nelze v uvedeném shledávat potřebu dovést výkladem Ústavy existenci dalších společných záruk nezávislosti (nyní platových poměrů).

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj), Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 2. února 2016 sp. zn. Pl. ÚS 14/15 ve věci návrhu Obvodního soudu pro Prahu 7, se sídlem Ovocný trh 14, 112 96 Praha 1, podaného podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky předsedkyní senátu Mgr. Markétou Vodákovou na zrušení slova „2,75násobek“ v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, pokud se týká prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu, a ustanovení § 3a zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, pokud se týká prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 7, Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu

Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 87/2016 Sb.).

Výrok

I. Návrh na zrušení slova „2,75násobek“ v ustanovení § 3 odst. 3 a ustanovení § 3a odst. 2, 3 a 4 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, pokud se týká prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu, a ustanovení § 3a odst. 1 citovaného zákona, pokud se týká prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, se odmítá.

II. Návrh na zrušení § 3a odst. 1 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, pokud se týká členů Nejvyššího kontrolního úřadu, se zamítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu

1. V návrhu doručeném Ústavnímu soudu dne 16. 6. 2015 Obvodní soud pro Prahu 7 podle ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) navrhl zrušení slova „2,75násobek“ v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., pokud se týká prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu, a ustanovení § 3a zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a poslanců Evropského parlamentu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., pokud se týká prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu. Za Obvodní soud pro Prahu 7 návrh podala předsedkyně senátu Mgr. Markéta Vodáková.

2. Předmětný návrh byl podán v souvislosti s řízením vedeným u Obvodního soudu pro Prahu 7 pod sp. zn. 29 C 81/2015, ve kterém se žalobce jako člen Nejvyššího kontrolního úřadu domáhá zaplacení doplatku ke svému platu za měsíc leden 2015 ve výši 34 500 Kč. Žalobci byl plat stanoven mimo jiné na základě napadených ustanovení zákona č. 236/1995 Sb.,

o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o platu“), která jsou podle něj protiústavní, a proto řízení před Obvodním soudem pro Prahu 7 navrhl přerušit a předložit věc Ústavnímu soudu podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu a podle čl. 95 odst. 2 Ústavy.

3. Obvodní soud pro Prahu 7 předmětnému návrhu žalobce vyhověl, neboť dospěl k závěru, že ustanovení § 3 odst. 3 ve slově „2,75násobek“ a § 3a zákona o platu, jichž má být při řešení věci sp. zn. 29 C 81/2015 použito, resp. pokud se týkají prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu, jsou v rozporu s ústavním pořádkem České republiky s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 28/13 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.), kterým bylo ustanovení obsažené v § 3 odst. 3 zákona o platu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., vyjádřené slovem „2,75násobek“, pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, zrušeno.

4. Obvodní soud pro Prahu 7 ve svém návrhu uvádí, že analogicky, jako je uvedeno v citovaném výroku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, lze postupovat i v případě Nejvyššího kontrolního úřadu ve vztahu k jeho členům, včetně jeho prezidenta a viceprezidenta. Podle čl. 97 odst. 1 Ústavy je Nejvyšší kontrolní úřad nezávislý orgán, a to jak na moci výkonné, tak i na moci zákonodárné. Nezávislost Nejvyššího kontrolního úřadu se promítá i do zvláštní samostatné úpravy kárného řízení či do vztahu ke státnímu rozpočtu a dále poměry prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu neupravuje zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě. Lze tak konstatovat, že hlavním atributem činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu, jeho prezidenta, viceprezidenta a členů je obdobně jako v případě soudců nezávislost. Na prezidenta, viceprezidenta a členy Nejvyššího kontrolního úřadu lze pak analogicky vztáhnout celou řadu dalších charakteristik daných pro soudce. Obvodní soud pro Prahu 7 v tomto směru odkazuje na body 61 a 76 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13.

5. Obvodní soud pro Prahu 7 ve svém návrhu uzavírá, že za současné situace, kdy je stanovena pro soudce platová základna ve výši 3násobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za předminulý kalendářní rok a výši platové základny pro příslušný kalendářní rok vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením, jsou prezident, viceprezident a členové Nejvyššího kontrolního úřadu stavěni oproti soudcům do nerovného postavení, je-li jinak jejich role obdobná roli soudců. Obdobně, jako tomu bylo v případě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, lze podle Obvodního soudu pro Prahu 7 i v této věci rozhodnout o zrušení napadených ustanovení pouze ve vztahu k prezidentovi, viceprezidentovi

a členům Nejvyššího kontrolního úřadu a apelovat v odůvodnění na zákonodárce, aby vzniklou mezeru v zákoně odstranil přijetím nové právní úpravy, která by postavila platovou základnu soudců a prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu na roveň.

II. Posouzení přípustnosti návrhu

6. Ústavní soud nejprve hodnotil otázku, zda navrhovatel je oprávněn podat návrh na zrušení napadených ustanovení.

7. Aktivní legitimaci soudu k podání návrhu na zrušení právního předpisu, resp. jeho ustanovení, vymezuje čl. 95 odst. 2 Ústavy tak, že pokud soud dospěje k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. K tomu, aby obecný soud mohl zpochybnit ústavnost konkrétního zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení, a věc předložit Ústavnímu soudu, je nezbytná jeho reálná aplikace, a nikoli jen jeho hypotetické použití, resp. jiné širší souvislosti [srov. usnesení ze dne 1. 4. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 29/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

8. Jak již bylo řečeno v bodě 2 nálezů, navrhovatel podal návrh na zrušení napadeného ustanovení v souvislosti se svou rozhodovací činností, kdy jako příslušný soud projednává pod sp. zn. 29 C 81/2015 žalobu člena Nejvyššího kontrolního úřadu, kterou se žalobce domáhá zaplacení doplatku ke svému platu za měsíc leden 2015. S ohledem na předmět sporu přitom dochází k aplikaci napadených ustanovení pouze ve vztahu ke členovi Nejvyššího kontrolního úřadu, a nikoliv i ve vztahu k prezidentovi a viceprezidentovi Nejvyššího kontrolního úřadu. Proto v části, kdy navrhovatel, alespoň formálně v petitu svého návrhu, brojí proti napadeným ustanovením, pokud se týkají prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, se návrh odmítá, neboť je podán osobou k tomu zjevně neoprávněnou.

9. Dále vzhledem k tomu, že předmětem sporu je plat za měsíc leden 2015, je po stránce hmotněprávní v daném řízení před Obvodním soudem pro Prahu 7 rozhodné ustanovení § 3a odst. 1 zákona o platu, ve znění zákona č. 359/2014 Sb., neboť v něm je obsažena platová základna pro představitele [viz § 1 písm. f) zákona o platu] pro období od 1. ledna 2015 do 31. prosince 2015. Ústavní soud si je přitom vědom, že navrhovatel v petitu svého návrhu výslovně uvádí, aby Ústavní soud zrušil § 3a zákona o platu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb. V citovaném znění však § 3a zákona o platu obsahoval právní úpravu platové základny představitelů v letech 2011 až 2014 zavedenou zákonem č. 425/2010 Sb., přičemž zákonem č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu,

ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nebyl § 3a nijak dotčen. Takto formálně petitem vymezená napadená část zákona o platu nejen že není od 1. 1. 2015 platná, neboť k tomuto dni byla zrušena zákonem č. 359/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, ale nemůže být ani Obvodním soudem pro Prahu 7 v předmětném sporu týkajícím se platu až za měsíc leden 2015 aplikována (uvedená podoba petitu zřejmě vznikla mechanickým převzetím výroku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 navrhovatelem).

10. K uvedenému však Ústavní soud konstatuje, že ač navrhovatel v petitu návrhu napadá § 3a zákona o platu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., přičemž však z odůvodnění daného návrhu je zřejmé, že návrh směřuje ke zrušení § 3a zákona o platu ve znění platném a účinném k 1. 1. 2015, tak Ústavní soud s ohledem na vyloučení přílišného formalismu dovodil, že navrhovatel napadá § 3a zákona o platu, ve znění zákona č. 359/2014 Sb.

11. V souladu se shora uvedenými závěry pak Ústavní soud podrobil meritornímu přezkumu jen § 3a odst. 1 zákona o platu, pokud se týká členů Nejvyššího kontrolního úřadu. Pokud jde o části, kdy navrhovatel ve světle shora uvedeného, alespoň formálně v petitu svého návrhu, brojí proti zbylým odstavcům § 3a zákona o platu, ve kterých jsou stanoveny platové základy pro období let 2016 až 2018, se návrh odmítá, neboť je podán osobou k tomu zjevně neoprávněnou.

12. Pokud jde o část petitu návrhu, kterým se navrhuje zrušení části § 3 odst. 3 zákona o platu, je v ní opět výslovně uvedeno, že jde o znění naposledy podle zákona č. 11/2013 Sb. Ovšem vzhledem k tomu, že napadená část § 3 odst. 3 zákona o platu je totožná jak ve znění zákona č. 11/2013 Sb., tak i ve znění pozdějších předpisů, nedochází zde již k rozporu mezi petitem a obsahem návrhu, jak bylo shora uvedeno ve vztahu k napadenému § 3a zákona o platu.

13. V § 3 odst. 3 zákona o platu je však obsažena platová základna na kalendářní rok obecně, bez fixace na konkrétní období. Ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu je tak v posuzované věci obecným ustanovením ve vztahu k § 3a zákona o platu, jehož shora citovaný odstavec 1 se pro výpočet platu žalobce za leden 2015 aplikuje namísto § 3 odst. 3 zákona o platu, a to jako ustanovení zvláštní (jedná se o metodu *lex specialis derogat legi generali*). Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že Obvodní soud pro Prahu 7 ve vztahu k napadené části ustanovení § 3 odst. 3 zákona o platu není oprávněným navrhovatelem, a nejsou tak v této části jeho návrhu splněny podmínky jeho aktivní legitimace v řízení o kontrole norem.

III. Vyjádření účastníků řízení

14. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) se k návrhu vyjádřila dne 9. 10. 2015. Ve vyjádření Poslanecké sněmovny podepsaném jejím předsedou Janem Hamáčkem se uvádí, že stávající znění ustanovení § 3a bylo do zákona o platu vloženo zákonem č. 359/2014 Sb. Návrh tohoto zákona předložila vláda České republiky (dále též jen „vláda“) Poslanecké sněmovně dne 1. srpna 2014 a byl rozeslán poslancům jako sněmovní tisk 277. Prvé čtení sněmovního tisku 277 bylo zahájeno dne 7. listopadu 2014 na 19. schůzi Poslanecké sněmovny, kde bylo projednávání návrhu přerušeno. Poslanecká sněmovna se k prvnímu čtení návrhu zákona vrátila dne 14. 11. 2014 na své 22. schůzi, kde byl tento návrh přikázán k projednání rozpočtovému výboru, ústavně právnímu výboru, výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj a výboru pro sociální politiku. Ústavně právní výbor a výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj návrh zákona neprojednaly. Rozpočtový výbor návrh zákona projednal dne 24. 11. 2014 a vydal usnesení, které bylo rozesláno poslancům jako sněmovní tisk 277/1 (komplexní pozměňovací návrh). Výbor pro sociální politiku návrh zákona projednal dne 28. 11. 2014 a vydal usnesení, které bylo rozesláno poslancům jako sněmovní tisk 277/2 (komplexní pozměňovací návrh).

15. Druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 2. 12. 2014, kdy návrh zákona prošel obecnou i podrobnou rozpravou a lhůta pro zahájení třetího čtení byla změněna na 48 hodin po doručení pozměňovacích, popřípadě jiných návrhů poslancům (usnesení č. 526). V podrobné rozpravě byly předloženy pozměňovací návrhy včetně poslaneckých, které byly následně rozeslány poslancům dne 2. 12. 2014 jako sněmovní tisk 277/3. Ve třetím čtení návrhu zákona, které proběhlo dne 5. 12. 2014, byl schválen poslanecký pozměňovací návrh předsedy Poslanecké sněmovny Jana Hamáčka a vzhledem k tomu se staly nehlasovatelné komplexní pozměňovací návrhy rozpočtového výboru a výboru pro sociální politiku. Poslanecká sněmovna poté závěrečným hlasováním vyslovila souhlas s vládním návrhem (ve znění komplexního pozměňovacího návrhu Jana Hamáčka) počtem hlasů 102 pro a 5 proti.

16. Poslanecká sněmovna postoupila dne 5. 12. 2014 návrh zákona (sněmovní tisk 277) Senátu Parlamentu České republiky (dále jen „Senát“), který jej projednal na své schůzi dne 18. 12. 2014 a vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat. Prezident republiky zákon podepsal dne 22. 12. 2014. Dne 23. 12. 2014 byl schválený zákon doručen k podpisu předsedovi vlády a ve Sbírce zákonů byl zákon vyhlášen dne 31. 12. 2014.

17. Závěrem předseda Poslanecké sněmovny konstatoval, že návrhem obvodního soudu napadené části zákona č. 236/1995 Sb. byly přijaty po řádně provedeném zákonodárném procesu a že zákonodárny sbor

jednal v přesvědčení, že tato ustanovení jsou v souladu s Ústavou a naším právním řádem. Je na Ústavním soudu, aby v souvislosti s podaným návrhem posoudil ústavnost předmětných ustanovení a vydal příslušné rozhodnutí.

18. Senát se k návrhu vyjádřil dne 13. 10. 2015. Ve vyjádření Senátu podepsaném jeho předsedou Milanem Štěchem se uvádí, že pokud se jedná o úpravu obsaženou v § 3a zákona č. 236/1995 Sb., tato úprava nebyla nijak dotčena zákonem č. 11/2013 Sb., jak uvedl navrhovatel, ale současné znění bylo přijato až při novelizaci provedené zákonem č. 359/2014 Sb. Jednalo se o úpravu, která byla v Poslanecké sněmovně po jejím předložení vládou projednána jako sněmovní tisk 277, s tím, že vládní návrh byl po poměrně velmi složitém projednání v Poslanecké sněmovně komplexně přepracován, když na 23. schůzi konané dne 5. 12. 2014 byl přijat tzv. komplexní pozměňovací návrh předložený poslancem Janem Hamáčkem týkající se doplnění § 3 odst. 3 o úpravu platové základny ve vztahu k soudcům a nové znění § 3a s úpravou postupného zvyšování koeficientu v průběhu let 2015 až 2018 ve vztahu k představitelům státní moci.

19. Návrh zákona byl po jeho schválení v Poslanecké sněmovně téhož dne doručen Senátu, kde byl projednáván jako senátní tisk č. 2 v 10. funkčním období. Návrh zákona byl přikázán k projednání výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu, který jej projednal na své 3. schůzi konané dne 16. 12. 2014 a ve svém usnesení č. 23 doporučil Senátu schválit návrh zákona ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Senát návrh zákona projednal na své 4. schůzi dne 18. 12. 2014. Po vystoupení zpravodaje výboru byl na základě postupu podle § 107 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, podán senátorem Petrem Víchou návrh, aby Senát vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat, což bylo odůvodněno tím, že k dané záležitosti bylo v předchozí době v zásadě vše sděleno, a také s ohledem na potřebu přijetí novely zákona do konce roku 2014. Tento návrh, který byl podpořen též zástupci dalších senátorských klubů, byl následně přijat – v hlasování s pořadovým číslem 27 se z 66 přítomných senátorek a senátorů vyslovilo 52 pro návrh, 3 proti návrhu a 11 se jich zdrželo. Za daného stavu tedy při projednávání zmíněného návrhu zákona na schůzi Senátu neproběhla rozprava, o jejímž obsahu by bylo možno uvést případně bližší údaje.

IV. Vyjádření vlády České republiky

20. Dne 16. 10. 2015 obdržel Ústavní soud sdělení ministra Jiřího Dienstbiera, že vláda na svém jednání dne 12. 10. 2015 projednala návrh na svůj vstup do řízení vedeného před Ústavním soudem pod sp. zn. Pl. ÚS 14/15 a přijala k němu usnesení č. 818, kterým schválila svůj vstup do uvedeného řízení.

21. Dne 1. 12. 2015 obdržel Ústavní soud vyjádření vlády zasláné pověřenou ministryní práce a sociálních věcí Mgr. Michaelou Marksovou. Vláda na prvním místě uvádí důvody, na základě kterých by měl Ústavní soud návrh Obvodního soudu pro Prahu 7 odmítnout. Jednak je tímto důvodem překážka věci rozhodnuté, která je procesním důvodem pro vyslovení nepřipustnosti tohoto návrhu a jeho odmítnutí. Vláda má za to, že v případě předmětného návrhu je nutno za překážku věci rozhodnuté považovat náleze Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 28/13 (viz výše). Druhým důvodem pro odmítnutí nyní posuzovaného návrhu je podle názoru vlády skutečnost, že navrhovatel petit svého návrhu, kterým je Ústavní soud vázán, formuluje tak, že fakticky požaduje od Ústavního soudu, aby překročil svou ústavně zakotvenou kompetenci „negativního“ zákonodávce a vstoupil do domény zákonodávce „pozitivního“.

22. Vláda rovněž, nedojde-li k odmítnutí předmětného návrhu, uvádí důvody, proč by měl být v takovém případě návrh Ústavním soudem zamítnut. Vláda je toho názoru, že členům Nejvyššího kontrolního úřadu nesvědčí ústavně garantovaná nezávislost soudcovská, včetně Ústavním soudem judikovaného hmotného zabezpečení. Nejvyšší kontrolní úřad, na rozdíl od soudů, nerozhoduje o právech a povinnostech fyzických a právnických osob (vyjma rozhodování o námitkách proti kontrolnímu protokolu a rozhodování o uložení pokuty). Výsledkem kontroly Nejvyššího kontrolního úřadu je toliko kontrolní závěr. Ve srovnání s Nejvyšším kontrolním úřadem jsou tedy pravomoci soudů specifické a jedinečné.

23. Podle vlády se argumentace navrhovatele pohybuje v kruhu v tom smyslu, že z komparace určitých – zákonodárcem již přiznaných – shodných záruk nezávislosti na straně členů Nejvyššího kontrolního úřadu i soudců navrhovatel shledává potřebu výkladem Ústavy dovodit záruky další (v tomto případě shodné výše platové základny). Jestliže však členům Nejvyššího kontrolního úřadu Ústava nepřiznává justiční charakter, šel by případný závěr o potřebě shodného rozsahu záruk nezávislosti členů Nejvyššího kontrolního úřadu a soudců zjevně nad rámec Ústavy.

24. Dále podle názoru vlády byl zákon o platu koncipován a přijat tak, aby i v otázkách platů za výkon funkce vyjádřil rovnost všech tří státních mocí. Proto byla stanovena jednotná platová základna s tím, že význam, náročnost a odpovědnost výkonu jednotlivých funkcí jsou vyjádřeny platovými koeficienty. Soudci obecných soudů byli do základního schématu zákona o platu doplněni až dodatečně a jsou také cizorodým prvkem v tomto systému, zejména pro mimořádnou ústavní ochranu výkonu funkce, opakovaně deklarovanou Ústavním soudem, kterou žádají z uvedených představitelů státní moci nepožívají. To byl také důvod pro stanovení zvláštní, vyšší platové základny pouze pro soudce, a to bez ohledu na ekonomickou situaci státu a případnou nezbytnost úsporných opatření. Proto se

samozejmě platy soudců reálně pohybují vysoko nad platy představitelů. Se stanovením shodné platové základny pro členy Nejvyššího kontrolního úřadu a pro soudce zásadně nelze souhlasit, neboť by se dosud jednotný systém odměňování představitelů rozmělnil a zákon o platu by naprosto ztratil svoji vnitřní logiku.

25. Závěrem svého vyjádření vláda navrhuje, aby Ústavní soud návrh Obvodního soudu pro Prahu 7 odmítl, nebo v plném rozsahu zamítl.

V. Postoj veřejné ochránčyně práv k návrhu

26. V souladu s ustanovením § 69 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu upozornil přípisem ze dne 16. 9. 2015 Ústavní soud veřejnou ochránčyni práv na probíhající řízení, přičemž připomenul, v jaké lhůtě může do řízení vstoupit jako vedlejší účastnice a případně se též k návrhu vyjádřit. Veřejná ochránčyně práv přípisem ze dne 29. 9. 2015 oznámila Ústavnímu soudu bez dalšího vyjádření, že svého práva na vstup do řízení nevyužije.

VI. Vyjádření Nejvyššího kontrolního úřadu

27. Obvodní soud pro Prahu 7 ke svému návrhu připojil jako přílohu rovněž vyjádření Nejvyššího kontrolního úřadu ze dne 13. 5. 2015 sp. zn. 121/15-NKU45/81/15, které Nejvyšší kontrolní úřad podal Obvodnímu soudu pro Prahu 7 jako vyjádření žalovaného ve věci vedené pod sp. zn. 29 C 81/2015. Citované vyjádření Nejvyššího kontrolního úřadu bez vyžádání obdržel Ústavní soud rovněž od advokáta zastupujícího Nejvyšší kontrolní úřad ve věci vedené pod sp. zn. 29 C 81/2015.

28. V uvedeném vyjádření Nejvyššího kontrolního úřadu, podepsaném jeho prezidentem Ing. Miloslavem Kalou, je mimo jiné uvedeno, že Ústavní soud v nálezu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 28/13 jednak stanovil parametry, za kterých je případně možné přikročit k úpravě platů, a dále platnost napadeného ustanovení zrušil jen pro určitou skupinu osob, tedy soudce. V tomto nálezu se jeho závěry odůvodňují zejména s ohledem na ústavní požadavek nezávislosti soudů a soudců. Ve shodě s návrhovatelem má Nejvyšší kontrolní úřad za to, že takové odůvodnění je použitelné a příznačné i ve vztahu k ústavně zakotvené nezávislosti Nejvyššího kontrolního úřadu a jeho představitelů. Rozhodl-li Ústavní soud v citovaném nálezu ve vztahu k soudcům tak, jak rozhodl, založil tím prostor pro podání žalob ve vztahu k dalším představitelům státní moci, jejichž platy a další náležitosti spojené s výkonem jejich funkce upravuje zákon č. 236/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a zejména pak ve vztahu k představitelům Nejvyššího kontrolního úřadu, jehož nezávislost je taktéž zakotvena v Ústavě.

29. Nejvyšší kontrolní úřad je přesvědčen o tom, že žalobě (ve věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 7 pod sp. zn. 29 C 81/2015) nelze

nevyhovět především z toho důvodu, že nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 28/13 je svou podstatou založen na tom, že nezbytnost zachování trojnásobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře vyvolává ústavně zakotvený požadavek nezávislosti soudů a soudců. Tato podstata tedy musí platit i pro Nejvyšší kontrolní úřad a jeho představitele, neboť i ve vztahu k nim Ústava vznáší úplně stejný požadavek jejich nezávislosti. Nelze tedy poukazovat na formální odlišnosti ve výstupech soudů a Nejvyššího kontrolního úřadu, a to například v tom, že soudy v individuálních věcech rozhodují, zatímco výstupy Nejvyššího kontrolního úřadu spočívají v přijímání kontrolních závěrů, které jsou podkladem pro další postup orgánů státní moci.

VII. Upuštění od ústního jednání

30. Po shora rekapitulovaném průběhu řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že není třeba ve věci konat ústní jednání, neboť by nepřineslo další, resp. lepší a jasnější objasnění věci, než jak se s ní seznámil zejména z písemných úkonů navrhovatele, účastníků a vedlejšího účastníka řízení. S ohledem na znění § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud bez konání ústního jednání.

VIII. Ústavní konformita legislativního procesu

31. Ústavní soud se v souladu s ustanovením § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., v dalších krocích nejdříve zabýval otázkou, zda zákon, protiústavnost jehož ustanovení je namítána, byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

32. Jak Ústavní soud zjistil z příslušných sněmovních tisků, z údajů o průběhu hlasování a z vyjádření komor Parlamentu, návrh zákona č. 359/2014 Sb. Poslanecká sněmovna řádně schválila na své schůzi konané dne 5. 12. 2014 (usnesení č. 543). Senát poté na své schůzi konané dne 18. 12. 2014 vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat (usnesení č. 64). Prezident republiky návrh zákona podepsal dne 22. 12. 2014. Po podpisu předsedou vlády byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 143 pod číslem 359/2014 Sb.

33. Předmětný zákon byl tedy přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

IX. Dikce napadeného ustanovení

34. Napadené ustanovení zákona o platu zní:

„§ 3a

Platová základna představitelů v letech 2015 až 2018

(1) Od 1. ledna 2015 do 31. prosince 2015 činí platová základna pro představitele 2,25násobek průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za předminulý kalendářní rok.“

X. Právní hodnocení Ústavního soudu

35. Návrh je, pokud jde o tvrzenou protiústavnost obsahu napadeného ustanovení, nedůvodný.

36. Podstatou argumentace návrhu Obvodního soudu pro Prahu 7 je, že závěry učiněné Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.) ohledně platových restrikcí vůči soudcům dopadají rovněž na platové restrikce vůči členům Nejvyššího kontrolního úřadu.

37. V úvodu úvah Ústavního soudu je nutno zdůraznit, že Nejvyšší kontrolní úřad nevykonává soudní moc, a tudíž jsou možnosti aplikace dřívějších závěrů Ústavního soudu vztahujících se toliko a pouze k soudní moci značně omezené. Jestliže navrhovatel ve své argumentaci odkazuje na předchozí závěry Ústavního soudu ve vztahu k otázce (ne)přípustnosti platových restrikcí na straně soudců, nedomnívá se Ústavní soud, že by některé obdobné rysy nezávislosti při výkonu funkce členů Nejvyššího kontrolního úřadu představovaly základ souměřitelnému postavení se soudci, jak bude vysvětleno dále [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.)].

38. Závěry obsažené v derogačním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 vycházejí ze zúženého dispozičního prostoru, který má zákonodárce v oblasti platových restrikcí soudců. Uvedené omezení zákonodárce spočívá v tom, že zásah zákonodárce do oblasti materiálního zajištění soudců (jinými slovy, platová restrikce) je nutno podřadit do rámce chráněného principem jejich nezávislosti garantované čl. 82 odst. 1 Ústavy. Jinak řečeno, podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, kterého se navrhovatel v nyní posuzované věci dovolává, byla platová restrikce provedená zákonem č. 11/2013 Sb. porušením čl. 82 odst. 1 Ústavy, a tedy ústavně nepřipustným zásahem do nezávislosti soudců. Navrhovatel v této souvislosti namítá, že platová restrikce provedená zákonem č. 359/2014 Sb. je obdobným porušením čl. 97 odst. 1 Ústavy, který garantuje nezávislost Nejvyššího kontrolního úřadu.

39. S ohledem na shora uvedené proto Ústavní soud považuje pro posouzení projednávané věci za podstatné vzájemné porovnání nezávislosti soudců a nezávislosti Nejvyššího kontrolního úřadu a jeho členů.

X. a) K charakteru nezávislosti soudců podle čl. 82 odst. 1 Ústavy

40. Ustanovení čl. 82 odst. 1 Ústavy stanoví, že soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí a jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat. Tato nezávislost soudce je zaručena vedle trvalosti funkce soudce (čl. 93 odst. 1 Ústavy), jeho zásadní neodvolatelnosti a nepřeložitelnosti (čl. 82 odst. 2 Ústavy), neslučitelnosti výkonu funkce soudce s jinými funkcemi (čl. 82 odst. 3 Ústavy) také jeho materiálním zabezpečením. Podle § 75 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), stát zabezpečuje nezávislost soudců též jejich hmotným zabezpečením. Právě skrze posledně uvedený komponent nezávislosti soudců lze platové restrikce zákonodárce podřadit do rámce chráněného principem nezávislosti soudců.

41. Tuto osobní nezávislost soudců, zahrnující i komponent jejich materiálního zabezpečení, garantovanou čl. 82 odst. 1 Ústavy je nutno odlišovat od institucionální nezávislosti soudů garantované čl. 81 Ústavy, který stanoví, že soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy. Zatímco institucionální nezávislost soudů znamená jejich nezávislost ve vztahu k ostatním mocenským složkám (princip dělby moci), osobní nezávislost soudců znamená jejich psychický (vědomý a nevědomý) stav jako subjektu, jehož pravomoc se sestává především z rozhodovací činnosti. Přitom nezávislost soudu, kterou lze v tomto ohledu označit za nezávislost objektivní, a nezávislost soudce, kterou lze označit za nezávislost subjektivní, spolu souvisí a jsou ve vztahu vzájemné podmíněnosti. Nejedná se však o pojmy totožné a jejich rozlišování není bez významu.

42. Pokud by měla být porušena zásada nezávislosti soudů, jde o problematiku institucionálního vytváření soudu jako orgánu soudní moci, v němž by hrozilo převážení vlivu některé z obou zbývajících základních moci, a tudíž porušení rovnováhy mezi nimi, která je základním principem dělby moci zakotvené v čl. 2 odst. 1 Ústavy. Naopak pokud by měla být porušena nezávislost soudců, šlo by o porušení nezávislosti vlastní rozhodovací činnosti soudu [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 60/04 ze dne 28. 4. 2005 (N 96/37 SbNU 297; 264/2005 Sb.)].

43. Uvedené rozlišování institucionální a osobní nezávislosti má význam i v nyní posuzované otázce, neboť s ohledem na shora uvedené mohou být platové restrikce zásahem toliko do osobní, subjektivní nezávislosti soudců, resp. do jednoho z jejich komponentů, a nikoliv již zásahem do nezávislosti soudů, jakožto nezávislosti objektivní.

44. Ve světle shora uvedeného je klíčovou otázkou, kterou musí Ústavní soud za účelem posouzení návrhu podaného Obvodním soudem pro Prahu 7 zodpovědět, zda nezávislost Nejvyššího kontrolního úřadu garantovaná čl. 97 odst. 1 Ústavy zahrnuje rovněž osobní nezávislost členů

Nejvyššího kontrolního úřadu, nebo jde „toliko“ o garanci nezávislosti institucionální, do jejíhož rámce platové restrikce zákonodárce, s ohledem na shora uvedené, nespádají.

**X. b) K charakteru nezávislosti Nejvyššího kontrolního úřadu podle
čl. 97 odst. 1 Ústavy**

45. Existence Nejvyššího kontrolního úřadu je v Ústavě zakotvena v samostatné hlavě páté odděleně od klasických tří složek státní moci, a není tak ani orgánem soudní moci. Nejvyšší kontrolní úřad současně není nositelem samostatné složky státní moci, a nezaujímá proto v soustavě orgánů státní moci s orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní srovnatelné postavení. Uvedená systematika Ústavy odpovídá tomu, že Nejvyšší kontrolní úřad má být nezávislý na ostatních orgánech státní moci (viz Gerloch, A., Tryzna, J. O postavení Nejvyššího kontrolního úřadu v soustavě státních orgánů a ke změně jeho kompetencí. Správní právo. Praha : Ministerstvo vnitra, 2014, č. 5, s. 281).

46. V souladu s tím čl. 97 odst. 1 Ústavy stanoví, že Nejvyšší kontrolní úřad je nezávislý orgán. Nejvyššímu kontrolnímu úřadu je tímto ústavně garantována nezávislost jak na moci zákonodárné (Parlamentu), tak i na moci výkonné (vládě a ostatních vykonavatelích exekutivy) tak, aby byly eliminovány politické vlivy na jeho činnost [nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 15/10 (N 6/60 SbNU 51; 39/2011 Sb.)]. Nejvyšší kontrolní úřad tak plní svoji funkci samostatně, aniž by existoval orgán, který by vůči Nejvyššímu kontrolnímu úřadu měl oprávnění nadřízeného udělovat závazné pokyny (Pouperová, O. in Kontrolní mechanismy fungování veřejné správy. Olomouc : Periplum, 2009, s. 199).

47. Tato ústavní úprava nezávislosti Nejvyššího kontrolního úřadu představuje institucionální záruku jeho existence, nasvědčující ochraně nezávislé kontroly Nejvyšším kontrolním úřadem nejen před exekutivou, nýbrž i zákonodárcem (Filip, J., Bahýřlová, L., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha, 2010, s. 1327). Objektem garance čl. 97 odst. 1 Ústavy je tedy Nejvyšší kontrolní úřad jako celek, jeho organizační a institucionální zakotvení ve vztahu k ostatním složkám veřejné moci.

48. Garanci takové nezávislosti pro nejvyšší kontrolní instituce („Supreme Audit Institution“) požaduje ve své preambuli také Lidská deklarace směrnic o principech auditu (Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts) přijatá v roce 1977 devátým kongresem Mezinárodní organizace nejvyšších kontrolních institucí (INTOSAI), mezi jejíž členy patří mimo jiné většina evropských států, včetně České republiky.

49. Podle Ústavního soudu lze tedy učinit dílčí závěr, že čl. 97 odst. 1 Ústavy garantuje institucionální nezávislost Nejvyššího kontrolního úřadu

ve vztahu k ostatním mocenským složkám (systémová, nebo také vnější organizační nezávislost) podobně, jak to činí čl. 81 Ústavy ve vztahu k soudům. Nejde však o garanci osobní nezávislosti členů Nejvyššího kontrolního úřadu, která by byla podobná garanci osobní nezávislosti soudců podle čl. 82 odst. 1 Ústavy. Ústava tedy členům Nejvyššího kontrolního úřadu osobní, resp. soudcovskou nezávislost negarantuje, a to na rozdíl například od německé ústavy (Základního zákona), která členům Spolkového účetního dvora (Bundesrechnungshof) soudcovskou nezávislost (richterliche Unabhängigkeit – čl. 97 německého Základního zákona) výslovně garantuje v čl. 114 odst. 2.

50. Postavení nejvyšších kontrolních institucí se stejně jako jejich pravomoci v jednotlivých evropských státech liší v návaznosti na strukturu právního systému daného státu a historický vývoj jeho kontrolních institucí (viz Cupalová, M., Kavěna, M. Srovnávací studie č. 1.202. Odpovědnost nejvyšších kontrolních institucí vůči parlamentům ve vybraných státech Evropské unie a srovnání s Českou republikou. Parlamentní institut. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2011, s. 3). Jestliže český ústavodárce neposkytl členům Nejvyššího kontrolního úřadu ústavněprávní garanci jejich osobní nezávislosti, resp. jim nepřidělil soudcovskou nezávislost, do jisté míry to odpovídá povaze činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu jako instituce nesoudního typu, která nemá příkazovací oprávnění, a to na rozdíl od nejvyšších kontrolních institucí tzv. francouzského typu, jejichž charakteristickým rysem je naopak soudcovská kontrola, resp. rozhodování formou soudcovského rozhodnutí (nalézání práva) o předložených účetních závěrkách (např. rozhodnutí francouzského Cour des comptes jsou přímo vykonatelná – srov. www.ccomptes.fr).

51. Nejvyšší kontrolní úřad případně zjištěná pochybení při nakládání s veřejnými prostředky „pouze“ konstatuje, není však oprávněn jejich nápravu veřejně mocensky nařídít či za taková pochybení ukládat sankce. Výsledkem kontrolní činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu jsou kontrolní závěry, kterými se neukládají žádné povinnosti, ale mají povahu signalizační, resp. upozorňující a doporučující či případně jen informativní. Kontrolní závěry Nejvyššího kontrolního úřadu mohou být následně použity jako podklady pro rozhodovací činnost jiného orgánu veřejné moci jako jeden z důkazních prostředků (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 6. 2008 sp. zn. 9 Aps 3/2008), nicméně Nejvyšší kontrolní úřad nemá oprávnění takové řízení na základě svého úkonu (v návaznosti na provedenou kontrolu) zahájit. Jak konstatoval Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 16. 1. 2001 sp. zn. II. ÚS 451/2000 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), Nejvyšší kontrolní úřad „nedisponuje exekutivními, příp. soudními pravomocemi; plní pouze funkci kontrolní s tím, že je oprávněn a povinen výsledky provedených kontrol zveřejnit, a tak upozornit příslušné orgány státní

moci na nedostatky zjištěné při kontrole. Nemá však oprávnění ukládat sankce (odhlédnuto od sankcí za porušení procesních předpisů) nebo opatření k odstranění nedostatků. Závěry NKÚ se stávají toliko podnětem, případně podkladem pro další postup orgánů státní moci“.

52. Navrhovateli přitom lze přisvědčit, že zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění pozdějších předpisů, stanoví pro členy Nejvyššího kontrolního úřadu některé záruky osobní nezávislosti, podobné zárukám, které náleží soudcům, např. neslučitelnost s některými funkcemi (§ 12 odst. 7), omezení jiné výdělečné činnosti (§ 12 odst. 8) či podmínky předčasného ukončení funkce (§ 12 odst. 9). Tyto zákonem stanovené prvky osobní nezávislosti členů Nejvyššího kontrolního úřadu respektují institucionálně nezávislé postavení Nejvyššího kontrolního úřadu garantované čl. 97 odst. 1 Ústavy, resp. ústavně zakotvenou systémovou nezávislost Nejvyššího kontrolního úřadu doplňují. Nezakládají však členům Nejvyššího kontrolního úřadu postavení totožné s postavením soudců, resp. nezakládají jim soudcovskou nezávislost, tak jak se jí navrhovatel dovolává.

53. Obdobný závěr učinil Ústavní soud již v souvislosti s otázkou platových restrikcí vůči státním zástupcům, kdy i přes shledání některých zákonných záruk jejich nezávislosti, srovnatelných s těmi, které náleží soudcům (předpoklady a způsob vzniku funkce, omezení možnosti přeložení, taxativně vymezené důvody zániku funkce, úprava kárného řízení, nemožnost vykonávat jinou výdělečnou činnost apod.), dospěl Ústavní soud k závěru, že státním zástupcům nesvědčí ústavně garantovaná nezávislost soudcovská [nález sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.)], ze které je omezení platových restrikcí dovozováno. K uvedenému srovnání je možno navíc doplnit, že zatímco státní zástupci rozhodují o tom, zda jsou splněny podmínky pro zahájení trestního stíhání, odpovídají za jeho zákonný průběh a (spolu) ochranu lidských práv, rozhodují o opravných prostředcích proti rozhodnutí policejních orgánů nebo státních zástupců nižšího stupně, posuzují, zda jsou dány důvody k podání obžaloby či nikoliv, a jsou výlučným žalobcem v trestním řízení, jako strana vystupují v řízení před soudem, mají právo podávat opravné prostředky proti rozhodnutím, a proto mají dokonce velmi podobné záruky nezávislosti jako soudci (viz § 12e, § 18 odst. 2, § 19, 24, 31 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a k tomu podrobněji např. Fenyk J. Veřejná žaloba, díl I. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2001, sv. 62, str. 149–158), členové Nejvyššího kontrolního úřadu v oblasti své působnosti ani taková oprávnění, povinnosti a garance, jak je výše uvedeno, nemají.

54. Nelze samozřejmě vyloučit, že zákonodárce do budoucna rozšíří pravomoci Nejvyššího kontrolního úřadu i na oprávnění podobným

způsobem iniciovat nápravu zjištěných nedostatků, ve smyslu doporučení čl. 11 odst. 2 Limské deklarace, podle kterého pokud auditní zjištění nejvyšší kontrolní instituce nemají podobu právně závazných a vynutitelných rozhodků, má být nejvyšší kontrolní instituce oprávněna obrátit se na orgán, který je odpovědný za přijetí nezbytných opatření, a požadovat, aby strana skládající účty přijala svou odpovědnost. Nelze dále vyloučit, že v budoucnu může, v návaznosti na aktivity Mezinárodní organizace nejvyšších kontrolních institucí, postupně dojít i k takovým změnám zákonné a ústavní úpravy, které členy Nejvyššího kontrolního úřadu budou stavět do srovnatelného postavení, jaké mají soudci. Za současného stavu však členové Nejvyššího kontrolního úřadu takové postavení nemají.

55. Ústavní soud tímto nijak nezpochybňuje význam stávající nezávislosti členů Nejvyššího kontrolního úřadu při výkonu jejich činnosti, vyplývající ze specifického poslání Nejvyššího kontrolního úřadu vymezeného v čl. 97 odst. 1 Ústavy, resp. specifických cílů jím prováděného auditu, kterými jsou řádné a účelné používání veřejných prostředků a rozvoj zdravého finančního řízení (srov. preambuli Limské deklarace). V souvislosti s uvedeným proto jak z Ústavy, tak ze zákona o Nejvyšším kontrolním úřadu plyne požadavek nezávislého a nestranného výkonu funkce členů Nejvyššího kontrolního úřadu, resp. objektivitu kontrolní činnosti a jejich závěrů, které jsou nezbytné pro to, aby zdroje státu nebyly využívány neúčelně a ne hospodárně a tím byla ohrožena stabilita a rozvoj demokratického státu.

56. Nicméně postavení soudců na straně jedné a členů Nejvyššího kontrolního úřadu na straně druhé se vzhledem k ústavně garantované nezávislosti soudců odlišuje, z čehož plyne i rozdílný, resp. užší dispoziční prostor pro zákonodárce k platovým restrikcím vůči soudcům ve srovnání s dispozičním prostorem k takovým restrikcím vůči členům Nejvyššího kontrolního úřadu [srov. náleze ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 55/05 (N 9/44 SbNU 103; 65/2007 Sb.)].

57. Jinak řečeno, nesvědčí-li členům Nejvyššího kontrolního úřadu ústavně garantovaná osobní nezávislost srovnatelná s nezávislostí soudcovskou, nelze se dovolávat ani těch záruk, které tuto soudcovskou nezávislost zabezpečují, včetně Ústavním soudem judikované relativní neměnnosti platového postavení. Ačkoliv i členům Nejvyššího kontrolního úřadu zákonodárce přiznává některé záruky nezávislosti podobné těm, které náleží také soudcům, nelze v uvedeném shledávat potřebu dovodit výkladem Ústavy existenci dalších společných záruk nezávislosti (nyní platových poměrů). Jestliže totiž členům Nejvyššího kontrolního úřadu Ústava osobní nezávislost negarantuje, šel by případný závěr o potřebě shodného rozsahu záruk jejich nezávislosti a ústavně zakotvené soudcovské nezávislosti zjevně nad rámec Ústavy (srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 17/10).

XI. Závěr

58. Klíčovou ústavní hodnotou, kterou Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13 (viz výše), ale i v jemu předcházející judikatuře k platovým restrikcím na straně soudců [zejména sp. zn. Pl. ÚS 33/03 ze dne 20. 10. 2004 (N 151/35 SbNU 109; 584/2004 Sb.), Pl. ÚS 13/99 ze dne 15. 9. 1999 (N 125/15 SbNU 191; 233/1999 Sb.), Pl. ÚS 18/99 ze dne 3. 7. 2000 (N 104/19 SbNU 3; 320/2000 Sb.), Pl. ÚS 16/2000 ze dne 3. 7. 2000 (N 105/19 SbNU 23; 321/2000 Sb.), Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.), Pl. ÚS 34/04 ze dne 14. 7. 2005 (N 138/38 SbNU 31; 355/2005 Sb.), Pl. ÚS 43/04 ze dne 14. 7. 2005 (N 139/38 SbNU 59; 354/2005 Sb.), Pl. ÚS 9/05 ze dne 14. 7. 2005 (N 140/38 SbNU 81; 356/2005 Sb.), Pl. ÚS 55/05 (viz výše); Pl. ÚS 13/08 ze dne 2. 3. 2010 (N 36/56 SbNU 405; 104/2010 Sb.), Pl. ÚS 12/10 ze dne 7. 9. 2010 (N 188/58 SbNU 663; 269/2010 Sb.)] hájil, byla v Ústavě explicitně formulovaná soudcovská nezávislost jakožto hodnota, která zcela specificky kolidovala se zásahy do platových poměrů soudců. Jak je však vysvětleno výše, postavení členů Nejvyššího kontrolního úřadu není, co do rámce vymezeného principem soudcovské nezávislosti, srovnatelné s postavením soudců. Ústavní soud ve shora uvedené judikatuře opakovaně upozornil na to, že zásady odměňování v různých orgánech veřejné moci jsou nerovnoměrné, ale odstranění této disproporce je v rukou zákonodárce.

59. Důsledkem uvedeného je závěr, že dosavadní judikatura Ústavního soudu, včetně nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13, neobsahuje takový výklad ústavního pořádku, který by členům Nejvyššího kontrolního úřadu poskytoval v platových otázkách postavení obdobné nezávislosti soudcovské.

60. Ústavní soud dospěl k závěru, že úprava platů členů Nejvyššího kontrolního úřadu není zásahem do ústavněprávní garance nezávislosti Nejvyššího kontrolního úřadu podle čl. 97 odst. 1 Ústavy. I s přihlédnutím k výše naznačené roli členů Nejvyššího kontrolního úřadu a stávajícímu postavení Nejvyššího kontrolního úřadu v rámci struktury státních orgánů neshledal Ústavní soud, že by napadené ustanovení zákona představovalo porušení ústavního pořádku opravňující Ústavní soud k využití derogační pravomoci, která mu přísluší.

61. Na základě důvodů vyložených v částech X. a) a b) Ústavní soud proto návrh Obvodního soudu pro Prahu 7 na zrušení ustanovení § 3a odst. 1 zákona o platu, pokud se týká členů Nejvyššího kontrolního úřadu, zamítl (§ 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu), a pokud se týká prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, byl návrh na zrušení § 3a odst. 1 zákona o platu odmítnut jako podaný osobou k tomu zjevně neoprávněnou. V části požadující vyslovení protiústavnosti části ustanovení § 3 odst. 3 a § 3a odst. 2, 3 a 4, pokud se týkají prezidenta, viceprezidenta a členů Nejvyššího kontrolního úřadu, byl návrh Obvodního

Pl. ÚS 14/15

č. 22

soudu pro Prahu 7 odmítnut z důvodu nedostatku aktivní procesní legitimace navrhovatele [§ 43 odst. 1 písm. c) ve spojení s ustanovením § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu].

Č. 23

K výši bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění v důsledku újmy na zdraví způsobené pracovním úrazem

Odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění v důsledku pracovního úrazu bylo třeba vyčíslit na základě § 372 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění účinném do 30. 9. 2015, a podle sazby odpovídající konkrétnímu způsobu poškození zdraví a stanovené v příloze vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění účinném do 31. 12. 2013, pomocí bodového hodnocení. Obecné soudy byly nicméně i v takovém případě povinny rozhodnout o navýšení základní bodové sazby ve smyslu § 388 zákoníku práce ve spojení s § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. tak, aby výsledná částka odškodnění co nejvíce odpovídala okolnostem konkrétní věci a skutečným následkům, které poškozený utrpěl v důsledku pracovního úrazu. Nemuselo se přitom vůbec jednat o určitý násobek základního bodového hodnocení, tím méně byly obecné soudy povinny odůvodňovat, proč vzhledem k okolnostem věci zvolily právě konkrétní násobek.

Ve vztahu k úpravě povinnosti k odčinění újmy na zdraví podle občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 došlo k celkové koncepční změně právní úpravy, která stanovení konkrétní výše zcela ponechává na posouzení soudu. Jako nezávazné vodítko byla následně Nejvyšším soudem vydána metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku), která sice zavádí určitou podobu bodového hodnocení, avšak pouze pro oblast odčinění bolesti. Pro oblast ztížení společenského uplatnění metodika bodový systém zcela opouští a vymezuje obecný rámec vlivu na dosavadní aktivity a participace, přičemž vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví vypracované Světovou zdravotnickou organizací. Ústavní soud dodává, že z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť o odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž je třeba výhradně vycházet z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně s účinností od 1. 1. 2014 jasně najevo i zákonodárce.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 2. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15 ve věci ústavní stížnosti Bronislavy Sádovské, zastoupené Mgr. Tomášem Prokopem, advokátem, se sídlem v Kolíně, Kutnohorská 43, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2530/2015-348 a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2014 č. j. 23 Co 547/2013-275, 23 Co 548/2013, vydaným v řízení o stěžovatelčině žalobě, kterou se domáhala náhrady škody na zdraví vzniklé v důsledku pracovního úrazu, za účasti 1. Nejvyššího soudu a 2. Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Kaufland Česká republika, v. o. s., se sídlem v Praze 6, Bělohorská 203 (dříve v Praze 4, Pod Višňovkou 25), zastoupené JUDr. Otou Kunzem, CSc., advokátem, se sídlem v Praze 1, Vinohradská 89/90, a Kooperativa pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem v Praze 8, Pobřežní 665/21 (dříve v Praze 1, Templová 747), jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2530/2015-348 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2014 č. j. 23 Co 547/2013-275, 23 Co 548/2013 bylo porušeno stěžovatelčino základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2530/2015-348 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2014 č. j. 23 Co 547/2013-275, 23 Co 548/2013 se ruší.

III. Návrh vedlejšího účastníka Kaufland Česká republika, v. o. s., se sídlem v Praze 6, Bělohorská 203, na náhradu nákladů řízení se odmítá.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Okresní soud v Kolíně rozsudkem ze dne 3. 7. 2013 č. j. 7 C 84/2011-222 ve spojení s doplňujícím usnesením ze dne 21. 8. 2013 č. j. 7 C 84/2011-241 výrokem I uložil prvnímu vedlejšímu účastníkovi jako žalované povinnost zaplatit na náhradě škody na zdraví stěžovatelce (žalobkyni) částku 429 600 Kč. Výrokem II řízení zastavil co do částek 24 000 Kč a 77 206 Kč s příslušenstvím v rozsahu odškodnění zaplaceného dobrovolně a výroky III až V rozhodl o nákladech řízení.

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla náhrada škody vzniklá stěžovatelce v důsledku pracovního úrazu, který utrpěla jako zaměstnankyně vedlejšího účastníka Kaufland Česká republika, v. o. s., na pozici pracovnice provozu obchodu dne 20. 2. 2009 ve věku 45 let a který spočíval v silném poškození zad. Stěžovatelce při manipulaci se zbožím limitní hmotnosti (balíkem vod 6 x 1,5 litru) tzv. „ruplo v zádech“, došlo k vymknutí bederního obratle s následným celkovým omezením hybnosti a přetrvávajícími bolestmi. V důsledku pracovního úrazu musela být dne 6. 5. 2010 podrobena stěžovatelka operaci páteře (vyhřezlé ploténky) a lékařským nálezem ze dne 21. 2. 2011 pozbyla dlouhodobě zdravotní způsobilost vykonávat práci daného druhu. Okresní soud vyšel z § 372 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v tehdy účinném znění, (dále jen „zákoník práce“) a § 7 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, v tehdy účinném znění, (dále jen „vyhláška č. 440/2001 Sb.“). Na základě provedeného dokazování, zejména znaleckého posudku MUDr. Lubomíra Pekaře ze dne 18. 2. 2013, stěžovatelce přiznal desetinasobek základního ohodnocení bolesti, tj. ze 133 bodů na 1 330 bodů, odpovídající při hodnotě jednoho bodu 120 Kč částce 159 600 Kč, a patnáctinasobek základního odškodnění ztížení společenského uplatnění, tj. ze 150 bodů na 2 250 bodů, odpovídajících částce 270 000 Kč.

3. Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 28. 1. 2014 č. j. 23 Co 547/2013-275, 23 Co 548/2013 výrokem I rozsudek okresního soudu ve výroku I co do částky 145 800 Kč potvrdil a co do částky 283 800 Kč změnil tak, že žalobu zamítl; navazujícími výroky II až V rozhodl o nákladech řízení. V odůvodnění se odvolací soud ztotožnil se skutkovým i právním hodnocením věci okresního soudu, dospěl ovšem k závěru, že jak bolestné, tak odškodnění ztížení společenského uplatnění je třeba zvýšit (toliko) na celkový pětinasobek základního bodového hodnocení, tedy na částky 79 800 Kč a 90 000 Kč, přičemž od výsledné částky 169 800 Kč odečetl 24 000 Kč, které byly stěžovatelce zaplacený již v průběhu řízení. Zvýšení provedené nalézacím soudem považuje odvolací soud za nepřiměřené, neboť ani znalec bodové hodnocení oproti základní sazbě podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. nezvyšil. Poukázal na to, že odškodnění musí mít jisté hranice a racionální vztah k úrovni (základního) bodového ohodnocení.

4. Nejvyšší soud usnesením ze dne 6. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2530/2015-348 odmítl dovolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu a zkonstatoval, že napadené rozhodnutí je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu. Vzhledem k charakteru dovolacího řízení se blíže nezabýval námitkou rozporu přiznaného odškodnění se skutkovými okolnostmi případu.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

5. Proti usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku krajského soudu se stěžovatelka brání ústavní stížností ze dne 16. 10. 2015, ve které navrhuje, aby Ústavní soud tato rozhodnutí zrušil. Byť usnesení dovolacího soudu výslovně nezahrnula do petitu, z obsahu ústavní stížnosti je nepochybné, že se domáhá i jeho zrušení. Stěžovatelka zejména namítá zásah do práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který spatřuje v tom, že odvolací soud oproti soudu prvního stupně její nárok na odškodnění nepřiměřeným způsobem zkrátil, aniž by svůj postup blíže odůvodnil. Plně vycházel ze skutkového stavu, jak byl zjištěn okresním soudem, neprováděl další dokazování a nezpochybnil ani žádné z tvrzení stěžovatelky ohledně závažnosti poškození jejího zdraví. Z rozsudku odvolacího soudu nelze vyčíst žádné konkrétní a pádné argumenty, které jej vedly k přehodnocení závěrů soudu nalézacího, přičemž na toto pochybení nezareagoval ani soud dovolací. Ve svém důsledku jí tak obecné soudy přiznaly částku v rozsahu několikanásobku průměrné mzdy, což je podle stěžovatelky v rozporu s principem proporcionality.

6. Krajský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 10. 11. 2015 odkazuje na odůvodnění svého rozsudku a vyjadřuje přesvědčení, že nezasáhl do ústavně zaručených práv stěžovatelky. Zdůrazňuje, že k moderci odškodnění přistoupil právě z důvodu proporcionality ve vztahu k závažnosti následků úrazu.

7. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zde dne 18. 11. 2015 navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta. Námitky uplatněné v ústavní stížnosti považuje dovolací soud za vyjádření nesouhlasu neúspěšného účastníka s průběhem a výsledkem soudního řízení; je přesvědčen, že odvolací soud rozhodl způsobem, který nelze označit za zjevně excesivní a který nemá ústavněprávní přesah.

8. Vedlejší účastník Kaufland Česká republika, v. o. s., ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 24. 11. 2015 navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a současně aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení; vyjadřuje přesvědčení, že obecné soudy postupovaly v souladu se zákonem i ústavním pořádkem. Odvolací soud podle něj své rozhodnutí řádně odůvodnil, přičemž v daném případě nedošlo ani k porušení principu proporcionality. Výrazné zvýšení odškodnění je určeno pro případy faktického vyrazení poškozeného ze života a uplatnění ve společnosti, což se ovšem v případě stěžovatelky nestalo.

9. Druhý vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

10. Stěžovatelka podáním ze dne 5. 1. 2016 k vyjádření dalších účastníků i vedlejšího účastníka uvádí, že svoji ústavní stížnost i nadále považuje za důvodnou, přičemž plně odkazuje na argumentaci v ní uplatněnou.

III. Posouzení ústavní stížnosti

11. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatelka je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zastoupena advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

12. K posouzení věci si Ústavní soud vedle vyjádření účastníků a vedlejších účastníků vyžádal spis Okresního soudu v Kolíně vedený pod sp. zn. 7 C 84/2011.

13. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by od tohoto jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci.

14. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a nepředstavuje proto ani další instanci přezkumu jejich rozhodnutí. Vedení vlastního řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, jakož i výklad a aplikace práva na daný případ náleží obecným soudům. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je povolán Ústavní soud výhradně tehdy, pokud z jejich strany došlo k porušení ústavně zaručených práv nebo svobod. Pro přezkum Ústavním soudem není sama o sobě rozhodná věcná správnost či konkrétní odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, nýbrž výhradně dodržení ústavního rámce jejich činnosti.

15. Po seznámení s procesním spisem, vyjádřeními účastníků (vedlejšího účastníka) dospěl čtvrtý senát Ústavního soudu k jednomyslnému závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud vyšel ze zjištění, že obecné soudy všech stupňů shledaly naplnění předpokladů odpovědnosti společnosti Kaufland Česká republika, v. o. s., za škodu způsobenou stěžovatelce pracovním úrazem. Jejich rozhodnutí se liší pouze co do výše odškodnění bolesti a tížení společenského uplatnění. Zatímco soud prvního stupně stěžovatelce za aplikace § 372 ve spojení s § 388 zákoníku práce a § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. přiznal odškodnění ve výši 429 600 Kč jakožto desetinasobku základního bodového ohodnocení, resp. patnáctinasobku základního ohodnocení tížení společenského uplatnění, odvolací soud nárok mode-roval na částku 169 800 Kč jako na pětinasobek základního bodového hodnocení odškodnění bolesti i tížení společenského uplatnění. Učinil tak ovšem způsobem, který Ústavní soud považuje za ústavně nekonformní.

17. Ústavní soud konkrétně dospěl k závěru, že rozsudek Krajského soudu v Praze ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu, kterým bylo jeho rozhodnutí aprobeováno, naplňuje znaky nepřípustné svévole v soudním

rozhodování, a bylo jím proto zasaženo do ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Pojem svévole je třeba vztáhnout mj. na případy závažného nesouladu právních závěrů se skutkovými zjištěními či na interpretaci, která je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, např. v podobě přepjatého formalismu [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007 sp. zn. III. ÚS 677/07 (N 179/47 SbNU 371), ze dne 12. 7. 2006 sp. zn. III. ÚS 151/06 (N 132/42 SbNU 57) nebo ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555), všechna zde uváděná rozhodnutí jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>]. Nezavislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, mezi které náleží povinnost soudů řádně odůvodnit jejich rozhodnutí.

18. Odůvodnění rozsudku krajského soudu vykazuje z pohledu požadavků ustálené judikatury Ústavního soudu deficit [srov. např. nálezy ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), ze dne 23. 3. 2006 sp. zn. III. ÚS 521/05 (N 70/40 SbNU 691) nebo ze dne 12. 7. 2006 sp. zn. III. ÚS 151/06 (N 132/42 SbNU 57)]. Z pohledu ústavněprávních požadavků na rozhodovací činnost obecných soudů nemůže obstát postup krajského soudu, který moderoval výši odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění stěžovatelky z částky 429 600 Kč na 169 800 Kč, tedy takřka na jednu třetinu částky přiznané soudem prvního stupně, aniž by důsledně a srozumitelně vyložil, jaké důvody jej k tomuto postupu vedly.

19. Krajský soud se omezil na konstatování, že ani znalec bodové hodnocení bolestného oproti základní sazbě podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. nezvýšil. K tomu je třeba uvést, že znalec sice může sám zvýšit bodové hodnocení postupem podle § 6 odst. 1, nicméně je to vždy soud, kdo rozhoduje o konkrétní výši odškodnění a jeho případném zvýšení podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., a to na základě okolností konkrétního případu a skutkových zjištění o jeho závažnosti, přičemž tuto svoji odpovědnost nemůže přenášet na znalce, jehož úkolem je (výhradně) vysvětlit skutkové okolnosti, na kterých závisí rozhodnutí soudu a k jejichž posouzení je třeba odborných znalostí, kterými soud nedisponuje (§ 127 odst. 1 o. s. ř.). Přestože soud nesmí přezkoumávat odborné skutkové závěry znalce, je znalecký posudek jen jedním z důkazů, které je soud povinen hodnotit podle klíčové zásady volného hodnocení důkazů (§ 132 o. s. ř.), tedy každý zvlášť a všechny v jejich vzájemné souvislosti. K zásadní roli úvahy soudu při rozhodování o mimořádném zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2013 sp. zn. III. ÚS 2365/11 (N 162/70 SbNU 511) nebo ze dne 25. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 92/08 (N 36/52 SbNU 367).

20. Jestliže odvolací soud výši odškodnění přiznanou soudem prvního stupně snížil, byl povinen konkrétně a jasně vysvětlit, jaké důvody jej k takovému postupu vedly, přičemž z ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. nijak nevyplývá, že by výše odškodnění musela být vyčíslena jako určitý konkrétní násobek základního bodového hodnocení. Citované ustanovení, které již pozbylo účinnosti, hovoří jen o „přiměřeném“ zvýšení, nikoliv o násobcích bodového ohodnocení. Nedostačující je pak i obecná úvaha odvolacího soudu, že výše odškodnění musí mít jisté hranice a racionální vztah k úrovni základního bodového ohodnocení. Krajský soud žádným způsobem, např. porovnáním s jinými případy či potenciálními odlišnými skutkovými okolnostmi, nespecifikoval, proč právě pětinasobek základního bodového hodnocení odpovídá konkrétním okolnostem případu a je přiměřený. Při posouzení věci mimoto zcela převzal skutková zjištění provedená okresním soudem, neprováděl další dokazování a k moderaci nároku dospěl pouze na základě poměrně elementární úvahy.

21. Ve světle procesního postupu krajského soudu je přiznaná částka odškodnění značně problematická vzhledem k zásadnímu poškození zdraví, které stěžovatelka v důsledku pracovního úrazu utrpěla a které je spojeno nejen s dlouhodobým pozbytím zdravotní způsobilosti vykonávat práci daného druhu, ale i s významnými doživotními následky. Byť Ústavní soud není povolán nahrazovat rozhodovací činnost obecných soudů a vyjadřovat se ke konkrétní výši odškodnění, jeví se přiznaná částka ve výši 169 800 Kč vzhledem ke skutkovým okolnostem případu a rozsahu poškození zdraví stěžovatelky a za situace, kdy stanovení konkrétní částky nebylo krajským soudem ani řádně odůvodněno, jako rozporná s principem proporcionality. V této souvislosti je přitom třeba znovu zdůraznit, že ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. nepředpokládá, že by výše odškodnění musela být vyčíslena jako určitý konkrétní násobek základního bodového hodnocení, přičemž postupně masivní rozšíření tohoto ustanovení v soudní praxi vypovídá o celkově problematické koncepci této (dřívější) podzákoné úpravy.

22. Jak vyložil již v nálezu ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 350/03 (N 186/38 SbNU 499) a znovu potvrdil v nálezu ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 2955/10 (N 64/64 SbNU 735), Ústavnímu soudu sice nepřísluší konstatovat, v jaké konkrétní výši by náhrada imateriální újmy za ztížení společenského uplatnění měla být přiznána, i v těchto věcech je však nutno vycházet z principu proporcionality. Obecné soudy mají při posuzování konkrétních případů prostor k úvaze, v jakých případech a k jakému zvýšení přistoupí na základě § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., z hlediska ochrany ústavnosti však obecné soudy musejí dbát na to, aby přiznaná výše odškodnění ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních

a rozumných důvodech a aby mezi přiznanou výší (peněžní částkou) a poškozením zdraví jako způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.

23. V projednávané věci bylo odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění v důsledku pracovního úrazu třeba vyčíslit pomocí bodového hodnocení na základě § 372 zákoníku práce, ve znění účinném do 30. 9. 2015, a podle sazby odpovídající konkrétnímu způsobu poškození zdraví a stanovené v příloze vyhlášky č. 440/2001 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2013. Obecné soudy byly nicméně i v takovém případě povinny rozhodnout o navýšení základní bodové sazby ve smyslu § 388 zákoníku práce ve spojení s § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. tak, aby výsledná částka odškodnění co nejvíce odpovídala okolnostem konkrétní věci a skutečným následkům, které poškozený utrpěl v důsledku pracovního úrazu. Nemuselo se přitom vůbec jednat o určitý násobek základního bodového hodnocení, tím méně byly obecné soudy povinny odůvodňovat, proč vzhledem k okolnostem věci zvolily právě konkrétní násobek.

24. V této souvislosti je třeba poukázat na zjevnou a dlouhodobou disproporci mezi základními sazbami odškodnění podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. a skutečným rozsahem újmy poškozených, a to zejména v typově závažnějších případech. Tato disproporce a celkově problematická konstrukce bodového hodnocení ostatně vedly ke zrušení vyhlášky tzv. novým občanským zákoníkem s účinností od 1. 1. 2014. Ve vztahu k úpravě povinnosti k odčinění újmy na zdraví podle občanského zákoníku následně došlo k celkové koncepční změně právní úpravy, která stanovení konkrétní výše zcela ponechává na posouzení soudu. Jako nezávazné vodítko byla následně Nejvyšším soudem vydána metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku), dostupná na www.nsoud.cz, která sice zavádí určitou podobu bodového hodnocení, avšak pouze pro oblast odčinění bolesti. Pro oblast ztížení společenského uplatnění metodika bodový systém zcela opouští a vymezuje obecný rámec vlivu na dosavadní aktivity a participace, přičemž vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disabilit a zdraví vypracované Světovou zdravotnickou organizací. Lze dodat, že z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť o odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž je třeba výhradně vycházet z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně s účinností od 1. 1. 2014 jasně najevo i zákonodárce.

25. Pro oblast odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání bylo po zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb. s výrazným časovým odstupem na základě

zmocňovacího ustanovení § 271c zákoníku práce, ve znění účinném od 1. 10. 2015, přistoupeno k vydání prováděcího nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, účinného od 26. 10. 2015, které pro oblast pracovních vztahů znovuzavádí systém bodového hodnocení, a to jak pro odčinění bolesti, tak i ztížení společenského uplatnění. Takový postup se nicméně z pohledu Ústavního soudu jeví jako problematický jednak tím, že prováděcí předpis přinejmenším ve vztahu k odčinění ztížení společenského uplatnění nerespektuje systém stanovení náhrady podle metodiky Nejvyššího soudu. Zejména však opomíjí výchozí premisu rekodifikovaného civilního soukromého práva, na níž staví rovněž metodika Nejvyššího soudu (srov. bod I preambule), totiž že rozhodovací činnost soudů při stanovení konkrétních částek odčinění je třeba oprostit od vlivu moci výkonné, která není oprávněna limitovat soudy v přiznávání spravedlivé a dostatečné náhrady. Nařízení vlády č. 276/2015 Sb. mimoto fixuje hodnotu 1 bodu na 250 Kč, avšak metodika Nejvyššího soudu odvozuje hodnotu bodu od průměrné mzdy.

26. Byť si je Ústavní soud vědom toho, že obecné soudy byly při posouzení projednávané věci vázány tehdy účinnou úpravou § 372 ve spojení s § 388 zákoníku práce a vyhlášky č. 440/2001 Sb., při stanovení konkrétní výše odškodnění jim nic nebránilo zohlednit i navazující, zásadním způsobem odlišný vývoj, který reflektoval neudržitelnost dosavadní právní úpravy jak co do celkové koncepce, tak i co do hodnoty jednoho bodu. Zatímco totiž rozhodnutí soudu prvního stupně bylo vydáno ještě před účinností tzv. nového občanského zákoníku, napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo vyneseno již za jeho účinnosti a dovolací soud o věci rozhodoval s výrazným časovým odstupem, více než rok a půl po projednání metodiky v březnu 2014.

27. Široká oprávnění obecných soudů při rozhodování o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění podle předchozí právní úpravy přitom byla potvrzena i judikaturou Ústavního soudu, který v nálezu ze dne 16. 10. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 50/05 (N 161/47 SbNU 133; 2/2008 Sb.) vycházel z možnosti obecných soudů vyhlášku č. 440/2001 Sb. jako protiústavní vůbec neaplikovat a o výši odškodnění rozhodnout výhradně podle okolností konkrétní věci. Tímto nálezem zamítl návrh Obvodního soudu pro Prahu 1 na zrušení § 444 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v tehdy účinném znění, jako zmocňovacího ustanovení k vydání vyhlášky č. 440/2001 Sb., přičemž v odůvodnění zdůraznil, že soudce je ve smyslu čl. 95 odst. 1 Ústavy vázán výhradně zákonem a je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu s ústavním zákonem, což se týká i § 7 vyhlášky č. 440/2001 Sb. Zdůraznil, že dojde-li přitom obecný soud k závěru, že jde o podzákonným předpisem stanovené pravidlo chování, které je

v kontextu daného případu v rozporu se zákonem, je povinen je nepoužít a v odůvodnění rozhodnutí objasnit důvody takového postupu. K diskreci obecných soudů při určování výše odškodnění ztížení společenského uplatnění za použití vyhlášky č. 440/2001 Sb. srov. též nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2014 sp. zn. I. ÚS 501/13 (N 183/75 SbNU 27) nebo ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 350/03 (N 186/38 SbNU 499).

IV. Závěr

28. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I vyslovil, že usnesením Nejvyššího soudu a rozsudkem krajského soudu bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti bylo vyhověno, Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem II obě rozhodnutí zrušil.

29. Na obecných soudech v dalším řízení bude, aby znovu projednaly případ stěžovatelky a o jejím nároku na náhradu škody způsobené pracovním úrazem rozhodly při respektu k výše uvedenému právnímu názoru Ústavního soudu tak, aby výsledná částka přiznaného odškodnění co nejvíce odpovídala okolnostem konkrétní věci a skutečným následkům, které stěžovatelka utrpěla v důsledku pracovního úrazu.

30. O návrhu vedlejšího účastníka na přiznání náhrady nákladů řízení rozhodl Ústavní soud vycházeje z toho, že v intencích § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu se jedná o postup spíše výjimečný, přicházející v úvahu pouze v odůvodněných případech a podle výsledku řízení. V projednávané věci je vyhovění návrhu na přiznání náhrady nákladů řízení bezpředmětné již vzhledem k výsledku řízení, neboť vedlejší účastník neměl ve věci úspěch. O jeho návrhu proto Ústavní soud rozhodl výrokem III tak, že jej podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

Č. 24

K vymahatelnosti nároku na zaplacení regulačního poplatku za hospitalizaci

I. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 31. prosince 2013, neumožňuje výklad, podle něhož vznikla v případě poskytnutí lůžkové péče pojištěnci, jehož svéprávnost byla omezena, povinnost k zaplacení regulačního poplatku jeho opatrovníkovi.

II. Obecný soud musí v případě, kdy má použít zákon, jehož nesoulad s ústavním pořádkem zjistil Ústavní soud v řízení o kontrole norem [čl. 87 odst. 1 písm. a) a b), čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky], vždy zvažovat, zda jeho použití nebrání s ním spojený zásah do základních práv a svobod jednotlivce. V tomto ohledu je vázán závazným právním názorem ohledně důvodu jeho protiústavnosti, který Ústavní soud vyslovil v odůvodnění nálezu, jímž byl tento zákon zrušen nebo jímž byla vyslovena jeho protiústavnost. Jeho povinností je přitom posoudit, zda vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímá aplikace ústavní normy, nebudou v konkrétním případě znamenat větší zásah do práv dotčeného jednotlivce nebo nepřiměřený zásah do základních práv a svobod jiných osob či jiného ústavně aprobovaného veřejného zájmu, tedy zda nebudou vést k jinému protiústavnímu následku, který by takovýto postup vylučoval.

III. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 31. prosince 2013, nelze z důvodu jeho nesouladu s čl. 3 odst. 1 a čl. 31 Listiny základních práv a svobod, který byl zjištěn nálezem ze dne 20. června 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), použít jako právní základ pro přiznání nároku na zaplacení jím stanoveného regulačního poplatku. Jde o následek, jenž ve vztahu k aplikaci tohoto ustanovení plyne přímo z čl. 1 a 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, a příslušný soud je k němu povinen přihlídnout i bez návrhu některého z účastníků řízení. Tento nárok by podle § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ostatně nemohl být předmětem výkonu rozhodnutí ani v případě, že by byl rozhodnutím soudu přiznán.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovnicka a soudců Kateřiny Šimáčkové a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 3. února 2016 sp. zn. I. ÚS 3599/15 ve věci ústavní stížnosti státní příspěvkové organizace Psychiatrické léčebny Šternberk, IČO: 00843954, se sídlem Šternberk, Olomoucká 1848/173, zastoupené JUDr. Bronislavou Wittnerovou, MSc., advokátkou, se sídlem v Olomouci, Jiřího z Poděbrad 9, proti rozsudku Okresního soudu ve Svitavách ze dne 8. října 2015 č. j. 6 C 176/2015-38 o zamítnutí stěžovatelčiny žaloby, kterou se domáhala po vedlejším účastníkovi řízení zaplacení částky 1 100 Kč z titulu nezaplacených regulačních poplatků za poskytnutí lůžkové péče, za účasti Okresního soudu ve Svitavách jako účastníka řízení a Karla Nováka (jedná se o pseudonym), zastoupeného opatrovníci Janou Novákovou (jedná se o pseudonym), jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 9. prosince 2015, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku z důvodu tvrzeného porušení jejích základních práv podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka je poskytovatelem zdravotních služeb (zdravotnickým zařízením). V období od 29. června 2012 do 12. července 2012 poskytla vedlejšímu účastníkovi lůžkovou zdravotní péči, za kterou mu následně vyúčtovala regulační poplatek podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“), ve znění účinném do 31. prosince 2013, v celkové výši 1 100 Kč.

3. Rozsudkem Okresního soudu ve Svitavách (dále též „okresní soud“) ze dne 8. října 2015 č. j. 6 C 176/2015-38 byla zamítnuta žaloba stěžovatelky, kterou se domáhala zaplacení uvedené částky po vedlejším účastníkovi. Stalo se tak z toho důvodu, že žalovaný byl v době své hospitalizace (a nadále je) zbaven způsobilosti k právním úkonům (má omezenou svéprávnost) z důvodu svého mentálního postižení. Nebyl tedy způsobilý rozhodovat o tom, zda využije péči podléhající poplatku, a stejně tak neměl ani reálnou možnost ovlivnit to, aby za něj tento poplatek uhradila

opatrovnice. Okresní soud v této souvislosti poukázal na nález ze dne 16. září 2015 sp. zn. II. ÚS 728/15 [(N 170/78 SbNU 543), všechna v tomto nálezu citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně přístupná na webových stránkách <http://nalus.usoud.cz>], jehož právní závěry vztáhl na projednávanou věc v tom smyslu, že osobou pasivně legitimovanou k zaplacení poplatku není vedlejší účastník, ale jeho opatrovnice.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka má za to, že okresní soud nijak nevysvětlil, z jakého důvodu se mají v její věci uplatnit závěry obsažené v nálezu sp. zn. II. ÚS 728/15. Jak zdůraznila ve své ústavní stížnosti, tento nález se týkal možnosti vymáhání regulačního poplatku po nezletilém dítěti, tedy situace zcela odlišné od případu vedlejšího účastníka, který byl v době své hospitalizace zletilý, byť s omezenou svéprávností. Pouhý poukaz na uvedený nález proto podle jejího názoru nelze považovat za postačující z hlediska požadavků plynoucích z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Odepřením nároku na zaplacení regulačního poplatku pak mělo být zasaženo i právo stěžovatelky vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, a to s ohledem na její legitimní očekávání. Přestože si je vědoma, že předmětem soudního řízení byla bagatelní částka, Ústavní soud by se měl vypořádat s její argumentací již z toho důvodu, že otázka řešená v napadeném rozsudku může mít zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

5. Ústavní soud si pro účely posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Okresního soudu ve Svitavách sp. zn. 6 C 176/2015 a vyzval účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

6. Okresní soud ve Svitavách ve svém vyjádření, podepsaném předsedou senátu 6C, uvedl, že při posuzování nároku vycházel z nálezu sp. zn. II. ÚS 728/15, na který v odůvodnění svého rozsudku odkázal. V zásadě totiž neshledal důvod pro odlišné posuzování právní ochrany nezletilého dítěte a fyzické osoby zbavené svéprávnosti. Žalovaný je podle rozhodnutí soudu natolik mentálně postižený, že si nemohl být vědom povinnosti platit regulační poplatek. Případnou finanční odpovědnost za něj nese opatrovnice, která mu byla ustanovena. Vzhledem k postižení žalovaného a jeho několikaleté hospitalizaci u stěžovatelky přitom neobstojí její výhrady, že rozsah jeho způsobilosti právně jednat nemohla posoudit. Závěrem uvedený soud dodal, že žalobu stěžovatelky nezamítl z důvodu neexistence jí uplatněného nároku, ale pro nedostatek pasivní legitimace žalovaného. Kdyby se stěžovatelka neomluvila z jednání, mohla být o tomto názoru poučena a učinit případné procesní kroky.

7. Uvedené vyjádření bylo zasláno stěžovatelce, která na něj reagovala replikou ze dne 22. ledna 2016. Podle jejího názoru ji mohl okresní soud poučit o svém názoru písemným připsím v rámci posouzení žalobního návrhu při aplikaci výzvy k odstranění případných vad návrhu, a nikoliv čekat až na jednání, z kterého se právní zástupce omluvil. Právní zástupce stěžovatelky očekával, že v dané věci bude vydáno obdobné rozhodnutí jako v případě jiných jejích nároků ve srovnatelných případech. Ve zbytku odkázala na obsah své ústavní stížnosti.

8. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

9. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňovala i všechny zákonem stanovené formální náležitosti; není však důvodná.

10. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

IV/a Možnost uložení regulačního poplatku opatrovníkovi pojištěnce

11. Napadeným rozsudkem bylo rozhodnuto ve věci, jejímž předmětem je bagatelní částka. V obecné rovině lze již z této skutečnosti dovodit, že takové rozhodnutí vzhledem k zanedbatelnosti jím způsobeného zásahu do subjektivních práv obvykle nemůže založit porušení ústavně zaručených práv a svobod. Neplatí to však absolutně. Výjimku představují případy extrémních pochybení obecného soudu, v jejichž důsledku by byly dotčeny základní principy, na nichž je založen spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. usnesení ze dne 25. srpna 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421), nález ze dne 17. března 2009 sp. zn. I. ÚS 3143/08 (N 59/52 SbNU 583) nebo nález ze dne 21. listopadu 2011 sp. zn. IV. ÚS 1685/11 (N 198/63 SbNU 307)]. Jedním z nich je i porušení zákazu

svévole, s nímž lze typicky identifikovat situaci, kdy soudem provedený výklad podústavního práva, na němž je založeno jeho rozhodnutí, neobstojí z hlediska obecně akceptovaných pravidel výkladu právních předpisů [např. nález ze dne 18. října 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69) nebo nález ze dne 17. února 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 (N 33/76 SbNU 451), bod 32].

12. Uvedená hlediska byla významná pro ústavněprávní posouzení výkladu § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, který v napadeném rozsudku provedl okresní soud. Podle tohoto ustanovení byl pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, povinen v souvislosti s poskytováním hrazených služeb hradit poskytovateli, který tyto služby poskytl, regulační poplatek ve výši 100 Kč za každý den, ve kterém byla poskytována lůžková péče. Den, ve kterém byl pojištěnec přijat k poskytování takové péče, a den, ve kterém bylo poskytování takové péče ukončeno, se přitom počítal jako jeden den.

13. Jak vyplývá z již zmíněného nálezu sp. zn. II. ÚS 728/15 [jehož právní závěry se zde, pokud jde o následující výklad, plně uplatní bez ohledu na to, že se týkal ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 30. listopadu 2011], nedošlo-li v případě nezletilého pojištěnce k dobrovolnému uhrazení předmětného regulačního poplatku, zdravotnické zařízení se jeho zaplacení nemohlo domáhat žalobou přímo proti němu, nýbrž tak muselo učinit vždy vůči jeho zákonnému zástupci. Právě ten totiž nesl za jednání nezletilého právní odpovědnost a v rámci svých schopností a finančních možností též odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro jeho rozvoj. Odlišný výklad, podle něhož by nezaplacení regulačního poplatku bylo přikládáno k tíži nezletilého, by byl v rozporu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, publikované jako sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. K tomu Ústavní soud dodal, že nikoliv dítě, ale zpravidla jeho zákonný zástupce rozhoduje o tom, zda nezletilý využije služeb podlehajících regulačnímu poplatku. Dítě ostatně nemá ani reálnou možnost ovlivnit, zda regulační poplatek za svoji hospitalizaci bude jeho zákonným zástupcem uhrazen, protože by bylo po něm nepřiměřené požadovat, aby svého zákonného zástupce k takové úhradě nutil.

14. Okresní soud dospěl k závěru, že z hlediska povinnosti zaplatit regulační poplatek je třeba na roveň postavení zákonného zástupce stavět i postavení opatrovníka ustaveného osobě, jejíž svéprávnost byla omezena. Ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, proto analogicky vztáhl i na něj. Uvedený závěr podle Ústavního soudu nicméně nemá v uvedeném ustanovení dostatečný právní základ. Především v něm opatrovník není vůbec uveden jako subjekt, jemuž by měla vzniknout povinnost k zaplacení

regulačního poplatku. Jakémukoliv vztažení této povinnosti dále brání skutečnost, že na rozdíl od zákonného zástupce nemá opatrovník vůči osobě, kterou zastupuje, ani vyživovací povinnost, ani za ni nenese finanční odpovědnost. Postavení obou těchto osob tedy není srovnatelné. Opominout nakonec nelze ani požadavek určitosti a jednoznačnosti, který – byť se v případě regulačního poplatku, který nemá povahu veřejnoprávního poplatku ve smyslu čl. 11 odst. 5 Listiny, neuplatní natolik striktně [nález ze dne 20. června 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.)] – vyžaduje, aby povinnost k úhradě tohoto poplatku byla pro její adresáty seznatelná z příslušné právní úpravy, a tím i předvídatelná. Není však pochyb, že tato podmínka ve vztahu k opatrovníkovi splněna není. Přinejmenším po něm nelze požadovat, aby takovouto svou povinnost sám vyvozoval složitým výkladem z příslušného zákonného ustanovení.

15. Z těchto důvodů ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, neumožňuje výklad, podle něhož vznikla v důsledku poskytnutí lůžkové péče pojištěnci, jehož svéprávnost byla omezena, povinnost k zaplacení regulačního poplatku jeho opatrovníkovi. Zjevně proto neobstojí ani právní názor okresního soudu, který při rozhodování o žalobě stěžovatelky právě na jeho základě vyloučil věcnou pasivní legitimaci vedlejšího účastníka. Takovýto výklad postrádá nezbytný právní základ, protože je v něm třeba spatřovat znaky svévole a nelze jej aprobovat z hlediska zásad spravedlivého procesu.

IV./b Obecně k vyloučení aplikovatelnosti zákona z důvodu jeho protiústavnosti

16. Přesto uvedený nesprávný výklad, jenž vedl k zamítnutí žaloby stěžovatelky, ještě neopodstatňuje závěr, že napadeným rozsudkem – bude-li hodnocen ve všech relevantních souvislostech – bylo porušeno její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Povinnost zaplatit regulační poplatek by totiž musela být vedlejšímu účastníkovi uložena na základě ustanovení, jež bylo jako protiústavní zrušeno nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11. Ústavní soud se proto nejprve zabýval otázkou, zda již samotná tato skutečnost neznamená, že stěžovatelka se svou žalobou nemohla být úspěšná.

17. Ústavní soud shledal v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (viz výše) nesoulad § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, s právem občanů na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění podle čl. 31 Listiny, jakož i s čl. 3 odst. 1 Listiny, garantujícím základní práva všem bez rozdílu majetku. Uvedené zákonné ustanovení totiž stanovilo regulační poplatek ve výši 100 Kč za každý den, ve kterém byla pojištěnci poskytnuta lůžková péče, aniž by dostatečně diferencovalo mezi případy, kdy je pobyt na lůžku pouze běžnou

součástí léčby a kdy jde již o nutnou součást vlastního medicínského výkonu. Celková výše regulačních poplatků, k jejichž úhradě mohl být v závislosti na rozsahu poskytnuté péče povinen, zároveň nebyla nijak limitována, v důsledku čehož mohly tyto poplatky u některých pojištěnců vyvolat finančně neúnosnou situaci.

18. Závaznost vykonatelného nálezu Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy se ve vztahu k soudům (nebo jiným orgánům veřejné moci) uplatní i tím způsobem, že jim při právním hodnocení v minulosti nastalých skutečností brání použit zákon nebo jeho ustanovení, jehož nesoulad s ústavním pořádkem byl zjištěn v řízení o kontrole norem, jestliže by jeho použití v konkrétní věci vedlo k protiústavnímu následku. Takto vymezená překážka aplikovatelnosti zákona je dána již tím, že ústavní pořádek není jen formálním vyjádřením souhrnu právních norem majících vyšší právní sílu než zákon, jenž s nimi musí být v souladu [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy]. Ve svém celku vyjadřuje rovněž základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti (neboli demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 Ústavy), jimž se musí podřídit výklad a použití jakýchkoliv právních norem [nález ze dne 21. prosince 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.)]. Mezi uvedené hodnoty přitom patří i ochrana základních práv a svobod, které – pokud jde o jejich podstatu a smysl – tvoří jednu z podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy). Má-li být tato ochrana naplněna, pak ji nelze v určitém konkrétním případě odepřít pouze z důvodu, že k porušení základního práva nebo svobody došlo na základě zákona, který neumožňoval ústavně konformní aplikaci. V tomto ohledu je zákonodárce omezen ústavním pořádkem stejně jako jiné státní orgány, jimž ústavní zákony nebo zákony svěřují výkon státní moci.

19. Vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímé aplikace ústavní normy, v konkrétním případě dále vyplývá i z čl. 95 odst. 2 Ústavy [srov. nález ze dne 7. dubna 2009 sp. zn. Pl. ÚS 35/08 (N 83/53 SbNU 51; 151/2009 Sb.)], část VIII]. Obecný soud překládá Ústavnímu soudu k posouzení otázku souladu zákona s ústavním pořádkem, ať už formou návrhu na zrušení zákona nebo – byl-li již zrušen – na vyslovení jeho protiústavnosti, vždy ve snaze dosáhnout toho, aby jej při právním posouzení věci nemusel použít, a mohl tak – co do výsledku – rozhodnout jinak [srov. nález ze dne 6. března 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.)], bod 26]. V případech, kdy by použití protiústavního zákona vedlo k porušení základního práva nebo svobody, jde ostatně o jediný způsob, jakým mohou obecné soudy dostát povinnosti poskytnout jim ochranu ve smyslu čl. 4 Ústavy.

20. Samotná skutečnost, že Ústavní soud rozhodl v řízení o kontrole norem o zrušení zákona nebo o vyslovení jeho nesouladu s ústavním

pořádkem, ovšem ještě neznamená, že jeho použití je vyloučeno pokaždé. Je tomu tak z toho důvodu, že ne každý případ jeho aplikace musí nezbytně vést k protiústavnímu následku. V řadě případů pro ni naopak mohou existovat velmi silné ústavněprávní důvody. Výhodiskem jakýchkoliv úvah v tomto směru musí být konkrétní důvod protiústavnosti zákona, jenž byl vyjádřen v nosných částech odůvodnění nálezu Ústavního soudu [srov. náleze ze dne 18. prosince 2007 sp. zn. IV. ÚS 1777/07 (N 228/47 SbNU 983), bod 22] a jenž může – pokud jde o uvedený následek – dopadat jen na některé (či dokonce žádné) právní vztahy, ve vztahu k nimž se tento zákon použije.

21. Ustanovení zákona může například vyjadřovat více právních norem, z nichž pouze některé jsou protiústavní (a tedy případně i neaplikovatelné), což však s ohledem na jeho znění nemění nic na nutnosti jeho zrušení jako celku [např. náleze ze dne 8. července 2010 sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 55]. V jiných případech se zas důvod protiústavnosti zákona nemusí vůbec dotýkat jím upravovaných právních vztahů [např. spočívá-li tento důvod v porušení ústavních pravidel legislativní procedury, obzvláště lze-li je posuzovat jen k včasné uplatněnému návrhu oprávněného subjektu; srov. náleze ze dne 19. dubna 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), body 128 a 185]. Za této situace proto nebude dán ani žádný relevantní důvod, aby takovýto zákon – navzdory své protiústavnosti – nebyl při řešení určité konkrétní věci použit.

22. Dále je třeba uvést, že zpětný následek, spočívající ve vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímé aplikaci ústavní normy, se při právním hodnocení v minulosti nastalých skutečností uplatní pouze za předpokladu, že ve vztahu k dotčenému jednotlivci nebude znamenat větší zásah do jeho subjektivních práv, než k jakému by došlo, pokud by se tento zákon použil [srov. náleze ze dne 18. září 2012 sp. zn. II. ÚS 2371/11 (N 159/66 SbNU 373), body 50 a 51]. Ochranu základních práv a svobod by především nebylo možné spatřovat v nepoužití zákona jen z toho důvodu, že rozsah práv, který přiznává dotčené osobě, je menší, než jaký by odpovídal požadavkům plynoucím z ústavního pořádku, pokud by důsledkem bylo nepřiznání těchto práv vůbec. V některých specifických případech zkrátka nemusí být odstranění protiústavního následku možné bez „pozitivního“ zásahu zákonodárce, příp. může být možné jen velmi obtížně [srov. náleze ze dne 28. února 2006 sp. zn. Pl. ÚS 20/05 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.)].

23. Výjimku z uvedeného zpětného následku nakonec představují i případy, kdy by vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímá aplikace ústavní normy, za účelem ochrany základních práv a svobod jednotlivce vedly k nepřijatelnému zásahu do základních práv a svobod jiných osob jednajících v důvěře v zákon. Takového poskytnutí ochrany by

v podstatě znamenalo vznik nového protiústavního následku. Vždy je proto třeba vážit, zda by tento zásah bylo možné považovat za proporcionální s ohledem na hodnoty, o které v konkrétním právním vztahu jde, a zda by naopak neměla být dána přednost právní jistotě (zachování vzniklého stavu). Z této úvahy ostatně vychází i obecné – nikoliv však striktní – rozlišování právních účinků nálezu Ústavního soudu, kterým byl zrušen zákon nebo (v případě již zrušeného zákona) vyslovena jeho protiústavnost, mezi právními vztahy vertikálními, jejichž účastníky jsou stát jako nositel veřejné moci a jednotlivci, a právními vztahy horizontálními, jejichž účastníci jsou jednotlivci navzájem. Jeho podstata spočívá, zjednodušeně řečeno, v tom, že vyloučení aplikace zákona, jenž byl nálezem Ústavního soudu zrušen nebo shledán protiústavním, na již nastalé skutečnosti se zásadně (nikoliv však bezvýjimečně) připouští v případě vertikálních právních vztahů, jde-li k tíži státu, zatímco v případě právních vztahů horizontálních je s ohledem na právní jistotu jejich účastníků zpravidla (rovněž tedy nikoliv bezvýjimečně) vyloučeno [např. nález ze dne 6. února 2007 sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ve znění opravného usnesení ze dne 3. dubna 2007 sp. zn. Pl. ÚS 38/06 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.), nález sp. zn. IV. ÚS 1777/07, bod 31, nález ze dne 23. května 2013 sp. zn. III. ÚS 3489/12 (N 94/69 SbNU 447), bod 12]. Nepoužití protiústavního zákona by mohl v závislosti na jeho intenzitě bránit i určitý ústavně aprobovaný veřejný zájem [srov. nález ze dne 10. července 2014 sp. zn. Pl. ÚS 28/13 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.), bod 89].

24. Pro vyloučení aplikace protiústavního zákona není podstatné, zda mělo řízení o kontrole norem s ohledem na osobu navrhovatele (a s ní spojené podmínky aktivní legitimace) povahu abstraktní nebo konkrétní kontroly ústavnosti. V obou případech se totiž závaznost vykonatelného nálezu Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy ve vztahu ke všem orgánům veřejné moci uplatní stejným způsobem. Odlišné právní následky nálezu v závislosti na povaze uvedeného řízení nepředpokládá ani zákon o Ústavním soudu.

25. Ústavní soud zdůrazňuje, že zrušení zákona nebo jiného právního předpisu jeho nálezem působí zásadně od okamžiku jeho vykonatelnosti, tedy dne vyhlášení ve Sbírce zákonů nebo dne uvedeného ve výroku nálezu (*ex nunc*), a nikoliv zpětně, tedy od okamžiku, kdy se stal platnou součástí právního pořádku (*ex tunc*). Stejně tak jím není zpochybněna platnost a účinnost takového zákona v minulosti. Práva a povinnosti vzniklé na jeho základě nadále trvají bez ohledu na to, zda k jejich vzniku došlo v důsledku určité právní skutečnosti nebo pravomocným rozhodnutím orgánu veřejné moci (§ 71 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). V obecné rovině není vyloučena ani možnost jeho další aplikace, jestliže Ústavní soud rozhodl o odkladu vykonatelnosti svého nálezu; tento odklad by ostatně jinak postrádal smysl [srov. stanovisko pléna ze dne 14. prosince 2010 sp.

zn. Pl. ÚS-st. 31/10 (ST 31/59 SbNU 607; 426/2010 Sb.), bod 18]. Výše uvedené závěry se totiž netýkají řešení kolize mezi právní normou, jež je součástí ústavního pořádku, a zákonem, který je s touto normou v rozporu, z hlediska jejich platnosti, nýbrž jejich aplikovatelnosti, a i to jen ve specifickém případě, kdy jde o ústavně zaručená základní práva a svobody. Jejich ochrana přitom – jak již bylo uvedeno výše – nemůže být popřena toliko z toho důvodu, že zákon umožnil, aby do nich bylo nepřipustným způsobem zasazeno. Její poskytnutí bude naopak spočívat v tom, že se v těchto případech takovýto zákon při rozhodování orgánů veřejné moci nepoužije, což znamená, že ze strany tohoto orgánu nebude uložena taková povinnost, jež by na straně jejího adresáta vedla k porušení jeho základního práva nebo svobody.

26. Obdobným způsobem je třeba nahlížet i na případný následek ve vztahu k již vydaným pravomocným rozhodnutím podle § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Podle tohoto ustanovení zůstávají pravomocná rozhodnutí vydaná na základě právního předpisu, který byl zrušen (s výjimkou rozsudku vydaného v trestním řízení), nedotčena; práva a povinnosti podle takových rozhodnutí však nelze vykonávat. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře konstatuje, že překážku vykonatelnosti plynoucí z tohoto ustanovení je třeba vykládat v tom smyslu, že se uplatní jen ve vztahu k těm případům aplikace protiústavního právního předpisu, na které dopadají derogační důvody vymezené v odůvodnění jeho nálezu [srov. nálezn sp. zn. IV. ÚS 1777/07, bod 22]. Závěr o nevykonatelnosti rozhodnutí se tudíž neuplatní bez dalšího; nepostačuje pouhý fakt, že určitý právní předpis nebo jeho ustanovení byly nálezem zrušeny. Podstatné je, zda důvod jeho zrušení nebo vyslovení jeho protiústavnosti zpochybňuje – po zvážení všech dalších relevantních hledisek, včetně proporcionality takového následku s ohledem na základní práva a svobody jiných osob či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem (viz body 20 až 23 tohoto nálezu) – ústavnost rozhodnutí orgánů veřejné moci, jež byla vydána na jeho základě. Jinými slovy, jde o to, zda aplikace takového právního předpisu nebo jeho ustanovení vzhledem k tomuto důvodu vedla k porušení základních práv a svobod osob, o jejichž právech a povinnostech bylo těmito rozhodnutími rozhodováno. Následek předvídaný v § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu se tedy uplatní jen v těch případech, kdy by obecný soud nebo jiný orgán veřejné moci byl povinen protiústavní právní předpis neaplikovat, jestliže by rozhodoval ve věci teprve poté, co by již existoval závazný právní názor vyslovený v odůvodnění nálezu Ústavního soudu.

27. Z uvedeného vyplývá, že obecný soud musí v případě, kdy má použít zákon, jehož nesoulad s ústavním pořádkem zjistil Ústavní soud v řízení o kontrole norem [čl. 87 odst. 1 písm. a) a b), čl. 95 odst. 2 Ústavý], vždy zvažovat, zda jeho použití nebrání s ním spojený zásah do základních práv

a svobod jednotlivce. V tomto ohledu je vázán závazným právním názorem ohledně důvodu jeho protiústavnosti, který Ústavní soud vyslovil v odůvodnění nálezu, jímž byl tento zákon zrušen nebo jímž byla vyslovena jeho protiústavnost. Jeho povinností je přitom posoudit, zda vyloučení aplikace protiústavního zákona, příp. přímá aplikace ústavní normy, nebudou v konkrétním případě znamenat větší zásah do práv dotčeného jednotlivce nebo nepřiměřený zásah do základních práv a svobod jiných osob či jiného ústavně aprobovaného veřejného zájmu, tedy zda nebudou vést k jinému protiústavnímu následku, který by takovýto postup vylučoval. Lze jen dodat, že v praxi Ústavního soudu není nijak neobvyklé, že takového posouzení je – alespoň v obecné rovině – již součástí nosných částí odůvodnění jeho derogačního nálezu [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09, body 53 až 55, nález sp. zn. Pl. ÚS 35/08, část VIII, nebo nález ze dne 27. listopadu 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), body 388 až 390].

28. Závěry soudu ohledně vyloučení aplikace protiústavního zákona musí brát v úvahu relevantní právní úpravu jako celek. Nelze totiž vyloučit, že nedostatek zákonné úpravy, který vedl k jejímu zrušení ze strany Ústavního soudu, byl dodatečně (se zpětným účinkem ve prospěch jednotlivce) zhojen zákonodárcem, ať už přímou novelizací zrušeného ustanovení nebo nepřímou, tedy jejím doplněním prostřednictvím jiných ustanovení, v důsledku čehož lze takto novelizovaný zákon v konkrétním případě použít ústavně konformním způsobem i ve vztahu k právnímu hodnocení již nastalých skutečností. V takovém případě by již nešlo o použití zákona, jenž byl v minulosti shledán protiústavním, ale o použití nové právní úpravy.

IV./c Právní význam nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 pro posouzení žalovaného nároku

29. V případě ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, jsou podmínky pro vyloučení jeho aplikace splněny, a to ve vztahu ke všem případům, na které dopadá. Obecné soudy nemohou zabránit eventuálnímu zásahu do ústavně zaručeného práva vedlejšího účastníka na ochranu zdraví a ve spojení s ním též práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění podle čl. 31 Listiny jiným způsobem než právě tím, že nárok na zaplacení regulačního poplatku podle uvedeného ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění nepřiznají. Důvodem je skutečnost, že zákon jim nedává možnost zohlednit individuální okolnosti dotčeného pojištěnce ani rozhodnout o snížení celkové výše poplatku, na který vznikl zdravotnickému zařízení nárok.

30. Není dán ale ani žádný jiný ústavně aprobovaný důvod, který by naopak opodstatňoval další trvání tohoto nároku. Nárok poskytovatelů zdravotních služeb (zdravotnických zařízení) vůči pojištěncům

na zaplacení regulačního poplatku má formálně vzato soukromoprávní povahu (jde o horizontální právní vztah), pročez by bylo možné uvažovat o tom, zda takovýto důvod nelze spatřovat v oprávněné důvěře dotčených poskytovatelů v zákon. Ústavní soud tento názor nicméně nesdílí. Nelze totiž přehlédnout silný veřejnoprávní prvek, který je v předmětném právním vztahu přítomen a který má souvislost s celkovým nastavením pravidel pro poskytování zdravotní péče a jejího financování v České republice.

31. Reálné naplnění práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny, jehož zajištění je povinností státu, předpokládá finanční dostupnost zdravotní péče (jde o součást esenciálního obsahu tohoto práva), kterou umožňuje právě systém veřejného zdravotního pojištění. Jednotliví pojištěnci, zaměstnavatelé a stát do něj odvádí určitou zákonem stanovenou částku, načež se z takto získaného objemu peněz bezplatně hradí zdravotní péče a léky těm, kteří je potřebují.

32. Regulační poplatky plnily a – v rozsahu, ve kterém jsou zachovány – nadále plní funkci úzce související se systémem veřejného zdravotního pojištění. Jejich účelem bylo v první řadě působit na chování pojištěnců ve vztahu k zdravotnickým zařízením a k pořizování léků tak, aby využíváním práva na bezplatnou zdravotní péči v případech, kdy k tomu není důvod, nedocházelo k plýtvání veřejných zdrojů. Jednalo se o opatření, které mělo skrze chování pojištěnců (pacientů) umožnit lepší přerozdělení těchto zdrojů tak, aby byly využívány právě pro ty případy, kdy je poskytnutí zdravotní péče skutečně potřebné [nález ze dne 20. května 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.), bod 124]. Současně představovaly další příjem pro poskytovatele zdravotních služeb, jenž sice souvisel s poskytováním zdravotní péče, samotný však nebyl úhradou za její poskytování. Zjednodušeně lze říci, že regulační poplatek měl povahu určité paušální náhrady jiných nákladů, které poskytovatelům zdravotních služeb vznikly (blíže k této funkci srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/08, zejména bod 129). Povinnost pojištěnce k jeho zaplacení přitom vznikla v důsledku poskytnutí zdravotní služby přímo na základě zákona a poskytovatelé byli povinni jej vybírat, neboť v opačném případě jim mohla být ze strany zdravotní pojišťovny uložena sankce.

33. Lze tedy shrnout, že regulační poplatky byly a – v rozsahu, ve kterém jsou zachovány – jsou systémovou součástí zákonem stanovených pravidel financování poskytování zdravotní péče. Stát jejich prostřednictvím přenesl na pojištěnce část nákladů potřebných k zajištění existence sítě poskytovatelů zdravotních služeb, která umožňuje, aby těmto pojištěncům byly poskytovány uvedené služby, včetně jejich místní a časové dostupnosti, a to ve formě povinnosti k určité přímé úhradě, která však není vlastní úhradou poskytnuté zdravotní péče.

34. Tyto skutečnosti brání tomu, aby bylo možné nárok poskytovatelů zdravotních služeb vůči pojištěncům na zaplacení regulačního poplatku podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, posuzovat ryze prizmatem soukromoprávního vztahu. Nejde toliko o právní vztah mezi dvěma jednotlivci, nýbrž o součást komplexu právních vztahů souvisejících s naplňováním základního práva na ochranu zdraví a ve spojení s ním práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění podle čl. 31 Listiny, jejichž účastníky jsou vedle poskytovatelů a pojištěnců rovněž zdravotní pojišťovny, resp. stát.

35. Nároky poskytovatelů na úhradu poskytnutých zdravotních služeb, jež jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění, resp. výše těchto nároků, jsou určovány právními předpisy tak, aby ve svém celku zohlednily finanční požadavky poskytovatelů na straně jedné a možnosti systému veřejného zdravotního pojištění na straně druhé [srov. náleze ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. Pl. ÚS 5/15 (N 204/79 SbNU 313; 15/2016 Sb.), bod 56]. Nalezení rovnováhy mezi zájmy uvedených subjektů je přitom úkolem státu a jeho veřejnoprávní regulace. Zákonodárce sice mohl pojištěncům uložit – mimo rámec plateb do systému veřejného zdravotního pojištění – povinnost hradit regulační poplatek jako povinnou platbu spojenou s poskytováním zdravotních služeb, nikoliv však ve výši, která by, přestože nejde o přímou úhradu těchto služeb, mohla učinit potřebnou zdravotní péči pro určitou skupinu pojištěnců finančně nedostupnou, resp. která by na straně těchto pojištěnců mohla vést ke vzniku finančně neúnosné situace. Pakliže se tak stalo, nároku poskytovatelů nelze již z tohoto důvodu přiznat soudní ochranu. Jejich (dílčí) nárok v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění nemůže převážet v kolizi se základním právem na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny, jež by jinak bylo dotčeno ve své podstatě a smyslu. Případný výraznější negativní dopad zániku nároku na zaplacení uvedeného regulačního poplatku, jenž vznikl poskytovatelům za účinnosti nálezem Ústavního soudu zrušeného ustanovení, musí být kompenzován jiným způsobem, k jehož určení však nejsou povolány soudy, nýbrž orgány moci zákonodárné a výkonné.

36. Na základě těchto úvah dospěl Ústavní soud k závěru, že ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 31. prosince 2013, nelze z důvodu jeho nesouladu s čl. 3 odst. 1 a čl. 31 Listiny, který byl zjištěn nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. června 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), použít jako právní základ pro přiznání nároku na zaplacení jím stanoveného regulačního poplatku. Vzhledem k tomu, že důvod zrušení uvedeného ustanovení, vymezený nosnými částmi odůvodnění citovaného nálezu, dopadá i na právní vztah mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem, je zřejmé, že její žalobě

nemohlo být vyhověno. Jde o následek, jenž ve vztahu k aplikaci tohoto ustanovení plyne přímo z čl. 1 a 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy, a příslušný soud byl k němu povinen přihlédnout i bez návrhu některého z účastníků řízení. Tento nárok by podle § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu ostatně nemohl být předmětem výkonu rozhodnutí ani v případě, že by byl rozhodnutím soudu přiznán [obdobně též usnesení ze dne 8. prosince 2015 sp. zn. III. ÚS 2366/15 (v SbNU nepublikováno)].

V. Závěr

37. Ústavní soud shrnuje, že žaloba stěžovatelky by musela být zamítnuta bez ohledu na správnost právního názoru okresního soudu ohledně věcné pasivní legitimace žalovaného, neboť přiznání předmětného nároku by z důvodů vyslovených v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 vedlo k porušení ústavně zaručeného práva vedlejšího účastníka na ochranu zdraví a ve spojení s ním též práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění podle čl. 31 Listiny. Jakkoliv tedy lze přisvědčit argumentaci stěžovatelky, že okresní soud při posuzování její žaloby nesprávně posoudil věcnou pasivní legitimaci vedlejšího účastníka, toto pochybení nebylo s to ovlivnit výsledek řízení jako celku. Nelze v něm proto spatřovat ani porušení jejich ústavně zaručených práv a svobod, potažmo práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

38. Pro úplnost je třeba dodat, že uvedené závěry nejsou v rozporu se závaznými právními názory vyslovenými v nálezu ze dne 22. září 2015 sp. zn. I. ÚS 491/15 (N 175/78 SbNU 605), jakož i v již zmíněném nálezu sp. zn. II. ÚS 728/15. V těchto případech byl totiž předmětem posouzení ze strany obecných soudů nárok na zaplacení regulačního poplatku podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, ve znění účinném do 30. listopadu 2011, jenž byl, zjednodušeně řečeno, stanoven ve výši 60 Kč za každý den, kdy byla poskytována ústavní péče. Jednalo se tedy o jiné, byť stejně označené, zákonné ustanovení, jímž se Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 vůbec nezabýval. Ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 jej naopak shledal ústavně konformním.

39. Protože napadeným rozsudkem nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatelky, Ústavní soud rozhodl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu o zamítnutí její ústavní stížnosti.

Č. 25

K ústavněprávním kritériím posuzování kolize základních práv

K povinnosti obce regulovat provoz na účelové komunikaci v jejím vlastnictví

1. Uplatňování základního práva jedním subjektem v sobě může vést k možnému omezení či přímo střetu s jiným či stejným základním právem subjektu odlišného. Je proto úkolem soudů rozhodnout tak, aby je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti. Měly by se tedy snažit o zachování maxima z obsahu vzájemně si kolidujících základních práv. V opačném případě by totiž poskytnutí nepřiměřené ochrany jednomu základnímu právu fakticky představovalo zásah do druhého základního práva, nepřipustně omezující či dokonce zcela znemožňující jeho realizaci.

2. Princip „vlastnictví zavazuje“, plynoucí z čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, zohledňuje skutečnost, že vlastnictví neznamená absolutní svobodu vlastníka při výkonu jednotlivých oprávnění tvořících obsah vlastnického práva, nýbrž že na ústavní úrovni jsou připuštěna jeho omezení, a to zákonem a z důvodu ochrany práv druhých (včetně práva vlastnického) či ochrany veřejného zájmu. I tato omezení vlastnického práva však musí dostát požadavkům principu proporcionality.

3. Obci jako vlastníkově komunikace proto není možno podle ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964 stanovit povinnost („zdržet se ohrožování výkonu vlastnického práva vedlejší účastnice řízení ke stavbě domu, a to působením seismických účinků vyvolaných provozem vozidel na předmětné komunikaci“), kterou není s ohledem na své postavení, specifický charakter svého vlastnického práva a s tím související omezené dispozice se svým vlastnictvím schopna vůbec splnit. Obec totiž v samostatné působnosti nedisponuje oprávněním provoz na komunikaci jakkoliv přímo regulovat, a ovlivnit tak i případné negativní důsledky, jež tento provoz způsobuje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 4. února 2016 sp. zn. II. ÚS 2144/14 ve věci ústavní stížnosti obce Vysoké

Srbské, se sídlem Vysoká Srbská 6, Hronov, zastoupené JUDr. Stanislavem Kadečkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Sladkovského 601, Pardubice, proti rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 12. 10. 2011 č. j. 8 C 293/2006-323, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 9. 2012 č. j. 20 Co 567/2011-388 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014 č. j. 22 Cdo 843/2013-430, vydaným v řízení o žalobě vedlejší účastnice řízení, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině povinnosti coby vlastníka účelové komunikace zdržet se v rámci „sousedského sporu“ výkonu svého vlastnického práva způsobem ohrožujícím výkon vlastnického práva vedlejší účastnice řízení, tj. regulovat provoz na pozemní komunikaci tak, aby nedocházelo k poškozování přilehlé nemovitosti ve vlastnictví vedlejší účastnice řízení, za účasti Okresního soudu v Náchodě, Krajského soudu v Hradci Králové a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Věry Vitarové, zastoupené JUDr. Vladimírem Špačkem, advokátem, se sídlem Týrsova 64, Náchod, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Náchodě ze dne 12. 10. 2011 č. j. 8 C 293/2006-323, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 9. 2012 č. j. 20 Co 567/2011-388 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014 č. j. 22 Cdo 843/2013-430 bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující též ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelka proti v záhlaví citovaným rozhodnutím obecných soudů, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jejího práva na ochranu vlastnictví a práva na spravedlivý proces, zaručených čl. 11 odst. 1 a 3, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských

práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Stěžovatelka spatřuje namítané porušení těchto základních práv v několika aspektech týkajících se jak procesního postupu obecných soudů, tak samotného způsobu posouzení významných otázek pro nyní projednávaný případ, mezi něž stěžovatelka řadí: „a) otázku hranice mezi pouhým přeformulováním petitu do výroku rozsudku a přisouzením něčeho jiného (a více), než čeho se žalobce domáhá; b) otázku možnosti aplikace ust. § 127 odst. 1 obč. zák. (občanského zákoníku z roku 1964) namísto aplikace ust. § 417 odst. 2 obč. zák.; c) otázku možnosti domáhat se soukromoprávní žalobou omezení provozu na pozemní komunikaci, eventuálně zabránění imisím způsobeným provozem na této komunikaci; a d) otázku možnosti preventivního charakteru žaloby dle ust. § 127 odst. 1 obč. zák. v okamžiku, kdy imise již ustaly“. Namítanou protiústavnost řízení před obecnými soudy (zejména z důvodu porušení principu rovnosti účastníků řízení, zásady kontradiktornosti řízení a také práva na zákonného soudce) stěžovatelka shledává předně v procesním postupu okresního soudu a krajského soudu, které dle jejího názoru nepřipustně a v rozporu s ustanovením § 153 odst. 2 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) přeformulovaly původní žalobní petit vedlejší účastnice řízení, bez ohledu na samotný charakter žaloby podané podle ustanovení § 127 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964, resp. zcela nesprávně posoudily otázku své věcné příslušnosti a pasivní legitimace stěžovatelky, neboť žalobní nárok vedlejší účastnice řízení, jímž se od samého počátku domáhala především „omezení provozu na pozemní komunikaci“ ve vlastnictví stěžovatelky, není projednatelný v civilním řízení, nýbrž se jedná o oblast veřejnoprávní regulace [správní řízení v oblasti státní správy veřejné silniční dopravy ve smyslu zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, či zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů].

3. Skrze namítané porušení svého práva na spravedlivý proces pak stěžovatelka zcela odmítá způsob, jakým Nejvyšší soud posoudil důvodnost jí podaného dovolání, které odmítl jako nepřipustné (viz níže), aniž by se však jakkoliv podrobněji zabýval právní významností (ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2012) výše prezentovaných otázek, a to navíc s odkazy na nepřiléhavou judikaturu Nejvyššího soudu, resp. Evropského soudu pro lidská práva. Naopak dle stěžovatelky na nyní projednávanou věc (z hlediska skutkového stavu) zcela přiléhavý náález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012 (N 8/64 SbNU 77; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na [301](http://</p></div><div data-bbox=)

nalus.usoud.cz) Nejvyšší soud zcela „neodůvodněně a více než úsporně“ posoudil jako neaplikovatelný.

4. Stěžovatelka rovněž zdůrazňuje, že v důsledku uvedeného procesního postupu obecných soudů, ústíícího do vydání ústavní stížnosti napadených rozhodnutí, došlo i k porušení jejího práva na ochranu vlastnictví, neboť obecné soudy jí, coby vlastníkovi předmětné účelové komunikace, závazně vymezily její odpovědnost za imise („působení seismických účinků vyvolaných provozem vozidel“), aniž by však vzaly do úvahy některé významné skutečnosti, které jí této odpovědnosti zbavují. Především, stěžovatelka musí dle veřejnoprávní regulace strpět obecné užívání předmětné účelové komunikace v jejím vlastnictví, která v dané lokalitě zajišťuje konkrétním vlastníkům přilehlých nemovitostí dopravní obslužnost, a proto nemůže libovolně soukromoprávní cestou regulovat její užívání, a tedy ani plně odpovídat za všechny imise způsobené jejím užíváním. Otázka regulace provozu na pozemní komunikaci totiž spadá primárně do oblasti správy veřejné silniční dopravy a pravomoci příslušných silničních správních orgánů. Stěžovatelka v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že i samotné povolení vjezdu motorovým vozidlům jakožto výjimky ze zákazu vjezdu všech motorových vozidel, který na předmětné účelové komunikaci platí díky tam umístěné dopravní značce (B11), je záležitostí obecního úřadu jako příslušného silničního správního úřadu, nikoliv záležitostí užívání nemovitosti v soukromém vlastnictví obce. Stejně tak stěžovatelka nemůže (i z finančních důvodů) vyhovět požadavku vedlejší účastnice řízení, podporovanému obecnými soudy, aby přistoupila k nákladné opravě povrchu předmětné komunikace, což prý odmítají i správní orgány na úseku ochrany životního prostředí (správa CHKO Broumovsko). V neposlední řadě pak stěžovatelka opětovně namítá, že s ohledem na závěry výše citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 451/11 bylo povinností obecných soudů vzít veškeré uvedené skutečnosti do úvahy, což ovšem v nyní projednávaném případě neučinily a zasáhly tak do základních práv stěžovatelky.

II. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatelky k nim

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili jak účastníci řízení, tak i vedlejší účastnice řízení.

6. Zatímco Okresní soud v Náchodě a Krajský soud v Hradci Králové pouze ve stručnosti odkazují na odůvodnění svých rozsudků a neshledávají v nich stěžovatelkou namítané porušení základních práv, Nejvyšší soud se podrobněji vypořádává s námitkami stěžovatelky, jimiž zpochybňovala ústavnost jeho procesního postupu při posouzení důvodnosti podaného dovolání. V první řadě Nejvyšší soud upozorňuje, že jím vydané usnesení „se opírá“ o ustanovení § 243c odst. 2 o. s. ř. (ve znění účinném do 31. 12.

2012), které umožňovalo odmítnout nepřipustné dovolání bez odůvodnění. „Odůvodnění vyhovělo požadavkům tohoto ustanovení; nicméně dnes je lze doplnit o další důvody, které však vycházejí až z letošní judikatury (viz níže), nicméně podporují správnost rozhodnutí ve věci samé.“ Ve vztahu k námitkám stěžovatelky, jimiž zpochybňovala pravomoc (věcnou legitimaci) civilních soudů rozhodovat nyní projednávaný případ, Nejvyšší soud předně upozorňuje na skutečnost, že tato otázka není otázkou dovolacího řízení, ale žaloby pro zmatečnost. Nadto konstatuje, že řešení otázky pravomoci „je závislé na vymezení předmětu řízení; pokud by měla stěžovatelka pravdu v tom, že ten vymezily soudy v nalézacím řízení s ohledem na žalobní petit nesprávně, pak by bylo nutno věc skutečně postoupit silničnímu správnímu úřadu. Je tak otázkou, zda soudy v nalézacím řízení při svém ‚aktivismu‘ při poskytování ochrany jinak nepochybně porušovanému právu žalobkyně nepřekročily přípustnou mez (patrně však šlo ještě o postup na hranici možného)“.

7. Stejně tak Nejvyšší soud odmítá námitku stěžovatelky ohledně nesprávné formulace žalobního petitu, neboť „v dané věci není úvaha odvolacího soudu o formulaci petitu (str. 4 jeho rozsudku) zjevně nepřiměřená a ani nemohla založit zásadní význam napadeného rozhodnutí. Je nepochybné, že odvolací soud nerozhodl zcela mimo rámec vytyčený žalobou; o tom nakonec svědčí i vyjádření (vedlejší účastnice) k dovolání (str. 3)“. Přestože Nejvyšší soud připouští, že lze polemizovat s tím, zda rozsudečný výrok neměl být formulován jinak, je toho názoru, že „soudy v zásadě vstihly podstatu sporu a rušit jejich rozhodnutí v dovolacím řízení jen proto, že výrok snad bylo možno formulovat i přesněji by bylo projevem formalismu. ... I když byl návrh formulován tak, že by to – doslovně vzato – odpovídalo spíše žádosti o regulaci provozu, nebylo možno přehlédnout, že se (vedlejší účastnice) domáhala ochrany u soudu a ten formuloval výrok tak, jak bylo možné (doslovně převzetí petitu by opravdu vyvolalo otázku o jeho pravomoci)“.

8. Nejvyšší soud nesouhlasí ani s námitkami stěžovatelky ve vztahu k nesprávnému meritornímu posouzení dané věci, neboť dle jeho názoru zcela koresponduje se závěry „dosud nepublikovaného“ rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2015 sp. zn. 22 Cdo 3277/2014 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou rovněž dostupná na www.nsoud.cz), dle nichž „vlastník komunikace sice neodpovídá za imise vzniklé z provozu na komunikaci, odpovídá však za imise (ev. jiné zásahy do vlastnického práva, nejsou-li zákonem výslovně připuštěny) vzniklé v důsledku stavu komunikace“. V tom také dle Nejvyššího soudu spočívá podstata obecnými soudy přijatých závěrů, tj. že „vlastník účelové komunikace může – na rozdíl od obtěžovaného souseda – činit kroky k regulaci provozu“. Nejvyšší soud tak za situace, kdy „není sporu, že vlastnické právo (vedlejší účastnice

řízení) je v důsledku skutečností vyvolaných špatným stavem komunikace ve vlastnictví (stěžovatelky) závažně rušeno“, a kdy se judikatura ohledně rušení vlastníků sousedních nemovitostí „v poslední době prudce vyvíjí tak, že v době, kdy se předmětné řízení vedlo, nebyla ustálena natolik, aby (vedlejší účastnice řízení) snadno zformulovala žalobní návrh a aby soudy měly spolehlivé vodítko pro rozhodování“, dospívá k závěru, že navzdory tomu rozhodnutí obecných soudů v nalézacím řízení „vystihla podstatu věci, porušenému právu poskytla ochranu a nebylo důvodu pro to, aby je dovolací soud rušil“.

9. Vedlejší účastnice řízení rovněž odmítá stěžovatelkou vznesené námitky zpochybňující správnost právních závěrů obecných soudů, resp. jejich procesní postup při formulaci výroku rozsudku ve vztahu k jí formulovanému petitu, a zde vyslovených požadavků. Nesouhlasí s tím, že by na nyní projednávaný případ byly aplikovatelné závěry z výše citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 451/11. Ačkoliv se totiž skutkově jedná o obdobnou věc, zásadní rozdíl údajně spočívá v tom, že „v tomto případě se nejedná o pouhé obtěžování hlukem. Jedná se o přímé poškození mé stavby, na kterém se podílí neodpovídající technický stav komunikace v souvislosti s nepřiměřeně rychlým průjezdem“, a tedy o mnohem větší zásah do vlastnického práva. V tomto ohledu se stěžovatelka mylí, pokud za podstatu sporu označuje otázku užívání účelové pozemní komunikace. „Spor se týká přímého ohrožení mého vlastnického práva fyzikálními jevy vznikajícími na pozemku stěžovatelky. Jedná se o typický občanskoprávní spor.“

10. Vedlejší účastnice řízení je dále toho názoru, že v daném případě, kdy dochází ke kolizi základních práv na ochranu jejího vlastnictví a stěžovatelky, obecné soudy (z hlediska proporcionality zásahu) „nepochybily, pokud svými rozhodnutími nastalou situaci posoudily tak, že ochrana vlastnického práva stěžovatelky musí ustoupit ochraně mého vlastnického práva a že stěžovatelka je povinna zdržet se jednání, jak je uvedeno v pravomocném rozsudku“. Dále nesouhlasí ani s argumentací stěžovatelky, již brojí proti postupu obecných soudů při reformulaci petitu podané žaloby a jemu přízpusobnému výroku rozsudku. Předně je toho názoru, že „formulace petitu je formální, koncentrovaně, výstižně a vykonatelně zachycení toho, jak má soud rozhodnout – jak má znít výrok jeho rozsudku. To, čeho se žalobce domáhá, musí být jasné z obsahu žaloby, nikoliv pouze z petitu“. Co se týče samotného znění petitu, vedlejší účastnice řízení uvádí, že mezi požadavkem „zdržet se umožňování provozu vozidel, která jsou způsobilá narušit statiku stavby“ a „zdržet se ohrožování výkonu vlastnického práva ... působením seismických účinků vyvolaných provozem vozidel na pozemku stěžovatelky ...“, není žádný podstatný rozdíl, jedná se pouze „o jinou formulaci téhož požadavku“. K úpravě žalobního petitu ze

strany obecných soudů tak došlo „pouze na základě znaleckého posudku, díky němuž byl soud schopen zjistit příčinu narušení statiky stavby“, a tedy „formulovat výrok přesněji a hlavně tak, aby byl vykonatelný. Rozhodně nelze souhlasit s tvrzením stěžovatelky, že by bylo přisouzeno něco jiného“.

11. Stěžovatelka se ve své replice k výše uvedeným vyjádřením vymezuje zejména vůči vyjádření Nejvyššího soudu. Ve vztahu k vyjádření vedlejší účastnice řízení pouze podotýká, že „opakovaně mění svá tvrzení, což je evidentní z podání obsažených v soudním spisu“. Stěžovatelka tak i nadále setrvává na svém stanovisku ohledně protiústavnosti způsobu, jakým Nejvyšší soud posoudil důvodnost jí podaného dovolání, v čemž spatřuje odeprání spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), konkrétně odeprání meritorního posouzení věci, což dle jejího názoru Nejvyšší soud ve svém vyjádření „nikak nevyvrátil, ba naopak sám potvrdil“. To se stěžovatelka snaží prokázat na podrobné polemice, podpořené o citace z judikatury Ústavního soudu ve vztahu k ústavněprávním požadavkům na rozhodování o přípustnosti dovolání [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151); nález sp. zn. IV. ÚS 948/15 ze dne 11. 6. 2015 (N 108/77 SbNU 567) či nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59)], s výše rekapitulovanými argumenty Nejvyššího soudu obsaženými v jeho vyjádření. Nadto je stěžovatelka toho názoru, že Nejvyšším soudem použité odkazy na jeho relevantní judikaturu hovoří spíše ve prospěch jejího názoru, a to, že „v nyní projednávaném případě obecné soudy z veřejnosprávní záležitosti ve výsledku samy učinily soukromoprávní záležitost, která formálně do jejich působnosti zřejmě ještě spadá“.

12. Stěžovatelka pak i nadále polemizuje s konkrétními věcnými závěry obecných soudů, v nichž vyvodily její odpovědnost za imise (působení seismických účinků) a současně naznačily, jakým způsobem by mohly být odstraněny (oprava povrchu předmětné komunikace, omezení nejvyšší povolené rychlosti provozu na ní), neboť jsou založeny na nedostatečně zjištěném skutkovém stavu či je jejich realizace v praxi vyloučena, a to především z důvodu negativního stanoviska CHKO Broumovsko ke stavebním úpravám povrchu komunikace, resp. příslušného orgánu Policie České republiky (ve smyslu zákona o silničním provozu) ve vztahu ke snížení nejvyšší povolené rychlosti na komunikaci na 10 km/h, na něhož se stěžovatelka se svou žádostí obrátila (viz přiloženou kopii stanoviska Policie České republiky – Dopravního inspektorátu Náchod ze dne 18. 3. 2015 č. j. KRPH-569-100/ČJ-2015-050506).

13. Nadto stěžovatelka upozorňuje, že bylo proti ní k návrhu vedlejší účastnice řízení zahájeno exekuční řízení, vedené u Okresního soudu v Náchodě pod sp. zn. 7 EXE 177/2014, k vymožení stanovené povinnosti, a to s ohledem na skutečnost, že obecní úřad stěžovatelky i poté vydal povolení k průjezdu po předmětné pozemní komunikaci. Uvedené exekuční řízení

se dle stěžovatelky nachází ve stadiu, kdy okresní soud usnesením ze dne 3. 3. 2015 č. j. 7 EXE 177/2014-79 zamítl její návrh na zastavení exekuce (o jejím odvolání proti tomuto usnesení nebylo dosud rozhodnuto), a to s odůvodněním, že „povinná správně namítá, že jí není uložen zákaz nevpouštět majitele ostatních pozemků na předmětnou komunikaci ... je jí však uložena povinnost zabránit vzniku seismických emisí opatřeními uvedenými v odůvodnění citovaných rozsudků. Jestliže povinná žádná takové opatření neučinila, a přesto udělila povolení ke vjezdu na předmětnou komunikaci (a to i v době po zahájení exekučního řízení), pak své povinnosti nedostála“. I tato skutečnost dle stěžovatelky stvrzuje její názor, že obecné soudy v jejím v případě „opakovaně naprosto nerozlišují, kdy stěžovatelka může jednat v rámci své soukromoprávní dispozice a kdy je vázána kogentními normami veřejného práva, nadto kdy ‚ve věci‘ vystupuje toliko její obecní úřad jako silniční správní úřad (orgán veřejné správy)“. Dle stěžovatelky je tak navozen „paradoxní stav“, když obci coby vlastníku komunikace, jež je zatížena institutem obecného užívání, je uložen „dvojitý trest“, neboť jí je stanovena odpovědnost za škodu vzniklou nejen provozem na samotné komunikaci, kterou musí průběžně opravovat a nemůže užívat k jinému účelu, ale v důsledku téhož (tedy jednání třetích osob) „ještě odpovídá za škodu vzniklou třetím subjektům“.

III. Podstatný obsah spisového materiálu

14. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Náchodě sp. zn. 8 C 293/2006 Ústavní soud zjistil zejména následující skutečnosti.

15. Vedlejší účastnice řízení se žalobou podanou k Okresnímu soudu v Náchodě domáhala, aby soud uložil stěžovatelce jednak povinnost „zdržet se povolování vjezdu (na předmětnou účelovou komunikaci) vozidlům, resp. soupravám, jejichž celková nosnost přesáhne 3,5 tuny“, a jednak povinnost „zajistit, aby rychlost vozidel projíždějících po dané komunikaci byla omezena na 20 km/h“. Důvod k podání žaloby vedlejší účastnice spatřovala ve skutečnosti, že v důsledku provozu těžkých nákladních vozidel na předmětné komunikaci ve vlastnictví stěžovatelky dochází k narušení statiky jí vlastněné přilehlé nemovitosti (celoročně obyvatelná chalupa č. p. X v obci Vysoká Srbská, část Závrchy). V průběhu řízení před okresním soudem pak vedlejší účastnice řízení opakovaně přistoupila k úpravě žalobního petitu, když se nově domáhala, aby soud stěžovatelce „uložil zajistit dopravní značení, aby rychlost vozidel projíždějících (po předmětné komunikaci) byla na úseku hraničícím s její nemovitostí omezena na 20 km/h“. Dále pak buď zakázat vjezd vozidlům o celkové hmotnosti nad 3,5 tuny, anebo „provést terénní úpravy tak, aby byl zajištěn odvod svahové vody ... a upravit podloží komunikace v tlušťce 0,6 m a délce 15 m od rohu objektu č. p. X na každou stranu za současného povolení vjezdu vozidlům

bez omezení celkové hmotností“ (na č. l. 80 spisu), resp. „aby stěžovatelce byla uložena povinnost zdržet se ohrožování stavby domu č. p. X ... umožňováním jízdy po (předmětné komunikaci) takovým vozidlům, jejichž provoz je způsobitelný narušit statiku domu“.

16. Okresní soud nejdříve rozsudkem ze dne 29. 8. 2008 č. j. 8 C 293/2006-110 této žalobě v souladu s ustanovením § 127 občanského zákoníku z roku 1964 vyhověl a ve výroku I stěžovatelce uložil povinnost „zdržet se ohrožování stavby domu č. p. X ... umožňováním jízdy po (předmětné komunikaci) takovým vozidlům, jejichž provoz je způsobitelný narušit statiku domu č. p. X“. Vycházel mj. ze závěrů znaleckého posudku z oboru dopravy ze dne 1. 2. 2008, vypracovaného Ing. M. Málkem s konzultantskou spoluprací Ing. J. Hejzlara, z něhož vyplývá, že vedlejší účastníci řízení namítané narušení statiky domu (poruchy zdíva) „byl[o] s velkou pravděpodobností způsoben[o] kombinací několika vlivů – intenzivní dešťové srážky s intenzivním provozem těžkých vozidel, projíždějících větší rychlostí jak 20 až 30 km/h“, přičemž „souběh těchto dvou vlivů mohl ovlivnit chování podloží a zapříčinit dosednutí základů chalupy, které způsobilo vznik trhlin v základech a zdívu“.

17. Proti tomuto rozsudku podala stěžovatelka odvolání, v němž uvedla celou řadu námitek, jež do značné míry předestřela v nyní projednávané ústavní stížnosti (tzn. zejména námitka věcné nepříslušnosti okresního soudu s ohledem na charakter sporu, výrok nekorespondující s charakterem žaloby podle ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964, neprovedení důkazů atp.). Vedlejší účastnice řízení pak na základě výzvy krajského soudu opětovně přistoupila k úpravě žalobního petitu a domáhala se toho, aby stěžovatelce byla uložena povinnost „zdržet se ohrožování stavby domu č. p. X ... tím, že po (předmětné komunikaci) umožňuje provoz vozidel za podmínek způsobitelných narušit statiku této stavby“.

18. Krajský soud napadený rozsudek okresního soudu podle ustanovení § 219a odst. 1 ve spojení s § 221 odst. 1 písm. a) o. s. ř. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, neboť byl údajně zatížen procesními vadami. Ty spočívaly především v tom, že okresní soud vydal rozsudek na základě „nevykonatelného petitu žaloby“, neboť pro vady návrhu není dosud zřejmé, zda se jedná o občanskoprávní spor, zda daná věc patří do pravomoci okresního soudu, či nikoliv, resp. zda se jedná o žalobu podle ustanovení § 127 nebo podle ustanovení § 415 a násl. občanského zákoníku z roku 1964. V neposlední řadě pak krajský soud okresnímu soudu vytkl nedostatečně zjištěný skutkový stav a nepřezkoumatelnost jeho rozsudku.

19. Okresní soud vydal následně dne 5. 8. 2009 usnesení č. j. 8 C 293/2006-161, jímž řízení o podané žalobě podle ustanovení § 104 o. s. ř. zastavil, neboť dospěl k závěru, že pokud se vedlejší účastnice řízení domáhá vydání rozsudku, podle kterého je stěžovatelka povinna „zdržet se

umožňování provozu vozidel způsobilých narušit statiku domu č. p. X“, „dostává se mimo oblast soukromého práva; její požadavek lze podřadit režimu ustanovení § 7 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích. K navrhovanému rozhodnutí tedy nemá soud pravomoc“.

20. Proti tomuto usnesení okresního soudu vedlejší účastnice řízení podala odvolání, v němž namítala nesprávné právní posouzení věci (otázka pravomoci soudu), neboť se podanou žalobou od počátku domáhala ochrany svého vlastnického práva a po stěžovatelce požadovala, aby plnila své zákonné povinnosti vyplývající z tzv. sousedských práv (§ 127 občanského zákoníku z roku 1964).

21. Krajský soud shledal odvolání důvodným a napadené usnesení okresního soudu usnesením ze dne 18. 11. 2009 č. j. 20 Co 324/2009-183 změnil tak, že řízení se nezastavuje. Krajský soud neshledal hodnocení okresního soudu jako správné, neboť z obsahu žaloby (ve znění jejích pozdějších změn) lze dovodit, že se vedlejší účastnice řízení „domáhá uložení povinnosti (stěžovatelce) zdržet se rušivého jednání při užívání účelové komunikace ve vlastnictví (stěžovatelky)“. Žalobní nárok na uložení povinnosti stěžovatelce zdržet se obtěžování vedlejší účastnice řízení vibracemi způsobenými provozem na předmětné komunikaci dle krajského soudu „splňuje požadavky projednatelnosti soudem v občanském soudním řízení, neboť má svůj základ v ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964“.

22. Okresní soud následně ústavní stížností napadeným rozsudkem žalobě vedlejší účastnice řízení vyhověl a stěžovatelce uložil povinnost „zdržet se ohrožování výkonu vlastnického práva (vedlejší účastnice řízení) ke stavbě domu č. p. X ..., a to působením seismických účinků vyvolaných provozem vozidel na (předmětné komunikaci) ...“ (výrok I). Dále pak rozhodl o nákladech řízení (výroky II a III). Soud po provedeném (doplněném) dokazování (viz zejm. znalecký posudek z oboru stavebnictví, vypracovaný Ing. J. Kuciánem; vyjádření vlastníků přilehlého lesa k plánované těžbě; písemný přehled o četnosti provozu na předmětné komunikaci; stanovisko správy CHKO Broumovsko ze dne 24. 6. 2011 k možným terénním úpravám předmětné komunikace aj.) vzal za prokázané, že v projednávané věci žaloby podle ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964 „jde o imise, jež mají původ v provozu vozidel na účelové pozemní komunikaci ve vlastnictví (stěžovatelky). Stavebnětechnický stav komunikace vyvolává při průjezdu vozidla po komunikaci v blízkosti domu (vedlejší účastnice řízení) v závislosti na rychlosti vozidla a hmotnosti nápravy seismické (dynamické) účinky (otřesy), které zapříčiňují závažné poruchy ve statice domu. Jde tu tedy dle názoru soudu o vážné ohrožení výkonu práv (zejm. vlastnického) (vedlejší účastnice řízení)“. Okresní soud tak dospěl k závěru, že uvedená porucha naplňuje hypotézu ustanovení § 127 občanského

zákoníku z roku 1964 spočívající ve vážném ohrožení výkonu práva, přičemž zde „je bez významu otázka, zda jde o ohrožování nad míru přiměřenou poměrům, neboť tato podmínka se uplatňuje pouze u imisí, které mají za následek obtěžování jiného“. Za nedůvodnou pak označil námitku stěžovatelky, že žalobě nelze vyhovět, neboť imise již v době rozhodování soudu ustaly. Dle okresního soudu si však stěžovatelka nadále „zachovává vliv na to, komu povolí vjezd do dané lokality (viz osazení značky ‚Zákaz vjezdu‘ s dodatkovou tabulkou umožňující vjezd jen na povolení obecního úřadu, tj. orgánu stěžovatelky). Navíc bylo prokázáno, že i za řízení byla cesta využita k odvozu dřeva ... a lze předpokládat, že i v budoucnu bude (stěžovatelka) žádána o udělení povolení k vjezdu. Dle znaleckého posudku však i jednotlivý průjezd osobního automobilu rychlostí přesahující 5 km/h vyvolává s ohledem na technický stav komunikace (umístění odvodňovacích žlabů, nerovnost) účinky narušující statické poměry domu (vedlejší účastnice řízení)“.

23. Okresní soud se podrobněji vyjádřil rovněž k nastoleným sporným otázkám tohoto řízení, tj. otázce pasivní legitimace stěžovatelky a otázce míry reformulace žalobního petitu. Ve vztahu k prvně zmíněné otázce okresní soud vážil, zda stěžovatelka coby vlastník předmětné komunikace, mající charakter veřejně přístupné účelové komunikace, je současně nositelkou povinností ve smyslu ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964, mají-li imise původ v provozu vozidel na ní, přičemž dospěl k závěru, že stěžovatelka je pasivně legitimovaná v tomto sporu, neboť „je nejenom odpovědná za technický stav komunikace, ale má zásadní vliv na úpravu provozu na ní (ve smyslu ustanovení § 77 odst. 2 zákona č. 361/2000 Sb. ...)“. Stejně tak se může stěžovatelka domáhat u příslušného silničního správního úřadu, aby veřejný přístup na účelovou komunikaci byl upraven nebo omezen (§ 7 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb.).

24. Ve vztahu k otázce míry reformulace žalobního petitu okresní soud zdůraznil, že se při formulaci výroku nedržel doslovně návrhu vedlejší účastnice řízení, nicméně jím zachoval původní smysl žalobního petitu. Na podporu svého závěru okresní soud odkázal na závěry plně aplikovatelné na nynější případ plynoucí z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. 22 Cdo 1426/2003, dle nichž „domáhá-li se žalobce ochrany proti obtěžování včelami nad míru přiměřenou poměrům, je třeba žalobní návrh formulovat tak, že žalovaný je povinen zdržet se obtěžování žalobce včelami z chovu na (v žalobě uvedeném) pozemku žalovaného, pronikajícími na (v žalobě uvedenou) nemovitost žalobce. Jestliže soud zjistí, že dochází k obtěžování žalobce nad míru přiměřenou poměrům (příp. že jde o vážné ohrožení výkonu jeho práva), žalobě vyhově a v odůvodnění rozsudku vyloží míru obtěžování, která je ještě v dané věci přiměřená poměrům, a míru obtěžování v dané věci“. Za účelem naplnění požadavku

z uvedeného judikátu Nejvyššího soudu proto okresní soud vymezil onu míru užívání předmětné účelové komunikace, při které již nebude docházet k vážnému ohrožení vlastnického práva vedlejší účastnice řízení k předmětnému domu. „Za současného technického stavu vozovky je tato hranice určena rychlostí projíždějících automobilů za předpokladu, že překračuje 5 km/h. V případě, že (stěžovatelka) provede stavební úpravy cesty navržené znalcem (odstranění odvodňovacích žlabů z povrchu vozovky, zarovnáání a zpevnění povrchu vozovky), pak se nejvyšší možná rychlost automobilů (osobních i nákladních) zvýší na 10 km/h“ (str. 8 rozsudku).

25. Proti tomuto rozsudku podaly odvolání stěžovatelka i vedlejší účastnice řízení, neboť – z odlišných hledisek – nesouhlasily s uvedeným výrokem I rozsudku okresního soudu. Vedlejší účastnice řízení nesouhlasila s formulací výroku, neboť namítala, že okresní soud „se nedržel jejího návrhu“ a „dospěl tak k nesprávnému právnímu posouzení věci“, neboť pokud by byl zachován smysl jejího návrhu, „bylo by (stěžovatelce) uloženo, aby se zdržela umožňování provozu vozidel způsobilých narušit statiku stavby jejího domu“, což je povinnost podstatně rozdílná, než jakou stěžovatelce uložil okresní soud. Jak vedlejší účastnice řízení zdůraznila, „svým návrhem se domáhá toho, co (stěžovatelka) sama svým jednáním může ovlivnit ... ona přece nepůsobí seismické účinky vyvolané provozem vozidel na pozemku v jejím vlastnictví, a proto jí nemůže být uloženo, aby se toho zdržela. Takové rozhodnutí by nemělo žádný efekt a bylo by nevykonatelné“. Proto navrhovala, aby krajský soud změnil výrok I rozsudku okresního soudu tak, že stěžovatelce bude uloženo, aby „se zdržela ohrožování stavby domu č. p. X ... tím, že (po předmětné komunikaci) nebude umožňovat takový provoz vozidel, který je způsobilý narušit statiku této stavby“.

26. Stěžovatelka v odvolání (nad rámec výše rekapitulovaných námitek) jednak zpochybňovala dostatečnost zjištěného skutkového stavu ze strany okresního soudu, z něhož dovodil nesprávné právní závěry, jednak nesouhlasila se způsobem, jakým se okresní soud vypořádal s některými závažnými otázkami tohoto řízení (viz výše), resp. s jí uplatněnými námitkami v průběhu řízení, zejména pak s námitkou, že „na základě jí učiněných opatření ani v budoucnu nemůže docházet k žádným imisím v podobě seismických vlivů či vibrací, když na (předmětné komunikaci) cca 1 km před domem (vedlejší účastnice řízení) umístila na jaře roku 2011 (tedy před rozsudkem okresního soudu) dopravní značku B11 ‚Zákaz vjezdu všech motorových vozidel‘ s dodatkovou tabulkou ‚Jen na povolení obecního úřadu‘, přičemž ‚obecní úřad vydal povolení k vjezdu pouze dvěma osobními automobily‘“. Opětovně pak namítla, že okresní soud „nesprávným a nepřipustným způsobem dotvářel žalobní petit“, který byl od samého počátku „nesrozumitelný, nejasný a nevykonatelný“. Okresní soud tak

dle stěžovatelky vedlejší účastnici řízení přisoudil něco jiného, než čehož se domáhala.

27. Krajský soud nicméně v rozsudku napadeném nyní projednávanou ústavní stížností odvolání stěžovatelky a ani vedlejší účastnice řízení neshledal důvodnými a rozsudek okresního soudu jako věcně správný potvrdil, neboť se ztotožnil s právními závěry okresního soudu, které založil na dostatečně a řádně zjištěném skutkovém stavu. V odůvodnění tak odmítl jak odvolací námitku stěžovatelky, že v řízení nebyl dostatečně prokázán vliv provozu na předmětné komunikaci na statiku domu vedlejší účastnice řízení, neboť to prokazují zejména závěry z obou znaleckých posudků, tak i námitku ohledně toho, že od doby instalace dopravní značky B11 již k vážnému ohrožení vlastnického práva vedlejší účastnice řízení nedochází. Krajský soud byl naopak toho názoru, že „samotná instalace značky není zárukou, že rušivé účinky průjezdu vozidel nebudou v budoucnu pokračovat. Především není jisto, že značka bude umístěna na cestě i v budoucnu. (Stěžovatelka) má navíc možnost udělovat výjimky (což se v minulosti podle jejího vyjádření již stalo), které by mohly za určitých podmínek představovat eliminaci účinků zákazu vjezdu“. Krajský soud tak uzavřel, že pokud by mělo být důvodem zamítnutí žaloby pouze to, že stěžovatelka umístila na cestu značku zákazu vjezdu, „mohla by vždy tímto způsobem zamezit tomu, aby se (vedlejší účastnice řízení) dobrala svého práva“, což nelze považovat „za spravedlivé“. ... Podstatné je, že k namítanému jednání v minulosti opakovaně docházelo a může k němu docházet i v budoucnu. Žaloba má v tomto ohledu preventivní charakter s cílem určitého uspořádání vzájemných vztahů do budoucna.

28. Krajský soud v neposlední řadě odmítl námitky stěžovatelky i vedlejší účastnice řízení ohledně svévolné úpravy žalobního petitu, neboť od počátku řízení bylo zřejmé, čeho se vedlejší účastnice řízení domáhá, resp. o nastolení jakého stavu jí jde. „Cílem bylo dosáhnout toho, aby (stěžovatelka) provozem na jí vlastněné komunikaci nepoškozovala dům (vedlejší účastnice řízení)“. Dle názoru krajského soudu za situace, kdy nebylo s ohledem na zvláštní okolnosti případu jednoduché přesně formulovat žalobní petit, okresní soud „svým výrokem změnil pouze formulaci petitu, aniž by se to dotklo jeho obsahu. Rozhodl tedy o tomtéž, co navrhovala (vedlejší účastnice řízení) ... není právem žalobkyně určit, jak má být požadovaného cíle dosaženo. Tato volba náleží žalované“. Proto krajský soud uzavřel, že „formulace, již užil okresní soud ve výroku rozsudku, odpovídá výše uvedeným podmínkám, neboť je v ní obsažen požadovaný výsledek, nikoliv však prostředky k němu vedoucí“.

29. Proti tomuto rozsudku podala stěžovatelka dovolání, v němž předstřela obsahově velmi podobné námitky jako následně v ústavní stížnosti. Výše rekapitulované otázky tak stěžovatelka považovala za natolik

právně významné, že jí podané dovolání činily přípustným ve smyslu § 236 a 237 o. s. ř., a měly by tedy být Nejvyšším soudem meritorně přezkoumány.

30. Nejvyšší soud je nicméně v ústavní stížnosti napadeném usnesení neshledal přípustným ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., a proto je podle ustanovení § 243b odst. 5 věty první a § 218 písm. c) o. s. ř. odmítl, přičemž konstatoval, že „dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam nemá, neboť je v souladu s judikaturou dovolacího soudu. Není sporu o tom, že dům (vedlejší účastnice řízení) je poškozován otrěsy vyvolanými provozem na komunikaci, patřící (stěžovatelce); ostatně jde o skutková zjištění, jimiž je dovolací soud v řízení, jehož přípustnost by se měla opírat o § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., vázán; stejně tak vychází dovolací soud z dovoláním nedotčeného závěru, že jde o účelovou komunikaci“. K podstatě sporu Nejvyšší soud mj. konstatoval, že „(stěžovatelka) sice tvrdí, že opakování imisí již nehrozí, nicméně je zřejmé, že bez její péče o regulaci provozu na komunikaci, resp. bez její stavební úpravy se imise budou opakovat. Způsobí-li imise třetí osoba, nedbající regulace provozu na komunikaci, nelze z toho samozřejmě činit odpovědnou žalovanou obec“. Stěžovatelkou použitý odkaz na závěry z citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 451/11 Nejvyšší soud nepovažoval za relevantní k dané věci.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

IV. A Ústavněprávní kritéria rozhodování vzájemné kolize základních práv

31. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Jak Ústavní soud opakovaně vymezil, základní práva a svobody působí jako regulační ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857)].

32. Pojem svévole pak Ústavní soud setrvale interpretuje ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, příp.

interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375) či nález sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)].

33. Podstatu nyní projednávaného případu tvoří zejména občansko-právní spor (iniciováný žalobou podanou podle ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964) mezi stěžovatelkou, tedy vlastníkem předmětné účelové komunikace, a vedlejší účastnicí řízení, tzn. vlastníkem přilehlé nemovitosti, spočívající v tvrzeném omezování („ohrožování výkonu“) vlastnického práva vedlejší účastnice řízení ze strany stěžovatelky, a to kvůli „působení seismických účinků vyvolaných provozem vozidel“ na předmětné účelové komunikaci, za což stěžovatelka dle závěru obecných soudů nese odpovědnost, neboť jednak odpovídá za technický stav předmětné komunikace, jednak je též subjektem, který má určující vliv na úpravu pravidel silničního provozu na komunikaci. Z ústavněprávního hlediska se tak jedná o vzájemný střet (kolizi) základních práv, a to vlastnického práva stěžovatelky s vlastnickým právem vedlejší účastnice řízení, ústavně zaručeným v čl. 11 odst. 1 Listiny, kdy výkon vlastnického práva stěžovatelky k předmětné účelové komunikaci podle názoru vedlejší účastnice řízení, jemuž obecné soudy následně přisvědčily, představuje nepřipustné „ohrožení výkonu“ jejího vlastnického práva k přilehlé nemovitosti.

34. Vzhledem ke skutečnosti, že uplatňování základního práva či svobody jedním subjektem v sobě může nést i následky v podobě možného omezení či přímo střetu s jiným či stejným základním právem či svobodou, realizovaným odlišným subjektem, řešení těchto vzájemných střetů v rámci vyvažování obou s sebou vždy nutně nese riziko i nepřiměřeného omezení jednoho z nich v důsledku nadměrné preference druhého. Otázkou rozhodování sporů, v nichž dochází k tomuto střetu základních práv, se ve své judikatuře v minulosti opakovaně zabýval i Ústavní soud, přičemž zdůraznil, že „obecné soudy musí nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip“ [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 353/04 ze dne 16. 6. 2005 (N 124/37 SbNU 563) či nález sp. zn. I. ÚS 1737/08 ze dne 17. 2. 2010 (N 25/56 SbNU 273)], pro doktrinární shrnutí judikatorních závěrů srov. např. Wagnerová, E. Úvod, in Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012,

s. 28 a násl.]. Takto vymezený princip zachování maxima z obsahu vzájemně si kolidujících základních práv, jenž je mj. projevem ústavního příkazu obsaženého v čl. 4 odst. 4 Listiny, proto klade na postup a rozhodovací činnost obecných soudů při řešení sporů, v nichž se do vzájemného střetu (kolize) dostávají základní práva jejich účastníků, nezbytné požadavky, jejichž nerespektování může v konečném důsledku zatížit jejich rozhodnutí protiústavností, kdy je v důsledku neodůvodněné preference jednoho základního práva odepřena ochrana druhému, přestože obecné soudy jsou zavázány povinností (čl. 4 Ústavy) poskytnout i tomuto základnímu právu ochranu cestou interpretace a aplikace příslušných norem podústavního práva.

35. Jinými slovy vyjádřeno, obdobně jako omezení základního práva či svobody ze strany veřejné moci, tak i míra ochrany z její strany poskytnutá jednomu základnímu právu na úkor druhého, za situace, kdy se nacházejí ve vzájemné kolizi, musí s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu dostát požadavkům principu proporcionality a musí respektovat ústavní limity vyjádřené v čl. 4 odst. 1 a 4 Listiny. V opačném případě by poskytnutí nepřiměřené ochrany jednomu základnímu právu fakticky představovalo zásah do druhého základního práva, nepřipustně omezující či dokonce zcela znemožňující jeho realizaci.

36. Uvedené platí bezesporu i pro případy, kdy se do vzájemného střetu (kolize) dostávají vlastnická práva zaručená čl. 11 odst. 1 Listiny, jako tomu bylo i v nyní projednávaném případě ve vztahu k vlastnickým právům stěžovatelky i vedlejší účastnice řízení při řešení jejich „sousedského sporu“. Samotná právní regulace tzv. sousedského práva (v občanském zákoníku z roku 1964 byla regulována zejména v ustanoveních § 126 a 127, s účinností od 1. 1. 2014 jsou pak tato práva podrobněji regulována zejména v ustanoveních § 1013 až 1028 občanského zákoníku) představuje jednu z reakcí zákonodárce na charakter a obsah ústavní úpravy vlastnického práva, v níž je reflektována mj. i sociální funkce vlastnického práva, a to konkrétně v čl. 11 odst. 3 Listiny lapidárně vyjádřenou formulací převzatou z tzv. Hedemannovy koncepce vlastnictví, tj. „vlastnictví zavazuje“. Ve zmíněném čl. 11 odst. 3 Listiny následně explicitně zakotvená omezení vlastnického práva pak zohledňují nepopiratelnou skutečnost, že vlastnictví neznamená absolutní svobodu vlastníka při výkonu jednotlivých oprávnění tvořících obsah vlastnického práva, a vlastnické právo tedy není právem absolutním, ale naopak, že na ústavní úrovni jsou připuštěna jeho omezení, a to zákonem a z důvodu ochrany práv druhých (včetně práva vlastnického) či ochrany veřejného zájmu, kterým je zejména ochrana zdraví, přírody a životního prostředí. Nicméně i tato omezení vlastnického práva musí dostát požadavkům principu proporcionality, a nesmí tedy v nepřiměřené míře, mimo rámec vymezený výše uvedenými ústavními limity (čl. 4

odst. 4 Listiny), omezovat vlastnické právo dotčeného jednotlivce, byť tímto omezením může být sledován legitimní cíl v podobě ochrany veřejného zájmu či ochrany práv druhých, včetně vlastnického práva. Zjednodušeně řečeno, jelikož právní úprava tzv. sousedského práva představuje regulaci primárně zaměřenou na řešení sporů, v nichž se do vzájemného střetu (kolize) dostávají dvě (či více) základní práva, zejména práva vlastnická, pak v takové situaci, jak zdůraznil Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 451/11, „je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí takového sporu využití všech možností minimalizace zásahu do jednoho z nich. Tento příkaz k optimalizaci lze normativně odvodit z čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého základních práv a svobod musí být šetřeno při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, tudíž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 34/04 ze dne 14. 7. 2005 (N 138/38 SbNU 31; 355/2005 Sb.)].“

37. Prizmatem výše uvedených ústavněprávních východisek a principů Ústavní soud přezkoumal procesní postup i samotné právní závěry obecných soudů obsažené v rozhodnutích napadených nyní projednávanou ústavní stížností a na základě jejich konfrontace s ústavněprávně relevantními námitkami stěžovatelky a obsahem vyžádaného spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť obecné soudy při rozhodování vzájemného střetu (kolize) vlastnického práva stěžovatelky s vlastnickým právem vedlejší účastnice řízení uvedené ústavněprávní kritéria nerespektovaly. Ostatními námitkami stěžovatelky, v nichž stěžovatelka na úrovni podústavního práva polemizovala s konkrétními skutkovými zjištěními, se způsobem hodnocení důkazů či s interpretací příslušných ustanovení občanského zákoníku z roku 1964 (viz např. rozlišení povahy řízení podle § 127 a 417) či občanského soudního řádu (§ 153) ze strany obecných soudů, se naopak Ústavní soud nezabýval, neboť coby soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva; jeho úkolem, jak již bylo výše zdůrazněno, je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti. Ústavnímu soudu proto nepřísluší, aby v pozici jakési další instance v systému obecného soudnictví prováděl přezkum rozhodovací činnosti obecných soudů ve stejném rozsahu, jako činily obecné soudy v daném případě.

38. Jak již bylo výše rekapitulováno, okresní soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku dospěl k závěrům (které následně aproboval i krajský soud), že předmět sporu mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí řízení naplňuje podmínky vymezené v ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964, neboť v daném případě se jedná „o imise, jež mají původ v provozu vozidel na účelové pozemní komunikaci ve vlastnictví (stěžovatelky). Stavebnětechnický stav komunikace vyvolává při průjezdu vozidla

po komunikaci v blízkosti domu (vedlejší účastnice řízení) v závislosti na rychlosti vozidla a hmotnosti nápravy seismické (dynamické) účinky (otřesy), které zapříčiňují závažné poruchy ve statice domu“. Proto konstatoval, že se jedná „o vážné ohrožení výkonu práv (zejm. vlastnického)“ vedlejší účastnice řízení, přičemž odpovědnost nese stěžovatelka, která jako vlastník předmětné pozemní komunikace „je nejenom odpovědná za technický stav komunikace, ale má zásadní vliv na úpravu provozu na ní“.

39. Ústavní soud se s těmito závěry neztotožňuje, neboť dospěl k závěru, že obecné soudy při poskytnutí ochrany vlastnického práva vedlejší účastnice řízení k předmětné nemovitosti, již se domáhala podáním žaloby podle ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964, stanovily stěžovatelce povinnost („zdržet se ohrožování výkonu vlastnického práva vedlejší účastnice řízení ke stavbě domu č. p. X, a to působením seismických účinků vyvolaných provozem vozidel na předmětné komunikaci“), kterou dovodily z velmi široce pojiímané odpovědnosti stěžovatelky coby vlastníka předmětné účelové komunikace, nicméně kterou není s ohledem na své postavení, specifický charakter svého vlastnického práva a s tím související omezenou dispozicí se svým vlastnictvím schopna vůbec splnit. Tím ovšem obecné soudy nepřiměřeně, mimo rámec vymezený výše uvedenými ústavními limity (čl. 4 odst. 4 Listiny), a tedy v rozporu ústavně přípustným omezením vlastnického práva předvídaným v čl. 11 odst. 3 Listiny, omezily (zatížily) realizaci jejího vlastnického práva k předmětné účelové komunikaci, ústavně zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny.

IV. B Charakter vlastnického práva stěžovatelky k účelové komunikaci

40. Ústavní soud je předně toho názoru, že obecné soudy dostatečně nezohlednily specifický charakter vlastnického práva stěžovatelky, která jako obec – vlastník předmětné účelové komunikace (ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb.) je povinna strpět obecné užívání této komunikace bez možnosti regulovat provoz na ní (viz § 19 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb.). Jak setrvale zdůrazňovala stěžovatelka, regulace provozu na účelové komunikaci představuje výkon státní správy na úseku dopravy, náležející do působnosti věcně i místně příslušných silničních správních úřadů (v daném případě obce s rozšířenou působností, kterou je pro stěžovatelku město Náchod), které jsou nadto podle ustanovení § 19 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb. při své činnosti omezeny zvláštními předpisy upravujícími provoz na pozemních komunikacích (především zákonem č. 361/2000 Sb.). Proto kupříkladu oprávnění k částečnému či úplnému (dočasnému) uzavření provozu na účelové komunikaci náleží příslušnému silničnímu správnímu úřadu, nikoliv jejímu vlastníkovi (obci), s nímž je tato možnost (společně s Policií České republiky) pouze projednána (§ 24 odst. 1 a 2 zákona č. 13/1997 Sb.). Obdobným způsobem je regulována rovněž otázka

místní a přechodné úpravy provozu na veřejně přístupných účelových komunikacích, když podle ustanovení § 77 odst. 1 písm. c) zákona č. 361/2000 Sb. věcná příslušnost náleží obci s rozšířenou působností (obecnímu úřadu), přičemž z jeho ustanovení § 77 odst. 6 vyplývá, že tak lze učinit „pouze na návrh nebo se souhlasem jejího vlastníka; to neplatí, jde-li o stanovení místní nebo přechodné úpravy opatřením obecné povahy“.

41. Z výše uvedeného je tedy především zřejmé, že stěžovatelka (obec), ačkoliv je vlastníkem předmětné účelové komunikace, nedisponuje (v samostatné působnosti) oprávněním provoz na ní jakkoliv regulovat, a ovlivnit tak i případné negativní důsledky, jež tento provoz způsobuje (v nyní projednávaném případě imise v podobě seismických otřesů způsobených občasným průjezdem osobních i nákladních automobilů), a jež tak fakticky zasahují do vlastnického práva dotčených subjektů k přilehlým nemovitostem. Zjednodušeně řečeno, vzhledem k tomu, že obec – vlastník účelové komunikace nemůže v rámci své samostatné působnosti vyvíjet žádnou činnost, kterou by mohla přímo ovlivnit (regulovat) provoz na účelové komunikaci, je logicky vyloučeno, aby jí byla uložena povinnost zdržet se rušení imisemi pocházejícími z provozu na této účelové komunikaci, kterým lze zamezit právě a především regulací (omezením) provozu na ní. K obdobnému závěru dospěl již dříve Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 451/11, kde analogicky poukázal i na právní úpravu odpovědnosti obcí za škody vyplývající z provozu na pozemních komunikacích (ve smyslu § 27 odst. 4 zákona č. 13/1997 Sb.), podle něhož platí, že „vlastník dálnice, silnice, místní komunikace nebo chodníku odpovídá podle obecných právních předpisů vlastníkům sousedních nemovitostí za škody, které jim vznikly v důsledku stavebního stavu nebo dopravně technického stavu těchto komunikací; neodpovídá však za škody vzniklé vlastníkům sousedních nemovitostí v důsledku provozu na těchto pozemních komunikacích“. Dle Ústavního soudu rovněž tato koncepce vyloučení odpovědnosti za škodu způsobenou provozem na pozemních komunikacích zjevně vychází ze skutečnosti, že provoz na účelové komunikaci není jejím vlastníkem (obcí) přímo ovlivnitelný. Z těchto důvodů je třeba odmítnout názor obecných soudů, pokud z vlastnictví stěžovatelky k předmětné pozemní komunikaci bez dalšího dovodily i její odpovědnost za provoz na ní, přesněji řečeno, její „zásadní vliv na úpravu provozu na ní“. Její oprávnění iniciovat („na žádost“) regulaci provozu totiž za takový přímý vliv považovat nelze, neboť kladný způsob vyřízení této žádosti nemůže jakkoliv ovlivnit, tím méně zaručit.

42. Ačkoliv to nemá přímou souvislost s nyní projednávaným případem, Ústavní soud současně považuje za nezbytné zdůraznit, že uvedený názor neplatí absolutně, a nelze jej tedy zobecňovat a vykládat v tom smyslu, že by naznačený specifický charakter vlastnictví obce ve vztahu

k pozemním komunikacím na jejím území, ovlivňující zejména způsob výkonu tohoto práva a dispozici s vlastněným majetkem, obec současně zbraňoval jakékoliv odpovědnosti za škodu vzniklou v souvislosti s provozem na ní. Takový názor by byl totiž v přímém rozporu s výše vymezenou koncepcí „vlastnictví zavazuje“, tedy mimo rámec vymezený výše uvedenými ústavními limity (čl. 4 odst. 4 Listiny) a v rozporu s ústavně přípustným omezením vlastnického práva předvídaným v čl. 11 odst. 3 Listiny, neboť by jím bylo naopak nepřipustně omezováno (oslabováno) vlastnické právo vlastníků přílehlých nemovitostí. Uvedené platí kupříkladu pro řízení před obecními soudy o oprávněnosti nároku na náhradu škody vzniklé vlastníku nemovitosti sousedící s pozemní komunikací v důsledku intenzivního využívání či jejího stavu neodpovídajícího provozu na ní, neboť i zde jsou obecné soudy povinny zkoumat, zda odpovědnost za takto vzniklou škodu nenese právě i vlastník této pozemní komunikace (tedy i obec), když by např. ignoroval vzrůstající dopravní zátěž neodpovídající stavu této pozemní komunikace a nijak by neusiloval o vyvolání správního řízení u příslušného silničního správního úřadu za účelem regulace takového provozu a snížení negativních externalit tímto provozem zapříčiněných, anebo tím, že by i sám využíval natolik intenzivně, že by tímto jednáním sám způsoboval škodu vlastníkům sousedících nemovitostí (obdobně viz Černínová, M. a kol. Zákon o pozemních komunikacích. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 281 a násl.).

43. Stejně tak je třeba odmítnout argumentaci okresního soudu, v níž se vypořádal s námitkou stěžovatelky, že v době rozhodování již k zásahům do vlastnického práva vedlejší účastnice řízení nedochází, neboť dle názoru soudu „si stěžovatelka nadále zachovává vliv na to, komu povolí vjezd do dané lokality (viz osazení značky ‚Zákaz vjezdu‘ s dodatkovou tabulkou umožňující vjezd jen na povolení obecního úřadu, tj. orgánu stěžovatelky). Navíc bylo prokázáno, že i za řízení byla cesta využita k odvozu dřeva ... a lze předpokládat, že i v budoucnu bude (stěžovatelka) žádána o udělení povolení k vjezdu“. S ohledem na právní úpravu obsaženou v ustanovení § 77 odst. 7 zákona č. 361/2000 Sb. totiž ani povolování výjimek z uvedené-
ho zákazu není plně v dispozici stěžovatelky, nýbrž spadá do působnosti „správního orgánu, který úpravu stanovil“ a „dotčeným orgánem v řízení je policie“, přičemž k povolení této výjimky dochází pouze na žádost a za splnění podmínky, že žadatel prokáže „vážný zájem na jejím povolení a nedojde-li k ohrožení bezpečnosti nebo plynulosti silničního provozu. Na udělení výjimky není právní nárok. Z místní a přechodné úpravy, kterou je stanovena nejvyšší dovolená rychlost, nelze výjimku povolit“.

44. Ústavní soud je tak toho názoru, že obecné soudy výše vymezená specifika vlastnického práva stěžovatelky vyplývající z jejího postavení jako obce – vlastníka účelové komunikace dostatečně nezohlednily, a v tomto

ohledu se ztotožňuje s hodnocením stěžovatelky, že obecné soudy „směšují výkon veřejné správy stěžovatelkou, když navíc na úseku pozemních komunikací se jedná o výkon v přenesené působnosti, tj. výkon státní správy, s její soukromoprávní odpovědností vyplývající z vlastnictví pozemku, po němž vede účelová komunikace“.

IV. C Omezení vlastnického práva stěžovatelky (čl. 11 odst. 1 Listiny)

45. V důsledku výše uvedeného postupu obecné soudy, při poskytnutí ochrany vlastnickému právu vedlejší účastnice řízení, stanovily stěžovatelce povinnost „zdržet se“ výkonu jejího vlastnického práva způsobem „ohrožujícím výkon vlastnického práva“ vedlejší účastnice řízení, jejíž splnění ovšem není plně v dispozici a možnostech stěžovatelky, a to právě s ohledem na dříve popsany specifický charakter jejího vlastnického práva k předmětné účelové komunikaci. Tím ovšem dle názoru Ústavního soudu v rozporu s výše uvedenými ústavněprávními kritérii a principy nepřiměřeně, a tedy ústavně nekonformním způsobem omezily vlastnické právo stěžovatelky, ústavně zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny, tím spíše, že se jedná o vykonatelná rozhodnutí (viz exekuční řízení vedené proti stěžovatelce u Okresního soudu v Náchodě pod sp. zn. 7 EXE 177/2014).

46. Jak již bylo výše rekapitulováno, okresní soud (v souladu se závěry rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1421/2003) vymezil onu míru užívání předmětné účelové komunikace, při které dochází k vážnému ohrožení vlastnického práva vedlejší účastnice řízení k předmětnému domu tak, že „za současného technického stavu vozovky je tato hranice určena rychlostí projíždějících automobilů za předpokladu, že překračuje 5 km/h. V případě, že (stěžovatelka) provede stavební úpravy cesty navržené znalcem (odstranění odvodňovacích žlabů z povrchu vozovky, zarovnění a zpevnění povrchu vozovky), pak se nejvyšší možná rychlost automobilů (osobních i nákladních) zvýší na 10 km/h“. Vedle uvedených stavebních úprav pak obecné soudy přímo či implicitně vymezily některé další podmínky vztahující se zejména k regulaci provozu na předmětné účelové komunikaci, ať již v podobě instalace dopravního svislého značení stanovujícího nejvyšší povolenou rychlost, anebo úplný zákaz vjezdu motorových vozidel, jehož účinky jsou nicméně dle krajského soudu „eliminovány“ udělováním výjimek ze strany stěžovatelky, tudíž „samotná instalace značky není zárukou, že rušivé účinky průjezdu vozidel nebudou v budoucnu pokračovat. Především není jisto, že značka bude umístěna na cestě i v budoucnu“.

47. Při vymezení těchto podmínek ovšem dle názoru Ústavního soudu obecné soudy ponechaly stranou i další významné okolnosti nyní projednávaného případu, jež jejich splnění v podstatě vylučují. Především nelze ponechat bez povšimnutí skutečnost, že v daném případě se jedná o veřejně

přístupnou účelovou komunikaci sloužící nejen jako příjezdová cesta k přilehlým nemovitostem (včetně nemovitosti vedlejší účastnice řízení), ale také k obhospodařování přilehlých lesů (za účelem svozu vytěženého dřeva), nadto se nacházející v CHKO Broumovsko. Proto musí stěžovatelka, ať již při výkonu státní správy na úseku dopravy, tak i případně při realizaci svého vlastnického práva k předmětné účelové komunikaci, vždy nutně zohlednit i omezení vyplývající zejména z ustanovení § 20 odst. 1 písm. j) zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), resp. příslušných ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

48. Prvně jmenovaná právní úprava omezuje obce – vlastníky těchto účelových komunikací sloužících mj. k obhospodařování přilehlých lesů (tedy i stěžovatelku) tím, že fakticky stanovuje podmínky pro případnou regulaci provozu na ní, a to z důvodu udělení nezbytných výjimek ze zákazu pro vlastníky přilehlých lesů, příp. pro „činnosti, které jsou prováděny při hospodaření v lese“. Pokud by tedy obec – vlastník této komunikace – chtěla přistoupit či iniciovat regulaci provozu na ní tím, že by odmítla udělovat jakékoliv výjimky ze stanoveného zákazu vjezdu motorových vozidel, s ohledem na citované ustanovení lesního zákona by tak nemohla učinit ve vztahu k motorovým vozidlům, která slouží k „činnostem, které jsou prováděny při hospodaření v lese“, mezi něž těžba a svoz vytěženého dřeva bezesporu patří. Z toho důvodu nemůže jít k tíži stěžovatelky, že tyto výjimky mj. za účelem svozu vytěženého dřeva v minulosti několikrát udělila, neboť v opačném případě by se dostala nejen do rozporu s příslušnými zákony, ale v konečném důsledku by nepřípustně omezovala vlastníky lesů při realizaci jejich vlastnického práva.

49. V této souvislosti Ústavní soud (na rozdíl od obecných soudů) zcela nepovažuje za bezvýznamnou – a z hlediska místních poměrů obecně známou – skutečnost, že předmětná komunikace historicky (již od 19. století) nejen že zajišťuje dopravní obslužnost k přilehlým nemovitostem, ale slouží i jako příjezdová cesta do přilehlých lesů, a tedy i ke svozu vytěženého dřeva, tj. dávno předtím, než vedlejší účastnice řízení nabyla předmětnou nemovitost do svého vlastnictví. Nelze se tak ztotožnit s názorem okresního soudu, že se v daném případě jedná o „vážné ohrožování výkonu vlastnického práva vedlejší účastnice řízení“, a proto „je bez významu otázka, zda jde o ohrožování nad míru přiměřenou poměrům, neboť tato podmínka se uplatňuje pouze u imisí, které mají za následek obtěžování jiného“, jelikož se nachází v rozporu s výše vymezenými principy zachování maxima z obsahu vzájemně si kolidujících vlastnických práv a proporcionality ochrany poskytnuté jednomu základnímu právu na úkor druhého. Právě k tomuto účelu slouží zákonné zakotvení referenčního hlediska „přiměřenosti poměrům“ (§ 127 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964,

resp. § 1013 odst. 1 občanského zákoníku), které při rozhodování tzv. sousedských sporů, a tedy vážení vzájemného střetu mezi vlastnickými právy dotčených subjektů musí obecné soudy vzít do úvahy, tím spíše, že každý jednotlivec onu míru „obtěžování“ či „ohrožování“ svého vlastnického práva v důsledku realizace vlastnického práva druhého vnímá subjektivně zcela odlišně, v tzv. sousedských sporech nadto často velmi zaujatě.

50. Uvedený názor okresního soudu nepovažuje Ústavní soud ostatně ani za dostatečně odůvodněný a přezkoumatelný, neboť okresní soud své závěry (i s odkazem na citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1421/2003) ohledně vymezení oné míry, při které již nebude docházet k vážnému ohrožení vlastnického práva vedlejší účastnice řízení, založil právě na zmíněném hledisku – „v dané věci přiměřené poměrům“. V důsledku toho při rozhodování přihlížel k celé řadě faktorů vyplývajících právě z kontextu daného místními poměry, nicméně tak dle Ústavního soudu neučinil dostatečně. Okresní soud totiž uvedený závěr o „vážném ohrožení výkonu vlastnického práva stěžovatelky“ vyslovil, aniž by však skutečně přistoupil ke zkoumání intenzity tohoto ohrožení, a to právě s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti (místní poměry) dané věci, zejména tedy reálnou intenzitu provozu na předmětné účelové komunikaci. V tomto ohledu kupříkladu nijak nezohlednil ve spisu založená vyjádření jednotlivých vlastníků přilehlého lesa, z nichž vyplývá, že v budoucnu neplánují využívat předmětnou komunikaci ke svazu vytěženého dříví, neboť neplánují ani těžbu dříví, s výjimkou neočekávatelných událostí.

51. Výše zmíněná právní úprava v zákoně o ochraně přírody a krajiny se pak v nyní projednávaném případě stává relevantní kvůli lokalitě, kde se předmětná účelová komunikace nachází, tj. v oblasti CHKO Broumovsko, což s sebou nese rovněž řadu zákonem stanovených omezení vlastnického práva stěžovatelky k předmětné účelové komunikaci, a to z důvodu ochrany veřejného zájmu v podobě ochrany životního prostředí. Uvedená právní úprava tak ovlivňuje (omezuje) dispozici stěžovatelky s jí vlastněnou účelovou komunikací, včetně možnosti přijetí obecnými soudy (a znaleckým posudkem) navrhovaných opatření v podobě terénních úprav či zpevnění jejího povrchu a podloží, které sice potenciálně mohou vést k odstranění „ohrožujícího“ stavu, a tedy ke splnění stěžovatelce stanovené povinnosti „zdržet se“ ohrožování vlastnického práva vedlejší účastnice řízení, nicméně nachází se ve zřejmém rozporu s výše uvedenou právní úpravou a jí chráněným veřejným zájmem na ochraně životního prostředí (ochrana „dochovaného krajinného rázu vysoké hodnoty“), jak ostatně vyplývá z negativních stanovisek Agentury ochrany přírody a krajiny, Správy CHKO Broumovsko ze dne 29. 7. 2008 (založeného na č. l. 103 spisu) a ze dne 24. 6. 2011 (založeného na č. l. 306 spisu), což obecné soudy rovněž nezvaly do úvahy.

52. Nad rámec výše uvedeného považuje Ústavní soud za vhodné zdůraznit, že přes všechny uvedené nedostatky a výtky na adresu okresního a krajského soudu a jimi přijatých rozsudků, Ústavní soud nesdílí přesvědčení stěžovatelky, že obecné soudy v nyní projednávaném případě rozhodovaly, aniž by k tomu byly věcně příslušnými, neboť z petitu žaloby i dalších podání a vyjádření vedlejší účastnice řízení vyplývá, že se od samého počátku domáhala toho, aby stěžovatelce byla uložena povinnost vedoucí k „zákazu“, „omezení“, resp. „neumožňování“ takového provozu vozidel po předmětné komunikaci, který „je způsobitelný narušit statiku její stavby“, resp. že obecné soudy neměly rozhodovat o meritu věci a zastavit řízení z důvodu nedostatků žaloby spočívajících v nepřesné formulaci jejího petitu. Takový postup obecných soudů by Ústavní soud považoval za přepjatě formalistický, neboť by na žalobce kladl vysoké, restriktivně pojímané procesní nároky (požadavek přesné formulace petitu), byť se svojí žalobou (podle ustanovení § 127 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964, resp. § 1013 odst. 1 občanského zákoníku) domáhají ochrany svého vlastnického práva proti (domnělému) zásahu ze strany „sousedícího“ vlastníka při realizaci jeho vlastnického práva. V tomto ohledu, i s přihlédnutím ke složitosti nyní projednávaného případu a absenci ustálené judikatury obecných soudů sloužící jako „vodítko“ pro žalobce, se Ústavní soud ztotožňuje se (z hlediska přístupu k soudu) vstřícným postupem okresního soudu (aprobovaným krajským soudem), pokud i přes nejednoznačně a do jisté míry nepřesně formulovaný petit přistoupil k meritornímu přezkumu podané žaloby, a to zejména z hlediska jejího obsahu, neboť se uvedené formulační nedostatky jejího petitu nepodařilo odstranit.

IV. D Usnesení Nejvyššího soudu

53. Ústavní soud se dále zabýval ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu, kterým bylo podle ustanovení § 243b odst. 5 věty první a § 218 písm. c) o. s. ř. odmítnuto dovolání stěžovatelky jako nepřipustné ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Stěžovatelka ve způsobu, jakým Nejvyšší soud posoudil důvodnost její podaného dovolání, spatřuje odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), a tedy porušení svého práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny).

54. Přestože Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že plně respektuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ohledně toho, ve kterých případech je podání tohoto mimořádného opravného prostředku přípustné, jelikož si je dobře vědom skutečnosti, že z ústavního pořádku České republiky a ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek ze dne 17. 1. 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65) nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku, tím méně pak

na jeho meritorní přezkum, nelze z uvedených závěrů v žádném případě dovodit, že se rozhodování o nich může ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014; nález sp. zn. IV. ÚS 948/15 ze dne 11. 6. 2015 (viz výše) či nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

55. Po přezkoumání ústavní stížnosti napadeného usnesení Nejvyššího soudu a konfrontaci jeho odůvodnění s námitkami stěžovatelky v ústavní stížnosti (s přihlédnutím k argumentaci obsažené ve vyjádření Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti a v replice stěžovatelky k němu) Ústavní soud dospěl k závěru, že Nejvyšší soud způsobem, jakým odůvodnil své usnesení, jímž odmítl jako nepřipustné dovolání stěžovatelky, porušil její právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jinými slovy, aniž by Ústavní soud hodnotil „věcnou správnost“ přijatého usnesení, a tedy jakkoliv předjímal, zda mělo být dovolání stěžovatelky shledáno přípustným, či nikoliv, samotné odůvodnění a způsob, jakým se Nejvyšší soud vypořádal s dovolacími námitkami stěžovatelky, nemůže dle názoru Ústavního soudu z ústavněprávního hlediska obstát, neboť nerespektuje konkrétní požadavky (zejména přesvědčivost, vnitřní bezrozpornost a přezkoumatelnost), které na odůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci (tím spíše soudní rozhodnutí) kladou principy ovládající spravedlivý proces. V tomto ohledu se Ústavní soud ztotožňuje s námitkami stěžovatelky, že v kontrastu s jí vznesenými dovolacími námitkami a v nich předestřenou argumentací je třeba odůvodnění napadeného usnesení považovat za velmi „úsporné“, nadto dle názoru Ústavního soudu nedostatečné a v určitém ohledu i nesprávné (viz zejména závěr o neaplikovatelnosti výše několikrát citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 451/11 na případ stěžovatelky). Uvedené nedostatky pak dle Ústavního soudu nelze zhojit odkazem na ustanovení § 243c odst. 2 o. s. ř. (ve znění účinném do 31. 12. 2012), neboť jím připuštěná možnost stručného odůvodnění („stručně vylóží důvody“) jednak neumožňuje vydávat rozhodnutí „bez odůvodnění“, jednak zdaleka nezabývá povinností Nejvyššího soudu se řádně a přesvědčivě (byť stručně) vypořádat se všemi relevantními námitkami, z nichž dovolatel dovozuje přípustnost svého dovolání.

56. Především je pak třeba odmítnout tvrzení Nejvyššího soudu, že stěžovatelkou vznesené otázky, resp. že „dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam nemá, neboť je v souladu s judikaturou dovolacího soudu“. Byl to paradoxně sám Nejvyšší soud, který toto tvrzení následně vyvrátil ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, když zdůraznil, že judikatura ohledně rušení vlastníků sousedních nemovitostí se „v poslední době prudce vyvíjí tak, že v době, kdy se předmětné

řízení vedlo, nebyla ustálena natolik, aby (vedlejší účastnice) snadno zformulovala žalobní návrh a aby soudy měly spolehlivé vodítko pro rozhodování“, přičemž odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2015 sp. zn. 22 Cdo 3277/2014, tj. vydaný jeden rok po napadeném usnesení, v němž Nejvyšší soud (ve stejném složení senátu 22 Cdo) shledal dovolání podané ve skutkově i právně obdobné věci přípustné a přistoupil k jeho meritornímu přezkumu, na jehož základě dokonce přistoupil ke kasaci napadeného rozsudku krajského soudu. Tento nedostatek, spočívající v nepředvídatelnosti rozhodování Nejvyššího soudu, pak v žádném případě nelze zhojit *ex post* v řízení o ústavní stížnosti před Ústavním soudem, jak se pokusil učinit Nejvyšší soud v rámci vyjádření k nyní projednávané ústavní stížnosti: „Odůvodnění vyhovělo požadavkům tohoto ustanovení; nicméně dnes je lze doplnit o další důvody, které však vycházejí až z letošní judikatury, nicméně podporují správnost rozhodnutí ve věci samé.“

V. Závěr

57. S ohledem na výše uvedené tak Ústavní soud dospěl k závěru, že okresní soud a krajský soud při poskytnutí ochrany vlastnického práva vedlejší účastnice řízení k předmětné nemovitosti, již se domáhala podáním žaloby podle ustanovení § 127 občanského zákoníku z roku 1964, stanovily stěžovatelce povinnost, kterou ovšem nepřiměřeně, mimo rámec vymezený výše uvedenými ústavními limity (čl. 4 odst. 4 Listiny), a tedy v rozporu ústavně přípustným omezením vlastnického práva předvídaným v čl. 11 odst. 3 Listiny, omezily (zatížily) realizaci jejího vlastnického práva k předmětné účelové komunikaci, ústavně zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a dále čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

58. Jestliže pak za dané situace Nejvyšší soud napadeným usnesením následně odmítl dovolání stěžovatelky, nadto způsobem porušujícím právo stěžovatelky na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy), je třeba konstatovat, že ani Nejvyšší soud nedostál své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatelky (čl. 4 Ústavy), která není vyhrazena toliko pouze Ústavnímu soudu, nýbrž i soudům obecným, a ani v této oblasti by proto Ústavní soud neměl roli Nejvyššího soudu nahrazovat.

59. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle odstavce 3 písm. a) stejného ustanovení napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil. Úkolem obecných soudů tak bude znovu posoudit míru ochrany poskytnuté vlastnickému právu vedlejší účastnice řízení, a to nejen z hlediska intenzity zásahu do tohoto vlastnického práva, ale zejména z hlediska existence odpovědnosti stěžovatelky při realizaci jejího vlastnického práva k předmětné účelové komunikaci, a to při zohlednění výše uvedených specifik tohoto

vlastnického práva, s tím související omezené dispozice stěžovatelky se svým vlastnictvím a v neposlední řadě i možností, jak onomu „ohrožujícímu“ stavu vůbec zabránit. Zcela stranou pozornosti obecných soudů pak zůstala otázka případné odpovědnosti třetích osob (uživatelů) za škody způsobené provozem na předmětné účelové komunikaci na majetku vedlejší účastnice řízení.

60. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 26

K návrhu na zrušení § 3 odst. 2 a § 4 odst. 2 vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky č. 101/2015 Sb.

Ministerstvo nemůže vyhláškou ukládat povinnosti a ani provádět výklad zákona. Překročí-li meze zákonného zmocnění, je takový postup neslučitelný s čl. 79 odst. 3 Ústavy.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Radovana Suchánka, Vladimíra Sládečka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 9. února 2016 sp. zn. Pl. ÚS 17/15 ve věci návrhu skupiny 21 senátorů, jejímž jménem jedná senátor Petr Bratský, zastoupené prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem, se sídlem Botičská 4, 128 00 Praha 2, na zrušení § 3 odst. 2 a § 4 odst. 2 vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky č. 101/2015 Sb., za účasti Ministerstva spravedlnosti jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 77/2016 Sb.).

Výrok

I. Ustanovení § 3 odst. 2 věty druhé a slova „svou nepřetržitou fyzickou přítomností“ v ustanovení § 4 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 101/2015 Sb., se ruší.

II. Ve zbytku se návrh zamítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu a argumentace navrhovatelů

1. Ústavnímu soudu byl dne 24. července 2015 doručen návrh skupiny 21 senátorů (dále též „navrhovatelé“) na zrušení ustanovení § 3 odst. 2

a § 4 odst. 2 vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky č. 101/2015 Sb., (dále též jen „vyhláška“). Napadená ustanovení upravují otázky spojené s úřední dobou provozoven insolvenčních správců a jejich přítomnost v těchto provozovnách.

2. Navrhovatelé mají za to, že napadená vyhláška klade naplnění cílů revizní novely zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, závažné překážky. Stanoví, že insolvenční správce musí být v provozovně vždy osobně přítomen, a proto v tu dobu nemůže vykonávat jinou činnost, např. být přítomen na soudních jednáních. Tvůrce vyhlášky dle názoru navrhovatelů záměrně klade na insolvenční správce takové povinnosti, o kterých dopředu ví, že je žádný insolvenční správce nebude schopen splnit. Stežejní náplní každého insolvenčního správce dle nich není a nikdy nebylo nečinné setrávání v provozovně, ale účast na soudních jednáních, potažmo kontakt s dlužníky při soupisech majetku, jeho zpeněžování. Ovšem nikoli v provozovně, ale tam, kde se dlužník nebo jeho majetek nachází. Plnění povinností přítomnosti v provozovně by přý fakticky kolidovalo s plněním řady jiných povinností, které zákon insolvenčnímu správci ukládá. Další limit, který zákonodárce nestanovil a který naopak zavádí vyhláška, je dle navrhovatelů zákaz překryvu úředních hodin v provozovnách a sídle, což znamená, že insolvenční správce nemůže mít překrývající se úřední hodiny u více provozoven současně. Navrhovatelé jsou přesvědčeni, že tvůrce vyhlášky tak jen sofistikovaným způsobem sleduje opačný záměr, než jaký legislativně vyjádřil zákonodárce. Ministerstvo spravedlnosti tuto vůli zákonodárce umožnit svobodné zřízení provozoven insolvenčního správce dle jejich mínění nahradilo vlastní specifickou vůlí, tedy znemožnit insolvenčním správcům zřízení provozoven. V této spojitosti navrhovatelé poznamenali, že ministr spravedlnosti sice deklaroval, že touto vyhláškou bojuje proti fiktivním provozovnám, ovšem samotná úprava vyhlášky se nijak potíráním fiktivních provozoven nezabývá, ale zabývá se pouze provozovnamy jako takovými, tedy s negativními dopady i na nikoli fiktivní provozovny.

3. Navrhovatelé konkrétně uvádějí, že napadená vyhláška vybočuje z kautel stanovených čl. 79 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), neboť normotvorná kompetence Ministerstva spravedlnosti ve vazbě na provozovny insolvenčních správců dle ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., zahrnuje jen a pouze stanovení podrobností o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně. Ministerstvo spravedlnosti ovšem limity tohoto zákonného zmocnění dle navrhovatelů výrazně překročilo,

když v novelizovaném znění ustanovení § 4 odst. 2 napadené vyhlášky totiž nad rámec zákona založilo povinnost fyzické přítomnosti insolvenčních správců v provozovně po celou dobu úředních hodin. Ministerstvo spravedlnosti tudíž v rozporu se zákonem stanovilo svou vyhláškou povinnost insolvenčních správců zdržovat se nepřetržitě v době úředních hodin v provozovně. Navrhovatelé namítli, že tato povinnost ze zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o insolvenčních správcích“) nevyplývá, což dle nich jasně dovodila judikatura obecných soudů, a je to závěr, s nímž se prý evidentně ztotožňuje i samo Ministerstvo spravedlnosti, jež jako správní orgán nadaný dohledovou a sankční pravomocí dosud nepovažuje za porušení zákona o insolvenčních správcích skutečnost, nachází-li se v provozovně osoba odlišná od insolvenčního správce, byla-li jím k předmětným činnostem řádně pověřena a zmocněna. Ministerstvo spravedlnosti proto zcela vědomě zavádí na úrovni vyhlášky zcela novou právní povinnost, o níž ví, že nemá v zákoně žádnou oporu.

4. Navrhovatelé dále tvrdí, že vydání vyhlášky je excesem výkonné moci, a to nejen ve vztahu k moci zákonodárné, ale též k moci soudní. Vyhláška je v rozporu s tím, k čemu by měla podzákonná exekutivní normotvorba sloužit. Její úlohou totiž není a nemůže být výklad zákona (v daném případě zákona o insolvenčních správcích). Tím totiž dochází k nepřípustnému zásahu též do moci soudní, která již výklad zákona podala. Vyhláška dle názoru navrhovatelů nerespektuje výklad zákona o insolvenčních správcích zaujatý občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu prostřednictvím publikace rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 6. 2014 č. j. 2 VSOL 358/2014-B-17 (publikováno jako R 91/2014), které interpretovalo příslušná ustanovení zákona o insolvenčních správcích tak, že skutečný výkon činnosti insolvenčního správce v jeho sídle a provozovně (provozovnách) není podmíněn faktickou přítomností insolvenčního správce. Podle názoru Nejvyššího soudu tedy ze zákona o insolvenčních správcích povinnost osobní přítomnosti insolvenčního správce na provozovně nevyplývá. Přitom v pojetí moderní liberální demokracie je soudní moc chráněna před zásahy výkonné moci mimo jiné tím, že soudce je vázán jen zákonem, nikoli nařízeními a vyhláškami, které přijímá moc výkonná. Navrhovatelé usuzují, že pokud tedy nezávislý soud dospěl k závěru, že výkon činnosti insolvenčního správce v jeho sídle a provozovně (provozovnách) není podmíněn faktickou přítomností insolvenčního správce, je zakotvení povinnosti osobní přítomnosti správce pokusem o popření demokratického principu, a to ochrany soudní moci před zásahy ze strany výkonných orgánů státní moci. K tomu navrhovatelé dodávají, že i kdyby bylo lze zmocňovací ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., vyloučit tak, že

svěřuje Ministerstvu spravedlnosti kompetenci uložit insolvenčním správcům povinnost osobní přítomnosti v provozovně, jednalo by se o neústavní postup delegující na exekutivu zákonodárnou pravomoc. Jedině Parlament je totiž povolán k tomu, aby měnil zákon, a v demokratickém právním státě je nemyslitelné, aby byl zákon měněn orgány moci výkonné.

5. Navrhovatelé jsou též názoru, že vyhláška porušuje i čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), dle kterého mohou být povinnosti ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Nejenže v daném případě dle jejich mínění není splněna formální podmínka v podobě zákonného zmocnění, ale lze pochybovat i o tom, je-li splněna materiální podmínka záležející v zachování základních práv a svobod. Nucená osobní přítomnost insolvenčních správců v provozovnách představuje nadměrný zásah do jejich osobní svobody a svobody pohybu a pobytu dle čl. 8 a 14 Listiny. Sleduje-li se citovanou novelou zkvalitnění a zajištění potřebné odbornosti při výkonu veškeré činnosti insolvenčního správce v průběhu celého insolvenčního řízení, pak lze mít dle navrhovatelů za to, že prostředky uvedenými ve vyhlášce (přijímat písemnosti, shromažďovat podklady pro insolvenční řízení, umožňovat účastníkům insolvenčního řízení nahlížení do seznamu přihlášených pohledávek a do dokladů, na jejichž základě byl sestaven, apod.) nebude sledovaného účelu docíleno. Tyto úkony budou činěny na úkor nepochybně důležitější a pro naplnění řádného účelu insolvenčního řízení smysluplnější činnosti spočívající ve zjišťování stavu majetku dlužníka v terénu a vyvíjení potřebného úsilí o zachování provozu dlužníkova závodu, osobní účasti při soudních jednáních (kterých se bude moci namísto něj paradoxně účastnit jakákoliv svéprávná fyzická osoba bez ohledu na dosažené vzdělání a kvalifikaci) a osobní účasti při jednání s věřitelskými orgány, orgány veřejné správy a plnění celé řady co do své podstaty sofistikovanějších úkonů. Navrhovatelé uzavírají, že úkolem insolvenčního správce je vykonávat funkci s odbornou péčí a ve společném zájmu věřitelů (§ 36 odst. 1 insolvenčního zákona) tak, aby došlo k co nejrychlejšímu a co nejvyššímu uspokojení věřitelů uplatňujících pohledávky za insolvenčním dlužníkem (§ 5 insolvenčního zákona). Dle jejich přesvědčení v rozporu s představou Ministerstva spravedlnosti není úkolem insolvenčního správce obstarávat pomocné administrativní práce vyjmenované v § 4 vyhlášky. Zatížení insolvenčního správce nadměrnou administrativou je ve skutečnosti kontraproduktivní a naplnění cílů insolvenčního řízení výrazně ztěžuje.

6. Závěrem skupina 21 senátorů navrhla, aby Ústavní soud svým nálezem ustanovení § 3 odst. 2 a ustanovení § 4 odst. 2 napadené vyhlášky zrušil.

II. Vyjádření účastníka řízení

7. Podle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 18/2000 Sb., byl stejnopis návrhu zaslán Ministerstvu spravedlnosti jako účastníku řízení (dále též jen „ministerstvo“). To ve svém vyjádření vyslovilo nesouhlas s návrhem na zrušení napadených ustanovení vyhlášky.

8. Ministerstvo nejprve zdůraznilo, že potřeba přijmout vyhlášku, která by blíže specifikovala zákonné povinnosti ohledně činností, které je insolvenční správce ve vymezených úředních hodinách ve své provozovně povinen vykonávat, podrobnosti o úředních hodinách provozoven a pravidla pro jejich označování, vyvstala v souvislosti s přijetím revizní novely insolvenčního zákona, která nabyla účinnosti 1. ledna 2014 [zákon č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů]. V důvodové zprávě k revizní novele se dle ministerstva uvádí, že se změnou principu určování insolvenčních správců a jejich seznamu souvisí změna nového vymezení provozovny insolvenčního správce, která je ve své podstatě zrovnoprávněna se sídlem. Reakce na vydání nyní napadené vyhlášky ze strany insolvenčních správců prý byla z jejich pohledu pragmatická – zvyšování počtu provozoven za účelem zvýšení objemu nápadu kauz. Tento fakt dle ministerstva ale znamenal jejich větší časové zatížení, možnost osobního výkonu činnosti insolvenčního správce vůči dlužníkům a nárůst nákladů, a to na obou stranách. Z povahy věci pak jednoznačně vyplývá, že insolvenční správci s vysokým počtem provozoven nebyli objektivně schopni veškeré činnosti, které podle zákona musí s odbornou péčí vykonávat, ve velkém množství zapsaných provozoven zajišťovat, v důsledku čehož docházelo následně též k nepříznivému zásahu do kvality průběhu insolvenčních řízení, a tím i k porušování jak zákona o insolvenčních správcích, tak i insolvenčního zákona.

9. Ministerstvo uvedlo, že pro vyhodnocení naplnění ústavních požadavků je významné, že insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích obecně obsahují povinnosti, ze kterých plyne povinnost osobního výkonu funkce insolvenčního správce, přičemž tam, kde je možné, aby za insolvenčního správce jednala jiná osoba, je toto výslovně stanoveno zákonem. Nejedná se tedy o vybočení z principů čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 či čl. 4 Listiny. Ze zákonné úpravy, smyslu a účelu zákona a jeho výkladu tak dle názoru ministerstva jasně vyplývá, že není-li stanoveno výslovně jinak, existuje v rámci insolvenčního řízení povinnost osobního výkonu činnosti insolvenčního správce. Pouze v případě výslovné úpravy je možné, aby za insolvenčního správce jednala jiná osoba. Vyhláška po novelizaci sama nikterak nestanovuje jiné či nové povinnosti, které by již nebyly

stanoveny zákonem. Zákon o insolvenčních správcích v ustanovení § 5a odst. 4 zcela jasně stanoví, že provozovnou insolvenčního správce je místo, ve kterém ve vymezených dnech a hodinách insolvenční správce skutečně vykonává činnost. V kontextu § 36 insolvenčního zákona a konečně i insolvenčního zákona obecně zcela jasně vyplývá, bez ohledu na podzákonný text vyhlášky, povinnost osobní přítomnosti insolvenčního správce v provozovně. Skutečný výkon činnosti v provozovně přitom dle ministerstva znamená, že by se ve svých provozovnách měl insolvenční správce (vyjma určitých zákonem předvídaných případů, kterými jsou např. účast na nařízeném soudním jednání, účast na přezkumném jednání a schůzi věřitelů apod., kdy je zřejmé, že nebude v sídle nebo v úředních hodinách v dané provozovně osobně přítomen) pravidelně fyzicky zdržovat, aby v důsledku zřizování nepřiměřeného počtu provozoven nedocházelo k porušování společného zájmu věřitelů na řádném (a ve vztahu k provozovnám myšleno též osobním) výkonu jeho funkce. Konečně má být tímto požadavkem především zajištěn kontakt insolvenčního správce s dlužníkem, do jehož řízení byl ustanoven, a svědomitý výkon funkce s odbornou péčí, tedy v souladu se zákonem.

10. Namítaný nedostatek zákonného zmocnění ve smyslu čl. 79 odst. 3 Ústavy vzhledem k požadavku fyzické přítomnosti insolvenčního správce v provozovně po dobu úředních hodin pokládá ministerstvo za nepodstatný. Vyhláška ve znění po novelizaci dle něj jen popisuje formu, respektive způsob plnění povinností, nepřikazuje nové povinnosti nad zákonný rámec, což ostatně požaduje i Ústavní soud [nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), bod 49], přičemž za určité jádro testu zmocňovacího ustanovení lze považovat kladnou odpověď na otázku, zda by zákonná úprava byla samostatně aplikovatelná i bez prováděcí vyhlášky. Vzhledem k výše uvedenému je dle ministerstva možné na tuto otázku odpovědět kladně, neboť v dané věci materie upravená novelizovanou vyhláškou nepochybně představuje jednu z výkladových variant samotného zákona. Vyhláška ve znění po novelizaci konkretizuje činnosti a způsob jejich výkonu. Obdobně podle nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 28/06 (N 222/51 SbNU 753; 69/2009 Sb.), ve kterém posuzovaná vyhláška také prošla testem zmocňovacího ustanovení, předpokladem posouzení, zda podzákonný právní předpis byl vydán v mezích zákona, je, že ze zákonného zmocnění vyplývá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard. Úpravou nad zákonný standard je dle ministerstva v daném případě právě konkretizace povinností. Pro úplnost je nutné připomenout, že podzákonná normotvorba má již ze své podstaty povahu dotváření zákonných pravidel, což dle mínění ministerstva potvrzuje i Ústavní soud, např. v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/01 ze dne 16. 10. 2001 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.). Napadená

vyhláška ve znění po novelizaci byla vydána Ministerstvem spravedlnosti, tedy orgánem zmocněným v ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., stanovuje toliko způsob výkonu činnosti primárně stanovené v zákonech (počet hodin přítomnosti v provozovně jako nutnou podmínku výkonu zákonných povinností, které je nutné vykonávat osobně) a v neposlední řadě je i z předmětného zmocnění zřejmé, že jde o sféru, ve které dal zákonodárce prostor pro úpravu formou vyhlášky.

11. Ministerstvo nesouhlasí s vývody navrhovatelů týkajícími se narušení principu dělby moci, neboť předmětná vyhláška nejde nad rámec zákonných povinností, pravidla v ní určená vycházejí ze smyslu a účelu zákona a pohybují se v jeho mezích. Vzhledem k tomu, že vyhláška i její novela byly vydány na základě zmocnění zákona o insolvenčních správcích, prošla legislativním procesem v souladu s legislativními pravidly vlády a byla vyhlášena ve Sbírce zákonů a rozvádí povinnosti stanovené zákonem, nelze hovořit o narušení dělby moci. Ministerstvo připouští, že se Vrchní soud v Olomouci ve věci sp. zn. 2 VSOL 358/2014 neztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že skutečný výkon činnosti správce v provozovně je nezbytně podmíněn jeho faktickou přítomností v úředních hodinách. Ministerstvo je však přesvědčeno, že při tehdejší absenci posuzované podzákonné normotvorby tím pouze zaujal jeden z možných výkladů ustanovení § 5a odst. 4 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb. Současně však shledal jako možný také výklad soudu prvního stupně, byť na základě pouhého jazykového výkladu. Ministerstvo má za to, že pro zpochybnění tohoto výkladu z hlediska účelu a smyslu předmětné normy ovšem nebyly podány přesvědčivé důvody. Výklad soudu prvního stupně tak nebylo možné považovat *stricto sensu* za rozporný se zákonem, nanejvýše za méně vhodný z hlediska zvolených praktických zřetelů (jednodušší plnění vybraných povinností insolvenčního správce). Jinými slovy řečeno, ani v případě, kdy se judikatura obecných soudů ustálí na určitém výkladu zákona, nelze vyloučit (v mezích zákona a k jeho provedení) následnou podzákonnou konkretizaci prováděné normy prostřednictvím vyhlášky. Opačný přístup by totiž dle ministerstva *a priori* vylučoval možnost přijetí podzákonné úpravy v jiném časovém okamžiku než v bezprostředním souběhu s účinností zákona. Později by totiž jakýkoliv aktuálně aplikovaný výklad pro přijetí prováděcího předpisu již představoval substantivní překážku, což je však úvaha jdoucí zcela proti smyslu (prováděcí) normotvorby. Je nutno zároveň připomenout, že v dané věci není nijak dotčen zákaz retroaktivity právního předpisu, neboť vyhláška ve znění po novelizaci nijak nemodifikuje (nekonkretizuje) rozsah práv a povinností insolvenčních správců za dobu před její účinností.

12. K otázce tvrzeného zásahu do subjektivních zaručených práv ministerstvo uvedlo, že právo na podnikání je realizováno v mezích zákonů [čl. 26 odst. 2 Listiny včetně judikatury Ústavního soudu na něj navazující, např. nález sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 ze dne 14. 2. 2001 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.)], pokud zákon sám nějaké omezení stanoví, nelze toto považovat za zásah do onoho práva, ba naopak za jeho legitimní regulaci. Je třeba zdůraznit, že nutnost být fyzicky přítomen v provozovně po dobu úředních hodin dopadá na insolvenčního správce v rozsahu 6 hodin týdně v jedné provozovně, nelze tedy hovořit o nepřijatelném zásahu do základních práv či omezení, které by mělo „rdousící“ dopad do jeho života či výkonu povolání (to by musel být předepsaný pobyt zaměstnance v rozsahu 40 hodin týdně na pracovišti také). V návrhu tvrzené srovnání s trestem domácího vězení tak dle ministerstva nemá racionální základ. Není prý také pravda, že by byl insolvenční správce za všech okolností nucen v provozovně po dobu jejích úředních hodin setrvávat. Bude-li mít k tomu závažný a omluvitelný důvod, je samozřejmě možné se po přechodnou dobu fyzicky v provozovně (po dobu jejích úředních hodin) nezdržovat. K tomu ministerstvo doplnilo, že za současné platné právní úpravy není možné, aby si sám insolvenční správce „vybíral“, které činnosti bude vykonávat osobně (ve smyslu svojí fyzickou přítomností) a které nikoli. Uzná-li však, že je vhodné, aby nějakou činnost, k níž je ze zákona aktuálně povinen, osobně vykonat nemusel nebo naopak, je to samozřejmě možné po předchozím oznámení, řádném odůvodnění a vyznačení této skutečnosti na informační tabuli.

13. Závěrem ministerstvo navrhlo, aby Ústavní soud návrh na zrušení napadených ustanovení vyhlášky jako nedůvodný zamítl.

III. Replika navrhovatelů

14. Vyjádření účastníka řízení bylo Ústavním soudem zasláno navrhovatelům k případné replice. Ti ve své obsáhlé odpovědi setrvali na svém návrhu na zrušení napadené vyhlášky i na argumentaci v něm obsažené a podrobně v ní vyvracejí argumenty ministerstva.

15. Navrhovatelé jsou nadále přesvědčeni, že ministerstvo při vydání novely vyhlášky překročilo zákonné zmocnění vyjádřené v ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., přičemž vyjádření ministerstva tento závěr nijak nevyvrací, ba naopak lze říci, že ministerstvo samo ukazuje na vybočení z mantinelů nastavených zmíněným zákonným ustanovením pro odvozenou normotvorbu. Navrhovatelé namítají, že ministerstvo předně neuvádí, odkud čerpá své přesvědčení, že jej zákon zmocňuje uložit insolvenčním správcům povinnost nepřetržitě osobní přítomnosti na provozovně. Zákonné zmocnění směřující k podrobnější úpravě činností, které je insolvenční

správce povinen zajišťovat v provozovně, dle navrhovatelů nezahrnuje stanovení konkrétního způsobu, jak má insolvenční správce tyto povinnosti zajišťovat. Po negativních zkušenostech se „zmocňovacími zákony“ je v podmínkách moderního demokratického právního státu nepřipustný extenzivní výklad zmocňovacích ustanovení. Jestliže zákon Ministerstvo spravedlnosti zmocnil ke stanovení okruhu činností, jež mají být zajištěny v provozovně, nelze dle jejich názoru toto zmocnění extenzivně vykládat tak, že je tím dáno zmocnění ke stanovení konkrétního způsobu, jak má být ta která činnost zajišťována. Stanovením povinnosti nepřetržité fyzické přítomnosti v provozovně po celou dobu úředních hodin nejsou totiž pouze konkretizovány činnosti insolvenčního správce či stanoven způsob jejich výkonu, jak tvrdí ministerstvo. Navrhovatelé v této spojitosti zdůraznili, že z pohledu zákonodárce je podstatný výsledek, jehož má být dosaženo, tedy aby stanovený okruh činností byl na provozovně zajištěn, nikoliv však to, jak tohoto výsledku insolvenční správce dosáhne. Ostatně činnosti, jež má podle vyhlášky insolvenční správce na provozovně zajišťovat, jsou dle mínění navrhovatelů vskutku činnosti administrativní povahy a stanovení povinnosti osobního výkonu těchto činností insolvenčním správcem by bylo z hlediska deklarovaných cílů insolvenčního zákona, zákona o insolvenčních správcích a prováděcích předpisů kontraproduktivní.

16. Navrhovatelé dále zpochybnili odkaz ministerstva na dle jejich názoru excesivní a v ostatních soudních krajích se nevyskytující judikaturu Krajského soudu v Ostravě, která navíc neobstála v odvolacím a dovolacím přezkumu. Pokud by tedy měla být v této věci zohledněna relevantní judikatura soudů, pak je zřejmé, že napadená vyhláška nerespektuje výklad zákona o insolvenčních správcích v té podobě, ve které jej vykládá Vrchní soud v Olomouci, potažmo Nejvyšší soud. Podle této interpretace totiž není skutečný výkon činnosti insolvenčního správce v jeho sídle a provozovně (provozovnách) podmíněn faktickou přítomností insolvenčního správce. Povinnost osobní přítomnosti insolvenčního správce v provozovně tedy ze zákona nevyplývá. Podle mínění navrhovatelů tedy nemůže Ministerstvo spravedlnosti nalézt v zákonné úpravě oporu pro podzákonnou právní úpravu, pokud v zákoně osobní přítomnosti insolvenčního správce v provozovně nelpy, pak prováděcí právní předpis dle navrhovatelů jednak překračuje zákonné zmocnění, jednak vybočuje z mezí zákona, tedy ocitá se nepřipustně *praeter legem* v rozporu s dikcí čl. 2 odst. 3 a čl. 79 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny.

17. Navrhovatelé jsou přesvědčeni, že novelizovaná vyhláška nejenže nevyhovuje formální podmínce, aby byla vydána na základě a v mezích zákona, ale též materiálnímu požadavku, aby byly povinnosti ukládány jen při zachování základních práv a svobod (čl. 4 odst. 1 Listiny), aby meze základních práv a svobod byly za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem (čl. 4 odst. 2 Listiny) a aby omezení základních práv nebyla zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (čl. 4 odst. 4 Listiny). Stanovením povinné osobní přítomnosti insolvenčního správce v provozně po celou dobu úředních hodin (tj. nepřetržitě alespoň 6 hodin denně) je dle nich omezeno právo na svobodu pohybu a pobytu (čl. 14 Listiny), jež smí být omezeno zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody (čl. 14 odst. 3 Listiny). Povinná osobní přítomnost správce v provozně rovněž zasahuje do práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost (čl. 26 odst. 1 Listiny), neboť výkon činnosti insolvenčního správce dle navrhovatelů naplňuje všechny znaky legální definice podnikání, čemuž nasvědčuje i judikatura Ústavního soudu ve vztahu k soudním exekutorům, přičemž podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností přitom může stanovit pouze zákon (čl. 26 odst. 2 Listiny). V obou případech tedy uvedená práva mohou být podle Listiny omezena, stát se tak nicméně může jedině zákonem. Tím jistě není dle navrhovatelů vyloučeno, aby podzákonné předpisy podmínky a meze realizace ústavních práv upravily podrobněji, vždy se tak ale musí dít *secundum et intra legem*, tzn. základ omezení ústavního práva musí vždy vyplývat ze zákona, což v daném případě není splněno. Navrhovatelé uzavírají, že Ministerstvo spravedlnosti tudíž tuto povinnost svou vyhláškou konstruuje zcela nově a bez zákon-
né opory.

18. V souvislosti s tím navrhovatelé opětovně vyzdvihují, že insolvenční zákon ani zákon o insolvenčních správcích neobsahují obecnou povinnost osobního (fyzického) výkonu funkce insolvenčního správce, jak se prý snaží Ministerstvo spravedlnosti Ústavnímu soudu podsunout. Je třeba si povšimnout, že zákonodárce stanoví, že insolvenční správce příslušné činnosti v provozně jen zajišťuje. Z toho lze dle jejich názoru dovodit, že je toliko na uvážení insolvenčního správce, zda dané činnosti zajistí svou vlastní činností, anebo je svěří svým zaměstnancům, eventuálně jiným osobám. Tomuto konceptu pak odpovídají též ustanovení § 23, § 37 odst. 2 a § 40 odst. 3 insolvenčního zákona, která výslovně počítají s využitím zaměstnanců insolvenčního správce, popřípadě i jiných osob při zabezpečování jeho činností a úkolů. Tak je tomu dle navrhovatelů ostatně při jakékoliv podnikatelské činnosti (§ 430 občanského zákoníku), resp. činnosti právnické osoby (§ 166 a 167 občanského zákoníku). Jinou věcí pak je, že

insolvenční správce samozřejmě odpovídá za řádný výběr osob svých spolupracovníků, řádné vymezení jejich působnosti, jakož i za řádnou kontrolu jejich činnosti tak, aby byl naplněn postulát odborné péče. Navenek odpovídá osobně vždy sám insolvenční správce, a to ať už jde o soukromoprávní odpovědnost (§ 37 insolvenčního zákona), či o odpovědnost veřejnoprávní (§ 36b a 36c zákona o insolvenčních správcích).

19. Osobní výkon funkce insolvenčního správce dle navrhovatelů neznamená, že veškerou činnost vykonává přímo sám insolvenční správce. V rámci agendy insolvenčního správce je třeba provádět řadu činností administrativního charakteru, jež běžně zastávají zaměstnanci insolvenčního správce. Insolvenční správce tak např. přezkoumává přihlášky pohledávek a zaujímá k nim stanovisko, konkrétní vytvoření seznamu přihlášených pohledávek je však už písařskou záležitostí, jíž bývá pověřován administrativní pracovník. V tomto ohledu není dle navrhovatelů interní dělba práce v kanceláři insolvenčního správce nepodobná interní dělbě práce v jednotlivých odděleních insolvenčních soudů. Navrhovatelé argumentují ustanovením § 11 písm. m) zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dle něhož je vyšší soudní úředník v insolvenčním řízení oprávněn vykonávat zásadně všechny činnosti a úkony soudu s výhradou výslovně vyjmenovaných výjimek. Obdobně to platí též pro asistenty soudců (§ 13 insolvenčního zákona). Stejně jako insolvenční správce ani soudce insolvenčního soudu nevykonává veškerou činnost insolvenčního soudu sám, neboť by to nebylo fyzicky možné a vzhledem k marnění jeho odbornosti ani ekonomické. Pokud je soudce insolvenčního soudu schopen dohlížet na veškerý soudní aparát ve stovkách až tisících insolvenčních řízení, které má přiděleny, není důvod, proč by totéž neměl zvládat insolvenční správce, resp. jeho ohlášený společník.

20. Za překvapující, nepřesvědčivou a těžko přijatelnou pak navrhovatelé pokládají závěrečnou část vyjádření ministerstva, dle které není také pravda, že by byl insolvenční správce za všech okolností nucen na provozovně po dobu jejich úředních hodin setrávat. Navrhovatelé zdůrazňují, že povinnost osobně se zdržovat v provozovně po celou dobu úředních hodin je pro insolvenčního správce (ohlášeného společníka) vyhláškou stanovena jako bezvýjimečná. Její text s žádným „závažným a omluvitelným důvodem“, pro který by se mohl insolvenční správce při zajišťování činností v provozovně nechat zastoupit, nepočítá. Jestliže porušení povinnosti osobní přítomnosti zakládá (resp. při splnění dalších podmínek může založit) spáchání správního deliktu, nelze dle navrhovatelů „připustit takovou míru neurčitosti a vágnosti právní úpravy, jež neumožňuje insolvenčnímu správci ex ante rozlišit, zda jedná v souladu s právem, anebo protiprávně (porušení zásady *nullum crimen sine lege certa*)“.

21. Navrhovatelé se dále ve své replice rovněž obsáhle věnují otázkám testu proporcionality v relaci k napadeným ustanovením vyhlášky, zpochybňují ministerstvem deklarované účely vyhlášky i její důsledky. Závěrem uvedli, že setrvávají na svém návrhu.

IV. Vyjádření veřejného ochránce práv

22. Na výzvu Ústavního soudu podle § 69 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) sdělil veřejný ochránce práv, že do řízení o zrušení napadených ustanovení vyhlášky nevstupuje.

V. Upuštění od ústního jednání

23. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z písemných úkonů účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud ani nepovažuje za potřebné provádět jakékoli dokazování. Účastníci řízení přitom konání ústního jednání ani nepožadovali.

VI. Podmínky meritorního posouzení návrhu

24. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu na zrušení napadených částí vyhlášky a že návrh skupiny 21 senátorů splňuje všechny zákonem stanovené formální náležitosti a byl podán osobami k tomu oprávněnými [§ 64 odst. 2 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu]. Zároveň neshledává žádný z důvodů nepřipustnosti návrhu nebo pro zastavení řízení. Jsou tedy splněny podmínky pro jeho meritorní posouzení.

VII. Ústavní konformita samotného vydání napadeného právního předpisu

25. Ústavní soud podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejprve zkoumal, zda napadená vyhláška byla přijata a vydána ústavně předepsaným způsobem a v mezích Ústavou stanovené kompetence.

26. Ustanovení čl. 79 odst. 3 Ústavy svěřuje ministerstvům a jiným správním úřadům pravomoc k vydávání podzákonných právních předpisů, k jejichž realizaci však může dojít jen na základě a v mezích zákona, jsou-li k tomu zákonem zmocněny. Uvedené ustanovení je třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. nález ze dne 21. června 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl

podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci pohyboval v mezích a na základě zákona, a nikoliv mimo zákon. Ze zmocňovacího ustanovení musí být zároveň zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard. Ani v takovém případě ovšem podzákonný právní předpis nesmí zasahovat do věcí, k jejichž regulaci může dojít jen zákonem (tj. u nichž se uplatní tzv. výhrada zákona) [srov. např. náleze ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.) nebo náleze ze dne 25. března 2014 sp. zn. Pl. ÚS 43/13 (N 39/72 SbNU 439; 77/2014 Sb.)].

27. Zmocnění Ministerstva spravedlnosti k vydání vyhlášky, kterou se stanoví podrobnosti o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, vyplývá z ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb. Vzhledem ke zmocnění obsaženému v tomto zákonném ustanovení je v případě dotčené vyhlášky zřejmé, že byla vydána státním orgánem k tomu oprávněným. Jinou se ovšem jeví situace, pokud jde o posouzení, zda vyhláška v napadených ustanoveních § 3 odst. 2 a § 4 odst. 2 překročila zákonné zmocnění dle § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., a ocitla se tak svou regulací mimo zákon, fakticky ho doplňujíc či vykládajíc, a zda svou úpravou neporušila ústavní princip výhrady zákona.

28. Zmocňovací ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., zní: „Ministerstvo stanoví vyhláškou podrobnosti o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně.“

29. Ustanovení § 3 odst. 2 dotčené vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky č. 101/2015 Sb., zní: „Úřední hodiny každé provozovny musí být stanoveny tak, aby insolvenční správce v každé provozovně zajišťoval činnosti podle § 4. Úřední hodiny žádné provozovny nesmí být zároveň stanoveny na pracovní den, kdy insolvenční správce nebo ohlášený společník, je-li insolvenčním správcem veřejná obchodní společnost, pravidelně zajišťuje činnost v sídle insolvenčního správce.“

30. Ustanovení § 4 odst. 2 dotčené vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění vyhlášky č. 101/2015 Sb., zní: „Je-li insolvenční správce určen v insolvenčním řízení postupem podle § 25 insolvenčního zákona, je insolvenční správce nebo ohlášený společník, je-li insolvenčním správcem veřejná obchodní

společnost, povinen svou nepřetržitou fyzickou přítomností v provozovně po celou dobu úředních hodin zajišťovat alespoň v provozovně umístěné v obvodu soudu rozhodného pro určení, a nemá-li takovou provozovnu, v nejbližší provozovně, činnosti bezprostředně související s tímto insolvenčním řízením, a to zejména

- a) shromažďování podkladů pro insolvenční řízení,
- b) umožnění účastníkům insolvenčního řízení nahlédnout do seznamu přihlášených pohledávek a do dokladů, na jejichž základě byl sestaven,
- c) jednání s dlužníkem.“

31. Z doslovné dikce zmocňovacího ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., je zřejmé, že zákonodárce povolal Ministerstvo spravedlnosti toliko k úpravě podrobností týkajících se úředních hodin provozovny, označování sídla a provozovny a činností, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně. Klíčovým k posouzení ústavní konformity výše uvedených ustanovení vyhlášky se jeví výklad pojmu „podrobnosti“ obsaženého ve zmocňovacím ustanovení v kontextu smyslu a účelu celého zmocňovacího ustanovení i předmětné zákonné úpravy. Zatímco navrhovatelé jsou názoru, že tento pojem neumožňuje ministerstvu přijmout úpravu regulující konkrétní způsob výkonu činností ze strany insolvenčního správce, jež musí být v provozně zajištěny, a to s odkazem na nepřipustný extenzivní výklad zmocňovacích ustanovení a rozpor se smyslem a účelem zákona, ministerstvo je přesvědčeno, že z ustanovení § 36 i obecně z celého insolvenčního zákona zcela jasně bez dalšího vyplývá povinnost osobní přítomnosti insolvenčního správce v provozovně, a i proto nejde o uložení povinnosti nad rámec zákona.

32. Ústavní soud se již k požadavkům kladeným na zmocňovací ustanovení zákonů a jejich charakter v minulosti vyjádřil, a sice tak, že „při respektování dělby moci (restriktivní výklad zákonného zmocnění) a principu právní jistoty je (a má být) zmocnění pro vydání právního předpisu natolik přesné a konkrétní co do svého rozsahu, obsahu a účelu, že ministerstvo či jiný správní orgán nemá možnost se od zákonných limitů odchýlit, a uplatnit tak např. svou vlastní právní (politickou) vůli vzdor Parlamentu. Takový požadavek na zákonné zmocnění, aby co nej přesněji vymezovalo obsah, účel a rozsah úpravy, lze dovodit z principu předvídatelnosti práva založeného na čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. např. náleze ze dne 12. března 2008 sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.)]. Nerespektování některého ze tří prvků zmocňovací normy vede k závěru o nedostatku zákonného zmocnění k vydání prováděcího předpisu“ [bod 60 písm. b) nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/07 ze dne 9. 2. 2010 (N 20/56 SbNU 207; 66/2010 Sb.)].

33. Výraz „podrobnosti“ v tomto ohledu sám o sobě nepatří k nejvýstižnějším a existuje tu nikoli nevýznamný rozdíl mezi jeho používáním v aktech ústavního pořádku (srov. kupř. čl. 25 odst. 1, čl. 32 odst. 6 Listiny aj.) a ve zmocňovacích ustanoveních obyčejných zákonů pro účely odvozené právotvorby. V prvně uvedeném případě není zákonodárce, *inter alia*, limitován taxativním výčtem blíže specifikovaných prvků tvořících předmět zákonné úpravy. Ani ve druhém případě neznamená jeho použití ve zmocňovacích ustanoveních adresovaných orgánům moci výkonné bez dalšího nepřesnost, nekonkrétnost a v posledku nedostatek zákonného zmocnění jako takového. Je však třeba jej vždy vykládat v úzké vazbě na konkrétní, zákonodárcem zamýšlený a předvídaný předmět podzákonných předpisů, ať už je pojat do samotného textu zmocňovací normy, anebo vyplývá ze zákonné úpravy, jež se ke zmocnění váže. Přitom taková vazba mezi zmocněním a konkrétní zákonnou úpravou tu z povahy věci vždy existovat musí, aby takové zmocnění dostalo výše nastíněným požadavkům.

34. Již z textu předmětného zmocňovacího ustanovení § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., je patrné, že Ministerstvo spravedlnosti smí v jeho rámci upravit jen podrobnosti mající bezprostřední vztah k otázkám úředních hodin provozovny, označování sídla a provozovny insolvenčního správce a činnosti, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně. Vycházejí pak pouze z dikce zmocňovací normy, bylo by možno dospět k závěru, že i úprava způsobu, jakou mají být tyto činnosti zajišťovány, a nikoli jen specifikace těchto činností v provozovnách, náleží Ministerstvu spravedlnosti. Nicméně nelze vyjít izolovaně jen z textu zákonného zmocnění. Zohlednit je třeba také smysl a účel zákonné úpravy, která je se zmocněním spojena. Pro zhodnocení, zda stanovení nepřetržité fyzické přítomnosti insolvenčního správce po celou dobu úředních hodin provozovny (ne)vybočilo z daného zákonného zmocnění, je zapotřebí přihlédnout též ke smyslu a účelu provozoven, jak je zákonodárce vystihl, jakož i k povaze činností vykonávaných insolvenčním správcem.

35. Ministerstvo je v prvé řadě přesvědčeno, že z ustanovení § 36 (odst. 1) insolvenčního zákona, jakož i z tohoto zákona jako celku bezpochyby vyplývá povinnost osobní přítomnosti insolvenčního správce v provozovně. Ústavní soud tomuto závěru nemůže přisvědčit. Ustanovení § 36 odst. 1 insolvenčního zákona jen stanoví, že insolvenční správce je povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí a vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Společnému zájmu věřitelů je povinen dát při výkonu funkce přednost před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob. O osobním výkonu funkce ve smyslu provádění veškerých úkonů výhradně sebou samým insolvenční zákon v citovaném ustanovení, ale ani jinde

nepojednává a bylo by poněkud v rozporu se smyslem a účelem insolvenčního řízení a posláním insolvenčního správce, kdyby tomu tak i bylo. Naopak, jak i tvrdí navrhovatelé, zákon výslovně počítá s výkonem práce zaměstnanci u insolvenčního správce (srov. § 23, § 37 odst. 2 a § 40 odst. 3 insolvenčního zákona). Zvláště pak uvedená ustanovení § 37 odst. 2 a § 40 odst. 3 tohoto předpisu zřetelně akcentují skutečnost, že insolvenční správce může užít jiných osob k plnění svých úkolů (kupř. zastupování správce v soudních řízeních apod.), nevyžaduje-li zákon, aby v určitých případech provedl daný úkon osobně.

36. Ani ze zákona o insolvenčních správcích nevyplývá žádný požadavek osobního výkonu funkce insolvenčního správce. Užívá-li pak zákonodárce v tomto zákoně slovní obrat „skutečně vykonává činnost“ (ustanovení § 5a odst. 1 a 4), není možno jej vykládat tak, že se jím rozumí osobní výkon činnosti samotným správcem, nýbrž že je ve svém sídle či provozovně fakticky činný, byť jsou konkrétní činnosti zajišťovány jeho zaměstnanci nebo jinými pověřenými, zmocněnými osobami. Ostatně i samotné zákonné zmocnění v § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., jednoznačně hovoří toliko o povinnosti „zajistit“ realizaci činnosti v provozovnách, a nikoli o povinnosti je osobně vykonávat. Již odsud je zřejmé, že založením povinné přítomnosti samotných správců v provozovnách se vyhláška v rozporovaných ustanoveních ocitá v prostoru mimo zákon (*praeter legem*), resp. schází zde zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard.

37. Jestliže Ústavní soud shledal protiústavním stanovení povinnosti „nepřetržité fyzické přítomnosti“ po celou dobu úředních hodin, pozbylo tím smysl i ustanovení § 3 odst. 2 věty druhé napadené vyhlášky. Toto ustanovení ve spojení s povinností fyzické přítomnosti mělo zajistit, aby insolvenční správce mohl mít nejvíce jedno sídlo a čtyři provozovny. Takové omezení je však v rozporu se zákonem o insolvenčních správcích. Tento zákon v ustanovení § 5a odst. 5 stanoví, že svoji činnost může insolvenční správce vykonávat i ve více provozovnách, pokud k nim insolvenční správce má vlastnické nebo užívací právo. V obvodu jednoho okresního soudu může mít insolvenční správce pouze jednu provozovnu, přičemž v obvodu jednoho krajského soudu může mít více provozoven; tento počet přitom není zákonem omezen. Jediné omezení tak představuje počet okresních soudů zřízených v obvodu krajského soudu. A právě tento zákonodárcem nastavený limit zmíněné ustanovení vyhlášky snižuje. Ustanovení § 3 odst. 1 napadené vyhlášky stanoví, že provozovna musí být pro veřejnost otevřena „alespoň šest hodin denně, a to pravidelně alespoň jeden den v týdnu“. Vzhledem k tomu, že nutnost být fyzicky přítomen v provozovně po dobu úředních hodin dopadá na insolvenčního správce v rozsahu 6 hodin týdně v jedné provozovně, a to vždy v rozmezí od 7:00 do 18:00 hodin

bez možnosti překryvu s dobou, kdy se má insolvenční správce zdržovat ve svém sídle, je zcela zřejmé, že žádný insolvenční správce nyní nemůže reálně zřídít více než čtyři provozovny, má-li vyhovět podmínkám nastaveným vyhláškou. Tento počet je o poznání nižší než počet okresních soudů v České republice. Ústavní soud proto nemohl dospět k jinému závěru, než že vyhláška stanovením povinnosti nepřetržité fyzické přítomnosti insolvenčního správce v provozovně vybočila z mezí zákonného zmocnění § 5a odst. 8 zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění zákona č. 294/2013 Sb., vstoupila do prostoru regulovaného zákonem a zasáhla do vůle zákonodárce, jejímž odrazem je příslušná zákonná úprava zřizování provozoven insolvenčním správcem. Takový postup je tudíž neslučitelný s čl. 79 odst. 3 Ústavy.

38. Jakkoli Ústavní soud nemíní rozporovat tvrzení Ministerstva spravedlnosti o tom, že ze strany některých insolvenčních správců docházelo ke zřizování fiktivních provozoven, nelze přehlédnout, že přijaté opatření v podobě napadených ustanovení vyhlášky postihuje bez jakéhokoli rozlišení všechny insolvenční správce, kteří zřídili větší počet provozoven. Tedy i ty, jejichž provozovny fakticky existovaly a skutečně fungovaly. Jakkoli si asi sotva lze představit, že by insolvenční správce dokázal efektivně zřídít provozovnu v obvodu každého okresního soudu v České republice, neznamená to, že lze bez dalšího mantinely nastavené zákonodárcem modifikovat, byť i takto nepřímou. Ústavní soud naopak souhlasí s míněním navrhovatelů, kteří poukázali na to, že přijetím vyhlášky č. 101/2015 Sb. došlo též k zásahu do práva na podnikání ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny, neboť v intencích zákona o insolvenčních správcích a souvisejících předpisů je jen na insolvenčních správcích, aby sami uplatnili své schopnosti a dovednosti a zhodnotili své ekonomické možnosti. Právě tyto jejich možnosti jsou vlastně tím zásadním a, dlužno říci, přirozeným (neumělým) omezujícím faktorem pro zřizování nadměrného počtu provozoven. Skutečnost, že v některých případech může jít o provozovny fiktivní, je ovšem záležitostí zcela jinou a postih takových insolvenčních správců bude v případě takového zjištění nepochybně namístě. Zde přitom platí výhrada zákona, poněvadž podmínky a omezení pro výkon činnosti insolvenčního správce může stanovit jen zákon (čl. 26 odst. 2 Listiny). Zákonodárce tyto podmínky v insolvenčním zákoně a zákoně o insolvenčních správcích pro dotčenou oblast zřizování provozoven nastavil, avšak Ministerstvo spravedlnosti, jak je z výše uvedeného patrné, nezmocnil k jejich dalšímu přetváření.

39. Napadená vyhláška výslovně ukládá insolvenčním správcům povinnost nepřetržitě fyzické přítomnosti na určitém místě – v provozovně. Taková povinnost by však mohla být uložena pouze na základě zákona a v jeho mezích (čl. 4 odst. 1 Listiny). Ministerstvo spravedlnosti tak nejen

stanoví podmínky a omezení podnikání, ale bez zákonného zmocnění ukládá insolvenčním správcům i povinnost.

40. Vyhláška se tedy v části napadených ustanovení pohybuje mimo hranice zákona a již tento důvod sám o sobě postačuje k jejich derogaci. Za daných okolností se tedy Ústavní soud již nezabýval dalšími argumenty, které účastníci řízení ve svých podáních vznesli. Vzhledem k tomu, že některá z napadených ustanovení vyhlášky jsou v rozporu s čl. 79 odst. 3 Ústavy, čl. 4 odst. 1 a čl. 26 odst. 1 Listiny, vyhověl Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., předmětnému návrhu a tato ustanovení zrušil. Ve zbývajících částech návrh jako nedůvodný zamítl (§ 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

Č. 27

K soudnímu přezkumu nezbytnosti a přiměřenosti místního šetření prováděného Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže

K právu na respektování rodinného a soukromého života

Nezbytnost a přiměřenost místního šetření prováděného Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže podle zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, musí být zkoumány alespoň následně v řízení před správními soudy. Nestane-li se tak, jedná se o porušení práva na respektování soukromého a rodinného života chráněného čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 9. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 4397/12 ve věci ústavních stížností 1. DELTA PEKÁRNÝ, a. s., se sídlem v Brně, Bohunická 24/519, 2. OK REST, a. s., se sídlem v Brně, Bohunická 24/519, zastoupených JUDr. Pavlem Dejelem, LL.M., Ph.D., advokátem, se sídlem Jungmannova 24, 110 00 Praha 1, a 3. PENAM, a. s., se sídlem Cejl 38, 602 00 Brno, zastoupené JUDr. Sylvíí Sobolovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Jungmannova 24, 110 00 Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 5 Afs 69/2012-240 ze dne 16. 12. 2013, kterým byly pro nepřípustnost odmítnuty kasační stížnosti stěžovatelek, rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 62 Af 71/2012-831 ze dne 20. 9. 2012, jímž bylo rozhodnuto o žalobách stěžovatelek proti rozkladovému rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže o porušení zákazu jednání ve vzájemné shodě při určování cen, a rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 5 Afs 7/2011-619 ze dne 29. 3. 2012, jímž bylo zrušeno rozhodnutí Krajského soudu v Brně a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudky Nejvyššího správního soudu č. j. 5 Afs 7/2011-619 ze dne 29. 3. 2012 a č. j. 5 Afs 69/2012-240 ze dne 16. 12. 2013 a rozsudkem

Krajského soudu v Brně č. j. 62 Af 71/2012-831 ze dne 20. 9. 2012 bylo porušeno právo stěžovatelek na respektování soukromého a rodinného života chráněné čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tyto rozsudky se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnými ústavními stížnostmi, které i v ostatním splňují podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelky domáhají zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 1, čl. 2 odst. 2, čl. 3, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 a 6 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Úvodem je třeba předeslat, že původně se stěžovatelky domáhaly kasace napadených soudních rozhodnutí každá po dvou samostatných ústavních stížnostech. Usnesením Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4397/12 ze dne 15. 4. 2014 byly všechny ústavní stížnosti spojeny ke společnému řízení, vedenému nadále pod sp. zn. IV. ÚS 4397/12, a to s odůvodněním, že všechny vyjmenované ústavní stížnosti týchž účastníků (navíc zastoupených advokáty z jedné advokátní kanceláře) směřují proti totožným rozhodnutím správních soudů, přičemž jedinou odlišností je, že ústavní stížnost třetí stěžovatelky, evidovaná pod sp. zn. I. ÚS 752/14, nenavrhuje, oproti ústavním stížnostem evidovaným pod sp. zn. III. ÚS 596/14 a IV. ÚS 606/14, zrušit výrok V rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013 č. j. 5 Afs 69/2012-240, který řeší otázku náhrady nákladů řízení o kasační stížnosti a nedotýká se třetí stěžovatelky.

II.

II. a

3. Ústavní stížností, zaevidovanou pod sp. zn. IV. ÚS 4397/12, se první stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012, jakož i zrušení výroků II, III a IV v záhlaví uvedeného rozsudku Krajského soudu v Brně.

4. První stěžovatelka nejprve argumentovala ve prospěch přípustnosti ústavní stížnosti v části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012, jímž bylo původní rozhodnutí Krajského soudu v Brně ve věci zrušeno a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení. První stěžovatelka uvedla, že byla-li by její ústavní stížnost proti ostatním rozhodnutím úspěšná, Krajský soud v Brně by byl i nadále vázán

protiústavními právními názory vyslovenými v původním kasačním rozsudku Nejvyššího správního soudu, což první stěžovatelka z hlediska práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny označila za zcela nepřijatelný procesní stav, přičemž poukázala na judikaturu Ústavního soudu, z níž dle jejího názoru plyne možnost dosáhnout zrušení i kasačního rozhodnutí vydaného v předmětném soudním řízení.

5. Co do merita věci první stěžovatelka namítla, že Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (dále též „Úřad“) dovedl protiprávní jednání stěžovatelky na základě pouhých spekulací a nepodložených dohadů, aniž by své závěry podložil jakýmkoliv důkazy prokazujícími spáchání předmětného správního deliktu stěžovatelkou. Tím, že Krajský soud v Brně a Nejvyšší správní soud takové rozhodování Úřadu aprobovaly, zasáhly významně do jejich ústavně zaručených práv. První stěžovatelka konkrétně namítla, že v rozhodnutí Úřadu absentují všechny znaky skutkové podstaty deliktu jednání soutěžitelů ve vzájemné shodě, jak je vymezen v zákoně č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů. Dle jejího názoru nebyl především prokázán a) kvalifikovaný kontakt mezi soutěžiteli. Úřad takové kontakty neprokázal, neuvedl, co bylo jejich obsahem, resp. k výměně jakých informací zde mělo dojít, ani z čeho dovořil, že k těmto neprokázaným kontaktům došlo nejpozději dne 18. 9. 2003. Dále nebyl prokázán b) projev koordinace na trhu a příčinná souvislost, kdy Úřad závěr o spáchání správního deliktu postavil výlučně na základě skutečnosti, že stěžovatelka odeslala oznámení o zvýšení cen (stejně jako řada dalších soutěžitelů) ve stejný den jako OK REST a PENAM, že v tomto oznámení uvedla (opět stejně jako řada dalších soutěžitelů) shodné důvody pro zvýšení cen jako OK REST a PENAM a že v tomto oznámení údajně uvedla, že pokud nebude jejímu návrhu na zvýšení cen vyhověno, bude nucena dodávky svého zboží ukončit, což však není pravda, jak dle první stěžovatelky výmluvně dosvědčuje samotný text předmětného oznámení. Konečně nebyl prokázán c) vliv jednání ve vzájemné shodě na hospodářskou soutěž, neboť Úřad neprokázal, že by jakékoliv potenciální (neprokázané) kontakty stěžovatelky s jinými soutěžiteli mohly mít skutečně negativní vliv na hospodářskou soutěž na relevantním trhu a že by se ceny pečiva byly vyvíjely při absenci této (neprokázané) dohody v rozhodné době jinak.

6. První stěžovatelka dále uvedla, že její jednání nemohlo mít ani potenciálně jakýkoliv protisoutěžní efekt již vzhledem k tomu, že bylo vedeno objektivní situací na relevantních trzích a že se jednalo o jednání ryze racionální a logické, navíc srovnatelné s jednáním většiny soutěžitelů podnikajících v rozhodné době na relevantním trhu. První stěžovatelka v této souvislosti vyzdvihla, že byla usvědčena spolu s ostatními stěžovatelkami

z deliktu na základě zcela nepostačujících důkazů, a tím i v příkrém rozporu se zásadou *in dubio pro reo*.

7. První stěžovatelka dále namítla nezákonnost místních šetření provedených Úřadem za účelem shromáždění důkazů o údajném sladěném postupu všech stěžovatelek, protože tato byla provedena bez předchozího souhlasu nezávislého soudu. Rozsah místních šetření nebyl předem Úřadem nijak vymezen a stěžovatelce ani ostatním účastníkům řízení nebyly ze strany Úřadu sděleny žádné okolnosti, které by svědčily o existenci důvodného podezření ze spáchání správního deliktu. S odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“ či „Soud“) i Ústavního soudu první stěžovatelka uvedla, že nezávislým a nestranným orgánem, který jako jediný může rozhodovat o vydání příkazu k prohlídce obydlí či jiných prostor (tj. i prohlídce prostor užívaných právnickou osobou k podnikání) tak, aby byly naplněny maximy plynoucí z ústavního pořádku České republiky a Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“), je pouze takový orgán, jehož členové disponují nezávislostí a nestranností při svém rozhodování, čemuž Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a toliko jím prováděná místní šetření nemůžou dostat. První stěžovatelka tak v této souvislosti namítla procesní nepoužitelnost důkazů nashromážděných v souvislosti s provedenými místními šetřeními.

8. První stěžovatelka dále správním soudům vytkla porušení práva na zohlednění pozdější příznivější právní úpravy, neboť Krajský soud v Brně se s touto námitkou ve svém rozsudku vůbec nevypořádal. Nejvyšší správní soud k této námitce uvedl, že v posuzované věci se pozdější právní úprava mohla projevit nejvýše v tom, že by Úřad nezohlednil čl. 3 nařízení Rady (ES) č. 1/2003 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy, kdyby postihoval žalobce za jednání, které by nebylo kartelovou dohodou při aplikaci tehdejšího čl. 81 Smlouvy o založení Evropského společenství. Dle názoru první stěžovatelky je tento vývod nepodložený, poněvadž z rozhodnutí předsedy nevyplyvá, že by se Úřad v rámci posouzení jednání stěžovatelky aplikací čl. 3 nařízení Rady (ES) č. 1/2003 jakkoli zabýval. Naopak zde dle ní výslovně uvedl, že vstup České republiky do Evropských společenství nezavdává důvod vést dané řízení podle komunitárního soutěžního práva. Z komunitární judikaturní praxe přitom jednoznačně vyplývá, že by jednání stěžovatelky posuzované v předmětném řízení nebylo podle čl. 81 Smlouvy o založení Evropského společenství postižitelné.

9. V dalším se první stěžovatelka soustředila na námitku týkající se zásahu do práva na rovné zacházení, kdy Krajský soud v Brně konstatoval, že skutkové okolnosti v předmětné věci nejsou totožné se skutkovými okolnostmi posuzovanými Úřadem v jiných obdobných věcech. Dle názoru

první stěžovatelky soud popsal pouze dvě rozhodnutí, přičemž jiná zcela a neodůvodněně pominul. I u rozhodnutí, která krajský soud popsal, dle jejího mínění, vyzdvihl toliko dílčí odlišnosti, ale současně bezdůvodně odhlédl od řady podobností s projednávanou věcí. Podle názoru první stěžovatelky z toho zřetelně plyne, že vůči ní bylo postupováno diskriminačně, resp. mnohem přísněji, než se soutěžiteli v jiných, skutkově obdobných, věcech, čímž bylo zasaženo její právo na předvídatelnost rozhodování a na rovné zacházení dle čl. 1 ve spojení s čl. 36 Listiny.

10. První stěžovatelka dále namítla, že bylo zasaženo i její právo na spravedlivý proces, konkrétně právo na dvojinstančnost rozhodování před Úřadem jako součást práva na spravedlivý proces, když teprve v rozhodnutí předsedy rozšířil Úřad posuzované jednání o dobu od 18. 9. 2003 do 26. 9. 2003. Krajský soud pak dle jejího názoru nesprávně dovodil, že Úřad takto změnil pouze délku trvání jím posuzovaného deliktu a že tato změna neměla na práva stěžovatelky podstatný vliv. Dle ní však přehlédl, že Úřad ve skutečnosti nezměnil pouze dobu, kdy k jím vymezenému závadnému jednání mělo docházet, ale že jím učiněná změna souvisela se změnou celé koncepce jednání, které považoval za deliktní. V rozhodnutí předsedy Úřadu je totiž jako protiprávní posouzeno i jednání předcházející realizaci zvýšení cen, tj. jednání, které do té doby za protiprávní Úřad vůbec nepovažoval. Jestliže Úřad původně nepovažoval jednání stěžovatelky před 26. 9. 2003 za deliktní a až do doby rozhodnutí předsedy posuzoval pouze její jednání po 26. 9. 2003, nemohla se stěžovatelka v průběhu celého správního řízení ke svému jednání před 26. 9. 2003 relevantně vyjadřovat. Jestliže dospěl předseda Úřadu až v rozkladovém rozhodnutí k závěru, že orgán prvního stupně určil skutek ve výroku svého rozhodnutí nesprávně, měl prvostupňové rozhodnutí zrušit a věc vrátit správnímu orgánu prvního stupně k dalšímu řízení.

11. První stěžovatelka konečně též namítla, že Úřad posoudil jednání stěžovatelek ve výroku rozhodnutí předsedy jako tzv. hard-core kartel, tedy jako jedno z nejzávažnějších porušení hospodářské soutěže, které směřuje k dohodě o přímém nebo nepřímém určení cen. V odůvodnění rozkladového rozhodnutí však jednání stěžovatelky nebylo vždy takto kvalifikováno, když je na některých místech předseda označil pouze za jednání, které mělo směřovat toliko k dosažení zvýšení cen, tedy nikoliv k určení cen jako takových.

12. Všechny výše uvedené argumenty první stěžovatelka v dané ústavní stížnosti velmi podrobně rozvedla. Závěrem navrhla, aby Ústavní soud vyslovil porušení jejich ústavně zaručených práv a aby napadená soudní rozhodnutí zrušil.

13. Ústavní stížností, zaevidovanou pod sp. zn. III. ÚS 596/14, první stěžovatelka napadla, krom rozhodnutí napadených předchozí ústavní

stížností, též výroky I, III a V v záhlaví citovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013. V odůvodnění k tomu uvedla, že kasační stížnost proti výrokům II, III a IV rozsudku krajského soudu pokládala za nepřipustnou s ohledem na ustanovení § 104 odst. 3 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též „s. ř. s.“), podle kterého je kasační stížnost nepřipustná proti rozhodnutí, jímž soud rozhodl znovu poté, kdy jeho původní rozhodnutí bylo zrušeno Nejvyšším správním soudem. I přesto první stěžovatelka dle svých slov z opatrnosti kasační stížnost proti rozsudku krajského soudu podala, nicméně jak vyplývá z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013, byla tato její kasační stížnost podle jejího očekávání skutečně s odkazem na § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. odmítnuta. První stěžovatelka proto navrhla spojit obě ústavní stížnosti ke společnému řízení. Jinak její argumentace zůstala zcela identická jako v její předchozí ústavní stížnosti.

II. b

14. Ústavní stížností, zaevidovanou pod sp. zn. IV. ÚS 4408/12, se druhá stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012, jakož i zrušení výroků II, III a IV v záhlaví uvedeného rozsudku Krajského soudu v Brně. Argumentace obsažená v této ústavní stížnosti je prakticky zcela shodná s argumentací první stěžovatelky v jejích ústavních stížnostech (odlišnosti se podávají v dílčích podrobnostech, pokud jde o tvrzený deficit usvědčujících důkazů), a proto lze co do rekapitulace stížních námitek druhé stěžovatelky odkázat na argumenty předestřené první stěžovatelkou.

15. Ústavní stížností, zaevidovanou pod sp. zn. IV. ÚS 606/14, druhá stěžovatelka napadla, krom rozhodnutí napadených její předchozí ústavní stížností, též výroky I, III a V v záhlaví citovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013, jinak zůstala její argumentace totožná.

II. c

16. Ústavní stížností, zaevidovanou pod sp. zn. I. ÚS 4411/12, se třetí stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označeného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012, jakož i zrušení výroků II, III a IV v záhlaví uvedeného rozsudku Krajského soudu v Brně. Argumentace obsažená v této ústavní stížnosti je opět – co do svých nosných důvodů – shodná s argumentací první, resp. druhé stěžovatelky obsaženou v jejích ústavních stížnostech, a proto lze co do rekapitulace stížních námitek třetí stěžovatelky odkázat na výhrady předestřené první a druhou stěžovatelkou.

17. Konečně pak ústavní stížností, zaevidovanou pod sp. zn. IV. ÚS 606/14, třetí stěžovatelka napadla, krom rozhodnutí napadených její

předchozí ústavní stížností, též výroky I a III v záhlaví citovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013, jinak zůstala její argumentace totožná.

II. d

18. Všechny stěžovatelky podáními ze dne 8. 10. 2014 a 18. 11. 2014 doplnily své ústavní stížnosti o argumentaci vztahující se k rozsudku Evropského soudu pro lidská práva *Delta Pekárny, a. s., proti České republice* ze dne 2. 10. 2014, č. stížnosti 97/11, v němž Evropský soud pro lidská práva dle nich shledal, že šetření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže v obchodních prostorech první stěžovatelky vedlo k porušení jejího práva na respektování obydli a korespondence zakotveného v čl. 8 Úmluvy. Stěžovatelky v této souvislosti uvedly, že nezákonnost místního šetření provedeného u první stěžovatelky, a tím i nezákonnost šetření provedených u dalších stěžovatelek, měla za následek i nezákonnost důkazů, které byly v jejich rámci Úřadem získány a následně využity v řízení vedeném se stěžovatelkami. Konstatoval-li pak sám ESLP, že byla místní šetření provedená Úřadem podle § 21 odst. 4 zákona o ochraně hospodářské soutěže v rozporu s čl. 8 Úmluvy, jedná se o zásadní vadu řízení, která činí veškeré důkazy získané v rámci takto provedených místních šetření nepoužitelnými. Dle stěžovatelek je zřejmé, že spáchání správního deliktu stěžovatelkou a uložení mnohamilionové pokuty bylo postaveno prakticky výlučně na důkazech získaných v průběhu místních šetření provedených u stěžovatelky.

19. Stěžovatelky v této souvislosti odkázaly na ustálenou judikaturu Ústavního soudu [příkladmo uvedly rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003 sp. zn. III. ÚS 623/2000 (N 69/30 SbNU 163)], dle které opírá-li se závěr o vině o zmíněné nezákonné důkazy jakožto o důkazy nikoliv jen podpůrné, vedlejší, znamenají jejich nezákonnost i nespravedlivost procesu, tudíž i jeho neústavnost. Protiústavností byly dle stěžovatelek stíženy i následné rozsudky správních soudů, které uvedené pochybení Úřadu nenapravily a jím vydaná správní rozhodnutí jako správná aprobovaly. Vzhledem k tomu, že závěry Úřadu nemohly obstát ani na základě všech v řízení provedených důkazů, nemohou tím spíše obstát bez použití valné většiny z nich, tedy těch, které byly získány nezákonně. Vyslovením viny stěžovatelek prakticky výlučně na základě nezákonně získaných důkazů a následným soudním aprobováním tohoto nezákonného postupu Úřad a soudy přezkoumávající jeho rozhodnutí dle jejich názoru zasáhly zásadním způsobem do jejich ústavně zaručených práv, a rozhodnutí napadená ústavními stížnostmi tedy nemohou vůbec obstát.

III.

20. Ústavní soud si k projednání věci vyžádal spis Krajského soudu v Brně vedený pod sp. zn. 62 Af 71/2012, z něhož zjistil následující skutečnosti.

21. Stěžovatelky se správní žalobou, podanou ke Krajskému soudu v Brně, domáhaly zrušení rozkladového rozhodnutí předsedy Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ze dne 2. 2. 2009 č. j. ÚOHS-R 20, 21, 22/2004-1249/2009/310/ADr. Tímto rozhodnutím bylo změněno prvostupňové rozhodnutí Úřadu ze dne 19. 3. 2004 č. j. S 233/03-2050/04-ORP tak, že deklarovalo u všech stěžovatelek porušení zákazu jednání ve vzájemné shodě při určování cen čerstvého běžného pečiva, chleba a čerstvého cukrářského pečiva stanoveného v ustanovení § 3 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o ochraně hospodářské soutěže, v rozhodném znění. Dále deklarovalo u druhé a třetí stěžovatelky i porušení zákazu jednání ve vzájemné shodě při určování cen trvanlivého sladkého pečiva, to vše v období od 18. 9. 2003 do 12. 11. 2003. Dále bylo rozkladovým rozhodnutím předsedy Úřadu změněno taktéž prvostupňové rozhodnutí Úřadu ze dne 18. 7. 2005 č. j. S 233/03-4350/05-OOHS, a to tak, že ve smyslu § 22 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže byla stanovena pokuta první stěžovatelce ve výši 24 800 000 Kč, druhé stěžovatelce ve výši 14 800 000 Kč a třetí stěžovatelce ve výši 13 200 000 Kč.

22. Napadeným rozsudkem Krajský soud v Brně zrušil uvedené rozkladové rozhodnutí předsedy Úřadu v části týkající se porušení zákazu jednání ve vzájemné shodě při určování cen trvanlivého sladkého pečiva a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Ve zbytku žaloby stěžovatelek zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Krajský soud takto rozhodl znovu poté, co byl jeho původní rozsudek ze dne 21. 10. 2010 č. j. 62 Ca 16/2009-375 zrušen rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012 č. j. 5 Afs 7/2011-619. Důvodem kasace předcházejícího soudního rozhodnutí byl nesouhlas kasačního soudu s posouzením rozhodného období dle ustanovení § 22 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže Úřadem a se závěry, které v tomto smyslu učinil krajský soud (zda je pro správní orgán při výpočtu pokuty určující účetní období před vydáním rozhodnutí v prvním stupni, anebo naopak před vydáním pravomocného rozhodnutí ve věci).

23. Rozsudek krajského soudu napadly všechny stěžovatelky včasnými kasačními stížnostmi, které Nejvyšší správní soud vředu citovaným rozsudkem ze dne 16. 12. 2013 jako nepřipustné odmítl, a to s odkazem na ustanovení § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s., podle něhož je kasační stížnost nepřipustná proti rozhodnutí, jímž soud rozhodl znovu poté, kdy jeho původní rozhodnutí bylo zrušeno kasačním soudem, což neplatí jen tehdy, je-li jako kasační důvod uplatněna námitka, že se soud neřídil závazným právním názorem Nejvyššího správního soudu; k takové situaci ovšem dle

Nejvyššího správního soudu nedošlo. Nejvyšší správní soud současně rozhodl též o kasační stížnosti podané Úřadem tak, že ji dle § 110 odst. 1 *in fine* s. ř. s. jako nedůvodnou zamítl.

IV.

IV. a

24. Nejvyšší správní soud se jako účastník řízení k projednáváním ústavním stížnostem vyjádřil tak, že ve svém zrušujícím rozsudku věcně vypořádal veškeré kasační námitky stěžovatelek, a proto si v tomto směru dovoluje odkázat na podrobné odůvodnění citovaného rozsudku. Dle názoru Nejvyššího správního soudu jeho postupem nebyla porušena ústavně garantovaná práva stěžovatelek, jichž se v ústavních stížnostech dovolávají.

IV. b

25. Krajský soud v Brně se k ústavním stížnostem rovněž vyjádřil. Uvedl, že stěžovatelky se na Ústavní soud obrací prakticky s obdobnými argumenty, s jakými neuspěly v řízení před Krajským soudem v Brně (ve věci sp. zn. 62 Af 71/2012) a v řízení před Nejvyšším správním soudem (ve věci sp. zn. 5 Afs 7/2011). Pouze zčásti opakují a zčásti doplňují jejich ústavněprávní rozměr. Ve většině svých argumentů dle krajského soudu se závěry obou soudů polemizují, a to věcně obdobnou argumentací, s jakou předtím neuspěly. To vše za situace, kdy od vydání rozsudků obou soudů dle přesvědčení krajského soudu nenastaly okolnosti (jež by plynuly z jakéhokoli vývoje judikatury, a to jak unijní, tak české vnitrostátní, či z vývoje doktríny soutěžního práva). Krajský soud v Brně tedy nemá důvod přehodnocovat své závěry, jak je prezentoval v rozsudku ze dne 20. 9. 2012 č. j. 62 Af 71/2012-831.

26. Odlišně lze dle krajského soudu nahlížet toliko na stav vázící se k argumentaci stěžovatelek, podle níž Úřad pro ochranu hospodářské soutěže opřel své rozhodnutí o důkazní prostředky, které získal nezákonným způsobem, a tedy k nim nemělo být vůbec přihlíženo. Krajský soud podrobně ozřejmil důvody, na jejichž základě se s touto otázkou v napadeném rozsudku vypořádal a proč. Připustil však, že v mezidobí od jeho vydání „mohlo dojít k dalšímu vývoji názorového trendu, který rozhodnutí ESLP ve věci *Société Colas Est a jiní proti Francii* mohlo naznačovat, a to vydáním rozsudku ESLP ze dne 2. 10. 2014 ve věci *DELTA PEKÁRNÝ proti České republice* (stížnost č. 97/11), jak na něj stěžovatel v doplnění ústavní stížnosti upozorňuje“. Krajskému soudu v Brně se tedy dle jeho slov ze všech stěžovatelkami Ústavnímu soudu předestřených otázek jeví jako sporná jediná ta, jež souvisí s argumentací, podle níž Úřad opřel své rozhodnutí o důkazní prostředky, které získal nezákonným způsobem, a tedy k nim nemělo

být vůbec přihlíženo. Význam odpovědi Ústavního soudu na tuto otázku bude dle krajského soudu „zřejmě dalekosáhlý“.

IV. c

27. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže uvedl, že řada námitek, které stěžovatelky uvádějí ve svých ústavních stížnostech, je obsahově totožná s námitkami, jež byly podrobně vypořádány oběma soudy v jejich rozhodnutích. Úřad se plně ztotožňuje s tím, jak se s námitkami stěžovatelek správní soudy ve svých rozsudcích vypořádaly, a nynější námitky stěžovatelek považuje za nedůvodné. Úřad však pokládá za nezbytné vyjádřit se zejména k možným dopadům rozsudku ESLP na projednávanou věc. Úřad je dle svých slov v otázce použitelnosti důkazů získaných při prohlídce v obchodních prostorách společnosti DELTA PEKÁRNÝ, a. s., (dále též jen „Delta“) opačného názoru.

28. Podle názoru Úřadu je třeba rozsudek ESLP vykládat tak, že dovo-
dil porušení čl. 8 Úmluvy právě z důvodu absence možnosti domáhat se
řádné soudní ochrany spočívající v přezkumu přiměřenosti zásahu do prá-
va na ochranu obydli. Nikoliv však z toho důvodu, že by samotná prohlídka
obchodních prostor spojená se zajištěním důkazního materiálu byla pro-
vedena v rozporu s čl. 8 Úmluvy proto, že nebyla nařízena vnitrostátním
soudem, resp. proto, že vyznění o zahájení řízení neobsahovalo dosta-
tečný popis relevantních skutečností. K závěru, že porušení čl. 8 Úmluvy
spočívalo toliko v tom, že se české soudy nedostatečně zabývaly okolnosti-
mi zahájení správního řízení a okolnostmi zahájení a provádění místního
šetření (především tím, zda výkon pravomoci Úřadu byl legitimní co
do vhodnosti, délky trvání a rozsahu šetření), dospěl Úřad zejména na zá-
kladě toho, že ESLP společnosti Delta nepřiznal náhradu nemajetkové
újmy, nýbrž pouze částku zčásti kompenzující vynaložené náklady řízení
(soudní výlohy). Výslovně pak ESLP nepřiznal společnosti žádnou kom-
penzaci za hmotnou újmu, za kterou společnost označila částku zaplace-
né pořádkové pokuty, která jí byla uložena za porušení povinnosti podrobit
se šetření Úřadu podle § 21 odst. 4 a 5 zákona o ochraně hospodářské
soutěže. To naznačuje, že ESLP považoval za adekvátní satisfakci pouhé
konstatování porušení práva chráněného Úmluvou, z čehož lze dovodit, že
nepovažuje za nutné učinit taková opatření, aby byl odčiněn samotný fakt
uložení pořádkové pokuty. Úřad se domnívá, že pokud ESLP neshledal po-
rušení čl. 8 Úmluvy dostatečně závažným pro přiznání náhrady nemajetko-
vé nebo hmotné újmy, lze si jen obtížně představit, že by jeho důsledkem
mohlo být vyloučení důkazů protiprávního jednání stěžovatelů, které byly
Úřadem v průběhu prohlídky získány. ESLP dle mínění Úřadu konstatuje,
že hmotná újma, kterou společnost Delta utrpěla v podobě povinnosti za-
platit pokutu, není v příčinné souvislosti se zjištěným porušením Úmluvy.

To dle něj pak opět potvrzuje, že k porušení Úmluvy došlo tím, že se soudní přezkum nezaměřil na případnou svévoli v postupu Úřadu, nikoliv tím, jak Úřad fakticky postupoval při provádění prohlídky.

29. Úřad je přesvědčen, že ESLP ve skutečnosti nezpochybnil jím provedené místní šetření jako takové, a z tohoto důvodu odmítá závěr o absolutní nepoužitelnosti veškerých důkazů získaných v rámci předmětného místního šetření. Pokud Evropský soud pro lidská práva v rozsudku poukázal na některé specifické okolnosti provedeného místního šetření, jako např. obecné vymezení účelu správního řízení v oznámení o jeho zahájení nebo nedostatečnou specifikaci dokumentů, které měl Úřad v rámci místního šetření získat, učinil tak zjevně z toho důvodu, aby podpořil svůj závěr o nezbytnosti existence účinné předběžné či následné soudní kontroly místního šetření, a nikoliv proto, že by snad tyto skutečnosti považoval za vady, které vedly k nezákonnosti a neústavnosti prohlídky v obchodních prostorách společnosti Delta. Úřad se proto domnívá, že v řízení před ESLP nebyla prokázána přímá souvislost mezi provedením místního šetření a porušením Úmluvy. Nadto je dle něj třeba uvést, že ani závěr ESLP, že se české soudy dostatečně nezabývaly přiměřeností provedeného místního šetření, nevznívá v tom smyslu, že by správní soudy zcela rezignovaly na přezkoumání legality místního šetření a postupu Úřadu při jeho provedení. Z uvedeného je prý zřejmé, že ESLP dospěl k závěru o porušení čl. 8 Úmluvy v podstatě na základě dílčích pochybení českých správních soudů, které se podle jeho mínění dostatečně nezabývaly skutečnostmi, jež Úřad vedly k provedení místního šetření a jejichž zohlednění bylo nezbytné pro řádné posouzení přiměřenosti místního šetření. Ostatně Krajský soud v Brně se ve svém rozsudku, jímž přezkoumával rozhodnutí o uložení pokuty, otázkou tvrzeného zásahu do práva dle čl. 8 Úmluvy poměrně podrobně zabýval, přičemž ale dospěl k závěru, že tento článek Úmluvy porušen nebyl.

30. Úřad se dále vyjádřil k poukazu stěžovatelek na závěry vyslovené v nález ze dne 14. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1235/09 (N 144/58 SbNU 207), ohledně nepoužitelnosti nezákonně získaných důkazů. Podobnost s kauzou stěžovatelek je tu ovšem dle Úřadu jen zdánlivá, neboť v uvedeném trestní věci řešené nálezem vyplývala povinnost odůvodnit žádost o povolení odposlechu podezřením na konkrétní trestnou činnost z díkce § 158d trestního řádu a její nesplnění bylo zjevným porušením platného a účinného vnitrostátního procesního předpisu. Zákon o ochraně hospodářské souměrnosti však obdobnou úpravu neobsahuje a ani Evropský soud pro lidská práva nevedl, že by toliko obecné vymezení účelu správního řízení a místního šetření bylo samo o sobě v rozporu s Úmluvou. Podle názoru Úřadu je možné učinit obdobné závěry i ohledně další judikatury Ústavního soudu, jež je stěžovatelkami citována v doplnění ústavních stížností. Jedná se

o odkazy na zobecňující závěry nálezů Ústavního soudu o neúčinnosti důkazů získaných v rozporu se zákonem, které však byly vydány ve skutkově i právně dosti odlišných věcech. Úřad je proto přesvědčen o tom, že závěry stěžovatelek o nepoužitelnosti a neúčinnosti důkazů získaných při místním šetření u společnosti Delta dne 19. 11. 2003, které prý vychází z chybné interpretace předmětného rozsudku ESLP a z nepřiléhavé judikatury Ústavního soudu, jsou nesprávné.

31. Nad rámec řečeného Úřad dodal, že i po případném vyloučení údajně nezákonných důkazů získaných v rámci místního šetření by bylo nutné konstatovat, že Úřad nashromáždil dostatečné množství důkazů k prokázání viny účastníků řízení. V prvním prvostupňovém rozhodnutí Úřadu ze dne 19. 3. 2004 jsou dle jeho přesvědčení vyjmenovány všechny důkazy, o které Úřad opřel své závěry o vině účastníků řízení a které považoval ve věci za relevantní. Jedná se zejména o důkazy získané v rámci předběžného šetření vyžádané Úřadem od maloobchodních prodejen, informace získané z místního šetření dne 17. 12. 2003 v hotelu Zlatá Praha, důkazy získané na základě ústního jednání s účastníky řízení dne 15. 12. 2003 a důkazy vyvozené z jimi předaných podkladů, důkazy zjištěné z výpovědí svědků a důkazy získané z ústního jednání se zástupci vybraných odběratelů pekárenských výrobků. V neposlední řadě se jednalo rovněž o důkazy získané z místního šetření ze dne 19. 11. 2003, a to z provozoven všech tří účastníků řízení. Pokud jde o důkazy získané z místního šetření ze dne 19. 11. 2003 v provozovně první stěžovatelky, prvostupňové rozhodnutí Úřadu výslovně odkazuje na jediný e-mail ze dne 17. 7. 2003 (str. 12 odůvodnění rozhodnutí). Na základě uvedeného má Úřad za to, že i po případném vyloučení důkazu z místního šetření v provozovně Delta by byl dostatek usvědčujících důkazů, na jehož základě by Úřad mohl dospět k závěru o vině všech účastníků řízení.

32. Závěrem Úřad navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti zamítl.

IV. d

33. Ústavní soud následně zaslal vyjádření účastníků řízení i Úřadu k replice stěžovatelkám, které zareagovaly obsáhlými a podrobnými replikami, v nichž zpochybnilly každý argument účastníků i Úřadu zvláště a podrobily jej kritickému hodnocení.

34. První a druhá stěžovatelka ve svých replikách zdůraznily, že s naprostou většinou jejich argumentů se ani Krajský soud v Brně, ani Nejvyšší správní soud ve svých rozhodnutích adekvátně nevypořádaly, přičemž některé zcela ignorovaly, a v tomto přístupu k argumentům stěžovatelek pokračují i nadále, neboť se k nim nevyjadřují ani ve svých vyjádřeních. Ve vztahu k vyjádření krajského soudu obě stěžovatelky uvedly, že soud se snaží ve svém vyjádření prezentovat rozsudek ESLP ve věci Delta pouze

jako „nějaké“ rozhodnutí, na které stěžovatelka ve svých ústavních stížnostech upozorňuje a které je jen výsledkem dalšího vývoje názorového trendu, k němuž snad mohlo v mezidobí dojít, a naprosto absurdně pomíjí, že uvedené rozhodnutí bylo vydáno přímo ve věci první stěžovatelky a že v něm ESLP výslovně konstatoval, že právě místní šetření provedené Úřadem v prostorách první stěžovatelky v rámci řízení, v němž byla vydána stěžovatelkou napadená rozhodnutí, bylo provedeno v rozporu s čl. 8 Úmluvy a že jeho provedením bylo zasaženo ústavně zaručené právo stěžovatelky. To, že je určitý postup v souladu s určitým právním předpisem, ovšem naprosto neznamená, že se na něj neuplatní pravidla stanovená jinými právními předpisy, zejména právními předpisy vyšší právní síly. Pokud tedy Krajský soud v Brně vyjadřuje názor, že pakliže zákon o ochraně hospodářské soutěže poskytuje Úřadu určité pravomoci, znamená to automaticky, že nelze jejich výkonem zasáhnout do ústavně zaručených práv jednotlivců, nelze tento názor v žádném případě akceptovat. Již na první pohled je dle stěžovatelek zřejmé, že soudně zcela nekontrolovatelné pravomoci Úřadu jsou z pohledu ústavně zaručených práv nepřípustné. Například argument krajského soudu, že podobnými pravomocemi disponuje i Komise Evropské unie, nemůže rozhodně obstát, poněvadž Komise na rozdíl od Úřadu vydává o provedení místního šetření rozhodnutí, které může dotčený soutěžitel předložit k přezkumu Soudnímu dvoru [čl. 20 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 1/2003]. Dle stěžovatelek je z rozsudku ESLP ve věci Delta patrné, že první stěžovatelka se nemohla proti postupu Úřadu bránit jakýmkoli procesním prostředkem. Tyto své stěžejní úvahy obě stěžovatelky ve svých replikách podrobně přiblížily.

IV. e

35. Třetí stěžovatelka ve své replice shodně s první a druhou stěžovatelkou uvedla, že k naprosté většině tvrzení třetí stěžovatelky se účastníci tohoto řízení ve svých podáních nevyjádřili. Třetí stěžovatelka především vyzdvihla, že závěry ESLP učiněné na základě rozsudku ve věci Delta je nutno vztáhnout rovněž na všechna další místní šetření provedená za shodných podmínek, jako bylo provedeno místní šetření v prostorách první stěžovatelky, a to např. i na místní šetření provedená u stěžovatelky a další stěžovatelky, protože tato šetření byla rovněž provedena na základě blíže neodůvodněného, resp. zcela shodného oznámení Úřadu o zahájení správního řízení. Ani stěžovatelka (stejně jako společnost DELTA PEKÁRNÝ, a. s.) neměla k dispozici žádné prostředky, které by mohla k přezkumu postupu Úřadu použít. Ani v jejím případě tedy nemohly být a nebyly naplněny předpoklady, za nichž by dle rozsudku ESLP ve věci Delta mohlo být zasaženo do práva zaručeného čl. 8 Úmluvy.

36. Ve vztahu k vyjádření Krajského soudu v Brně třetí stěžovatelka podotkla, že krajský soud zcela pomíjí širší souvislosti potřebné ochrany obchodních prostor soutěžitelů prostřednictvím kontroly legitimacy usku- tečných prohlídek. V prostorách soutěžitelů se dle jejího názoru odvíjí pracovní a do značné míry i od něj ne zcela oddělitelný soukromý život za- městnanců a členů orgánů soutěžitelů, resp. jeho podstatná část, a vstupo- vání do obchodních prostor je tak v mnoha ohledech zcela srovnatelné se vstupem do obydlí těchto fyzických osob. Na adresu Úřadu třetí stěžovatel- ka uvedla, že Úřad se pokouší vyložit uvedený rozsudek Evropského soudu pro lidská práva tak, že Úmluvou zaručené právo na ochranu soukromí neporušil Úřad svým místním šetřením, nýbrž správní soudy tím, že nepro- vedly řádný přezkum. To je však dle názoru třetí stěžovatelky poněkud pa- radoxní interpretace, poněvadž ESLP došel k závěru, že byl porušen čl. 8 Úmluvy, tedy právo na respektování soukromého života, nikoliv práva dle čl. 13 Úmluvy. O provedení místního šetření rozhodl a místní šetření totiž provedl Úřad, nikoliv správní soudy. Ty sice následně dle třetí stěžovatelky neprovedly účinný přezkum, to však proto, že v českém právním řádu tako- vá možnost vůbec neexistuje.

37. Ve zbytku je argumentace třetí stěžovatelky shodná s argumenta- cí první a druhé stěžovatelky, a proto na ni lze v podrobnostech přiměřeně odkázat. Závěrem třetí stěžovatelka navrhl, aby Ústavní soud jejím stíž- nostem vyhověl, jakož i přiznal jí náhradu nákladů řízení.

V.

38. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelek, Nejvyššího správní- ho soudu, Krajského soudu v Brně i Úřadu, obsah naříkaných soudních aktů, jakož i příslušný spisový materiál, přihlédl k závěrům uvedeným v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva a dospěl k následujícím zá- věrům.

V. a

39. Ústavní soud pokládá za nutné nejprve konstatovat, že ústavní stížnosti stěžovatelek vedené původně pod sp. zn. I. ÚS 752/14, sp. zn. III. ÚS 596/14 a sp. zn. IV. ÚS 606/14 směřují proti rozsudku Nejvyššího správ- ního soudu č. j. 5 Afs 69/2012-240 ze dne 16. 12. 2013, kterým tento soud odmítl kasační stížnosti všech stěžovatelek s odkazem na ustanovení § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. jako nepřipustné. Za této situace se ovšem přezkum napadeného rozsudku kasačního soudu Ústavním soudem může omezit pouze na to, zda odmítnutím tohoto opravného prostředku Nejvyšší správ- ní soud neodňal stěžovatelkám právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, tj. zda odmítnutí kasačních stížností pro jejich nepřipust- nost se zakládalo na relevantních argumentech ve vztahu k uplatněným

stížním námitkám. V této souvislosti se sluší připomenout, že Ústavní soud se již problematikou nepřipustnosti kasační stížnosti dle zmíněného zákonného ustanovení ve své judikatuře zabýval a v nálezu sp. zn. IV. ÚS 136/05 ze dne 8. 6. 2005 (N 119/37 SbNU 519) předně konstatoval, že samo o sobě ustanovení § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. „*prima facie* žádné rysy protiústavnosti nevykazuje“, a doplnil, že je však třeba interpretovat je způsobem ústavně souladným. Ústavní soud dále poukázal na to, že smyslem a účelem zákonem založené nepřipustnosti kasační stížnosti v tomto případě „je nepochybně skutečně to, aby Nejvyšší správní soud se znovu nemusel zabývat věcí, u které již jedenkrát svůj právní názor na výklad hmotného práva závazný pro nižší soud vyslovil, a to v situaci, kdy se nižší soud tímto právním názorem řídil. Podrobit takovéto rozhodnutí novému přezkumu v rámci řízení o kasační stížnosti by bylo zcela nesmyslné, neboť ve svých důsledcích by v případě připuštění nového přezkumu mohly nastat toliko dvě možné situace. Buď by totiž kasační soud setrval na svém původním právním názoru (takže by věcné projednání kasační stížnosti nemělo pro stěžovatele naprosto žádný význam), nebo by vyslovil právní názor jiný (takže by postupně rozličnými právními názory zcela rozvrátil právní jistotu a popřel princip předvídatelnosti soudních rozhodnutí)“. K tomu Ústavní soud dodal, že „vztáhnout však citované ustanovení též na případy, kdy Nejvyšší správní soud pouze vytýká nižšímu správnímu soudu procesní pochybení, resp. nedostatečně zjištěný skutkový stav (jako v posuzované věci), by ve svých důsledcích, v rozporu i s úmyslem zákonodárce mohlo vést k naprosté zbytečnosti Nejvyššího správního soudu, neboť byl-li by výklad predestinovaný v projednávané věci Nejvyšším správním soudem přípustný, mohl by tento soud v každé projednávané věci vždy prvním kasačním rozhodnutím vytknout jakoukoli (třebas i malichernou) procesní vadu a poté v druhém kasačním řízení kasační stížnost odmítnout, a tím odmítnout i věcný přezkum naříkaného rozhodnutí z pohledu aplikace hmotného práva“.

40. Podle použitého ustanovení soudního řádu správního je kasační stížnost nepřipustná proti rozhodnutí, jímž (krajský) soud rozhodl znovu poté, kdy jeho původní rozhodnutí bylo zrušeno kasačním soudem; to neplatí, je-li jako kasační důvod uplatněna námitka, že se soud neřídil závazným právním názorem Nejvyššího správního soudu. Nejvyšší správní soud v odůvodnění napadeného rozsudku ze dne 16. 12. 2013 nejprve obecně uvedl, že stěžovatel není oprávněn v opakované kasační stížnosti uplatňovat důvody, které mohl uplatnit v předchozí kasační stížnosti a o nichž mohl rozhodnout kasační soud podle § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s. již v prvním řízení o kasační stížnosti. K tomu Nejvyšší správní soud dodal, že posouzení toho, které námitky mohl stěžovatel uplatnit v první kasační stížnosti a o kterých námitkách mohl rozhodnout kasační soud již v prvním řízení,

závisí na konkrétních okolnostech případu. Ve vztahu ke kasačním stížnostem stěžovatelek pak konkretizoval, že pátý senát Nejvyššího správního soudu zrušil původní rozsudek z důvodu, že krajský soud zhodnotil posouzení rozhodného období ve smyslu § 22 odst. 2 zákona o ochraně hospodářské soutěže ze strany Úřadu způsobem, který neodpovídal posouzení a postupu vyjádřenému v napadených správních rozhodnutích. Ve zbytku posoudil námitky stěžovatelek jako nedůvodné a ztotožnil se s právním názorem krajského soudu vyjádřeným v jeho rozhodnutí. V této souvislosti kasační soud připomněl, že v probíhajícím řízení žalobci vznášejí stejnou argumentaci jako v předchozím kasačním řízení, aniž by přitom tvrdili, že se krajský soud neřídil závazným právním názorem vysloveným v rozsudku kasačního soudu. Podle Nejvyššího správního soudu ovšem není žádného důvodu, aby se opětovně zabýval námitkami, které již jednou meritorně posoudil, a to již proto, že dle ustálené judikatury k tomu ostatně ani není oprávněn, jelikož je svým právním názorem uvedeným v původním rozhodnutí vázán, přičemž příkladmo odkázal na své usnesení ze dne 8. 7. 2008 č. j. 9 Afs 59/2007-56, publikované pod č. 1723/2008 Sb. NSS. V dalším pak kasační soud odkázal na konkrétní části svého předchozího zrušujícího rozsudku (stěžovatelkami též napadeného ústavními stížnostmi), v němž se s vyjmenovanými výhradami stěžovatelek vypořádal (a jejich kasační stížnosti tehdy jako nedůvodné zamítl).

41. Ústavní soud se s pohledem Nejvyššího správního soudu na nepřipustnost opětovných kasačních stížností stěžovatelek ztotožňuje a jeho postupu nemá v ústavněprávní rovině co vytknout. Nejde totiž o situaci, kdy by Nejvyšší správní soud ve svém původním kasačním rozhodnutí krajskému soudu vytkl toliko jen procesní pochybení, resp. nedostatečně zjištěný skutkový stav, a proto i zde se uplatní právní závěry vyslovené Ústavním soudem ve vzpomínaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 136/05. Ostatně i stěžovatelky jsou ve skutečnosti přesvědčeny o procesní neúspěšnosti svých druhých kasačních stížností, když všechny shodně v prvně podaných ústavních stížnostech (tj. sp. zn. IV. ÚS 4397/12, sp. zn. IV. ÚS 4408/12 a sp. zn. I. ÚS 4411/12, jimiž byl jako rozhodnutí o posledním procesním prostředku k ochraně základního práva napaden rozsudek Krajského soudu v Brně) výslovně uvedly, že „vzhledem k ustanovení § 104 odst. 3 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů ... je totiž kasační stížnost proti výrokům II, III a IV rozsudku KS nepřipustná a byla by nutně odmítnuta [§ 46 odst. 1 písm. d) s. ř. s. ve spojení s § 104 odst. 3 písm. a) a § 120 s. ř. s.]“ (str. 3 první ústavní stížnosti první stěžovatelky). Stěžovatelky konkrétně uvedly, že jelikož se Krajský soud v Brně zabýval ve svém rozsudku týmiž otázkami, které již před ním posoudil Nejvyšší správní soud v kasačním rozsudku, přičemž se v rámci svého posouzení neodchýlil od závazných právních názorů vyslovených Nejvyšším správním

soudem, nelze uvedený případ z limitů stanovených ustanovením § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. vyjmout. Stěžovatelky tehdy odůvodnily podání ústavních stížností též obavou o zachování lhůty k podání ústavní stížnosti a s odkazem na judikaturu Ústavního soudu [konkrétně usnesení sp. zn. I. ÚS 505/12 ze dne 28. 3. 2012 a sp. zn. I. ÚS 1904/10 ze dne 19. 6. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)] podotkly, že je-li kasační stížnost proti rozsudku krajského soudu evidentně podle zákona nepřipustná, pak je nutno zákonnou šedesátidenní lhůtu, uvedenou v ustanovení § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí krajského soudu odvíjet již ode dne doručení rozhodnutí tohoto soudu, s tím, že usnesení Nejvyššího správního soudu o odmítnutí kasační stížnosti je třeba považovat za rozhodnutí, které pouze autoritativně konstatuje neexistenci práva podat tento opravný prostředek proti pravomocnému rozhodnutí krajského soudu.

42. Stěžovatelky pak ve svých prvních ústavních stížnostech uzavřely, že v situaci, kdy je v důsledku aplikace § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. kasační stížnost proti dotčeným výrokům rozsudku Krajského soudu v Brně nepřipustná, je třeba rozsudek krajského soudu v těchto výrocích nutné považovat za konečné rozhodnutí ve věci, proti kterému již neexistuje žádný opravný prostředek, a stěžovatelky tak nemají jinou možnost procesní obrany než ústavní stížnosti podat. Ústavní soud této argumentaci přisvědčuje a dodává, že následné ústavní stížnosti, tj. sp. zn. I. ÚS 752/14, sp. zn. III. ÚS 596/14 a sp. zn. IV. ÚS 606/14 směřující již i proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013 o odmítnutí druhých kasačních stížností stěžovatelek, byly zřejmě podány z důvodu procesní opatrnosti. Ostatně v této „druhé vlně“ ústavních stížností stěžovatelky opak netvrdí ani svá původní tvrzení nijak nemodifikují, ba naopak. Kupříkladu třetí stěžovatelka ve své druhé ústavní stížnosti (sp. zn. I. ÚS 752/14) výslovně uvedla, že „jak však vyplývá z Rozsudku NSS 2 [tj. rozsudku ze dne 16. 12. 2013 – pozn. Ústavního soudu], byla jeho kasační stížnost podle jeho očekávání skutečně s odkazem na § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. Nejvyšším správním soudem odmítnuta“ (str. 5).

43. Za daných okolností, kdy ani samy stěžovatelky nezpochybňují postup Nejvyššího správního soudu stran odmítnutí kasačních stížností, tak Ústavní soud nemohl dospět k závěru o porušení základních práv stěžovatelek rozsudkem kasačního soudu ze dne 16. 12. 2013. Napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2013 o odmítnutí kasačních stížností stěžovatelek pro nepřipustnost podle § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. je rozhodnutím z ústavněprávních hledisek bezpochyby správným, neboť soud vskutku nemohl podané kasační stížnosti v rozhodné době posoudit jinak. Ústavní soud zde však zvolil cestu odstranění tohoto rozsudku kasačního soudu coby důsledek kasace rozhodnutí předcházejících,

neboť sám o sobě logicky i procesně již nemůže obstát. Stejně postupuje Ústavní soud i v jiných obdobných případech, kdy byl poslední procesní prostředek odmítnut z procesních důvodů, byť i správně, ale jemu předcházející rozhodnutí byla rušena – srov. kupř. nálezy sp. zn. III. ÚS 2173/10 ze dne 10. 5. 2012 (N 99/65 SbNU 329).

44. K tomu se sluší poznamenat, že výše uvedené ústavní stížnosti sp. zn. I. ÚS 752/14, sp. zn. III. ÚS 596/14 a sp. zn. IV. ÚS 606/14 jsou v části, v níž směřují proti v záhlaví označenému rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 9. 2012, opožděně podané, neboť (vědomým) „přečerpáním“ procesních prostředků ze strany stěžovatelek došlo k naplnění jejich očekávání v tom směru, že lhůta k podání ústavních stížností proti danému rozsudku krajského soudu jim mezitím skutečně uplynula. Ústavní soud však tuto skutečnost nepromítl do výrokové části nálezu, poněvadž zatímco stěžovatelky výše citovanými novými ústavními stížnostmi „zmeškaly“ lhůtu k podání ústavních stížností proti rozporovanému rozsudku Krajského soudu v Brně, nelze přehlédnout, že tuto lhůtu mají vůči témuž rozhodnutí zachovánu v důsledku podání předchozích ústavních stížností. Protože se o všech těchto ústavních stížnostech stěžovatelek vede společné řízení dle § 112 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 63 zákona o Ústavním soudu, bylo by přinejmenším poněkud nepraktické, ne-li k pozastavení, kdyby Ústavní soud nejprve část ústavních stížností směřujících proti předmětnému rozsudku krajského soudu jako opožděně podané výrokom formálně odmítl, aby posléze (anebo v opačném pořadí) tentýž akt moci soudní zrušil, tentokráte na základě jiných ústavních stížností. K tomu by nutně došlo tehdy, kdyby o ústavních stížnostech nevedl Ústavní soud společné řízení, ale každou z nich vyřizoval samostatným rozhodnutím; je zjevné, že ústavní stížnosti zaevidované pod sp. zn. III. ÚS 596/14, sp. zn. I. ÚS 752/14 a sp. zn. IV. ÚS 606/14 by musely být nutně odmítnuty zčásti jako návrhy opožděně podané, zčásti jako návrhy zjevně neopodstatněné.

V. b

45. V dalším se Ústavní soud zaměřil na posouzení otázky přípustnosti ústavních stížností proti v záhlaví uvedenému kasačnímu rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012, o níž stěžovatelky ve všech svých stížnostech rovněž neméně obsáhle pojednávají.

46. Jak stěžovatelky samy uvádějí, judikatura Ústavního soudu obecně stojí na závěru, že kasační rozhodnutí nepředstavují konečná rozhodnutí ve věci, neboť řízení po jejich vydání nekončí, nýbrž pokračuje před tím soudem, který zrušené rozhodnutí vydal, tj. Ústavní soud nezasahuje do řízení, které stále probíhá, a proto ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí soudu vyššího stupně, kterým bylo rozhodnutí soudu nižšího

stupně zrušeno a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení, pokládá za nepřipustné. Jak dal ovšem Ústavní soud najevo ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 2429/12 ze dne 6. 6. 2013 (N 101/69 SbNU 675), „tu je třeba poukázat na to, že ‚ochrany‘ před kasačním zásahem ze strany Ústavního soudu nepoživají rušící rozhodnutí (či přesněji kasační výrok v takovém rozhodnutí) navždy, resp. za každých okolností, nýbrž v zásadě pouze do okamžiku, než řízení v konkrétní věci skončí“ (bod 26). Tímto okamžikem je v posuzované věci pro stěžovatelky vydání napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně, neboť opětovné podání kasační stížnosti bylo v jejich procesní situaci vyloučeno ustanovením § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s., přičemž, jak bylo řečeno výše, je zjevné, že výjimka z tohoto pravidla spočívající v možnosti podat kasační stížnost výhradně pro nedodržení závazného právního názoru Nejvyššího správního soudu nebyla za takové situace „adresována“ stěžovatelkám, nýbrž využitelnou se stala jen pro Úřad. Obdobně lze v této souvislosti poukázat též na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1003/12 ze dne 5. 3. 2013, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>.

47. Ústavní soud v právě citovaném nálezu zejména vyzdvihl, že „jakmile řízení v určité věci skončí, existuje kasační rozhodnutí jako nedílná součást uzavřeného rozhodovacího procesu, který může být, navrhne-li to stěžovatel, v celé své šíři přezkoumán na pozadí referenčních kritérií ústavnosti v širokém slova smyslu, a to včetně rozhodnutí, jimiž byla jiná rozhodnutí nebo jejich části zrušeny. I kasační rozhodnutí jsou způsobilá citelně zasáhnout do základních práv nebo svobod účastníků řízení, kupříkladu formulováním (nastolením) ústavně nekonformního závazného právního závěru, který však soudy nižších stupňů ... nemohou nerespektovat, byť by samy měly pochybnosti o jeho slučitelnosti s ústavním pořádkem“ (bod 27). Ústavní soud k tomu doplnil, že kdyby sám přistoupil na argumentaci o nemožnosti napadnout ústavní stížností kasační rozhodnutí (resp. rušící výroky v rozhodnutích), „vedlo by to k situaci, kdy obecný soud nižšího stupně by byl po kasačním zásahu Ústavního soudu vázán z jedné strany právním názorem Ústavního soudu, z druhé strany s ním neslučitelným právním názorem obecného soudu vyššího stupně (zpravidla soudu nejvyššího) vyjádřeným ve formálně nedotčeném soudním aktu stále vyvolávajícím právní účinky. Třebaže je takový konflikt či konkurence závazných právních názorů bezpochyby odstranitelná interpretací, a sice jednoznačně ve prospěch dominance právního názoru Ústavního soudu (srov. zejména čl. 89 Ústavy), je dle názoru Ústavního soudu za účelem posílení právní jistoty účastníků řízení jako jedné z podstatných náležitostí demokratického právního státu dle čl. 9 odst. 2 Ústavy třeba, aby se řešení této konkurence promítlo i do roviny formálněprávní, tedy aby kasační rozhodnutí, které vneslo do řízení neústavní prvky, bylo zrušeno společně s následnými

rozhodnutími soudů nižších stupňů, nutně reflektujícími tyto elementy“ (body 27 a 28).

48. Ústavní soud dal v tomto nálezu zároveň také najevo, že si je vědom svého usnesení sp. zn. I. ÚS 1904/10 ze dne 19. 6. 2012, nicméně zdůraznil, že ve věci řešené tímto usnesením nepředstavoval postup kasačního soudu z hlediska judikaturního přesahu natolik významný zásah do ústavně zaručených práv či svobod účastníků a krom toho nebyl shledán ústavně nekonformním, s tím, že Ústavní soud není zmíněným usnesením vázán ve svém dalším rozhodování (s odkazem na § 23 zákona o Ústavním soudu). Na podporu svého postoje Ústavní soud odkázal také na celou řadu svých rozhodnutí, jimiž byly ústavní stížnosti směřující proti kasačním rozhodnutím vrcholných soudních těles odmítnuty a v nichž Ústavní soud pokukával na předčasnost takových ústavních stížností, a nikoli na nemožnost opětovného napadení takových kasačních rozhodnutí poté, co řízení skončí (např. usnesení ve věcech sp. zn. IV. ÚS 4535/12 ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 2492/12 ze dne 2. 4. 2013, sp. zn. III. ÚS 2034/12 ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. IV. ÚS 692/13 ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. II. ÚS 579/13 ze dne 19. 2. 2013 aj.). Konečně je třeba poznamenat, že Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.) konstatoval, že „Ústavní soud zásadně nepřipouští ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu ... Z toho však neplyne, že se nemohou vyskytnout případy, kdy bude třeba vedle opakovaného rozhodnutí soudu, jehož původní rozhodnutí bylo kasačním zásahem zrušeno, a dalšího rozhodnutí Nejvyššího soudu ... napadnout právě i samotné kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu ... Pokud by tak Ústavní soud setrval na kategorickém závěru o nepřipustnosti ústavní stížnosti proti kasačním rozhodnutím nejvyšších soudních instancí, ocitla by se část soudního řízení zcela mimo rámec jakékoli kontroly, neboť by *de facto* byla těmto soudům dána téměř neomezená kasační pravomoc, kdy případné vybočení z mezí spravedlivého procesu by soud nižší instance nebyl oprávněn korigovat a ústavněprávní ochrana práv účastníka řízení by byla rovněž, skrze nepřipustnost ústavní stížnosti, vyloučena“ (viz bod 29 citovaného nálezu). Konečně i v nálezu sp. zn. II. ÚS 2371/11 ze dne 18. 9. 2012 (N 159/66 SbNU 373), na který se stěžovatelky ve svých ústavních stížnostech rovněž odvolaly, Ústavní soud předeslal, že „ačkoliv je ústavní stížnost zásadně přípustná jen proti konečnému rozhodnutí (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), není tím vyloučeno, aby se v rámci jeho přezkumu uplatnily námitky směřující nejen k tomuto rozhodnutí, nýbrž i k celému dosavadnímu průběhu řízení. Vlastní ústavněprávní posouzení se tak může týkat i všech předchozích rozhodnutí, jež byla v tomto řízení vydána, včetně kasačního rozsudku Nejvyššího soudu, aniž by bylo podstatné, že přímo proti nim by ústavní stížnost přípustná nebyla“ (bod 37).

49. Tyto závěry, které Ústavní soud navíc zopakoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 1456/11 ze dne 10. 4. 2012 (N 75/65 SbNU 51), lze beze zbytku aplikovat též na případ stěžovatelek, přičemž ani ostatní účastníci řízení, ani Úřad možnost napadnout kasační rozsudek Nejvyššího správního soudu ústavní stížností po skončení řízení nikterak nespороvali. Formální předpoklady k přezkumu tohoto rozhodnutí kasačního soudu tak jsou ze strany Ústavního soudu splněny.

V. c

50. Po vyřešení procesních otázek přípustnosti ústavních stížností přistouplil Ústavní soud k vlastnímu přezkumu napadených soudních rozhodnutí. Pro jejich meritorní přezkum má zásadní význam vzpomínaný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 10. 2014, protože měly-li by jeho závěry za následek procesní nepoužitelnost důkazů získaných v rámci místních šetření provedených Úřadem, mohlo by to vést k situaci, kdy by další věcný přezkum napadených rozhodnutí pozbyl významu. Ústavní soud se proto nejprve zabýval jeho dopady na nyní projednávanou věc.

51. Řízení před ESLP bylo zahájeno stížností (č. 97/11) směřující proti České republice, kterou dne 22. 12. 2010 podala první stěžovatelka, a to na základě čl. 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Tvrdila, že šetřením provedeným v obchodních prostorách společnosti podle zákona o ochraně hospodářské soutěže bylo porušeno její právo na respektování obydli k korespondence a že v tomto ohledu nemá k dispozici účinný prostředek nápravy. Je dlužno poznamenat, že tato stížnost navazovala na řízení vedené před Krajským soudem v Brně pod sp. zn. 62 Ca 1/2007 (a řízení o ústavní stížnosti pod sp. zn. III. ÚS 2309/09), v němž bylo napadeno rozhodnutí předsedy Úřadu o uložení pokuty ve výši 300 000 Kč za porušení povinnosti první stěžovatelky podrobit se provedení místního šetření vyplývající z § 21 odst. 4 a 5 zákona o ochraně hospodářské soutěže. Povinnost měla porušit tím, že nezpřístupnila část e-mailové korespondence v elektronické podobě ve svých obchodních prostorách, neumožnila pokračování v šetření části e-mailové korespondence a pracovníkům Úřadu svémocně odňala dva z dokumentů, které tyto v rámci místního šetření převzali. Ústavní soud tehdy odmítl ústavní stížnost první stěžovatelky usnesením ze dne 26. 8. 2010 jako návrh zjevně neopodstatněný s tím, že Úřad a soudy, kterým byla věc předložena, se nedopustily nepřiměřeného zásahu a řádně reagovaly na veškeré námitky stěžovatelky.

52. Evropský soud pro lidská práva provedl obsáhlou analýzu relevantních právních předpisů České republiky a Evropské unie i analýzu soudní judikatury (včetně evropské) a dospěl k závěru, že stížnost je co do tvrzeného porušení čl. 8 Úmluvy přijatelná a současně i důvodná. Soud

předně připomněl, že ve smyslu jeho judikatury má pojem „obydlí“ širší význam než slovo „home“ (uvedené v anglické verzi čl. 8 Úmluvy) a může zahrnovat například pracovní nebo kancelář příslušníka svobodného povolání. Za určitých okolností lze práva zaručená z hlediska čl. 8 Úmluvy vykládat v tom smyslu, že zahrnují právo společnosti na respektování jejího sídla, pobočky nebo obchodních prostor, v jejichž případě však může být právo zásahu smluvních států ještě širší, a příkladmo odkázal na rozsudek ve věci *Niemietz proti Německu* ze dne 16. 12. 1992 a rozsudek ve věci *Société Colas Est a ostatní proti Francii* ze dne 16. 4. 2002. ESLP dále vložil, že v projednávané věci není sporu o tom, že šetření provedené v obchodních prostorách první stěžovatelky představuje zásah do jejího práva na respektování „obydlí“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy, které zahrnuje rovněž její „korespondenci“, ba dokonce v určité míře i soukromou korespondenci jejich zaměstnanců, odkazuje přitom na rozsudek ve věci *Bernh Larsen Holding AS a ostatní proti Norsku* ze dne 14. 3. 2013. ESLP dále přikročil k tříkrokovému testu spočívajícímu v určení, zda byl tento zásah odůvodněný ve smyslu druhého odstavce článku 8, tj. v souladu se zákonem (v širokém slova smyslu), sledoval legitimní cíl a byl v demokratické společnosti k dosažení tohoto cíle nezbytný.

53. Zásah shledal ESLP v prvních dvou krocích souladným s čl. 8 Úmluvy, tj. místní šetření Úřadu v obchodních prostorách první stěžovatelky se zakládalo na ustanovení § 21 odst. 4 až 6 zákona o ochraně hospodářské soutěže upravujícím pravomoci Úřadu v oblasti hospodářské soutěže a dle něj rovněž sledovalo legitimní cíl v podobě správního řízení, které bylo zahájeno a týkalo se možného porušení pravidel hospodářské soutěže, přičemž cílem šetření bylo vyhledat indicie a důkazy o existenci zakázané dohody výrobců o cenách pekárenských výrobků. Zásah tak dle Soudu nepochybně sledoval „hospodářský blahobyt země“. Naproti tomu ovšem Evropský soud pro lidská práva ve vztahu k poslednímu kroku testu poukázal na to, že pojem nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti předpokládá zásah založený na naléhavé společenské potřebě a zejména přiměřený sledovanému legitimnímu cíli. Právě v otázce proporcionality však napadený zásah Úřadu dle Soudu neobstál.

54. ESLP v této spojitosti připomněl, že již měl možnost ve své rozhodovací praxi zdůraznit, že považují-li státy za nutné použít taková opatření k zajištění hmotného důkazu (jakéhokoli) protiprávního jednání, je třeba, aby právní řád a praxe v dané oblasti poskytovaly přiměřené a dostatečné záruky proti zneužití, přičemž především tam, kde vnitrostátní právo opravňuje správní orgány k provedení prohlídky bez soudního příkazu, je třeba klást zvýšené nároky na jejich realizaci i s ohledem na případné záruky soudního přezkumu. Soud předně potvrdil svůj dřívější postoj, dle kterého nedostatek soudního příkazu k prohlídce lze vyvážit účinnou soudní

kontrolou realizovanou *ex post facto*. Především zdůraznil, že jestliže v oblasti, jakou je ochrana hospodářské soutěže, mohou správní orgány považovat za nezbytné použít určitá opatření, jako jsou prohlídky nebo šetření, aby předešly ztrátě nebo zatajení důkazů, opatřily si hmotný důkaz protisoutěžního jednání a případně stíhaly jeho původce, je zároveň třeba, aby právní řád a praxe v této oblasti stanovily dostatečné záruky zamezující možnosti, aby správní orgány přijímaly svévolná opatření zasahující do práv na respektování obydlí (míněno v širokém slova smyslu).

55. ESLP konkrétně podrobil kritice pověření k provedení šetření vyhotovené Úřadem, v němž byla uvedena jména pracovníků Úřadu pověřených provedením šetření, nicméně toto oznámení dle soudu pouze stručně zmiňovalo předmět správního řízení a blíže nevymezovalo skutečnosti ani důkazy, na nichž se zakládají domněnky o protisoutěžním jednání. Soud dospěl k závěru, že v souladu s vnitrostátním právem opravňovala Úřad pro ochranu hospodářské soutěže k provedení šetření pouhá skutečnost zahájení správního řízení, kdy toto šetření nebylo předmětem předchozího povolení soudu, který by mohl vymezit nebo kontrolovat jeho průběh, a ani nebylo nařízeno rozhodnutím, jež by bylo soudně přezkoumatelné. Ustanovení § 21 odst. 4 zákona č. 143/2001 Sb. totiž dle ESLP ponechává Úřadu, pokud jde o posouzení nezbytnosti a rozsahu prohlídek, široký prostor pro uvážení a jediným písemným dokumentem, který stručně vymezoval účel šetření a důvody Úřadu k jeho provedení, byl protokol o šetření sepsaný na jeho konci. Soud dále navázal na svoji dřívější připomínku o tom, že nedostatek příkazu k prohlídce je přece jen možno vyvážit soudní kontrolou zákonnosti a nezbytnosti šetření provedenou *ex post facto*. Nicméně i zde musejí existovat záruky toho, že tato kontrola bude účinná, zejména že se dotčené osoby mohou domoci po skutkové i právní stránce účinné soudní kontroly předmětného opatření a jeho průběhu s tím, že pokud již došlo k postupu, který byl posléze soudem kvalifikován jako nesprávný, opravný prostředek či opravné prostředky, které jsou k dispozici, musí dotčené osobě umožnit dosáhnout odpovídající nápravy. V této souvislosti Soud vyzdvihl naléhavost splnění těchto podmínek v projednávané věci, neboť před tímto šetřením nebylo v žádném okamžiku upřesněno, jaké konkrétní dokumenty týkající se správního řízení měl Úřad podle svých předpokladů v obchodních prostorách první stěžovatelky nalézt.

56. Na základě zhodnocení právních nástrojů, jejich povahy, efektivity a použitelnosti, které by připadaly v úvahu a které první stěžovatelka mohla využít za účelem podrobení jí vytýkaného šetření kontrole nezávislého soudního orgánu, jakož i na základě zhodnocení řízení ve věcech, v nichž stěžovatelka na svoji obranu podala správní žalobu (tj. řízení o pokutě uložené podle ustanovení § 22 zákona o ochraně hospodářské soutěže a řízení ve věci samé o tom, zda došlo k porušení hmotněprávních pravidel

hospodářské soutěže), dospěl Soud k závěru, že jednak žádné z těchto dvou řízení se vskutku přímo netýkalo řádného průběhu samotného šetření, jednak neexistoval jiný (samostatný) opravný prostředek, kterým by bylo možno průběh šetření napadnout, v důsledku čehož nebyl výkon pravomoci Úřadu posoudit vhodnost, délku a rozsah šetření předmětem žádného soudního přezkumu. ESLP na tomto místě odmítl úvahy Nejvyššího správního soudu o možnosti využít jako procesní prostředek obrany proti samotnému místnímu šetření žalobu proti nezákonnému zásahu dle § 82 soudního řádu správního, protože za okolností projednávané věci by totiž tato žaloba bývala byla neúspěšná, a to buď z důvodu, že by byla nesplňovala podmínku, že musí směřovat proti zásahu, který trvá nebo u něhož hrozí jeho opakování (tato podmínka byla zrušena novelizací zákona k 1. 1. 2012), nebo z toho důvodu, že má podpůrný charakter ve vztahu k žalobě podle ustanovení § 65 s. ř. s., kterou stěžovatelka podala, aby napadla rozhodnutí o pokutě. Všechny tyto skutečnosti tedy vedly Soud k závěru, že soudní kontrola *ex post facto*, jak byla provedena v projednávané věci, neposkytovala první stěžovateli dostatek záruk proti svévoli, a zásah do jejích práv tedy nelze považovat za přiměřený sledovanému legitimnímu cíli, pročež Soud vyslovil porušení čl. 8 Úmluvy.

57. S ohledem na to, co uvedl k čl. 8 Úmluvy, zaujal ESLP názor, že nebylo třeba v projednávané věci zkoumat, zda též došlo k porušení ustanovení čl. 13 Úmluvy. K dalším, stěžovatelkou proklamovaným porušením Úmluvy (čl. 6 odst. 1, čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě) Soud uvedl, že námitku porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy a zčásti i námitku porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy je nutné odmítnout pro nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy podle čl. 35 odst. 1 a 4 Úmluvy. Část argumentace stran porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 shledal Soud zjevně neopodstatněnou, protože v okamžiku šetření, které proběhlo v obchodních prostorách první stěžovatelky dne 19. 11. 2003, neexistoval žádný rozdíl v zacházení mezi právníckými osobami, u nichž proběhla tato prohlídka podle trestního řádu, a těmi, u nichž bylo provedeno šetření podle zákona o ochraně hospodářské soutěže. K tvrzenému porušení čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (formulovanému ve vztahu k samotnému uložení pokuty) Soud poznamenal, že předmětný zásah je odůvodněný s ohledem na odstavec druhý čl. 1 Dodatkového protokolu, který výslovně zakotvuje výjimku týkající se placení daní a jiných poplatků nebo pokut. Dále dodal, že ačkoliv byla první stěžovatelce uložena pokuta v maximální možné výši, její obrat byl mnohonásobně vyšší, a sama stěžovatelka ani netvrdila, že se jednalo o „extrémní“ břemeno, a nebylo rovněž sporu o tom, že úhrada pokuty neměla na její činnost vliv. Tuto námitku Soud podle čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy pro zjevnou neopodstatněnost odmítl.

V. d

58. Ústavní soud se následně v důsledku rozhodnutí ESLP zabýval tím, zda a jak se porušení čl. 8 Úmluvy promítne do nyní posuzované věci. Dospěl k závěru, že dosavadní nemožnost první stěžovatelky efektivně brojit proti postupu Úřadu v rámci místního šetření provedeného v jejích obchodních prostorách ve světle judikatury Ústavního soudu týkající se procesní použitelnosti důkazů získaných v rozporu se zákonem, a tím spíše v rozporu s ústavním pořádkem, ve svém důsledku nutně vede ke zpochybnění rozhodnutí ve věci samé, tedy závěru o tom, zda se první stěžovatelka (a potažmo i zbývající dvě stěžovatelky – viz níže) dopustila vytýkaného protisoutěžního jednání nebo nikoli. Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí, vztahujících se primárně (nikoli ovšem výlučně) k požadavkům kladeným na trestní proces, ustáleně judikuje, že důkazy získané, a tudíž posléze použité v rozporu s procesními předpisy, o kterých platí, že pokud důkaz nebyl získán co do jednotlivých dílčích komponentů (fází) procesu dokazování procesně přípustným způsobem, musí být soudem *a limine* vyloučen z předmětu úvah směřujících ke zjištění skutkového základu věci [srov. kupř. nález sp. zn. IV. ÚS 1235/09 ze dne 14. 7. 2010 (N 144/58 SbNU 207)].

59. V nyní projednávané věci však nebyla otázka procesní použitelnosti vůbec řešena, neboť s ohledem na závěry vyslovené ESLP v předmětném rozsudku řízení před správními soudy, vyvolaná stěžovatelkami, necítila na tuto dílčí, leč klíčovou problematiku, neboť se soustředila na jiné aspekty celé kauzy. Místní šetření jako zásah do práv stěžovatelek tak nebylo předmětem přezkumu žádného nezávislého orgánu. Evropský soud pro lidská práva se ani samotným zásahem (co do jeho vlastního průběhu, trvání atd.), ani procesní použitelností důkazů na jeho základě zajištěných přirozeně nezabýval. Namísto toho koncentroval svoji pozornost na absenci efektivní soudní kontroly zásahu v době jeho provedení. Nelze ovšem přehlédnout úvahy ESLP o tom, že oznámení o provedení místního šetření v obchodních prostorách první stěžovatelky dle Soudu pouze stručně zmiňovalo předmět správního řízení a blíže nevymezovalo skutečnosti ani důkazy, na nichž se zakládají domněnky o protisoutěžním jednání, nicméně vlastního hodnocení se zdržel (srov. bod 85 rozsudku). Nelze tedy zcela přisvědčit vývodům Úřadu o tom, že ESLP nedododil porušení čl. 8 Úmluvy proto, že by samotná prohlídka obchodních prostor spojená se zajištěním důkazního materiálu byla provedena v rozporu s čl. 8 Úmluvy, neboť nebyla nařízena vnitrostátním soudem, resp. z toho důvodu, že vyznění o zahájení řízení neobsahovalo dostatečný popis relevantních skutečností. Úřadu ovšem je třeba dát za pravdu v tom, že Soud skutečně hodnocení zásahu jako takové neprovedl, nýbrž že výše uvedené úvahy o formě a obsahu předmětného oznámení vedly Soud k ještě většímu důrazu na potřebu existence účinné soudní kontroly.

60. Neměla-li ovšem první stěžovatelka (a tím ani druhá a třetí stěžovatelka) možnost účinné procesní obrany přímo proti naříkanému zásahu Úřadu, stěží lze nyní pokládat realizované místní šetření bez dalšího za (*lato sensu*) spravedlivé. Rozhodně přitom není možné vycházet z presumpce správnosti, resp. ústavní konformity daného zásahu, jak snad předpokládá Úřad, za situace, kdy subjekt, vůči němuž zásah směřoval, namítá porušení řady svých práv, ale nemůže se žádným účinným prostředkem domoci autoritativního přezkumu, tj. kdy existuje střet mezi oběma stranami o povaze sporného zásahu, avšak tento střet dosud nebyl efektivně řešen nezávislým orgánem soudního typu, jelikož, jak Ústavní soud uvedl v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/09 ze dne 8. 6. 2010 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.), na který stěžovatelky též odkazují, „to vše může vést k legitimním pochybám stran jejich nestrannosti (resp. jejího zdání) při posuzování střetu základních práv a svobod osob s veřejným zájmem“ (bod 26).

61. Absenci efektivní soudní kontroly je možno porovnat například se situací, kdy policejní orgán uskuteční domovní prohlídku, avšak poruší přitom procesní předpis tím, že tato prohlídka nebude nařízena soudcem. V takovém případě se realizace prohlídky ocitá v přímém rozporu s literou zákona. V situaci nyní řešené Ústavním soudem sice nejde o přímý rozpor s literou zákona, ale o střet s požadavky vyplývajících z ústavního pořádku, který založila „pouhá“ absence účinné soudní kontroly. *Expressis verbis*, i v případě místního šetření prováděného u první stěžovatelky bylo zapotřebí ingerence nezávislého soudního orgánu, jež ovšem tehdy dle názoru ESLP v právním řádu v rozporu s Úmluvou scházela. Výsledek je nicméně v obou případech stejný, a sice skutečnost, že scházela nezávislá kontrola zásahu do základních práv ze strany orgánu veřejné moci. Neobstojí tudíž domněnka Úřadu o tom, že pokud ESLP neshledal porušení čl. 8 Úmluvy dostatečně závažným pro přiznání náhrady nemajetkové nebo hmotné újmy, lze si jen obtížně představit, že by jeho důsledkem mohlo být vyloučení důkazů protiprávního jednání stěžovatelek, které byly Úřadem v průběhu prohlídky získány.

62. Úřad uznává, že k porušení Úmluvy došlo tím, že se soudní přezkum nezaměřil na případnou svévoli v jeho postupu (str. 6 bod 3 vyjádření Úřadu), tedy vlastně připouští, že ke svévoli obecně mohlo dojít. Je však pevně přesvědčen, že sám fakticky při provádění místního šetření nic neporušil a (zřejmě) nepostupoval svévolně, když ESLP nic takového netrvdí. Proto „odmítá závěr o absolutní nepoužitelnosti veškerých důkazů získaných v rámci předmětného místního šetření“ (*ibidem*). Sama skutečnost, že Evropský soud pro lidská práva se k otázce průběhu a postupu Úřadu při provádění místního šetření v obchodních prostorách první stěžovatelky nevyjádřil, tedy nekonstatoval svévolný či naopak správný postup Úřadu,

ještě neznamená, že ke svévoli nemohlo dojít. To však z podstaty věci tehdy nebylo lze zjistit, neboť žádnými ve smyslu judikatury ESLP odpovídajícími právními instrumenty stěžovatelky nedisponovaly. Nemožnost tohoto zjištění se ovšem z výše vyložených důvodů nemůže projevit jinak než nutností celou věc znovu přehodnotit. Tento závěr je třeba v plném rozsahu vztáhnout též na místní šetření prováděná u zbývajících dvou stěžovatelek, neboť absence účinné soudní kontroly se samozřejmě dotkla i jich, což ostatně ani Úřad nepopírá.

V. e

63. Ústavní soud se tedy musel zabývat otázkou procesní použitelnosti důkazního materiálu získaného na základě Úřadem uskutečněných místních šetření v obchodních prostorách stěžovatelek. V tomto ohledu panují mezi stěžovatelkami a Úřadem rovněž zásadní neshody. Úřad ve svém vyjádření k ústavním stížnostem a jejím doplňkům konstatoval, že i po případném vyloučení údajně nezákonných důkazů získaných v rámci místního šetření by bylo nutné konstatovat, že Úřad nashromáždil dostatečné množství důkazů k prokázání viny účastníků řízení. V této souvislosti uvedl, že se jedná zejména o důkazy získané v rámci předběžného šetření vyžádané Úřadem od maloobchodních prodejen, informace získané z místního šetření dne 17. 12. 2003 v hotelu Zlatá Praha, důkazy získané na základě ústního jednání s účastníky řízení dne 15. 12. 2003 a důkazy vyvozené z jimi předaných podkladů, důkazy zjištěné z výpovědi svědků a důkazy získané z ústního jednání se zástupci vybraných odběratelů pekárenských výrobků. K tomu Úřad poznamenal, že pokud jde o důkazy získané z místního šetření ze dne 19. 11. 2003 v provozovně první stěžovatelky, prvostupňové rozhodnutí Úřadu výslovně odkazuje na jediný e-mail ze dne 17. 7. 2003. Na základě toho má Úřad za to, že i po případném vyloučení důkazu z místního šetření v provozovně první stěžovatelky by byl dostatek usvědčujících důkazů, na jehož základě by Úřad mohl dospět k závěru o vině všech účastníků řízení.

64. Naproti tomu stěžovatelky oponují tím, že spáchání správního deliktu stěžovatelkami a uložení mnohamilionové pokuty bylo postaveno prakticky výlučně právě na důkazech získaných v průběhu místních šetření, o čemž dle nich svědčí odůvodnění rozkladového rozhodnutí předsedy Úřadu, který v něm uvedl, že správní spis obsahuje podklady, o které je možné opřít závěr o předchozím sladování záměru účastníků řízení, přičemž většinou jde o podklady získané při místním šetření, což ve svých vyjádřeních podrobněji rozvedly.

65. Ústavní soud je nucen přisvědčit argumentům stěžovatelek v tom směru, že rozhodnutí předsedy Úřadu skutečně klade zásadní důraz na důkazní materiál opatřený během místních šetření realizovaných

v provozovnách, resp. obchodních prostorách stěžovatelek, když v bodě 151 (v oddílu „Vlastní posouzení věci“ na str. 35) stojí, že „všechny tyto důkazy jsou detailně popsány v prvním prvostupňovém rozhodnutí, na které tak v této souvislosti odkazují. Pro přehlednost však krátce zmíním ty nejdůležitější. Většinou jde o podklady získané při místním šetření, když k tomuto šetření není nutný předchozí souhlas soudu, jak namítají účastníci řízení v žalobách ke krajskému soudu či společnost Delta ve svém vyjádření ze dne 27. 1. 2009, tudíž jde o důkazy získané v souladu se zákonem, což jsem již uvedl výše. Ostatně ani další důkazní prostředky založené ve správním spise jsem neshledal nezákonnými“. Odtud je zcela zřejmý akcent na důkazy získané během místních šetření, které sám předseda Úřadu pokládá za „ty nejdůležitější“. Bez povšimnutí nelze ponechat ani sled důkazů, kdy rozhodnutí předsedy Úřadu na prvním místě zmiňuje zápis z porady generálního ředitele třetí stěžovatelky, který byl získán na základě místního šetření a jehož postavení v celém řetězci důkazů pokládá předseda Úřadu za primární (srov. dikci „Na prvním místě je nutné uvést zápis ...“ – bod 152). Zpochybněním těchto důkazů následkem absence účinné soudní kontroly z celého řetězce důkazů tak má současně nutně za následek i zpochybnění konkrétních úvah, které Úřad vedl k závěru o vině stěžovatelek, a tedy i ze spáchání jimi daného správního deliktu.

66. V této souvislosti je však nutno připomenout, že řízení před Ústavním soudem o ústavní stížnosti již není pokračováním původního řízení před správními soudy, nýbrž samostatným specializovaným řízením, jehož předmětem je v posuzované věci přezkum napadených soudních rozhodnutí toliko v rovině porušení základních práv či svobod zaručených ústavním pořádkem. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zcela zřetelně akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 83 Ústavy). Proto mu nepřísluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod, a to i v případě, že by na konkrétní podobu ochrany práv zakotvených v podústavních předpisech měl jiný názor. Ústavní soud dále ve své rozhodovací praxi vyložil, za jakých podmínek má nesprávná aplikace či interpretace podústavního práva za následek porušení základních práv a svobod. Jedním z těchto případů jsou případy interpretace právních norem, která se jeví v daných souvislostech svévolnou [srov. náleze Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. ledna 2008 (N 19/48 SbNU 205)].

67. V nyní souzené věci to především znamená, že Ústavní soud nemůže sám přezkoumat Úřadem realizovaná místní šetření z hlediska jejich přiměřenosti. Nemůže provádět důkazy a hodnotit jejich váhu, význam apod., tudíž nemůže autoritativně konstatovat, že vyloučením části (byť

i podstatné) důkazního materiálu následkem jeho procesní nepoužitelnosti došlo k tomu, že stěžovatelky již nelze uznat vinnými ze spáchání správního deliktu. Anebo naopak, že i navzdory této výluce rozhodnutí předsedy Úřadu ob stojí, neboť vlna stěžovatelek se bezpečně podává ze zbývajících důkazů. To přísluší výlučně správním soudům, které v rámci stěžovatelkami podaných správních žalob mohou takové zhodnocení provést a jsou k tomu také daleko lépe vybaveny i povolány. Ústavní soud by si vlastním hodnocením, a tudíž *de facto* rozhodnutím ve věci samé, sám nepřipustně atrahoval pravomoci, které mu nebyly svěřeny ani Ústavou, ani zákonem.

68. Kasací rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2012 se věc vrací do stadia řízení o kasačních stížnostech stěžovatelek před tímto soudem. Ve světle nosných závěrů daného rozsudku Evropského soudu pro lidská práva bude úkolem Nejvyššího správního soudu zhodnotit, zda lze, byť i dodatečně, v rámci stěžovatelkami zahájeného řízení před správními soudy, napravit původní nedostatek soudního příkazu k prohlídce soudním přezkumem zákonnosti a nezbytnosti šetření provedeným *ex post facto*, tj. zda je možné dodatečně posoudit výkon pravomoci Úřadu co do vhodnosti, délky a rozsahu provedených místních šetření, a tím popřípadě i zhojit dosud vážnou vadu procesní nepoužitelnosti důkazů na jejich základě opatřených.

69. Nedostatek soudního přezkumu přiměřenosti místního šetření způsobil porušení práva stěžovatelek na respektování soukromého a rodinného života chráněného čl. 8 Úmluvy. Ústavní soud proto přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení stěžovaných soudních rozhodnutí. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci jsou správní soudy vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 28

K souladu právních závěrů soudu se skutkovými zjištěními

K porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod dojde, postrádá-li odůvodnění rozsudku v rozporu s požadavky § 157 odst. 2 občanského soudního řádu odkaz na příslušné důkazy, takže z něj jednoznačně neplyne, z jakých skutkových zjištění soud vycházel a jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení; takový nepřezkoumatelný rozsudek je současně překvapivým rozhodnutím, odejme-li odvolací soud účastníkovi řízení možnost efektivně argumentovat, když jak po skutkové, tak po právní stránce věci změní odvoláním napadený rozsudek a vysloví právní závěr, který nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně vůbec předvídat.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 9. února 2016 sp. zn. II. ÚS 312/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Lubomíra Kupsy, zastoupeného Mgr. Jiřím Mulačem, advokátem, se sídlem Riegrova 2668/6c, České Budějovice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2014 č. j. 32 Cdo 2386/2014-452, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 31. ledna 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení blíže specifikovanou finanční částku v důsledku odstoupení od smlouvy o dílo, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a města Bechyně, se sídlem náměstí T. G. Masaryka č. p. 2, Bechyně, zastoupeného JUDr. Pavlem Šedivým, advokátem, se sídlem Údolní 2997, Tábor, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem pod bodem I rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 31. ledna 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2014 č. j. 32 Cdo 2386/2014-452 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 31. ledna 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423 ve výroku pod bodem I a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2014 č. j. 32 Cdo 2386/2014-452 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 2. 2. 2015, se stěžovatel domáhal zrušení usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 2014 č. j. 32 Cdo 2386/2014-452, jakož i výroku pod bodem I rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře (dále též jen „krajský soud“) ze dne 31. 1. 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

3. Pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Táboře pod sp. zn. 7 C 101/12010.

4. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že rozsudkem ze dne 25. 9. 2013 č. j. 7 C 101/2010-358 Okresní soud v Táboře, vázán závazným právním názorem Nejvyššího soudu, uložil stěžovateli (v řízení před okresním soudem žalovanému) povinnost zaplatit žalobci částku 305 970 Kč s úrokem z prodlení ve výši 3 % ročně od 1. 12. 2004 do zaplacení (výrok pod bodem I). Pokud se žalobce domáhal zaplacení dalšího úroku z prodlení ve výši 15,25 % ročně z částky 305 970 Kč od 1. 12. 2004 do zaplacení, byla žaloba zamítnuta (výrok pod bodem II) a žalovanému bylo uloženo, aby zaplatil žalobci na náhradě nákladů řízení k rukám jeho právního zástupce částku 297 171,93 Kč (výrok pod bodem III) a České republice na účet Okresního soudu v Táboře na náhradě jí vynaložených nákladů částku 1 300 Kč (výrok pod bodem IV).

5. Rozsudkem krajského soudu ze dne 31. 1. 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423 byl výše uvedený rozsudek soudu prvního stupně ve výroku pod bodem I v části výroku, již bylo žalovanému uloženo zaplatit žalobci částku 152 985 Kč s úrokem z prodlení ve výši 3 % ročně od 1. 12. 2004 do zaplacení, potvrzen (výrok pod bodem I). Ve výroku pod bodem I v části, již bylo žalovanému uloženo zaplatit žalobci částku 152 985 Kč s úrokem z prodlení ve výši 3 % ročně od 1. 12. 2004 do zaplacení, byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že žaloba se v tomto rozsahu zamítá (výrok pod bodem II). Dále bylo uvedeným rozsudkem rozhodnuto, že žádný z účastníků

nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy všech stupňů (výrok pod bodem III) a účastníkům byla uložena povinnost zaplatit České republice na účet Okresního soudu v Táboře na náhradě jí vynaložených nákladů každý částku 650 Kč (výrok pod bodem IV).

6. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 2014 č. j. 32 Cdo 2386/2014-452 bylo odmítnuto dovolání žalovaného proti rozsudku krajského soudu ze dne 31. 1. 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423 (výrok pod bodem I) a dále bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení (výrok pod bodem II).

II.

7. V ústavní stížnosti stěžovatel poukazuje na to, že krajský soud dodal, že pokud žalobce mohl účinně odstoupit od smlouvy o dílo toliko ve vztahu k inženýrské činnosti, má nárok na vrácení poloviny poskytnutého plnění. Tato úvaha soudu je podle stěžovatele odůvodněna pouze stroze v jednom odstavci rozsudku odvolacího soudu. Skutečná hodnota části plnění, od něhož mohl žalobce dle závěrů krajského soudu odstoupit, byla nicméně mnohem nižší, stěžovatel se však k této skutečnosti nemohl vůbec vyjádřit ani navrhnout důkazní návrhy k jejímu určení. Stěžovatel je přesvědčen, že krajský soud neměl pro svůj závěr o hodnotě části předmětného plnění žádné relevantní skutkové zjištění (dle stěžovatele toto nezakládá samotná faktura), že ve věci nebyl proveden žádný důkaz, z něhož by bylo možno usuzovat na hodnotu inženýrské činnosti k tělocvičně ve vztahu k hodnotě díla jako celku. Navíc podle stěžovatele nelze přehlédnout, že posouzení této otázky krajským soudem bylo tzv. překvapivým rozhodnutím, neboť krajský soud v tomto aspektu rozhodl bez dalšího, když stěžovatel se o závěrech krajského soudu dozvěděl právě až z napadeného rozsudku odvolacího soudu. Stěžovatel v tomto zdůrazňuje, že krajský soud tím, že potvrzující závěr založil mimo jiné bez dalšího na zcela novém právním posouzení, se kterým v řízení stěžovatele neseznámil a neumožnil stěžovateli na toto procesně reagovat, jednal v rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu.

8. Stěžovatel je tak přesvědčen, že krajský soud vydal ve věci rozhodnutí, jež nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně předvídat, čímž byla stěžovateli odňata možnost právně a skutkově argumentovat ve vztahu k otázce, která se s ohledem na právní názor odvolacího soudu jevila jako významná pro jeho rozhodnutí (hodnota příslušné části díla), a bylo mu tak znemožněno reálné a efektivně hájit před soudem svá práva. Tento stav typicky způsobuje tzv. překvapivé rozhodnutí.

9. Stížností napadený rozsudek krajského soudu přitom trpí dle stěžovatele v uvedeném aspektu i nedostatkem přezkoumatelnosti. V případě,

kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Stěžovatel poukázal na nálezh Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) týkající se povinnosti soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále též jen „o. s. ř.“), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Stěžovatel je přesvědčen, že otázka hodnoty inženýrských činností je otázkou vyžadující odborné znalosti ve smyslu § 127 o. s. ř., kterou není možno posuzovat ani aplikací § 136 o. s. ř. I bez zřetele k absenci konkrétních podkladů ke zjištění hodnoty inženýrské činnosti k tělocvičně lze namítnout, že inženýrská činnost pravidelně má podružnou hodnotu k vlastnímu zhotovení projektu. Stěžovatel je přesvědčen, že závěr odvolacího soudu, podle něhož má inženýrská činnost ve vztahu k tělocvičně hodnotu (cenu) poloviční z celkové domnělé II. etapy (tj. projektu a inženýrské činnosti k tělocvičně), a tudíž čtvrtinovou k celku, je překvapivý, nesprávný a procesně nepodložený.

10. Stěžovatel taktéž v rámci dovolání poukazoval na rozpor s judikaturní praxí Nejvyššího soudu navazující na rozhodnutí ze dne 20. září 2010 sp. zn. 23 Cdo 2510/2010, podle něhož může soud určit výši nároků podle své úvahy jen tehdy, jestliže výši nároků lze zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo vůbec. Nejvyšší soud nicméně dovolání stěžovatele odmítl s odůvodněním, že napadené rozhodnutí není založeno na výkladu a aplikaci § 127 a 136 o. s. ř. dle citovaného dřívějšího rozhodnutí. Postup Nejvyššího soudu je dle názoru stěžovatele přepjatě formalistický. Podle stěžovatele není pro odmítnutí dovolání s odkazem na § 237 o. s. ř. postačující toliko konstatování, že dovoláním napadené rozhodnutí není založeno na aplikaci § 127 a 136 o. s. ř. z důvodu, že tato nebyla formálně aplikována, neboť Nejvyšší soud se měl zabývat i tím, zda sice tato ustanovení aplikována formálně nebyla, ale správně aplikována měla být. Jinými slovy, pokud odvolací soud posuzoval odbornou otázku, k jejímuž posouzení není sám způsobilý (§ 127 o. s. ř.), formálně sice na věc neaplikoval příslušnou normu, ale měl tak učinit. Podle § 237 o. s. ř. je tedy rozhodnutí založeno na vyřešení otázky procesního práva nejen tehdy, pokud soud nesprávně vyložil či aplikoval právní normu, ale i tehdy pokud v důsledku svého nesprávného názoru vůbec neaplikoval právní normu, kterou aplikovat měl.

III.

11. Pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení, kterými jsou Nejvyšší soud a Krajský soud

v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře. Dále si Ústavní soud vyžádal vyjádření města Bechyně jako vedlejšího účastníka řízení.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 20. 10. 2015 uvedl, že dovolání stěžovatele bylo odmítnuto pro vadu dovolání, neboť dovolatel ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř. v dovolání neuvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Bylo-li dovolání podle ustanovení § 241b odst. 3 a § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítnuto pro chybějící náležitost dovolání, nemohlo se jednat ze strany dovolacího soudu o přejatý formalismus.

13. Krajský soud ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 13. 10. 2015 vyjádřil pochybnost, zda má ústavní stížnost ústavněprávní podklad, neboť podle jeho názoru je její obsah především zpochybněním skutkových závěrů a právního posouzení věci v rozsudku ze dne 31. 1. 2014, a jde tedy o pokus o další přezkum věcné správnosti uvedeného rozhodnutí.

14. Vedlejší účastník město Bechyně ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 27. 10. 2015 poukázal na to, že by do rozhodovací praxe obecných soudů měl Ústavní soud zasahovat pouze v případě flagrantního porušení základních práv občana, k čemuž v dané věci dle jeho názoru nedošlo. Okresní soud v Táboře žalobci, v daném případě městu Bechyně, vyhověl v plném rozsahu, což město Bechyně považuje za spravedlivé rozhodnutí, neboť stěžovatel zcela nepochybně vyhotovil dílo – projekt, které nebylo způsobitelné být realizováno ve své zhmotnělé podobě. Dle názoru města Bechyně tomuto rozhodnutí nelze nic vytknout. Lze si jen těžko představit, jak dalece by se dále rozvíjel spor, pokud by soud akceptoval námitku stěžovatele a cenu projekčních prací a cenu inženýrské činnosti nechával posoudit znalcem. Jednalo by se zcela nepochybně o záležitost velice komplikovanou s nejistým výsledkem, nepochybně značně finančně nákladnou, a tudíž pro daný spor zcela neefektivní. Ve své podstatě by bylo zkoumáno, zda částka 152 985 Kč je relevantní, či nikoliv, navíc v oblasti, kde lze jen těžko najít objektivní měřítko k posouzení náročnosti, a tudíž ceny dílčích úkonů, které by stěžovatel měl či mohl učinit. Z hlediska účastníků řízení zcela nepochybně další dokazování v tomto směru bylo i ve vztahu k možným námitkám, opakujícím se znaleckým posudkům a dalším nákladům spojeným s právní službou natolik neefektivní, že soud, byť své rozhodnutí až takto nekomentoval, učinil nepochybně správně, pokud cenu určil dle své úvahy. Vedlejší účastník považuje rozhodnutí krajského soudu za správné stejně jako rozhodnutí Nejvyššího soudu a navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

IV.

15. Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů.

Do rozhodovací činnosti soudů je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

16. Ústavní soud tedy přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu pro něj bylo překvapivé, neboť odvolací soud se odchýlil od právních závěrů učiněných soudem prvního stupně, aniž stěžovateli umožnil se k odlišnému hodnocení vyjádřit. Dále stěžovatel namítá, že krajský soud dovodil, že pokud žalobce mohl účinně odstoupit od smlouvy o dílo toliko ve vztahu k inženýrské činnosti, má nárok na vrácení poloviny poskytnutého plnění. Tato úvaha soudu je podle stěžovatele odůvodněna pouze stroze v jednom odstavci rozsudku odvolacího soudu. Skutečná hodnota části plnění, od něhož mohl žalobce dle závěrů krajského soudu odstoupit, byla podle stěžovatele mnohem nižší, stěžovatel se však k této skutečnosti nemohl vůbec vyjádřit ani navrhnout důkazní návrhy k jejímu určení. Stěžovatel je přesvědčen, že krajský soud neměl pro svůj závěr o hodnotě části předmětného plnění žádné relevantní skutkové zjištění (dle stěžovatele toto nezakládá samotná faktura), neboť ve věci nebyl proveden žádný důkaz, z něhož by bylo možno usuzovat na hodnotu inženýrské činnosti k tělocvičně ve vztahu k hodnotě díla jako celku.

18. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace jsou při řešení konkrétního případu v zásadě záležitosti obecných soudů (čl. 90 Ústavy) a Ústavní soud jakožto soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není možno považovat za „superrevizní“ instanci v soustavě soudů, jejímž úkolem je přezkum celkové zákonnosti (či věcné správnosti) vydaných rozhodnutí. Ingerence Ústavního soudu do této činnosti, konkrétně pokud jde o interpretaci a aplikaci „podústavního“ práva, připadá v úvahu, jestliže obecné soudy v daném hodnotícím procesu vycházely ze zásadně nesprávného posouzení dopadu ústavně zaručených práv, jichž se stěžovatel dovolává, na posuzovaný případ, eventuálně pokud by v něm byl obsažen prvek libovůle či dokonce svévole, a to např. ve formě nerespektování jednoznačné kogentní normy či přepjatého formalismu [srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

19. Ústavní soud již v minulosti v řadě svých rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 77/06 (N 30/44 SbNU 349;

37/2007 Sb.)). Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, k ústavně-právním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1842/12 ze dne 27. 8. 2013 (N 154/70 SbNU 425)].

20. Za rozhodnutí, pro které se v procesní nauce a v judikatuře Ústavního soudu vžilo označení „překvapivé“, je považováno zpravidla rozhodnutí, kterým soud druhého stupně buďto potvrdí rozsudek soudu prvního stupně, avšak z jiného důvodu, než o který se opíralo rozhodnutí soudu prvního stupně, anebo rozhodnutí, ve kterém soud druhého stupně změní rozhodnutí soudu prvního stupně, avšak vysloví právní závěr, který nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně vůbec předvídat. V takových případech Ústavní soud rozhodnutí soudu druhého stupně zpravidla ruší, neboť účastníku řízení byla odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat, srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 257/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 10/13 SbNU 65), sp. zn. IV. ÚS 218/95 ze dne 11. 12. 1997 (N 160/9 SbNU 381), sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93) a další.

21. V nálezu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) Ústavní soud vyslovil, že nezávislost rozhodování obecných soudů se usku- tečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vy- lučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odů- vodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištění- mi a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním ne- souladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takové- to rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy [viz shodně nálezy ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. III. ÚS 94/97 (N 85/8 SbNU 287); nálezy ze dne 17. 5. 2000 sp. zn. II. ÚS 215/99 (N 69/18 SbNU 115)].

22. V nálezu ze dne 17. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 645/2000 (N 110/27 SbNU 221) Ústavní soud odkázal na svoji ustálenou judikaturu k otázce přezkou- matelnosti a přesvědčivosti rozhodnutí obecných soudů. Ústavní soud např. uvedl, že „z hlediska stanoveného postupu (čl. 36 odst. 1 Listiny) je

požadavek řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí“ [nález ze dne 3. 2. 2000 sp. zn. III. ÚS 103/99 (N 17/17 SbNU 121); nález ze dne 22. 5. 2002 sp. zn. I. ÚS 336/2000 (N 61/26 SbNU 143)].

23. Krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že z přílohy k faktuře, jíž žalovaný vyúčtoval žalobci cenu celého díla, je zřejmé, že žalovaný v rozporu se svým nynějším výkladem smlouvy o dílo rozdělil fakturovanou částku nikoli na projektovou část a na část týkající se inženýrské činnosti, nýbrž na částku související s přístavbou školy a na částku spojenou s tělocvičnou. Není ovšem pochyb o tom, uvedl odvolací soud, že částka 305 970 Kč připadající na tělocvičnu zahrnovala obě složky činnosti, tj. projektovou i inženýrskou. S ohledem na uvedené krajský soud uzavřel, že pokud žalobce mohl účinně odstoupit od smlouvy o dílo toliko ve vztahu k inženýrské činnosti, má nárok jen na vrácení poloviny poskytnutého plnění, tedy částky 152 985 Kč.

24. Podle ustanovení § 127 odst. 1 o. s. ř. závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce.

25. Podle ustanovení § 157 odst. 2 vět první a druhé o. s. ř. zásadně platí, že soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány, a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé.

26. Ústavní soud přisvědčuje stěžovateli, že v souzené věci odvolací soud svůj závěr o výši částky, která má být žalobci vrácena, řádně – v souladu s výše uvedenými ustanoveními občanského soudního řádu – neodůvodnil. O nepřezkoumatelný rozsudek jde i tehdy, jestliže odůvodnění rozsudku postrádá skutková zjištění učiněná s odkazem na příslušné důkazy a jestliže ze závěrů soudu ohledně různých sporných položek není patrné, z jakých důkazů soud vycházel a jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení.

27. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí krajského soudu nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. Právní závěry krajského soudu se tak dostaly do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, resp. z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního

rozhodnutí nevyplývají. Rozsudek krajského soudu je v tomto směru nepřezkoumatelný. Takovéto rozhodnutí je nutno považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

28. Vzhledem k tomu, že odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně, avšak vyslovil právní závěr, který nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně vůbec předvídat, došlo k procesní situaci, kdy účastníku řízení – stěžovateli – byla odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat.

29. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že napadeným rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 31. 1. 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423 došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud – aniž se zabýval dalšími námitkami stěžovatele – přistoupil ke kasaci výroku pod bodem I rozsudku krajského soudu.

30. Jestliže se Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí nelyžoval s námitkou stěžovatele, že odvolací soud se odchýlil od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu navazující na rozhodnutí ze dne 20. září 2010 sp. zn. 23 Cdo 2510/2010, podle něhož může soud určit výši nároků podle své úvahy jen tehdy, jestliže výši nároků lze zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo vůbec, porušil tímto svým postupem čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto zrušil také napadené usnesení Nejvyššího soudu.

31. Na základě těchto skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 31. 1. 2014 č. j. 15 Co 790/2013-423 ve výroku pod bodem I a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 2014 č. j. 32 Cdo 2386/2014-452 zrušil.

Č. 29

K rozhodování obecných soudů o žalobě na vydání bezdůvodného obohacení za neoprávněné užití chráněných autorských děl

Skutečnost, že stěžovatelka má uzavřenou smlouvu s jiným kolektivním správcem, zastupujícím odlišné mistry zvuku, není důkazem o tom, že provozovala tzv. veřejnou produkci, jejíž součástí byla i díla autorů, které vedlejší účastník zastupuje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 9. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 1532/15 ve věci ústavní stížnosti Bc. Martin Fritzové, zastoupené Mgr. Blankou Antuškovou, advokátkou, se sídlem Pavla Švandy ze Semčic 12, 150 00 Praha 5, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 37 C 96/2013-51-52 ze dne 20. 2. 2015, jímž byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení částku 1 088,64 Kč z důvodu užívání chráněných autorských děl prostřednictvím rozhlasového přijímače umístěného v její provozovně, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 37 C 96/2013-51-52 ze dne 20. 2. 2015 se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadeného rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu vedeného u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 37 C 96/2013 Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastník (Ochranná asociace zvukařů – autorů, z. s.) se žalobou podanou ke jmenovanému soudu domáhal po stěžovatelce zaplacení bezdůvodného obohacení ve výši 1 088,64 Kč, a to za tvrzené užití repertoáru

jím zastupovaného v podobě sdělování děl veřejnosti provozováním rozhlasového vysílání dle § 23 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, k němuž mělo docházet v provozovně stěžovatelky Kavárna Dobrá trafika na adrese Újezd 37/400, Praha 1, a to v období od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2011. Městský soud v Praze na základě žaloby vydal platební rozkaz (č. j. 37 C 96/2013-18 ze dne 15. 7. 2013), kterým byla stěžovatelce uložena povinnost uhradit částku představující bezdůvodné obohacení a náklady řízení ve výši 3 043 Kč. Proti tomuto rozkazu podala stěžovatelka včasný odpor. Po proběhnuvším jednání vydal soud rozsudek, jímž žalobě v celém rozsahu vyhověl a rozhodl o nákladech řízení.

II.

3. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítla, že nárok vedlejšího účastníka neuznala a v řízení před soudem poukazovala na to, že vedlejší účastník rozhodně neunesl důkazní břemeno, když žalobu opíral pouze o listinné podklady jiného kolektivního správce. Přitom ze samotného faktu, že měla uzavřenou smlouvu s jiným kolektivním správcem, nelze dle jejího názoru ještě dovozovat, že provozovala tzv. veřejnou produkci, jejíž součástí by byla i díla zvukařů-autorů, které vedlejší účastník zastupoval, současně tak nebylo ani prokázáno, zda stěžovatelka vůbec měla v provozovně rozhlasový přijímač, jak sice tvrdil vedlejší účastník, ale toto své tvrzení více neprokázal (např. návštěvou provozovny apod.). Stěžovatelka rovněž namítla, že z podkladů vedlejšího účastníka nebylo možné ani identifikovat, o jaké vysílání se mělo v jejím případě jednat, o konkrétně jaký přístroj, v jakém přesně období, zvláště pokud vedlejší účastník koncipuje svůj nárok na základě měsíční odměny. Stěžovatelka dle svých slov k věci naopak uvedla, že ve své provozovně žádný rádiový přijímač nikdy neměla, a navrhovala v tomto směru doplnit dokazování o její účastnický výslech, případně o výslech dalších svědků, to jí prý však nebylo soudem umožněno.

4. Stěžovatelka má za to, že se soud dostatečně nezabýval skutkovou a právní stránkou věci, nevedl dokazování ke skutečnostem, které stěžovatelka sporovala, a ani v odůvodnění svého rozhodnutí se s těmito námitkami nevypořádal. Nelze mít za to, že by se soud dostatečně vypořádal s obranou stěžovatelky, která současně namítala, že skutečnosti tvrzené žalobcem nebyly ani dostatečně prokázány. Vedlejší účastník dle jejího názoru opřel svůj nárok pouze o údaje jiných kolektivních správců, které nebyl ani oprávněn použít, čímž dle stěžovatelky mohlo dojít i k porušení čl. 13 Listiny, neboť tímto došlo k zásahu do tajemství jiných záznamů, ke kterým nemohl mít vedlejší účastník přístup, a tyto byly použity v rozporu s právními předpisy. Současně předložený listinný důkaz, o který soud

opřel své rozhodnutí, byl pouze v nekvalitní kopii, bez ověření shody s originálem. Pokud v rámci své obrany odkázala na judikaturu Ústavního soudu v obdobných věcech, ani s těmito námitkami se dle ní soud v odůvodnění rozhodnutí nijak nevypořádal. Městskému soudu také vytkla, že na vyřízení její věci neměl ani dostatek času, což stěžovatelka v ústavní stížnosti blíže rozvedla. Závěrem navrhla, aby Ústavní soud napadený rozsudek Městského soudu v Praze zrušil.

III.

5. Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Městský soud v Praze jako účastníka a Ochranou asociaci zvukařů – autorů, z. s., jako vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřily k projednávané ústavní stížnosti. Městský soud v Praze se toliko odvolal na odůvodnění napadeného rozsudku a dodal, že pokud jde o seznam nařízených věcí na den 20. února, měla rozhodující soudkyně dostatek prostoru na projednání všech věcí, z nichž převážná většina byla ukončena rozsudkem pro zmeškání.

6. Vedlejší účastník se v poskytnuté čtrnáctidenní lhůtě (ani dosud) nevyjádřil, pročež s ním Ústavní soud dále nejednal (§ 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). V replice k vyjádření Městského soudu v Praze stěžovatelka setrvala na své argumentaci v ústavní stížnosti. K tvrzení městského soudu o tom, že většina věcí byla v daný den ukončena rozsudkem pro zmeškání, stěžovatelka uvedla, že tato skutečnost nemohla být soudu předem známa, a tedy nemohla předem ovlivnit rozvrh nařízených jednání s velmi krátkými intervaly. Předvídatelnost rozhodnutí v její neprospěch prý byla od počátku zřejmá, přitom byla v rozporu s nálezem Ústavního soudu, na který stěžovatelka odkazovala a který se zabýval obdobným případem a s tímto se shodoval v podstatných znacích. Soud dle stěžovatelky ani přesvědčivě nevysvětlil důvody této odchylky, a to ani při ústním odůvodnění rozhodnutí, ani v písemném vyhotovení rozsudku. Přitom se dle stěžovatelky nelze spokojit s tím, že se jednalo o bagatelní věc. K tomu dodala, že každý účastník řízení by měl mít pocit, že nebylo zasaženo do jeho práv na spravedlivé řízení a do obecných principů spravedlnosti tak, jak je i mezi laickou veřejností vnímána. Zákon uvádí, že občanské soudní řízení je jednou ze záruk spravedlnosti a práva, tedy soudy by dle stěžovatelky měly postupovat tak, aby rozhodnutí vedlo k výsledku spravedlivému a do obecného vnímání spravedlnosti a práva nebylo zasahováno způsobem, že se z těchto pojmů stanou jen akademické právní pojmy odtržené od jejich výkladu laickou veřejností.

7. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj nečekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

8. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelky i obsah naříkaného soudního aktu, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud je nucen přisvědčit argumentaci stěžovatelky, že městský soud vyhověl žalobě, aniž pro to byly splněny základní předpoklady a požadavky kladené na dokazování. Městský soud nejprve ve věci vydal platební rozkaz, třebaže již k tomuto kroku nebyly splněny zákonné podmínky. Dle ustanovení § 172 odst. 1 občanského soudního řádu platí, že soud může i bez výslovné žádosti žalobce a bez slyšení žalovaného vydat platební rozkaz, je-li v žalobě uplatněno právo na zaplacení peněžité částky a vyplývá-li uplatněné právo ze skutečností uvedených žalobcem. Poslední podmínka, tedy aby uplatněné právo (zde na vydání bezdůvodného obohacení) vyplývalo ze skutečností uváděných žalující stranou, nebyla v posuzované věci splněna. Vedlejší účastník se totiž v žalobě k tvrzenému porušení autorských práv stěžovatelkou pouze odvolal na „svá zjištění“, resp. blíže nekonkretizované výstupy svého kontrolního oddělení. K žalobě byly jako důkazní prostředky připojeny jen oprávnění vedlejšího účastníka k výkonu kolektivní správy, výpis ze živnostenského rejstříku stěžovatelky, první dopis stěžovatelce a následující upomínací dopis s výzvou k úhradě bezdůvodného obohacení a nakonec sazebník vedlejšího účastníka za roky 2010 a 2011. Z obsahu těchto listin je přitom zřejmé, že z něj na existenci uplatněného práva na vydání bezdůvodného obohacení, resp. na jednoznačné porušení autorského zákona ze strany stěžovatelky nebylo lze v nejmenším usuzovat.

10. Teprve po podání včasného odporu stěžovatelkou vedlejší účastník ve svém vyjádření k tomuto odporu předložil listinu, která dle jeho slov představuje výpis z licenční smlouvy uzavřené mezi stěžovatelkou a kolektivním správcem Intergram, z. s., a která dle vedlejšího účastníka prokazuje, že stěžovatelka v předmětném období provozovala rozhlasové vysílání prostřednictvím rádia. Ústavní soud však k tomuto důkaznímu prostředku (č. l. 25) konstatuje, že jde pouze o poněkud nečitelný výstup z blíže nezjištěného počítačového programu (databáze), na němž není ani zachyceno jméno stěžovatelky. Tento nedostatek však nemohl zhojit ani následný postup městského soudu, který se na posledně jmenovaného kolektivního správce a dalšího kolektivního správce – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, z. s., obrátil se žádostí o potvrzení, zda mezi nimi a stěžovatelkou taková licenční smlouva pro uvedené období skutečně uzavřena byla, což tyto subjekty následně potvrdily.

11. Tato potvrzení totiž jednak v žádném případě nemohou nahradit vlastní licenční smlouvy, jednak Ústavní soud ve svém prvním nosném nálezu vztahujícím se ke sporům tohoto typu sp. zn. II. ÚS 3076/13 ze dne

15. 4. 2014 (N 57/73 SbNU 125) výslovně poukázal na to, že „ze samotného faktu, že pro žalované období měla stěžovatelka uzavřenu smlouvu s jiným kolektivním správcem, zastupujícím odlišné mistry zvuku, ještě neplyne, že provozovala tzv. veřejnou produkci, jejíž součástí byla i díla autorů, které vedlejší účastník zastupuje. Krom toho samotné uzavření smlouvy s kolektivním správcem samo o sobě ještě nemůže být důkazem o oprávněnosti jeho nároku, poněvadž tu není brán ohled na okolnosti, resp. pozadí uzavření takové smlouvy (důvodem mohla být i právní nevědomost provozovatele o tom, že o veřejnou produkci ve skutečnosti nejde apod.)“ (bod 20 citovaného nálezu). Krom odkazu na údajně již uzavřené licenční smlouvy však nebylo v nyní posuzovaném soudním řízení nic dalšího zjištěno a svá tvrzení vedlejší účastník ničím dalším (kupř. kontrolou v provozovně apod.) nepodložil, přičemž stěžovatelka na tento nedostatek vehementně poukazovala. Takový postup zjevně odporuje základním principům spravedlivého procesu. Lze tedy zcela souhlasit se stěžovatelkou, že případ řešený uvedeným nálezem se v podstatných znacích shoduje s nyní hodnocenou věcí. I tam Ústavní soud poznamenal, že skutečnost, „že šlo o rádiový (rozhlasový) přijímač, vyplynul[a] teprve ze soudem vyžádaného vyjádření jiného kolektivního správce na návrh vedlejšího účastníka (což současně nemůže nenavodit dojem o tom, že vedlejší účastník dospěl k závěru o bezdůvodném obohacení stěžovatelky toliko z databáze smluvních klientů tohoto jiného kolektivního správce) ...“ (bod 21 nálezu).

12. Ze všech výše uvedených důvodů proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení stěžovaného soudního rozhodnutí pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci je Městský soud v Praze vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 30

K náležitému odůvodnění usnesení o odmítnutí dovolání

I. Ústavní soud může přehodnocovat posouzení přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu pouze z hlediska jeho ústavnosti. Fakticky se tak jeho přezkum omezuje na posouzení dvou otázek, a to, zda dovolací soud neodepřel účastníkovi řízení soudní ochranu tím, že odmítl dovolání, aniž by se ve svém odůvodnění, pokud jde o jeho přípustnost, náležitě vypořádal se stěžovatelem řádně předstřnou právní otázkou, nebo tím, že v rámci svého posouzení právní otázky, ať už vyústilo do odmítnutí dovolání nebo připuštění dovolacího přezkumu, aproboval právní výklad, který je v rozporu s ústavně zaručenými základními právy a svobodami.

II. Jedním z principů plynoucích z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost obecného soudu odůvodnit své rozhodnutí tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej vedly k vyřčeným právním závěrům. Tento princip se přitom vztahuje i na usnesení dovolacího soudu, kterým bylo odmítnuto dovolání z důvodu, že nebylo shledáno přípustným podle § 237 občanského soudního řádu. Uvedený soud v něm musí reagovat na otázky, které dovolatel vymezil a které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 9. února 2016 sp. zn. II. ÚS 2312/15 ve věci ústavní stížnosti Marie Buckové, zastoupené JUDr. Miroslavem Zámeškou, advokátem, se sídlem Praha 1, Na Příkopě 23, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015 č. j. 30 Cdo 376/2015-169 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Praha 2, Vyšehradská 16, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015 č. j. 30 Cdo 376/2015-169 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015 č. j. 30 Cdo 376/2015-169 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 30. července 2015, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedeného usnesení, neboť má za to, že jím bylo porušeno její základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Stěžovatelka se žalobou proti České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále jen „vedlejší účastnice“) domáhala zaplacení částky 197 460 Kč jako náhrady škody a nemajetkové újmy podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Svůj nárok uplatňovala v souvislosti s exekčním řízením vedeným u Okresního soudu pro Prahu 9 pod sp. zn. 73 Nc 306/2006, přičemž uvedená částka měla zahrnovat jednak náhradu nákladů vynaložených v souvislosti s opakovaným podáváním námitek proti nezákonným příkazům k úhradě nákladů exekuce, jednak náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení, jež trvalo od 9. února 2006 do 17. října 2012.

3. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 27. prosince 2013 č. j. 15 C 216/2013-114 ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „odvolací soud“) ze dne 20. srpna 2014 č. j. 55 Co 218/2014-153, kterým bylo rozhodnuto o odvolání stěžovatelky i vedlejší účastnice, bylo žalobě stěžovatelky částečně vyhověno a vedlejší účastnici byla uložena povinnost zaplatit jí částku 30 000 Kč. Ve zbytku byla žaloba zamítnuta. K prvnímu nároku odvolací soud uvedl, že obecně lze nahradit pouze náklady řízení, které poškozený účelně vynaložil na zrušení či změnu nezákonného rozhodnutí nebo na nápravu nesprávného úředního postupu. Nárok na náhradu škody spočívající v nákladech řízení může poškozený vůči státu uplatnit jen tehdy, jestliže mu takové náklady skutečně vznikly a nebyly zároveň vypořádány v dotčeném řízení. Zákon vylučuje náhradu tam, kde buď již byla v původním řízení přiznána, anebo přiznána nebyla, avšak poškozený měl možnost uplatnit nárok na náhradu nákladů na základě procesních předpisů. Tak tomu ale v tomto případě být nemělo. Žalobkyně jako povinná, která dlouhodobě nebyla schopna dobrovolně uhradit plnění přiznané vykonatelným rozhodnutím soudu, nebyla v exekčním řízení úspěšná. Toto řízení bylo naopak vedeno z její viny, a důvodně byla proto uznána povinnou k úhradě nákladů exekuce a nákladů oprávněných.

V tomto směru, jak dodal odvolací soud, není žádný rozdíl mezi náklady, které vynaložila v souvislosti s námitkami proti jednotlivým exekučním příkazům, a návrhem, jímž uplatnila ústavní stížnost. Ve vztahu k druhé otázce pak odvolací soud uznal, že v letech 2010 až 2012 bylo exekuční řízení vedeno nadbytečně, když ze strany stěžovatelky již byla jistina i náklady exekuce uhrazeny. V souladu s dlouholetou soudní judikaturou jí proto byla přiznána částka 30 000 Kč.

4. Proti poslednímu uvedenému rozsudku podala stěžovatelka dovolání, jehož přípustnost odůvodňovala tím, že posouzení věci záviselo na zodpovězení dvou otázek hmotného práva, jež doposud neměly být vyřešeny v rozhodovací praxi dovolacího soudu. První z nich se týkala aplikace § 31 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. na náklady řízení, které vynaložila v průběhu exekučního řízení za účelem dosažení zrušení či změny nezákonných rozhodnutí, tj. příkazů k úhradě nákladů exekuce. Stěžovatelka byla přesvědčena, že splnila podmínky pro přiznání náhrady škody ve výši těchto nákladů. Nebylo totiž podstatné, že v uvedeném exekučním řízení (jako celku) nebyla úspěšná. Druhá otázka se týkala doby, ze které měla být vypočítána nemajetková újma. Odvolací soud dospěl k závěru, že náhrada nemajetkové újmy náleží stěžovatelce jen za dobu řízení přibližně dvou let, kdy již zaplatila svůj dluh a řízení bylo vedeno jen ke zjištění odměny exekutora a rozhodnutí o náhradě nákladů oprávněných v exekučním řízení. Podle jejího názoru však bylo exekuční řízení vedeno nadbytečně díky opakovaným nezákonným exekučním příkazům nejméně od roku 2008.

5. Usnesením ze dne 27. května 2015 č. j. 30 Cdo 376/2015-169 odmítl Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) dovolání stěžovatelky z důvodu, že nebylo přípustné podle § 237 občanského soudního řádu. Své rozhodnutí stručně odůvodnil, přičemž ve vztahu k první předestřené otázce poukázal na svou ustálenou judikaturu, která tuto otázku řeší (např. rozsudek ze dne 30. ledna 2013 sp. zn. 30 Cdo 1424/2012). Ve shodě s odůvodněním rozsudku odvolacího soudu zdůraznil, že náklady původního řízení může poškozený uplatnit jako vzniklou škodu jen tehdy, vynaložil-li je účelně na zrušení nezákonného rozhodnutí či nápravu nesprávného úředního postupu. Zákon zároveň vylučuje náhradu škody spočívající ve vynaložených nákladech řízení tam, kde buď již náhrada nákladů byla v původním řízení přiznána, anebo sice přiznána nebyla, avšak pak jen tehdy, neměl-li poškozený možnost uplatnit nárok na náhradu nákladů na základě procesních předpisů. Ve vztahu k druhé otázce podotkl, že stěžovatelka se jí fakticky domáhala soudního přezkumu řešení této otázky v rámci jedinečných skutkových okolností její věci. I zde přitom odvolací soud vycházel z judikatury Nejvyššího soudu, a to konkrétně stanoviska jeho občansko-právního a obchodního kolegia ze dne 13. dubna 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky se způsobem, jakým Nejvyšší soud posoudil otázku přípustnosti jejího dovolání, přestože v něm měla uplatnit relevantní námitky týkající se právního posouzení věci. Odůvodnění napadeného usnesení považuje za naprosto nedostatečné a vybočující z požadavku na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. V podrobnostech uvádí, že v exekučním řízení, ve vztahu k němuž byl uplatněn nárok na náhradu škody, byla nucena opakovaně podávat námitky proti příkazům k úhradě nákladů exekuce, jejichž výše byla soudním exekutorem nesprávně stanovena, včetně podání ústavní stížnosti, které bylo Ústavním soudem vyhověno [nález ze dne 24. listopadu 2010 sp. zn. I. ÚS 2134/09 (N 236/59 SbNU 399)]. Tyto náklady přitom nemohla uplatnit v exekučním řízení.

7. Nejvyšší soud se měl dopustit pochybení rovněž při posouzení druhé otázky, neboť se vůbec nezabýval posouzením otázky délky doby, z níž se počítá nemajetková újma. Stěžovatelka se od počátku exekučního řízení snažila dobrovolně uhradit vymáhanou částku. Pokud by ze strany soudního exekutora nebyla opakovaně již od roku 2007 vydávána nezákonná rozhodnutí, jejichž obsahem byly nesprávně a nepřiměřeně vyčíslené náklady exekutora i oprávněných, pak by dluh uhradila daleko dříve. Opakované vydávání nezákonných rozhodnutí soudním exekutorem v exekučním řízení mělo být podle jejího názoru považováno za nesprávný úřední postup. Náhrada nemajetkové újmy měla být stěžovatelce přiznána za delší období.

III. Řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud si pro účely posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 15 C 216/2013 a vyzval účastníka řízení a vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 2. prosince 2015 stručně shrnul, že obě stěžovatelkou předestřené právní otázky již byly řešeny v jeho judikatuře a v tomto ohledu shrnul své závěry obsažené v napadeném usnesení.

10. Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

11. Vyjádření Nejvyššího soudu bylo zasláno stěžovatelce, která ve stanovené lhůtě nevyužila možnost na ně replikovat.

12. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

13. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti; zároveň je důvodná.

14. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

IV./a Rozsah přezkumu usnesení dovolacího soudu

15. V projednávané věci se Ústavní soud zabýval otázkou, zda Nejvyšší soud neporušil ústavně zaručená základní práva stěžovatelky, jestliže její dovolání neshledal přípustným podle § 237 občanského soudního řádu a z tohoto důvodu je odmítl. Při jejím zodpovězení přitom vycházel z následujících úvah.

16. Předně je třeba zdůraznit, že z ústavního pořádku nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku, a proto by z jeho hlediska zřejmě obstála i právní úprava, která by takovéto prostředky nepřipouštěla vůbec. Pakliže je ovšem právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, především pak práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález ze dne 11. února 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

17. V obecné rovině platí, že právo na spravedlivý proces je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. Do rozhodovací činnosti obecných soudů však může Ústavní soud zasáhnout zrušením jejich rozhodnutí – pamětliv povinnosti své zdrženlivosti, plynoucí z jeho úkolu ochrany toliko ústavnosti, a nikoliv běžné zákonnosti – pouze tehdy, jestliže jsou právní závěry obecných soudů v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají, nebo jestliže porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním

kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

18. Podle § 237 občanského soudního řádu není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

19. Posouzení, zda jsou splněny podmínky přípustnosti dovolání, je především věcí dovolacího soudu. Je to právě on, komu v rovině podústavního práva náleží poslední slovo v otázkách výkladu právních předpisů práva civilního, ať už hmotného, nebo procesního, a tedy kdo je povolán k posouzení, zda je určitý právní závěr správný nebo nikoliv. Namítá-li dovolatel nesprávnost právního závěru odvolacího soudu a uvádí-li v této souvislosti některé z hledisek uvedených v § 237 občanského soudního řádu (předpoklad přípustnosti dovolání), tedy – stručně řečeno – že se k němu dovolací soud zatím nevyjádřil, nebo že se k němu dovolací soud vyjádřil jinak nebo rozdílně, nebo že se k němu vyjádřil stejně, avšak podle dovolatele nesprávně, pak je zcela přirozeně na uvedeném soudu, aby posoudil, zda nastala některá z těchto situací.

20. Ústavní soud, jak již bylo výše uvedeno, může přehodnocovat posouzení přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu pouze z hlediska jeho ústavnosti. Fakticky se tak jeho přezkum omezuje na posouzení dvou otázek, a to, zda dovolací soud neodepřel účastníkovi řízení soudní ochranu tím, že odmítl dovolání, aniž by se ve svém odůvodnění, pokud jde o jeho přípustnost, náležitě vypořádal se stěžovatelem řádně předestřenou právní otázkou, nebo tím, že v rámci svého posouzení právní otázky, ať už vyústilo do odmítnutí dovolání nebo připuštění dovolacího přezkumu, aprobeoval právní výklad, který je v rozporu s ústavně zaručenými základními právy a svobodami. Pokud se totiž podústavní právo dotýká těchto práv, pak konečné posouzení, zda určitý právní výklad obстоjí nebo neobstojí jako ústavně konformní, nesvědčí dovolacímu soudu, nýbrž v souladu s jeho postavením Ústavnímu soudu. Jeho právním názorem je přitom dovolací soud vázán a musí jej při svém dalším rozhodování zohlednit.

21. Jedním z principů plynoucích z práva na spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost obecného soudu odůvodnit své rozhodnutí tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej vedly k vyřčeným právním závěrům. Tento princip se přitom vztahuje i na usnesení dovolacího soudu, kterým bylo odmítnuto dovolání pro nepřipustnost.

Jakkoliv v těchto případech ustanovení § 243f odst. 3 věty první občanského soudního řádu představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 téhož zákona, neboť se předpokládá pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí, nadále i z tohoto stručného odůvodnění musí být patrné, na základě jakých skutečností (právních či skutkových) dospěl dovolací soud k vysloveným závěrům.

22. Má-li být splněn jeden z účelů soudní jurisdikce, a to požadavek (mimo jiné) výchovy k zachování zákona a k účtě k právům spoluobčanů (viz § 1 občanského soudního řádu), je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také jejich odůvodnění ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 občanského soudního řádu. Jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) a náležitě (zákonem vyžadovaným způsobem) odůvodněná rozhodnutí totiž naplňují – jako neoddělitelná součást „stanoveného postupu“ – ústavní kritéria plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny. Obdobně jako ve skutkové oblasti i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale i se zásadami spravedlivého procesu, jak jim Ústavní soud rozumí (nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03). Tyto závěry se přiměřeně uplatní i na rozhodování Nejvyššího soudu v dovolacím řízení.

23. Odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu odmítajícího podané dovolání z důvodu, že nebylo shledáno přípustným podle § 237 občanského soudního řádu, musí splňovat požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti [např. nález ze dne 19. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 962/14 (N 155/74 SbNU 323), bod 12], což znamená, že z něj musí být dostatečně patrné, z jakých důvodů bylo o něm rozhodnuto právě tímto způsobem. Tento soud v něm musí reagovat na otázky, které dovolatel vymezil a které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny.

24. Tím není řečeno, že by odůvodnění takového usnesení mělo, či dokonce muselo být podrobné či obsáhlé, jelikož v takovém případě by Ústavní soud kladl na rozhodovací činnost Nejvyššího soudu požadavky daleko překračující jeho povinnost plynoucí ze shora citovaného ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu. Pokud však podle tohoto zákonného ustanovení platí, že v odmítacím usnesení soud „stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřipustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení“, je zcela zřejmé, že musí účastníkům řízení sdělit a vysvětlit, z jakého důvodu se nebude zabývat dovoláním meritorně. Toto vysvětlení, jakkoliv stručné, se přitom nesmí omezit na pouhou citaci zákona, případně doplněnou odkazem na některé judikáty, obsahující

toliko obecný výklad přípustnosti dovolání bez jakéhokoliv náznaku individualizace na projednávaný případ. Pakliže by tomu tak bylo, rozhodující soud by vlastně zcela pominul svoji povinnost transparentně a srozumitelně vykládat právo, čímž by se zcela vyhnul žádoucí komunikaci s účastníky řízení (a koneckonců i celou veřejností) a namísto toho by se stavěl do pozice vrchnostenského orgánu, který si je sice dobře vědom, jak správně rozhodnout, nicméně necítí potřebu to sdělovat někomu jinému. Takovýto postoj by se zcela vymykal podstatě soudní moci, kterou je podle Ústavy především ochrana základních práv a svobod (čl. 4), a také funkcím soudnictví, k nimž patří povinnost soudů poskytovat ochranu právům zákonem stanoveným způsobem (čl. 90). Dovolatel by se z usnesení dovolacího soudu nedozvěděl, z jakých právních důvodů (na základě jakých právních úvah) bylo jeho podání odmítnuto jako nepřipustné [nález ze dne 1. října 2015 sp. zn. II. ÚS 1257/15 (N 180/79 SbNU 33), body 19 až 27].

IV./b Posouzení napadeného usnesení z hlediska požadavku náležitého odůvodnění

25. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelka ve svém dovolání vymezila důvod dovolání, když tvrdila, že rozhodnutí dovolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 občanského soudního řádu), a uvedla skutečnosti, v nichž spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti (§ 237 až 238a občanského soudního řádu).

26. Ve vztahu k první právní otázce je třeba přisvědčit námitce stěžovatelky stran nedostatečného odůvodnění napadeného usnesení. Její podstata totiž nespočívala v obecném vymezení podmínek, za nichž lze uplatnit náhradu nákladů řízení jako náhradu škody podle § 31 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., nýbrž v posouzení, zda tímto způsobem lze vůči státu uplatnit i náklady vzniklé v exekučním řízení v důsledku opakovaného vydávání nezákonných příkazů k úhradě nákladů exekuce, proti nimž musela podávat námitky. Odpověď na tuto specificky vymezenou otázku však stěžovatelka ze strany Nejvyššího soudu, který se omezil toliko na stručné shrnutí svých dříve vyslovených obecných právních závěrů, neobdržela, ačkoliv právě od ní se odvíjelo právní posouzení její věci. Tyto nedostatky přitom nelze překlenout ani poukazem na to, že jde o triviální otázku nebo že podrobnější odpověď je z obecných závěrů dovolacího soudu zřejmá či jednoduše dovoditelná. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že napadené usnesení v tomto rozsahu neobstojí z hlediska požadavku náležitého odůvodnění, čímž je opodstatněn závěr o porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

27. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že výše uvedené hodnocení se nevztahuje ke způsobu, jakým se dovolací soud vypořádal s druhou stěžovatelkou předestřenou otázkou. V tomto případě nelze shledat žádný

důvod, jenž by zpochybňoval závěr dovolacího soudu, podle něhož se odvolací soud při posuzování délky řízení nijak neodklonil od jeho dříve vysloveného právního názoru. Z hlediska zásad spravedlivého procesu pak nelze nic vytknout ani závěrům odvolacího soudu obsaženým v jeho rozsudku.

V. Závěr

28. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelky (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II). V dalším řízení bude úlohou Nejvyššího soudu, aby – vázán právním názorem Ústavního soudu – znovu posoudil stěžovatelkou podané dovolání a náležitě se vypořádal s její právní argumentací.

Č. 31

**K procesní ochraně práv osob s duševním postižením
K rozhodování o nákladech řízení ve vztahu k účastníko-
vi osvobozenému od soudních poplatků**

Účastní-li se soudního řízení osoba se zdravotním postižením – podobně jako jiná osoba náležející do skupiny zranitelných osob (děti, cizinci atd.) – a to zejména pokud se v řízení jedná o její práva či povinnosti, jsou obecné soudy povinny zpozornět a zvláště dbát na to, aby tato osoba mohla v řízení plně uplatnit svá práva stejně jako jiní účastníci řízení. Přitom je třeba samozřejmě přihlížet k charakteru postižení konkrétní dotčené osoby a podle toho přijmout případná kompenzační opatření. V případě osob s duševním postižením tak kupříkladu minimálním přiměřeným opatřením zpravidla bude ustanovení zástupce pro řízení z řad advokátů, tak aby byla náležitě zajištěna ochrana jejich práv.

I rozhodnutí soudu o nákladech řízení musí být v souladu s průběhem řízení. Pokud by k náhradě nákladů měl být podle obecných zákonných zásad zavázán účastník, který byl dříve v řízení osvobozen od placení soudních poplatků, pak je obecný soud při rozhodování o nákladech řízení povinen uvážit poměry účastníka, které vedly k jeho osvobození, a posoudit, zda není namístě uplatnění § 150 občanského soudního řádu, jež sice podléhá poměrně široké míře soudního uvážení, ne však libovůli. Obzvláště je potom třeba předchozí osvobození účastníka (žalovaného) pečlivě uvážit v případě, že obecný soud hodlá tohoto účastníka zavázat též k náhradě zaplaceného soudního poplatku (žalobci). I účastník osvobozený od soudních poplatků může být zavázán k náhradě již uhrazeného soudního poplatku, takové rozhodnutí ovšem musí být řádně a přesvědčivě odůvodněno a musí zřetelně reflektovat předchozí osvobození účastníka, resp. jeho poměry k tomu vedoucí. V opačném případě dochází k porušení práva účastníka na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 9. února 2016 sp. zn. I. ÚS 2933/15 ve věci ústavní stížnosti V. F., zastoupené stálým opatrovníkem městem Mohelnice, právně zastoupené JUDr. Petrem Ritterem, advokátem, se sídlem Riegrova 12, Olomouc, proti výroku II rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 10. 8. 2015 č. j. 208

C 80/2014-69, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině povinnosti zaplatit žalobkyni, která byla v řízení plně úspěšná, náhradu nákladů řízení ve výši 2 089 Kč, za účasti Okresního soudu v Šumperku jako účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 10. 8. 2015 č. j. 208 C 80/2014-69 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 10. 8. 2015 č. j. 208 C 80/2014-69 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Okresního soudu v Šumperku ve výroku II, jímž bylo rozhodnuto o povinnosti stěžovatelky zaplatit žalobkyni, která byla v řízení plně úspěšná, náhradu nákladů řízení ve výši 2 089 Kč.

2. Stěžovatelka napadené rozhodnutí okresního soudu považuje za rozporné se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatelka totiž v řízení před okresním soudem byla ke své žádosti usnesením okresního soudu osvobozena od soudních poplatků v plném rozsahu; okresní soud přesto tohoto svého rozhodnutí nedbal při následném rozhodování o nákladech řízení, při němž stěžovatelku bez náležitého odůvodnění zavázal hradit žalobkyni náklady řízení, včetně zaplaceného soudního poplatku ve výši 1 000 Kč. Okresní soud tak své napadené rozhodnutí zatížil nepředvídatelností, a tudíž protiústavností.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil též Okresní soud v Šumperku jako účastník řízení. Podle okresního soudu skutečnost, že stěžovatelka byla v průběhu řízení osvobozena od úhrady soudních poplatků, neznamená automatické užití § 150 občanského soudního řádu; naopak podmínky užití tohoto ustanovení jsou podstatně přísnější než podmínky přiznání osvobození od soudních poplatků dle § 138 občanského soudního řádu. Okresní soud navíc při rozhodování o nákladech řízení neshledal důvody pro užití § 150 občanského soudního řádu; jeho užitím by naopak došlo k porušení práva na spravedlivý proces žalobkyně, která byla ve sporu v plném rozsahu úspěšná.

4. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti též žalobkyni coby vedlejší účastnici řízení před Ústavním soudem, tato však na výzvu Ústavního soudu nijak nereagovala.

5. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Šumperku sp. zn. 208 C 80/2014, z něhož zjistil následující. Návrhem ze dne 26. 11. 2014 se žalobkyně – Vojenská nemocnice Olomouc – na stěžovatelce jako žalované domáhala zaplacení částky 2 500 Kč s příslušenstvím coby úhrady za pobyt v záchytné stanici žalobkyně dne 19. – 20. 4. 2014. Podáními ze dne 18. 3. 2015 a ze dne 28. 4. 2015 stěžovatelka okresní soud požádala o osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce z řad advokátů. Ke své žádosti doložila prohlášení o svých osobních, majetkových a výdělkových poměrech, z něhož mimo jiné vyplynulo, že je dlouhodobě nezaměstnaná a pobírá dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na bydlení a příspěvek na živobytí, celkem ve výši necelých 6 000 Kč. Usnesením okresního soudu ze dne 19. 5. 2015 č. j. 208 C 80/2014-60 bylo stěžovatelce přiznáno osvobození od placení soudních poplatků v plném rozsahu (výrok I) a její žádost o ustanovení zástupce z řad advokátů byla zamítnuta (výrok II). Okresní soud mimo jiné uvedl, že u stěžovatelky je s ohledem na její sociální a finanční poměry dán zvlášť závažný důvod pro osvobození od soudních poplatků v plném rozsahu; nicméně podle okresního soudu zároveň k ochraně stěžovatelčiných zájmů nebylo nezbytné třeba ustanovení zástupce, a to s ohledem na předmět řízení, který nebyl natolik složitý, aby vyžadoval zastoupení advokátem. Dne 3. 8. 2015 se před okresním soudem konalo jednání, při němž stěžovatelka v rámci svého závěrečného návrhu mimo jiné pro případ vyhovění žalobě požádala, aby soud ve vztahu k nákladům řízení zohlednil její majetkové a příjmové poměry, a odkázala na § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, s tím, že podle ní jsou dány důvody pro nepřiznání nákladů řízení žalobkyni. Rozsudkem ze dne 10. 8. 2015 č. j. 208 C 80/2014-69 Okresní soud v Šumperku zavázal stěžovatelku zaplatit žalobkyni částku 2 500 Kč s příslušenstvím (výrok I) a výrokem II jí stanovil povinnost zaplatit žalobkyni na náhradu nákladů řízení částku 2 089 Kč. V odůvodnění rozsudku pak okresní soud k výroku o nákladech řízení odkázal na § 142 odst. 1 občanského soudního řádu s tím, že žalobkyně měla ve sporu plný úspěch, a proto jí byla přiznána plná náhrada nákladů řízení. Ty byly tvořeny odměnou advokáta za zastupování ve výši 600 Kč a paušální náhradou hotových výdajů ve výši 300 Kč, 21 % DPH a dále zaplaceným soudním poplatkem ve výši 1 000 Kč. Rozsudek dále obsahoval poučení, že proti němu není odvolání přípustné (§ 202 odst. 2 občanského soudního řádu).

6. Ústavní soud dále konstatuje, že stěžovatelka je osobou s duševním postižením a je v současné době omezena ve svéprávnosti (rozsudkem

Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 22. 10. 2014 č. j. 70 Co 442/2014-100).

II.

7. Ústavní soud úvodem svého posouzení konstatuje, že se nejprve zabýval otázkou bagatelnosti ve vztahu k ústavní stížnosti. Napadené rozhodnutí totiž nejenže bylo vydáno v tzv. bagatelní věci s ohledem na výši žalované částky, ale rovněž částka náhrady nákladů řízení, o níž okresní soud rozhodl, dosahuje tzv. bagatelní výše. Ústavní soud přesto shledal, že podanou ústavní stížnost nelze považovat za bagatelní a jako takovou ji odmítnout.

8. Ústavní soud se otázkou tzv. bagatelních věcí zabýval již ve svých předchozích četných rozhodnutích, v nichž dal najevo, že v takových věcech, mezi něž spadá i věc nyní posuzovaná, je v podstatně ústavní stížnost vyloučena. Výjimku je namístě učinit pouze v případech zcela extrémních rozhodnutí obecných soudů, v nichž se tyto při interpretaci ustanovení právního předpisu dopustí svévole, například pokud své rozhodnutí vůbec neodůvodní, pokud se jejich odůvodnění příčí pravidlům logiky, je výrazem nepřijatého formalismu či jiného extrémního vybočení z obecných principů spravedlnosti [viz nález sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 59/52 SbNU 583) a další judikaturu v něm citovanou; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

9. Otázkou bagatelnosti se Ústavní soud zabýval též podrobně v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89). V něm zdůraznil, že bagatelnost věci ve smyslu právním by se měla krýt s bagatelností věci ve smyslu faktickém, nemusí ale tomu tak být vždy. Při hodnocení bagatelnosti věci tak Ústavní soud musí zvažovat jednak hledisko kvantitativní, jednak hledisko kvalitativní. I z kvantitativního pohledu přitom intenzita dotčení – a míra možné újmy – může být relativní, a to ve vztahu ke konkrétní osobě, na kterou soudní rozhodnutí dopadá, resp. jejím sociálním a majetkovým poměrům, eventuálně dalším okolnostem případu. V některých – zcela ojedinělých případech – se tedy i ve věcech, které jsou dle zákonodárce bagatelní, může jednat o natolik zásadní zásah, že přezkum příslušných soudních rozhodnutí ze strany Ústavního soudu zcela vyloučit nelze. Podobně i s ohledem na kvalitativní stránku věci nemusí být vždy určující právní hranice bagatelnosti, a to v případech, kdy se věc z hlediska ústavnosti jeví natolik významná, že určitým způsobem „přesahuje“ kauzu samotnou (body 31 a 33 citovaného nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13).

10. V projednávaném případě se přitom napadené rozhodnutí týká částky, kterou za bagatelní z pohledu stěžovatelky a jejích pravidelných příjmů, jak byly zjištěny v řízení před okresním soudem, považovat nelze. Především však stěžovatelka coby osoba s duševním postižením patří

do skupiny zranitelných osob, u nichž je obzvláště třeba dbát na to, aby mohly efektivně uplatňovat svá práva, což však okresní soud v daném případě vůbec nezohlednil (viz též níže).

11. Ústavní soud tak shledal, že je namístě se podanou ústavní stížností věcně zabývat a dále že ústavní stížnost je důvodná, neboť napadeným rozhodnutím okresního soudu bylo porušeno stěžovatelčino základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

12. Ústavní soud v první řadě zdůrazňuje specifikum posuzovaného případu, totiž že stěžovatelka je osobou se zdravotním postižením. Česká republika již v roce 2009 ratifikovala Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, č. 10/2010 Sb. m. s., kterou se jako smluvní stát mimo jiné zavázala přijímat „přiměřené úpravy“ (reasonable accommodations) standardních postupů a opatření za účelem zaručení uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními pro osoby se zdravotním postižením [k právům osob se zdravotním postižením viz též blíže nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1974/14 ze dne 23. 3. 2015 (N 61/76 SbNU 825)]. Podle čl. 13 odst. 1 citované úmluvy je pak Česká republika konkrétně povinna „zajistit osobám se zdravotním postižením účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné i prostřednictvím procedurálních a věku odpovídajících úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění jejich role jako přímých nebo nepřímých účastníků a svědků při všech soudních řízeních“. Právě uvedené naznačuje, že účastní-li se soudního řízení osoba se zdravotním postižením – podobně jako jiná osoba náležející do skupiny zranitelných osob (děti, cizinci atd.) – a to zejména pokud se v řízení jedná o její práva či povinnosti, jsou obecné soudy povinny zpozornět a zvláště dbát na to, aby tato osoba mohla v řízení plně uplatnit svá práva stejně jako jiní účastníci řízení. Přitom je třeba samozřejmě přihlížet k charakteru postižení konkrétní dotčené osoby a podle toho přijmout případná kompenzační opatření. V případě osob s duševním postižením tak kupříkladu minimálním přiměřeným opatřením zpravidla bude ustanovení zástupce pro řízení z řad advokátů, tak aby byla náležitě zajištěna ochrana jejich práv [srov. obdobně pro případ dětí jako jiné skupiny zranitelných osob nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217)]. Ústavní soud tedy *obiter dictum* okresnímu soudu vytýká, že přestože vyhověl stěžovatelčině žádosti o osvobození od soudních poplatků, naopak zamítl její žádost o ustanovení zástupce pro řízení. K tomu Ústavní soud konstatuje, že sice stěžovatelka nakonec kvalitní právní zastoupení v řízení získala, a to však jen díky dobré vůli a možnostem svého opatrovníka, města Mohelnice.

13. Stěžovatelkou napadené rozhodnutí se pak konkrétně týká otázky nákladů řízení. S touto problematikou je Ústavní soud ve své rozhodovací praxi pravidelně konfrontován, avšak obecně se k ní staví zdrženlivě

a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoli totiž i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Na druhou stranu ovšem Ústavní soud zdůrazňuje, že i rozhodování o nákladech soudního řízení tvoří integrální součást soudního řízení jako celku, a i na něj proto dopadají postuláty spravedlivého procesu. Mezi základní zásady spravedlivého procesu přitom tradičně náleží i zákaz svévolného rozhodování či ochrana legitimního očekávání účastníků a předvídatelnost soudních rozhodnutí [srov. například nález sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391), nález sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457) a nález sp. zn. III. ÚS 1561/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 52/73 SbNU 59)].

14. Dále Ústavní soud ve svých dřívějších rozhodnutích mimo jiné konstatoval, že i v případech rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba přihlížet ke všem okolnostem věci, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení, jež účastník vynaložil k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Úkolem obecného soudu proto není pouze mechanicky rozhodnout o náhradě podle výsledku sporu, nýbrž vážit, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů. Výrok o náhradě nákladů řízení tak musí být v souladu s průběhem řízení a s úkony účastníků, resp. s obsahem příslušného soudního spisu, a úvaha k němu vedoucí musí být, byť stručně, odůvodněna; jinak zpravidla dochází k porušení práva účastníků na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. IV. ÚS 454/04 ze dne 15. 2. 2005 (N 29/36 SbNU 337), nález sp. zn. II. ÚS 153/06 ze dne 29. 6. 2006 (N 127/41 SbNU 581) či nález sp. zn. II. ÚS 762/10 ze dne 22. 7. 2010 (N 148/58 SbNU 257)].

15. V právě citovaných nálezech se navíc jednalo o případy, kdy byl stěžovatel v řízení před obecnými soudy, v němž nebyl úspěšný, bez bližšího odůvodnění zavázán k náhradě nákladů řízení protistrany za situace, kdy byl prve – s ohledem na své poměry – osvobozen od soudních poplatků. V těchto případech Ústavní soud shledal napadená rozhodnutí obecných soudů pro absenci náležitého odůvodnění rozporná s právem stěžovatelů na spravedlivý proces.

16. Ústavní soud se navíc ve své rozhodovací praxi zabýval též samotnou otázkou účelnosti vynaložených nákladů, resp. náklady potřebnými k účelnému uplatňování nebo bránění práva, které lze nahradit dle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu. V tomto ohledu především opakovaně připomíná pravidla, že tam, kde je stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud tak

však stát učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349) či nedávný nález sp. zn. II. ÚS 3855/14 ze dne 1. 9. 2015 (N 162/78 SbNU 429)]. Obdobné závěry pak Ústavní soud vztáhl i na některé další subjekty mimo stát, které jsou veřejnými institucemi (subjekty), hospodaří s veřejnými prostředky apod., jako je Česká televize [nález sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193) či nález sp. zn. II. ÚS 1333/14 ze dne 18. 2. 2015 (N 36/76 SbNU 503) či Všeobecná zdravotní pojišťovna (nález sp. zn. IV. ÚS 474/13 ze dne 16. 12. 2014 (N 229/75 SbNU 557)]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 195/11 ze dne 15. 12. 2011 (N 215/63 SbNU 473) pak Ústavní soud tato východiska konkretizoval i ve vztahu k fakultní nemocnici domáhající se žalobou před obecnými soudy dlužného regulačního poplatku. Ústavní soud konkrétně uvedl, že nemocnice má právní oddělení, byť podle svého tvrzení nedostatečně vybavené, navíc se jednalo o spor o bagatelní částku, skutkově ani právně nijak složitý. V takto jednoduché právní věci tedy podle Ústavního soudu nemocnice byla schopna zajistit si vyřešení daného případu vlastními prostředky, a pokud tak neučinila, ale zvolila možnost právního zastoupení advokátem, což je její právo, nelze v dané situaci na stěžovateli (žalovaném) spravedlivě žádat, aby jí plně hradil náklady řízení takto vzniklé. Nadto fakultní nemocnice je svým právním postavením subjekt hospodařící s majetkem státu, je tedy státem zřízena a na státní rozpočet v určitém rozsahu navázána. Ústavní soud přitom dal ve svých rozhodnutích najevo, že podobný postup, při němž se prostřednictvím placených právních služeb přesouvají veřejné prostředky do rukou soukromých subjektů, a dochází tak mimo jiné k neúměrnému navyšování nákladů řízení, nebude tolerovat.

17. V nyní posuzované věci okresní soud napadeným rozhodnutím toliko s odkazem na § 142 odst. 1 občanského soudního řádu a plný úspěch žalobkyně ve věci rozhodl o povinnosti stěžovatelky k náhradě nákladů řízení žalobkyně, které byly tvořeny jednak náklady právního zastoupení (odměna za zastupování, paušální náhrada hotových výdajů a DPH) a jednak zaplaceným soudním poplatkem. Takto přitom okresní soud rozhodl za situace, kdy již dříve stěžovatelku svým rozhodnutím s ohledem na její sociální a finanční poměry osvobodil od placení soudních poplatků.

18. Jak je již shora rozvedeno, obecné soudy jsou povinny i v případě rozhodování o náhradě nákladů řízení přihlížet ke všem okolnostem věci, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení účastníka, a vážit, zda neexistují další rozhodující okolnosti mimo výsledek sporu, které by měly podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů. Je přitom třeba zdůraznit, že úspěšné straně lze nahradit právě jen účelně vynaložené náklady (náklady potřebné

k účelnému uplatňování nebo bránění práva). Okresní soud však uvedené principy v napadeném rozhodnutí nerespektoval a jeho rozhodnutí nelze považovat za souladné s průběhem řízení a náležitě odůvodněné, jak požaduje judikatura Ústavního soudu.

19. Pokud jde o náklady spojené s právním zastoupením žalobkyně, okresní soud se v první řadě měl zabývat otázkou jejich účelnosti. Žalobkyně je příspěvkovou organizací zřízenou Ministerstvem obrany, hospodařící s majetkem státu, a tak bylo namístě, aby okresní soud posoudil žalobkyní vynaložené náklady na právní zastoupení pohledem principů vymezených v judikatuře Ústavního soudu, jak byla nastíněna výše v bodě 16 tohoto nálezu. To ovšem okresní soud neučinil a náklady žalobkyně na právní zastoupení považoval automaticky za účelně vynaložené, a tak již tím porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. Nicméně i kdyby okresní soud shledal, že všechny žalobkyní vynaložené náklady – tedy nejen zaplacený soudní poplatek, ale též náklady spojené s jejím právním zastoupením – byly vynaloženy účelně, pak v daném případě měl – v souladu se svou povinností přihlížet i při rozhodování o nákladech řízení ke všem relevantním okolnostem věci a rozhodnout v souladu s průběhem řízení – ve svém rozhodnutí o nákladech řízení zřetelně reflektovat též stěžovatelčiny sociální a finanční poměry, které se předtím projeví v jeho rozhodnutí o osvobození stěžovatelky od soudních poplatků. Přestože okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že důvody pro užití § 150 občanského soudního řádu v dané věci neshledal, napadené rozhodnutí žádnou takovou úvahu explicitně neobsahuje. Ústavní soud přitom zdůrazňuje, že z výše uvedeného nevyplývá, že by snad okresní soud byl bez dalšího povinen uplatnit § 150 občanského soudního řádu a žalobkyni v daném případě pro důvody hodné zvláštního zřetele náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti nepřiznat. Nicméně okresní soud byl povinen se touto otázkou alespoň prokazatelně zabývat a ve svém rozhodnutí poměry stěžovatelky, byť i stručně reflektovat. Pokud tak neučinil, porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Ústavní soud přitom připomíná, že při zkoumání existence důvodů hodných zvláštního zřetele je třeba přihlížet ke všem okolnostem konkrétní věci, přičemž je dána relativně široká míra uvážení soudu, ne však možnost libovůle. Je tak nutno uvážit majetkové, sociální a osobní poměry v řízení neúspěšného účastníka řízení stejně jako poměry účastníka úspěšného a to, jak by se případné rozhodnutí podle § 150 občanského soudního řádu dotklo jeho majetkových poměrů; a dále pak i okolnosti, které vedly k soudnímu uplatnění nároku, okolnosti související se skutkovou i právní složitostí nároku, postoj účastníků v průběhu řízení, důvody neúspěchu strany náhradově povinné, jakož i případné další konkrétní okolnosti věci [srov. shora citované nálezy sp. zn. II. ÚS 153/06 a sp. zn. II. ÚS 762/10 či

nález sp. zn. III. ÚS 3448/10 ze dne 14. 4. 2011 ve znění opravného usnesení sp. zn. III. ÚS 3448/10 ze dne 28. 4. 2011 (N 71/61 SbNU 97)].

22. V nyní posuzované věci pak z hlediska § 150 občanského soudního řádu nelze přehlédnout – mimo jiné – zejména stěžovatelčiny osobní i majetkové poměry, včetně skutečnosti, že u stěžovatelky se již v době zachytu u žalobkyně vyskytovalo duševní postižení, dále právní povahu žalobkyně, která je veřejnou institucí (příspěvkovou organizací Ministerstva obrany), a v neposlední řadě rovněž skutečnost, že v dané věci nebyl předmět řízení nijak složitý, resp. se jednalo o natolik jednoduchý spor, že podle okresního soudu ani u stěžovatelky jako osoby s duševním postižením a omezené ve správnosti, zastoupené opatrovníkem – obcí, tento spor nevyžadoval zastoupení advokátem (srov. rozhodnutí okresního soudu o zamítnutí stěžovatelčiny žádosti o ustanovení zástupce z řad advokátů).

23. Pokud potom jde o žalobkyni uhrazený soudní poplatek, zde Ústavní soud zdůrazňuje, že při rozhodování o jeho náhradě měl okresní soud obzvláště uvážit samo osvobození stěžovatelky od soudních poplatků, o němž dříve rozhodl. Z hlediska požadavku na předvídatelnost a bezrozpornost soudního rozhodování je totiž nepřipustné, aby obecný soud nejprve účastníka řízení osvobodil od placení soudních poplatků, a následně, byl-li tento účastník v řízení neúspěšný, jej při rozhodování o nákladech řízení bez jakéhokoli odůvodnění zavázal k úhradě soudního poplatku. To neznamena, že by za těchto okolností bylo vždy vyloučeno zavázání neúspěšného účastníka k náhradě zaplaceného soudního poplatku úspěšnému účastníkovi, nicméně takové rozhodnutí by vyžadovalo náležité odůvodnění osvětlující, proč je účastníkovi, který byl osvobozen od soudních poplatků, právě taková povinnost nyní ukládána. Na jednu stranu je totiž třeba rozlišit mezi úhradou soudního poplatku na začátku řízení a jeho náhradou na konci řízení; v prvním případě jde o jednu z podmínek, aby řízení ve věci samé vůbec mohlo proběhnout, a tedy i potenciální překážku přístupu k soudu pro nemajetné navrhovatele, zatímco v druhém případě toto nebezpečí nehrozí, protože řízení již proběhlo, a nyní jde o spravedlivé vyrovnání se mezi stranami. Na druhou stranu však přiznání osvobození od soudních poplatků u dotčeného účastníka nepochybně vždy vzbuzuje určité očekávání, že po něm úhrada soudního poplatku již nadále – s ohledem na jeho poměry – nebude vyžadována. Toto očekávání potom sice rozhodující soud nemusí nutně naplnit, je ovšem v každém případě povinen jej uvážit a své rozhodnutí o povinnosti neúspěšného osvobozeného účastníka hradit soudní poplatek úspěšnému účastníkovi řádně a přesvědčivě odůvodnit, a to právě i s ohledem na předchozí osvobození neúspěšného účastníka. Uvedené se přitom samozřejmě vztahuje jen na případy, v nichž v mezidobí nedošlo k odejmutí přiznaného osvobození (§ 138 odst. 2 občanského soudního řádu).

24. V nyní posuzovaném případě okresní soud stěžovatelku zavázal k náhradě zaplaceného soudního poplatku žalobkyni bez jakéhokoli bližšího odůvodnění a zřetelného uvážení skutečnosti, že stěžovatelka byla dříve rozhodnutím téhož soudu pro své poměry osvobozena od placení soudních poplatků. Navíc si Ústavní soud nemohl nevšimnout, že v dané věci, kde stěžovatelka vystupovala jako žalovaná a zároveň se jednalo o bagatelní věc, v níž není připuštěno odvolání, působí postup okresního soudu obzvláště nelogicky a vnitřně rozporně, neboť zproštění stěžovatelky povinností platit soudní poplatky se prakticky mohlo projevit právě jen v situaci, kdy by bylo žalobě vyhověno a ona by byla v řízení neúspěšnou. Na počátku řízení totiž jako žalovaná k úhradě soudního poplatku povinna nebyla a rovněž jí z povahy věci nemohla vzniknout ani povinnost platit soudní poplatek za odvolání. Tím spíš pro ni tedy napadené rozhodnutí okresního soudu bylo nepředvídatelné a překvapivé, a tedy rozporné s jejím právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Ústavní soud tedy uzavírá, že Okresní soud v Šumperku napadeným výrokem II rozsudku ze dne 10. 8. 2015 č. j. 208 C 80/2014-69 porušil stěžovatelčino ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, neboť při rozhodování o nákladech řízení se vůbec nezabýval účelností nákladů na právní zastoupení vynaložených žalobkyní a nijak nezohlednil stěžovatelčiny poměry, jež vedly k jejímu osvobození od soudních poplatků. Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, i rozhodnutí soudu o nákladech řízení musí být v souladu s průběhem řízení. Pokud by k náhradě nákladů měl být podle obecných zákonných zásad zavázán účastník, který byl dříve v řízení osvobozen od placení soudních poplatků, pak je obecný soud při rozhodování o nákladech řízení povinen uvážit poměry účastníka, které vedly k jeho osvobození, a posoudit, zda není namístě uplatnění § 150 občanského soudního řádu, jež sice podléhá poměrně široké míře soudního uvážení, ne však libovůli. Obzvláště je potom třeba předchozí osvobození účastníka (žalovaného) pečlivě uvážit v případě, že obecný soud hodlá tohoto účastníka zavázat též k náhradě zaplaceného soudního poplatku (žalobci). I účastník osvobozený od soudních poplatků může být zavázán k náhradě již uhrazeného soudního poplatku, takové rozhodnutí ovšem musí být rádně a přesvědčivě odůvodněno a musí zřetelně reflektovat předchozí osvobození účastníka, resp. jeho poměry k tomu vedoucí. V opačném případě dochází k porušení práva účastníka na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. Ústavní soud tudíž ústavní stížnosti vyhověl a napadený výrok rozsudku Okresního soudu v Šumperku zrušil v souladu s § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 32

K dokazování a zásadě presumpce nevinny v trestním řízení

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy pečlivě posuzovat, zdali důkazní prostředek, z něhož plyne usvědčující důkaz, byl opatřen způsobem, jenž nezpochybňuje spolehlivost v něm obsažené informace, a v případech pochybností o spolehlivosti takto opatřeného důkazu byl následně objektivním způsobem prověřen. Taktéž je pro posouzení spolehlivosti důkazů nevyhnutelné, aby byl důkazní prostředek opatřen a přechováván způsobem, o němž nejsou pochybnosti, že mohl být jakkoliv, úmyslně, z nedbalosti nebo pouhou náhodou, upraven, pozměněn nebo zaměněn za prostředek jiný (zachování integrity důkazu). Konečně musí orgány činné v trestním řízení posoudit, zdali je použitý důkazní prostředek adekvátní povaze získávané informace, anebo je s ohledem na charakter dokazované skutečnosti zapotřebí provést kvalifikované (např. znalecké) zkoumání či informaci zachytit výsledkem anebo jiným zvláštním způsobem dokazování, a to při plném respektování požadavků kladených na provádění důkazů trestním řádem. Pouze takový postup lze hodnotit jako souladný s principem kontraktornosti trestního řízení, jenž podmiňuje plnohodnotnou realizaci práva na obhajobu (viz čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Pokud při provádění a hodnocení důkazů vyvstane vážné pochybnosti o spolehlivosti použitých důkazních prostředků, o něž se opírá důkaz viny obžalovaného ze stíhaného skutku, je povinností soudu se s nimi spolehlivě a přesvědčivě vypořádat v odůvodnění odsuzujícího rozsudku.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 15. února 2016 sp. zn. I. ÚS 368/15 ve věci ústavní stížnosti K. V., právně zastoupené JUDr. Ing. Janem Vučkou, advokátem, se sídlem Školská 694/32, Praha 1, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 6 To 150/2014, kterým byl zrušen rozsudek soudu prvního stupně a bylo rozhodnuto tak, že stěžovatelka byla uznána vinnou přečinem zpronevěry, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 sp. zn. 7 Tdo 1338/2014 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Obvodního soudu pro Prahu 6, Městského státního zastupitelství v Praze a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 6 To 150/2014 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 sp. zn. 7 Tdo 1338/2014 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo být stíhán jen zákonným způsobem podle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny základních práv a svobod a zásada in dubio pro reo vyplývající z presumpce nevinny zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 6 To 150/2014 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 sp. zn. 7 Tdo 1338/2014 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

1. Ve včasné a řádně podané ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 4. 2. 2015, se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku Městského soudu v Praze (dále též jen „odvolací soud“) v jeho odsuzujícím výroku a usnesení Nejvyššího soudu (dále též jen „dovolací soud“) v celém rozsahu z důvodu porušení jejího základního, ústavně zaručeného práva na soudní ochranu a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. práva na řádný proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“), jakož i zákazu svévole vyplývajícího z čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a soudního spisu vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále též jen „soud prvního stupně“) ze dne 26. 2. 2014 sp. zn. 41 T 81/2013 byla stěžovatelka uznána vinnou přečinem zpronevěry podle § 206 odst. 1 a 3 trestního zákoníku a byla odsouzena k peněžitému trestu zahrnujícímu 365 denních sazeb po 300 Kč, celkem ve výši 109 500 Kč, se stanovením náhradního trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a k trestu zákazu výkonu zaměstnání spojených s hmotnou odpovědností zaměstnance na dobu 3 let.

3. V odvolacím řízení Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 6 To 150/2014 podle § 258 odst. 1 písm. b) a d) trestního řádu napadený rozsudek zrušil v celém rozsahu a podle § 259 odst. 3 trestního řádu znovu rozhodl tak, že stěžovatelku uznal vinnou přečinem zpronevěry podle § 206 odst. 1 a 3 trestního zákoníku a uložil jí peněžitý trest zahrnující 300 denních sazeb po 300 Kč, celkem 90 000 Kč, se stanovením náhradního trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců a trest zákazu výkonu

zaměstnání spojených s hmotnou odpovědností zaměstnance na dobu 3 let. Dále odvolací soud podle § 226 písm. a) trestního řádu stěžovatelku zprostil obžaloby pro celkově 12 skutků popsanych ve zprošťujícím výroku, neboť nebylo prokázáno, že se tyto skutky staly.

4. Dle napadeného rozsudku odvolacího soudu se stěžovatelka přechodu zpronevěry dle § 206 odst. 1 a 3 trestního zákoníku dopustila tím, že jako zaměstnankyně společnosti DLH Czech, s. r. o., se sídlem Praha 6, Na Hůrce č. 1091/8, pracující na pozici junior sales assistant, kde měla mimo jiné za úkol vystavování a evidenci faktur a vedení pokladny, v době od 13. 6. 2011 do 13. 6. 2012, postupně dodatečně měnila faktury a pokladní doklady, a to tím způsobem, že za prodané zboží snižovala již vyúčtované částky a rozdíl ve finančních prostředcích z takto provedených operací si ponechala pro vlastní potřebu, eventuálně vydávala opravný daňový doklad (dobropis) a finanční prostředky, na něž dobropis zněl, si ponechávala. Celkově se jednalo o 37 skutků podrobně uvedených ve skutkové větě rozsudku. Předmětným jednáním způsobila společnosti DLH Czech, s. r. o., celkovou škodu ve výši 66 444 Kč.

5. Stěžovatelka podala rozsudku odvolacího soudu dovolání opírající se o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu s argumentací, dle které extrémním nedodržením procesních předpisů byly porušeny její práva a svobody zaručené ústavním pořádkem, soudy obou stupňů rozhodovaly na základě procesně nepřijatelných důkazů, svá rozhodnutí neodůvodnily a současně podle ní došlo k opomenutí klíčového důkazu. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud dne 26. 11. 2014 odmítl usnesením sp. zn. 7 Tdo 1338/2014 podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu jako podané z jiného důvodu, než je uveden v § 265b trestního řádu.

6. Podle stěžovatelky došlo postupem orgánů činných v trestním řízení, jejichž rozhodnutí napadá, k zásahu do jejich ústavně zaručených práv a svobod. Stěžovatelka v ústavní stížnosti obecným soudům předně vytýká, že její vinu dovodily zejména ze tří setů listinných důkazů – přehledu údajně stěžovatelkou pozměněných faktur dle výkazu jejího zaměstnavatele, přehledu faktur dle výkazů odběratelů zaměstnavatele a kopie pokladní knihy zaměstnavatele – jež nebyly opatřeny jako důkazy zákonným způsobem, čímž mělo dojít k vážnému narušení správnosti, věrohodnosti a integrity informací obsažených v těchto důkazech. Správný postup k zajištění hlavního důkazu, aby byl procesně přípustný a aby byl přiměřeně spolehlivý, měl být dle stěžovatelky ten, že znalec provede stažení dat z účetního systému zaměstnavatele odsouzené a ve spolupráci se specialistou na účetní systémy autoritativně opatří správnou sadu dat včetně autoritativního zodpovězení otázky, zda může těmito údaji někdo manipulovat, či nikoliv. Jakési laické opatření dat není nijak spolehlivé. Podobné platí dle názoru stěžovatelky i pro třetí sadu dat, pokladní knihu, která byla policejnímu

orgánu zaslána obyčejným e-mailem bez elektronického podpisu, bez zajištění integrity dat. Dle názoru stěžovatelky trestní řád žádné korespondenční opatřování důkazů e-mailem nezná, a z tohoto důvodu pokladní knihu tak nelze za stávajícího stavu použít v řízení jako důkaz.

7. Stěžovatelka dále poukazuje na vadu dokazování spočívající v opomenutí provedení důkazů, jimiž by mohla být prověřena věrohodnost účetní evidence poškozené společnosti. Stěžovatelka zpochybňuje spolehlivost dat, jež poskytla poškozená orgánům činným v trestním řízení a z kterých byl dovozen závěr o její vině. Dle stěžovatelky bylo s účetnictvím poškozené z neznámých důvodů a neznámými osobami manipulováno, čímž se však obecné soudy odmítly zabírat, zejména vyslechnutím vedení společnosti, prověřením tvrzených fiktivních obchodů v účetnictví a nezávislým ověřením dat z elektronického účetního systému a možností přístupu k nim znaleckým zkoumáním. S ohledem na klíčový význam věrohodnosti účetní evidence poškozené společnosti pro posouzení možné viny či nevinu obviněné jde dle názoru stěžovatelky o opomenutý důkaz ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu.

8. Stěžovatelka taktéž městskému soudu vytýká nedostatečné odůvodnění odsuzujícího rozsudku, v kterém soud ohledně listinných důkazů užívá pouze neurčitá a paušální prohlášení o tom, že tyto důkazy usvědčují stěžovatelku, bez toho, aby konkretizoval obsah konkrétních listinných důkazů, popsal jejich vzájemný vztah, hodnotil jejich vztah k výpovědím a posoudil jejich přesvědčivost. Stěžovatelka uvádí, že v rozhodnutí odvolacího soudu nepostačuje pouze souhrnně odkázat na dřívější rozhodnutí soudu prvního stupně, byť by v něm byly důkazy konkretizovány. Každý rozsudek musí obsahovat odůvodnění, jež samo o sobě vysvětluje postup dokazování.

9. Stěžovatelka uzavírá, že odmítnutím jejího dovolání došlo vůči ní ze strany dovolacího soudu k odepření zákonného opravného prostředku. Jelikož tvrzené vady dle stěžovatelky nabyly ústavněprávního rozměru, navrhuje, aby Ústavní soud v záhlaví citovaná rozhodnutí obecných soudů zrušil.

II. Vyjádření účastníků řízení

10. Ústavní soud si dle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vyžádal vyjádření Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 6, Městského státního zastupitelství v Praze a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud dále vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 6 pod sp. zn. 41 T 81/2013.

11. Obvodní soud pro Prahu 6 reagoval na žádost Ústavního soudu připisem místopředsedy soudu pro věci trestní. Ústavní soud již v minulosti uvedl, že vyjádření funkcionářů soudů nemohou být považována za vyjádření soudu jako účastníka řízení o ústavní stížnosti (z ustanovení § 30 odst. 4 zákona o Ústavním soudu plyne jednoznačně, že za soud jedná předseda senátu, resp. samosoudce, a nikoli předseda či místopředseda soudu). Jelikož však jde o soudce totožného se samosoudcem, jenž rozhodl ve věci stěžovatelky, Ústavní soud ho akceptuje jako vyjádření obvodního soudu. Obsahem vyjádření je pouze tvrzení, že soud stížnost považuje za zcela nedůvodnou.

12. Městský soud v Praze pouze odkázal na ústavní stížností napadený rozsudek a obsah spisového materiálu.

13. Nejvyšší soud ve vyjádření předně uvedl, že ústavní stížnost je v podstatě založena na stejných námitkách, jaké byly součástí obhajoby v průběhu trestního stíhání a byly také součástí dovolání, a v podrobnostech odkázal na odůvodnění napadeného usnesení o odmítnutí dovolání stěžovatelky. Soud poukázal na to, že výpověďmi pracovníků poškozené společnosti byly objasněny mimo jiné možnosti pracovníků společnosti přijímat hotovost a vkládat ji do pokladny, a na výpověď zákazníka, který u jím vystavených faktur zjistil rozdíly oproti údajům na těchto fakturách, resp. v účetnictví poškozené společnosti, přičemž vyšší částky podle jím vystavených faktur platil v hotovosti stěžovatelce. Ohledně průkaznosti listinných důkazů soud poukázal na jejich prověření vzájemným spárováním faktur u poškozené společnosti s fakturami odběratelů, kdy pouze v případech takto vzájemně porovnaných faktur, v souvislosti také s následnými jejich změnami a příjmovými doklady, rozhodl odvolací soud o vině stěžovatelky. Soud taktéž odkázal na zjištění, že změny v systému prováděl uživatel KZ, což bylo označení stěžovatelky, přičemž bylo vyloučeno, aby na jejím počítači pracovala jiná osoba. Usnesení o odmítnutí dovolání je dle soudu plně v souladu s dlouhodobou praxí Nejvyššího soudu i požadavky Ústavního soudu k posuzování dovolání založených pouze na procesních a skutkových námitkách.

14. Městské státní zastupitelství v Praze rekapitulovalo ústavněprávně relevantní výtky stěžovatelky, přičemž ty shledalo zjevně neopodstatněnými. Ztotožnilo se se skutkovými i právními závěry obecných soudů. Státní zastupitelství uvádí, že oba soudy vycházely zejména z výpovědí pracovníků poškozené společnosti, kteří se vyjadřovali k běžnému chodu společnosti, k vystavování faktur, k přijímání finančních hotovostí a vkládání peněz do pokladny. K věci soud vyslechl i klienta poškozené společnosti, který kontrolou svých faktur s účetnictvím společnosti zjistil, že se částky u šesti faktur rozcházejí, přičemž svědek měl faktury znějící na vyšší částky, než měla ve své evidenci poškozená společnost, a také tyto vyšší částky

společnosti uhradil tak, že je zaplatil vždy v hotovosti k rukám stěžovatelky. Soud prvního stupně i odvolací soud vycházely dále z listinných důkazů, a to zejména z předmětných faktur a účetních knih. Co se týče stěžovatelkou zmiňovaného „korespondenčního“ opatrování důkazů, dle státního zastupitelství je podkladem pro takový postup bezesporu ustanovení § 8 odst. 1 trestního řádu. V trestní věci stěžovatelky pak nedošlo k opomenutí důkazů, jelikož není povinností soudu vyhovět všem důkazním návrhům účastníků řízení, neboť za dané situace obecné soudy měly k dispozici všechny do úvahy přicházející důkazy, dokazování bylo orgány činnými v trestním řízení provedeno v plné šíři, a z tohoto důvodu postupovaly soudy správně, jestliže odmítly provedení dalších navrhovaných důkazů ze strany stěžovatelky jako nadbytečné, což řádně odůvodnily. Ohledně namítaného nedostatečného odůvodnění si státní zastupitelství dokáže představit podrobnější a přesvědčivější argumentaci, avšak v dané věci se odvolací soud ztotožnil se skutkovými závěry soudu prvního stupně a bylo by dle jeho názoru nadbytečné argumenty tohoto soudu opakovat. Státní zastupitelství taktéž poukazuje na to, že k „nikoli marginálnímu“ zhodnocení důkazů přistoupil i dovolací soud. Stěžovatelce se dle státního zastupitelství nepodařilo doložit zásah do jejich ústavně zaručených práv a svobod a ústavní stížnost by měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

15. Nejvyšší státní zastupitelství ve vyjádření pouze uvedlo, že vzhledem k použití stejných námitek, jaké již byly uplatněny v dovolacím řízení, neshledává své postavení vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti přínosným a z tohoto důvodu se ho vzdává.

16. Ústavní soud zaslal obdržená vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení stěžovatelce k replice. Ve svém vyjádření stěžovatelka uvedla, že se dle jejího názoru účastníci a vedlejší účastníci coby orgány činné v trestním řízení nedokázali s jejími výtkami ohledně porušení ústavněprávních norem dostatečně vypořádat. Ústavní stížnost směřuje proti způsobu, jakým byly opatrovány a prováděny důkazy, na jejichž základě byla stěžovatelka shledána vinnou pro trestný čin zpronevěry. Stěžovatelka trvá na tom, že jí v trestním řízení nebyly poskytnuty procesní záruky, nýbrž orgány činné v trestním řízení pouze postupovaly tak, aby si ulehčily práci a urychlily proces, a to na úkor dodržení principů řádného procesu. Stěžovatelka dále rekapitulovala výtku, že byla odsouzena pouze na základě hypotézy, že v účetním systému měla upravovat záznamy za účelem ponechání si rozdílu pro vlastní potřebu, přičemž soudy vůbec nevzaly v potaz, že k zjištěným úpravám záznamů mohlo docházet z celkem jiného důvodu, a to tzv. income smoothing. Jde o praxi, kdy firma účelově manipuluje s tržbami za účelem pozitivního zkreslení hospodaření firmy a kompetence jejího managementu. Dle stěžovatelky prokazuje tento scénář taktéž to, že částky byly nejenom snižovány, ale taktéž zvyšovány, přičemž minimálně

část těchto fiktivních manipulací činila osoba odlišná od ní. Tato tvrzení a důkazní návrhy ze strany obhajoby však obecné soudy paušálně odmítaly, což mělo za následek svévolné opomenutí klíčového důkazu.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Právní východiska k posouzení ústavní stížnosti

17. Po přezkoumání ústavní stížností napadených rozhodnutí a spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud ve svých rozhodnutích konstantně připomíná, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83, 90 a 91 Ústavy). Nepřísluší mu právo přezkumného dohledu nad činností těchto soudů v rovině práva podústavního. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje zásadu minimalizace svých zásahů a tzv. zásadu sebeomezení při využívání svých kasačních pravomocí.

19. Jak Ústavní soud podrobně vylíčil v nálezu ze dne 30. 7. 2015 sp. zn. I. ÚS 1095/15 [(N 135/78 SbNU 115); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>], ke zrušení napadených rozhodnutí je oprávněn tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování zásady presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu), neboť tím dochází i k porušení práv zaručených ustanoveními čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny. V řadě svých rozhodnutí klade Ústavní soud důraz na kontradiktorní charakter důkazního postupu v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Ústavní soud ve svých nálezech rovněž zdůraznil, že obecné soudy jsou povinny detailně popsat důkazní postup a přesvědčivě jej odůvodnit (srov. § 125 odst. 1 trestního řádu). Informace z hodnoceného důkazu přitom nesmí být jakkoli zkrácena. Obecné soudy jsou navíc povinny náležitě odůvodnit svůj závěr o spolehlivosti použitého důkazního pramene. Spolehlivé zjištění skutkového stavu, právní závěry z něj odpovědně a přiléhavě vyvozené, jakož i vyjádření těchto skutečností v příslušných rozhodnutích a jejich odůvodnění jsou z hledisek spravedlivého posouzení věci nezbytnou nutností [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267), sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241) či sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)]. Ústavní soud opakovaně zasáhl i v případech, kdy byla učiněna skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými

důkazy [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) a sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)].

20. Každé trestní stíhání v sobě bezpochyby zahrnuje střet mezi základními právy obviněného a veřejným zájmem reprezentovaným pravomocí státní moci označit škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání. Vzhledem k tomu, že samotné trestní stíhání a z něho vzešlý trest představují vážný zásah do osobní svobody jednotlivce a vyvolávají i další důsledky pro osobní život a životní osud jednotlivce, musí být pro takový zásah do základních práv a života jednotlivce dostatečně silné ospravedlnění. Veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu sloužící skrze působení individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody řádnou aplikací hmotného i procesního trestního práva. Z hlediska materiálněprávního musí takové zakázané jednání představovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musejí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesněprávního pak je třeba, aby bylo přesvědčivé a nesporně zjištěno a prokázáno, že se takové jednání objektivně stalo, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela. Tyto skutečnosti se přitom zjišťují a osvědčují skrze důkazní prostředky v trestním řízení (viz citovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 1095/15).

21. Princip presumpce nevinu vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; existují-li jakékoliv rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Pravidla trestního řízení jsou proto primárně zaměřena na zjištění a potvrzení toho, zda je to skutečně obviněný, resp. obžalovaný, který je zakázaným jednáním vinen. Z principu presumpce nevinu plyne pravidlo in dubio pro reo, dle kterého je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Ani vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 64/11 SbNU 125)]. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“.

22. Přísné pravidlo „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“ se vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, neznamená to však, že soud nemusí dodržet vysoký standard, i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost

a hodnověrnost důkazu samotného. Obecně platí, že procesní předpisy ponechávají, pokud jde o hodnocení důkazů, volnou úvahu rozhodujícímu soudu. Volné uvážení ale nemůže být zcela absolutní; naopak, ochrana skrze ústavně zaručená základní práva vztahující se k postavení obviněného v trestním řízení nepochybně tvoří rámec, který je třeba i při volném uvážení respektovat. Existují proto určité základní a podstatné zásady, které je třeba při nakládání s důkazem respektovat. Význam důkazu prezentovaného v trestním řízení je kruciólní, neboť je jediným prostředkem, jímž státní moc demonstruje skutečnost, že jednotlivec spáchal určitý čin a že uložení konkrétního trestu je z tohoto hlediska ospravedlnitelné [srov. náleze sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)].

23. Principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Uvedený požadavek zákonodárce vtělil do soustavy nároků kladených na odůvodnění rozsudku, resp. usnesení (§ 125 odst. 1 a § 134 odst. 2 trestního řádu). Trestní řád nároky na odůvodnění zvýrazňuje zejména pro případy, kdy si provedené důkazy vzájemně odporují. V situaci „tvrzení proti tvrzení“ je potřebné na soud, a to jak z pohledu podústavního práva, tak i práva ústavního, klást zvýšené požadavky, a to v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti soud vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů [srov. náleze sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69)].

24. Ač tedy Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené obecnými soudy [viz zamítavý náleze sp. zn. II. ÚS 341/96 ze dne 25. 6. 1997 (N 84/8 SbNU 281)], opakovaně přikročil ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a také logicky a přesvědčivě odůvodněn (viz např. výše citované nálezy sp. zn. III. ÚS 463/2000 a sp. zn. III. ÚS 181/2000), resp. kdy v soudním rozhodování byla učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy (viz např. výše citované nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 a sp. zn. III. ÚS 166/95).

25. Úmluva v ustanovení čl. 6 odst. 1 a 2, jakož i čl. 14 odst. 1 a 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech rovněž stanoví nutnost prokázání viny zákonným způsobem, přičemž při rozhodování o zásahu do práv garantovaných čl. 6 Úmluvy bere Evropský soud pro lidská práva do úvahy celé řízení. „Úkolem Evropského soudu pro lidská práva podle Úmluvy (...) je posoudit, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly opatřeny důkazy, lze označit za férové“ (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 26. 3. 1996 ve věci *Doorson proti Nizozemsku*, č. 20524/92, § 67).

B. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

26. Při posuzování důvodů ústavní stížnosti Ústavní soud v tomto směru nemohl přehlédnout, jakým způsobem obecné soudy dostály požadavkům kladeným na proces dokazování, včetně hodnocení důkazů a vyřazování se s přednesenou obhajobou stěžovatelky, jakož i požadavkům kladeným na náležitosti rozhodnutí v trestním řízení, jemuž stěžovatelka vytýkala nedostatečné odůvodnění.

27. Stěžovatelka od počátku popírá svoji trestnou činnost a má za to, že extrémním nedodržením procesních předpisů byly porušeny její práva a svobody zaručené ústavním pořádkem, soudy obou stupňů rozhodovaly na základě důkazů opatřených nezákonným procesem, v její věci došlo k opomenutí klíčového důkazu a rozhodnutí soudů obou stupňů nebyla přesvědčivě odůvodněna. Zdůraznila, že v odůvodnění odvolacího soudu není dostatečně konkretizován proces dokazování, a rozhodnutí je tak nepřezkoumatelné. Stěžovatelka nesouhlasí s tím, jakým způsobem obecné soudy důkazy provedly, resp. neprovedly, a jak provedené důkazy hodnotily, přičemž odvolacímu soudu vytýká nedostatečné odůvodnění jeho rozhodnutí s tím, že opakuje vady rozsudku soudu prvního stupně.

28. Ústavní soud musí předně přisvědčit stěžovatelce v tom, že její odsouzení v trestním řízení (v napadeném rozhodnutí odvolacího soudu) je odůvodněno pouze tímto odkazem: „Městský soud v Praze skutkově zjištění nalézacího soudu [považuje] za správná a úplná. Listinné důkazy zcela jednoznačně prokazují manipulace popsané v jednotlivých bodech tohoto rozsudku a bylo bez důvodných pochybností prokázáno, že takto si počínala obžalovaná [stěžovatelka] a stejně tak bylo prokázáno, že inkasovala částky vyšší, přičemž rozdíl mezi cenou sníženou a skutečně zaplacenou částkou nepřišel do pokladny [poškozené] společnosti.“ Odsuzující rozsudek odvolacího soudu výlučně odkazuje na rozsudek soudu prvního stupně, který však zrušil. Zákonem a ústavním pořádkem pečlivě a úplně popsání důkazního postupu a logické a přesvědčivé odůvodnění závěrů plynoucích z provedených důkazů tak byl Ústavní soud nucen hledat v odůvodnění zrušeného rozsudku soudu prvního stupně.

29. Soud prvního stupně při posuzování viny stěžovatelky vycházel zejména ze tří sad listinných důkazů – přehledu faktur dle výkazu poškozené společnosti, přehledu faktur dle výkazů odběratelů poškozené společnosti a výstupu z elektronické účetní sestavy (č. l. 53–55 spisu) poškozené společnosti – a dále ze svědeckých výpovědí zaměstnanců a jednoho zákazníka poškozené společnosti. Soud podepřel závěr o vině stěžovatelky následujícími úvahami. Stěžovatelka nepopírá, že prováděla změny faktur na nižší částky. Tato skutečnost byla prokázána výstupy z elektronického účetního systému, kde jsou zaznamenány rozdíly mezi původně vystavenými a následně v účetnictví vedenými fakturami. Z elektronického

systému dále plyne, že změny provedl uživatel KZ, což je dle zprávy poškozené společnosti potvrzené svědkem stěžovatelka. Na základě dalších důkazů doložených poškozenou společností, konkrétně faktur, pokladních dokladů a výstupu z elektronického účetního systému, jakož i kopie pokladní knihy obžalované měl soud za prokázané, že úpravy prováděla stěžovatelka, přičemž po tom, co částku v systému snížila, vložila do pokladny společnosti takto sníženou částku přijatou od zákazníka v hotovosti. Jeden zákazník pak ve svědecké výpovědi uvedl, že při odebrání zboží (u 6 skutků kladených stěžovatelce za vinu) osobně v hotovosti k rukám stěžovatelky vyplatil faktury a převzal je s pokladními doklady znějícími na částky, jež se později ukázaly jako částky vyšší, než byly evidovány v účetnictví poškozené společnosti. Tvrzení stěžovatelky, že se v případě úpravy faktur jednalo o slevy, nemůže dle soudu obstát. Pokud by i docházelo ke změně faktury na nižší částku po jejím vystavení a úhradě, dle soudu by v takovém případě zákazník platil fakturu a obdržel příjmový doklad znějící na sníženou částku, nikoliv na částku původní, jak tomu však bylo u skutků kladených stěžovatelce za vinu. Z uvedeného soudu vyplynul jednoznačný a bezpochybný závěr, že v daných případech byly od zákazníků inkasovány vyšší částky, avšak faktury vystavené stěžovatelkou zněly na částky nižší a tyto nižší částky byly vloženy do pokladny, přičemž rozdíl mezi částkami inkasoványmi od zákazníků a částkami vloženými do pokladny si obžalovaná ponechala pro vlastní potřebu.

30. Stěžovatelka naproti tomu změny ve fakturách, na základě kterých byla vyvozena její vina z trestného činu zpronevěry, vysvětlila ve své výpovědi v hlavním líčení, kde uvedla, že faktury vystavovala zcela běžně, a pokud je měnila, tak vždy na pokyn buď obchodních zástupců, nebo obchodního ředitele či finanční účetní. Nebylo výjimkou, že ona a taktéž její kolegyně vystavovala upravené faktury na nižší cenu k faktuře, kterou vystavil někdo jiný. Skutečnost, že docházelo k situacím, kdy se po přijetí peněz od klientů následně část těchto peněz klientům vracela, potvrdila ve výpovědi kolegyně pracující na stejné pozici jako stěžovatelka a částečně též obchodní zástupce poškozené společnosti. Stěžovatelka ve výpovědi uvedla, že po obdržení pokynu na vystavení faktury na nižší částku si rozdíl peněz v žádném případě neponechala, nýbrž je vrátila zákazníkovi. Taktéž docházelo k tomu, že vystavovala upravené faktury na nižší částku k fakturám, které vystavil někdo jiný, zejména obchodní zástupce, jenž však následně na rozdíl od stěžovatelky neměl právo provést snížení částky v elektronickém systému.

31. Stěžovatelka vinu popírá v plném rozsahu. Uvádí, že od počátku upozorňovala orgány činné v trestním řízení na nespolehlivost údajů z účetního systému, vysvětlila, jak docházelo k přepisování údajů, a to jak zvyšováním, tak i snižováním částky, a k uvádění fiktivních odběratelů, ať

už kvůli obcházení interních pravidel řízení kreditního rizika, nebo z jiných příčin. Fiktivní obchody dle stěžovatelky prokazují prohlášení několika oslovených údajných odběratelů, kteří uvedli, že žádné obchody s poškozenou společností neuzavírali.

32. Dle stěžovatelky tak nelze spolehlivě a beze vší pochybnosti prokázat její vinu na základě účetní evidence a podkladů dodaných poškozenou společností bez toho, aby byla orgány činnými v trestním řízení ověřena věrohodnost těchto důkazů. Rovněž nelze jako stěžejní usvědčující důkaz použít dokumentaci opatřenou od odběratelů dotazníkovým korespondenčním způsobem, v jehož rámci odběratelé na dotazníky opověděli kupř. e-mailem bez elektronického podpisu nebo nepodepsaným dopisem, zcela bez toho, aby policejní orgán tyto informace ověřil, zejména vyloučením zástupců odběratelů či sepsáním protokolu o zajištění originálu či kopie příslušných listin.

33. Jak již bylo řečeno výše, Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocovat důkazy provedené před obecnými soudy a na jejich základě vynášet verdikt o vině nebo nevině stěžovatelky. Za daných okolností může odsuzující rozsudek zrušit pouze tehdy, nebyl-li skutkový stav zjištěn spolehlivě, včetně náležitého odůvodnění závěru o spolehlivosti použitých důkazních pramenů. V takové situaci se nedá mluvit o prokázání spáchání skutku mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost, což je v přímém rozporu s řadou ústavněprávních maxim, zejména právem na spravedlivý proces a principem presumpce nevin, z něhož plyne pravidlo in dubio pro reo.

34. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelkou v tom, že i přes konzistentní argumentaci obhajoby se obecné soudy nijak nezaobíraly spolehlivostí důkazů, jež lze označit za stěžejní usvědčující důkazy trestné činnosti, pro kterou byla stěžovatelka stíhána. Byť je možné přisvědčit obecným soudům v tom, že „okruh důkazních prostředků výslovně uvedených v § 89 odst. 2 trestního řádu může být v konkrétních případech doplněn i dalšími výslovně zde nezmíněnými, což zákon umožňuje nejen tím, že jde pouze o demonstrativní výčet vyjmenovaných důkazních prostředků, ale i obecnou formulací, podle které za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci“ (str. 6 napadeného usnesení dovolacího soudu), resp. že důkazy je možné opatřovat také dožádáním státních orgánů, právníků a fyzických osob dle § 8 odst. 1 trestního řádu (vyjádření Městského státního zastupitelství v Praze), nelze na skutkovém půdorysu stěžovatelčina případu z pouhé přípustnosti určité formy důkazního prostředku paušálně dovodovat, že zvolená forma důkazních prostředků – korespondenčně vyžádaných informací od dodavatelů bez jakéhokoliv dalšího procesně spolehlivého ověření takto vytěžených poznatků, jakož i jejich následného porovnání s neproověřenými daty poskytnutými poškozenou společností –

nemůže postačovat pro to, aby bylo možné označit proces dokazování za ústavně aprobovatelný.

35. Ústavní soud tím nevylučuje, že to mohla být právě stěžovatelka, kdo v poškozené společnosti pomoci v obžalobě popsaného mechanismu za účelem vlastního obohacení snižoval částku na fakturách v elektronickém účetním systému a rozdíl si ponechával pro svou potřebu. Podstatné pro trestní proces vedený proti stěžovatelce je to, zdali jí byla tato činnost prokázána bez důvodných pochybností na základě přípustných a věrohodných důkazů. V posuzovaném případě však soud prvního stupně jednoduše převzal informace, jež nebyly orgány činnými v trestním řízení nikterak objektivně ověřené, nebo alespoň procesně hodnověrně zajištěné, jako nesporný fakt, přičemž bagatelizoval nikoliv nepřesvědčivou obhajobu stěžovatelky stran nespolehlivosti opatřených dat.

36. Výše popsaným postupem však obecné soudy porušily svou povinnost prověřit spolehlivost usvědčujících důkazů, vyplývající z práva obžalované na spravedlivý proces a z presumpce neviny. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy pečlivě posuzovat, zdali důkazní prostředek, z něhož plyne usvědčující důkaz, byl opatřen způsobem, jenž nezpochybnuje spolehlivost v něm obsažené informace, a v případě pochybností o spolehlivosti takto opatřeného důkazu byl následně objektivním způsobem prověřen. Taktéž je pro posouzení spolehlivosti důkazů nevyhnutelné, aby byl důkazní prostředek opatřen a přechováván způsobem, o němž nejsou pochybnosti, že mohl být jakkoliv, úmyslně, z nedbalosti nebo pouhou náhodou, upraven, pozměněn nebo zaměněn za prostředek jiný (zachování integrity důkazu). Konečně musí orgány činné v trestním řízení posoudit, zdali je použitý důkazní prostředek adekvátní povaze získávané informace, anebo je s ohledem na charakter dokazované skutečnosti zapotřebí provést kvalifikované (např. znalecké) zkoumání či informaci zachytit výslechem anebo jiným zvláštním způsobem dokazování, a to při plném respektování požadavků kladených na provádění důkazů trestním řádem. Pouze takový postup lze hodnotit jako souladný s principem kontradiktornosti trestního řízení, jenž podmiňuje plnohodnotnou realizaci práva na obhajobu (viz čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Pokud při provádění a hodnocení důkazů vyvstanou vážné pochybnosti o spolehlivosti použitých důkazních prostředků, o něž se opírá důkaz viny obžalovaného ze stíhaného skutku, je povinností soudu se s nimi spolehlivě a přesvědčivě vypořádat v odůvodnění odsuzujícího rozsudku.

37. S ohledem na řečené je nutné uzavřít, že v řízení před soudem prvního stupně došlo k odsouzení stěžovatelky, o němž vznikají důvodné pochybnosti. Již s ohledem na závažné nedostatky ohledně způsobu dokazování a z důkazů vyvozených závěrů před soudem prvního stupně,

na které odvolací soud vesměs odkazuje, není možné označit odůvodnění odsuzujícího rozsudku odvolacího soudu za přesvědčivé, neboť zvážením všech okolností případu nelze bez pochybností dovodit, že stěžovatelka byla uznána vinnou na základě bezvadných a spolehlivých důkazů.

38. Jak Ústavní soud již ve svých rozhodnutích konstatoval, je jisté nesporné, že odvolací soud nemůže shledat vady napadeného rozsudku tam, kde soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 trestního řádu a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění (k tomu srov. výše citovaný nálezn. sp. zn. III. ÚS 1104/08). Nemá-li však toto právo zůstat toliko formálním, je nezbytné, aby soud, který o oprávněm prostředku rozhoduje, v odůvodnění svého rozhodnutí náležitým způsobem rozebral všechny námitky stěžovatelky, tím spíše jsou-li smysluplné a relevantní. Odvolací soud této povinnosti dostál pouze částečně tím, že stěžovatelku zprostil obžaloby pro celkově 12 skutků popsaných ve zprošťujícím výroku, neboť nebylo prokázáno, že se tyto skutky staly.

39. Z pohledu Ústavního soudu však byl odvolací soud povolán se v plném rozsahu zabývat argumentací a námitkami stěžovatelky, jež vyjadřovaly závažné pochybnosti o tom, zda byla její vina prokázána na základě důkazů vyplývajících z důkazních prostředků přiměřených předmětu dokazování (zejména pokud se jedná o opatření dat z elektronického účetního systému, resp. jejich objektivní ověření ze strany orgánů činných v trestním řízení). Nelze mít za to, že vznesené námitky stěžovatelky byly bezobsažné či zjevně redundantní, tedy takové, kterými by se odvolací soud právem nemusel hlouběji zabývat. Odvolací soud se s otázkou spolehlivosti usvědčujících důkazů v odůvodnění odsuzujícího rozsudku nikterak nevypořádal.

40. S ohledem na výše řečené se nelze spokojit s odůvodněním odvolacího soudu, který toliko konstatoval, že považuje skutková zjištění soudu prvního stupně za správná a úplná, a odmítl veškeré návrhy na přehodnocení jeho postupu a návrhy stěžovatelky na doplnění dokazování jako nadbytečné. V dané věci tak odvolací soud nepostupoval zákonem (trestním řádem) stanoveným způsobem do té míry, která již přesáhla meze jednání, které lze ještě označit za ústavně konformní.

41. Ústavní soud proto z výše uvedeného dospěl k závěru, že provedeným dokazováním nebylo prokázáno jednoznačně a s nejvyšším stupněm jistoty, že se stěžovatelka dopustila jednání, které jí je kladeno obžalobou za vinu. Ve věci tudíž došlo k porušení zásady presumpce neviny ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny, neboť vzniklé pochybnosti bylo třeba vyložit ve prospěch stěžovatelky [srov. nálezn. sp. zn. III. ÚS 2042/08 ze dne 26. 11. 2009 (N 247/55 SbNU 377) nebo sp. zn. I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2007 (N 225/47 SbNU 951)]. Obecné soudy s náležitou pečlivostí nehodnotily obhajobu

stěžovatelky a jejich postup neodpovídal zásadám uvedeným v ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu a ustanovení § 125 odst. 1, resp. § 134 odst. 2 trestního řádu. Vzhledem ke kumulaci řady vytýkaných okolností dospěl Ústavní soud k závěru o porušení práv a svobod stěžovatelky plynoucích z čl. 36 Listiny a porušení práva být stíhán jen zákonným způsobem dle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny.

42. Nejvyšší soud se věcí meritorně odmítl zabývat, neboť dovolání považoval za podané z jiného důvodu, než je uveden v § 265b trestního řádu. Ústavní soud toto usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1338/2014 ze dne 26. 11. 2014 zrušil již z toho důvodu, že jeho existence by při zrušení jemu předcházejícího rozhodnutí – na které přitom procesně navazovalo – postrádala rozumný smysl. Ústavní soud na tomto místě považuje za potřebné taktéž připomenout stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.), podle kterého se dovolací řízení v žádném svém stadiu nenachází mimo ústavní rámec pravidel spravedlivého procesu vymezeného Úmluvou a Listinou [srov. též nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 669/05 ze dne 5. 9. 2006 (N 156/42 SbNU 275)]. Když dovolatel namítá porušení práva na spravedlivý proces v oblasti dokazování [dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu], popřípadě jiný z dovolacích důvodů stanovených v § 265b odst. 1 trestního řádu, je na základě čl. 4, 90 a 95 Ústavy vždy povinností Nejvyššího soudu řádně zvážit a rozhodnout, zda dovolatelem uváděný důvod je či není dovolacím důvodem. Závaznými kompetenčními normami jsou i pro Nejvyšší soud čl. 4, 90 a 95 Ústavy zavazující soudní moc k ochraně základních práv. Nejvyšší soud je tedy povinen v rámci dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na spravedlivý proces. Každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání.

43. Ústavní soud proto postupoval dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 6 To 150/2014 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014 sp. zn. 7 Tdo 1338/2014 zrušil.

Č. 33

K právu účastníka občanského soudního řízení vyjádřit se při rozhodování odvolacího soudu k tvrzením proti-strany

K autonomii vůle smluvních stran ve vztahu k interpretaci smlouvy o převodu nemovitosti z vlastnictví bytového družstva do bezpodílového spoluvlastnictví manželů

I. Jakkoli ze zákonné právní úpravy výslovně nevyplývá povinnost soudu doručovat opisy vyjádření protistrany odvolateli k tzv. replice, je nutno – s ohledem na zásadu kontradiktornosti řízení – i v nemeritorních sporech umožnit účastníkům řízení vyjádřit se k argumentaci druhé strany tak, aby neutrpěla ochrana jejich základních práv podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Nesplněním tohoto požadavku (neústavním zásahem) však není, je-li meritem sporu právní kvalifikace jinak náležitě zjištěného skutkového stavu věci (právní otázka), který nemohlo neposkytnutí možnosti k tzv. replice ovlivnit, neboť soud na základě vyjádření protistrany nedospěl k jinému závěru o zjištěném skutkovém stavu ve smyslu § 153 odst. 1 občanského soudního řádu ani k potřebě jeho jiného právního hodnocení.

III. Použití analogie při výkladu účinků soukromoprávního úkonu z doby před rokem 1990, jakým je i smlouva o převodu nemovitosti z vlastnictví bytového družstva do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí respektovat okolností a právní úpravu, za kterých byl takový úkon učiněn; současně musí brát na zřetel to, jak je obdobný úkon upraven v podmínkách demokratického právního státu, a to v kontextu s požadavkem respektování autonomie vůle a smluvní svobody podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 16. února 2016 sp. zn. III. ÚS 1139/15 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Kateřiny Kozické, CSc., zastoupené JUDr. Tatianou Poupovou, advokátkou, se sídlem Na Pankráci 58, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2015 č. j. 21 Cdo 4865/2014-597 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání a proti

usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 2013 č. j. 24 Co 145/2013-518 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 22. dubna 2013 č. j. 34 D 336/2010-437, jimiž byla mimo jiné určena výše obvyklé ceny majetku, který měl stěžovatelčin otec jakožto zůstavitel ve společném jmění manželů s pozůstalou manželkou, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka (v dědickém řízení pozůtalá dcera) brojí ústavní stížností proti shora uvedeným rozhodnutím obecných soudů, která byla vydána v řízení ve věci dědictví po Juriji Kozickém, otci stěžovatelky, zemřelém dne 23. 1. 2010. Tvrdí, že jimi byla porušena její základní práva, a to právo na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právo na rovnost účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 34 D 336/2010 (dále též jen „obvodní soud“) se podává, že napadeným usnesením obvodního soudu byla dle § 175l občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2013, určena výše obvyklé ceny majetku, který měl zůstavitel ve společném jmění manželů s pozůstalou manželkou, a dluhy v tomto společném jmění manželů. Stěžovatelka vznesla námitku, že do společného jmění manželů nepatří dům č. p. X1 postavený na pozemku č. parc. X2 – zastavěná plocha a nádvoří, v kat. území Háje, Praha, neboť tento dům byl výlučným majetkem zůstavitele, což dovolovala z tvrzené skutečnosti, že pouze zůstavitel byl (na rozdíl od pozůstalé manželky) členem družstva (viz blíže sub 3). Rozporovala též další položky na soupisu majetku ve společném jmění manželů. Obvodní soud námitku týkající se předmětného domu posoudil s tím, že jde nikoli o spor skutkový, nýbrž o výklad právní otázky, a to s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012 sp. zn. 31 Cdo 51/2010 tak, že jde o majetek náležející do společného jmění manželů.

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) závěry obvodního soudu potvrdil. Ve vztahu k namítanému zařazení domu (a pozemku) do společného jmění manželů uvedl, že nebylo prokázáno, že by pozůtalá

manželka nebyla členkou družstva. O opaku totiž svědčí smlouva o převodu domu do osobního vlastnictví, uzavřená mezi převodcem – Družstvem pro výstavbu rodinných domů v Hájích (dále též jen „DVRD“) a nabyvateli Jurijem Kozickým a Janou Kozickou ze dne 21. 2. 1983, z níž vyplývá, že družstvo převedlo rodinný domek na nabyvatele do jejich bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále též jen „BSM“). Odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 51/2010 shledal městský soud příležitým. I kdyby tedy pozůstalá manželka členkou družstva nebyla, stala se spolu se zůstavitelem spoluvlastníkem předmětné nemovitosti na základě smlouvy o převodu rodinného domu do BSM.

4. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud jako nepřipustné odmítl s tím, že ve věci bylo rozhodnuto v souladu s jeho ustálenou judikaturou, na niž odkázal.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžejním argumentem stěžovatelky je, že blíže specifikovaná nemovitost (rodinný dům a pozemek) neměla být zařazena do soupisu majetku ve společném jmění zůstavitele a pozůstalé manželky, neboť náležela do výlučného vlastnictví zůstavitele.

6. Stěžovatelka podrobně upřesnila skutečnosti týkající se výstavby předmětného rodinného domu (původně ve vlastnictví družstva), členství rodičů stěžovatelky (zůstavitel a jeho první manželka) v družstvu a pozdějšího (po rozvodu manželství) výlučného členství zůstavitele v družstvu s právem užívání předmětného družstevního rodinného domu. Poukázala na to, že po uzavření druhého manželství zůstavitel nežil s druhou manželkou (ta měla trvalý pobyt v nájemném státním bytě) ve společné domácnosti v tomto domě, k tomu došlo až poté, co na zletilou dceru druhé manželky zůstavitele přešlo právo nájmu státního bytu. V roce 1983 byl předmětný družstevní rodinný dům převeden „smlouvou o převodu rodinného domu do osobního vlastnictví“ do vlastnictví zůstavitele a pozůstalé (druhé) manželky. Stěžovatelka považuje za stěžejní čl. 10 stanov družstva, podle něhož mohl být předmětný rodinný dům převeden do osobního vlastnictví pouze členovi družstva, kterým se pozůstalá manželka dle stěžovatelky nikdy nestala, takže má za to, že smlouva o převodu domu z roku 1983 je absolutně neplatná. Správnost tohoto právního názoru stěžovatelka podkládá mj. i rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. 30 Cdo 1865/2000 a ze dne 13. 4. 2004 sp. zn. 22 Cdo 1668/2003.

7. Stěžovatelka tvrdí, že pokud obecné soudy učinily závěr o platnosti smlouvy o převodu rodinného domu do BSM na základě rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012 sp. zn. 31 Cdo 51/2010, učinily tak na základě nesprávné a ústavně nekonformní interpretace zákona. Dle stěžovatelky není aplikace tohoto judikátu (i dalších rozsudků Nejvyššího soudu sp. zn.

22 Cdo 2654/2012 a 26 Cdo 4420/2013, na které dovolací soud odkázal) v dané věci ani věcně přílehavá, a tudíž správná, když se zabývá zákonem č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů, který se vůbec netýká smluvního vztahu zůstavitele a pozůstalé manželky z roku 1983. Rovněž závěr obecných soudů o platnosti dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku ze dne 17. 1. 1983 považuje stěžovatelka za věcně nesprávný.

8. Stěžovatelka tvrdí, že v řízení před městským soudem byla porušena i zásada rovnosti účastníků soudního řízení, neboť obecné soudy po pozůstalé manželce nepožadovaly vůbec žádné důkazy prokazující jí tvrzené členství v družstvu a dále důkazy prokazující společné soužití se zůstavitelem v jedné společné domácnosti ve státním bytě. Městský soud ji vůbec nevyrozuměl o procesních úkonech obou vedlejších účastníků, konkrétně o písemném vyjádření pozůstalé manželky k odvolání stěžovatelky a o písemném vyjádření pozůstalého syna k odvolání stěžovatelky. Ani v rámci dovolacího řízení stěžovatelka neobdržela žádná stanoviska vedlejších účastníků v dovolacím řízení. Městský soud nenařídil ani žádné jednání k projednání jejího odvolání, aniž by se účastníků dotázal, zda s takovým postupem souhlasí.

9. Stěžovatelka konečně tvrdí, že v řízení před všemi obecnými soudy byla dále porušena zásada volného hodnocení důkazů, neboť nebyly vypořádány důkazy, které v řízení navrhla, konkrétně se to týkalo výpisu Obvodního soudu pro Prahu 1 z podnikového rejstříku odd. Do vl. č. 774/1 o zápisu DVRD v Hájích z 5. 6. 1970, stanov DVRD v Hájích ze dne 26. 6. 1972, návrhu na vypořádání BSM zůstavitele a první manželky ze dne 12. 11. 1976, dohody o vypořádání BSM zůstavitele a jeho první manželky ze dne 24. 2. 1977, vyjádření první manželky zůstavitele u Obvodního soudu pro Prahu 10 ve věci rozvodu a péče o nezletilé děti pod č. j. 7 C 91/76, dokladu Středočeských plynáren Praha ev. č. 97707 o výměně plynoměru v domě X1, Praha 4, ze dne 10. 4. 1979, rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 18. 3. 1980 č. j. P 133/80, návrhů na vyžádání zprávy z centrální evidence obyvatel o všech trvalých bydlištích zůstavitele a pozůstalé manželky, návrhu na připojení rozvodového a opatrovnického spisu Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 7 C 91/76, návrhu na vyžádání zprávy vlastníka domu X3, Praha 1, o nájmu bytu pozůstalé manželky, přechodu nájmu a osobách bydlících v bytě v období srpen 1981 až březen 1983 a návrhu na výslech svědkyně Jitky Křepelkové.

10. Obecné soudy se dle stěžovatelky rovněž nevypořádaly s absolutní věcnou nesprávností znaleckého posudku soudního znalce Pavla Aksamita na ocenění filatelistické sbírky zůstavitele. Návrh stěžovatelky

na ustanovení nového znalce z oboru cen a odhadů ve filatelii, který by byl schopen řádně ocenit tento majetek náležející do dědictví po zůstaviteli, ačkoliv nejde o majetek nepatrné hodnoty, soudy nelogicky odmítly a ocenění označily za správné.

11. Obecné soudy se nevypořádaly ani s nesrovnalostmi ve skutkových tvrzeních, důkazech a vyvozených skutkových zjištěních. V napadeném rozhodnutí soudy nevyložily, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedly či nevzaly v úvahu, ani neobjasnily nesrovnalosti v důkazech, neposuzovaly každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemných souvislostech. Obecné soudy dále zcela pominuly otázku započítání vnosu, jež ovlivňuje obvyklou cenu majetku ve společném jmění zůstavitele a pozůstalé manželky ke dni úmrtí, namítanou jak stěžovatelkou, tak pozůstalým synem.

12. Stěžovatelka tvrdí, že v dovolacím řízení bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces tím, že její dovolání bylo odmítnuto jako nepřipustné, neboť okruh jí nastolených otázek byl relevantní a dovolací soud svévolně odmítl o jejím právu rozhodnout pro vady, kterými dovolání ve skutečnosti netrpělo.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatelky

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vyslovil názor, že opravdovým smyslem a účelem ústavní stížnosti je vyjádření nesouhlasu stěžovatelky s právním názorem městského soudu a dovolacího soudu a formulování vlastního (odlišného) právního posouzení věci. K tvrzenému porušení rovnosti stran uvedl, že v občanském soudním řízení je to soud, kdo rozhoduje o tom, který z navrhovaných důkazů provede (§ 120 odst. 1 občanského soudního řádu), a že v řízení o dědictví je povinen provést i další důkazy (účastníky nenavržené), avšak jen tehdy, je-li to potřebné ke zjištění skutkového stavu věci. Podle soudů prvního a druhého stupně byly všechny rozhodné skutečnosti zjištěny; dovolací soud není oprávněn posuzovat správnost a úplnost skutkových zjištění soudů, neboť jediným přípustným dovolacím důvodem je „nesprávné právní posouzení věci“ (§ 241a odst. 1 občanského soudního řádu). K námitce stěžovatelky, že městský soud ji nevyrozuměl o procesních úkonech ostatních účastníků řízení a že ve věci nenařídil jednání, Nejvyšší soud uvádí, že vady řízení, včetně zmatečností, nejsou způsobitelným dovolacím důvodem a že ke zmatečností a jiným vadám řízení smí dovolací soud přihlídnout, jen jestliže je dovolání přípustné. Nejvyšší soud má za to, že stěžovatelce nic nebránilo napadnout usnesení městského soudu žalobou pro zmatečnost podle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu.

14. K námitce stěžovatelky, že v rámci dovolacího řízení neobdržela žádná stanoviska vedlejších účastníků, Nejvyšší soud uvádí, že s přihlédnutím k obsahu spisu není jasné, co má stěžovatelka na mysli, ani to, jaký vliv by to mohlo mít na závěr dovolacího soudu o nepřipustnosti jí podaného dovolání.

15. K tvrzenému porušení práva na spravedlivý proces Nejvyšší soud uvádí, že dovolání stěžovatelky nebylo odmítnuto proto, že by dovolání bylo pokládáno za neprojednatelné, nýbrž z důvodu, že po právní stránce je usnesení městského soudu v souladu s ustálenou judikaturou soudů a že z pohledu jiných důvodů (než právního posouzení věci) se dovolací soud nemůže věci zabývat. Okolnost, že stěžovatelka nesouhlasí s právním posouzením věci ze strany obecných soudů, ještě nepředstavuje porušení práva účastníka občanského soudního řízení na spravedlivý proces. Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

16. Městský soud se ve svém vyjádření k ústavní stížnosti plně odvolal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

17. Obvodní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že v dané věci proti sobě stojí dvě hlediska. Jednak požadavek na jednotnost rozhodovací praxe soudů, pokud sporná otázka již byla Nejvyšším soudem zodpovězena. Proti tomu stojí požadavek ochrany vlastnického práva. Úvahy porovnání požadavku na ochranu vlastnictví ostatních účastníků dědickeho řízení a požadavku stěžovatelky na ochranu téhož práva jsou dle mínění obvodního soudu nad rámec jeho působnosti.

18. Jana Kozická (pozůstalá manželka zůstavitele) a Ing. Daniel Kozický (pozůtalý syn) se svého postavení vedlejšího účastníka řízení vzdali podle ustanovení § 28 odst. 2 věty první zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

19. Stěžovatelka v replice k zasláným vyjádřením účastníků řízení opětovně zpochybnila aplikaci rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 51/2010 jako věcně přílehavou a správnou. Dále uvedla, že listinami, které předložila, se žádný z obecných soudů nezabýval. Poukazuje též na údajné potvrzení pochybností o správnosti údajů zaznamenaných ve smlouvě o převodu rodinného domu do osobního vlastnictví ze strany pozůstalé manželky zůstavitele ve vyjádření k odvolání stěžovatelky. V postupu soudů spatřuje libovůli. Poznámku dovolacího soudu o možnosti využít žalobu pro zmatečnost stěžovatelka považuje za irrelevantní, neboť v dané věci nejde o žádnou ze situací předvídaných v § 229 občanského soudního řádu.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

20. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána

včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpala všechny prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytuje. V projednávané věci šlo o dílčí rozhodnutí vydané v průběhu řízení o dědictví; s ohledem na skutečnost, že takové rozhodnutí se může bezprostředně projevit v majetkové sféře účastníků chráněné v systému základních práv a svobod, jde o ústavní stížnost přípustnou [viz též usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 324/14 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud následně posoudil obsah projednávané ústavní stížnosti, jakož i napadená rozhodnutí a vyžádaný spisový materiál ve věci a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je nedůvodným návrhem. Byl přitom veden následujícími úvahami.

IV.a) Ústavnost hodnocení převodu nemovitostí i manželů, který není členem DVRD

22. Předmětem sporu v této věci bylo zařazení blíže specifikovaných nemovitostí (dům a pozemek) do společného jmění manželů, tedy jmění zůstavitele a jeho pozůstalé manželky (blíže sub 2). Tento právní názor obecných soudů stěžovatelka v ústavní stížnosti napadá na základě tvrzení, že pozůstalá manželka se nikdy nestala členkou družstva, přičemž statuty družstva umožňovaly převod rodinného domu do osobního vlastnictví pouze tomu, kdo byl jeho členem; proto je podle jejího názoru smlouva o převodu vlastnictví domu a pozemků do BSM absolutně neplatným právním úkonem. Obecné soudy však její argumentaci nepřisvědčily, a to s odkazem na rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 51/2010, kterým byl překonán právní názor vyslovený v přechozích rozsudcích Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1668/2003 a 30 Cdo 1865/2000, o které stěžovatelka svou argumentaci opírala. Obecné soudy tak postupovaly v projednávané věci navzdory skutečnosti, že uvedené rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu řešilo otázku neplatnosti smlouvy o převodu bytové jednotky uzavřené mezi bytovým družstvem jako převodcem a oběma manželi jako nabyvateli dle § 23 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb.; přesto situaci vyhodnotily jako v podstatě totožnou. Městský soud pak rovněž (s odkazem na závěry velkého senátu) uvedl, že pozůstalá manželka by se stala spolu se zůstavitelem spoluvlastníkem předmětné nemovitosti na základě smlouvy o převodu rodinného domu do BSM, i kdyby členkou družstva nebyla.

23. Ústavní soud neshledal řešení uvedené právní otázky, na němž se shodly všechny tři stupně obecných soudů, protiústavním. Konstatuje, že ústavní stížnost, v níž stěžovatelka uplatnila totožné argumenty jako v řízení předcházejícím (včetně zdůraznění nesprávnosti závěrů v rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu, resp. nemožnosti je aplikovat v daném případě), představuje pouze pokračující polemiku stěžovatelky se závěry, k nimž obecné soudy dospěly v rovině práva podústavního. Pokud stěžovatelka požaduje přehodnocení jejich závěrů, staví tím Ústavní soud do role další instance, která mu nepřísluší. V rámci roviny ústavní argumentace je pak třeba uvést následující.

24. Namítá-li stěžovatelka, že ze strany dovolacího soudu byla zkrácena na svém právu na spravedlivý proces, neboť její dovolání bylo odmítnuto jako nepřipustné, Ústavní soud má za to, že z (byť stručného) odůvodnění důvody nepřipustnosti dovolání dle § 237 občanského soudního řádu zřetelně vyplývají, neboť rozhodnutí městského soudu je z hlediska závěru o platnosti smlouvy o převodu předmětných nemovitostí (sub 2) do bezpodílového spoluvlastnictví (následně k 1. 8. 1998 transformovaného zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, do institutu společného jmění manželů) zůstavitele a jeho manželky v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, na kterou bylo výslovně v usnesení zřetelně odkázáno. Odůvodnění usnesení o nepřipustnosti dovolání tak netrpí nedostatky, pro které by bylo třeba napadené usnesení dovolacího soudu zrušit [srov. k tomu náleze Ústavního soudu ze dne ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.), nejnověji náleze ze dne 12. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 3766/14 (N 5/80 SbNU 55)]. K tomu je třeba doplnit, že námitky stěžovatelky směřující proti vadám a úplnosti skutkových zjištění, dále výhrady proti hodnocení důkazů a vad řízení před obvodním soudem a městským soudem, byly v usnesení dovolacího soudu vyhodnoceny jako nedostatky dovolání, pro něž nelze v řízení pokračovat, neboť stěžovatelka uplatnila jiný dovolací důvod než ten, který je uveden v § 241a odst. 1 občanského soudního řádu. Stěžovatelka obecně uvádí, že dovolání takovými vadami netrpělo. Ovšem ani z ústavní stížnosti nelze zřetelně dovodit, v čem konkrétně stěžovatelka spatřuje naplnění podmínek přípustnosti dovolání dle § 237 občanského soudního řádu, resp. v jakém ohledu měl jinak městský soud svoje rozhodnutí postavit na nesprávném právním posouzení věci.

25. Závěry dovolacího soudu přitom ob stojí nejen z hlediska požadavků kladených Ústavním soudem na odůvodnění rozhodnutí (viz rozhodnutí uváděná sub 24), nýbrž i z hlediska obsahového (ve vazbě na tam uvedenou judikaturu). Nejde tak o rozhodnutí překvapivé, přičemž je Ústavní soud neshledal v rozporu s ústavními principy spojenými s respektováním

požadavku smluvní svobody a možnosti vyjádření svobodné vůle, a to jak: a) obou stran smlouvy o převodu těchto nemovitostí, tak b) z hlediska ústavních východisek úpravy vztahů mezi manžely, jak vyplývají z čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) z účelu právní úpravy bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů. V projednávané věci šlo o postup, který zákon nezakazoval ani neobcházел, přičemž podmínka převodu jen členu družstva, plynoucí z tehdejší právní úpravy bytového družstevnictví, byla respektována. Stejně tak byla respektována vůle manžela (hodnota jeho členského podílu se transformovala při převodu nemovitostí), aby byly předmětné nemovitosti smluvně převedeny do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, popř. společného užívání pozemku, jak to odpovídalo tehdejší právní úpravě. Jen na okraj Ústavní soud poznamenává, že v případě, že by se prokázala námitka stěžovatelky o absolutní neplatnosti smlouvy o převodu uvedených nemovitostí, vedlo by to k nutnosti řešit otázku, kdo se vlastně následně (např. až vydržením oběma manžely) stal jejich vlastníkem po původním převodci, popř. jeho právním nástupci.

26. Ústavní soud pro tuto část ústavně relevantních námitek stěžovatelky konstatuje, že při výkladu právních účinků smlouvy o převodu předmětných nemovitostí se Nejvyšší soud nedostal do rozporu s požadavky, které na výklad práva a právních skutečností z „minulého“ režimu (stanovy DVRD, smlouva o převodu z roku 1983) klade judikatura Ústavního soudu nejen pro odvětví trestního práva, nýbrž i pro další odvětví [např. nálezy ze dne 25. 1. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 25/04 (N 14/36 SbNU 155; 134/2005 Sb.), ze dne 18. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 137/03 (N 135/31 SbNU 199), ze dne 28. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 599/03 (N 105/34 SbNU 107), ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. II. ÚS 1693/08 (N 27/52 SbNU 267), ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 2050/11 (N 125/65 SbNU 615) a souhrnně v nálezu ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 403/12 (N 12/76 SbNU 163)].

27. Rovněž byly zachovány obecné požadavky kladené na použití analogie, neboť provedený výklad § 23 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb. respektuje i východiska právní úpravy bytového družstevnictví, jak bylo chápáno za „minulého“ režimu. Právní názor obecných soudů v projednávané věci vycházel ze skutečnosti, že tehdy převládal jednotný a shodný přístup jak k družstevní výstavbě bytů, tak družstevní výstavbě rodinných domků (stejná politika podpory, stejné zdroje, stejná úprava – srov. např. ustanovení § 23 vyhlášky č. 160/1976 Sb., o finanční a úvěrové pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě – „sdružili se občané – stavebníci do družstva pro výstavbu rodinných domků, vztahuje se na ně pomoc v rozsahu stanoveném touto vyhláškou pro individuální bytovou výstavbu“). Proto použití závěrů § 23 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb. nemůže být považováno za neústavní vybočení z takto nastavených požadavků. K tomu je třeba zdůraznit jinak opomíjený fakt, že

i „nový“ režim v roce 2000 výslovně stanovil v § 33a odst. 1 tohoto zákona (novelizovaném zákonem č. 103/2000 Sb.), že toto ustanovení „platí i pro převody rodinných domů, jejich příslušenství, garáží a základního technického vybavení, které jsou ve vlastnictví družstva a byly vystavěny družstvy po 1. lednu 1969 na základě výjimek z předpisů o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní bytové výstavbě, na jejichž výstavbu byla poskytnuta finanční, úvěrová a jiná pomoc příslušející družstevní bytové výstavbě. Podmínkou je, že tyto rodinné domy byly převedeny z vlastnictví družstev do vlastnictví členů družstev – fyzických osob, jejichž nájemní vztah k bytu v rodinném domě a ke garáži vznikl po splacení členského podílu družstvu těmito členy nebo jejich právními předchůdci ...“. Proto nelze tvrdit, že by tehdejší úprava měla bránit tomu, aby spolu se členem družstva nabyl vlastnictví rodinného domu i jeho manžel. To se nijak neprotivilo účelu předpisu, který nepochybně spočíval v poslání bytového družstevnictví a jeho ochraně před jeho zneužíváním; ostatně z hlediska přístupu k manželství (tehdy i dnes) by takové tvrzení bylo závěrem absurdním, neboť účelem právní úpravy nebylo družstevníky v nabývání vlastnictví omezovat, nýbrž je naopak chránit, aby je místo nich nenabyl někdo jiný.

28. Ústavní soud tak v této části hodnocení ústavnosti postupu obecných soudů (zejména Nejvyššího soudu) uzavírá, že použití analogie při výkladu účinků soukromoprávního úkonu z doby před rokem 1990, jakým je i smlouva o převodu nemovitosti z vlastnictví bytového družstva do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musí respektovat okolnosti a právní úpravu, za kterých byl takový úkon učiněn. Současně musí brát na zřetel to, jak je obdobná skutková podstata upravena v podmínkách demokratického právního státu, a to v kontextu s požadavky na respektování autonomie vůle a smluvní svobody podle čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy.

29. Výše učiněné závěry k ústavnosti postupu obecných soudů při hodnocení předmětné smlouvy o převodu nemovitostí z roku 1983 (sub 2) mají zásadní význam pro hodnocení důvodnosti další námitky stěžovatelky, která se týká jejího postavení v řízení podle § 175l občanského soudního řádu v relevantním znění.

IV.b) Námitka porušení rovnosti účastníků řízení a jeho kontradiktornosti

30. Co se napadených rozhodnutí obvodního soudu a městského soudu týče, stěžovatelka zpochybňuje provedené dokazování a závěry z toho jím vyvozené. Je proto třeba zdůraznit, že Ústavní soud není v zásadě povolán k tomu, aby přehodnocoval dokazování prováděné před obecnými soudy, nejsou-li jím porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatelky (viz k tomu sub 23). Poukazuje-li stěžovatelka na plejádů důkazů, které uvedla v odvolání a s nimiž se městský soud podle jejího názoru

nevypořádal, jde zjevně o důkazy, jejichž provedení by nemělo dopad na soudem přijaté závěry ve vztahu k tomu, zda předmětné nemovitosti mají být zařazeny do společného jmění manželů zůstavitele a pozůstalé manželky, což lze z odůvodnění napadeného usnesení městského soudu dovodit. Jakkoli by bylo možné představit si v tomto ohledu pečlivější odůvodnění, jeho napadené rozhodnutí dle názoru Ústavního soudu, i přes některá dílčí pochybení ve světle svých nosných důvodů, ještě vyhovuje ústavním nárokům na přezkoumatelnost.

31. Ohledně stěžovatelkou namítané nerovnosti účastníků v odvolacím řízení z hlediska důkazních nároků soudu na procesní strany Ústavní soud neshledal důvod ke kasačnímu zásahu, protože pro rozhodnutí ve věci bylo stěžejní právní posouzení věci, pro něž byla skutková zjištění dostačující; důkazy navrhované stěžovatelkou (sub 9) přitom zjevně nebyly s to přijaté právní závěry zvrátit. Namítá-li stěžovatelka, že v řízení před městským soudem nebylo nařízeno jednání, je nutno uvést, že tento soud (viz též odůvodnění napadeného rozhodnutí na s. 5) rozhodoval v řízení o usnesení, jímž nebylo rozhodováno ve věci samé; jednání tudíž nebyl povinen nařizovat [viz § 214 odst. 2 písm. c) občanského soudního řádu]. Bylo tedy na úvaze soudu, zda k nařízení jednání ve věci přistoupí (srov. čl. 36 odst. 4 Listiny z hlediska požadavků na stanovení podmínek a podrobností při poskytování soudní ochrany). Vzhledem k tomu, že předmětem sporu mohlo být jen právní posouzení věci (smlouvy o převodu nemovitostí) a ve věci nebylo třeba opakovat dokazování, absence ústního jednání ve věci před městským soudem nepředstavuje porušení práva na spravedlivý proces, resp. rovnosti účastníků v odvolacím řízení [k tomu srov. nález sp. zn. I. ÚS 1639/10 ze dne 24. 10. 2012 (N 179/67 SbNU 167)].

32. Je však nutno přisvědčit námitce stěžovatelky, že městský soud ji nevyrozuměl o písemném vyjádření pozůstalé manželky a pozůstalého syna k jejímu odvolání. Obě vyjádření jsou přitom poměrně rozsáhlá (vyjádření Jany Kozické k odvolání je na č. l. 466–469 a vyjádření Daniela Kozického na č. l. 471–472 uvedeného soudního spisu – sub 2, dále s. 3 až 6 usnesení městského soudu). Ústavní soud musel zvážit, zda tímto postupem městského soudu nedošlo k porušení zásady kontradiktornosti podle maximy *audiatur et altera pars*, resp. k porušení práva na spravedlivý proces, jehož je uvedena zásada stěžejním předpokladem. Dospěl však závěru, že výše uvedená zjištění ohledně postupu obecných soudů jak při hodnocení právní stránky předmětu sporu (titul pro nabytí předmětných nemovitostí), tak z hlediska skutkových zjištění, na kterých byla postavena, po stránce hodnocení ústavnosti ob stojí. Proto i v této části je ústavní stížnost nedůvodná. Jiná by byla situace, kdyby předmětná vyjádření vedla k tomu, že by městský soud právní kvalifikaci předmětu sporu na jejich základě změnil, ať již proto, že by na jejich základě dospěl k jinému závěru o zjištěném

skutkovém stavu ve smyslu § 153 odst. 1 občanského soudního řádu, nebo k potřebě jiného právního hodnocení totožného skutkového stavu, a stěžovatelce nedal možnost zaujmout stanovisko k vyjádřením protistrany. Taková situace však v projednávané věci nenastala.

33. Ústavní soud zdůrazňuje, že si je vědom požadavku, aby v souladu se zásadou kontradiktornosti byla oběma stranám řízení dána možnost seznámit se se stanovisky a důkazy předloženými soudem, s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí a vyjádřit se k nim (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. února 1997, Reports 1997-I, str. 108, § 24, rozsudek ve věci *Mantovanelli proti Francii* ze dne 18. března 1997, Reports 1997-II, str. 436, § 33, rozsudek ve věci *Milatová a ostatní proti České republice* ze dne 21. června 2005, stížnost č. 61811/00). Možnost vyjádřit se ke skutečnostem, které jsou podkladem pro soudní rozhodnutí, musí mít strany řízení tím spíše, pokud ve věci neprobíhá veřejné projednání a strany nejsou slyšeny ústně. Porušení zásady kontradiktornosti tím, že stranám není dána příležitost vyjádřit se k argumentaci protistrany, je proto způsobilé založit porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (srov. dále rozsudky Evropského soudu pro lidská práva *Mareš proti České republice* ze dne 26. 10. 2006 č. 1414/03, § 30–32; *Vokoun proti České republice* ze dne 3. 7. 2008 č. 20728/05, § 26–29, *Hudáková a další proti Slovensku* ze dne 27. 4. 2010 č. 23083/05), tj. práva na spravedlivý proces. Z náleзовé judikatury Ústavního soudu viz např. nález ze dne 14. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 2025/10 (N 210/59 SbNU 69) či nález ze dne 2. 12. 2008 sp. zn. II. ÚS 323/07 (N 210/51 SbNU 627).

34. V kontextu projednávané věci je třeba k výše zmíněným ústavním kautelám, zajišťujícím kontradiktornost řízení a rovnost jeho účastníků (čl. 37 odst. 3 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny), uvést následující. Rozhodnutí, jímž se dle § 175l občanského soudního řádu, v rozhodném znění, určí výše obvyklé ceny majetku, který měl zůstavitel ve společném jmění manželů s pozůstalou manželkou, a dluhy v tomto společném jmění manželů, není rozhodnutím ve věci samé, nýbrž rozhodnutím, které představuje dílčí rozhodnutí v rámci řízení o dědictví (§ 175a a násl. občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2013). Podle § 210 odst. 1 občanského soudního řádu: „Odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručí předseda senátu těm účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné.“ [srov. k tomu nález ze dne 12. 7. 2006 sp. zn. IV. ÚS 748/05 (N 135/42 SbNU 83), body 11 a 14, a nález ze dne 12. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2014/13 (N 88/73 SbNU 477)].

35. Ústavní soud zastává názor, že jakkoli ze zákonné právní úpravy nevyplyvá povinnost soudu doručovat opisy vyjádření protistrany odvolateli k tzv. replice, je nutno – právě s ohledem na zásadu kontradiktornosti – při-

stupovat i u nemeritorních sporů k možnosti vyjádřit se k vyjádření protistrany z hlediska vhodnosti a účelnosti tak, aby neutrpěla ochrana základních práv a svobod stran. Tato kritéria přitom nebudou v daném typu řízení naplněna zejména za situace, kdy by zaslání vyjádření protistrany k replice odvolateli představovalo (např. s ohledem na bezobsažnost podání, opakování argumentů, případně s ohledem na zvolené právní řešení věci) úkon zjevně formalistický, bez jakéhokoli potenciálu ovlivnit rozhodnutí soudu ve věci (ve smyslu maximy *de minimis non curat praetor*), s jediným důsledkem, že řízení bude neefektivně prodlužováno. Věc je tak třeba posoudit i z hlediska judikatury Evropského soudu pro lidská práva (viz rozhodnutí ze dne 14. 12. 2010 ve věci *Holub proti České republice*, stížnost č. 24880/05, oproti rozsudku ze dne 24. 2. 2011 ve věci *BENeT Praha, spol. s r. o., proti České republice*, stížnosti č. 33908/04, 7937/05, 25249/05, 29402/05 a 33571/06). Z ní plyne, že pro přijatelnost stížnosti je rozhodující, zda stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy (tzv. „significant disadvantage suffered by the applicant“), nyní ve znění čl. 12 Protokolu č. 14 k Úmluvě (sdělení č. 48/2010 Sb. m. s.), z hlediska toho, jaký mělo vyjádření protistrany vliv na samotné rozhodnutí soudu.

36. S respektem k právě uvedenému Ústavní soud posoudil obsah vyjádření, jež byla v reakci na odvolání podané stěžovatelkou zaslána vedlejšími účastníky řízení, jakož i ostatní okolnosti nyní projednávaného případu. Dospěl k závěru, že tím, že stěžovatelce nebyla vyjádření vedlejších účastníků řízení v rámci odvolacího řízení zaslána k replice, sice došlo k zásahu do jejího práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny, avšak s ohledem na výše uvedené okolnosti a závěry z judikatury Evropského soudu pro lidská práva musel konstatovat, že nedošlo k porušení (neústavnímu zásahu) výše uvedených základních práv stěžovatelky, neboť s ohledem na zvolené právní řešení sporu by replika stěžovatelky ve věci nemohla mít na výsledné rozhodnutí vliv.

37. K tomuto závěru vedla Ústavní soud v první řadě povaha rozhodnutí vydaných v řízení dle § 175l občanského soudního řádu, kdy těžištěm řízení bylo řešení právní otázky, nikoli řešení sporu o skutkových okolnostech vztahících se k vymezení rozsahu majetku spadajícího do společného jmění zůstavitele a pozůstalé manželky či k vypořádání tohoto majetku (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2006 sp. zn. 30 Cdo 2043/2005, srov. § 175k odst. 3 občanského soudního řádu). Jak vyplývá z odůvodnění napadených rozhodnutí obvodního a městského soudu, stěžejní pro právní posouzení věci byla – s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 51/2010 – předešlá existence smlouvy o převodu rodinného domu do bezpodílového spoluvlastnictví zůstavitele a pozůstalé manželky. Existence této smlouvy a okolností jejího uzavření nebyla mezi stranami z hlediska předmětu řízení sporná, přičemž spornou byla možnost jejího

uzavření i s pozůstalou manželkou s důsledky výše uvedenými. Tato otázka, tedy právní stránka věci, kterou stěžovatelka rozporovala, byla v řízení před obecnými soudy dostatečným způsobem posouzena, přičemž z hlediska ústavnosti toto posouzení v řízení před Ústavním soudem obstálo (sub 25 až 28). Jakkoli je argumentace vedlejších účastníků řízení ve vyjádření k odvolání poměrně rozsáhlá (sub 32), v zásadě vychází z potvrzení právního názoru obvodního soudu v napadeném rozhodnutí (následně aprobovaném městským i dovolacím soudem), se kterým stěžovatelka polemizovala v průběhu řízení před obecnými soudy i v ústavní stížnosti. Ostatní argumenty uváděné ve vyjádření vedlejších účastníků řízení neměly vliv na právní hodnocení věci městským soudem, případná reakce stěžovatelky na tyto argumenty by tak zjevně nemohla mít vliv na posouzení právní otázky, jež byla těžištěm sporu.

38. Ústavní soud má tedy za to, že jakkoli by bylo možné považovat (s ohledem na rozsah vyjádření) zaslání vyjádření vedlejších účastníků řízení stěžovatelce v rámci odvolacího řízení k možné replice za vhodné, s ohledem na těžiště sporu spočívající v právním posouzení (platnost smlouvy) věci nelze považovat postup obecných soudů za porušení výše uvedených ústavních kautel práva na řádný a spravedlivý proces. Námitka stěžovatelky je tedy i v této části nedůvodná.

39. Jde-li konečně o námitku stěžovatelky, že neobdržela stanoviska vedlejších účastníků v dovolacím řízení (zjevně má na mysli vyjádření vedlejších účastníků řízení k dovolání), ze spisového materiálu (viz též předkládací zprávu na č. I. 579) se podává, že taková vyjádření nebyla v rámci dovolacího řízení zaslána. S námitkou věcné nesprávnosti znaleckého posudku soudního znalce na ocenění filatelistické sbírky zůstavitele se obecné soudy dle Ústavního soudu dostatečně vypořádaly, a lze proto odkázat na odůvodnění usnesení nalézacího a městského soudu.

40. Proto Ústavní soud ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl, a to mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 34

K porušení práva na soudní ochranu v důsledku rozhodování nepřislušného orgánu

Ústavní soud konstatuje, že v případech, kdy je zákonem svěřeno rozhodování o určité otázce soudnímu orgánu, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, pokud o této otázce rozhodne v rozporu se zákonem jiný orgán veřejné moci, a znemožní tak její soudní přezkum. Takové porušení zákonných předpisů lze považovat za natolik intenzivní, že dochází k porušení práva na soudní ochranu i v případě, kdy a priori není ve hře jiné substantivní základní právo. K porušení práva na soudní ochranu proto dochází i za situace, kdy státní zástupce rozhodne o stížnosti proti rozhodnutí o zničení věcí ve smyslu § 81b odst. 1 trestního řádu, ačkoliv podle § 146a odst. 1 písm. l) v souvislosti s § 81b odst. 1 trestního řádu byl k rozhodnutí věcně příslušný soud.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jírsy a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 23. února 2016 sp. zn. III. ÚS 2778/15 ve věci ústavní stížnosti Andrije Patkana, zastoupeného JUDr. Helenou Martiňákovou, advokátkou, se sídlem v Praze 4, Na Křivíně 1363/4, proti usnesení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 7. září 2015 sp. zn. 2 VZT 95/2015, jímž byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti usnesení státního zástupce o zničení věci podle § 81b trestního řádu, za účasti Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako účastníka řízení.

Výrok

1. Usnesením Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 7. září 2015 sp. zn. 2 VZT 95/2015 byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Usnesení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 7. září 2015 sp. zn. 2 VZT 95/2015 se ruší.

Odůvodnění

I. Namítaný zásah do základních práv

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení usnesení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 7. září 2015 sp. zn. 2 VZT 95/2015, kterým mělo podle jeho názoru dojít k porušení jeho ústavně zaručeného práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Řízení předcházející podání ústavní stížnosti

2. Z odůvodnění ústavní stížnosti a obsahu jejích příloh Ústavní soud zjistil, že stěžovatel (dále také „obviněný“) je trestně stíhán pro trestný čin loupeže podle § 173 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku a pokus trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku, § 283 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku.

3. V rámci tohoto trestního řízení byla dne 18. listopadu 2014 realizována domovní prohlídka u obviněného Patskana v domě č. X, Praha 9. Při této domovní prohlídce bylo krom jiného vydáno a zajištěno 3 367,8 g sušené rostlinné hmoty konopí, které je zneužitelné jako droga – marihuana. Dne 19. listopadu 2014 byla dále realizována prohlídka jiných prostor a pozemků, a to ve sklepních prostorách náležejících k rekonstruované provozně baru Krymská Jednička v Praze, Krymská 152/1 a Francouzská 152/78. Při této prohlídce bylo krom jiného vydáno a zajištěno 144 kusů rostlin konopí o výšce 65–75 cm a 154 kusů rostlin konopí o výšce 50–60 cm; šlo o množství, které po usušení těchto rostlin umožňuje jejich zneužití jako drogy – marihuany.

4. Usnesením ze dne 14. srpna 2015 č. j. 4 KZV 24/2014-431 rozhodl státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Brně – pobočky v Jihlavě podle § 81b odst. 1 trestního řádu o zničení uvedených věcí, neboť jde o věci, které ohrožují bezpečnost lidí vzhledem k tomu, že konopí je omamnou látkou a rostliny konopí obsahují psychotropní látku, přičemž z nich byl odebrán přiměřený vzorek a těchto věcí již není potřeba k provedení důkazu.

5. Proti uvedenému usnesení podal obviněný stížnost, v níž zpochybnil závěr krajského státního zastupitelství o tom, že věci, k jejichž zničení má dojít, již nejsou třeba k provedení důkazu, a žádal o zrušení citovaného usnesení pro jeho nezákonnost. O stížnosti rozhodl státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci usnesením ze dne 7. září 2015 sp.

zn. 2 VZT 95/2015 tak, že stížnost zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu jako nedůvodnou.

III. Argumentace stěžovatele

6. Ústavní stížností stěžovatel napadá usnesení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, neboť má za to, že ve věci jeho stížnosti rozhodoval nepřislušný orgán, čímž došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces. Stěžovatel tvrdí, že o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o zničení věci podle § 81b trestního řádu musí v souladu s § 146a odst. 1 písm. l) trestního řádu rozhodovat soud, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který napadené rozhodnutí vydal. Pokud o jeho stížnosti rozhodl nadřízený státní zástupce, nikoliv soud, došlo podle něj k porušení jeho ústavně zaručeného práva na zákonného soudce. Přestože nejde o meritorní rozhodnutí ve věci, považuje stěžovatel postup orgánů činných v trestním řízení za podstatné porušení práva na spravedlivý proces.

7. Vrchní státní zastupitelství navíc podle stěžovatele ve svém rozhodnutí nevycházelo ze správně zjištěných skutečností, neboť uvedlo, že rostliny konopí byly řádně zadokumentovány, tj. spočítány, změřeny, zváženy a podrobeny znaleckému zkoumání znalcem z oboru kriminalistiky, odvětví chemie a fyzikální chemie. Na základě dotčeného znaleckého posudku stěžovatel tvrdí, že výběr rostlin pro rozbor byl proveden policejním orgánem nahodile, a vybraný vzorek tedy nelze považovat za reprezentativní. Jelikož zajištěné rostliny nebyly řádně zadokumentovány, hrozí jejich zničením podle stěžovatele likvidace zásadního důkazu, na němž závisí právní kvalifikace skutku.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Za účelem posouzení ústavní stížnosti požádal Ústavní soud v souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Vrchní státní zastupitelství v Olomouci jako účastníka řízení o vyjádření k obsahu stížnosti.

9. Přípisem ze dne 8. února 2016 vrchní státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci JUDr. Ivo Ištvan konstatoval pochybení vrchního státního zastupitelství při rozhodování o stížnosti podané obviněným proti usnesení o zničení věci podle § 81b odst. 1 trestního řádu, k němuž došlo nerespektováním věcné příslušnosti soudu k rozhodování o této stížnosti s odkazem na ustanovení § 146a odst. 1 písm. l) trestního řádu. Vrchní státní zástupce Ústavní soud informoval o tom, že předmětné věci, kterých se týkalo shora citované usnesení o zničení, tj. sušená hmota rostlin konopí i rostliny samotné, nebyly doposud fyzicky zlikvidovány a nalézají se v tzv. toxi skladu Policie České republiky, Krajského ředitelství Kraje Vysočina v Jihlavě. Ze strany Krajského státního zastupitelství

v Brně – pobočky v Jihlavě byla přijata opatření, aby s ohledem na podanou ústavní stížnost k likvidaci těchto věcí prozatím nedošlo.

10. Jelikož vyjádření vrchního státního zástupce neobsahovalo nové skutečnosti či argumenty, které by stěžovateli nebyly známy z předchozího průběhu řízení a které by současně byly podstatné pro rozhodnutí ve věci, nezasílal Ústavní soud toto vyjádření stěžovateli k replice.

11. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

12. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas osobou k tomu oprávněnou a splňuje také ostatní formální náležitosti předpokládané zákonem o Ústavním soudu. Ústavní soud proto mohl přikročit k meritornímu projednání věci, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Dle čl. 83 Ústavy České republiky je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a není proto oprávněn zasahovat do jejich činnosti, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. V souladu se zásadou minimalizace zásahu do činnosti státních orgánů Ústavní soud opakovaně konstatoval, že je třeba považovat jeho ingerenci do činnosti orgánů veřejné moci rozhodujících v rámci přípravného řízení, snad s výjimkou zcela mimořádné situace, za nežádoucí, ba nepřipustnou. Tato kasační ingerence má své místo pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení podústavního práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu a zákonem procesněprávnímu rámci a tyto vady nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, již nikterak odstranit [viz např. nález ze dne 28. března 2007 sp. zn. II. ÚS 336/06 (N 56/44 SbNU 719), usnesení ze dne 30. května 2013 sp. zn. III. ÚS 1549/13 (v SbNU nepublikováno); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná v internetové databázi NALUS – <http://nalus.usoud.cz>]. V projednávaném případě Ústavní soud shledal, že k takovému extrémnímu porušení, které opravňuje kasační zásah Ústavního soudu, zjevně došlo.

14. Ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny se každý „může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“. Konkrétní podmínky, za nichž se lze soudní či jiné ochrany domáhat, jsou ve smyslu čl. 36 odst. 4 Listiny upraveny zákonem.

15. Dle § 81b odst. 1 trestního řádu může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o zničení vydané či odňaté věci, která ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, zejména jde-li o omamnou látku, psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo

psychotropní látku, prekursor, jed nebo radioaktivní materiál; musí jít o věc, ze které byl odebrán přiměřený vzorek, a takové věci již není třeba za účelem provedení důkazu. Proti rozhodnutí o zničení věci dává zákonodárce dotčeným osobám možnost se bránit stížností ve smyslu § 81b odst. 3 trestního řádu. V případě, že o zničení věci podle § 81b odst. 1 trestního řádu rozhodl státní zástupce v přípravném řízení, bude o stížnosti proti tomuto rozhodnutí podle § 146a odst. 1 písm. l) trestního řádu rozhodovat soud, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který napadené rozhodnutí vydal. Zákonodárce tak v ustanovení § 146a odst. 1 písm. l) trestního řádu explicitně zakotvuje možnost domáhat se v těchto případech soudní ochrany předpokládané čl. 36 odst. 1 Listiny, a to stížností podle § 81b odst. 3 trestního řádu, na jejíž podání je soudní přezkum vázán. Lze pouze doplnit, že ve fázi řízení před soudem je rozhodování o zničení věci dle § 81b odst. 1 trestního řádu v prvním stupni svěřeno přímo do rukou předsedy senátu, přičemž o stížnosti proti takovému rozhodnutí bude rozhodovat nadřízený soud.

16. V projednávaném případě došlo k rozhodnutí o zničení předmětných věcí ve fázi přípravného řízení, a to usnesením státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Brně – pobočky v Jihlavě. O stížnosti, kterou krajskému státnímu zastupitelství adresoval stěžovatel dne 14. srpna 2015, však nerozhodl soud, nýbrž Vrchní státní zastupitelství v Olomouci. Vrchní státní zastupitelství ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uznalo, že šlo z jeho strany o pochybení vyplývající z opomenutí věcné příslušnosti soudu k rozhodování o stížnosti podle § 146a odst. 1 písm. l) v souvislosti s § 81b odst. 1 trestního řádu.

17. Postupem orgánů činných v trestním řízení tak bylo stěžovateli znemožněno domáhat se svých práv před soudem, ačkoliv tato možnost byla pozitivním právem předpokládána a stěžovatel využil zákonem stanovené prostředky k jejímu uplatnění.

18. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že v případech, kdy je zákonem svěřeno rozhodování o určité otázce soudnímu orgánu, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, pokud o této otázce rozhodne v rozporu se zákonem jiný orgán veřejné moci, a znemožní tak její soudní přezkum. Takové porušení zákonných předpisů lze považovat za natolik intenzivní, že dochází k porušení práva na soudní ochranu i v případě, kdy a priori není ve hře jiné substantivní základní právo. K porušení práva na soudní ochranu proto dochází i za situace, kdy státní zástupce rozhodne o stížnosti proti rozhodnutí o zničení věci ve smyslu § 81b odst. 1 trestního řádu, ačkoliv podle § 146a odst. 1 písm. l) v souvislosti s § 81b odst. 1 trestního řádu byl k rozhodnutí věcně příslušný soud.

19. Ve vztahu k právě projednávané věci lze uzavřít, že ze strany Vrchního státního zastupitelství v Olomouci došlo k tak závažnému porušení

zákonných procesních předpisů, že tím bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, a to v jeho aspektu práva na přístup k soudu.

20. Ústavní soud, veden zásadou subsidiarity ústavní stížnosti, v tomto nálezu nezkoumal druhou skupinu námitek, jimiž stěžovatel zpochybňoval věcnou správnost napadeného rozhodnutí. Jejich přezkum bude úkolem příslušného soudu, který bude nově rozhodovat o stížnosti proti usnesení krajského státního zastupitelství. Ústavní soud tímto nálezem nikterak nepředjímá výsledek uvedeného řízení.

21. Na základě shora označených skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že usnesením Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze dne 7. září 2015 sp. zn. 2 VZT 95/2015 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení.

Č. 35

K podmínkám vydání rozsudku pro zmeškání

Kontumační rozsudek je nástrojem, jak dosáhnout efektivnějšího a rychlejšího rozhodování sporů, lze k němu však přistoupit teprve tehdy, odpovídá-li to vzhledem k ostatním okolnostem případu požadavkům vyplývajícím z obecných zásad civilního procesu. Při zvažování jeho užití je nezbytné respektovat nejen kritéria, která pro jeho užití stanoví zákon, ale také základní procesní práva účastníků řízení ve smyslu § 1 a 3 o. s. ř. V řízení, v průběhu kterého jsou obě strany aktivní a se soudy i mezi sebou komunikují, není namístě po třech letech od zahájení sporu vydat kontumační rozsudek, a to tím spíše ne za situace, kdy se zástupce žalovaného pokusil svou neúčast u jednání omluvit, byť zjevně nedostatečným způsobem. Nalézací soud zvolil postup procesně nejpohodlnější, nikoliv s ohledem na okolnosti případu nejvhodnější, přičemž takový postup nelze považovat za slučitelný se základními zásadami civilního procesu ani s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 23. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3143/15 ve věci ústavní stížnosti OBAL CENTRUM, s. r. o., se sídlem v Sezemích, Veská 35, zastoupené Mgr. Vladimírem Matysem, advokátem, se sídlem v Hradci Králové, Dukelská třída 15, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2015 č. j. 32 Cdo 911/2015-185 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 10. 2014 č. j. 6 Cmo 337/2014-156, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 20. 5. 2014 č. j. 58 Cm 107/2010-136, kterým bylo jakožto rozsudkem pro zmeškání rozhodnuto o stěžovatelčině platební povinnosti, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníků řízení a společnosti REMOEX CZ, a. s., se sídlem v Praze 9, Poděbradská 538/46, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2015 č. j. 32 Cdo 911/2015-185, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 10. 2014 č. j. 6 Cmo 337/2014-156 a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové –

pobočky v Pardubicích ze dne 20. 5. 2014 č. j. 58Cm 107/2010-136 bylo porušeno právo stěžovatelky garantované v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2015 č. j. 32 Cdo 911/2015-185, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 10. 2014 č. j. 6 Cmo 337/2014-156 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 20. 5. 2014 č. j. 58Cm 107/2010-136 se zrušují.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Procesní předchůdce vedlejšího účastníka (dále jen „původní žalobce“) se žalobou u Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích domáhal po stěžovateli v postavení žalované zaplacení vyfakturované částky představující odměnu za právní služby, které spočívaly v poradenství a přípravě podkladů k odvolacímu řízení ve sporu vedeném proti správci daně stěžovatelky. Stěžovatelka však nebyla v tomto sporu úspěšná a fakturu odmítla uhradit; proti pravomocnému rozhodnutí správce daně podala správní žalobu, o níž v době podání žaloby na zaplacení předmětné faktury nebylo vydáno konečné rozhodnutí.

2. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích uložil jako soud nalézací platebním rozkazem ze dne 28. 1. 2011 č. j. 58Cm 107/2010-16 stěžovateli povinnost zaplatit původnímu žalobci 146 400 Kč s příslušenstvím. Stěžovatelka podala dne 7. 2. 2011 odpor, čímž byl platební rozkaz zrušen, a ve věci bylo na 28. 7. 2011 nařízeno jednání, jehož se zúčastnili zástupci stěžovatelky i původního žalobce. Na návrh původního žalobce a za souhlasu stěžovatelky bylo jednání odročeno za účelem mimosoudní dohody na 13. 12. 2011. Také další žádosti původního žalobce o odročení bylo vyhověno (z důvodu trvání mimosoudního vyjednávání) a jednání přesunuto na 24. 4. 2012; i toto jednání bylo odročeno, tentokrát na žádost stěžovatelky, opět pro trvající jednání o smírném vyřešení sporu.

3. Ve vyjádření původního žalobce k poslední zmiňované žádosti stěžovatelky o odročení jednání bylo soudem sděleno, že dne 10. 2. 2012 byla postoupena sporná pohledávka na vedlejšího účastníka. Původní žalobce následně navrhl záměnu účastníků řízení na straně žalující, čemuž soud usnesením ze dne 30. 4. 2012 č. j. 58Cm 107/2010-63 vyhověl.

4. Dne 19. 10. 2012 bylo usnesením č. j. 58Cm 10/2010-78 na návrh stěžovatelky řízení přerušeno do doby skončení řízení o kasační stížnosti u Nejvyššího správního soudu vedeného pod sp. zn. 8 Afs 29/2011, která směřovala proti rozhodnutí správního soudu o žalobě stěžovatelky proti rozhodnutí správce daně – z toho důvodu, že výsledek řízení mohl mít zásadní vliv na postoj stěžovatelky k žalovanému plnění. Nejvyšší správní

soud kasační stížnost dne 28. 11. 2012 zamítl, v řízení před nalézacím soudem bylo proto pokračováno a nařízeno jednání na 28. 11. 2013. Na žádost vedlejšího účastníka však bylo odročeno na 14. 1. 2014.

5. Dne 3. 1. 2014 se zástupce stěžovatelky z nařízeného jednání omluvil z důvodu své hospitalizace v nemocnici, ke které mělo dojít dne 7. 1. 2014; zároveň požádal soud, aby jednání nařídil nejdříve na 1. 3. 2014. Soud žádosti vyhověl a jednání odročil na 1. 4. 2014. Také z tohoto jednání se zástupce stěžovatelky dne 31. 3. 2014 omluvil e-mailem zaslaným pracovníkem kanceláře, a to pro plánovanou návštěvu lékaře. Omluva byla akceptována a jednání bylo znovu odročeno na 20. 5. 2014. Dne 4. 4. 2014 soud obdržel lékařské potvrzení z ambulance onkologické kliniky o vyšetření zástupce stěžovatelky ze dne 1. 4. 2014.

6. Dne 14. 5. 2014, tedy šest dnů přede dnem konání nařízeného jednání, zaslal tentýž pracovník kanceláře zástupce stěžovatelky jako v předchozím případě soudu e-mail s textem: „Ve věci sp. zn. 58 Cm 107/2010 zasílám omluvu a žádost o odročení“. K tomuto podání soud nepřihlédl a nařízené jednání dne 20. 5. 2014 proběhlo za neúčasti stěžovatelky i jejího zástupce podle ustanovení § 101 odst. 3 o. s. ř. Vzhledem k nepřítomnosti žalované strany navrhl vedlejší účastník vydání rozsudku pro zmeškání (dále též jen „kontumační rozsudek“) podle § 153b odst. 1 o. s. ř. a soud návrhu vyhověl.

7. Proti rozsudku pro zmeškání podala stěžovatelka dne 18. 7. 2014 e-mailem bez zaručeného elektronického podpisu odvolání, které doplnila 21. 7. 2014 jeho podepsaným stejnopisem doručeným osobně do podatelny nalézacího soudu. V odvolání namítala především, že soud nepřihlédl k omluvě jejího zástupce a že pro vydání rozsudku pro zmeškání nebyly splněny zákonem stanovené podmínky.

8. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 23. 10. 2014 č. j. 6 Cmo 337/2014-156 rozsudek nalézacího soudu potvrdil. V odůvodnění uvedl, že z textu poslední omluvy zástupce stěžovatelky není zřejmé, z jakého důvodu se jednání nemůže zúčastnit, a proto nalézací soud nepochybil, pokud k ní nepřihlédl. Potvrdil také názor nalézacího soudu, že podmínky pro vydání rozsudku pro zmeškání splněny byly.

9. Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, v němž opět poukazuje na nezákonnost vydání rozsudku pro zmeškání, neboť nebyly splněny zákonem stanovené podmínky k jeho vydání. Dále namítala, že omluvu zástupce stěžovatelky měl soud akceptovat, nebo jej měl alespoň vyzvat k doplnění omluvy. Dovolací soud usnesením ze dne 10. 8. 2015 dovolání odmítl s odůvodněním, že v něm nebyly vymezeny předpoklady jeho přípustnosti.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

10. Stížností doručenou Ústavnímu soudu brojí stěžovatelka proti rozsudkům nalézacího a odvolacího soudu; přestože petitem směřuje stěžovatelka stížnost výslovně pouze proti těmto rozhodnutím, její argumentaci lze vztáhnout i proti usnesení Nejvyššího soudu, od jehož doručení počítala lhůtu k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto v souladu s ustálenou judikaturou podrobil přezkumu rovněž usnesení dovolacího soudu, aniž by stěžovatelku vyzýval k upřesnění (doplnění) petitu ústavní stížnosti (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3030/15 nebo ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 3259/14, všechna dostupná na <http://nalus.usoud.cz>, navazující na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zejména rozsudek *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00, dostupný na <http://eslp.justice.cz>).

11. Stěžovatelka ve stížnosti setrvává na svém stanovisku, že nalézací soud nesprávně vyhodnotil zákonem určené podmínky pro vydání rozsudku pro zmeškání a vynesl jej, ač k takovému postupu nebyly splněny předpoklady. Odvolací soud ani dovolací soud však přesvědčení stěžovatelky nesdílely a po vyčerpání všech opravných prostředků jí nezbylo než se obrátit na Ústavní soud. Stěžovatelka tvrdí, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její právo na spravedlivý proces, zásada rovnosti účastníků a především právo být slyšena a mít možnost se vyjádřit ke všem důkazům ve smyslu čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 96 Ústavy, dále také právo, aby soudy postupovaly stanoveným způsobem ve smyslu čl. 90 Ústavy.

12. Stěžovatelka v rámci stížnosti odkazuje na judikaturu Ústavního soudu [např. náleze ze dne 7. 5. 2013 sp. zn. I. ÚS 2656/12 (N 78/69 SbNU 321), náleze ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 428/04 (N 53/36 SbNU 563) a další], ve kterých je vyložena povaha rozsudku pro zmeškání a stanoven požadavek na jeho zdrženlivé užívání, zvláště v případech, kdy je žalovaný procesně aktivní. Stěžovatelka konstatuje, že obecné soudy nepostupovaly v řízení v souladu s touto judikaturou a kontumační rozsudek vynesly, resp. posvětily jeho vynesení, v situaci, kdy bylo jeho užití zcela nepřiměřené okolnostem.

13. Dále stěžovatelka uvádí, že nebyla splněna ani základní podmínka pro vydání kontumačního rozsudku, tedy že jej lze vydat pouze tehdy, pokud žalovaný zmešká bez řádné omluvy první jednání, které se ve věci koná. Uvádí, že jednání, při němž byl kontumační rozsudek vyneseno, nebylo první, neboť ve věci proběhlo jednání již dne 28. 7. 2011. Tento argument dokládá protokolem, ze kterého má být zřejmé, že o jednání šlo (akcentuje v protokolu užitá slovní spojení „jednat se začalo“ a „při zahájení jednání byli dále přítomni“).

14. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích a Vrchní soud v Praze ve svých vyjádřeních jako účastníci řízení toliko stručně odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí; Nejvyšší soud konstatoval, že jeho rozhodnutí není stížností výslovně napadeno.

15. Vedlejší účastník ve vyjádření uvádí, že stěžovatelka argumentuje účelově vyňatými pasážemi z judikatury Ústavního soudu a její názor na splnění podmínek pro vydání kontumačního rozsudku není správný. Uvádí, že první jednání ve věci se konalo až dne 20. 5. 2014, nikoliv 28. 7. 2011, jak se domnívá stěžovatelka. Jednání zástupce stěžovatelky v období od počátku roku 2014 charakterizuje jako úmyslné vyhýbání se jednání, a proto považuje vydání rozsudku pro zmeškání za správné a vhodné.

16. Stěžovatelka v replice odmítá, že by úsilí o mimosoudní dohodu projevovала pouze ona, neboť průběžné posouvání termínu jednání bylo před rokem 2014 často iniciováno vedlejším účastníkem, resp. jeho procesním předchůdcem. Jednání stran o smírném řešení probíhalo a záviselo především na výsledku řízení o správní žalobě, resp. o následné kasační stížnosti a oba účastníci považovali za vhodné vyčkat konečného rozhodnutí v něm. Stěžovatelka rovněž odmítá, že by se řízení úmyslně vyhýbala i v období počínajícím lednem 2014, neboť důvodem k omluvám z jednání nařízených v tomto období bylo onemocnění jejího zástupce, které se ukázalo tak závažným, že mu zástupce nakonec podlehl. Stěžovatelka setrvává na názoru, že první jednání ve smyslu § 153b odst. 1 o. s. ř. se konalo již 28. 7. 2011, a proto kontumační rozsudek nemohl být vydán při žádném pozdějším jednání. Shrnuje, že od zahájení řízení nejednala nikdy s úmyslem řízení prodlužovat a z obsahu spisu není možné takové jednání dovodit.

III. Posouzení ústavní stížnosti

17. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska tvrzených zásadů do základních práv stěžovatelky a dospěl k závěru, že je důvodná.

18. Hlavním úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti a ústavněprávních principů; dohlíží na orgány veřejné moci, zda v řízeních postupují v souladu se zásadami a principy stanovenými ústavním pořádkem. V rámci napadeného řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že některé tyto zásady a principy nebyly dostatečně respektovány.

19. Za první nedostatek považuje Ústavní soud způsob, jakým se obecné soudy vypořádaly se sdělením zástupce stěžovatelky o omluvě z jednání. Ústavní soud sice připouští, že posouzení důvodnosti omluvy, resp. okolnosti neuvedení žádného důvodu omluvy, je věcí obecných soudů, které však v podobných případech nesmí rezignovat na zachování základních zásad civilního procesu plynoucích mimo jiné z § 1 a 3 o. s. ř. Na omluvu zástupce stěžovatelky učiněnou jakkoli neformálním způsobem je nutno nahlížet a případně reagovat přiměřeně okolnostem. Pokud

soud zvolený způsob omluvy v rámci řízení dříve akceptoval, fakticky jej tím aproboval. Podání učiněné následně takto aprobovaným způsobem, jehož cílem zjevně bylo omluvit se z jednání, však soud ignoroval, přestože měl dostatečný prostor na něj reagovat, a svůj postoj následně odůvodňuje mimo jiné tím, že považuje způsob omluvy za nedostatečný. Tento argument však Ústavní soud považuje s ohledem na dřívější přijetí omluvy učiněné tímto způsobem za nepřipustný projev soudní libovůle.

20. V průběhu celého řízení nalézací soud ve vztahu k účastníkům postupoval benevolentně a ochotně nařízená jednání odročoval, čímž navykl účastníky na rozvláčný způsob vedení řízení. V okamžiku, kdy délka řízení přesáhla třetí rok (takové případy podléhají zvýšenému dohledu ze strany vedení soudu) se soud, patrně ve snaze „vyřídit“ věc co nejrychleji, dopustil neadekvátního procesního kroku a využil nabízející se možnosti rozhodnout věc bez meritorního projednání.

21. Obecným soudům je nutno přisvědčit, že omluvu zástupce stěžovatele ve znění: „Ve věci sp. zn. 58Cm 107/2010 zasílám omluvu a žádost o odročení“, nelze objektivně považovat za dostatečnou; soud však měl postupovat v duchu vyslovených principů a vypořádat se s tímto nedostatečným podáním „účastnický přivětivěji“. Jako vhodné řešení dané situace, které by respektovalo oprávněné zájmy účastníků, považuje Ústavní soud kontaktování osoby, jež podání učinila (například telefonické s následným záznamem do spisu), s upozorněním, že omluva nebude akceptována. Tento postup (přestože explicitně z procesního předpisu nevyplývá) je zvlášť žádoucí v situaci, kdy je omluva učiněna s dostatečným předstihem (v tomto případě šest dnů před nařízeným jednáním). Soud si musel být navíc podle obsahu spisu vědom zhoršeného zdravotního stavu zástupce stěžovatele (hospitalizace a následná kontrola na oddělení onkologie), přesto byl v tomto okamžiku procesně pasivní a na nedostatečnou omluvu nereagoval.

22. Právě naznačený nedostatek by sám o sobě důvodem ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu patrně nebyl; v kombinaci s následným vydáním kontumačního rozsudku však byla omezena procesní práva stěžovatelky v míře dosahující ústavněprávní roviny. Hlavním posláním soudního řízení je, jak již bylo uvedeno výše, zajišťovat spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků (§ 1, 3 a 6 o. s. ř.) – je tedy povinností soudů, aby právům účastníků poskytovaly adekvátní ochranu přiměřenou jejich chování v průběhu řízení. Pokud obecné soudy nevykládají při vydání rozsudku pro zmeškání ústavně konformním způsobem procesní předpis a vycházejí toliko z formálních kritérií stanovených zákonem, nepostupují v řízení správným způsobem. Postup obecných soudů proto nelze z hlediska souladu s právem na spravedlivý proces považovat za „férový“ a přijatelný; naopak v něm lze spatřovat prvky tolik kritizovaného přepjatého

formalismu. Dále je nutno zdůraznit, že soud nemá povinnost návrhu na vydání kontumačního rozsudku vyhovět. Pokud neakceptuje omluvu žalovaného, může postupovat podle § 101 odst. 3 o. s. ř. – jednat v nepřítomnosti účastníka, provést dokazování a vynést „běžný“ rozsudek.

23. V textu ustanovení § 153b odst. 1 o. s. ř. se k podmínkám pro vydání kontumačního rozsudku uvádí, že může být vydán pouze „při prvním jednání, které se ve věci konalo“. V projednávané věci se zjevně konalo jednání ve věci samé, při němž pro neúčast stěžovatelky rovněž došlo k vyhlášení napadeného kontumačního rozsudku, a nelze tedy stěžovatelce přisvědčit, že by zákonem stanovené podmínky pro vydání kontumačního rozsudku splněny nebyly. Procesně-formální podmínky však nejsou jediným kritériem, které je nutné zohlednit. Výklad této podmínky vydání kontumačního rozsudku nijak nedevaluje požadavky na uvážlivé a zdrženlivé užívání tohoto institutu, jak je z hlediska ústavní konformity vymezuje Ústavní soud ve své konstantní judikatuře a současně také uvedená komentářová literatura.

24. K otázce povahy a mezí užití kontumačních rozsudků se Ústavní soud již vyjádřil v mnoha nálezech [srov. např. náález ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 428/04 (N 53/36 SbNU 563), náález ze dne 23. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 63/05 (N 163/38 SbNU 301), náález ze dne 15. 1. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2785/07 (N 10/52 SbNU 103), náález ze dne 18. 5. 2010 sp. zn. IV. ÚS 377/10 (N 108/57 SbNU 389) nebo posledně náález ze dne 7. 5. 2013 sp. zn. I. ÚS 2656/12 (viz výše)]. V nich opakovaně vyložil smysl a účel existence kontumačního rozsudku a z hlediska práva na spravedlivý proces vymezil kritéria pro užití tohoto sankčního procesního institutu.

25. Například v nálezu Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2010 sp. zn. IV. ÚS 377/10 (viz výše) nacházíme následující argumentaci: „Rozsudek pro zmeškání soud vydat může, ale nemusí. Zákon ponechává na úvaze soudu, zda i tam, kde jsou splněny všechny zákonem stanovené předpoklady, je vhodné o věci rozhodnout tímto rozsudkem. (...) Jde o rozsudek pojatý jako sankce za nedostavení se k soudu. Sankce spočívá v tom, že soud rozhoduje v nepřítomnosti strany, která se bez omluvy nedostavila (zmeškala), a vychází ze skutkových tvrzení té strany, která byla dbalá a dostavila se. Rozsudek pro zmeškání tedy nevychází ze skutkového stavu zjištěného soudem, neboť zde platí fikce, že tvrzení obsažená v žalobě o skutkových okolnostech (skutková tvrzení) se považují za nesporná, a soud na jejich základě rozhoduje. Tím odpadá dokazování a soud bere za základ svého rozhodnutí skutečnosti pouze tvrzené. Zavedení institutu rozsudku pro zmeškání sledovalo nepochybně zefektivnění, a tím i zrychlení soudního řízení v případech, kdy je žalovaný nečinný a zaviněně svým postupem – svou nečinností (neúčastí na nařízeném soudním jednání) – délku soudního řízení prodlužuje. Současná procesní občanskoprávní úprava tedy usiluje

o to, donutit účastníky řízení aktivně jednat a postupovat v duchu zásady „necht si každý střeží svá práva“. Avšak, jak uvedl Ústavní soud již ve stěžovatelkou citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2785/07 ze dne 15. ledna 2009 (N 10/52 SbNU 103), je třeba mít na zřeteli též tu skutečnost, že rozsudek pro zmeškání je formální institut, který podstatně redukuje možnost uplatnění procesních práv žalovaného. Je třeba připomenout, že podle ustanovení § 3 občanského soudního řádu je občanské soudní řízení jednou ze záruk zákonnosti a slouží jejímu upevňování a rozvíjení. (...) Soud proto musí v každém jednotlivém případě dříve, než přistoupí k vydání rozsudku pro zmeškání, resp. než rozhodne o návrhu na zrušení rozsudku pro zmeškání, pečlivě uvážit, zda důvod zmeškání, stejně tak jako časový rozsah zmeškání žalovaného při prvním jednání, jsou omluvitelné. Při rozhodování o případném vydání rozsudku pro zmeškání, resp. při rozhodování o návrhu žalovaného na zrušení rozsudku pro zmeškání by měl soud vzít v úvahu rovněž předchozí procesní aktivitu žalovaného, tedy zda se vyjádřil k podané žalobě, zda navrhl důkazy ke své obraně atd. Soud by měl v každém jednotlivém případě přihlídnout rovněž k povaze předmětu sporu.“

26. Jak bylo citováno, soud musí při rozhodování o případném vydání rozsudku pro zmeškání vzít v úvahu předchozí procesní aktivitu žalovaného, uvážit jak se v dosavadním průběhu řízení choval, zda se například vyjádřil k žalobě, zda navrhl důkazy ke své obraně, má zájem se jednání účastnit apod. K vydání rozsudku pro zmeškání by soud měl přistupovat zdrženlivě a volit tento institut zejména v případech, v nichž je nezájem na straně žalovaného zřejmý, kdy je tento účastník skutečně nečinný, což vyplývá např. právě z obsahu a frekvence (neexistence) již dříve učiněných procesních úkonů, a odmítá se aktivně podílet na soudním procesu či úmyslně soudní řízení protahuje; to proto, že rozsudek pro zmeškání je formální institut, který podstatně redukuje možnost uplatnění procesních práv žalovaného. Každý má ústavně zaručené právo domáhat se u soudu ochrany svého „nižšího“ práva, které bylo ohroženo nebo porušeno, a právo zaručené v ústavní rovině smí být omezeno jen ve výjimečných případech.

27. V situaci, kdy jinak aktivní účastník zmešká první jednání ve věci, avšak je zřetelný jeho zájem soudního řízení se účastnit, není vydání kontumačního rozsudku namístě. Prioritou v soudním řízení musí v takovém případě zůstat ochrana práv jeho účastníků (v tomto případě žalované), kteří na soudním řízení chtějí aktivně participovat. V projednávaném případě z jednání stěžovatelky, resp. jejího zástupce, nevyplývá, že by o řízení nejevila zájem nebo se provinila jiným chováním, které by indikovalo vhodnost vydání rozsudku pro zmeškání. Jestliže obecné soudy z naznačené perspektivy podmínky pro vydání kontumačního rozsudku nezkoumaly, nedostály požadavkům na spravedlivý proces.

IV. Závěr

28. Kontumační rozsudek je nástroj k dosažení efektivnějšího a rychlejšího rozhodování sporů. Jde především o procesně-sankční nástroj chránící „pochtivého žalobce“ před „nepochtivým“ žalovaným, který nemá zájem o aktivní účast na řízení – mnohdy ve snaze oddálit konečné rozhodnutí; lze jej však použít teprve tehdy, odpovídá-li to, vzhledem k ostatním okolnostem případu, požadavkům vyplývajícím z obecných zásad civilního procesu. Při zvažování vydání kontumačního rozsudku je nezbytné respektovat nejen kritéria, která pro jeho užití stanoví zákon, ale také základní procesní práva účastníků řízení. V řízení, v průběhu kterého jsou obě strany aktivní a se soudy i mezi sebou komunikují, není namístě po třech letech od zahájení sporu vydat kontumační rozsudek, tím spíše ne za situace, kdy se zástupce žalovaného pokusil svoji neúčast u jednání omluvit, byť nedostatečným způsobem.

29. Po posouzení všech okolností projednávaného případu je nutno konstatovat, že nalézací soud postupoval v duchu opačném, než jak mu ukládají zásady civilního procesu vyjádřené v § 1, 3 a 6 o. s. ř. Vydal rozsudek pro zmeškání v situaci, kdy sice formální podmínky pro jeho vydání splněny byly, hledisko vhodnosti a nezbytnosti jeho užití, jak je vymezuje judikatura Ústavního soudu, však nezkoumal. Z nabízených postupů, jak s řízením naložit, zvolil ten, kterým rezignoval na požadavek ochrany procesních práv stěžovatelky, a zvolil postup procesně nejpohodlnější, nikoliv s ohledem na okolnosti případu nejvhodnější, přičemž uvedený postup nelze považovat za slučitelný se základními zásadami civilního procesu. Ačkoliv věcnému projednání žaloby bez přítomnosti stěžovatelky či jejího zástupce nic nebránilo a nalézací soud mohl rozhodnout i „běžným“ rozsudkem, vydal rozsudek kontumační, tedy rozhodnutí, jímž výrazně omezil následně procesní možnosti stěžovatelky v odvolacím řízení. Za těchto okolností považuje Ústavní soud postup nalézacího soudu za neslučitelný s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces. Pokud tomuto právu neposkytly ochranu ani ostatní soudy, které o věci rozhodovaly, nezbyvá Ústavnímu soudu než vztáhnout důvody zrušení rozsudku nalézacího soudu i na ně.

30. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., výrokem I vyslovil, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti bylo vyhověno, Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem II tato rozhodnutí zrušil.

31. Věc znovu projedná nalézací soud se zřetelem k závaznému právnímu názoru soudu Ústavního.

Č. 36

K porušení práva na spravedlivý proces v důsledku extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a závěry soudů z nich učiněnými

Pokud soud při svém rozhodování vycházel z rozsudku jiného soudu, aniž by si ověřil, zda tento rozsudek nabyl právní moci, resp. zda nebyl následně v důsledku uplatnění opravných prostředků zrušen (což ve skutečnosti byl), postupoval v rozporu s principy spravedlivého procesu, neboť učiněné skutkové zjištění nemá oporu v provedených důkazech.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 25. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3973/13 ve věci ústavní stížnosti Ing. Ladislava Militkého, zastoupeného Mgr. Lucií Brusovou, advokátkou, se sídlem Masná 8, Ostrava – Moravská Ostrava, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 17 Co 517/2012-41 ze dne 10. ledna 2013, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí stěžovatelovy žaloby, kterou se domáhal po České republice – Ministerstvu spravedlnosti náhrady škody a nemajetkové újmy vzniklých v důsledku průtahů ve vykonávacím řízení, a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1498/2013-55 ze dne 26. září 2013 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 17 Co 517/2012-41 ze dne 10. ledna 2013 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1498/2013-55 ze dne 26. září 2013 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění**I.**

1. Včas podanou ústavní stížností, která i v ostatním splňovala podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění

pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) usiloval stěžovatel o zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní soud z příloženého spisového materiálu zjistil, že napadená rozhodnutí byla vydána v řízení, v němž se stěžovatel domáhal po žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti (dále též „vedlejší účastnice“) zaplacení náhrady nemajetkové újmy ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), jež mu měla vzniknout v důsledku dlouho trvajícího řízení vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 22 C 26/2005.

3. Pro pochopení věci je nutno dodat, že geneze sporu souvisí s vykonatelnými pohledávkami stěžovatele za společností OSTRAMO, VLČEK a spol., s r. o., a to ve výši 24 613,30 Kč s 18% ročním úrokem ve výši 31 413,30 Kč přiznanými platebním rozkazem Krajského obchodního soudu v Ostravě sp. zn. 5 Ro 1919/97 a smluvní pokutou ve výši 9 799 764 Kč. Tato mu byla přiznána platebním rozkazem Krajského obchodního soudu v Ostravě sp. zn. 5 Ro 1919/97 ze dne 24. září 1998.

4. Stěžovatel na podkladě shora označených exekučních titulů podal u Okresního soudu v Ostravě návrh na výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky povinného dlužníka OSTRAMO, VLČEK a spol., s r. o., za jeho dlužníkem (KREJKAR, veřejná obchodní společnost). Okresní soud v Ostravě v řízení vedeném pod sp. zn. 52 E 1116/99 návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí vyhověl, ovšem mimo částku odpovídající smluvní pokutě. Poté, co jeho rozhodnutí bylo zrušeno odvolacím soudem, vyhověl v dalším řízení návrhu na výkon rozhodnutí i pro částku odpovídající smluvní pokutě. V mezidobí byl ovšem na povinného, společnost OSTRAMO, VLČEK a spol., s r. o., prohlášen konkurs, a stěžovatel tak přišel o možnost uspokojit svou pohledávku v rámci vykonávacího řízení.

5. Stěžovatel se v návaznosti na to obrátil na Obvodní soud pro Prahu 2 s žalobním návrhem, v němž se po žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti domáhal ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. náhrady škody a nemajetkové újmy vzniklých v důsledku průtahů ve vykonávacím řízení. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 22 C 26/2005-136 ze dne 31. března 2008, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 54 Co 401/2008-158 ze dne 19. listopadu 2008, byla podaná žaloba zamítnuta. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud usnesením č. j. 28 Cdo 1481/2011-175 ze dne 7. prosince 2011 (právní moci nabylo dne 6. ledna 2012) odmítl pro nepřipustnost.

6. Obecné soudy přisvědčily stěžovateli, že ve vykonávacím řízení k průtahům došlo, nicméně je nepovažovaly za příčinu tvrzené škody. Tento závěr založily jednak na zjištění, že výkon rozhodnutí nemohl být úspěšný, jelikož pohledávka povinného za třetí osobou, jež měla být předmětem výkonu rozhodnutí, povinnému nesvědčila, a dále na úvaze, že před ukončením konkursního řízení, v němž stěžovatel může uplatňovat svou pohledávku vůči povinnému, nelze hovořit o vzniku škody odpovídající výši této pohledávky. Obecné soudy současně stěžovateli nepřiznaly ani nárok na odškodnění nemajetkové újmy v penězích, kdy zohlednily průběh řízení a ztrátu významu řízení pro stěžovatele z důvodu prohlášení konkursu na povinného. Za postačující se jim v tomto případě jevílo zadostiučinění v podobě konstatování nesprávnosti úředního postupu.

7. Jak již bylo v úvodu předznačeno, od shora zmiňovaného reparačního řízení stěžovatel odvíjel svůj nárok na poskytnutí zadostiučinění z titulu nepřiměřené délky soudního řízení. Stěžovatel ohodnotil nemajetkovou újmu částkou 139 000 Kč s tím, že vedlejší účastnice mu již poskytla plnění v rozsahu 50 000 Kč, takže nyní požadoval žalobou 89 000 Kč s příslušenstvím.

8. Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem č. j. 14 C 149/2011-24 ze dne 13. září 2012 žalobu zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Nálezací soud zastával názor, že doba posuzovaného řízení počítaná od zahájení řízení, tj. od 28. ledna 2005, do jeho pravomocného skončení dne 6. ledna 2012, tedy (vyčísleno soudem prvního stupně) doba 6 let, nepřiměřenou dobou k rozhodnutí není. Vycházel přitom z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), dle níž je třeba považovat za již zřejmě nepřiměřenou až dobu přesahující 6 let vedeného soudního řízení. Po zhodnocení všech okolností případu, za aplikace zákonných kritérií dle § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., měl tedy Obvodní soud pro Prahu 2 za to, že v daném případě jednotlivé průtahy zjištěny nebyly, nicméně pokud vedlejší účastnice poskytnutím plnění ve výši 50 000 Kč vyjádřila své přesvědčení, že celková délka řízení je poněkud nepřiměřená, pak poskytnutá částka byla zcela adekvátní vzniklé újmě stěžovatele.

9. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze rozsudkem č. j. 17 Co 517/2012-41 ze dne 10. ledna 2013 rozhodnutí soudu prvního stupně jako věcně správné potvrdil, byť jeho odůvodnění shledal nepřiléhavým. Odvolací soud přisvědčil Obvodnímu soudu pro Prahu 2 v tom, že řízení sp. zn. 22 C 26/2005 (vedené od 28. ledna 2005 do 6. ledna 2012) skutečně trvalo necelých 6 let. Za rozhodující z hlediska vzniku nemateriální újmy považoval však zodpovězení otázky, zda mohlo předmětné řízení pro stěžovatele skončit úspěšně. Městský soud v Praze v této souvislosti poukázal na judikaturu Nejvyššího soudu, z níž vyplývá, že předpoklad vzniku nemateriální újmy v důsledku nepřiměřené délky soudního řízení nemusí být nutně

naplňován vždy jenom proto, že určité řízení formálně trvá. Při posuzování délky vykonávacího řízení je třeba vždy zkoumat, do jakého okamžiku šlo o účelné vedení řízení směřující k reálnému vymození práva oprávněného a od kdy již další průběh řízení ztrácí svůj význam, neboť vymození pohledávky oprávněného se stává vzhledem k okolnostem případu nereálné či neúčelné, popř. dokonce neúčinné. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 22 C 26/2005 učinil odvolací soud zjištění, že rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 12 Cm 29/2002-217 ze dne 6. září 2007 bylo postaveno najisto, že stěžovatel tvrzenou pohledávku za společností OSTRAMO, VLČEK a spol., s r. o., z níž se domáhal náhrady nemajetkové újmy za dlouho trvající vykonávací řízení vedené Okresním soudem v Ostravě pod sp. zn. 52 E 1116/99, nemá. Ve věci sp. zn. 22 C 26/2005 přitom stěžovatel podal žalobu o náhradu nemajetkové újmy dne 28. ledna 2005 a v řízení pokračoval i poté, co mu již od září 2007 bylo zřejmé, že se svým nárokem nemůže uspět, neboť po této době mu již nemajetková újma v řízení o odškodnění původní nemajetkové újmy nemohla vzniknout. Městský soud v Praze uzavřel, že dobu dvou let, po kterou řízení relevantně trvalo, nelze hodnotit jako dobu nepřiměřenou.

10. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud usnesením č. j. 30 Cdo 1498/2013-55 ze dne 26. září 2013 odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), neboť neobsahovalo vymezení dovolacího důvodu způsobem uvedeným v ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř.

11. Stěžovatel napadl rozhodnutí Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu ústavní stížností. Odvolacímu soudu v ní vytkl, že skutkový stav věci posoudil v rozporu se skutečností, když nesprávně numericky ohodnotil délku řízení, která činila 7,5 let, a nikoli soudem uváděných 6 let. Městský soud v Praze mimo jiné do svého výpočtu nezahrnul dobu řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. IV. ÚS 764/12, jež bylo skončeno až dne 18. června 2012 [usnesení sp. zn. IV. ÚS 764/12 ze dne 18. 6. 2012 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Stěžovatel za nesprávný označil rovněž závěr odvolacího soudu, že reparační řízení bylo účelně vedeno jen dva roky, což nepředstavuje nepřiměřeně dlouhou dobu. Kritice podrobil zejména tvrzení soudu, podle něhož od září 2007 vedl stěžovatel řízení již jen formálně, protože dne 6. září 2007 Krajský soud v Ostravě zamítl žalobu vedenou pod sp. zn. 12 Cm 29/2002. Městský soud v Praze, přestože rozhodoval až dne 10. ledna 2013, tj. s odstupem 6 let, zcela pominul fakt, že stěžovatel byl ve věci sp. zn. 12 Cm 29/2002 napak úspěšný. Ono zamítavé rozhodnutí ze září 2007 bylo totiž zrušeno Vrchním soudem v Olomouci a dne 23. června 2011 Krajský soud v Ostravě vydal nové rozhodnutí, ve kterém určil, že stěžovatel má vůči společnosti

OSTRAMO, VLČEK a spol., s. r. o., pohledávku po právu ve výši cca 2,5 mil Kč. Stěžovatel mimo jiné také odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 763/2009 ze dne 4. listopadu 2010, z něhož vyplývá, že případný neúspěch v řízení nemá žádný vliv na zjištění, zda došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, resp. na přiznání odškodnění za tuto újmu.

12. Stěžovatel v ústavní stížnosti dále konstatoval, že na výše popsanou rozpornost a částečně nepřezkoumatelnost rozhodnutí Městského soudu v Praze, jakož i na absenci řádného posouzení věci ze strany obecných soudů optikou kritérií zakotvených v ustanovení § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. a blíže vymezených v judikatuře ESLP, Ústavního soudu i samotného Nejvyššího soudu upozornil v podaném dovolání. Nejvyšší soud se však jeho námitkami nezabýval a dovolání odmítl s tím, že v něm stěžovatel údajně nevymezil dovolací důvody. Stěžovatel s tímto posouzením nesouhlasil, neboť ve svém podání jednoznačně specifikoval „dvě otázky zásadního právního významu, na kterých bylo založeno zamítnutí žaloby obecnými soudy“.

II.

13. Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky řízení a vedlejší účastníci, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

14. Učinil tak pouze Nejvyšší soud, který uvedl, že stěžovatel, ač správně poučen dovolacím soudem, formuloval své dovolání podle právní úpravy, která pozbyla účinnosti dne 31. prosince 2012. Nejvyšší soud zdůraznil, že podle § 241a odst. 1 o. s. ř. může být dovolacím důvodem jen nesprávné právní posouzení věci, přičemž dovolatel je povinen vymezit, v čem toto nesprávné právní posouzení spočívá, a musí rovněž uvést, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř. Stěžovatel přitom toliko paušálně odkázal na (již neplatné) ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. s tím, že věc má charakter otázky zásadního právního významu a že bylo rozhodováno v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu, Ústavního soudu a ESLP. Konkrétní námitky stěžovatele směřovaly buď vůči skutkovému stavu věci, anebo se jednalo o vady řízení, které již dle platné právní úpravy v dovolacím řízení přezkoumávat nelze. Vymezení přípustnosti dovolání pak nikterak neplynulo ani z dalšího textu dovolání, v němž se stěžovatel omezil na pouhý nesouhlas s vydanými rozhodnutími. S ohledem na výše uvedené Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud stížnostní návrh odmítl jako zjevně neopodstatněný.

15. Stěžovatel práva repliky nevyužil.

III.

16. Ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně zdůrazňuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn zasáhnout pouze v případě, byla-li pravomocným rozhodnutím soudu porušena stěžovatelova základní práva chráněná ústavním pořádkem České republiky. K tomu dochází mimo jiné tehdy, pokud orgány veřejné moci svévolně aplikují právní normy, takže se právní závěry v jejich rozhodnutích dostávají do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními [srov. např. nálezy ve věci sp. zn. I. ÚS 401/98 ze dne 13. ledna 1999 (N 3/13 SbNU 11), nálezy sp. zn. III. ÚS 1624/09 ze dne 5. března 2010 (N 43/56 SbNU 479)], případně se opírají o nesprávně nebo nedostatečně zjištěný stav věci, a své závěry tak aplikují na stav pouze domnělý. To je v rozporu s individuálním charakterem každého soudního rozhodnutí, které musí splňovat požadavky fakticity, což ve svém důsledku vede k porušení práva na spravedlivý proces [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. června 1995 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. října 2002 (N 127/28 SbNU 95) či sp. zn. III. ÚS 1604/13 ze dne 7. května 2014 (N 78/73 SbNU 387)].

18. Ústavní soud se tedy, s ohledem na povahu námitek vznesených v nyní projednávané ústavní stížnosti, zaměřil na otázku, zda mají skutková zjištění, od nichž Městský soud v Praze odvíjel své právní závěry, dostatečnou oporu v provedeném dokazování.

19. Odvolací soud založil své rozhodnutí na úvaze, že z hlediska posouzení přiměřenosti délky řízení vedeného před Obvodním soudem pro Prahu 2 pod sp. zn. 22 C 26/2005 je relevantní toliko období od ledna 2005 do září 2007, neboť rozsudkem Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 12Cm 29/2002 ze dne 6. září 2007 bylo postaveno najisto, že stěžovateli pohledávka za společností OSTRAMO, VLČEK a spol., s r. o., nenáleží. Od tohoto data bylo dle názoru Městského soudu v Praze řízení ze strany stěžovatele vedeno pouze formálně a neúčelně, a stěžovateli proto nemohla v souvislosti s ním vzniknout nemateriální újma.

20. Ústavní soud ovšem z vyžádaného spisu Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 12Cm 29/2002 zjistil, že rozsudek jmenovaného soudu č. j. 12Cm 29/2002-217 ze dne 6. září 2007, jímž bylo určeno, že stěžovatel nemá za úpadcem (společností OSTRAMO, VLČEK a spol., s r. o.) pohledávku, byl v příslušné části zrušen usnesením Vrchního soudu v Olomouci č. j. 9 Cmo 61/2008-288 ze dne 21. srpna 2008 a věc byla nalézacím soudu vrácena k dalšímu řízení. Krajský soud v Ostravě posléze rozsudkem č. j. 12Cm 29/2002-424 ze dne 23. června 2011 určil, že stěžovatel má za úpadcem

po právu pohledávku co do jistiny a úroků z prodlení. Dané rozhodnutí nabylo právní moci dne 13. října 2011.

21. Městský soud v Praze provedl v nyní posuzované věci důkaz spisem Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 22 C 26/2005, jehož součástí byl rovněž rozsudek Krajského soudu v Ostravě č. j. 12 Cm 29/2002-217 ze dne 6. září 2007. Pokud Městský soud v Praze na základě tohoto důkazu vyvodil, že byla postavena najisto neexistence pohledávky stěžovatele, aniž by si ověřil, zda citovaný rozsudek Krajského soudu v Ostravě nabyl právní moci, resp. zda nebyl následně v důsledku uplatnění opravných prostředků zrušen, nelze než označit takový postup za rozporný s principy spravedlivého procesu, neboť učiněné skutkové zjištění nemá oporu v provedených důkazech. V návaznosti na to nemůže obstát ani závěr Městského soudu v Praze o tom, že část řízení vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 22 C 26/2005 měla toliko formální charakter, jelikož pro stěžovatele nepříznivé rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, o němž se tento závěr opíral, již bylo v době vydání napadeného rozhodnutí Městského soudu v Praze nahrazeno rozhodnutím určujícím, že pohledávka stěžovatele je, s výjimkou smluvní pokuty, po právu.

22. Ústavnímu soudu proto nezbyvá než konstatovat, že postupem Městského soudu v Praze, který založil své rozhodnutí na skutkovém zjištění a navazujícím právním posouzení, jež se nacházelo v extrémním rozporu s provedeným dokazováním, došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Tuto výtku lze vztáhnout i na postup Nejvyššího soudu, který v rozporu s čl. 4 Ústavy České republiky neposkytl ohroženému ústavně zaručenému právu stěžovatele dostatečnou ochranu, přestože jej stěžovatel na skutečnosti, v nichž porušení dotčeného práva spočívalo, adresně upozornil. Ústavní soud v minulosti ve své judikatuře opakovaně vyslovil zásadu, že „jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochrannitelná cestou všech opravných prostředků“ [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. srpna 2004 (N 114/34 SbNU 187), sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. května 2005 (N 100/37 SbNU 355) či sp. zn. III. ÚS 2482/14 ze dne 9. dubna 2015 (N 76/77 SbNU 129), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>]. Danému principu dovolací soud nedostál.

23. Z důvodů výše vyložených Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 17 Co 517/2012-41 ze dne 10. ledna 2013, jakož i usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1498/2013-55 ze dne 26. září 2013 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. ÚS 3973/13

č. 36

24. Je dlužno podotknout, že na ostatní námitky stěžovatele již Ústavní soud nereagoval, neboť shora uvedené pochybení nutně vede samo o sobě ke zrušení napadených rozhodnutí. Stěžovatel má možnost tyto námitky vznést znovu v řízení před obecnými soudy, které se jimi budou muset náležitě zabývat a argumentačně přesvědčivě se s nimi ve svých následných rozhodnutích vypořádat.

Č. 37

K interpretaci procesních předpisů určených k ochraně práv žadatele o informace

Aplikace třicetidenní lhůty podle § 16a odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, po vydání zrušujícího rozhodnutí nadřízeného správního orgánu, je nepřiměřeným omezením základních práv žadatele o informace, neboť je v rozporu s jeho právem na soudní ochranu a v rozporu s procesními závazky vyplývajících z práva na informace podle čl. 17 Listiny. Při interpretaci zákona o svobodném přístupu k informacím je třeba zvolit ústavně konformní výklad. Je-li tedy k dispozici více výkladů, je třeba volit takový, který je příznivější pro realizaci práva na informace.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 25. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 746/15 ve věci ústavní stížnosti Seznam.cz, a. s., se sídlem Radlická 10, 150 00 Praha 5, zastoupené JUDr. Stanislavem Kadečkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Teplého 2786, 530 02 Pardubice, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 234/2014-49 ze dne 18. 12. 2014, jímž byla odmítnuta stěžovatelčina žaloba na ochranu proti nečinnosti a byl zrušen rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2014 č. j. 62 A 80/2014-72, kterým byla vedlejší účastníci řízení uložena povinnost vyřídit stěžovatelčinu žádost o poskytnutí informace, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a CHAPS, spol. s r. o., se sídlem Bráfova 1617/21, 616 00 Brno, zastoupené JUDr. Vilémem Podešvou, LL.M., advokátem, se sídlem Na Pankráci 1683/127, 140 00 Praha 4, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 234/2014-49 ze dne 18. 12. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na informace podle čl. 17 Listiny základních práv a svobod a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to pro porušení čl. 17 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadeného rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu, vedeného u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 4 As 234/2014, Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka dne 21. 11. 2013 požádala vedlejšího účastníka podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, o kompletní a aktuální soubor zdrojových dat, která získal od jednotlivých dopravců, popřípadě od dopravních úřadů a jimiž aktuálně disponuje za účelem jejich dalšího zpracování v celostátním informačním systému o jízdních řádech. Rozhodnutím ze dne 27. 12. 2013 vedlejší účastník žádost odmítl. Ministerstvo dopravy rozhodnutím ze dne 7. 2. 2014 č. j. 33/2014-072-Z106/7 vyhovělo odvolání stěžovatelky směřujícímu proti uvedenému rozhodnutí, zrušilo je a věc mu vrátilo k dalšímu řízení. I v novém řízení však vedlejší účastník žádost odmítl, a to rozhodnutím ze dne 24. 2. 2014, které následně zrušilo Ministerstvo dopravy svým rozhodnutím ze dne 18. 4. 2014 č. j. 33/2014-072-Z106/14, jímž současně vrátilo věc vedlejšímu účastníkovi k dalšímu řízení. Následně vedlejší účastník přípisem ze dne 9. 5. 2014 informoval Ministerstvo dopravy, že nadále nebude činit ve věci stěžovatelčiny žádosti žádné další kroky, neboť Nejvyšší správní soud v jiné, avšak obdobné věci přiznal kasační stížnosti vedlejšího účastníka odkladný účinek a v obdobné věci je rovněž vedeno řízení o ústavní stížnosti.

3. Proti nečinnosti vedlejšího účastníka podala stěžovatelka stížnost podle § 16a zákona o svobodném přístupu k informacím, kterou vedlejšímu účastníkovi odeslala dne 3. 7. 2014. Přípisem ze dne 18. 8. 2014 Ministerstvo dopravy informovalo stěžovatelku, že její stížnost byla podána opožděně, neboť vedlejšímu účastníkovi běžela lhůta k vydání nového rozhodnutí ode dne následujícího po dni, co rozhodnutí Ministerstva dopravy ze dne 18. 4. 2014 č. j. 33/2014-072-Z106/14 nabylo právní moci. Po skončení této lhůty začala běžet lhůta podle § 16a odst. 3 písm. b) zákona o svobodném přístupu k informacím, ve které mohla stěžovatelka uplatnit svou stížnost. Lhůta pro rozhodnutí vedlejšího účastníka podle Ministerstva dopravy skončila již 9. 5. 2014. Ministerstvo dopravy však přistoupilo k příznivějšímu výkladu a lhůtu pro podání stížnosti počítalo až od 27. 5. 2014, kdy se stěžovatelka na základě vlastního dotazu dověděla, že vedlejšímu účastníkovi již uplynula lhůta pro rozhodnutí o žádosti. Ministerstvo

dopravy proto učinilo závěr, že lhůta pro podání stížnosti stěžovatelkou skončila 26. 6. 2014, přičemž již ze samotné datace stížnosti je zřejmé, že lhůta pro její podání nebyla zachována. Vedlejší účastník dne 25. 8. 2014 vyhotovil rozhodnutí, kterým žádost stěžovatelky odmítl. Toto rozhodnutí bylo dne 28. 8. 2014 odesláno poštou na dřívější adresu sídla právního zástupce stěžovatelky, avšak nebylo doručeno.

4. Následně stěžovatelka podala dle ustanovení § 79 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „s. ř. s.“) ke Krajskému soudu v Brně žalobu proti nečinnosti vedlejšího účastníka, které tento soud vyhověl a rozsudkem ze dne 13. 11. 2014 č. j. 62 A 80/2014-72 uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost vyřídit žádost stěžovatelky o poskytnutí informací ve lhůtě pěti dnů od právní moci rozsudku, jakož i nahradit jí náklady řízení. Proti tomuto rozhodnutí podal vedlejší účastník kasační stížnost, o níž rozhodl Nejvyšší správní soud v záhlaví označeným rozsudkem, jímž napadený rozsudek krajského soudu zrušil, žalobu stěžovatelky pro nevyčerpání procesních prostředků na ochranu proti nečinnosti vedlejšího účastníka podle § 110 odst. 3 ve spojení s § 46 odst. 1 písm. d) s. ř. s. jako nepřipustnou odmítl a rozhodl o nákladech řízení a vrácení soudního poplatku vedlejšímu účastníkovi za návrh na podání odkladného účinku kasační stížnosti.

II.

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti nejprve poukázala na identickou situaci v řízení o ústavní stížnosti vedeném pod sp. zn. I. ÚS 3930/14 [pozn. red.: řízení bylo posléze ukončeno nálezem sp. zn. I. ÚS 3930/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 115/77 SbNU 685)] a namítla, že i výklad zákona o svobodném přístupu k informacím provedený Nejvyšším správním soudem v nyní napadeném rozsudku, konkrétně aplikace lhůty podle § 16a odst. 3 tohoto zákona, je opět přepjatě formalistický a zasahuje do jejího ústavně zaručeného práva na informace. Podle stěžovatelky je analogická aplikace tohoto ustanovení nepřipustně extenzivní. Ustanovení § 16a odst. 3 písm. b) zákona o svobodném přístupu k informacím jednoznačně směřuje pouze na případy, kdy povinný subjekt zůstane nečinný po podání či doplnění žádosti. Toto ustanovení tedy nikterak neupravuje situaci, kdy je povinný subjekt nečinný poté, co bylo jeho rozhodnutí zrušeno nadřízeným správním orgánem, popř. správním soudem. Navíc stěžovatelka nemohla v době po zrušujícím rozsudku vůbec vědět, od kdy by jí snad měla plynout lhůta pro podání stížnosti. Nejvyšší správní soud na stěžovatelku klade nároky, které nijak nevyplynají ani ze zákona, ani ze zavedené praxe a soudní judikatury. I nyní napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu také dle stěžovatelky vede k absurdnímu stavu, při kterém je vedlejší účastník povinen její žádost o informace vyřídit, avšak stěžovatelka nedisponuje žádnými

účinnými prostředky ochrany proti nečinnosti vedlejšího účastníka, a tato povinnost je tak de facto nevynutitelná. Závěrem navrhla, aby Ústavní soud vyslovil porušení základních práv stěžovatelky a napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu zrušil.

III.

6. Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Nejvyšší správní soud jako účastníka a CHAPS, spol. s r. o., jako vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřily k projednávané ústavní stížnosti.

7. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření vyslovil s ústavní stížností zásadní nesouhlas a uvedl, že v ní obsaženou argumentaci plně vyvrací odůvodnění napadeného rozsudku, na jehož právní závěry odkazuje. Kasační soud si je dle svých slov vědom, že Ústavní soud nálezem ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 3930/14 (N 115/77 SbNU 685) zrušil rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 11. 2014 č. j. 3 As 26/2014-62, jenž se zabýval obdobnými otázkami jako nyní napadený rozsudek. Nejvyšší správní soud však poukázal na skutečnost, že skutkové a právní okolnosti ve věcech vedených pod sp. zn. 3 As 26/2014 a sp. zn. 4 As 234/2014 nejsou totožné. Argumentace uvedená v odůvodnění citovaného nálezu Ústavního soudu tedy dle jeho přesvědčení není v nyní projednávané věci přílehlající a argumenty, které stěžovatelka uplatnila v ústavní stížnosti proti dřívějšímu rozsudku kasačního soudu ze dne 19. 11. 2014, nebylo možné bez dalšího uplatnit v ústavní stížnosti proti rozsudku ze dne 18. 12. 2014. Samotná skutečnost, že vedlejší účastník byl v následujícím řízení nečinný, dle kasačního soudu neznamená, že by bylo nečinné i Ministerstvo dopravy v řízení o stížnosti podle § 16a odst. 1 písm. b) zákona o svobodném přístupu k informacím. Vzhledem k této skutečnosti je třeba důrazně odmítnout, že by Nejvyšší správní soud nutil stěžovatelku využít opravných prostředků, které nemohly vést k ochraně jejích subjektivních práv. Předmětná stížnost dle něj byla způsobilá tohoto cíle dosáhnout, avšak obdobně jako v případech jiných prostředků ochrany subjektivních práv právní úprava vyžadovala, aby stěžovatelka dodržela určitá procesní pravidla, tedy i lhůtu k podání stížnosti. Lze prý důvodně předpokládat, že kdyby stěžovatelka podala svou stížnost včas, bylo by se jí dostalo stejné ochrany před nečinností vedlejšího účastníka, jakou by jí byl schopen poskytnout soud ve správním soudnictví, neboť Ministerstvo dopravy ani soudy požadované informace nemají. Požadavek na vyčerpání předmětného opravného prostředku před podáním žaloby ve správním soudnictví tedy dle kasačního soudu nemohl narušit právo stěžovatelky na přístup k informacím ani na poskytnutí soudní ochrany. Tuto svoji argumentaci Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření blíže rozvedl. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud

podanou ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, případně ji zcela zamítl.

8. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že ústavní stížnost považuje za zjevně neopodstatněnou. Stěžovatelka ve stížnosti prý sice formálně označila základní práva, která měla být porušena, nicméně v zásadě se z její strany jedná jen o prostý nesouhlas s výkladem práva poskytnutým Nejvyšším správním soudem. Tvzení stěžovatelky ve vztahu k údajnému porušení jejích základních práv pak postrádá přesah za hranice prosté nespokojenosti s poskytnutým výkladem práva. Současně výklad práva zastávaný stěžovatelkou dle názoru vedlejšího účastníka vnáší do aplikace zákona o svobodném přístupu k informacím nejen nepředvídatelnost, ale současně i právní nejistotu na straně orgánů povinných k poskytování informací. V neposlední řadě je pak stěžovatelkou vedený proces před Krajským soudem v Brně nedůvodný, neboť její žádost o informace byla vedlejším účastníkem jako povinným subjektem řádně vyřízena, a to ještě před podáním žaloby na ochranu proti nečinnosti. Závěry Ústavního soudu vyslovené v uvedeném nálezu Ústavního soudu dle vedlejšího účastníka nelze bez dalšího aplikovat na posouzení zákonitosti a ústavnosti rozsudku kasačního soudu v nyní řešené věci, neboť stěžovatelka nyní již mohla očekávat a také očekávala aplikaci této analogie, a tedy prvek překvapivosti zde není přítomen. Výše uvedená rozdílnost skutkových okolností je způsobena zejména skutečností, že se v případě stěžovatelky jednalo o v pořadí druhé řízení o žádosti o informace před vedlejším účastníkem jako povinným subjektem. Pokud tedy aplikace předmětné analogie byla v prvním případě „nepředvídatelná“, ve druhém případě se již stává konstantní aplikační praxí, se kterou stěžovatelka jako žadatel již musí počítat. Další podstatnou odlišností skutkových okolností případu je fakt, že vedlejší účastník jako povinný subjekt již nebyl nečinný ke dni podání žaloby na ochranu proti nečinnosti ke Krajskému soudu v Brně, protože žádost dne 25. 8. 2014 odmítl. Podání žaloby tak bylo ze strany stěžovatelky účelové a šikanózní. Tyto své úvahy vedlejší účastník v daném vyjádření blíže rozvedl. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl, popřípadě aby ji jako nedůvodnou zamítl.

9. V replice k vyjádření účastníka i vedlejšího účastníka řízení stěžovatelka setrvala na své argumentaci předestřené v ústavní stížnosti. Stěžovatelka zdůraznila, že ani na aktuálně řešený případ, kdy povinný subjekt zůstal nečinný po vydání zrušujícího rozhodnutí nadřízeného správního orgánu, totiž nedopadají požadavky jinak plynoucí z ustanovení § 16a odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím. Již dávno se totiž dle stěžovatelky nenacházíme ve fázi po podání žádosti, která měla být vyřízena do 15 dnů od jejího podání v listopadu 2013, k čemuž nedošlo s ohledem

na opakované vydávání nezákonných rozhodnutí povinným subjektem. Stejně jako v případě žádosti o informace z 21. 11. 2011, tak i zde dávno uplynuly lhůty předvídané ustanovením § 16a odst. 3 citovaného zákona a přitom nenastal ani žádný z okamžiků určujících dle uvedeného ustanovení běh předmětné třicetidenní lhůty (ve světle bodu 29 předmětného nálezu Ústavního soudu), přičemž povinný subjekt nesporně věděl, že po vydání zrušujícího rozhodnutí nadřízeného orgánu je jeho povinností žádost řádně vyřídit (bod 35 předmětného nálezu). Jde tedy o situaci, kdy povinný subjekt nevyřídil žádost o informace poté, co nadřízený orgán (zde dokonce opětovně) zrušil nezákonné rozhodnutí povinného subjektu a uložil mu řádné vyřízení žádosti, a nikoli o situaci, kdy povinný subjekt nevyřídil žádost o informace po jejím podání. Také pro postup po vydání zrušujícího rozhodnutí nadřízeného správního orgánu dle přesvědčení stěžovatelky nutně platí, že požadavek na uplatnění stížnosti v zákonné třicetidenní lhůtě byl napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu dovozen nad rámec zákonné úpravy a v její neprospěch, čímž bylo zasaženo do jejich ústavně zaručených práv na informace a na soudní ochranu. Stěžovatelka dále odmítla úvahy vedlejšího účastníka o absenci překvapivosti postupu při vyřizování její další žádosti o poskytnutí informací, neboť konstantní aplikační praxi prý dovozuje vedlejší účastník z ojedinelého postupu, jehož akceptaci navíc Ústavní soud označil za porušující ústavně zaručená práva stěžovatelky. Tyto své vývody stěžovatelka v replice blíže rozvedla.

10. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj ne očekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

11. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelky, účastníka i vedlejšího účastníka řízení, obsah naříkaného soudního aktu, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud na prvním místě konstatuje, že pro posouzení důvodnosti nyní podané ústavní stížnosti je rozhodné zhodnocení, zda a nakolik se v nyní posuzované věci uplatní závěry, k nimž Ústavní soud dospěl ve vzpomínaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3930/14 ze dne 16. 6. 2015 řešícím obdobnou právní i skutkovou problematiku v rámci pře mezi týmiž účastníky původního řízení. Z těchto důvodů pokládá Ústavní soud za vhodné krátce připomenout nosné úvahy, které jej vedly k vyhovění předchozí ústavní stížnosti stěžovatelky.

13. Ústavní soud soustředil svoji pozornost především na skutečnost, že správní žaloba na nečinnost obecně splňuje požadavek na existenci nezbytných procedurálních záruk práva na informace podle čl. 17 Listiny a zajišťuje právo na přístup k soudu k ochraně práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na účinný prostředek nápravy podle čl. 13 Úmluvy o ochraně

lidských práv a základních svobod. Zdůraznil přitom, že aby však tato žaloba plnila tuto ústavněprávní roli, tak její použití musí být účinné v praxi. Ústavní soud nikterak nerozporoval závěr Nejvyššího správního soudu, že subsidiarita správního soudnictví vyžaduje nejdříve bezvýsledné vyčerpání procesních prostředků nápravy ve správním řízení. Je tedy namístež vyžadovat, aby i žadatel o informace v situaci, v jaké se nacházela stěžovatelka (kde již soudní ochrana byla jednou úspěšně realizována), měl povinnost podat stížnost podle § 16a zákona o svobodném přístupu k informacím. Nejvyšší správní soud však podle názoru Ústavního soudu již dostatečně nezohlednil konkrétní procesní pozici stěžovatelky při aplikaci lhůty podle § 16a odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím. Ústavní soud konkrétně vyslovil názor, že subsidiaritou správního soudnictví lze ospravedlnit nutnost podání stížnosti podle § 16a zákona o svobodném přístupu k informacím, nikoliv však již aplikaci lhůty podle § 16a odst. 3 tohoto zákona. Tuto lhůtu Nejvyšší správní soud odůvodnil poukazem na nutnost respektovat zákonem stanovené požadavky pro uplatnění stížnosti, k čemuž Ústavní soud uvedl, že zákon však takový požadavek nestanoví; ten byl totiž dotvořen teprve interpretací provedenou v napadeném rozhodnutí Nejvyšším správním soudem.

14. Co se týče dopadu aplikace třicetidenní lhůty na práva stěžovatelky, Ústavní soud poznamenal, že především ve všech případech, jež jsou v § 16a odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím zmiňovány, je počátek třicetidenní lhůty pro podání stížnosti z pohledu žadatele o informace stanoven zřetelně, jasně a srozumitelně. Žadatel ve všech těchto případech ví, že došlo ke skutečnosti, jež je pro počátek běhu lhůty určující, tedy ví o tom, že třicetidenní lhůta je v běhu, a tedy okamžik jejího uplynutí je pro žadatele lehce zjištělný a dodržení lhůty je tak zcela v jeho dispozici. Zmeškání lhůty, tj. nepodání stížnosti ve lhůtě, je v takovém případě přičitatelné žadateli o informace a nemožnost obrátit se poté na soud je pro žadatele negativním, avšak při jasné právní úpravě nikoli nespravedlivým důsledkem. Analogická aplikace třicetidenní lhůty ovšem nebyla pro stěžovatelku jako žadatele o informaci ve „druhém kole“ předvídatelná, poněvadž zákon o této situaci nijak nenormuje, a do jejího práva na soudní ochranu, která jí byla odeprána, zasáhla velmi podstatně. Ústavní soud uznal, že výklad provedený Nejvyšším správním soudem není arbitrární či zjevně nesprávný, avšak ani výklad druhý, provedený krajským soudem, dle něhož třicetidenní lhůta pro podání stížnosti se v případě stěžovatelky vůbec neuplatní, se nejvíce jako arbitrární či nesprávný. Přitom tento výklad je dle Ústavního soudu šetrnější k základním právům stěžovatelky na soudní ochranu a na informace. Ústavní soud přitom vyzdvihl, že výklad procesních norem v řízení, kde se osoba domáhá ochrany svého základního práva, musí být veden způsobem, který toto právo účinně chrání. Jak Ústavní

soud opakovaně konstatoval, je-li k dispozici více výkladů veřejnoprávní normy, je třeba volit ten, který vůbec, resp. co nejméně, zasahuje do toho kterého základního práva či svobody.

15. Aplikaci třicetidenní lhůty pro podání stížnosti považuje Ústavní soud za problematickou i z praktického hlediska. Lze totiž předpokládat, jak tomu bylo i v případě citovaným nálezem řešeném, že neúspěšný povinný subjekt podá proti rozhodnutí krajského soudu kasační stížnost. Proto nelze zároveň očekávat, pokud s názorem krajského soudu nesouhlasí, že takový povinný subjekt paralelně s podáním kasační stížnosti rozhodne o žádosti o informace. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší správní soud zpravidla nerozhodne ve lhůtě pro podání stížnosti podle § 16a odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím, tak by musely být tyto stížnosti podávány prakticky ve všech případech, kde předtím rozhodl správní soud, což by zbytečně zatěžovalo jak správní úřady, tak i žadatele o informace.

16. V posuzovaném případě Ústavní soud uzavřel, že aplikace třicetidenní lhůty podle § 16a odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím, pokud ve věci poskytnutí daných informací konkrétním povinným subjektem již jednou správní soud rozhodoval a pravomocně shledal, že dožadovaná osoba je povinný subjekt podle zákona o svobodném přístupu k informacím, je nepřiměřeným omezením základních práv žadatele o informace, neboť je v rozporu s jeho právem na soudní ochranu a v rozporu s procesními závazky vyplývajících z práva na informace podle čl. 17 Listiny.

17. Ústavní soud shledal, že uvedené závěry se uplatní i v nyní posuzovaném případě. Z napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu jednoznačně vyplývá setrvání na požadavku aplikace třicetidenní lhůty podle § 16a odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím i v „dalších kolech“, nejen v prvotní fázi, na kterou zákonodárce v zákoně výslovně pamatuje, což se ocitá v rozporu se závěry, k nimž v předmětném nálezu dospěl Ústavní soud. Argumentují-li Nejvyšší správní soud a vedlejší účastník odlišnými právními a skutkovými okolnostmi v nynějším případě, nelze jim přisvědčit. Totiž odlišnosti, které zde existují mezi věcmi sp. zn. 3 As 26/2014 a sp. zn. 4 As 234/2014, spočívají toliko v tom, že zatímco ve věci sp. zn. 3 As 26/2014 (řešené výše citovaným nálezem sp. zn. I. ÚS 3930/14) odmítl vedlejší účastník stěžovatelce poskytnout informace s odůvodněním, že není povinným subjektem dle zákona o svobodném přístupu k informacím (čemuž Ministerstvo dopravy tehdy přisvědčilo, avšak tento postoj zvrátil svým rozsudkem Krajský soud v Brně, načež se vedlejší účastník odmlčel), to v nyní souzené věci (sp. zn. 4 As 234/2014) vedlejší účastník vydal dvě rozhodnutí, jimiž žádost odmítl a která Ministerstvo dopravy jako odvolací správní orgán vždy jako nezákonná zrušilo, načež se vedlejší účastník rozhodl, že nadále nebude činit ve věci stěžovatelčiny žádosti žádné další kroky (s odkazem na probíhající řízení před Nejvyšším správním

soudem a před Ústavním soudem ve vztahu k věci sp. zn. 3 As 26/2014). Nato stěžovatelka podala stížnost, kterou Ministerstvo dopravy posoudilo jako opožděnou.

18. Z uvedeného vyplývá, že jediným věcným rozdílem je skutečnost, že zatímco ve věci sp. zn. 3 As 26/2014 k uplatnění stížnosti podle § 16a zákona o svobodném přístupu k informacím došlo po rozhodnutí správního soudu (o tom, že vedlejší účastník je povinný subjekt k poskytování informací), v nyní souzené věci podala stěžovatelka tuto stížnost před rozhodnutím správního soudu o žalobě proti nečinnosti, poněvadž vedlejší účastník se tentokrát „odmlčel“ po dvoji kasaci jeho odmítavých rozhodnutí o poskytnutí informací. Ústavní soud zcela přisvědčuje názoru stěžovatelky, že tento rozdíl není relevantní. Identickou totiž zůstává klíčová skutečnost, a sice že k (vědomé) nečinnosti ze strany vedlejšího účastníka došlo vždy po intervenci orgánu veřejné moci (ať již po rozhodnutí správního soudu nebo Ministerstva dopravy coby nadřízeného správního orgánu), tudíž veškeré problémy spojené s aplikací třicetidenní lhůty dle § 16a odst. 3 tak, jak je Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3930/14 popsál, jsou přítomny i zde. Je totiž lhostejné, zda do „dalšího kola“ řízení již byl nebo naopak ještě nebyl vtažen správní soud.

19. I v nynější věci lze uzavřít, že vedlejší účastník byl povinen reagovat na rušící rozhodnutí nadřízeného správního orgánu, podle kterého opakovaně dezinterpretoval jeho rozhodnutí. Nejde tedy o situaci, kdy vedlejší účastník omylem opomenul vyřídit žádost o informace. Vedlejší účastník o rozhodnutí Ministerstva dopravy, z něhož vyplývala jeho povinnost žádost vyřídit, věděl. Vědomě se ovšem rozhodl rozhodnutí odvolacího správního orgánu ignorovat (dokonce opakovaně), což i zde je stěžejní akceptovatelné.

20. Ze všech výše uvedených důvodů proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení stěžovaného soudního rozhodnutí pro porušení čl. 17 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci jsou orgány veřejné moci vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 38

K doručování podání prostřednictvím datové schránky v občanském soudním řízení

Pouze v případech, kdy soud nemůže bezpečně ověřit autenticitu odesílatele podání, jako je tomu u nezaručených e-mailových zpráv zasílaných běžnou elektronickou poštou, je následný kvalifikovaný autorizací postup ve formě doručení vlastnoručně podepsaného písemného originálu namístě. Naopak v případě doručování prostřednictvím datové schránky je požadavek další autorizace bezúčelný, jak uznal i zákonodárce novelou § 42 občanského soudního řádu účinnou od 1. ledna 2014, neboť datová schránka není anonymním úložištěm dat, nýbrž je striktně individuálně přidělena.

Rozhodl-li se stát pro povinné zřízení datových schránek určitým subjektům, bylo by již nad únosnou míru, aby je zatěžoval dalšími povinnými administrativně-technickými požadavky. Bezpečnostní argument nutného připojení uznávaného elektronického podpisu neobstojí v testu proporcionality, stojí-li na straně jedné rizika, která však musí eliminovat stát jako provozovatel datových schránek, a na straně druhé vyšší stupeň administrativně-technické zátěže pro soukromé subjekty.

Jestliže Obvodní soud pro Prahu 8 nepřihlédl – s přepjatě formalistickým odůvodněním, postrádajícím navíc oporu v zákoně – k podání stěžovatelky doručenému z datové schránky s tím, že vyžadoval jeho doplnění ještě písemným originálem, odňal tímto postupem stěžovatelce právo na soudní ochranu a spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 7. března 2016 sp. zn. II. ÚS 289/15 ve věci ústavní stížnosti Olgy Hryzlíkové, zastoupené Mgr. Markem Dianem, advokátem, se sídlem Husitská 832, 543 71 Hostinné, proti postupu Obvodního soudu pro Prahu 8 spočívajícímu v odmítnutí projednání stěžovatelčiny žaloby, která byla podána prostřednictvím datové schránky stěžovatelčina právního zástupce, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníka řízení.

Výrok

I. Postupem Obvodního soudu pro Prahu 8 ve věci vedené pod sp. zn. 7 C 178/2014 spočívajícím v tom, že odmítl projednat elektronicky

(prostřednictvím datové schránky právního zástupce stěžovatelky) podanou žalobu ze dne 30. září 2014, bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Obvodnímu soudu pro Prahu 8 se zakazuje, aby nadále pokračoval v porušování práva na spravedlivý proces, a nařizuje se mu, aby o žalobě stěžovatelky ze dne 30. září 2014 podané prostřednictvím datové schránky právního zástupce na vyloučení věcí z exekuce prodejem movitých věcí vedené oprávněným Pavlem Šmídem proti povinné Dřevope, s. r. o., se sídlem Primátorská 296/38, Praha 8, IČ: 24815411, jednal a rozhodl.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

1. Stěžovatelka v podané ústavní stížnosti namítá porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Porušení práva na spravedlivý proces spočívá v tom, že Obvodní soud pro Prahu 8 ve věci vedené pod sp. zn. 7 C 178/2014 odmítl jednat a rozhodnout o její elektronicky (prostřednictvím datové schránky) podané žalobě.

2. Stěžovatelka uvádí, že dne 30. září 2014 podala k Obvodnímu soudu pro Prahu 8 prostřednictvím datové schránky svého právního zástupce (Mgr. Marka Diana) žalobu na vyloučení movitých věcí z exekuce vedené oprávněným Pavlem Šmídem proti povinné Dřevope, s. r. o., u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 14 EXE 1886/2014. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka po 4 měsících od podání žaloby neobdržela žádnou reakci soudu na podanou žalobu, navštívil právní zástupce stěžovatelky Obvodní soud pro Prahu 8 a při nahlížení do spisu zjistil z úředního záznamu, že k žalobě stěžovatelky nebylo s odkazem na § 42 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) přihlédnuto, neboť žaloba zasláná prostřednictvím datové schránky nebyla elektronicky podepsána a ve lhůtě 3 dnů nebyl soudu doručen originál žaloby podepsaný stěžovatelkou (jakožto žalobkyní) nebo jejím právním zástupcem s procesní plnou mocí. Tento postup Obvodního soudu pro Prahu 8 považuje stěžovatelka za přepjatě formalistický, postrádající oporu v zákoně, a tedy porušující její právo na spravedlivý proces. Podotýká, že zasilání elektronických podání prostřednictvím datové schránky je standardní praxí, která je běžně soudy akceptována, a pouze v tomto jediném případě nebylo s ohledem na § 42 odst. 2 o. s. ř. k tomuto podání přihlédnuto. Stěžovatelka poukázala na nálezy Ústavního soudu ze dne

27. srpna 2013 sp. zn. II. ÚS 3042/12 (N 155/70 SbNU 431), podle něhož má úkon učiněný oprávněnou osobou prostřednictvím datové schránky stejné účinky jako úkon učiněný písemně a podepsaný. Ustanovení § 18 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o datových schránkách“) zakládá jednak fikci písemnosti, jednak fikci podpisu dokumentu podaného orgánem veřejné moci prostřednictvím datové schránky.

II. Rekapitulace obsahu spisu a vyjádření účastníka řízení

3. Ústavní soud si od Obvodního soudu pro Prahu 8 vyžádal vyjádření a příslušný spis.

4. Z vyžádaného spisu Ústavní soud ověřil skutečnosti tvrzené stěžovatelkou, tedy zejména, že žaloba na vyloučení movitých věcí z exekuce byla podána dne 30. září 2014 prostřednictvím datové schránky právního zástupce stěžovatelky (viz č. I. 1 vyžádaného spisu). Součástí podání byla i oskenovaná plná moc udělená stěžovatelkou advokátu Mgr. Marku Dianovi pro zastupování v řízení ve věci vyloučení věcí z exekuce (č. I. 3 vyžádaného spisu), jakož i další přílohy (např. kopie dokladů majících prokázat vlastnictví stěžovatelky k movitým věcem). Na č. I. 14 vyžádaného spisu se pak nachází úřední záznam ze dne 11. října 2014, v němž se konstatuje, že s ohledem na to, že žaloba nebyla elektronicky podepsána a ve lhůtě 3 dnů nebyl doručen originál žaloby podepsaný žalobkyní nebo jejím zástupcem s procesní plnou mocí, nebude se k tomuto podání přihlížet (§ 42 odst. 2 o. s. ř.).

5. Obvodní soud pro Prahu 8 ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že nikterak nezpochybňuje podání stěžovatelčiny žaloby, avšak setrvává na svém názoru, že pokud nebyla ani žaloba, ani plná moc elektronicky podepsána, musel postupovat dle § 42 odst. 2 o. s. ř. Zaslání podání prostřednictvím datové schránky připodobňuje situaci, jako kdyby poštou doručena byla soudu žaloba v listinné podobě a procesní plná moc, která však nebyla podepsána ani advokátem, ani klientem. Vzhledem k tomu, že ve lhůtě 3 dnů nebylo toto podání doplněno originálem, byl nucen konstatovat, že se k podání nepřihlíží (k tomu referát na č. I. 14). Dále podotýká, že není pravda, že by stěžovatelka, resp. její právní zástupce, neobdrželi žádnou reakci po dobu 4 měsíců, když dne 17. prosince 2014 byla uvedená informace doručena právnímu zástupci stěžovatelky do datové schránky. Soud k tomu dodává, že stěžovatelka mohla danou procesní situaci vyřešit doplněním podání a zasláním písemných originálů. Závěrem navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta, popř. zamítnuta.

6. Ústavní soud zaslal vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 8 stěžovateli k případné replice, avšak ta ve stanovené lhůtě nereagovala.

III. Posouzení přípustnosti ústavní stížnosti

7. Ústavní soud se nejprve musel vypořádat s otázkou aktivní legiti-
mace stěžovatelky k podání ústavní stížnosti a její přípustnosti. Podle § 72
odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozděj-
ších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) je ústavní stížnost
oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba podle čl. 87 odst. 1 písm. d)
Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), jestliže tvrdí, že pravomocným
rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zása-
hem orgánu veřejné moci (dále jen „zásah orgánu veřejné moci“) bylo po-
rušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem.
Stěžovatelka namítala vadný postup soudu spočívající v tom, že nepřijal
a neprojednal její podání doručené soudu prostřednictvím datové schrán-
ky jejího právního zástupce. Z pohledu znění relevantního ustanovení a ju-
dikatury Ústavního soudu nelze v daném případě hovořit o rozhodnutí
(Obvodní soud pro Prahu 8 nerozhodl ve smyslu procesních předpisů), ný-
brž se jedná o jiný zásah orgánu veřejné moci, který není výrazem (výsled-
kem) řádné rozhodovací pravomoci tohoto orgánu a jako takový se vymyká
obvyklému přezkumnému či jinému řízení; z této fakticity musí posléze
vyplynout, že důsledkům takového zásahu orgánu veřejné moci, neplnou-
cího z příslušného rozhodnutí, nelze čelit jinak než ústavní stížností, pří-
padně nálezem Ústavního soudu, obsahujícím zákaz takového zásahu.
Tato podmínka však není splněna tam, kde je stěžovateli k dispozici obra-
na daná celým právním řádem republiky (srov. náleze ze dne 30. listopadu
1995 sp. zn. III. ÚS 62/95 (N 78/4 SbNU 243). Vzhledem k tomu, že stěžova-
telce nesvědčí žádný právní prostředek, kterým by se mohla takové nečin-
nosti soudu úspěšně bránit [postup dle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o sou-
dech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých
dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpi-
sů, podle něhož může účastník řízení, pokud má za to, že v řízení dochází
k průtahům, podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu,
není v daném případě dle názoru Ústavního soudu použitelný, neboť soud-
ní řízení fakticky nebylo vůbec zahájeno, protože soud podání stěžovatelky
ignoroval, resp. se jím odmítl zabývat], je třeba ústavní stížnost považovat
za jediný přípustný prostředek k nápravě pochybení.

IV. Vlastní posouzení věci

8. Ústavní soud stejně jako v mnoha předchozích rozhodnutích kon-
statuje, že jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv
a svobod, je její „prozařování“ celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá
nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mecha-
nismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřej-
né moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostřed-

ního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod. V posuzované věci to znamená povinnost soudů interpretovat procesní ustanovení a principy v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod. Ústavní soud ve svých rozhodnutích vždy dovozuje, že se řídí principem materiální spravedlnosti, v daném případě reprezentovaným čl. 1 Ústavy.

9. Ústavní soud se v první řadě zabýval otázkou, zda postup soudu byl či nebyl v souladu s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Podání (žaloba na vyloučení věci z exekuce), které učinil právní zástupce stěžovatelky, bylo učiněno elektronicky, prostřednictvím informačního systému datových schránek, jako příloha datové zprávy, která však neobsahovala žádný elektronický podpis, což bylo důvodem s ohledem na skutečnost, že toto podání nebylo doplněno jeho originálem, proč Obvodní soud pro Prahu 8 k uvedenému podání s odkazem na § 42 odst. 2 o. s. ř. nepřihlížel.

10. Z hlediska civilního soudního řízení je tedy pro problematiku elektronické komunikace určující právě § 42 o. s. ř., ve znění po novele provedené zákonem č. 293/2013 Sb., účinné od 1. ledna 2014. Toto novelizované ustanovení staví na roveň podání listinná a elektronická (§ 42 odst. 1 o. s. ř. stanovuje, že písemné podání je možné učinit oběma výše uvedenými způsoby). Zároveň je sice stanovena v následujícím odstavci povinnost doplnit podání učiněná elektronicky do 3 dnů předložením originálu, nebo podáním stejného znění, avšak § 42 odst. 3 o. s. ř. stanovuje výjimku, podle níž doplnění není třeba v případech podání učiněných prostřednictvím datové schránky a též u elektronických podání opatřených uznávaným elektronickým podpisem. Podle § 18 odst. 1 zákona o datových schránkách může fyzická osoba, podnikající fyzická osoba a právnická osoba provádět úkon vůči orgánu veřejné moci, má-li zpřístupněnu svou datovou schránku a umožňuje-li to povaha tohoto úkonu, prostřednictvím datové schránky. Podle odstavce 2 téhož ustanovení má úkon učiněný prostřednictvím datové schránky (u osob vyjmenovaných v § 8 odst. 1 a 4 zákona o datových schránkách) stejné účinky jako úkon učiněný písemně a podepsaný. Datová schránka je tedy chápána jako elektronické úložiště zřízované Ministerstvem vnitra určené k doručování orgány veřejné moci, provádění úkonů vůči nim a dodávání dokumentů fyzických osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob.

11. Podle dosavadní právní teorie i praxe (srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. února 2012 č. j. 8 As 89/2011-31 nebo usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. května 2011 č. j. 3 VSPH 605/2011-P10-10) platilo i za účinnosti § 42 o. s. ř. ve znění do 31. prosince 2013, že zprávy doručené z datové schránky účastníka do datové schránky

soudu a podání učiněná e-mailem s uznávaným elektronickým podpisem není bez dalšího nutné doplňovat. Podání vůči soudu v podobě datové zprávy z datové schránky bylo považováno za řádně podepsané, jestliže je učinila buď osoba s originálním oprávněním uvedená v § 8 odst. 1 až 4 zákona o datových schránkách, anebo osoba pověřená. Podpis na listině u podání písemného nebo ústního do protokolu, resp. zaručený elektronický podpis u elektronického podání, je u datové zprávy odeslané z datové schránky nahrazen náležitou identifikací příslušné osoby, která vůči soudu učinila podání prostřednictvím datové schránky. Právní úprava (i soudní praxe) vychází z toho, že pouze v případech, kdy soud nemůže bezpečně ověřit autenticitu odesílatele, což je v případě běžné elektronické pošty (tj. nezaručená e-mailová zpráva), je následný kvalifikovaný autorizační postup namísto (ve formě doplnění významnějších podání do tří dnů). Naopak v případě datové schránky by byl požadavek další autorizace bezúčelný, na což novelou občanského soudního řádu účinnou od 1. ledna 2014 reagoval i zákonodárce, neboť datová schránka není anonymním úložištěm dat, naopak je striktně individuálně přidělena. Má-li tedy uznávaný elektronický podpis plnit účel verifikačního nástroje k určení osoby odesílatele, nenajde v případě doručování prostřednictvím datové schránky své využití a není ani namísto v takovém případě vyžadovat doplnění podání originální písemností. Rozhodl-li se stát pro povinné zřízení datových schránek určitým subjektům (např. advokátům), bylo by již nad únosnou míru, aby je dále zatěžoval dalšími povinnými administrativně-technickými požadavky. Bezpečnostní argument zastánců nutného připojení uznávaného elektronického podpisu ke každé jednotlivé příloze neobstojí v testu proporcionality, stojí-li na straně jedné rizika, která však musí být eliminována státem jako provozovatelem datových schránek, a na straně druhé vyšší stupeň administrativně-technického zatížení soukromých subjektů, jež by takovou změnu pocítily i finančně. Jedním ze základních principů právního státu je, že je povinen maximálně šetřit práva soukromých osob, bezdůvodně do nich nezasahovat a neukládat soukromým osobám povinnosti, není-li to nezbytně nutné. Lze tedy uzavřít, že je-li obsahem zprávy odeslané z datové schránky podatele do datové schránky soudu dokument (podání v příloze), který další uznávaný elektronický podpis neobsahuje, je na něj přesto nutno pohlížet, jako by byl řádně podepsán, a není třeba vyžadovat doplnění podání originálem v písemné formě doručeným prostřednictvím pošty.

12. V dané věci byla žaloba řádně podána dne 30. září 2014 prostřednictvím datové schránky právního zástupce stěžovatelky a její přílohou byla i oskenovaná plná moc. Tomuto podání byl automaticky přiřazen unikátní identifikátor, který slouží jako náhrada podacího razítka. Z podání bylo možno jednoznačně identifikovat jak osobu právního zástupce, tak

i osobu účastníka řízení. Nic tedy nebránilo Obvodnímu soudu pro Prahu 8, aby podání vyhodnotil v souladu s § 42 odst. 3 o. s. ř. Jestliže Obvodní soud pro Prahu 8 nepřihlédl – s odůvodněním přepjatě formalistickým, postrádajícím navíc oporu v zákoně – k podání stěžovatelky s tím, že vyžadoval doplnění podání doručeného prostřednictvím datové schránky právního zástupce stěžovatelky o písemný originál, odňal tímto postupem stěžovatelce právo na soudní ochranu a spravedlivý proces (odmítnutí spravedlnosti – *denegatio iustitiae*), garantované čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Obvodní soud pro Prahu 8 rovněž nedostál své povinnosti vyplývající z čl. 90 Ústavy, podle něhož jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Postup Obvodního soudu pro Prahu 8 tak byl z pohledu práva na spravedlivý proces příliš formalistický.

13. Na základě výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že postupem Obvodního soudu pro Prahu 8 bylo zasaženo do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], a proto ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl, přičemž Obvodnímu soudu pro Prahu 8 současně zakázal pokračovat v porušování práva na spravedlivý proces ve vztahu ke stěžovatelce [§ 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu].

Č. 39

**K podmínkám vzniku faktického pracovního poměru
K vázanosti soudu právním názorem soudu vyššího stupně**

Faktickým pracovním poměrem se rozumí právní vztah, který vzniká tím, že fyzická osoba koná pro zaměstnavatele s jeho vědomím a podle jeho pokynů práci (závislou práci). Kritérium „podle pokynů zaměstnavatele“ je nutno chápat a posuzovat jako znak závislé práce, nikoliv vyžadovat výslovné sdělení jednoznačného pokynu k práci zaměstnanci. Pokud v rámci faktického pracovního poměru dojde k úrazu, posuzuje se jako úraz pracovní ve smyslu § 366 a 380 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

V novém rozhodnutí, následujícím po rozhodnutí kasačním, je třeba vždy pečlivě a jasně vysvětlit, jak se soud do podrobností vypořádal se všemi aspekty závazného právního názoru, jak s nimi „pracoval“ a jaké z nich vyvodil nové právní závěry. Tyto závěry nemusejí být nutně odlišné od závěrů dříve vyslovených, z rozhodnutí však musí být zřejmé, že zavázaný soud postupoval ve smyslu (v duchu) ustanovení § 243g ve spojení s § 226 o. s. ř. a vysloveným závazným názorem se bezvýhradně řídil. Kasační rozhodnutí je třeba číst pečlivě, „mezi řádky“ a řídit se jím nikoliv jen formálně, ale především materiálně a detailně se vypořádat se vším, co nadřízený soud naznačil. Opačný postup, tedy snaží-li se zavázaný soud za každou cenu obhájit svůj původní verdikt, je projevem nepřipustné svévole znamenající také porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Musila – ze dne 8. března 2016 sp. zn. IV. ÚS 3073/15 ve věci ústavní stížnosti R. K., zastoupené JUDr. Vlastimilem Marhanem, advokátem, se sídlem v Hradci Králové, Střelecká 672, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2625/2015-145, kterým bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, a proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 12. 2014 č. j. 20 Co 77/2013-124, jímž byla opětovně zamítnuta stěžovatelčina žaloba o zaplacení částky 262 806 Kč jakožto jednorázového odškodnění pozůstalého rodiče, jehož se domáhala v důsledku pracovního úrazu svého syna, na jehož následky zemřel, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a 1. Jana Horáka a 2. Kooperativy pojišťovny,

a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem v Praze 8, Pobřežní 665/21, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2625/2015-145 a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 12. 2014 č. j. 20 Co 77/2013-124 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2625/2015-145 a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 12. 2014 č. j. 20 Co 77/2013-124 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Okresní soud v Hradci Králové uložil jako soud nalézací rozsudek ze dne 18. 12. 2012 č. j. 20 C 94/2012-41 vedlejšímu účastníkovi 1 zaplatit stěžovatelce (žalobkyni) 262 806 Kč jako jednorázové odškodnění pozůstalého rodiče podle § 375 odst. 1 písm. b) a d) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v rozhodném znění, (dále jen „zákoník práce“) a náhradu nákladů spojených s pohřbem.

2. V odůvodnění vycházel nalézací soud z tohoto skutkového stavu: Syn stěžovatelky spolu se svým kamarádem přijali dne 13. 6. 2011 nabídku brigády u vedlejšího účastníka 1, kterou jim jako zprostředkovatel nabídl zaměstnavatel syna stěžovatelky, který byl zároveň obchodním partnerem prvního vedlejšího účastníka. Syn stěžovatelky spolu se zmíněným kamarádem (dále též jen „brigádníci“) se podle dohody následující pracovní den (14. 6. 2011) dostavili ke zprostředkovateli brigády, který zajistil jejich dopravu na stavbu, kde měli vykonávat práci. První vedlejší účastník nebyl na stavbě přítomen, s brigádníky však jednal jako pověřený zástupce jeho syn, práci brigádníkům vysvětlil, společně se poté přemístili na střechu a začali pracovat. Podstatou práce byla výměna starých střešních plechů za nové, syn vedlejšího účastníka 1 a další osoba (kamarád syna prvního vedlejšího účastníka) demontovali staré plechy a brigádníci připevňovali plechy nové. V jednu chvíli ujel synovi stěžovatelky pod nohama nepřipevněný plech, následkem čehož propadl odkrytou částí střechy z výšky cca 6 metrů na betonovou podlahu. Na následky tohoto pádu 15. 6. 2011 zemřel.

3. Nalézací soud vycházel především z výpovědí účastníků řízení a svědků, které se však v podrobnostech lišily, vždy ve prospěch té strany, k níž měl daný svědek vztah. Stěžovatelka a druhý z brigádníků uvedli, že

samotnému zahájení prací na střeše předcházela zcela konkrétní domluva, a to jednak se zprostředkovatelem, který ve prospěch vedlejšího účastníka 1 a na jeho žádost s brigádníky práci dohodl, a dále na místě samém se synem prvního vedlejšího účastníka, který brigádníkům práci vysvětlil a předal jim potřebné nářadí. Je nutno poznamenat, že zprostředkovatel s vedlejším účastníkem 1 dlouhodobě obchodně spolupracují a společně podnikají.

4. Vedlejší účastník 1, podpořen výpovědí zprostředkovatele jako svědka, oproti tomu tvrdí, že brigádníci byli zprostředkovatelem pouze informováni o možnosti brigády u tohoto vedlejšího účastníka, měli se s ním teprve sejit a domluvit na podmínkách brigády. Syn vedlejšího účastníka 1 jako svědek, v souladu se svědeckou výpovědí svého kamaráda, se kterým v inkriminovanou dobu rovněž na střeše pracovali, vypověděl, že rozhodně práci brigádníkům neukazoval, nepředával jim nářadí, zkrátka že z jeho chování nebylo možné vyvodit, že by jednal jako zaměstnavatel, resp. jeho pověřený zástupce. Sám pokládal brigádníky za předem sjednané pracovníky či zaměstnance externí firmy, neboť sami věděli, co mají dělat a samostatně také pracovali.

5. Nálezací soud po provedeném dokazování (zejm. výsledkem svědků) dospěl k jednoznačnému závěru, že mezi zemřelým synem a prvním vedlejším účastníkem vznikl pracovněprávní vztah ve formě faktického pracovního poměru a žalovanou částku stěžovatelce přiznal. V průběhu dokazování posoudil výpovědi některých svědků vypovídající ve prospěch vedlejšího účastníka 1 za natolik nevěrohodné, že za ně i udělil pořádkovou pokutu jednomu z nich a podal trestní oznámení pro křivou výpověď na jiného z nich.

6. Krajský soud v Hradci Králové jako soud odvolací rozsudkem ze dne 28. 5. 2013 č. j. 20 Co 77/2013-68 přehodnotil důkazy provedené nálezacím soudem a překvalifikoval jeho právní závěr tak, že ke vzniku faktického pracovního poměru nedošlo. Vyhovující rozsudek změnil a žalobu stěžovatelky zamítl.

7. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 19. 8. 2014 č. j. 21 Cdo 3042/2013-94 rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. V rámci odůvodnění uvedl mimo jiné: „Odvolací soud dále dovodil, že ‚úmyslem‘ A. K. a žalovaného (pozn. syna stěžovatelky a vedlejšího účastníka 1 v tomto řízení) nebylo uzavřít pracovní poměr jako ‚vztah, na jehož základě by A. K. byl povinen docházet pravidelně do zaměstnání k žalovanému a žalovanému by vznikla povinnost přidělovat A. K. práci‘, přehlédl však, že pracovní poměr může být sjednán nejen na neurčito, ale i na dobu určitou, vymezenou (mimo jiné) dobou trvání určitých prací, jako může být například doba výkonu prací při opravě střechy domu.“

8. Především ale odvolacímu soudu vytkl, že chybně vložil obsah institutu „faktický pracovní poměr“, protože sám provedl jeho korektní a pro odvolací soud závazný výklad: „O tzv. faktický pracovní poměr se nejedná – jak se domnívá odvolací soud – tehdy, jestliže se účastníci „na základních podmínkách pracovní smlouvy“ dohodli ‚faktickou cestou‘. Tzv. faktickým pracovním poměrem se rozumí v judikatuře soudů právní vztah, který vzniká tím, že fyzická osoba koná pro zaměstnavatele (s jeho vědomím a podle jeho pokynů) práci (závislou práci ve smyslu ustanovení § 2 odst. 4 a 5 zákona o práci), ačkoliv mezi nimi nebyla sjednána platná pracovní smlouva, popřípadě platná dohoda o pracích konaných mimo pracovní poměr. Právní vztah při tzv. faktickém pracovním poměru je vztahem pracovněprávním. Protože nejde o pracovní poměr, neplatí pro něj ustanovení o skončení pracovního poměru, o délce výpovědních dob apod. Fyzické osobě však musí být vydáno bezdůvodné obohacení, které zaměstnavateli vzniklo tím, že přijal od fyzické osoby plnění (vykonanou práci) bez právního důvodu nebo z neplatného právního úkonu; v případě, že by utrpěla škodu, má stejné právo na její náhradu jako zaměstnanec v platném pracovním poměru.“

9. Odvolací soud následně odvolání znovu projednal, zopakoval výsledky svědků, setrval však na svém původním závěru, že faktický pracovní poměr nevznikl. Rozsudkem ze dne 16. 12. 2014 č. j. 20 Co 77/2013-124 žalobu stěžovatelky znovu zamítl. V odůvodnění uvedl následující: „... dovolací soud vytkl krajskému soudu nesprávný právní názor a zdůraznil, že pracovní poměr může být sjednán nejen na dobu neurčitou, ale i na dobu určitou, vymezenou např. i dobou trvání určitých prací, např. prací při opravě střechy, tedy nemusí jít o situaci, jak uvedl odvolací soud ve zrušeném rozsudku, kdy by v rámci pracovního poměru měl zaměstnanec ‚docházet pravidelně do zaměstnání‘.“ Rozhodnutí proto odůvodnil především tím, že „žalobkyně tedy musí tvrdit existenci takového jednání svého syna a žalovaného, ze kterého by jednoznačně bylo možno uzavřít, že vznikl pracovněprávní vztah třeba v podobě tzv. faktického pracovního poměru, a zároveň musí o existenci takového jednání (i konkludentního) předložit důkazy ... Žalobkyně ale neunesla nejenom břemeno důkazní, ale ani břemeno tvrzení, když ani netvrdila takové konkrétní skutečnosti, ze kterých by teoreticky bylo možno na existenci pracovního poměru usuzovat“. Dále soud vyslovil závěr, že se žalobkyni nepodařilo prokázat, „že by syn žalobkyně a žalovaný spolu někdy jednali o nástupu syna do práce na střeše nemovitosti žalovaného v kritický den ... nelze také z ničeho uzavřít, že by syn žalovaného uděloval A. K. pokyny a jeho práci řídit ‚v zastoupení‘ žalovaného ... V předmětné věci ale nebylo prokázáno, že by syn žalobkyně pracoval na statku žalovaného ‚s vědomím‘ žalovaného a ‚podle jeho pokynů‘, když nebyl podán žádný důkaz o tom, že by o jeho pracovní činnosti na střeše statku žalovaný věděl“.

10. Opětovně podané dovolání soud usnesením ze dne 7. 8. 2015 č. j. 21 Cdo 2625/2015-145 z procesních důvodů odmítl, neboť podle jeho názoru nebyl v dovolání dostatečně vymezen dovolací důvod ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

11. Proti druhému rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka ústavní stížnost a požaduje zrušení tohoto rozhodnutí. Tvrdí, že rozsudek odvolacího soudu je ústavně nekonformní, neboť obsahuje prvky libovůle. Odvolací soud podle ní ignoroval závazný právní názor vyslovený dovolacím soudem, čímž porušil jeden z principů práva na spravedlivý proces zaktotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a též se ve svém právním hodnocení dopustil excesivního právního závěru odporujícího vši logice. Přestože petitem stížnost výslovně směřuje pouze proti rozsudku krajského soudu, svoji argumentaci stěžovatelka brojí i proti usnesení Nejvyššího soudu, které označuje za chybné a nesrozumitelné a od jehož doručení počítala lhůtu k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto v souladu s ustálenou judikaturou přezkoumal rovněž usnesení dovolacího soudu, aniž by stěžovatelku vyzýval k upřesnění (doplnění) petitu ústavní stížnosti [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3030/15 nebo ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 3259/14 (všechna zde uváděná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), navazující na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zejména rozsudek *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00, dostupný na <http://eslp.justice.cz>].

12. Stěžovatelka je přesvědčena, že mezi jejím synem a prvním vedlejším účastníkem vznikl pracovněprávní vztah, na základě kterého je nutné úraz kvalifikovat jako úraz pracovní ve smyslu § 366 a 380 zákoníku práce, se všemi souvisejícími důsledky. Podle vedlejšího účastníka 1 však mezi ním a synem stěžovatelky žádný pracovněprávní vztah nevznikl, a proto odmítá uznat nárok stěžovatelky jako oprávněný. Otázka existence pracovněprávního vztahu tak byla v napadeném soudním řízení klíčovou pro posouzení, zda o pracovní úraz jde (a vznesený nárok je tak po právu), či nikoliv (a žalobu je třeba zamítnout).

13. Odvolací soud ve vyjádření ke stížnosti, které Ústavnímu soudu došlo dne 6. 11. 2015, uvedl, že svůj rozsudek považuje za prostý ústavněprávních deficitů. „Nesouhlasí s názorem, že porušil princip vázanosti právním názorem Nejvyššího soudu ani že se při hodnocení důkazů dopustil svévole a postupoval způsobem, který není z hlediska logického a racionálního uvažování akceptovatelný.“ Závěry, ke kterým dospěl, považuje za správné i s odstupem času.

14. Dovolací soud se ve vyjádření ke stížnosti ze dne 10. 2. 2016 zabýval pouze procesní stránkou dovolacího řízení, obsahem dovolání a svůj postup považuje za správný.

15. Vedlejší účastník 1 ve vyjádření ze dne 30. 11. 2015 uvádí, že považuje za správný názor odvolacího soudu a na jeho odůvodnění odkazuje. Nesouhlasí s tvrzením, že by odvolací soud zasáhl do ústavních práv stěžovatelky. Vedlejší účastník 2 se ztotožňuje se stanoviskem prvního vedlejšího účastníka a samostatně vyjádření nepodává, jak sdělil v přípisu ze dne 1. 12. 2015.

16. Stěžovatelka v replice ze dne 27. 12. 2015 k vyjádřením ostatních účastníků uvádí, že svoji ústavní stížnost i nadále považuje za důvodnou, přičemž dodává, že vyjádření odvolacího soudu nijak nereflktuje argumenty vznesené ohledně existence pracovněprávního poměru a vyjádření vedlejšího účastníka 2 je projevem jeho konstantního přístupu k situacím, za kterých hrozí, že by měl pojistnou událost likvidovat.

III. Posouzení náležitostí ústavní stížnosti

17. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a že je stěžovatelka v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zastoupena advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřipustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť stěžovatelka, slovy zákona, „vyčerpala“ všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práva poskytuje, přestože bylo její dovolání napodruhé odmítnuto podle § 241a odst. 1 o. s. ř.

18. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci si Ústavní soud vedle vyjádření účastníků a vedlejších účastníků vyžádal spis Okresního soudu v Hradci Králové vedený pod sp. zn. 20 C 94/2012 a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. Posouzení stížnosti

19. Stejným důvodem pro kasační rozhodnutí Ústavního soudu je porušení principu vázanosti soudu nižší instance právním názorem soudu vyšší instance jako záruky realizace práva na spravedlivý proces. Jak již Ústavní soud opakovaně judikoval, „vázanost soudu nižšího stupně právním názorem soudu vyššího je provedením ústavního principu na soudní ochranu a spravedlivý proces, jeho integrální součástí, nikoli překážkou“ [srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna 2005 sp. zn. Pl. ÚS 37/03 (N 5/36 SbNU 35; 93/2005 Sb.) nebo nález ze dne 26. ledna 2016 sp. zn. Pl.

ÚS 15/14 (N 12/80 SbNU 151; 71/2016 Sb.)). Rozhodnutí, které tento princip nerespektuje, nemůže z hlediska spravedlivého procesu obstát.

20. V případě, že dovolací soud zruší rozhodnutí soudu odvolacího s tím, že vysloví závazný právní názor, je povinností soudu, jež má věc znovu projednat, aby postupoval ve smyslu (v duchu) ustanovení § 243g ve spojení s § 226 o. s. ř. a vysloveným závazným názorem se bezvýhradně řídil. Kasační rozhodnutí je třeba číst pečlivě, „mezi řádky“ a řídit se jím nikoliv jen formálně, ale především materiálně. V novém rozhodnutí následujícím po rozhodnutí kasačním je odvolací soud povinen pečlivě a do podrobnosti se vypořádat se všemi aspekty závazného právního názoru, vyložit, jak s nimi „pracoval“ a jaké z nich vyvodil nové právní závěry. Odvolací soud to však podle Ústavního soudu neučinil. Jeho rozhodnutí i zvolený procesní postup působí spíše dojmem, že přehlédl podstatu závazného právního názoru a ve snaze obhájit svůj původní verdikt postupoval v řízení tak, že v podstatě závazný právní názor obešel (ignoroval). Takový postup jde však proti smyslu procesní úpravy, je projevem nepřipustné svévole, a tudíž ústavně nekonformní.

21. Dovolací soud ve svém kasačním rozsudku vyslovil následující, pro soud odvolací závazný názor:

a) úraz lze kvalifikovat jako pracovní úraz za předpokladu, že k němu došlo v rámci pracovněprávního vztahu; tím může být vedle základních pracovněprávních vztahů [pracovní smlouva, dohoda o provedení práce (dále jen „DPP“), dohoda o pracovní činnosti (dále jen „DPČ“)] také „faktický pracovní poměr“;

b) obsah pojmu „faktický pracovní poměr“ definoval takto: „O faktický pracovní poměr se nejedná tehdy, jestliže se účastníci ‚na základních podmínkách pracovní smlouvy‘ dohodli ‚faktickou cestou‘. Tzv. faktickým pracovním poměrem se rozumí právní vztah, který vzniká tím, že fyzická osoba koná pro zaměstnavatele (s jeho vědomím a podle jeho pokynů) práci (závislou práci ve smyslu ustanovení § 2 odst. 4 a 5 zák. práce)“;

c) z odůvodnění zrušeného rozhodnutí nelze dovodit, proč mezi brigádníkem a vedlejším účastníkem 1 nemohla být ústní či konkludentně uzavřena DPP či DPČ;

d) odvolací soud posuzoval pouze možnost uzavření pracovní smlouvy na dobu neurčitou a přehlédl možnost, že pracovní smlouva může být sjednána i na dobu určitou, vymezenou třeba jen trváním konkrétní práce;

e) pokud by soud dospěl k závěru, že nebyla sjednána pracovní smlouva, DPP ani DPČ, byl by dán nárok na odškodnění pracovního úrazu, jestliže by k němu došlo v rámci „faktického pracovního poměru“ a odvolací soud dosud vycházel z jeho chybného vymezení.

22. Úkolem odvolacího soudu tedy bylo postupně posoudit, zda došlo ke vzniku pracovněprávního vztahu v těchto variantách:

a) uzavření pracovního poměru na dobu určitou jinou než písemnou formou;

b) uzavření DPP či DPČ jinou než písemnou formou;

c) vznik faktického pracovního poměru podle kritérií tak, jak je v ka-
sačním rozhodnutí definoval dovolací soud.

Pakliže by po posouzení výše uvedených otázek dospěl soud k závě-
ru, že v nějaké z uvedených forem pracovněprávní vztah vznikl, o pracovní
úraz by se jednalo.

23. S vymezeným úkolem se měl odvolací soud vypořádat způsobem
bezvýhradně respektujícím doktrínu vázanosti právním názorem nadříze-
ného soudu, jak je vyložena výše, a své úvahy v odůvodnění rozhodnutí ná-
ležitě vysvětlit. Soud však rozsudek odůvodnil takovým způsobem, že z něj
nelze spolehlivě rozpoznat, jaké úvahy jej vedly k vyloučení jednotlivých
variant pracovněprávního vztahu.

24. Z protokolu o jednání na č. l. 103 a násl. procesního spisu je patr-
né, že v rámci jednání se odvolací soud pokoušel dotazy právním zástup-
cům účastníků objasnit, zda a kdy mělo dojít k projevům vůle směřujícím
k zahájení práci, resp. kdy mělo dojít ke konkludentnímu uzavření některé
z pracovněprávních dohod. Pokud by tím hodlal toliko vyloučit, že by došlo
ke vzniku pracovněprávního vztahu pracovního poměru, DPP či DPČ, byl
by jeho postup správný. Odvolací soud dospěl k následujícímu závěru: „Ža-
lobkyně tedy musí tvrdit existenci takového jednání svého syna a žalované-
ho, ze kterého by jednoznačně bylo možno uzavřít, že vznikl pracovněprá-
vní vztah třeba v podobě tzv. faktického pracovního poměru, a zároveň musí
o existenci takového jednání (i konkludentního) předložit důkaz.“ Zjevně
tak setrval na názoru, že pro vznik faktického pracovního poměru je nutné,
aby došlo k jeho „konkludentnímu sjednání“, a konstatoval, že stěžovatel-
ka okamžik, ve kterém mělo ke sjednání dojít, netvrdila a nepředložila
o něm důkaz. Dovolací soud přitom v rámci závazného názoru vyloučil, že
by pro vznik faktického pracovního poměru byly projevy vůle k uzavření
smlouvy relevantní: „Tzv. faktickým pracovním poměrem se rozumí právní
vztah, který vzniká tím, že fyzická osoba koná pro zaměstnavatele (s jeho
vědomím a podle jeho pokynů) práci (závislou práci ve smyslu ustanovení
§ 2 odst. 4 a 5 zák. práce).“

25. Protokol na č. l. 114 a násl. zachycuje průběh jednání, při němž
odvolací soud zopakoval svědecké výpovědi tří svědků: druhého brigádní-
ka, syna vedlejšího účastníka 1 a zprostředkovatele brigády. Z jeho obsahu
je však patrné, že soud otázky svědkům přímo nesměřoval k objasnění jed-
notlivých kritérií faktického pracovního poměru, a tedy nepostupoval v du-
chu závazného právního názoru dovolacího soudu, ale spíše posuzoval vě-
rohodnost jednotlivých skutkových verzí (provedl i konfrontaci svědků
vypovídajících rozporně). Tomu odpovídá i vyslovený závěr: „Z těchto dvou

výpovědi nebylo možno učinit žádný jednoznačný závěr, zůstalo jen u tvrzení proti tvrzení.“

26. V odůvodnění napadeného rozsudku dále odvolací soud rozebírá, z jakých svědeckých výpovědí vycházel soud nalézací, a poukazuje na logické nedostatky v jeho odůvodnění. Sám však, aniž by se snažil v tom směru dokazování doplnit, přiklonil se ke skutkové verzi, podle níž ke vzniku pracovněprávního vztahu nedošlo. Veškerá tvrzení stěžovatelky o existenci pracovněprávního vztahu mezi jejím synem a vedlejším účastníkem 1 označil za neprokázaná, a tudíž jdoucí k její tíži: „Žalobkyně ale neunesla nejenom břemeno důkazní, ale ani břemeno tvrzení, když ani netvrdila takové konkrétní skutečnosti, ze kterých by teoreticky bylo možno na existenci faktického pracovního poměru usuzovat.“ Odvolací soud však nevyvinul žádnou aktivitu, z níž by bylo možno usuzovat, že se dovolacím soudem definovanými kritérii faktického pracovního poměru podrobně zabýval; nerozvedl vlastní úvahy, na nichž by bylo lze usuzovat o správnosti závěru, že takový pracovní poměr nevznikl, ale toliko vyložil, proč nelze závěry nalézacího soudu považovat za správné. V tomto smyslu dokonce sám odkazuje na kritéria faktického pracovního poměru, jak je vymezil v závazném právním názoru soud dovolací, aniž by se však vytknuté nedostatky pokusil nějak napravit, a dokazování sám podle § 213 odst. 4 a § 213a o. s. ř. nedoplnil. Uvedený postup nenaplnňuje zásadu vázanosti závazným právním názorem dovolacího soudu a za této situace lze rozhodnutí označit za svévolné. Ze soudního spisu nadto Ústavní soud zjistil, že žalobkyně navrhla důkaz výpisem telefonních hovorů, který by mohl objasnit, zda se hovor mezi vedlejším účastníkem 1 a jeho synem o přítomnosti brigádníků uskutečnil. S ohledem na právní názor nalézacího soudu tento důkaz nebyl pro nadbytečnost proveden, odvolací soud, který zaujal názor opačný, se však s tímto navrženým důkazem nevypořádal, a přesto svůj zamítavý rozsudek založil na neunesení důkazního břemene.

27. Odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil především neunesením břemene tvrzení a břemene důkazního stran skutečností, které sám, na rozdíl od soudu nalézacího, nepovažoval za prokázané. Je nutno však poznamenat, že za tím účelem neposkytl stěžovatelce ve smyslu § 213b odst. 2 ve spojení s § 118a o. s. ř. příslušná poučení, což představuje samo o sobě nepřipustný zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces a druhý z důvodů kasace napadeného rozsudku.

28. Třetí důvod kasace napadených rozhodnutí spočívá v tom, jak již bylo průběžně naznačeno, že odvolací soud učinil skutkové závěry, které nevyplynou z provedeného dokazování; toliko konstatoval, že vědomí zaměstnavatele o přítomnosti brigádníků, stejně tak udílení pokynů zaměstnavatelem, nebylo prokázáno, ač právě k těmto okolnostem žádné dokazování vedeno nebylo. Zde je nutno také korigovat požadavek na prokazování

„udílení pokynů“ – požadavek „konat práci podle pokynů zaměstnavatele“ je nutno chápat a posuzovat ve smyslu znaku závislé práce, nikoliv vyžadovat výslovné sdělení pokynu k práci zaměstnanci. Ústavní soud zdůrazňuje, že odůvodnění soudního rozhodnutí musí mít oporu v provedeném dokazování a jeho závěry musí logicky plynout ze zjištění, která již soud v rámci odůvodnění učinil. Z odůvodnění napadeného rozsudku však není patrné, na základě jakých zjištění soud naplnění uvedených kritérií vyloučil. Ústavní soud tuto situaci považuje za případ, kdy lze usuzovat na extrémní nesoulad mezi prováděnými důkazy, zjištěními, která z těchto důkazů soud učinil, a jeho právním závěrem. V takových případech je oprávněn sám zkoumat, zda hodnocením důkazů provedeným obecným soudem nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele, a tím k nepřipustné libovůli v jeho rozhodování.

V. Závěr

29. Ústavní soud vnímá věc takto: Odvolacím soudu bylo dovolacím soudem vytknuto, že vycházel z nesprávného vymezení institutu faktického pracovního poměru, na němž založil svůj dřívější rozsudek. Odvolací soud však své úvahy nepřehodnotil a nepřizpůsobil je vymezení správněmu – na svém rozhodnutí setrval; závazný právní názor naopak použil proti jeho smyslu jako další argument, proč bylo nezbytné rozhodnutí nalézacího soudu změnit. Skutečnosti, které podle závazného právního názoru měl při hodnocení faktického pracovního poměru zkoumat odvolací soud, tedy zda vedlejší účastník 1 o brigádnických věděl a zda byla práce vykonávána „podle pokynů“, sám nezkoumal.

30. Takový postup je však v rozporu s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces i se základními povinnostmi soudce vyplývajícími z procesních předpisů a ze zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. K tomu lze pro názornost odcitovat jednu z největších poválečných soudcovských osobností JUDr. Josefa Rubeše, který před 25 lety napsal: „Nejvýrazněji vystupuje do popředí úkol nestranného soudce při dokazování. Jen soud určuje, které důkazy se provedou, a které nikoliv. Nemá-li být řízení rozbrědlé a bezbřehé, musí soud postupovat cílevědomě, s určitým plánem a zaměřit dokazování na to, co pokládá za důležité. Soud má jistě určitý právní názor. Lze připustit, že soudce má určitou, byť třeba alternativní představu o tom, jak asi řízení dopadne. Tím směrem vede dokazování. Nesmí ovšem důkazy provádět a protokol o výsledcích formulovat tak, aby si předem připravenou koncepci nenarušil. Vidí-li soudce při provádění důkazů, že se jeho koncepce hroutí, nesmí ji držet za každou cenu. Musí být natolik nestranný a objektivní, aby dovedl včas přehodit ‚výhybku‘. Musí proto

protokolovat výpovědi vždy tak, jak byly učiněny, a proto nesmí „přikrašlovat“. Naopak, musí si včas uvědomit zlom a ihned, při jednání, nahradit původní koncepci koncepcí novou (Rubeš, J. O některých etických zásadách každodenní práce soudce a advokáta. Právo a zákonnost 9/1991, s. 498).“ Byť se jedná o citaci letitou, na její aktuálnosti se nezměnilo nic.

31. Ústavní soud pro rekapitulaci uzavírá, že spatřuje porušení práva na spravedlivý proces ve třech rovinách:

a) v nerespektování závazného právního názoru dovolacího soudu, neboť odvolací soud dokazování nesměřoval k objasnění, zda došlo ke vzniku faktického pracovního poměru podle kritérií, jak byly v rámci závazného právního názoru vymezeny;

b) v porušení poučovací povinnosti soudu, neboť žaloba byla zamítnuta pro neunesení břemene tvrzení a důkazního břemene bez předchozího poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř.;

c) v hrubém excessu při dokazování, neboť zjištění a závěry soudu z provedeného dokazování nevyplývají.

32. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I vyslovil, že usnesením dovolacího soudu a rozsudkem odvolacího soudu bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti bylo vyhověno, Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem II obě rozhodnutí zrušil.

33. Na odvolacím soudu v dalším řízení bude, aby znovu projednal případ stěžovatelky a o jejím nároku rozhodl se vším respektem k závaznému právnímu názoru vyslovenému dovolacím soudem v prvním (zrušujícím) rozhodnutí, jakož i s respektem k ústavněprávním rozměrům souzené věci, které vedly Ústavní soud ke zrušení rozhodnutí. Právě do stadia řízení před odvolacím soudem se nyní v důsledku kasačního zásahu Ústavního soudu věc vrací. Přestože stěžovatelka petitem stížnosti výslovně napadá pouze rozsudek krajského soudu, Ústavní soud, jak je uvedeno již výše, v souladu se svojí ustálenou judikaturou přezkoumal rovněž usnesení Nejvyššího soudu, které také zrušil. Dovolací soud totiž svým odmítavým rozhodnutím ve své podstatě „pokryl“ postup soudu odvolacího, ačkoliv ten se neřídil jeho závazným právním názorem. Již ve druhém dovolacím řízení bylo vhodné zvážit, zda není namístě postup podle § 243e odst. 3 o. s. ř., tedy přikázání věci jinému senátu odvolacího soudu.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

1. S nálezem ve věci sp. zn. IV. ÚS 3073/15 nesouhlasím a podávám vůči němu podle ustanovení § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) odlišné stanovisko. Zastávám názor, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, a to vůči rozsudku krajského soudu pro nepřipustnost a vůči usnesení Nejvyššího soudu pro zjevnou neopodstatněnost.

2. Nepřipustnost ústavní stížnosti spatřuji ve skutečnosti, že stěžovatelka nevyčerpala efektivně všechny procesní prostředky. Proti rozsudku odvolacího soudu sice podala dovolání, avšak vadně, protože nevymezila podle mého názoru otázku hmotného práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu (viz obsah jejího dovolání na č. l. 130 až 131 spisu Okresního soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 C 94/2012). Dovolání bylo podáno v únoru 2015, kdy již existovala ustálená judikatura Nejvyššího soudu k ustanovením § 237 a 241a o. s. ř., jež poskytovala dostatečný „návod“ účastníkům řízení na to, jak náležitě vymezit předpoklady připustnosti a důvodnosti dovolání. Za této situace je třeba položit důraz na stěžovatelčinu povinnost podat dovolání řádně, tedy se všemi zákonnými náležitostmi tak, jak to vyžaduje zákon a jak to odpovídá požadavkům na zastupování v řízení o dovolání podle § 241 o. s. ř. Z toho plyne, že své dovolání, jež z hlediska řízení o ústavní stížnosti v souzené věci představuje mimořádný opravný prostředek ve smyslu § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, na jehož vyčerpání je třeba trvat (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), stěžovatelka neuplatnila řádně, přičemž podání vadného opravného prostředku představuje prakticky stejnou situaci, jako kdyby byl třeba podán opožděně, resp. nebyl podán vůbec; to nutně implikuje závěr o nepřipustnosti ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu [srov. usnesení ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 2194/14, ze dne 16. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1496/14, ze dne 12. 1. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3347/15 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

3. Nálezem se ruší i usnesení Nejvyššího soudu, protože jím bylo údajně porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces (výrok I). V odůvodnění absentuje jakýkoliv argument k tomuto závěru.

4. Zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti vůči usnesení Nejvyššího soudu (s odhlédnutím od faktu, že stěžovatelka nenavrhuje jeho zrušení) se podává z jejího obsahu (bod 6), neboť stěžovatelka pouze tvrdí, že rozhodnutí je chybné a nesrozumitelné.

Č. 40

K náhradě nákladů řízení v případě tzv. formulářových žalob

Ústavní soud v projednávané věci neztratil ze zřetele zásadu *de minimis*, podle níž by v jinak bagatelním sporu zasáhnout nemusel. Přistoupil-li přesto k meritornímu posouzení věci, pak podstatnou roli v jeho úvahách sehrála tísnivá sociální situace stěžovatele. Stále však v obecné rovině platí, že plošná ochrana zde dotčeného základního práva na spravedlivý proces, mající hmotněprávní dopady, není dost dobře ze strany Ústavního soudu možná a náleží takřka výlučně soudům obecným. Ústavní soud musí vycházet z premisy, že jím judikovaný právní názor je ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy respektován a že jeho další kasační zásahy v obdobných věcech, vyjma hraničních případů, nejsou nezbytné [viz např. usnesení ze dne 13. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 1367/13 *in fine* (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 14. března 2016 sp. zn. I. ÚS 1705/15 ve věci ústavní stížnosti Jana Nováka (jedná se o pseudonym), zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Praha 5 – Smíchov, Kořenského 15, proti výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 7. 2011 č. j. 38 EC 158/2010-17, jímž byla stěžovateli uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici řízení náhradu nákladů řízení v tzv. bagatelním sporu, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a Tessile ditta services, a. s., se sídlem Brno, Vinohrady 794/45, zastoupené Mgr. Peterem Olejářem, advokátem, se sídlem Praha 3 – Žižkov, Táborská 23/1000, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 7. 2011 č. j. 38 EC 158/2010-17 bylo ve výroku II porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 7. 2011 č. j. 38 EC 158/2010-17 se proto ve výroku II ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecným soudem

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 8. 6. 2015, se stěžovatel pro tvrzený zásah do ústavně garantovaného práva na ochranu vlastnictví a majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i pro porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy domáhal zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí obecného soudu.

2. Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 15. 7. 2011 č. j. 38 EC 158/2010-17 rozhodl ve výroku I o uložení povinnosti žalovanému (stěžovateli) zaplatit žalobkyni (vedlejší účastnici řízení před Ústavním soudem) částku 968 Kč s úrokem z prodlení a ve výroku II o povinnosti stěžovatele zaplatit žalobkyni náhradu nákladů řízení v částce 6 420 Kč, to vše do tří dnů od právní moci rozsudku. Zaplacení částky 968 Kč s příslušenstvím se žalobkyně, obchodní společnost Tessile ditta services, a. s., domáhala z titulu postoupení pohledávky, která odpovídala dluhu na jízdném a přírázce k jízdnému, jež byl stěžovatel povinen uhradit provozovateli veřejného dopravního prostředku, neboť se za jízdy neprokázal platnou jízdenkou. V předmětném řízení bylo nejprve rozhodnuto elektronickým platebním rozkazem, který byl k podanému odporu stěžovatele zrušen, na což navazovalo vydání ústavní stížností napadeného rozsudku.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření ostatních účastníků řízení

3. V ústavní stížnosti bylo argumentováno tím, že obecný soud rozhodl o povinnosti stěžovatele k náhradě nákladů řízení v hrubém rozporu s principy spravedlivého procesu a podle protiústavního předpisu [Ústavním soudem zrušené přísudkové vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů]. Stěžovatel poukázal i na judikaturu Ústavního soudu k rozhodování o nákladech řízení v bagatelních sporech u formulářových návrhů, ze které se podává neproporcionální charakter náhrady nákladů řízení, která byla stěžovateli uložena napadeným rozhodnutím. Stěžovatelem bylo dále namítáno, že ve věci je vyloučena bagatelní povaha sporu z pohledu judikatury Ústavního soudu, a to mj. pro stěžovatelovy osobní poměry (je bezdomovcem s invalidním důchodem).

4. Stěžovatel vytknul rozhodnutí obecného soudu i porušení práva účasti na řízení. Z tohoto důvodu podal proti napadenému rozhodnutí žalobu pro zmatečnost, a proto ústavní stížností brojil toliko proti výroku II rozsudku o náhradě nákladů řízení (nikoli proti výroku I o povinnosti stěžovatele zaplatit žalobkyni částku jistiny).

5. Obvodní soud pro Prahu 2 podal na výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti vyjádření, ve kterém mj. uvedl, že v době rozhodování soudy o nákladech řízení nebylo vydáno rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767) o tom, jak je nutno posuzovat náhradu nákladů řízení v bagatelních sporech.

6. K ústavní stížnosti se vyjádřila i vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem. Konstatovala, že rozhodnutí o povinnosti stěžovatele nahradit náklady řízení bylo vydáno v souladu s právními předpisy, a nedošlo tak k zásahu do jeho ústavně zaručených práv.

7. Stěžovatel zaslal Ústavnímu soudu k vyjádřením účastníka a vedlejší účastnice řízení repliku, v níž vyslovil nesouhlas s obsahem daných vyjádření a nadále trval na názoru o protiústavnosti napadeného rozhodnutí obecného soudu.

III. Právní posouzení

8. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti, a proto nic nebrání meritornímu projednání a rozhodnutí věci [viz § 30, 34, 72 a 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

9. Od Obvodního soudu pro Prahu 2 byl vyžádán nalézací spis, aby mohl být proveden řádný přezkum ústavní stížností napadeného rozhodnutí.

10. Porušení práva stěžovatele na účast v soudním řízení je nutno přezkoumat obecným soudem z titulu žaloby pro zmatečnost, kterou stěžovatel podal a o které dosud nebylo rozhodnuto. Rozhodoval-li tedy obecný soud o povinnosti stěžovatele jako žalovaného zaplatit žalobkyni pohledávku, byla by v tomto rozsahu ústavní stížnost nepřipustná (pro nevyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práva). Od rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost se pak bude odvíjet i rozhodování o náhradě nákladů řízení (ve vztahu k výroku o předmětu řízení jde v případě náhrady nákladů o akcesorický výrok).

11. Vzhledem k tomu, že stěžovatel napadl rozhodnutí o nákladech řízení i z důvodu nesprávného právního posouzení poměrnosti vynaložených nákladů a aplikace protiústavního právního předpisu, bylo však nutno posoudit ústavní stížnost proti výroku II napadeného rozhodnutí jako přípustnou.

12. Ústavní stížnost je v tomto rozsahu důvodná.

13. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Samotný postup v soudním řízení, hodnocení skutkového stavu, výklad a aplikace podústavního práva jsou úlohou obecných soudů. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je Ústavní soud oprávněn, pokud svými rozhodnutími porušily ústavně zaručená práva či svobody účastníka řízení. Rozměru zásahu do základních práv nebo svobod ovšem dosahuje toliko interpretace a aplikace práva, která byla provedena ve výrazném rozporu s principy spravedlnosti.

14. K rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení z pohledu zachování práva na spravedlivý proces a legitimního očekávání ochrany majetku Ústavní soud formuloval ústavní zásady a limity. Vyslovil názor, že rozhodování o nákladech řízení je součástí soudního procesu jako celku a je zásadně v pravomoci obecných soudů. Samotný spor o náhradu nákladů řízení, ač má vztah k účastníkům řízení, v zásadě nedosahuje ústavní roviny, aby bylo možno Ústavním soudem zasáhnout do rozhodnutí obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů má však Ústavní soud kompetenci zasáhnout tehdy, došlo-li pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení ústavně garantovaných práv nebo svobod. Ústavní soud poskytne ochranu základním právům, pokud rozhodnutí obecného soudu vykazuje procesní exces, který není toliko běžným porušením podústavního práva, avšak má povahu zřejmého rozporu s principy spravedlnosti. Tak je tomu i v daném případě.

15. Ústavní soud ani v projednávané věci neztratil ze zřetele zásadu *de minimis*, podle níž by v jinak bagatelním sporu zasáhnout nemusel. Přistoupil-li přesto k meritornímu posouzení věci, učinil tak s vědomím, že „co právo vidí, právo postihne“ (W. Shakespeare. Něco za něco. Překlad M. Hilský), přičemž podstatnou roli v jeho úvahách sehrála tísnivá sociální situace stěžovatele.

16. Stále však v obecné rovině platí, že plošná ochrana zde dotčeného základního práva na spravedlivý proces, mající hmotněprávní dopady, není dost dobře ze strany Ústavního soudu možná a náleží takřka výlučně soudům obecným. Ústavní soud musí vycházet z premisy, že jím judikovaný právní názor je ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy respektován a že jeho další kasační zásahy v obdobných věcech, vyjma hraničních případů, nejsou nezbytné [viz např. usnesení ze dne 13. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 1367/13 *in fine* (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

17. Stěžovatel brojil předmětnou ústavní stížností proti rozsudku obecného soudu, kterým bylo ve výroku II rozhodnuto o náhradě nákladů řízení ve výši 6 420 Kč. Tuto částku však nelze pokládat z pohledu významu sporu pro stěžovatele a okolností případu za bagatelní. Stěžovatel nemá

skoro žádný majetek, vyživuje se z invalidního důchodu a je bez trvalého příbytku. Vedlejší účastnice řízení (ve sporu žalobkyně) se proti stěžovateli (ve sporu žalovanému) domáhala zaplacení částky formulářovým návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu. Řízení bylo před soudem vedeno o zaplacení částky 968 Kč s úrokem z prodlení z titulu pohledávky z přepravní (spotřebitelské) smlouvy, a uložená náhrada nákladů řízení proto předmět sporu převyšovala několikanásobně.

18. O náhradě nákladů řízení, která převyšuje vymáhanou částku téměř sedmkrát, bylo obecným soudem rozhodnuto pouze s ohledem na úspěch žalující strany ve věci, bez zřetele k účelně a proporcionálně vynaloženým nákladům řízení. V napadeném nákladovém rozhodnutí tak došlo k porušení principů spravedlivého procesu [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11 (N 68/64 SbNU 767), ze dne 25. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 988/12 (N 132/66 SbNU 61) a ze dne 13. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 1956/12 (N 33/72 SbNU 381)].

19. Ústavní soud si je vědom, že napadené rozhodnutí obecného soudu bylo vydáno dne 15. 7. 2011, a soud tedy nemohl vycházet z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11, který byl vydán až dne 29. 3. 2012. Tato skutečnost však nezakládá neopodstatněnost posuzované ústavní stížnosti. Právní názory vyslovené v označeném nálezu jsou totiž založeny na obecných principech plynoucích z ústavního pořádku, a to především z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nemají tak povahu pravidel, která by vyžadovala zohlednit časovou působnost jako v případě nálezů zrušujících normativní právní akty, a proto se vztahují i na řízení vedená před vydáním tohoto nálezu. Princip právní jistoty není „zpětnou působností“ odkazovaného nálezu ohrožen, neboť „zpětná působnost“ byla de facto omezena dvouměsíční lhůtou pro podání ústavní stížnosti, stanovenou v § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu (lhůta běžela od doručení napadeného rozhodnutí).

20. Ústavní soud dodává, že ačkoli bylo o náhradě nákladů řízení rozhodováno podle protiústavního předpisu, je nutno danou námitku stěžovatele vypořádat v souladu se sdělením Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2013 č. Org. 23/13 (publikovaným pod č. 117/2013 Sb.), ze kterého plyne, že pouze pro aplikaci přisudkové vyhlášky nebudou rušena pravomocná rozhodnutí obecných soudů vydaná před vykonatelností derogálního nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.) – ta nastala ke dni 7. 5. 2013. Ústavní soud však usoudil na porušení spravedlivého procesu k námitce neproporcionální náhrady nákladů řízení v bagatelním sporu pro podání formulářového návrhu.

21. V novém rozhodnutí bude obecný soud povinen aplikovat shora uvedené principy plynoucí z judikatury Ústavního soudu.

IV. Závěr

22. Ústavní soud z výše řečených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a za konstatování porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. 7. 2011 č. j. 38 EC 158/2010-17 ve výroku II zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

23. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 41

K právu na zákonného soudce v souvislosti s povinností senátu Nejvyššího správního soudu předložit věc ve stavených případech rozšířenému senátu tohoto soudu

I. Dospěl-li senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, je dle § 17 odst. 1 soudního řádu správního povinen postoupit věc k rozhodnutí rozšířenému senátu. Pakliže tak neučiní a ve věci sám rozhodne, zatíží řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, jež v rovině ústavněprávní představuje porušení ústavního práva na zákonného soudce.

II. Pokud senát Nejvyššího správního soudu nevezme při svém rozhodování v úvahu rozhodnutí rozšířeného senátu (zcela je opomene, nerespektuje vyjádřený právní názor, nebo tento právní názor zjevně nesprávně vyloží), jež na rozhodování v dané věci dopadá, jedná se o porušení povinnosti respektovat rozhodnutí rozšířeného senátu. Takové pochybení jednoho senátu bez dalšího nezakládá konflikt judikatury, a tím pádem ani povinnost dalšího senátu předložit věc k posouzení rozšířenému senátu, užíje-li posléze uvedený senát právní závěr vyjádřený v předchozím rozhodnutí rozšířeného senátu.

III. Výjimky z povinnosti postoupit věc rozšířenému senátu je třeba vykládat zdrženlivě a v případech pochybností ve prospěch ochrany ústavně zaručeného práva na zákonného soudce. Není přijatelné, aby se jednotlivé senáty vyhýbaly své povinnosti věc postoupit ke sjednocení jen z vlastních subjektivních důvodů. Důvodem pro nepostoupení věci rozšířenému senátu se tedy zásadně nesmí stát nesouhlas rozhodujícího senátu s jiným senátem v tom, jak má být rozhodnutí sjednocujícího tělesa vykládáno, tedy nesouhlas s právním názorem přijatým při znalosti tohoto rozhodnutí.

IV. Rozhodne-li se senát věc nepostoupit ke sjednocení, musí důvody tohoto postupu podrobně odůvodnit. Ústavní soud takové rozhodnutí hodnotí z hlediska toho, zda byly dány důvody pro nepostoupení věci rozšířenému senátu, nezabývá se věcí samotnou. Teprve pokud tyto důvody dány byly, může se Ústavní soud zabývat ústavněprávně významnými námitkami proti vlastnímu závěru ve věci.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka –

ze dne 14. března 2016 sp. zn. I. ÚS 2866/15 ve věci ústavní stížnosti Office Park Šantovka, s. r. o., se sídlem v Praze, Washingtonova 1624/5, zastoupené Mgr. Rostislavem Pekařem, advokátem, se sídlem v Praze, Václavské náměstí 813/57, adresa pro doručování Squire Patton Boggs, v. o. s., advokátní kancelář, se sídlem tamtéž, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 97/2014-127 ze dne 8. července 2015, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost, a usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 A 39/2014-44 ze dne 10. dubna 2014 o odmítnutí stěžovatelčiny správní žaloby ve věci rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska vydaného v řízení o umístění stavby na území ochranného památkového pásma městské památkové rezervace, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Krajského úřadu Olomouckého kraje, zastoupeného JUDr. Petrem Ritterem, advokátem, se sídlem v Olomouci, Riegrova 12, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka podala společně s dalšími osobami žádost o vydání závazného stanoviska podle ustanovení § 14 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, ve věci umístění novostavby Šantovka Tower. Magistrát města Olomouce na základě této žádosti vydal pro účely řízení o umístění stavby závazné stanovisko, podle něhož bylo umístění stavby na území ochranného památkového pásma městské památkové rezervace města Olomouce z hlediska zájmů státní památkové péče za určených podmínek přípustné. Krajský úřad Olomouckého kraje následně obdržel podnět Národního památkového ústavu k přezkoumání uvedeného závazného stanoviska. V následném přezkumném řízení dospěl krajský úřad k závěru, že závazné stanovisko trpí vadami způsobujícími jeho nezákonnost a nepřezkoumatelnost, a pro tyto vady je zrušil.

2. Rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska stěžovatelka napadla správní žalobou u Krajského soudu v Ostravě, který ji usnesením uvedeným v záhlaví tohoto nálezu odmítl. Krajský soud odkázal na právní názor vyjádřený v rozsudku rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu (dále též jen „NSS“) č. j. 2 As 75/2009-113 ze dne 23. 8. 2011, publ. pod č. 2434/2011 Sb. NSS, a dospěl k závěru, že nejde o rozhodnutí samostatně přezkoumatelné ve správním soudnictví.

3. Usnesení krajského soudu stěžovatelka napadla kasační stížností. V ní mimo jiné uvedla důvody, pro které nesouhlasí se závěry výše uvedeného rozsudku rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 75/2009-113. Dále též na svou podporu odkázala na rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 42/2014-69 ze dne 23. 5. 2014, podle něhož je rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení přímo přezkoumatelné v řízení před správními soudy. Nejvyšší správní soud kasační stížnost zamítl. Uvedl, že stěžovatelka může být na svých právech zkrácena teprve vydáním konečného rozhodnutí v řízení o umístění stavby, nikoliv zrušením závazného stanoviska jako podkladového aktu pro toto rozhodnutí, neboť samotné závazné stanovisko i rozhodnutí o jeho zrušení stěžovatelce nezakládají, nemění, neruší ani závazně neurčují práva nebo povinnosti. Nejvyšší správní soud výslovně odmítl názor vyjádřený v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69, jehož se stěžovatelka dovolávala. S odkazem na rozsudek rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 a rozsudek č. j. 4 As 241/2014-30 ze dne 19. 2. 2015, publ. pod č. 3214/2015 Sb. NSS, soud označil rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 za ojedinělé vybočení z rozhodovací činnosti Nejvyššího správního soudu, od kterého je možné se odchýlit i bez předložení věci rozšířenému senátu.

4. Proti rozhodnutím krajského soudu a Nejvyššího správního soudu stěžovatelka brojila ústavní stížností, neboť se domnívala, že jimi došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces, práva na soudní ochranu před rozhodnutím orgánu veřejné správy a práva na zákonného soudce zaručených čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též „Listina“).

5. Porušení práva na zákonného soudce stěžovatelka spatřovala v tom, že se rozhodující 10. senát Nejvyššího správního soudu odchýlil od právního názoru vyjádřeného v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69, kterým stěžovatelka rozsáhle argumentovala, aniž by věc předložil rozšířenému senátu. Povinnost předložit věc tomuto senátu opakovaně potvrdil Ústavní soud, a to i v případě, že již existuje dřívější rozhodnutí rozšířeného senátu, které však přímo neřeší klíčovou otázku. Rozsudek rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 se nezabýval přípustností samostatného soudního přezkumu rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska, toto rozhodnutí tak nemůže být důvodem pro odchýlení se od právního názoru vyjádřeného v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69.

6. Porušení práva na soudní ochranu před rozhodnutím orgánu veřejné správy se oba soudy dopustily tím, že stěžovatelce odepřely přezkum rozhodnutí krajského úřadu s odkazem na možnost pozdější ochrany proti územnímu rozhodnutí. Přitom zcela pominuly, že zmíněné rozhodnutí krajského úřadu nebude podkladem územního řízení, takže již nikdy nebude moci být předmětem soudního přezkumu. Postup obou soudů byl

nepřípustně schematický, neboť posuzovaná věc se od předchozích zásadně lišila právě tím, zda napadené rozhodnutí bude možné následně soudně přezkoumat.

7. Porušení práva na spravedlivý proces stěžovatelka spatřovala v tom, že soud musí pečlivě zdůvodnit, pokud se chystá odchýlit od své předchozí rozhodovací činnosti, tím spíše v případě, že odpírá soudní přezkum rozhodnutí, které v minulosti přezkoumáváno bylo. Nejvyšší správní soud vůbec nezohlednil rozsáhlou argumentaci stěžovatelky, že odepřením přezkumu napadeného rozhodnutí bude jeho přezkum nenávratně vyloučen. Soud se navíc vůbec nevypořádal ani s podrobně vyloženými důvody ve prospěch přezkumu v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69. Z odůvodnění napadeného rozsudku není zřejmé, proč nepovažoval argumenty stěžovatelky za důležité pro rozhodnutí.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Nejvyšší správní soud k ústavní stížnosti uvedl, že se ve svém rozhodnutí pečlivě věnoval všem vzneseným námitkám stěžovatelky a stejně tak pečlivě se věnoval i otázce odklonu od právního názoru vyjádřeného v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69. Pro vlastní posouzení věci soud považoval za zásadní, zda lze napadené rozhodnutí krajského úřadu považovat za rozhodnutí ve smyslu § 65 soudního řádu správního (dále též „s. ř. s.“). Rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení je formálně rozhodnutím, materiálně však jde stále o závazné stanovisko, což potvrzuje i odborná literatura. Pokud by bylo závazné stanovisko v přezkumném řízení pouze změněno, nebylo by možné měnící rozhodnutí oddělit od prvotního závazného stanoviska. Závěry soudu vedou nikoliv k vyloučení soudní ochrany, ale pouze k jejímu odsunutí, neboť podle § 75 odst. 2 s. ř. s. lze přezkoumat závazné podklady konečného rozhodnutí právě v řízení o žalobě proti tomuto konečnému rozhodnutí. V tomto ohledu tedy soud nesouhlasil se stěžovatelkou v tom, že by byl přezkum napadeného rozhodnutí vyloučen. Popsané odložení soudního přezkumu až do řízení o žalobě proti konečnému rozhodnutí opakovaně výslovně akceptoval i Ústavní soud.

9. K tvrzenému porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší správní soud uvedl, že dle jeho názoru jím řešenou otázku již vyřešil rozsudek rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113, přičemž nepovažoval za sporné, že závěr vyslovený rozšířeným senátem se vztahuje nejen na závazná stanoviska jako taková, ale též na rozhodnutí vydaná o těchto závazných stanoviscích v přezkumném řízení. Tento názor byl vyjádřen mimo jiné též v rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 64/2012-21 ze dne 20. 3. 2013. Právě od tohoto rozhodnutí se odchýlil rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69, jehož se stěžovatelka v řízení před Nejvyšším správním soudem

dovolávala. Toto odchýlení 4. senátu bylo podrobeno diskusi i v rámci tzv. sbírkového pléna Nejvyššího správního soudu, což vyústilo v rozhodnutí o nepublikaci tohoto rozsudku. Rozhodující 4. senát se s kritikou pléna soudu ztotožnil a změnil svůj přístup právě v rozsudku č. j. 4 As 241/2014-30, na který Nejvyšší správní soud odkázal pro podporu svého názoru v rozhodnutí napadeném ústavní stížností. Podle názoru soudu je tedy možné stěžovatelkou odkazovaný rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 důvodně považovat za ojedinělý excés, který nevychází z jinak ustálené a nesporné rozhodovací činnosti soudu. Účastníci řízení tak nemohli být vystaveni nejistotě, jakým způsobem bude sporná otázka rozhodnuta. Za této situace by formálně možné předložení věci rozšířenému senátu nevedlo k vyřešení názorového rozporu mezi senáty Nejvyššího správního soudu, neboť ten již nebyl dán. Z uvedených důvodů soud navrhl, aby Ústavní soud v projednávané věci ústavní stížnost odmítl, případně ji zamítl.

10. Krajský soud v Ostravě ve svém vyjádření sdělil, že se nebude vyjadřovat k argumentaci stěžovatelky směřující především proti postupu a rozsudku Nejvyššího správního soudu.

11. Krajský úřad Olomouckého kraje uvedl, že v projednávané věci nebyl 10. senát Nejvyššího správního soudu povinen věc předložit rozšířenému senátu. Závěry rozsudku rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 mají přednost před právním názorem vyjádřeným v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69, nadto Nejvyšší správní soud přílehlavě vysvětlil, že tento rozsudek představuje ojedinělý excés. Soud se tak dostatečně vypořádal se svou povinností využít postupu podle § 17 s. ř. s. Správný je i závěr soudů v tom, že z přímého soudního přezkumu je vyloučeno nejen závazné stanovisko, ale též rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení. Žádný z těchto správních aktů nesplňuje požadavky § 65 odst. 1 s. ř. s., neboť žádný z nich nemá samostatně vliv na práva a povinnosti stěžovatelky. Nejde tedy o správní akty přezkoumatelné samostatně, ale teprve v rámci přezkumu konečného územního rozhodnutí jako subsumované správní akty. Není tedy žádný důvod rozlišovat mezi rozhodnutími vydanými v přezkumném řízení s různými výroky (potvrzujícím, měnícím, rušícím) jen na základě toho, zda se to které rozhodnutí může stát předmětem následného soudního přezkumu. Konečné závazné stanovisko vydané po zrušení toho předcházejícího může být soudně přezkoumáno podle § 75 odst. 2 s. ř. s., soudní ochrana podle čl. 36 odst. 2 Listiny tak zůstává zachována. K tvrzenému porušení práva na spravedlivý proces krajský úřad uvedl, že Nejvyšší správní soud své rozhodnutí odůvodnil přiměřeně věci. Skutečnost, že na rozsáhlou argumentaci stěžovatelky nereagoval obdobně rozsáhlým odůvodněním, neznamená, že by soud své rozhodnutí neodůvodnil řádně.

12. Stěžovatelka v replice uvedla, že jak soud, tak krajský úřad stále nedůvodně tvrdí, že přezkum rozhodnutí krajského úřadu není vyloučen, ale bude možný v rámci soudního přezkumu navazujícího územního rozhodnutí. Oba orgány ignorují, že toto rozhodnutí se nestane podkladem pro vydání rozhodnutí v žádném navazujícím řízení. Takovým podkladem může být pouze nové závazné stanovisko, protože bez něj nelze navazující řízení zahájit. Oba orgány tak nevysvětlují, jakým konkrétním způsobem by se rušící rozhodnutí krajského úřadu mohlo stát podkladem pro vydání navazujícího rozhodnutí, které by se následně stalo předmětem soudního přezkumu. Tvrzenou změnu názoru 4. senátu Nejvyšší správní soud nedoložil, navíc nijak neodůvodnil, jak by tato změna mohla zbatit 10. senát povinnosti postupovat podle § 17 odst. 1 s. ř. s. Nejvyšší správní soud se v rozsudku č. j. 4 As 241/2014-30 vyjádřil k rozhodnutím o potvrzení či změně závazného stanoviska v přezkumném řízení, ne k rozhodnutí o jeho zrušení. Nejde tedy o změnu názoru 4. senátu, jak soud uvádí. Nadto je jedinou zákonem předvídanou výjimkou z povinnosti předložit věc rozšířenému senátu vydání stanoviska Nejvyššího správního soudu (§ 17 odst. 2 s. ř. s.). Neformální diskuse uvnitř soudu či změna názoru senátu, který původní názor vyjádřil, nejsou zákonným důvodem pro nepředložení věci rozšířenému senátu. Tímto důvodem nemůže být ani rozhodnutí rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113, které se vyjadřovalo pouze k otázce přezkumu závazných stanovisek. Nemohlo tedy bránit 4. senátu, aby v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69 vyjádřil právní názor v související otázce přezkumu rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

13. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupenou a oprávněnou stěžovatelkou (byla účastníkem řízení před obecnými soudy) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Při posuzování přípustnosti Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka proti napadeným rozhodnutím již nemá k dispozici žádný procesní prostředek k ochraně práva (kasační stížnost proti rozhodnutí krajského soudu využila a vůči rozhodnutí Nejvyššího správního soudu žádný opravný prostředek nemá).

14. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez nařízení ústního jednání.

IV. Vlastní posouzení

15. Ústavní soud se přednostně zabýval námitkou porušení práva na zákonného soudce, která byla jádrem stížní argumentace. Pokud by totiž napadené rozhodnutí Nejvyššího správního soudu vydal nezákonný soudce (nepříslušný senát), nemělo by z hlediska ekonomie řízení a subsidiarity ústavní stížnosti význam, aby Ústavní soud dále hodnotil, zda tento nezákonný soudce (a před ním krajský soud) při svém rozhodování pochybil i z hlediska dalších ústavně zaručených práv stěžovatelky [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. 9. 2009 ve znění opravného usnesení ze dne 26. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 738/09 (N 201/54 SbNU 497), body 25 až 28].

16. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací účastníků řízení, vedlejšího účastníka a s obsahem soudních spisů obou správních soudů, dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

Právo na zákonného soudce – obecná východiska

17. Právo na zákonného soudce je významnou systémovou pojistkou, zaručující nezávislost soudů. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny, podle něhož „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon“. Podstatou této záruky je, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, korupce, svévole a jiné nežádoucí vlivy. Toto právo však není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců (předsedících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy České republiky. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším, a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc* [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281), sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101) anebo sp. zn. III. ÚS 293/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 11/13 SbNU 71)].

18. Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem posud zastáván. Změna rozhodovací soudní praxe,

zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povoláné i k sjednocování judikatury nižších soudů, je totiž jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť takovouto změnou je narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána. Soudy jsou povinny přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí by nezbytně mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak. Vyrožené zásady je nutno zvlášť důsledně dodržovat tehdy, je-li důsledkem změny judikatury, byť jen dočasné odepření soudního přezkumu takového rozhodnutí, které v minulosti soudně přezkoumáváno bylo [srov. např. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 613/06 ze dne 18. 4. 2007 (N 68/45 SbNU 107) či nálezn. sp. zn. IV. ÚS 1882/07 ze dne 19. 6. 2008 (N 112/49 SbNU 613)].

19. S povinností předložit věc rozšířenému (velkému) senátu či plénu souvisí otázka, zda jde o povinnost bezvýjimečnou, nebo zda existují možné výjimky. Kromě výjimek výslovně zákonem stanovených (srov. § 17 odst. 2 s. ř. s. a § 20 odst. 3 zákona o soudech a soudcích), lze uvažovat i o ústavně souladných výjimkách dotvořených judikatorně. Mezi tyto výjimky patří např. absence povinnosti předložit věc rozšířenému či velkému senátu v případě, že se rozhodující senát odchyluje od dosavadní judikatury soudu na základě závazného právního názoru vyjádřeného v nálezu Ústavního soudu [ve vztahu k Nejvyššímu správnímu soudu srov. usnesení rozšířeného senátu NSS č. j. 2 As 35/2008-56 ze dne 28. 7. 2009, publ. pod č. 1948/2009 Sb. NSS, odst. 5, ve vztahu k Nejvyššímu soudu srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 402/15 ze dne 8. 6. 2015 (N 105/77 SbNU 539), bod 34].

20. Kvalitativně odlišná situace nastává tehdy, kdy byl právní názor sjednocujícího tělesa již vyjádřen, ale následně nebyl respektován některým z rozhodujících senátů. Při přísném trvání na požadavku věc předložit ke sjednocení by takový rozpor bez dalšího vedl k povinnosti kteréhokoliv dalšího rozhodujícího senátu předložit věc opět ke sjednocení [nemohl by totiž ve věci sám rozhodnout, aniž by se odchýlil od již dříve vyjádřeného právního názoru buď sjednocujícího tělesa, anebo (malého) soudního senátu]. Je zřejmé, že takový postup by byl ryze formální tam, kde nerespektování názoru rozšířeného či velkého senátu bylo způsobeno např. opomenutím či zjevným nepochopením ze strany rozhodujícího malého senátu. Řízení před sjednocujícím tělesem totiž nepřináší pouze výnosy (předvídatelnost a bezrozpornost rozhodování), ale též nezanedbatelné náklady (prodloužení délky řízení, zvýšené využití omezených personálních

zdrojů). Z toho důvodu Ústavní soud považuje za ústavně přijatelné, pokud se v naznačených případech rozhodující senát přímo přikloní k rozhodnutí sjednocujícího tělesa a nepředloží věc opětovně k formálnímu sjednocení, přestože tuto výjimku procesní řády výslovně nepředvídají. Prosté opomenutí či zjevné nepochopení by v této souvislosti nemělo být bez dalšího považováno za nový judikatorní rozpor.

21. Při hodnocení právě uvedeného však stále platí, že prvotní povinností rozhodujícího senátu je věc ke sjednocení předložit. Výjimky z této povinnosti je třeba vykládat zdrženlivě a v případě pochybností ve prospěch ochrany ústavně zaručeného práva na zákonného soudce. Nadměrné užívání této výjimky by totiž mohlo vést k (byť i neúmyslnému) vyhýbání se povinnosti předložit věc sjednocujícímu tělesu. Přitom není přijatelné, aby se jednotlivé soudní senáty vyhýbaly své povinnosti věc předložit ke sjednocení jen z vlastních subjektivních důvodů, razily vlastní osamocené judikatorní cesty (či spíše štoly) a tím narušovaly předvídatelnost rozhodování pro účastníky řízení, bránily sjednocování judikatury jako jednoho ze zásadních úkolů vrcholných soudních orgánů [čl. 92 Ústavy České republiky, § 12 s. ř. s. a § 14 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění zákona č. 151/2002 Sb.] a v konečném důsledku oslabovaly důvěru jednotlivce v právo a jeho soudní ochranu (srov. zejména čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 1, čl. 4 a 90 Ústavy České republiky). Důvodem pro nepředložení věci ke sjednocení se tedy zásadně nesmí stát nesouhlas rozhodujícího senátu s jiným senátem v tom, jak má být rozhodnutí sjednocujícího tělesa vykládáno, tedy nesouhlas s právním názorem přijatým při znalosti tohoto rozhodnutí. Nelze totiž pominout, že pevné přesvědčení jednoho soudního senátu o správnosti vlastního názoru a o zjevném vybočení ze strany jiného senátu se ne vždy potvrdí (srov. např. rozsudek NSS č. j. 7 As 5/2013-38 ze dne 11. 4. 2013 a pozdější usnesení rozšířeného senátu NSS č. j. 8 As 85/2012-88 ze dne 14. 7. 2014, publ. pod č. 3110/2014 Sb. NSS, či rozsudek NSS č. j. 1 As 77/2010-95 ze dne 29. 9. 2010 a pozdější rozsudek rozšířeného senátu NSS č. j. 8 As 8/2011-68 ze dne 30. 7. 2013, publ. pod č. 2908/2013 Sb. NSS).

Právo na zákonného soudce v projednávané věci

22. Jak je zřejmé z výše uvedeného shrnutí řízení před správními soudy, stěžovatelka se domáhala soudního přezkumu rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska vydaného v přezkumném řízení podle § 149 odst. 5 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. To krajský soud odmítl s odkazem na rozsudek rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 a na stejné rozhodnutí odkázal i Nejvyšší správní soud. Odmítl přitom následovat názor vyjádřený v rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69, který výslovně označil za „ojedinělý

exces v rozhodovací praxi“, což doložil odkazem na rozsudek č. j. 4 As 241/2014-30. Při hodnocení toho, zda byly splněny podmínky pro výjimečné nepředložení věci rozšířenému senátu, se Ústavní soud seznámil s obsahem všech těchto rozhodnutí, stejně tak jako s obsahem rozsudku č. j. 6 As 64/2012-21 ze dne 20. 3. 2013, na nějž Nejvyšší správní soud odkázal ve svém vyjádření.

23. V rozsudku č. j. 2 As 75/2009-113 rozšířený senát Nejvyššího správního soudu dospěl k závěru, že závazná stanoviska vydaná dle § 149 správního řádu nejsou rozhodnutím ve smyslu § 67 správního řádu ani § 65 s. ř. s., neboť sama o sobě nezakládají, nemění, neruší nebo závazně neurčují práva nebo povinnosti. Soudní přezkum jejich obsahu je umožněn až v rámci konečného rozhodnutí dle § 75 odst. 2 s. ř. s. Soudním přezkumem rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení se rozšířený senát nezabýval.

24. V rozsudku č. j. 6 As 64/2012-21 Nejvyšší správní soud uvedl, že „jde o posouzení, zda ze soudního přezkumu je vyloučeno nejen závazné stanovisko vydané podle § 149 správního řádu, ale i rozhodnutí vydané v přezkumném řízení podle § 94 a násl. správního řádu týkající se přezkumu závazného stanoviska ... rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu nutno vykládat tak, že je vyloučen samostatný soudní přezkum nejen závazných stanovisek, ale též i takových rozhodnutí, kterými byla tato závazná stanoviska změněna v přezkumném řízení postupem podle § 149 odst. 5 správního řádu“.

25. V rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69 Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení podle § 149 odst. 5 správního řádu je rozhodnutím ve smyslu správního řádu a bez připuštění jeho přímého přezkumu ve správním soudnictví by toto rozhodnutí nebylo možné soudně přezkoumat vůbec, neboť nebude podkladem pro následně vydané územní rozhodnutí (v tomto ohledu odlišil věc od případného rozhodnutí vydaného na základě odvolání podle § 149 odst. 4 správního řádu). Připomenul vyluku soudního přezkumu závazných stanovisek vyloženou rozsudkem rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113, dospěl však k závěru, že se projednávaná věc od věci řešené rozšířeným senátem odlišuje. Doslova uvedl, že „rozhodnutí vydaná v přezkumném řízení dle § 149 odst. 5 správního řádu nelze vyloučit ze soudního přezkumu na základě úvahy, že se jedná materiálně o závazná stanoviska ... zatímco tedy vydaná závazná stanoviska nejsou ve smyslu závěru rozšířeného senátu zdejšího soudu rozhodnutími, rozhodnutí vydaná v přezkumném řízení rušící nebo měnící závazná stanoviska jsou rozhodnutími vydanými ve správním řízení (srovnej výše). Taková rozhodnutí pak mají vliv na právní sféru toho, kdo měl na vydání přezkoumávaného

závazného stanoviska zájem nebo dal k jeho vydání podnět, a proto podléhá soudnímu přezkumu“.

26. Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku č. j. 10 As 97/2014-127 tento názor označil za ojedinělé vybočení z rozhodovací činnosti soudu. Uvedl, že „rozhodnutí vydané dle § 149 odst. 5 správního řádu má z hlediska soudní přezkoumatelnosti ve smyslu § 65 s. ř. s. taktéž povahu závazného stanoviska, neboť opět nezakládá, nemění, neruší ani závazně neurčuje práva nebo povinnosti stěžovatele. Zrušením závazného stanoviska postupem dle § 149 odst. 5 správního řádu proto nemůže dojít ke změně právního postavení stěžovatele, resp. k zásahu do jeho právní sféry... Nemá-li závazné stanovisko vliv na právní sféru stěžovatele, pak ani rozhodnutí, kterým bylo zrušeno, takový vliv mít nemůže ... Z toho plyne, že ani úkon správního orgánu, byť formálně označený za rozhodnutí (srov. § 149 odst. 5 správního řádu), kterým je toto závazné stanovisko zrušeno, nemůže nabýt ‚vlastnosti‘ správního rozhodnutí dle § 65 s. ř. s.“. Podle 10. senátu se závěry rozsudku rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 užití nejen na závazná stanoviska, ale též na úkony tato stanoviska měnící či rušící, což je názor, který soud (konkrétně jeho 4. senát) přijal i v rozsudku č. j. 4 As 241/2014-30. Stěžovatelkou odkazovaný rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 tedy nebyl v rozhodovací činnosti soudu následován.

27. V rozsudku č. j. 4 As 241/2014-30 Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že úkon, kterým nadřízený orgán dotčeného orgánu postupem podle § 149 odst. 4 správního řádu v rámci odvolacího řízení potvrdí nebo změní závazné stanovisko dotčeného orgánu, je z hlediska obsahu i formy opět závazným stanoviskem.

28. Na základě těchto zjištění dospěl Ústavní soud k závěru, že neobstojí tvrzení Nejvyššího správního soudu o tom, že rozsudek č. j. 4 As 241/2014-30 potvrzuje odklon soudu od sporného rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69. Lze přisvědčit stěžovateli v tom, že se tyto rozsudky vědomě vyjadřují k odlišné otázce. Rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 se vyjádřil k soudnímu přezkumu správního úkonu podle § 149 odst. 5 správního řádu a výslovně tuto otázku odlišil od soudního přezkumu správního úkonu podle § 149 odst. 4 správního řádu (srov. odst. 23 a 26 tohoto rozsudku). V rozsudku č. j. 4 As 241/2014 se naopak vyjádřil k soudnímu přezkumu správního úkonu podle § 149 odst. 4 správního řádu a výslovně tuto otázku odlišil od soudního přezkumu správního úkonu podle § 149 odst. 5 správního řádu (srov. odst. 14 tohoto rozsudku). Tyto rozsudky se tedy navzájem nepopírají, jak uvádí Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku a ve vyjádření k ústavní stížnosti, ale naopak navzájem doplňují.

29. Přes právě uvedené Ústavní soud neshledal důvodným tvrzení stěžovatelky o porušení jejího práva na zákonného soudce. Lze totiž přisvědčit Nejvyššímu správnímu soudu v tom, že rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69

jednak zcela opomenul dříve vydaný rozsudek č. j. 6 As 64/2012-21, jednak se opomenul zabývat tím, zda napadené rozhodnutí naplňuje materiální znaky rozhodnutí ve smyslu § 65 odst. 1 s. ř. s. jako jednoho ze základních ustanovení pro přezkum ze strany správních soudů, které bylo základem nejen pro rozsudek rozšířeného senátu ve věci přezkumu závazných stanovisek, ale i řady dalších rozhodnutí rozšířeného senátu (a senátů tříčlených). Pochyby o rozsudku č. j. 4 As 42/2014-69 z hlediska závěrů rozsudku rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 ostatně vyjádřila též odborná literatura (srov. Potěšil, L. Rozhodnutí v přezkumném řízení a soudní přezkum. Právní rozhledy, 2014, č. 19, str. 659 a násl.).

30. Rozhodnutím podle § 65 odst. 1 s. ř. s. je úkon správního orgánu, jímž se zakládají, mění, ruší nebo závazně určují práva nebo povinnosti dotčené osoby. Toto ustanovení Nejvyšší správní soud vykládá tak, že žalobní legitimace je dána pro všechny případy, kdy se úkon správního orgánu, vztahující se ke konkrétní věci a konkrétním adresátům, dotýká právní sféry žalobce (usnesení rozšířeného senátu č. j. 6 A 25/2002-42 ze dne 23. 3. 2005, publikované pod č. 906/2006 Sb. NSS). Byť se současná judikatura Nejvyššího správního soudu přiklání k materiálně-formálnímu chápání rozhodnutí podle § 65 odst. 1 s. ř. s. (srov. usnesení rozšířeného senátu č. j. 7 Aps 3/2008-98 ze dne 16. 11. 2010, publ. pod č. 2206/2011 Sb. NSS, odst. 17 a 23; č. j. 2 As 86/2010-76 ze dne 18. 9. 2012, publ. pod č. 2725/2013 Sb. NSS, odst. 30 až 33; č. j. 6 As 68/2012-47 ze dne 19. 8. 2014, publ. pod č. 3104/2014 Sb. NSS, odst. 36 až 39, a odst. 29 výše citovaného rozsudku téhož senátu č. j. 8 As 8/2011-68), není pochyb, že rozhodnutí, má-li být přezkoumatelné ve správním soudnictví, musí zakládat, měnit, rušit nebo závazně určovat práva nebo povinnosti anebo se alespoň dotýkat právní sféry žalobce (být citované ustanovení o „právní sféře“ ničeho nepraví). Jde tedy o nezávislý pojem pro potřeby soudního řádu správního, jehož znaky mají být hodnoceny u každého jednotlivého úkonu správního orgánu (usnesení rozšířeného senátu č. j. 6 A 25/2002-42).

31. Stěžovatelkou odkazovaný rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 tato východiska nijak nezohledňuje, naopak svou úvahu zakládá na tom, že 1. rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení je rozhodnutím z hlediska správního řádu, 2. rušící rozhodnutí v přezkumném řízení bývají rozhodnutím z hlediska § 65 odst. 1 s. ř. s., 3. stěžovatelka má zájem na původním kladném stanovisku a 4. stěžovatelka by se jinak nedomohla soudního přezkumu jeho zrušení. Z předchozího odstavce však plyne jednoznačný názor Nejvyššího správního soudu (jeho rozšířeného senátu), že pro potřeby § 65 odst. 1 s. ř. s. není rozhodující, zda jde o rozhodnutí ve smyslu správního řádu (forma správního rozhodnutí ostatně může být ze zákona propůjčena úkonu, který materiálně jeho účinky nemá), a že naplnění podmínek § 65 odst. 1 s. ř. s. je třeba hodnotit

v konkrétní věci. Stejně tak není pro potřeby § 65 odst. 1 s. ř. s. bez dalšího významné, že napadené rozhodnutí by jinak nebylo soudem přezkoumáno (soudní řád správní je předpisem obranné povahy, slouží k ochraně veřejných subjektivních práv, nikoli k doзору nad každým aktem veřejné správy a jeho přezkumu), nebo že stěžovatelka má na existenci kladného závazného stanoviska zájem (společenský či hospodářský).

32. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal, že rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 se odchýlil od právního názoru vyjádřeného dříve v rozsudku č. j. 6 As 64/2012-21, aniž by věc byla předložena rozšířenému senátu, a zároveň opomenul zásadní úvahy k výkladu § 65 odst. 1 s. ř. s. vyjádřené nejen v rozsudku rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113, ale též v předchozí judikatuře. Pokud 10. senát Nejvyššího správního soudu v pozdější věci výslovně označil rozsudek č. j. 4 As 42/2014-69 jako zjevné vybočení z rozhodovací činnosti soudu, tento závěr přesvědčivě doložil a následně rozhodl v souladu s předchozí judikaturou, nebylo 10. senátu Nejvyššího správního soudu co vytknout, pokud se za této situace výjimečně rozhodl věc nepředložit rozšířenému senátu a ve věci rozhodl sám.

Právo na soudní ochranu a spravedlivý proces

33. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud neshledal důvod pro zrušení napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu pro porušení čl. 38 odst. 1 Listiny, zabýval se dále námitkami proti odepření soudní ochrany proti výše opakovaně zmiňovanému rozhodnutí krajského úřadu o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení.

34. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny platí, že ten, „kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny“. Toto ustanovení tedy zaručuje bezvýjimečné poskytnutí soudní ochrany před rozhodnutími orgánů veřejné správy, která se týkají základních práv a svobod. V této souvislosti Ústavní soud již dříve akceptoval závěry rozsudku rozšířeného senátu č. j. 2 As 75/2009-113 o odložení soudního přezkumu závazných stanovisek až do řízení o žalobě proti navazujícímu rozhodnutí [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 32/11 ze dne 23. 5. 2013 či usnesení sp. zn. I. ÚS 4040/14 ze dne 30. 6. 2015 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) k obdobné otázce odložení soudního přezkumu rozhodnutí o výjimce z obecných technických požadavků na výstavbu].

35. V projednávané věci však jde o řešení otázky navazující – odložení či vyloučení soudního přezkumu rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení. Pro uplatnění druhé věty čl. 36 odst. 2 Listiny je zásadní, zda se v případě tohoto rozhodnutí a) skutečně jedná o základní

práva a svobody podle Listiny, b) jde o konkrétní základní právo nebo svobodu, nikoli jen o obecný vše postihující pojem (základní práva a svobody jako takové, demokratický řád základních práv a svobod, sociální práva nebo politická práva jako určitou kategorií), c) jde o rozhodnutí orgánu veřejné správy, d) základních práv a svobod se bude skutečně týkat. Dostává však, když se rozhodnutí bude týkat základního práva (např. stanovení podrobností, povinností při zachování základních práv a svobod), neboť záruka práva na soudní přezkum je vyjádřena na stupnici dotýkat se (popř. zachovávat podle čl. 4 odst. 1 Listiny), zasahovat (vstupovat do chráněného prostoru v mezích čl. 4 odst. 2 Listiny) a porušovat (přerušovat slovníkem Stadionovy ústavy – § 106), tedy zasahovat způsobem, který je v rozporu s čl. 4 odst. 2 Listiny, popř. dalšími již konkretizovanými ústavními zárukami [nález sp. zn. Pl. ÚS 9/14 ze dne 16. 12. 2014 (N 228/75 SbNU 539; 14/2015 Sb.) body 36, 37, 39].

36. Pro posouzení toho, zda se rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení dotýká konkrétních základních práv či svobod stěžovatelky, je třeba připomenout povahu závazného stanoviska podle § 149 správního řádu. Rozšířený senát v rozsudku č. j. 2 As 75/2009-113 uvedl, že tato stanoviska „nejdou vždy vydávána na žádost účastníka (typicky stavebníka) a žadatel o vydání závazného stanoviska není pokaždé jeho přímým adresátem, na rozdíl od správního orgánu, pro jehož potřeby je závazné stanovisko vydáváno. ... Závazná stanoviska vydaná dle § 149 správního řádu nemají objektivně vymezený samostatný předmět řízení. Jedná se o podkladové úkony, které se vždy vydávají v rámci jiného „hlavního“ řízení. ... Skutečnost, že dle § 149 odst. 1 správního řádu je obsah závazného stanoviska závazný pro výrokovou část rozhodnutí správního orgánu, se týká samotného procesu tvorby konečného rozhodnutí. Tato závaznost potvrzuje zakládání práv a povinností vyplývajících ze závazného stanoviska a materializuje se v rozhodnutí konečném. ... Vzhledem k tomu, že je však závazným podkladem konečného rozhodnutí, je soudní ochrana před jeho zprostředkovanými dopady (účinky) umožněna v rámci přezkumu konečného rozhodnutí ve smyslu § 75 odst. 2 s. ř. s.“. Při značném zjednodušení lze tedy říci, že odložená soudní ochrana je vůči závazným stanoviskům správními soudy poskytována z toho důvodu, že jsou závazným podkladem navazujícího (konečného) rozhodnutí, jehož výrok alespoň z části předurčuje a jehož prostřednictvím zasahují do práv a povinností účastníků řízení.

37. Z tvrzení stěžovatelky v projednávané věci však neplyne, jaká konkrétní základní práva či jaké konkrétní svobody podle Listiny mohou být dotčeny rozhodnutím, jež odstranilo existující závazné stanovisko, jehož zprostředkované účinky se dosud neprojevy, a zároveň závazným způsobem nepředurčilo výrok navazujícího (konečného) rozhodnutí.

38. Pro posouzení stížních námitek je nicméně rozhodující, že Nejvyšší správní soud již v napadeném rozsudku (odst. 24) připustil přezkum rozhodnutí o zrušení závazného stanoviska v přezkumném řízení podle § 75 odst. 2 s. ř. s. v řízení o žalobě proti navazujícímu (konečnému) rozhodnutí. Nesouhlas stěžovatelky s tímto názorem soudu (který je v její prospěch), vedený toliko v rovině podústavního práva, nemá pro rozhodnutí Ústavního soudu význam. Nejvyšší správní soud dospěl v projednávané věci k jednoznačnému závěru, že § 75 odst. 2 s. ř. s. použít lze, tímto názorem je tak sám vázán (viz výše obecný výklad k právu na zákonného soudce). Dosah druhé věty čl. 36 odst. 2 Listiny tedy nebylo třeba řešit.

39. Ve vztahu k odložení přezkumu až do řízení o žalobě proti navazujícímu (konečnému) rozhodnutí Ústavní soud nemá důvod se odchýlit od dříve vyslovených závěrů k přezkumu závazných stanovisek a rozhodnutí o výjimce z obecných technických požadavků na výstavbu. Příliš odložený soudní přezkum řízení jako celku může být z hlediska ochrany práv nedostatečný, avšak příliš brzký přezkum jednotlivých částí řízení může ochromit složité souborné rozhodovací postupy v rámci veřejné správy. Pokud při vědomí takového napětí mezi účinnou ochranou práv jednotlivců a účinným rozhodováním ve veřejné správě Nejvyšší správní soud přistoupil k soudnímu přezkumu až ve spojení s navazujícím správním aktem, jímž je rozhodováno o celém předmětu řízení a jímž teprve může dojít k zásahu do práv stěžovatelky, nelze tomu z ústavního hlediska nic vytknout (srov. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 32/11 a sp. zn. I. ÚS 4040/14, bod 14).

40. Již výše Ústavní soud také vyložil, že postup Nejvyššího správního soudu byl z hlediska čl. 38 odst. 1 Listiny přijatelný i proto, že jej soud řádně odůvodnil. Důvodnou tak Ústavní soud neshledal ani námitku porušení práva na spravedlivý proces směřující proti podrobnosti odůvodnění napadeného rozhodnutí.

V. Závěr

41. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 97/2014-127 nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky na zákonného soudce, na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 38 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Za takového stavu by bylo nadbytečné se podrobně vyjadřovat k napadenému usnesení krajského soudu. Ústavní soud proto ústavní stížnosti zamítl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako návrh nedůvodný.

42. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu platí, že vzniklé náklady si účastníci a vedlejší účastníci hradí sami. Podle § 62 odst. 4 téhož zákona může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela

nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. Pro tento výjimečný postup Ústavní soud neshledal v projednávané věci důvod.

Č. 42

K návrhu na zrušení části § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb.

Ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb., zvýhodňuje stát oproti osobám jiným, neboť zakotvuje výjimku z placení odvodu za trvalé odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu výhradně pro stavby pozemních komunikací ve vlastnictví státu, na rozdíl od krajů a obcí, popř. soukromých osob, které jsou ohledně pozemních komunikací ve svém vlastnictví povinny odvod hradit.

Konkrétnímu zkoumání, zda v důsledku napadeného ustanovení dochází k porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace, resp. ochrany vlastnického práva, ovšem brání závazek státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství podle čl. 7 Ústavy. Pokud by totiž Ústavní soud napadené ustanovení zrušil, fakticky by zásadním způsobem rozšířil okruh výjimek z placení odvodů z pozemních komunikací. Navrhovatel požaduje zrušení § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu výhradně ve slovech „ve vlastnictví státu“, a rozhodnutí podle petitu by tak znamenalo stanovení výjimky z placení odvodu pro veškeré stavby pozemních komunikací bez rozdílu; představovalo by významný zásah do základního poslání zákona, stavícího na tom, že zemědělský půdní fond je základním přírodním bohatstvím naší země, nenahraditelným výrobním prostředkem umožňujícím zemědělskou výrobu a jednou z hlavních složek životního prostředí.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj), Tomáše Lichovníka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 15. března 2016 sp. zn. Pl. ÚS 30/15 ve věci návrhu skupiny 38 senátorů Senátu Parlamentu České republiky, zastoupené JUDr. Hanou Marvanovou, advokátkou, se sídlem v Praze 1, Maltézské náměstí 12, na zrušení ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb., ve slovech „ve vlastnictví státu“, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení

a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 239/2016 Sb.).

Výrok

Návrh na zrušení ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb., ve slovech „ve vlastnictví státu“, se zamítá.

Odůvodnění

I. Návrh na zrušení ustanovení zákona

1. Návrhem ze dne 31. 10. 2015, který byl Ústavnímu soudu doručen dne 2. 11. 2015, se skupina 38 senátorů Senátu Parlamentu České republiky podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, dále jen „Ústava“) domáhá, aby Ústavní soud zrušil ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, ve slovech „ve vlastnictví státu“, a to prvním dnem šestého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

2. Podle § 11 odst. 1 zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb., (dále jen „zákon o ochraně zemědělského půdního fondu“) platí, že osoba, které svědčí oprávnění k záměru, pro který byl vydán souhlas s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu, je povinna za odňatou zemědělskou půdu zaplatit odvod ve výši stanovené podle přílohy k tomuto zákonu.

3. Navrhovatel je přesvědčen o rozporu napadeného ustanovení s principem rovnosti a zákazem diskriminace podle čl. 1, čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (vyhlášena pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., dále jen „Listina“); představuje podle něj rovněž zásah do ochrany vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, přičemž v případě pozemních komunikací jde o majetek ve smyslu odstavce 2 téhož článku, jehož vlastnictví je vyhrazeno zákonem. Navrhovatel zdůrazňuje, že neusiluje o obecné osvobození od placení odvodů pro veškeré stavby pozemních komunikací – konkrétně účelové komunikace pravidelně neslouží veřejnému, nýbrž soukromému zájmu; navrhuje proto odklad vykonatelnosti zrušujícího nálezu tak, aby měl zákonodárce prostor k přijetí úpravy souladné s ústavním pořádkem.

4. Napadené ustanovení bylo do zákona začleněno novelou – zákonem č. 41/2015 Sb. s účinností od 1. 4. 2015. Jeho protiústavnost spatřuje

navrhovatel v tom, že zakládá výjimku z povinnosti platit odvod za trvalé odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu pro stavby pozemních komunikací, která se ovšem vztahuje výhradně na komunikace ve vlastnictví státu. Zachovává naopak povinnost platit odvody pro komunikace ve vlastnictví krajů a obcí, byť podléhají totožné úpravě, slouží stejnému účelu a z pohledu veřejného zájmu se těší témuž postavení.

5. Navrhovatel nezpochybňuje ústavnost legislativního procesu – již v jeho rámci bylo nicméně poukazováno na deficit napadeného ustanovení. Vládní návrh zákona č. 41/2015 Sb. byl Senátem vrácen s pozměňovacím návrhem na sjednocení režimu krajských a obecních komunikací s komunikacemi státními, avšak Poslanecká sněmovna setrvala na původním znění.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

6. Veřejná ochránkyně práv podáním ze dne 12. 11. 2015 sděluje Ústavnímu soudu, že ve smyslu § 69 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, nevstupuje do řízení.

7. Senát Parlamentu České republiky ve vyjádření k návrhu ze dne 3. 12. 2015 sděluje, že rozhodnutí o ústavnosti předmětné části ustanovení ponechává na Ústavním soudu. Obsahově se zaměřuje na legislativní proces přijetí zákona č. 41/2015 Sb.; uvádí, že návrh novely byl Senátu postoupen Poslaneckou sněmovnou dne 17. 12. 2014. Organizační výbor jej jako senátní tisk č. 17 (10. funkční období 2014–2016) přikázal k projednání výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí jako garančnímu výboru a dále výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu. Garanční výbor návrh zákona projednal na schůzi konané dne 8. 1. 2015 a přijal usnesení č. 13 (tisk č. 17/1), kterým doporučil vrátit jej Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, mj. na rozšíření výjimek podle § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu i na stavby pozemních komunikací ve vlastnictví krajů a obcí. Totožný postup navrhl i výbor pro hospodářství, zemědělství a dopravu na jednání konaném dne 13. 1. 2015 usnesením č. 37 (tisk č. 17/2).

8. Senát na 5. schůzi v 10. funkčním období konané dne 14. 1. 2015 přijal v hlasování č. 32, při kterém se z 59 přítomných senátorek a senátorů vyslovilo 52 pro a nikdo nebyl proti, usnesení č. 79, jímž návrh vrátil dolní komoře s pozměňovacími návrhy, mj. na úpravu napadeného ustanovení; Poslanecká sněmovna nicméně setrvala na původním znění. Následně byl zákon postoupen prezidentu republiky, který jej dne 24. 2. 2015 podepsal, poté byl vyhlášen ve Sbírce zákonů. Ohledně návrhu zákona byla na jednání výborů vedena poměrně rozsáhlá debata, při které bylo zmiňováno, že úprava navrhovaná Poslaneckou sněmovnou zakládá nerovný přístup k vlastníkům pozemních komunikací, neboť preferuje stát oproti jiným

vlastníkům. Na jednání pléna Senátu k tomuto tématu vystoupil zejména senátor Radko Martínek jako garanční zpravodaj, který vyjádřil obavy, zda navržená úprava nebude znamenat ztížení, či dokonce znemožnění realizace staveb pozemních komunikací ve vlastnictví krajů a obcí, zejména obchvatů sídelních útvarů.

9. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve vyjádření k návrhu ze dne 4. 12. 2015 uvádí, že zákon byl přijat ústavně předepsaným postupem; konstatuje, že je věcí Ústavního soudu, aby posoudil otázku namítané protiústavnosti napadeného ustanovení. Obsahově se i Poslanecká sněmovna zaměřuje na průběh legislativního procesu. Vládní návrh zákona byl poslancům rozeslán dne 8. 10. 2014 jako sněmovní tisk č. 339 (7. volební období od r. 2013). První čtení se uskutečnilo dne 21. 10. 2014, přičemž byl návrh přikázán k projednání celkem čtyřem výborům, konkrétně výboru pro životní prostředí, zemědělskému výboru, výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj a hospodářskému výboru. Zemědělský výbor projednal návrh ve dnech 30. 10. 2014 a 12. 11. 2014 a přijal k němu usnesení tisk č. 339/2, hospodářský výbor jej projednal dne 20. 11. 2014 a přijal k němu usnesení tisk č. 339/3, výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj projednal návrh dne 11. 11. 2014 (usnesení tisk č. 339/4) a výbor pro životní prostředí jej projednal dne 26. 11. 2014 a přijal k němu usnesení tisk č. 339/5.

10. Poslanecká sněmovna dále uvádí, že druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 5. 12. 2014 a pozměňovací návrhy byly zpracovány jako tisk č. 339/6. Napadené ustanovení vychází z vládního návrhu zákona, přičemž k němu při jednání výborů ani v rámci rozpravy nebyly předloženy pozměňovací návrhy; zdůrazňuje, že vláda v důvodové zprávě konstatovala soulad navrhované úpravy s ústavním pořádkem. Třetí čtení proběhlo dne 12. 12. 2014, návrh byl Poslaneckou sněmovnou schválen ve znění přijatých pozměňovacích návrhů a následně byl postoupen Senátu. Usnesení, jímž byl návrh vrácen Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, bylo rozesláno poslancům dne 16. 1. 2015 jako sněmovní tisk č. 339/8. Sněmovna jej opětovně projednala na své 25. schůzi konané dne 10. 2. 2015 a vyjádřila souhlas s návrhem zákona v původním znění.

11. Podáním ze dne 9. 12. 2015 sděluje vláda Ústavnímu soudu, že usnesením ze dne 7. 12. 2015 č. 1013 rozhodla, že vstupuje do řízení podle § 69 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ve vyjádření k návrhu doručeném soudu dne 10. 12. 2015 vláda navrhuje zamítnutí návrhu. Nesdílí přesvědčení navrhovatele, že napadené ustanovení diskriminuje kraje a obce oproti státu; poukazuje na význam ochrany zemědělského půdního fondu, přičemž důvodem odnětí půdy z něj může být mj. veřejný zájem na rozvoji dopravní infrastruktury státu. Výjimky z odvodové povinnosti považuje za ústavně konformní – včetně

napadené výjimky podle § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu. Je přesvědčena, že citované ustanovení obstojí i z pohledu principu rovnosti a zákazu diskriminace, neboť pro něj existují objektivní a rozumné důvody spočívající ve veřejném zájmu na urychlení výstavby strategických páteřních komunikací. Zrušení napadené části ustanovení by znamenalo osvobození všech pozemních komunikací od povinnosti platit odvod, včetně účelových komunikací i veřejně nepřístupných, např. odstavných a parkovacích ploch.

III. Dikce a obsah napadeného ustanovení

12. Ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu (pozn. red.: ve znění účinném do 27. 6. 2016) zní:

„§ 11a

(1) Odvody za trvale odňatou půdu se nestanoví, jde-li o odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu pro

b) stavby pozemních komunikací ve vlastnictví státu³⁵⁾, včetně jejich součástí a příslušenství,

³⁵⁾ § 9 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění zákona č. 132/2000 Sb.“

13. Navrhovatel se domáhá zrušení ustanovení ve slovech „ve vlastnictví státu“.

14. Napadené ustanovení stanoví výjimku z povinnosti platit odvod za trvalé odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu pro stavby pozemních komunikací, která se vztahuje výhradně na komunikace ve vlastnictví státu, tedy pojmově na dálnice a silnice I. třídy ve smyslu § 9 odst. 1 věty první zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění zákona č. 132/2000 Sb., (dále jen „zákon o pozemních komunikacích“). Naproti tomu zakotvuje a contrario povinnost platit odvody pro stavby pozemních komunikací II. a III. třídy, které jsou podle věty druhé téhož ustanovení ve vlastnictví krajů, a stavby místních komunikací ve vlastnictví obcí.

15. Vlastníkem účelových komunikací je podle § 9 odst. 1 věty třetí zákona o pozemních komunikacích právnická nebo fyzická osoba. Navrhovatel zdůrazňuje, že ohledně účelových komunikací se nedomáhá vynětí z povinnosti platit odvod, ba naopak je přesvědčen, že ohledně nich by měla být povinnost platit odvod zachována; na tento aspekt věci poukazuje i vláda.

IV. Aktivní legitimace navrhovatele a podmínky řízení

16. Podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu je návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy oprávněna podat skupina nejméně 17 senátorů. Podmínka aktivní procesní legitimace byla splněna, neboť návrh podala skupina 38 senátorů, přičemž k němu ve smyslu § 64 odst. 5 zákona o Ústavním soudu byla připojena podpisová listina, na které jednotlivě každý ze senátorů potvrdil, že se k návrhu připojuje.

17. Návrh obsahuje veškeré zákonem požadované náležitosti, není nepřípustný ve smyslu § 66 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., a nejsou dány ani důvody pro zastavení řízení podle § 67 téhož zákona.

V. Legislativní proces přijetí napadeného ustanovení

18. Ústavní soud předně v intencích § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., přezkoumal, zda byl § 11 odst. 1 písm. b), resp. zákon č. 41/2015 Sb. jako novela, kterou došlo k jeho zařazení do zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Dospěl k závěru, že v tomto směru nelze napadenému ustanovení nic vytknout, přičemž navrhovatel, další účastníci řízení ani vedlejší účastník řízení žádné deficity legislativního procesu neuvádějí; navrhovatel naopak výslovně uvádí, že nezpochybňuje ústavnost legislativního procesu. Ústavní soud pro stručnost poukazuje na průběh legislativního procesu, jak byl popsán ve výše rekapitulovaných vyjádřeních Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky.

VI. Meritorní přezkum návrhu

19. Ústavní soud dospěl ve smyslu § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu k závěru, že nejsou dány důvody ke zrušení napadeného ustanovení zákona; rozhodl o návrhu bez nařízení ústního jednání, neboť neprováděl dokazování a v intencích § 44 věty první zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, nelze od jednání očekávat další objasnění věci.

VI./a K povaze a účelu právní úpravy

20. Ústavní soud obecně k povaze a účelu dotčené právní úpravy předepisá, že úprava odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu je specifickou problematikou, která představuje esenciální opatření k ochraně zemědělského půdního fondu jako základního přírodního bohatství naší země, nenahraditelného výrobního prostředku umožňujícího

zemědělskou výrobu a jedné z hlavních složek životního prostředí (§ 1 odst. 1 zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí).

21. Právní úprava ochrany zemědělského půdního fondu je stěžejním prostředkem k realizaci ústavním pořádkem reglementované ochrany přírodního bohatství; podle čl. 7 Ústavy je stát povinen dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. Na úrovni ústavního pořádku na citované ustanovení navazuje čl. 11 odst. 3 věty druhé a třetí Listiny, podle něhož výkon vlastnického práva nesmí poškozovat přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem, a dále čl. 35 Listiny – podle jeho prvního odstavce má každý právo na příznivé životní prostředí a podle třetího odstavce nesmí nikdo při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje či druhové bohatství přírody nad míru stanovenou zákonem.

22. V případě odvodů podle § 11 a násl. zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, se sice pojmově nejedná o peněžitě plnění s charakterem daně (§ 2 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád), nýbrž o specifickou formu úhrady, jejímž účelem je regulovat rozsah (plochu) půdy odnímané ze zemědělského půdního fondu. Převážná část výnosu z odvodů ve výši 55 % je nicméně příjmem státního rozpočtu – v tomto rozsahu je na napadenou úpravu třeba pohlížet jako na součást rozpočtových výsad (*privilegia fisci*), a navíc jako na prostředky, které by byl stát v podstatné části v konečném důsledku povinen hradit sám sobě. Podle právního stavu před přijetím předmětné novely činil podíl státního rozpočtu na odvodech podle § 11 odst. 2 věty čtvrté zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 402/2010 Sb., dokonce 75 %. Zbývající část odvodů je investována zpět do životního prostředí; 15 % je příjmem rozpočtu Státního fondu životního prostředí a 30 % rozpočtu obce, na jejímž území se odňatá zemědělská půda nachází. Odvody, které jsou příjmem rozpočtu obce, pak mohou být použity jen pro zlepšení životního prostředí v obci a pro ochranu a obnovu přírody a krajiny (§ 11b odst. 5 zákona o ochraně zemědělského půdního fondu).

23. Na řízení o odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu se subsidiárně použije zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, a konkrétní výše odvodu se stanoví podle sazebníku odvodů – přílohy zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů. O odnětí, jakož i o stanovení odvodu rozhoduje orgán ochrany zemědělského půdního fondu, kterým je v prvním stupni místně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad či Ministerstvo životního prostředí, popř. správa národního parku, a to v závislosti na rozloze dotčené půdy (do 1 ha, do 10 ha, resp. nad 10 ha,

§ 15, 17 a 17a zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů).

24. Obecným argumentem proti osvobození od placení odvodu může být za určité konstelace okolnost, že o odnětí a stanovení odvodu rozhoduje orgán subjektu, v jehož správním obvodu se nachází největší část zemědělské půdy, která má být ze zemědělského půdního fondu odňata, a současně, v jehož prospěch je odnětí prováděno. Tento argument však nevedl Ústavní soud k zamítnutí návrhu, neboť se může vztahovat pouze na omezený rozsah případů, v nichž orgán ochrany zemědělského půdního fondu působí u obce s rozšířenou působností či kraje jako vlastníka pozemku, jehož odnětí je požadováno, resp. případů příslušnosti ministerstva pro řízení o odnětí pozemku ve vlastnictví státu. Orgán ochrany zemědělského půdního fondu je mimoto podroben působnosti odvolacího správního orgánu a působnost orgánů ochrany zemědělského půdního fondu je vykonávána v přenesené působnosti (§ 18a zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů), zatímco nakládání s dotčenou půdou se zpravidla děje v působnosti samostatné.

VI./b Rovnost a zákaz diskriminace vs. ochrana přírodního bohatství

25. Při posouzení věci Ústavní soud vyšel ze své četné judikatury týkající se principu rovnosti a podmínek nerovného zacházení s různými skupinami nebo kategoriemi osob. V nálezu ze dne 21. 1. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 15/02 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.); všechna zde uváděná rozhodnutí jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) vyložil, že rovnost je kategorií relativní, pojmově vyžadující odstranění neodůvodněných rozdílů. K porušení principu rovnosti je třeba, aby se s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, zacházelo rozdílným způsobem, aniž by však pro takový přístup existovaly objektivní a rozumné důvody. Zpravidla je navázáno na porušení i jiného základního práva, např. práva vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny [nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 6. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 4/95 (N 29/3 SbNU 209; 168/1995 Sb.) a ze dne 8. 11. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 5/95 (N 74/4 SbNU 205; 6/1996 Sb.)]. Z aktuální judikatury srov. např. nálezy ze dne 8. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 880/15 (N 182/79 SbNU 59), ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.) nebo ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 17/11 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.).

26. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že kraje a obce se mohou dovolávat výhradně zásahu do akcesorické rovnosti podle čl. 3 odst. 1 Listiny, tj. rovnosti ve vztahu k realizaci jiného základního práva nebo svobody. Naopak jim nesvědčí rovnost neakcesorická ve smyslu všeobecné rovnosti před zákonem; podle čl. 1 Listiny se jí výslovně těší pouze lidé, tj. jednotlivci jako důstojné lidské bytosti. K rozlišení akcesorické a neakcesorické rovnosti se Ústavní soud vyjádřil např. v nálezu ze dne 28. 3. 2006 sp. zn. Pl.

ÚS 42/03 (N 72/40 SbNU 703; 280/2006 Sb.) nebo v usnesení ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 2006/12; k přezkumu nerovnosti mezi obcemi (v daném případě mezi malými obcemi a velkými městy v důsledku rozpočtového určení daní) v nálezu ze dne 20. 11. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 50/06 (N 196/47 SbNU 557; 18/2008 Sb.).

27. Vedle navrhovatelem poukazovaného principu rovnosti a zákazu diskriminace ovšem hraje hlavní roli při posouzení věci závazek státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství, jak je zakotven v čl. 7 Ústavy. Interpretací tohoto ustanovení se Ústavní soud zabýval např. v nálezu ze dne 21. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 652/06 (N 202/47 SbNU 613), v němž dospěl k závěru, že omezení vlastnického práva podle § 60 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění zákona č. 150/2010 Sb., spočívající v povinnosti vlastníků pozemků umožnit v nezbytném rozsahu vstup a vjezd na své pozemky, ob stojí při poměřování kolidujících základních práv či veřejných statků. Vyložil, že ochrana životního prostředí, jejímž nedílným komponentem je provoz a údržba vodních děl, je veřejným statkem, pro jehož zájem je možno zákonem ústavně chráněné základní právo na vlastnictví omezit ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny.

28. V nálezu ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 34/03 (N 226/43 SbNU 541; 49/2007 Sb.) Ústavní soud zdůraznil, že stát si vytkl za cíl chránit přírodní bohatství, přičemž závažnost této ochrany je podtržena tím, že ochrana přírodních hodnot se stala předmětem regulace přímo v Ústavě. V nálezu ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 70/97 (N 96/8 SbNU 375) se Ústavní soud, vycházející z premisy, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 Ústavy, a v návaznosti na závěry nálezů ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.), zabýval rozlišením pojmů základních práv a svobod a veřejných statků. Konstatoval, že veřejným statkem se určitý aspekt lidské existence stává za podmínky, kdy jej není možné pojmově, věcně i právně rozložit na části a ty přiřadit jednotlivcům jako podíly; nevykazuje prvek distributivnosti.

VI./c Vlastní přezkum napadeného ustanovení

29. Předmětem přezkumu je ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu, které zvýhodňuje stát oproti osobám jiným, neboť zakotvuje výjimku z placení odvodu za trvalé odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu výhradně pro stavby pozemních komunikací ve vlastnictví státu, na rozdíl od krajů a obcí, popř. soukromých osob, tedy subjektů, které jsou ohledně pozemních komunikací ve svém vlastnictví povinny odvod platit.

30. Ústavní soud dospěl k závěru, že konkrétnímu zkoumání, zda v důsledku napadeného ustanovení dochází k porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. ochrany vlastnického práva a míry jeho omezení ve smyslu čl. 11 odst. 1 a 2 ve spojení s čl. 4 odst. 3 Listiny, brání jiný závažný zájem, a sice závazek státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a chránit přírodní bohatství podle čl. 7 Ústavy. Pokud by totiž Ústavní soud napadené ustanovení zrušil, fakticky by podstatným způsobem rozšířil okruh výjimek z placení odvodů z pozemních komunikací ve vlastnictví státu na veškeré pozemní komunikace, tj. jak ve vlastnictví státu, krajů či obcí, tak i ve vlastnictví soukromých osob. Navrhovatel totiž požaduje zrušení § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu výhradně ve slovech „ve vlastnictví státu“, a rozhodnutí podle petitu by tak znamenalo stanovení výjimky z placení odvodu pro veškeré stavby pozemních komunikací bez rozdílu.

31. Vyhovění návrhu by představovalo významný zásah do základního poslání zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, stavícího na tom, že zemědělský půdní fond je základním přírodním bohatstvím naší země, nenahraditelným výrobním prostředkem umožňujícím zemědělskou výrobu a jednou z hlavních složek životního prostředí (§ 1 odst. 1 věta první zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu). Podle věty druhé téhož ustanovení jsou jeho ochrana, zvelebování a racionální využívání činnostmi, kterými je zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí, čímž zákon významně přispívá k plnění závazku státu na úseku ochrany přírodního bohatství podle čl. 7 Ústavy. Pokud by Ústavní soud návrhu vyhověl, ve svém důsledku by jednal v rozporu s požadavkem čl. 7 Ústavy a rovněž se svým základním úkolem a postavením soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy).

32. Ústavní soud je vázán petitem návrhu, jímž navrhovatel požaduje toliko zrušení napadeného ustanovení ve slovech „ve vlastnictví státu“, nikoli zrušení celého písmene b), tedy komplexní vypuštění výjimky z placení odvodů pro pozemní komunikace, což by bylo možné považovat za řešení podstatně příznivější z pohledu ochrany zemědělského půdního fondu, resp. ochrany přírodního bohatství (tak tomu ostatně bylo i podle právního stavu před přijetím novelizace provedené zákonem č. 41/2015 Sb., tedy úpravy účinné do 31. 3. 2015). Navrhovatel nicméně směřuje petitem k řešení opačnému, tedy k rozšíření výjimky z placení odvodů vedle státu i na územní samosprávné celky – a v případě derogačního zásahu Ústavního soudu nejen na ně.

33. Přestože si je Ústavní soud vědom i toho, že v současné době je v legislativním procesu další novela zákona o ochraně zemědělského půdního fondu, zahrnující i změnu přezkoumávaného ustanovení § 11a,

nepovažuje za vhodné vyčkávat na výsledek tohoto procesu. Stěžejním důvodem pro rozhodnutí Ústavního soudu je totiž ochrana zemědělského půdního fondu, na němž by nic nezměnila ani projednávaná novela zákona o ochraně zemědělského půdního fondu, která by navrhovatelem tvrzenou diskriminaci fakticky odstranila.

34. Na výše uvedeném hodnocení nemůže nic změnit, ba naopak k němu přispívá argumentace samotného navrhovatele – že jeho cílem není dosáhnout obecného osvobození od placení odvodů ohledně veškerých staveb pozemních komunikací. Navrhovatel zdůrazňuje, že konkrétně účelové komunikace, které jsou podle § 9 odst. 1 věty třetí zákona o pozemních komunikacích ve vlastnictví právnických nebo fyzických osob, pravidelně neslouží veřejnému zájmu, nýbrž primárně zájmu soukromému. Jak na tento aspekt věci poukazuje rovněž vláda ve vyjádření k návrhu, zrušení ustanovení v napadené části by znamenalo mj. osvobození od placení odvodů pro účelové komunikace ve smyslu § 7 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, které slouží potřebám vlastníků přilehlých nemovitostí, např. kancelářských budov, obchodních center a jiných objektů sloužících k podnikání či obhospodařování zemědělských a lesních pozemků. Vztahovalo by se dokonce i na veřejně nepřístupné účelové komunikace, např. odstavné či parkovací plochy nacházející se v uzavřených areálech a podléhající využití podle rozhodnutí vlastníka.

35. Tento důsledek případného vyhovění návrhu by nebylo možné napravit prostým odkladem vykonatelnosti zrušujícího nálezu ve smyslu § 70 odst. 1 ve spojení s § 58 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., tak, aby měl zákonodárce prostor k přijetí nové ústavně konformní úpravy. Byť by totiž Ústavní soud mohl vykonatelnost nálezu odložit a potřebný časový prostor zákonodárci vytvořit, nemohl by předjímat a ovlivnit, že by zákonodárce tuto možnost skutečně využil a v mezidobí přijal úpravu novou – takovou, která by byla souladná s ústavním pořádkem, včetně čl. 7 Ústavy a tam zakotveného závazku státu při ochraně přírodního bohatství. Ústavní soud ze své pozice (výhradně) negativního zákonodárce nemá jakékoli prostředky k zajištění, že dojde k přijetí odpovídající nové právní úpravy, přičemž případné nepřijetí by vyústilo v právní stav, který by se ostře přičil ochraně životního prostředí a přírodního bohatství.

36. K hodnocení věci přispívá i výše uvedená okolnost, že odvody za trvalé odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu sice pojmově nepředstavují peněžitě plnění s charakterem daně, převážná část výnosu z nich ve výši 55 % je nicméně příjmem státního rozpočtu. V tomto ohledu je na odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu třeba nahlížet jako na fiskální příjem a napadenou právní úpravu jako na součást

privilegia fisci (rozpočtových výsad), tedy prostoru vyznačujícího se zvýšenou diskrecí státu při utváření vlastního hospodaření, ohledně kterého je Ústavní soud povolán postupovat velmi zdrženlivě a zasahovat do něj pouze při závažných důvodech k takovému postupu. Mimoto se jedná o prostředky, které by byl stát v podstatné části v konečném důsledku povinen hradit sám sobě.

37. Pro úplnost lze v tomto směru metodologicky poukázat na modifikovaný test proporcionality ve smyslu vyloučení extrémní disproportionality, který se stal součástí konstantní judikatury Ústavního soudu na úseku přezkumu ústavnosti zákonné úpravy daně, poplatku, příp. jiné obdobné zákonem stanovené povinné dávky, jakož i peněžitých sankcí [např. nálezy ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 24/14 (N 123/77 SbNU 867; 187/2015 Sb.), ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)]. Vzhledem k výše vyslovenému nicméně nebyly dány podmínky pro jeho aplikaci na projednávanou věc.

VII. Závěr

38. Na základě výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že nejsou dány důvody ke zrušení napadeného ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona o ochraně zemědělského půdního fondu ve slovech „ve vlastnictví státu“ a návrh podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Davida Uhlíře

S nálezem pléna v této věci nesouhlasím a uplatňuji vůči němu podle ustanovení § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odlišné stanovisko. Mám totiž za to, že napadené ustanovení § 11a odst. 1 písm. b) zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění zákona č. 41/2015 Sb., ve slovech „ve vlastnictví státu“ mělo být jako protiústavní zrušeno.

Považuji za zjevné, že napadené ustanovení zákona zakládá nerovnost mezi státem a ostatními subjekty, pokud se týká obsahu a ochrany jejich vlastnického práva. Toto zákonné ustanovení zvýhodňuje stát oproti ostatním subjektům, jelikož stát jako vlastníka staveb pozemních komunikací vyjímá z obecné povinnosti k odvodům za půdu trvale odňatou ze zemědělského půdního fondu, zatímco kraje a obce jako vlastníky pozemních komunikací II. a III. třídy touto povinností stíhá. Lze sice souhlasit s tím, že na odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu lze nahlížet jako na fiskální příjem, a tudíž lze považovat právní úpravu těchto

odvodů za součást zvláštního prostoru se zvýšenou volností státu při utváření vlastního hospodaření. Také je pravda, že každé nerovné zacházení se subjekty samo o sobě nezakládá protiústavní diskriminaci, v oblasti daňového práva je naopak zhusta nerovné právní zacházení s různými subjekty nástrojem k odstranění jejich faktické nerovnosti. Ani osvobození státu od některé daňové či poplatkové povinnosti není ničím neobvyklým nebo nepřijatelným, zejména pokud směřuje k tomu, aby stát v konečném důsledku aplikace právního předpisu nemusel hradit daně a poplatky sám sobě, a vynakládat tak zbytečně další náklady na jejich administraci.

V posuzované věci však považují za podstatné, že privilegované postavení státu nevede jen k tomu, že je zvýhodněn ve vztahu k ostatním subjektům vlastnického práva, které jsou stíhány povinnostmi odvodů, ale zejména k tomu, že v důsledku jeho privilegovaného postavení jsou znevýhodněni příjemci odvodů, tedy obce a Státní fond životního prostředí.

Stanovení odvodů za odnětí zemědělské půdy má i ten význam, že zdaňuje negativní externalitu (náklady na ekonomickou činnost stavebníků nesené celou společností v podobě zhoršení životního prostředí). Zproštění státu povinnosti podílet se ve výčísлитelné míře na negativní externalitě vede i ke zkrácení základních informací pro rozhodování státu o tom, zda a v jaké podobě kterou stavbu budovat. Respektování zásady rovného obsahu vlastnického práva má tak význam i pro zodpovědné ekonomické rozhodování. To, že privilegované postavení státu jako vlastníka vede k neekonomickému jednání, bylo již v našich nedávných dějinách experimentálně ověřeno dostatečně.

Podle vyjádření vlády k posuzovanému návrhu byl důvodem přijetí napadeného ustanovení veřejný zájem na urychlení výstavby strategických páteřních komunikací a zjednodušení procesu žádosti o finanční prostředky na výstavbu komunikací ve vlastnictví státu. Důvodová zpráva však současně připouštěla, že nelze stanovit, která z možných variant právní úpravy je lepší, neboť znamenají pouze přesun dopadů mezi státním rozpočtem, obcemi, podnikateli, životním prostředím či sociální oblastí. Navíc pozemní komunikace ve vlastnictví krajů a obcí podléhají stejné zákonné úpravě, slouží stejnému účelu a z pohledu veřejného zájmu se těší shodnému postavení jako pozemní komunikace ve vlastnictví státu. V důvodové zprávě ani v rámci řízení před Ústavním soudem pak nebylo vysvětleno, proč by veřejný zájem na urychlení výstavby strategických páteřních komunikací nutně znamenal upřednostnění komunikací ve vlastnictví státu, tedy zda strategickými páteřními komunikacemi nemohou být i komunikace ve vlastnictví krajů nebo obcí, typicky kupř. obchvaty sídlištních celků.

V posuzované věci stojí proti sobě vládou a zákonodárcem prosazovaný zájem na urychlení výstavby strategických páteřních komunikací a ústavní zásada rovnosti obsahu vlastnického práva, zaručená čl. 11

odst. 1 větou druhou Listiny základních práv a svobod. Zájem na urychlení výstavby čehokoliv nepatří zpravidla mezi základní práva a svobody, takže obvyklý test proporcionality formulovaný Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.) není namíště aplikovat. Spíše byla namíště prostá úvaha, zda tento deklarovaný zájem ve spojení se skutečností, že sporná právní úprava se pohybuje v oblasti *privilegia fisci*, může být důvodem pro akceptování privilegovaného postavení státu jako vlastníka určitého typu komunikací.

Plénium Ústavního soudu však přistoupilo k posouzení napadeného ustanovení ze zcela jiného úhlu a ve svém rozhodování pojalo jako zásadní východisko pro posouzení věci konkurující závazek státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a chránit přírodní bohatství podle čl. 7 Ústavy.

Soudím, že tento závazek státu mohl být Ústavním soudem dostatečně šetřen odkladem vykonatelnosti zrušujícího nálezu, takže by byl poskytnut zákonodárci dostatečný prostor k ochraně zemědělského půdního fondu bez toho, že by se odchýlil ústavní zásady rovnosti vlastnických práv a bez nedůvodného poškození příjemců odvodů za trvalé odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu.

Č. 43

K důsledkům nesprávného poučení soudu o opravném prostředku

Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zahrnuje právo účastníka soudního řízení na zákonem připuštěný přezkum soudních rozhodnutí soudem instančně nadřízeným, a to v případech stanovených zákonem i tam, kde má být přezkoumáno již pravomocné rozhodnutí. Tomuto právu odpovídá povinnost soudů poskytovat účastníkům řízení poučení o jejich procesních právech a povinnostech, včetně poučení o opravných prostředcích. Znemožní-li soud nesprávným poučením o nepřipustnosti mimořádného opravného prostředku přístup účastníka řízení k soudu instančně nadřízenému, zasáhne tím do jeho práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 15. března 2016 sp. zn. III. ÚS 1237/15 ve věci ústavní stížnosti Milana Janků, zastoupeného JUDr. Karlem Kolářem, advokátem, se sídlem Klauďanova 135/1, Mladá Boleslav, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 17. března 2015 č. j. 8 A 191/2014-74, jímž bylo v důsledku kasačního zásahu Nejvyššího správního soudu opětovně rozhodnuto ve věci stěžovatelčiny žaloby proti rozhodnutí o uložení pokuty za správní delikt spočívající v diskriminaci spotřebitelů, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a České obchodní inspekce, ústředního inspektorátu, se sídlem Štěpánská 15, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. března 2015 č. j. 8 A 191/2014-74 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. března 2015 č. j. 8 A 191/2014-74 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Česká obchodní inspekce, inspektorát Středočeský a hl. m. Praha, (dále jen „inspektorát“), rozhodnutím ze dne 4. 3. 2009 uložila stěžovateli jako podnikateli a provozovateli „Hotelu BAT“ (restaurantu „U Netopyra“) v Mladé Boleslavi pokutu 10 000 Kč za správní delikt dle § 6 ve spojení s § 24 odst. 7 písm. b) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně spotřebitele“); současně mu uložila povinnost nahradit náklady řízení 1 000 Kč. Správního deliktu se měl stěžovatel dopustit tím, že při poskytování služeb v provozovně diskriminoval spotřebitele, neboť na dveře provozovny umístil nápis: „Tato restaurace není vhodná pro děti do 6 let v doprovodu rodičů z důvodu rušení ostatních a hotelových hostů. Vstup pouze pro dospělé a děti od 6 let v doprovodu rodičů.“ (dále jen „nápis“). Dle inspektorátu tím stěžovatel nepřipustně diskriminoval bez doprovodu rodičů přicházející spotřebitele ve věku do osmnácti let a rovněž rodiče přicházející s potomky mladšími šesti let. Odvolání stěžovatele zamítla Česká obchodní inspekce, ústřední inspektorát, (vedlejší účastnice) rozhodnutím ze dne 3. 6. 2009; neshledala objektivní a přiměřené důvody pro paušální omezení vstupu takto specifikovaných skupin osob; nedůvodnou shledala námitku o umístění v provozovně velkoplošných obrazovek i námitku, dle které stěžovatel nápisem nevyloučil přístup osobám ve věku 15–18 let.

2. Stěžovatel podal žalobu, ve které namítal neurčité vymezení místa deliktu správními orgány, dále rozporoval konkrétními žalobními námitkami závěry správních orgánů o diskriminaci, a to ve vztahu k jednotlivým skupinám osob dle věku [ve vztahu k osobám ve věku 15–18 let uvedl, že již z „logiky“ nápisu vyplývá, že je zaměřen skutečně jen na děti nižšího věku, nikoliv na dospívající; vstup není zakázán mladistvým (adolescentům) a k takovému omezení ani nikdy fakticky nedošlo; odborná literatura za „děti“ označuje osoby do patnácti let věku]; poukazoval na zaměření jeho provozovny, její otevírací dobu a na vysílání velkoplošných obrazovek v provozovně. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 20. 11. 2013 č. j. 8 Ca 184/2009-32 rozhodnutí vedlejší účastnice zrušil pro nepřezkoumatelnost spočívající v nedostatku důvodů dle § 76 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“). Reagoval pouze na žalobní námitku o neurčitém vymezení místa spáchání deliktu (s námitkou se neztotožnil) a uvedl, že se dalšími žalobními námitkami nezabýval. Vytkl vedlejší účastnici, že neprovedla výklad pojmu diskriminace dle § 6 zákona o ochraně spotřebitele; dle městského soudu současně při tomto výkladu nelze bez dalšího vycházet z judikatury Nejvyššího správního soudu týkající se nerovného zacházení stanovením

odlišných cen v dopravě a z judikatury Ústavního soudu týkající se otázky nerovného zacházení ze strany státní moci. Uvedl, že stěžovatel je se zákazníky v rovnoprávném postavení a za určitých podmínek nabízí své služby, které zákazníci nejsou povinni akceptovat, a mohou si zvolit podnik jiný; omezení přístupu některých zákazníků se negativně promítne i do zisku stěžovatele. Městský soud uzavřel, že správní orgány odmítly námitky stěžovatele, aniž by však samy vyložily, v čem je jeho jednání diskriminační.

3. Vedlejší účastnice podala kasační stížnost z důvodu nesprávného posouzení právní otázky nepřezkoumatelnosti jejího rozhodnutí dle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Namítla, že její rozhodnutí bylo přezkoumatelné a vycházelo z přílehlavé judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu; městský soud opomenul pasáže jejího rozhodnutí zabývající se právě tím, v čem jednání stěžovatele naplňovalo prvky diskriminačního jednání a proč nebyly shledány legitimní důvody rozdílného zacházení. Podle vedlejší účastnice bylo její rozhodnutí dostatečným podkladem pro přezkum a bylo jen na městském soudu zhodnotit správnost jí vyložených úvah. Rozporovala úvahu městského soudu o relevanci možného nižšího zisku podnikatele v důsledku vyloučení přístupu některých skupin osob.

4. Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 30. 10. 2014 č. j. 4 As 1/2014-28 zrušil rozsudek městského soudu a vrátil mu věc k dalšímu řízení, neboť rozhodnutí vedlejší účastnice nepovažoval za nepřezkoumatelné. Konstatoval, že městský soud pochybil, pokud paušálně vyloučil aplikaci stěžejních úvah k pojmu diskriminace a diskriminační jednání vyslovených v předchozí judikatuře Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu. Dále kasační soud přdestřel svůj závěr k otázce diskriminace některých skupin osob, jejichž diskriminace byla správními orgány shledána. V závěru odůvodnění uvedl, že se nezabýval žalobní argumentací o nedostatečném označení provozovny stěžovatele, o neomezení přístupu osob ve věku 15–18 let a o umístění v provozovně tří velkoplošných obrazovek s programem nevhodným pro děti, neboť tyto otázky nebyly předmětem kasačních námitek vedlejší účastnice ani vyjádření stěžovatele ke kasační stížnosti.

5. Městský soud vydal v pořadí druhý rozsudek dne 17. 3. 2015 č. j. 8 A 191/2014-74, jímž žalobu stěžovatele zamítl. Opětovně se neztotožnil s žalobní námitkou o neurčitěm vymezení místa deliktu. Následně uvedl, že ohledně dalších žalobních námitek k otázce diskriminace je vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu, a citoval pasáže z jeho rozsudku. Poté se vypořádal s žalobní námitkou o nediskriminaci osob ve věku 15–18 let tak, že i zde poukázal na právní závěry Nejvyššího správního soudu (resp. část jeho argumentace). K tomu „dodal“, že dle městského soudu lze připustit, že stěžovatel neměl v úmyslu zamezit vstup osobám blížícím se věku 18 let, avšak formulace nápisu je v tomto směru nejasná a neurčitá,

tyto osoby v něm nejsou výslovně zmíněny a o zaměření zákazu jen na mladší děti lze tedy jen spekulovat; stěžovatel měl nápis ve vztahu k této věkové skupině osob formulovat jednoznačně. Námitkou o umístění v provozovně tří velkoplošných obrazovek s programem nevhodným pro děti do dvanácti let se městský soud nezabýval.

II. Argumentace stěžovatele

6. Ústavní stížností ze dne 24. 4. 2015 se stěžovatel domáhal zrušení rozsudku městského soudu ze dne 17. 3. 2015, a to z důvodu porušení práva vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva podnikat dle čl. 26 odst. 1 Listiny.

7. Namítl, že provozovna byla od roku 2005 koncipována jako hotelová restaurace a v omezeném čase umožňovala i přístup širší veřejnosti. Hotel byl charakterizován jako zaručující klidné prostředí a poskytující ubytování hostům bez dětí mladších šesti let; tomuto režimu byla přizpůsobena i hotelová restaurace; uvedené bylo prezentováno i na webových stránkách provozovny a v nápisu na provozovně. Stěžovatel jako podnikatel je oprávněn se rozhodnout bez zásahu státní moci, zda bude restauraci provozovat jako hotelovou, a pokud v hotelu nebytoval děti mladší šesti let, byl oprávněn i u hotelové restaurace vyžadovat stejný režim. Dle stěžovatele tedy omezení přístupu dětem do šesti let věku není diskriminační.

8. Podle stěžovatele je tvrzení, že se dopustil diskriminačního jednání i vůči starším dětem, zejména adolescentům starším patnácti let, a to jen s poukazem na výslovné znění nápisu, pouze spekulativní; ve skutečnosti k žádnému omezení těchto starších dětí nedošlo a ani si na takové jednání nikdo nestěžoval.

9. Uvedl, že k jeho jednání došlo ještě před účinností zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), a v době platnosti zákona o ochraně spotřebitele, ve znění zákona č. 104/1995 Sb., tedy v době, kdy neobsahoval demonstrativní výčet diskriminačních jednání (pozn. tím reagoval na argumentaci Nejvyššího správního soudu uvedenou v jeho kasačním rozsudku). Je třeba proto jednání posuzovat především z hlediska ochrany jeho ústavně zaručeného práva vlastnického a práva podnikat. Stěžovatel nemůže být při podnikání, ve kterém používá svůj vlastní majetek, omezován v tom, na jaké zákazníky své podnikání zaměří; je oprávněn zamezit přístup těm klientům, na které jeho podnikání zaměřeno není.

III. Vyjádření účastníka, vedlejšího účastníka a Nejvyššího správního soudu

10. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozsudku ze dne 17. 3. 2015, na odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 10. 2014 a uvedl, že byl právním názorem kasačního soudu vázán.

11. Vedlejší účastnice ve vyjádření poukázala na to, že novou je argumentace stěžovatele, dle které se od roku 2005 zaměřil především na provozování hotelu, přičemž restaurace sloužila jako hotelová a služby poskytovala především hotelovým hostům, pouze v menší míře a ve stanoveném čase též osobám neubytovaným v hotelu, v hotelu nebyly ubytovávány děti mladší šesti let, a stěžovatel má tedy právo požadovat stejný režim i u restaurace. Vedlejší účastnice dále oponovala, že nedošlo k postihu stěžovatele za provozování restaurace převážně jako hotelové. I pokud by stěžovatel měl zavedenou praxi neubytovávat děti mladší šesti let, vyvolávalo by to otázku možné diskriminace při paušálním vyloučení určité skupiny hostů hotelu a potažmo restaurace. Vedlejší účastnice poté poukázala na skutkový stav zjištěný ve správním řízení, a sice přístupnost restaurace v určitých hodinách (v sobotu i v čase oběda) hostům neubytovaným v hotelu, a to za současného umístění citovaného nápisu na venkovním vchodu do restaurace. Vedlejší účastnice uvedla, že neporušila stěžovatelovo právo vlastnit majetek; z jeho majetku nebylo nic zabaveno a stěžovateli byla toliko u spodní hranice sazby uložena peněžitá sankce 10 000 Kč, jež zjevně není likvidační. Vedlejší účastnice ve věci nespatřuje ani porušení stěžovatelova práva podnikat; v českém právním řádu není svoboda podnikání nadřazena principu rovnosti a je třeba rovněž plnit závazky České republiky vyplývající z mezinárodních smluv a antidiskriminačních směrnic Evropské unie.

12. Dle vyjádření Nejvyššího správního soudu se stěžovatel dovolává práva podnikat; porušení práva vlastnit majetek dovozuje spíše nepřímou z omezení jeho podnikání; samotnou výši uložené pokuty lze označit jako zanedbatelnou (horní hranice sazby za správní delikt je 3 mil. Kč). Právo na podnikání není neomezené (čl. 26 odst. 2, čl. 41 odst. 1 Listiny). Zákonem provádějším čl. 26 odst. 1 Listiny je i zákon o ochraně spotřebitele (viz jeho § 1 odst. 1) upravující meze ve vztahu podnikatelů k tzv. slabší smluvní straně – spotřebitelům; ve znění účinném v době jednání stěžovatele přitom zákon obsahoval výslovný zákaz diskriminačního jednání v § 6. Je nerozhodné, že neobsahoval demonstrativní výčet diskriminačních jednání, ani že ještě nebyl účinný antidiskriminační zákon. Dle kasačního soudu představuje zákaz diskriminace spotřebitelů ze strany podnikatelů legitimní cíl sledovaný zákonnou úpravou a tímto zákazem nedochází k omezení základního práva podnikat v míře, jež by se dotýkala samé jeho

podstaty a smyslu (čl. 4 odst. 4 Listiny). Nejvyšší správní soud poukázal na čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jehož adresátem jsou sice státy, avšak ty mají povinnost přijímat opatření k předcházení tzv. soukromé diskriminace a případnou takovou diskriminaci vyšetřit a zasadit se o nápravu (poukázal na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 11. 2007 ve věci *D. H. a ostatní proti České republice*, stížnost č. 57325/00). Česká republika přijetím ustanovení § 6 zákona o ochraně spotřebitele a postupem vedlejšího účastníka v projednávané věci plnila výše uvedené mezinárodní závazky.

13. Vyjádření městského soudu, vedlejší účastnice a Nejvyššího správního soudu nezasílal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť tato vyjádření neobsahují nové skutečnosti významné pro posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti a posouzení její opodstatněnosti

14. V souvislosti se zánikem funkce soudce Ústavního soudu JUDr. Vladimíra Kůrky byla předmětná věc (tomuto soudci zpravodaji přidělená a ke dni 16. 12. 2015 neskončená) na základě ustanovení § 12 odst. 17 (přechodná ustanovení) rozvrhu práce Ústavního soudu v platném znění (č. Org. 65/15), přidělena novému soudci zpravodaji, a to prof. JUDr. Josefu Fialovi, CSc., čemuž (jakož i rozhodnutí pléna o ustavení senátů ze dne 8. 12. 2015 č. Org. 60/15) odpovídá složení senátu; Ústavní soud stěžovatele o této změně vyrozuměl.

15. Ústavní soud nejprve zkoumal, zda jsou splněny předpoklady meritorního projednání ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

16. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřijatelná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Za procesní prostředek k ochraně práva se považuje jak řádný a mimořádný prostředek s výjimkou obnovy řízení, tak jiný návrh, který je způsobilý zahájit řízení, v němž se navrhovatel může domoci odstranění jím namítané vady řízení či vady rozhodnutí (srov. § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

17. Pojmovým znakem institutu ústavní stížnosti je její subsidiarita, jež se po formální stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práv poskytuje, a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud zasahoval na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až v okamžiku, kdy ostatní orgány veřejné moci nejsou schopny protiústavní stav napravit.

18. V dané věci má Ústavní soud za to, že stěžovatel měl k dispozici procesní prostředek k ochraně svých práv, a sice kasační stížnost, kterou měl vyčerpat před podáním ústavní stížnosti.

19. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že nepodal kasační stížnost pro nepřípustnost dle § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s.

20. K právní úpravě nepřípustnosti kasační stížnosti dle § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. se opakovaně ve své judikatuře vyjádřil Ústavní soud i Nejvyšší správní soud. Podle ní nelze citované ustanovení vykládat jen jazykově, nýbrž při vědomí účelu tohoto ustanovení, kterým je zamezit bezúčelnému řetězení kasačních stížností a prodlužování řízení v případech, ve kterých Nejvyšší správní soud ve věci již svůj závazný právní názor vyslovil. Závazným právním názorem ve smyslu § 110 odst. 3 s. ř. s. (pozn. red.: ve znění do 31. 12. 2011, nyní § 110 odst. 4 s. ř. s.) je přitom třeba rozumět v kasačním rozsudku vyjádřený závěr o interpretaci a aplikaci práva, jež bylo nebo mělo být užito v rozhodované věci a jímž se Nejvyšší správní soud zabýval při posuzování kasačních námitek nebo nad jejich rámec v mezích § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s. (pozn. nyní odstavce 3 a 4). Rovněž Nejvyšší správní soud je totiž až na výjimky vázán v řízení o další (opakované) kasační stížnosti ve věci právním názorem jím vyjádřeným v jeho předchozím kasačním rozsudku. Ustanovení § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. je tedy třeba vykládat ve světle co možná nejširšího přístupu k soudu tak, že kasační stížnost není možno podat pouze z týchž důvodů (otázek), které byly již předmětem přezkumu kasačního soudu na podkladě kasační stížnosti předchozí; v opačném případě by došlo k nezákonnému odepření přístupu k nejvyšší instanci správního soudnictví [srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 136/05 (N 119/37 SbNU 519) a jeho usnesení ze dne 23. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 1545/09, ze dne 6. 9. 2010 sp. zn. I. ÚS 3229/09, ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 446/14, ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 808/13, ze dne 9. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 1490/15, ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 2083/15 a ze dne 11. 1. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3250/15 nebo usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 7. 2008 č. j. 9 Afs 59/2007-56 a ze dne 22. 3. 2011 č. j. 1 As 79/2009-165].

21. Nejvyšší správní soud ve své judikatuře uvedl, že nepřípustnost dle citovaného ustanovení je prolomena zejména v případech, kdy Nejvyšší správní soud vytkl (při prvním přezkumu) krajskému soudu procesní pochybení nebo nedostatečně zjištěný skutkový stav, popřípadě nepřezkoumatelnost jeho rozhodnutí; opačný přístup by znamenal odmítnutí věcného přezkumu kasačním soudem (srov. např. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 3. 2011 č. j. 1 As 79/2009-165 nebo rozsudky ze dne 30. 9. 2014 č. j. 6 As 155/2013-34 a ze dne 10. 7. 2014 č. j. 6 As 81/2014-65). Výjimku shledává kasační soud rovněž v případech, kdy dojde ke změně skutkových nebo právních poměrů ve věci, resp. doplnění

dokazování, změně či zrušení aplikovaného právního předpisu, deklaraci protiústavnosti předpisu Ústavním soudem nebo podstatné změně judikatury, jež by byl i Nejvyšší správní soud ve svém novém rozhodnutí povinen akceptovat (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 7. 2008 č. j. 9 Afs 59/2007-56 nebo dále usnesení ze dne 21. 9. 2005 č. j. 2 Afs 216/2004-123 a ze dne 25. 5. 2009 č. j. 8 As 25/2009-71).

22. Ústavní soud i Nejvyšší správní soud také poukázaly na odlišnost situace, kdy opakovanou kasační stížnost podává též účastník řízení, od případů, kdy další kasační stížnost podá jiný z účastníků řízení (nebo osoba zúčastněná na řízení). Nejvyšší správní soud je dle § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s. při přezkumu vázán rozsahem a důvody kasační stížnosti (s výjimkou důvodů, ke kterým přihlíží z úřední povinnosti); účastník řízení, který není iniciátorem předchozí kasační stížnosti má jen omezené možnosti stran vlastní argumentace a předkládaných námitek v tomto kasačním řízení. Jinak řečeno, pokud druhou kasační stížnost podá účastník řízení (osoba zúčastněná na řízení) odlišný od toho, který podal kasační stížnost první, nelze mu přičítat k tíži (v duchu zásady *dispoziční* a zásady *vigilanti-bus iura*), že neuplatnil všechny své námítky již v předchozí kasační stížnosti (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 808/13 nebo usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 3. 2011 č. j. 1 As 79/2009-165 a dále jeho usnesení ze dne 24. 10. 2012 č. j. 6 As 35/2012-42).

23. Stěžovatel byl v dané věci správními orgány sankcionován za správní delikt – diskriminační jednání, jehož se měl dopustit ve vztahu k více určitým obecně vymezeným skupinám osob. Podal žalobu, v níž vymezil více žalobních námitek; vytýkal neurčitost vymezení místa spáchání deliktu a dále brojil skutkovými i právními námitkami proti závěrům o diskriminaci jednotlivých skupin osob. Městský soud se žalobními námitkami nezabýval, neboť rozhodnutí vedlejší účastnice zrušil pro nepřezkoumatelnost. Nejvyšší správní soud k následné kasační stížnosti vedlejší účastnice dospěl naopak k závěru o přezkoumatelnosti rozhodnutí vedlejší účastnice. Současně (však) přdestřel své vlastní závěry k otázce diskriminace některých ze skupin osob, za jejichž diskriminaci byl stěžovatel postižen správními orgány, neboť tím, jak uvedl, reagoval na kasační námítky vedlejší účastnice; současně výslovně konstatoval, jakými otázkami (vyplývajícími ze žalobních námitek stěžovatele) se nezabýval a zabývat ani nemohl s ohledem na vázanost ustanovením § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s. Poté vydal městský soud v pořadí druhý rozsudek, ve kterém k části otázek, které řešil již Nejvyšší správní soud v kasačním rozsudku, odkázal na jeho závěry, poté se sám znovu vyjádřil zamítavě k námitce neurčitosti označení místa deliktu, k žalobní námitce o vysílání na obrazovkách v provozovně se nevyjádřil a k žalobním námitkám směřujícím proti závěru správních orgánů o diskriminaci osob ve věku

15–18 let zaujal skutkové a právní závěry, přičemž v právních závěrech odkázal na závěry Nejvyššího správního soudu v kasačním rozsudku. Stěžovatel podal ústavní stížnost, ve které, mimo jiné, brojí proti závěru městského soudu o diskriminaci osob ve věku 15–18 let.

24. Dle Ústavního soudu tedy není namístě předpokládat nepřípustnost kasační stížnosti dle § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s., a to s ohledem na podstatu a smysl tohoto ustanovení, které jsou dlouhodobě a konzistentně zastávány i praxí (judikaturou). Nejvyšší správní soud by naopak musel v dané věci připustit k přezkumu ty stěžovatelské kasační námítky (kopírující ostatně žalobní body), které nebyly předmětem jeho předchozího kasačního rozsudku; mezi takové dříve kasačním soudem neřešené otázky patřila i problematika diskriminace skupiny osob ve věku 15–18 let.

25. Na tom nemůže nic změnit ani skutečnost, že městský soud poté, kdy zaujal ohledně tohoto žalobního bodu určité skutkové závěry o vlastním obsahu a smyslu nápisu, ve svých právních závěrech o diskriminaci osob tohoto věku poukázal na část argumentace kasačního rozsudku Nejvyššího správního soudu, která se (však) týkala jiné specifikované skupiny osob. Právní názor kasačního soudu vyslovený ve vztahu k této jiné skupině osob totiž nelze považovat za závazný a neměnný i pro osoby ve věku 15–18 let, a to proto, že stěžovatel od počátku zpochybňuje, a to poukazem na samu „logiku“ a smysl nápisu a na reálnou praxi v provozovně, již samotný skutkový závěr o tom, že by se nápis na osoby tohoto věku mohl vůbec vztahovat. Lze tedy shrnout, že k tomuto žalobnímu bodu městský soud zaujal v napadeném rozsudku ze dne 17. 3. 2015 do té doby v řízení první konkrétní závěry; otázky nastolené tímto žalobním bodem nebyly předmětem předchozího kasačního rozsudku Nejvyššího správního soudu (srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2011 č. j. 6 As 1/2011-139).

26. Stěžovateli by kasační soud také nemohl přičítat k tíži neuplatnění všech jeho námitek již v předchozím kasačním řízení, neboť to nebyl stěžovatel, kdo podal v pořadí první kasační stížnost; navíc stěžejní otázkou předchozího kasačního řízení byla otázka přezkoumatelnosti rozhodnutí správního orgánu, nikoliv kasační přezkum vlastních (skutkových a právních) závěrů městského soudu vypořádávajících žalobní námítky stěžovatele. Stěžovateli by nebylo možno přičítat k tíži ani to, že proti prvnímu rozhodnutí městského soudu nepodal sám kasační stížnost (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 808/13 a rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 7. 2007 č. j. 1 Afs 57/2006-70 nebo ze dne 22. 9. 2011 č. j. 6 Ads 14/2011-241).

27. Výše uvedené lze tedy shrnout tak, že kasační stížnost byla procesním prostředkem nápravy efektivním a přístupným pro stěžovatele; Ústavní soud není povolán k tomu, aby nahrazoval činnost soudu kasačního.

28. V dané věci však Ústavní soud nemohl přistoupit k odmítnutí ústavní stížnosti dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť nelze přehlédnout skutečnost, že se stěžovatel při podávání procesních prostředků ochrany svých práv řídil nesprávným poučením městského soudu. Ústavní soud zjistil z napadeného rozsudku, že městský soud poučil stěžovatele o nepřípustnosti kasační stížnosti dle § 104 odst. 3 písm. a) s. ř. s. Jak bylo však vyloženo výše, takové poučení je rozporné se zákonem.

29. Podle § 36 odst. 1 s. ř. s. mají účastníci v řízení rovné postavení. Soud je povinen poskytnout jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv a poskytnout jim poučení o jejich procesních právech a povinnostech v rozsahu nezbytném pro to, aby v řízení neutrpěli újmu. Dle § 54 odst. 2 s. ř. s. musí rozsudek soudu mimo jiné obsahovat poučení o opravném prostředku. Opravnými prostředky jsou dle § 102 až 120 s. ř. s. kasační stížnost a návrh na obnovu řízení, které lze uplatnit v případech a za podmínek v těchto zákonných ustanoveních stanovených.

30. Ústavní soud již ve své předchozí judikatuře opakovaně uvedl, že poučovací povinnost soudů představuje jeden ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, zaručeného především v čl. 36 odst. 1 Listiny. Dle tohoto ustanovení má každý právo domáhat se zákonem stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Soudy představují orgány veřejné moci, a obecný ústavní limit jejich činnosti proto tvoří zásada, že mohou činit pouze to, co stanoví zákon (čl. 2 odst. 2 Listiny, čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky). Jedním ze základních principů jejich činnosti je proto i její předvídatelnost, neboť je zřejmé, že účastníci řízení před soudy mají právo očekávat od soudů postup, který je vymezen zákonem a který vyplývá i z okolností konkrétního soudního řízení [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2002 sp. zn. I. ÚS 89/02 (N 60/26 SbNU 135)].

31. Stěžovateli nelze klást k tíži, pokud postupoval v dobré víře ve správnost a zákonnost poučení daného mu v aktu veřejné moci – rozsudku městského soudu a nepodal nejdříve kasační stížnost, nýbrž rovnou stížnost ústavní. Nesprávným poučením městský soud odejmul stěžovateli přístup k Nejvyššímu správnímu soudu, a porušil tak právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 2912/10 (N 29/60 SbNU 371) a ze dne 15. 4. 2003 sp. zn. IV. ÚS 769/02 (N 57/30 SbNU 91)].

32. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. 3. 2015 č. j. 8 A 191/2014-74 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

33. Ústavní soud tak postupoval navzdory tomu, že nesprávnost poučení v rozsudku městského soudu nebyla stěžovatelem namítána, neboť

III. ÚS 1237/15

č. 43

Ústavní soud není vázán odůvodněním ústavní stížnosti a může jí vyhovět i z jiných důvodů [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 19. 12. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/96 (N 142/6 SbNU 545) nebo ze dne 11. 5. 2005 sp. zn. II. ÚS 487/03 (N 103/37 SbNU 383)].

34. Meritorními námitkami stěžovatele se již Ústavní soud pro nadbytečnost nezabýval.

Č. 44

K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem

I. Rozhodují-li obecné soudy o úpravě styku rodičů s dítětem, je nutno vycházet z toho, že oba rodiče mají právo pečovat o dítě v zásadě stejnou měrou a podílet se na jeho výchově; tomu odpovídá právo dítěte na péči obou rodičů.

II. Svěří-li proto soud dítě do péče jednoho z rodičů, pak by mělo být dítěti umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byla tato zásada co nejvíce naplněna. Stát proto může do těchto práv rodičů a dětí podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod zasáhnout pouze, je-li to nezbytně nutné; tak tomu není v případě, kdy úprava styku rodičů s dítětem dosažená u nalézacího soudu není ve zjevném rozporu se zájmem dítěte a žádný z rodičů ji vůbec nebo v principu v odvolacím řízení nerozporoval.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 15. března 2016 sp. zn. III. ÚS 2298/15 ve věci ústavní stížnosti T. K., zastoupeného JUDr. Pavlem Roubalem, advokátem, Advokátní kancelář Roubal a spol., s. r. o., se sídlem Mikulášská 455/9, Plzeň, proti výrokům III a IV rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 29. dubna 2015 č. j. 12 Co 122/2015-575, jimiž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci péče o stěžovatelovu nezletilou dceru, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a a) P. Z., zastoupené JUDr. Jaroslavem Vovsíkem, advokátem, se sídlem Malá 6, Plzeň, a b) nezletilé M. K., zastoupené opatrovníkem Úřadem městského obvodu Plzeň 4, odborem sociálním, jako vedlejších účastnic řízení.

Výrok

I. Výroky III a IV rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 29. dubna 2015 č. j. 12 Co 122/2015-575 byla porušena základní práva stěžovatele na rodinný život a na péči o děti zaručená čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 29. dubna 2015 č. j. 12 Co 122/2015-575 se ve výrocích III a IV ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel napadl ústavní stížností shora označené soudní rozhodnutí, a to pro jeho rozpor s ústavně zaručenými právy, konkrétně s právem na rodinný život a na péči o děti, garantovanými čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a dále s právem na spravedlivý proces garantovaným čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) ze dne 21. 8. 2014 č. j. 99 P 356/2011-482 bylo ve věci péče o nezletilou M. K., druhou vedlejší účastnici, (dále jen „nezletilá“) stěžovateli jako otci nezletilé s účinností od 1. 8. 2014 zvýšeno výživné z částky 6 000 Kč na částku 7 000 Kč měsíčně s tím, že nedoplatek na výživném je stěžovatel povinen matce nezletilé P. Z., v řízení před Ústavním soudem první vedlejší účastnici (dále též jen „matka“), uhradit do 30. 9. 2014 (výroky I a II), a dále bylo rozhodnuto, že s účinností od vyhlášení rozsudku je stěžovatel oprávněn stýkat se s nezletilou každý sudý týden od středy 15.00 hod. do neděle 18.00 hod., po dobu letních prázdnin 15 dnů nepřetržitě v červenci a 7 dnů nepřetržitě v srpnu a v období zimních prázdnin od 25. 12. od 18.00 hod. do 28. 12. do 12.00 hod. (výrok III), že se tím mění rozsudek okresního soudu sp. zn. 31 Nc 23/2010 ve znění rozsudku Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 13 Co 181/2011, který nabyl právní moci dne 24. 5. 2011 (výrok IV), a že se žádnému z účastníků nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení (výrok V).

3. Napadeným rozsudkem krajského soudu byl k odvolání stěžovatele rozsudek okresního soudu ve výroku I potvrzen a ve výroku II zrušen (výroky I a II), ve výroku III byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že stěžovatel je oprávněn stýkat se s nezletilou každý sudý týden od pátku 16.00 hod. do neděle 18.00 hod., o jarních prázdninách v každém sudém roce od pátku 16.00 hod. předcházejícího jarní prázdniny do neděle 18.00 hod., kdy jarní prázdniny končí, o letních prázdninách nepřetržitě vždy 15 dnů v červenci a 15 dní v srpnu s tím, že běžný termín realizace tohoto styku sdělí otec matce nejpozději do 30. 4. každého roku, a o vánočních svátcích vždy od 26. 12. od 10.00 hod. do 30. 12. do 18.00 hod., přičemž stěžovatel nezletilou převezme vždy v místě bydliště matky a tam ji také předá a matka je povinna nezletilou ke styku řádně a včas připravit (výroky III a IV). Současně bylo rozhodnuto, že se tím mění rozsudek okresního soudu ze dne 21. 12. 2010 č. j. 31 Nc 23/2010-337 ve znění rozsudku krajského soudu ze dne 19. 4. 2011 č. j. 13 Co 181/2011-375 (výrok V) a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů za řízení před soudy obou stupňů (výrok VI).

II. Argumentace stěžovatele

4. V ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že rozsudkem krajského soudu mu byl zásadně omezen styk s nezletilou, a to nejpodstatněji za celou dobu soudní úpravy, přičemž takto upravený styk nedosahuje dokonce ani rozsahu styku upraveného předběžným opatřením v době, kdy bylo nezletilé jeden a půl roku. Napadený rozsudek je tak při konfrontaci s ústavně garantovanými právy neobhajitelný a protiústavní, popírající veškerá jeho práva na rodinný život, neboť mu znemožňuje podílet se na výchově nezletilé a prohlubovat v ní sociální a citové vazby s jeho rodinou, včetně jejích polorodých sourozenců. Dále zmínil obsah předchozích rozhodnutí, jimiž byl upraven styk s nezletilou, a skutečnost, že v té době budoval rodinné zázemí, zajišťoval si bydlení, a tak byl nucen přistoupit na svěření nezletilé do péče matky (a to i vzhledem k tehdejší soudní praxi), ač původně navrhoval střídavou výchovu.

5. Dále stěžovatel upozornil, že se vždy s první vedlejší účastnicí pokoušel domluvit na rozšíření styku mimosoudní cestou, což bylo marné. Po rozpadu vztahu založil novou rodinu, narodily se mu dcery T. a S., vztahy mezi jeho manželkou a nezletilou byly výborné, pevnou rodinnou vazbu měla nezletilá vybudovanou i k sestře T., jak bylo potvrzeno zprávou psychologky Mgr. Z. Vařenkové, soudní znalkyně, tyto závěry však krajský soud ignoroval, ač je měl dle stěžovatele vzít v úvahu. Zmínil také, že inicioval zahájení mediace, konzultací a pohovorů, avšak matka nepovažovala dohodu s ním za přínosnou pro nezletilou a pokračovat v nich odmítla, v konečném výsledku však byla za odmítání komunikace s ním a neochotu jej respektovat „odměněna“ napadeným rozsudkem krajského soudu, který k těmto skutečnostem, jím namítaným, vůbec nepřihlédl.

6. Současně stěžovatel poukázal na to, že se svým návrhem ze dne 13. 5. 2014 domáhal rozšíření styku, že proti rozsudku okresního soudu podal odvolání jen z důvodu úpravy styku po dobu letních prázdnin a o Vánocích, takže byl rozhodnutím krajského soudu zaskočen, zvláště když nikdo z účastníků nenašel rozsah běžného styku upraveného okresním soudem, který v zájmu nezletilé bez problémů po dobu cca tři čtvrtě roku probíhal. V rámci odvolacího řízení přitom předložil důkazy, ze kterých vyplynulo, že běžný styk s nezletilou probíhal, fungoval a nezletilé prosperoval. Výjimkou byly jen matčiny excesy, jež spočívaly v nerespektování předběžné vykonatelnosti rozsudku okresního soudu a ve svévolném předávání nezletilé dle jejího vlastního uvážení ve středu a které byly tolerovány orgánem péče o dítě i okresním soudem, který nereagoval na jeho podání. K otázce jím požadovaného rozsahu styku navrhl výslech svědků, který krajský soud bez odpovídajícího odůvodnění odmítl. Odůvodnění napadeného rozsudku je přitom jednoduché a zavádějící, neboť výslech ředitelky mateřské školy mohl přispět k objasnění více sporných otázek, protože se

jednalo i o učitelku nezletilé, a tak neobstojí závěr o zprostředkovaných skutečnostech. Jde-li o zprávu psycholožky Mgr. Z. Vařenkové, její odmítnutí ze strany krajského soudu považuje stěžovatel za nezákonné a protiústavní, neboť neprovedením jím navržených důkazů, resp. nepřihlédnutím ke zprávě psycholožky, došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces, zvláště když je napadené rozhodnutí v přímém rozporu se skutečnostmi zjištěnými uvedenou psycholožkou. Tato zpráva potvrdila jím tvrzené skutečnosti, tj. vhodnost dosavadní úpravy styku, a naznačila možnost jeho rozšiřování i bezproblémové vztahy nezletilé k členům jeho rodiny. Nemůže obstát závěr krajského soudu, že nemá na nezletilou kvůli pracovnímu vytížení čas a že by styku po delší časové období bránila školní docházka a budoucí kroužky.

7. V této souvislosti stěžovatel argumentoval, že o nezletilou od narození pečoval, pravidelně se s ní stýkal, projevoval o ni opravdový zájem, od září 2014 do dubna 2015 bezproblémově zajistil její docházení do mateřské školy a současně byl schopen vykonávat své povolání. Napadené rozhodnutí nerespektuje závěry plynoucí z nálezů Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2005 sp. zn. II. ÚS 363/03 (N 12/36 SbNU 133). K tomu dodal, že zpráva psycholožky byla vyžádána z toho důvodu, že byl kontaktován ředitelem mateřské školy, aby zvážil svůj souhlas s nástupem nezletilé do základní školy v září 2015. Psycholožka se v této zprávě nevěnuje jen poměrům v obou rodinách a vztahům nezletilé k jejím rodičům, ale též otázkou zralosti nezletilé pro nástup do základní školy. Na nutnost komplexního posouzení byl upozorněn psycholožkou a souhlasil s ním, neboť rozpad vztahu mezi ním a matkou měl na nezletilou vliv. Dle stěžovatele měl krajský soud namísto řešení obsahu zprávy řešit otázku, zda o vyšetření byl informován orgán péče o dítě, který však po dobu odvolacího řízení nezletilou nenavštívil a neprovedl jediné šetření. Jaký vliv na vyšetření by mělo mít informování orgánu péče o dítě, není stěžovateli známo, matka k tomu souhlas ústně poskytla, přičemž její následné vyjádření nemůže ovlivnit zjištění psycholožky. Vzhledem k napadenému rozhodnutí nebude s nezletilou trávit ani čtvrtinu času z kalendářního roku, a to za situace, kdy krajský soud neodůvodnil, jaké relevantní důvody brání podstatně širšímu styku. Skutečnost, že by na nezletilou neměl čas, nebyla zjišťována (prokazována), soud vyšel jen z tvrzení první vedlejší účastnice, že tomu bude kvůli narození dcery S. Toto rozhodnutí není přesvědčivé a podloženo důkazy, z čehož vyplývá libovůle krajského soudu, který měl zkoumat aplikovatelnost styku upraveného rozsudkem okresního soudu ze dne 21. 8. 2014, a nikoliv jeho rozsudkem ze dne 19. 4. 2011. V důsledku napadeného rozhodnutí mu bude upřena možnost být plnohodnotným rodičem, nebude moci vést a připravovat svou dceru do školy, a podílet se tak na významné životní události, kterou je příprava na budoucí povolání. Závěrem

stěžovatel poukázal na nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 3216/13 (N 176/74 SbNU 529), body 19 až 29, a ze dne 17. 8. 2005 sp. zn. I. ÚS 403/03 (N 160/38 SbNU 277) a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2006 sp. zn. 28 Cdo 1336/2006 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2009 sp. zn. 30 Cdo 4839/2009.

III. Vyjádření účastníka, vedlejších účastnic řízení a replika stěžovatele

8. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejší účastnice řízení k vyjádření k ústavní stížnosti. Krajský soud pouze odkázal v plném rozsahu na odůvodnění svého rozsudku a navrhl zamítnutí ústavní stížnosti jako nedůvodné.

9. První vedlejší účastnice odmítla, že by postupem obecných soudů mohlo dojít k porušení ústavně zaručených základních práv, jak bylo stěžovatelem tvrzeno, přičemž argumentovala mj. tím, že stěžovatelovo rodičovské právo nebylo ve smyslu čl. 32 odst. 4 Listiny omezeno, ale pouze byl jeho rozsah upraven, a že rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zahrnuje styk rodiče s dítětem, přičemž stát má jednat tak, aby došlo k navázání styku a aby ten byl rozvíjen, a to v „rozumném kontextu“, kdy jedním z podstatných prvků pro hodnocení je chování rodiče a přání dítěte. Z řízení přitom nevyplývalo, že by si dítě přálo širší styk s otcem, z e-mailové korespondence mezi rodiči je patrné, že ji stěžovatel považuje za špatnou matku, neustále ji „peskuje“ s tím, že se o dítě nestará, ubližuje mu, že lže, je duševně nemocná apod., v čemž je podporován svými rodiči, kteří v korespondenci uvádějí, že se namísto péče o dítě věnuje vyhledávání milostných dobrodružství, nezdržuje se doma a péči o dítě přenechává svému partnerovi, stěžovatel neustále podává k orgánu péče o dítě na matku stížnosti, dělá jí naschvály a svůj pohled přenáší na nezletilou dceru, když se o ní vyjadřuje negativně. Dále první vedlejší účastnice poukázala na skutečnosti, jež nastaly poté, co stěžovatel opustil společnou domácnost, přičemž odmítla, že by byl tehdy nucen souhlasit se svěřením nezletilé do její péče, a dále uvedla, že soudy, s ohledem na tehdejší věk nezletilé, upravily styk neobvykle široce, což však respektovala. V souzené věci stěžovatel požadoval rozšíření styku od středy do neděle v lichý týden a čtvrtek až pátek v sudý týden, tj. 14 dnů v měsíci, a 30 dnů prázdnin, okresní soud upravil styk na přibližně 122 dnů, krajský soud stanovil styk od pátku do neděle, což je jen 6 dnů v měsíci (nikoliv 10, jak stanovil okresní soud), ovšem přidal 8 dnů hlavních prázdnin a cca 9 dnů jarních prázdnin každý druhý rok. Změna rozsahu styku tak nebyla dramatická, přičemž krajský soud vycházel z toho, že je vhodnější, aby styk nezasahoval do školní docházky a aby časové úseky byly co nejdelší, aby mohl být zachován režim dítěte. Nejde tedy o žádnou „odměnu“ za její neochotu. Jde-li o zprávu psycholožky Mgr. Z. Vařenkové, vyšetření nezletilé

bylo provedeno bez jejího souhlasu a vědomí, a proto je třeba tento důkaz posuzovat velmi opatrně, přičemž stěžovatelův postup, kdy tuto zprávu předložil v odvolacím jednání, aniž by jí byl její obsah znám, označila první vedlejší účastnice za neseriózní. Dodala, že jako učitelka na prvním stupni základní školy má všechny předpoklady k řádné péči o nezletilou i její přípravu do školy, takže není důvod, proč by ji měl připravovat stěžovatel, a že styk byl upraven dle jejího názoru způsobem přiměřeným věku dítěte a možnostem stěžovatele, a tedy důvody pro vyhovění ústavní stížnosti nejsou dány. Vzhledem k tomu navrhla odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost.

10. Opatrovník nezletilé Úřad městského obvodu Plzeň 4, odbor sociální, sdělil, že v řízení nebude uplatňovat práva vedlejšího účastníka.

11. Ústavní soud zaslal výše uvedená vyjádření stěžovateli, který ve své replice uvedl, že má stále za to, že krajský soud náhle, zásadně a nedůvodně omezil jeho styk s nezletilou, dosud totiž dosahoval cca 27,5% času v běžném měsíci a cca 28,6% času v běžném roce, dle napadeného rozsudku je to cca 13,9%, resp. 19,6%, a tím zamezil tomu, aby svůj vztah s nezletilou prohluboval, stejně jako aby nezletilá prohlubovala vztah se svými polorodnými sourozenci, s nimiž je šťastná, a to za situace, kdy ani matka, ani opatrovník vůči rozsahu styku nic nenamítali. Z tohoto důvodu je daný zásah soudu neopodstatněný a neodůvodněný. Vyjádření první vedlejší účastnice stěžovatel označil za nepravdivé, přičemž poukázal na důvody opuštění společné domácnosti i na její jednání, kdy nezletilou používá k šikanování jeho osoby i celé jeho rodiny tím, že do poslední chvíle není jisté, zda ji předá, či nikoliv, také již několikrát musel zrušit dovolenou či plánovaný program. Matka prý má další vztahy, bydlí na různých místech, přičemž takového výchovné prostředí není pro dceru vhodné a tento životní styl není vhodným modelem chování. Odmítl, že by matku „peskoval“, pouze ji prý informuje o skutečnostech týkajících se nezletilé a o tom, co je potřeba řešit, zejména pokud jde o zdravotní problémy. Naopak matka jej o důležitých skutečnostech, jako je zdravotní zákrok či výběr školky a školy, neinformuje, nebere na zřetel jeho názor, na třídní schůzky nechodí a posílá tam svého přítele. Uvedla-li matka, že dcera si širší styk nepřála, stěžovatel upozornil, že pokud by širší styk tak, jak ho upravil okresní soud, byl v rozporu se zájmy nezletilé, jistě by podala odvolání, což ale ne učinila. Omezení styku pak stěžovatel označil za zásadní, přičemž adekvátní náhradu nepředstavuje rozšíření styku o prázdninách. Stanovisko dcery soudy nezjišťovaly, opatrovníkovi je tlumočila pouze matka. Důvodem psychologického vyšetření nezletilé bylo upozornění Bc. Lenky Šlechtové, ředitelky mateřské školy, která doporučila zvážit odklad, ten však matka striktně odmítla, ústně matka s tímto vyšetřením souhlasila, a pokud znalkyně uvedla, že je vhodné posoudit také související otázky

(rodinné vazby, vztahy a vliv výchovného prostředí), s tímto postupem souhlasil, o prosazení střídavé péče mu vůbec nešlo. Doporučení plynoucí z této zprávy – zvážení odkladu nástupu do školy a provedení dalšího vyšetření – matka ignorovala a krajský soud k této zprávě, která se také vyjadřuje ke stanovisku dcery ohledně širší rodiny, nepřihlédl, přičemž z jeho rozhodnutí není patrné, z jakého důvodu. Matku stěžovatel viní z psychického působení na nezletilou, a to tím, že jej očerňuje a nadává mu, a dále poukazuje na slabou citovou vazbu na matku, jak má plynout ze zmíněné zprávy. Z ní dále plyne, že jsou vytvořeny předpoklady pro demokratické dělení výchovné péče mezi rodiči, přičemž ji lze jednoznačně interpretovat tak, že nejsou dány žádné relevantní důvody k tomu, aby byl styk omezován. K tomu stěžovatel dodal, že vyšetření se konalo bez jeho přítomnosti, dcera se mohla svobodně vyjádřit a nikdo nemohl ovlivňovat průběh vyšetření. Stěžovatel rovněž upozornil, že v řízení před krajským soudem navrhl výsledky dvou stěžejních svědků, Bc. L. Šlechtové k otázce konfliktů v září 2014, kdy matka nerespektovala soudní rozhodnutí o styku, jakož i k tomu, zda je dosavadní úprava styku k újmě nezletilé a jak se projevuje ve školce, a dále Bc. Vojtěcha Touše k průběhu mediace, což však krajský soud neučinil. Následně zdůraznil, že pokud žádná ze stran rozhodnutí okresního soudu o úpravě styku nenapadla, projevila tím s danou úpravou souhlas či ji alespoň akceptovala. V závěru stěžovatel poukázal na to, že je schopen zajistit dceři klidné a bezproblémové výchovné prostředí a je schopen o ni pečovat, dcera má silný citový vztah ke všem členům rodiny, včetně sester a jeho manželky, a že je jeho volbou, zda se bude věnovat své profesi či svůj čas věnuje své rodině, přičemž odmítl, aby ho matka či krajský soud „posílaly do práce“ a odnímalý mu možnost vychovávat dceru s tím, že by ji do školy měla připravovat jen matka.

IV. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění procesních podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud především musí připomenout, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)],

kteřý stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat soudní rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo, z hlediska toho, zda obecné soudy neporušily ústavně zaručená základní práva a svobody jednotlivce a respektovaly hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

14. Pokud jde o proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva, ten bývá stížen „kvalifikovanou“ vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

15. Konkrétně v případech rozhodování obecných soudů o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem je třeba vzít v úvahu, že příslušnou zákonnou úpravou je realizována a konkretizována úprava ústavní (čl. 32 odst. 6 Listiny), přičemž úkolem Ústavního soudu je posoudit, zda obecné soudy neporušily ústavnost zejména tím, že příslušné normy „podústavního“ práva, zde konkrétně ty, které jsou obsaženy v § 888 a § 891 odst. 1 občanského zákoníku, interpretovaly a aplikovaly ústavně nekonformním způsobem, tj. zda respektovaly (náležitě zohlednily) základní práva stěžovatele na rodinný život a na péči o děti, jež jsou garantována čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny. Pokud však jde o stanovení samotného rozsahu styku a jeho modalit, toto ovšem je, jak je patrné z výše uvedeného, věcí obecných soudů.

16. V tomto ohledu obecně platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). To se nutně týká i rozhodování o úpravě styku dítěte

s rodičem, jemuž nebylo svěřeno do péče. Pokud jde o otázku, co je „nejlepším zájmem dítěte“, Ústavní soud v této souvislosti vymezil základní (ústavněprávní) kritéria, na základě nichž by měl být „nejlepší zájem dítěte“ zjišťován a posuzován [viz např. náleze ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), body 18 a násl.]; v případech, kdy obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy v „nejlepším zájmu dítěte“, přičemž odchylky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány [viz náleze ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 3216/13 (N 176/74 SbNU 529), srov. i náleze ze dne 13. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 3765/11 (N 52/64 SbNU 645), bod 29].

17. V souzené věci krajský soud přistoupil k omezení styku stěžovatele s nezletilou, jak byl do té doby upraven rozsudkem okresního soudu ze dne 21. 12. 2010 č. j. 31 Nc 23/2010-337 ve spojení s rozsudkem krajského soudu ze dne 19. 4. 2011 č. j. 13 Co 181/2011-375 a posléze nepravomocně shora označeným rozsudkem okresního soudu ze dne 21. 8. 2014 č. j. 99 P 356/2011-482, a toto své rozhodnutí odůvodnil v podstatě jen tím, že nezletilá začne navštěvovat první třídu základní školy a že (zřejmě) bude mít zájmovou činnost. Takovýto důvod však očividně nelze považovat za relevantní, neboť se týká v podstatě všech dětí školou povinných a jeho uplatnění by v konečném důsledku znamenalo, že princip rovnosti rodičů, pokud jde o péči o nezletilé dítě, by nebylo možné vůbec naplnit, a tak kupř. střídavá péče, jež je (vedle společné péče) pomyslným „ideálem“ uspořádání poměrů dětí a rodičů, kteří spolu nežijí, by byla prakticky vyloučena. Krajský soud sice označil svůj postup za „standardní“, ovšem standardům, jež plynou z již bohaté judikatury Ústavního soudu (a které by měly být pro rozhodování obecných soudů určující), takováto úprava styku nevyhovuje.

18. Ústavní soud nemá žádné výhrady k tomu, jak krajský soud upravil styk v období školních prázdnin, neboť zde tomu bylo ve vztahu k rodičům rovnoměrně. Zcela jinak tomu však bylo v případě styku v běžném (školním) roce, neboť v něm je nezletilé umožněno stýkat se se stěžovatelem jen o víkendů jednou za 14 dní, což v konečném důsledku znamená, že s ním nebude moci trávit ani čtvrtinu roku (bude-li navíc počítán pátek, kdy je styk zahájen, jako polovina dne). Nejde však jen o celkové množství stráveného času s dítětem z hlediska celého roku, ale také o to, v jakém období se styk rodiče s ním uskutečňuje. Pro dítě a jeho budoucnost má velký

význam právě období, kdy musí plnit své školní a další povinnosti a kdy je více než jindy zapotřebí, aby se do jeho výchovy zapojili oba rodiče, tak aby dítě mohlo co nejvíce těžit ze znalostí, zkušeností a výchovných a pedagogických schopností obou rodičů, a nikoliv jen jednoho z nich. Kromě toho možnost většího zapojení rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno do péče, do výchovy dítěte v období, kdy jsou na ně kladeny zvýšené nároky a kdy dítě musí společně (i) s tímto rodičem překonávat různé překážky a řešit problémy, má význam i pro prohloubení vzájemných citových vazeb mezi nimi a také vede tohoto rodiče k odpovědnosti za budoucnost dítěte. Nejde tedy jen o právo obou rodičů podílet se na výchově svého dítěte, ale také o sledování jeho „nejlepšího zájmu“, kdy široký styk rovněž ve školním roce zpravidla (viz sub 16) bude pro dítě přínosem a obohacením.

19. Postup krajského soudu je o to méně pochopitelný, jestliže matka proti styku tak, jak byl upraven okresním soudem, žádná výhrady nevznésla, a opatrovník v odvolacím řízení dokonce navrhl úpravu styku v sudém týdnu v úterý a dále od pátku do neděle, v lichém týdnu od čtvrtka do pátku (srov. č. l. 572 a 573 soudního spisu), samotný stěžovatel pak podal odvolání (mj.) z důvodu nesouhlasu s úpravou styku, to však jen mimo běžný rok. Ústavní soud nikterak nemíní zpochybňovat oprávnění odvolacího soudu změnit rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodnout i jinak, než jak navrhuji účastníci řízení [§ 26 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „z. ř. s.“)], současně by však měl vzít v úvahu, že pokud rodiče jsou schopni akceptovat (být třeba jen v principu a konkludentně) určité řešení ohledně uspořádání poměrů svého dítěte, zde pak takové, jež bylo přijato okresním soudem, a neshledá-li, že by takové řešení bylo ve zjevném rozporu se zájmem dítěte, měl by k těmto svým oprávněním přistupovat spíše zdrženlivě a respektovat stanovisko, resp. postoj rodičů (srov. § 474 odst. 1 větu první a § 476 z. ř. s., § 906 a 908 občanského zákoníku). Ústavní soud zde vychází z premisy, že jsou to primárně rodiče, kdo rozhoduje o osudu svých dětí, a tudíž i ingerence státu by měla nastoupit pouze v těch případech, kdy je to skutečně nezbytně nutné.

20. Pokud jde o další stěžovatelovy námitky týkající tzv. důkazního řízení, kasací napadeného rozsudku se účastníkem řízení otevře (s ohledem na výše předestřený právní názor Ústavního soudu) i procesní prostor pro případnou argumentaci a s ní spojené důkazní návrhy, a tudíž není nezbytné, aby se v tomto okamžiku Ústavní soud k daným otázkám vyjádřoval. Pokládá však za vhodné podotknout, že z napadeného rozhodnutí zcela zřetelně neplyne, z jakého důvodu krajský soud nemohl přihlídnout ke zprávě psycholožky Mgr. Z. Vařenkové, tedy zda se tak mělo stát z důvodu nezákonnosti tohoto důkazu nebo jeho nezávažnosti či nepravdivosti. Pokud jde o další argumentaci stěžovatele okolnostmi rozpadu vztahu mezi ním a první vedlejší účastnicí, jejím chováním a její údajně

nedostatečnou rodičovskou způsobilostí, z ní žádné skutečnosti, jež by měly nějakou relevanci k otázce rozsahu jeho styku s nezletilou, Ústavní soud nezjistil, nicméně ani v tomto ohledu stěžovateli nic nebrání tuto uplatnit v dalším řízení. Současně je nutno podotknout, že stěžovatel, který se zřejmě sám pokládá za lepšího rodiče nežli matka, by měl velmi pečlivě zvážit, zda konfrontační způsob vedení řízení před obecnými soudy (a ostatně i před Ústavním soudem), zahrnující osobní útoky vůči matce, je skutečně také v zájmu jeho dcery. Zkušenost totiž ukazuje, že klíčovým předpokladem řádné výchovy nezletilého dítěte jsou korektní vztahy mezi rodiči, resp. schopnost vzájemné komunikace stran péče o dítě a otázek jeho výchovy, přičemž k její kvalitě takové osobní výpady mohou sotva přispět.

21. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím krajského soudu došlo k porušení základních práv stěžovatele na rodinný život a na péči o děti garantovaných v čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny, a proto je podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil; učinil tak mimo ústní jednání, neboť neměl za to, že by bylo od něho možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 45

K odmítnutí včas podané kasační stížnosti jako opožděné

Za „stanovený postup“ ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je třeba považovat i včasné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva, tedy jeho podání v zákonné lhůtě k tomu stanovené. Nesprávné posouzení splnění této podmínky, jež by mělo za následek odmítnutí řádně a včas podaného návrhu, který by jinak mohl být věcně projednán (tj. u něhož by absentoval jiný důvod odmítnutí či zastavení řízení o něm, jehož posouzení by nezáviselo na uvážení soudu, který o něm rozhoduje), by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek z uvedeného důvodu odmítnut, by bylo porušeno základní právo této osoby na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 15. března 2016 sp. zn. III. ÚS 681/16 ve věci ústavní stížnosti Nguyen Ba Thaa, zastoupeného Mgr. et Mgr. Markem Čechovským, advokátem, se sídlem Praha 1, Opletalova 1417/25, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 3. února 2016 č. j. 5 Azs 6/2016-11, kterým byla pro opožděnost odmítnuta stěžovatelova kasační stížnost ve věci jeho správního vyhoštění, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti soudního a správních rozhodnutí, jež předcházela vydání napadeného usnesení, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Policie České republiky, Ředitelství služby cizinecké policie, se sídlem Praha, Olšanská 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 3. února 2016 č. j. 5 Azs 6/2016-11 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 3. února 2016 č. j. 5 Azs 6/2016-11 se ruší.

III. Návrh na odklad vykonatelnosti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. listopadu 2015 č. j. 2 A 65/2015-28 ve spojení

s rozhodnutím Ředitelství služby cizinecké policie ze dne 4. září 2015 č. j. CPR-22346-3/ČJ-2015-930310-V238 a rozhodnutím Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy ze dne 22. května 2015 č. j. KRPA-2855-90/ČJ-2014-000022 se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byla dne 29. února 2016 doručena ústavní stížnost, kterou se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrzeného porušení jeho základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Zároveň navrhl, aby Ústavní soud podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, odložil vykonatelnost (níže uvedeného) soudního rozhodnutí a správních rozhodnutí, jež byla ve věci stěžovatele vydána před napadeným usnesením.

2. Rozhodnutím Ředitelství služby cizinecké policie ze dne 4. září 2015 č. j. CPR-22346-3/ČJ-2015-930310-V238 bylo zamítnuto odvolání stěžovatele proti rozhodnutí Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy ze dne 22. května 2015 č. j. KRPA-2855-90/ČJ-2014-000022 ve věci jeho správního vyhoštění podle § 119 odst. 1 písm. b) bodu 9 a § 119 odst. 1 písm. c) bodu 2 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel považuje uvedené rozhodnutí odvolacího orgánu za nezákonné a podal proti němu žalobu, jež byla zamítnuta rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. listopadu 2015 č. j. 2 A 65/2015-28. Navazující kasační stížnost pak odmítl Nejvyšší správní soud usnesením ze dne 3. února 2016 č. j. 5 Azs 6/2016-11 jako podanou opožděně, neboť měl za to, že byla podána po uplynutí zákonné lhůty.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel spatřuje porušení svého základního práva v pochybení Nejvyššího správního soudu, který nesprávně posoudil včasnost jeho kasační stížnosti a z tohoto důvodu ji odmítl věcně projednat. V této souvislosti dokládá, že rozsudek Městského soudu v Praze mu byl doručen do datové schránky dne 28. prosince 2015, a tudíž posledním dnem lhůty dvou týdnů k podání kasační stížnosti podle § 106 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, bylo pondělí 11. ledna 2016. Za situace, kdy podal kasační stížnost u Městského soudu v Praze dne 7. ledna 2016, proto nemělo dojít k jejímu odmítnutí pro opožděnost. Nic na tom nemění ani skutečnost, že ji stěžovatel nepodal přímo u Nejvyššího správního soudu. Podle

§ 106 odst. 4 soudního řádu správního je totiž lhůta zachována i v případě, byla-li kasační stížnost podána u soudu, který napadené rozhodnutí vydal.

4. Na podporu svých tvrzení poukazuje stěžovatel i na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 15. února 2016 č. j. 5 Azs 6/2016-18, kterým byl odmítnut jeho návrh na obnovu řízení o jeho kasační stížnosti. Uvedený soud sice neshledal tento návrh přípustným, uznal však, že otázku včasnosti podání kasační stížnosti posoudil v napadeném usnesení nesprávně. Za jediný prostředek, kterým se stěžovatel může domoci nápravy, přitom označil ústavní stížnost.

5. Návrh na odložení vykonatelnosti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. listopadu 2015 č. j. 2 A 65/2015-28 a případně též jemu předcházejících správních rozhodnutí odůvodňuje stěžovatel tím, že vzhledem k neočekávanému odmítnutí kasační stížnosti se dostal do situace, kdy se může fakticky ze dne na den ocitnout na území České republiky bez pobytového oprávnění, a to se všemi následky z tohoto faktu vyplývajících (vzhledem k uloženému a vykonatelnému správnímu vyhoštění) pro případná další řízení a úkony orgánů veřejné správy, potažmo orgánů činných v trestním řízení, vůči jeho osobě. Pokud by byla jeho kasační stížnost naopak posouzena jako včasná a řádně podaná, což objektivně byla, pak by jí s největší pravděpodobností byl přiznán odkladný účinek. Do doby meritorního rozhodnutí ve věci by tak stěžovatel byl oprávněn pobývat na území České republiky plně v souladu s jejím právním řádem.

III. Řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 5 Azs 6/2016 a vyzval účastníka řízení, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti.

7. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření ze dne 8. března 2016, podepsaném předsedkyní senátu 5 Azs, sdělil, že ve spisu přehlédl informaci Městského soudu v Praze ze dne 19. ledna 2016 o tom, že kasační stížnost byla podána přímo u něj již dne 7. ledna 2016. U účastníka řízení byla totiž zapsána až dne 12. ledna 2016, kdy mu bylo doručeno její doplnění, přičemž právě z tohoto data vycházel příslušný senát při svém rozhodování.

8. Vzhledem k tomu, že účastník řízení akceptoval důvodnost námitek stěžovatele, Ústavní soud jeho vyjádření již stěžovateli nezasílal a rovnou přistoupil k věcnému posouzení jeho ústavní stížnosti. Ústavní soud se navíc sám v plném rozsahu ztotožnil s argumentací stěžovatele, a tedy poskytnutí dalšího prostoru pro jeho reakci na stanovisko účastníka řízení a případné doplnění jeho argumentace by nebylo účelné.

9. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní

soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

10. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti; zároveň je důvodná.

11. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

12. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

13. Za „stanovený postup“ je třeba považovat i včasné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva, tedy jeho podání v zákonné lhůtě k tomu stanovené. Nesprávné posouzení splnění této podmínky, jež by mělo za následek odmítnutí řádně a včas podaného návrhu, který by jinak mohl být věcně projednán (tj. u něhož by absentoval jiný důvod odmítnutí či zastavení řízení o něm, jehož posouzení by nezáviselo na uvážení soudu, který o něm rozhoduje), by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti [srov. náález ze dne 6. června 2007 sp. zn. I. ÚS 750/06 (N 93/45 SbNU 335) nebo náález ze dne 5. prosince 2013 sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477)]. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek z uvedeného důvodu odmítnut, by bylo porušeno základní právo této osoby na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

14. V projednávané věci není pochyb o tom, že se Nejvyšší správní soud dopustil vůči stěžovateli právě takového pochybení. Jak totiž Ústavní soud zjistil z vyžádaného spisu, s jehož obsahem plně korespondují v ústavní stížnosti shrnutá tvrzení účastníků řízení, kasační stížnost proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. listopadu 2015 č. j. 2 A 65/2015-28 byla u uvedeného soudu podána již dne 7. ledna 2016. Vzhledem k tomu, že posledním dnem lhůty k jejímu podání podle § 106 odst. 2 soudního řádu správního byl 11. leden 2016, přičemž § 106 odst. 4 téhož zákona výslovně předpokládá zachování této lhůty i v případě, byla-li kasační stížnost podána u soudu, který vydal napadené rozhodnutí (v tomto případě Městský soud v Praze), má tedy Ústavní soud za prokázané, že stěžovatel podal kasační stížnost včas. Tím je současně odůvodněn závěr, že Nejvyšší správní soud jejím odmítnutím bez zákonného důvodu odepřel stěžovateli přístup k soudu.

V. Závěr

15. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II). Řízení o kasační stížnosti tak bude moci dále pokračovat s tím, že Nejvyšší správní soud v něm bude vázán v tomto nálezu vysloveným právním názorem, podle něhož byla kasační stížnost stěžovatele podána v zákonné lhůtě.

16. Návrh stěžovatele, aby byla podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložena vykonatelnost soudního rozhodnutí a správních rozhodnutí, jež předcházela vydání napadeného usnesení, Ústavní soud naopak odmítl (výrok III). I kdyby bylo možné považovat ústavní stížnost za obsahově směřující i proti uvedeným rozhodnutím, z dikce citovaného ustanovení je zřejmé, že odložení jejich vykonatelnosti by přicházelo v úvahu jen do doby, než bude rozhodnuto o ústavní stížnosti. V tuto chvíli by již proto takovýto postup neměl a ani nemohl mít žádné věcné opodstatnění.

Č. 46

K odůvodnění vzetí do vazby a trvání útěkové vazby

Při posuzování naplnění zákonných podmínek pro omezení osobní svobody obviněného uvalením vazby je třeba vycházet ze stavu daného v době rozhodování soudu, nikoliv ze spekulací o naplnění těchto podmínek v budoucnu. Proto má-li být obviněný vzat do tzv. útěkové vazby z důvodu hrozby vysokého trestu, pak je především nezbytné, aby mu onen vysoký trest mohl být reálně uložen za spáchání trestného činu, pro nějž je aktuálně trestně stíhán, nikoli za spáchání jiného trestného činu (na nějž by skutek obviněného mohl být v budoucnu překvalifikován).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 17. března 2016 sp. zn. I. ÚS 356/16 ve věci ústavní stížnosti J. S., zastoupeného Mgr. Petrem Svítkem, advokátem, se sídlem Krakonošovo náměstí 74, Trutnov, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 12. 2015 č. j. 11 To 452/2015-27, jímž byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti rozhodnutí Okresního soudu v Trutnově o vzetí stěžovatele do vazby, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 12. 2015 č. j. 11 To 452/2015-27 byla porušena základní práva stěžovatele na osobní svobodu a na spravedlivý proces zaručená čl. 8 odst. 1, 2 a 5 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové, kterým byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti rozhodnutí Okresního soudu v Trutnově o vzetí stěžovatele do vazby.

2. Usnesením policejního orgánu ze dne 21. 11. 2015 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro zločin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 a 3 trestního zákoníku a přečin výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního

zákoníku. Těchto trestných činů se stěžovatel měl dopustit tím, že po předchozí oboustranné slovní roztržce s poškozeným tohoto udeřil nejméně třikrát pěstí do hlavy, přičemž poškozený po posledním úderu upadl hlavou na zem, čímž u něj došlo ke zlomenině spodiny lebeční s krvácením do mozku, což jej bezprostředně ohrožovalo na životě, a v době vydání usnesení policejního orgánu byl hospitalizovaný v nemocnici.

3. Okresní soud v Trutnově usnesením ze dne 23. 11. 2015 č. j. 0 Nt 312/2015-13, ve spojení s opravným usnesením ze dne 25. 11. 2015 č. j. 0 Nt 312/2015-16, na návrh státního zástupce podle § 68 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, z důvodu dle § 67 písm. a) trestního řádu vzal stěžovatele do vazby a dále rozhodl, že se nepřijímá slib stěžovatele nabízený jako náhrada za vazbu ani záruka matky stěžovatele za jeho chování. Proti tomuto rozhodnutí okresního soudu se stěžovatel bránil stížností, kterou posléze krajský soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím zamítl jako nedůvodnou podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu.

4. Stěžovatel tvrdí, že napadeným rozhodnutím krajského soudu bylo zasaženo do jeho ústavně zaručeného práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Nesouhlasí s tím, že rozhodnutí o jeho vzetí do útěkové vazby bylo odůvodněno hrozbou vysokého trestu ve spojení s předpokladem změny právní kvalifikace stěžovatelova činu po lékaři předvídaném úmrtí poškozeného, a to na trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 4 trestního zákoníku s trestní sazbou odnětí svobody na pět až deset let. Stěžovatel zdůrazňuje, že zatím je ohrožen trestní sazbou od dvou do osmi let, a předjímání změny právní kvalifikace svého činu považuje za nepřijatelné. Pro rozhodování o vazbě je rozhodný stav věci a právní kvalifikace v době rozhodování. Nadto stěžovatel s odkazem na judikaturu Ústavního soudu připomíná, že ani hrozba vysokého trestu sama o sobě není dostačující pro naplnění důvodu útěkové vazby a v tomto ohledu je třeba posuzovat všechny okolnosti konkrétního případu a uvažovat jen o výši trestu reálně hrozící. K okolnostem svého činu stěžovatel upozorňuje, že jej spáchal ve věku blízkém věku mladistvých a odvraceje útok, že se k činu doznal a napomáhal při jeho objasnění a též bezprostředně po činu poskytl poškozenému první pomoc. Navíc stěžovatel dosud nebyl trestán ani projednáván pro přestupky. Vzhledem k uvedenému lze tak předpokládat, že stěžovateli nebude ukládán trest na samé horní hranici zákonné trestní sazby, ale naopak spíše ve spodní polovině zákonné trestní sazby. Rovněž již stěžovatel prokázal úmysl spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení (sám se dobrovolně přihlásil na policii, k činu se doznal a vypovídal), což dále vylučuje obavu z jeho vyhýbání se trestnímu stíhání či trestu, a není důvodné se domnívat, že by se postoj stěžovatele k trestnímu řízení změnil po případné změně

právní kvalifikace. Mimoto stěžovatel upozorňuje, že do dne podání ústavní stížnosti nedošlo k oné předjímané změně právní kvalifikace jeho činu, neboť navzdory dřívější lékařské prognóze poškozený dosud žije.

5. Dále stěžovatel nesouhlasí ani s odůvodněním krajského i okresního soudu o nepřijetí záruky matky stěžovatele za jeho další chování ani jeho slibu jako náhrady za vazbu. Naopak má za to, že nebyly prokázány žádné skutečnosti vylučující nahrazení vazby zárukou jeho matky a jeho slibem. Mezi stěžovatelem a jeho matkou je natolik silný vztah, že matka je schopna na něj dostatečně působit a usměrňovat jeho chování. Zároveň se ani nejedná o rodiče, který by s jeho výchovou měl dosud závažné problémy, neboť spolu dosud nežili ve společné domácnosti. V případě přijetí této záruky by se však stěžovatel k matce přestěhoval, jak prohlásil již při vazebním zasedání; nadto i nabídl svůj slib, že se bude dostavovat na výzvu soudu, vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu, jakož i splní povinnosti a dodrží omezení mu uložené.

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil též účastník a vedlejší účastník řízení. Krajský soud v Hradci Králové jako účastník řízení ve svém vyjádření toliko v celém rozsahu odkázal na své ústavní stížnosti napadené rozhodnutí. Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové jako případný vedlejší účastník řízení ve svém vyjádření rovněž odkázalo na napadené rozhodnutí krajského soudu, s jehož závěry se ztotožňuje, a dále sdělilo, že dle § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, se svého postavení vedlejšího účastníka řízení v této věci vzdává.

7. K ústavní stížnosti se dále k výzvě Ústavního soudu vyjádřil také Okresní soud v Trutnově, který rovněž v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí, jakož i na odůvodnění svého rozhodnutí mu předcházejícího. Dále upozornil, že o vzetí stěžovatele do vazby rozhodl za situace, kdy měl na základě lékařské zprávy za vysoce pravděpodobné, že poškozený do 24 hodin zemře, což povede ke změně právní kvalifikace jednání stěžovatele. Okresní soud se pak ani neztotožnil s tvrzením stěžovatele, že svým jednáním odvracel útok poškozeného, a to po seznámení se se záznamem o kontrole relevantní bezpečnostní kamery.

8. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Trutnově sp. zn. 0 Nt 312/2015, z něhož zjistil následující. Dne 23. 11. 2015 byl u okresního soudu podán návrh státního zástupce Okresního státního zastupitelství v Trutnově na vzetí stěžovatele do vazby, v němž se mimo jiné odkazuje na vyjádření lékaře ohledně negativní vývojové prognózy zranění poškozeného a s tím související předpokládanou změnu právní kvalifikace skutku stěžovatele spojenou s vyšší trestní sazbou. Podle státního zástupce je zde tedy důvodná obava, že se stěžovatel bude skrývat, jelikož mu bude hrozit velmi vysoký trest. Ve spise okresního soudu je dále založen slib stěžovatele jako

náhrada za vazbu ve smyslu § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu a nabídka matky stěžovatele na převzetí záruky za další chování stěžovatele dle § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Dne 23. 11. 2015 proběhlo vazební zasedání, při němž stěžovatel mimo jiné uvedl, že se sám dobrovolně přihlásil na policii poté, co se dozvěděl o zdravotním stavu poškozeného, na policii také dobrovolně a bez nátlaku vypovídal a dále že při samotném incidentu poškozenému sám poskytl první pomoc vytažením jazyka z úst, po čemž poškozený začal opět dýchat, a až následně se stěžovatel z místa vzdálil. Na závěr zasedání pak stěžovatel uvedl, že je mu líto, co se stalo, a že svůj slib je ochoten dodržet a uloženému trestu se zcela podrobí. Usnesením ze dne 23. 11. 2015 č. j. 0 Nt 312/2015-13 Okresní soud v Trutnově rozhodl o vzetí stěžovatele do vazby z důvodu dle § 67 písm. a) trestního řádu a nepřijal slib stěžovatele ani záruku jeho matky jako náhradu za vazbu dle § 73 odst. 1 písm. b) a a) trestního řádu. Okresní soud vyšel z toho, že na základě dosud zjištěných skutečností je dáno důvodné podezření, že stěžovatel spáchal trestnou činnost, za niž je stíhán. Dále dovodil, že stěžovatel je konzumentem alkoholických nápojů či jiných návykových látek, pod jejichž vlivem pak páchá trestnou činnost, neboť pod vlivem alkoholu byl jak v případě spáchání skutků v projednávaném případě, tak při jednání, pro něž vůči němu bylo už dříve (zhruba o měsíc dříve) zahájeno trestní stíhání pro přečin poškození cizí věci. Poté okresní soud odkázal na vyjádření lékaře poškozeného ohledně negativní prognózy jeho zranění s tím, že poškozený je udržován v umělém spánku, ale dne 22. 11. 2015 mu přestanou být podávány léky podporující udržení v tomto stavu a po odeznění jejich účinků bude během 24 hodin prohlášen za mrtvého. To podle okresního soudu bude mít vliv na posouzení právní kvalifikace, neboť se bude jednat o ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1, 4 trestního zákoníku s trestní sazbou odnětí svobody na pět až deset let. S ohledem na předpokládanou změnu právní kvalifikace a s tím související zvýšení trestní sazby je zde proto podle okresního soudu důvodná obava, že se stěžovatel bude vyhýbat trestnímu řízení, toto mařit, například tím, že uprchne nebo se bude skrývat. Účelu vazby v jeho případě ani nelze dosáhnout jiným opatřením. Písemný slib stěžovatele jako náhradu za vazbu okresní soud nepřijal, neboť stěžovatel se o možnosti změny právní kvalifikace svého jednání dozvěděl až po doznání se k němu na policii. Nebyla přijata ani záruka matky stěžovatele za jeho další chování, jejíž realizaci okresní soud považoval za nereálnou, a to i proto, že stěžovatel dosud nežil ve společné domácnosti s matkou, ale s otcem.

9. Proti popsanému usnesení okresního soudu se stěžovatel bránil stížností ke Krajskému soudu v Hradci Králové, v níž uvedl obdobné námitky a argumenty jako v ústavní stížnosti. Krajský soud napadeným usnesením ze dne 8. 12. 2015 č. j. 11 To 452/2015-27 stížnost stěžovatele zamítl

jako nedůvodnou podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Krajský soud uvedl, že stíhané jednání stěžovatele přichází v úvahu právně kvalifikovat mimo jiné jako zločin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 4 trestního zákoníku s trestní sazbou odnětí svobody na pět až deset let, a podle krajského soudu za této situace v dané počáteční etapě trestního stíhání bude přicházet v úvahu uložení výrazného nepodmíněného trestu odnětí svobody (dle judikatury Ústavního soudu alespoň v trvání osmi let). Dále krajský soud k projednávanému případu konstatoval, že okresní soud provedl správná skutková zjištění co do důvodnosti trestního stíhání stěžovatele, přičemž při rozhodování o vazbě není požadavek jistoty bez rozumných pochybností nezbytný a zpravidla ani reálný, na rozdíl od meritorního rozhodování. Stejně tak i závěr okresního soudu o důvodech vazby stěžovatele a důvodnosti jeho vzetí do vazby je podle krajského soudu správný. K nabízeným náhradám za vazbu pak krajský soud uvedl, že v této počáteční etapě trestního stíhání nelze daná opatření přijmout s ohledem na charakter projednávaného případu, neboť by to bylo předčasné. V průběhu dalšího trestního stíhání po stabilizaci skutkového děje a právní kvalifikace, včetně zpracování příslušných znaleckých posudků o osobě stěžovatele, bude možno tato opatření znovu zvážit.

II.

10. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Institutem vazby, jakož i konkrétně útěkovým vazebním důvodem, kterážto problematiky se týká i projednávaná věc, se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně zabýval. V ní setrvale připomíná, že jsou to především obecné soudy, které se znalostí konkrétní trestní věci, stadia, ve kterém se nachází, a na základě znalosti všech okolností a souvislostí případu musí posoudit, zda existují či trvají vazební důvody. Vzhledem ke svému postavení se Ústavní soud v zásadě přehodnocováním existence či neexistence vazebních důvodů nezabývá. Do rozhodnutí obecných soudů je oprávněn zasáhnout v zásadě jen tehdy, není-li rozhodnutí obecného soudu o vazbě podloženo zákonným důvodem (čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny) buď vůbec, nebo jestliže tvrzené a nedostatečně zjištěné důvody vazby jsou v extrémním rozporu s kautelami plynoucími z ústavního pořádku [srov. například nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 18/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 88/6 SbNU 145), nález sp. zn. IV. ÚS 137/2000 ze dne 20. 11. 2000 (N 174/20 SbNU 235), nález sp. zn. III. ÚS 121/02 ze dne 6. 6. 2002 (N 68/26 SbNU 203), nález sp. zn. III. ÚS 1926/10 ze dne 24. 8. 2010 (N 169/58 SbNU 469) či obdobně nález sp. zn. II. ÚS 2086/14 ze dne 16. 9. 2014 (N 170/74 SbNU 469)].

12. Zároveň je však nutno mít na zřeteli, že rozhodnutí ve vazebních věcech mohou zakládat výrazný zásah do osobní svobody jednotlivce,

pročež je třeba jim věnovat mimořádnou pozornost. Jak bylo shrnuto v nálezu sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241), každá vazba musí být vždy založena na relevantních a dostatečných důvodech. Obecně je ve vazebních rozhodnutích potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí omezujícího osobní svobodu není v souladu s ústavním pořádkem České republiky. Z odůvodnění vazebních rozhodnutí musí být zřejmé, že se soud náležitě zabýval všemi relevantními okolnostmi. Aby soud dostal ústavně-právnímu požadavku zdrženlivosti ve vazebních věcech a imperativu maximální šetrnosti k právům obviněného, musí výslovně, přehledně a logicky vysvětlit, ze kterých konkrétních skutečností vyplývá obava, že se obviněný bude chovat způsobem uvedeným v § 67 písm. a) až c) trestního řádu, a to za podmínek stanovených v dovětku tohoto ustanovení.

13. Jde-li pak konkrétně o vazební důvod útěkový podle § 67 písm. a) trestního řádu, Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že byť hrozba vysokým trestem sama o sobě zakládá důvodnost obavy před vyhýbáním se trestnímu stíhání, musí se jednoznačně jednat o konkrétní hrozbu vysokého trestu, tedy hrozbu podloženou jedinečnými okolnostmi spáchaného skutku ve spojení s dalšími aspekty dané trestní věci, a to v rámci rozpětí trestní sazby stanovené trestním zákonem. Typová hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění daného vazebního důvodu dostačující není. Hrozbou vysokým trestem lze tak odůvodnit uložení útěkové vazby toliko v těch případech, v nichž na základě zjištěných okolností opodstatňujících důvodnost podezření ze spáchaní zvláště závažného trestného činu lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody nejméně kolem osmi let [srov. příkladmo nálezy sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545) a nálezy sp. zn. I. ÚS 217/15 ze dne 4. 5. 2015 (N 85/77 SbNU 247) a další nálezy tam citované].

14. Zároveň však, jak Ústavní soud upozornil ve shora citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1694/14, posledně uvedený závěr „nelze chápat jako „bianko šek“, do kterého stačí vepsat odhad možného budoucího trestu za konkrétní stíhanou věc ve výši nejméně osm let odnětí svobody, a na jeho základě pak odůvodnit vzetí do vazby nebo následné ponechání ve vazbě, bez přihlédnutí k dalším konkrétním okolnostem posuzované věci“. I v takovém případě totiž při posuzování důvodnosti uvalení (dalšího trvání) vazby musí soud zvážit také případné námitky obviněného, který má právo prokazovat existenci konkrétních skutečností (silných důvodů), jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují, a vylučují tak aplikaci předmětného vazebního důvodu [viz výše citované nálezy sp. zn. I. ÚS 217/15 či obdobně sp. zn. I. ÚS 2665/13 a nálezy sp. zn. I. ÚS 2876/15 ze dne 9. 12. 2015 (N 210/79 SbNU 399)].

15. Právě uvedeným požadavkům, vyplývajícím z ustálené judikatury Ústavního soudu a potvrzovaným i v právní doktríně (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 741), však krajský soud v napadeném rozhodnutí nedostál. Důvodnost vzetí stěžovatele – stíhaného dosud pro trestné činy ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 3 trestního zákoníku a výtržnictví – do útekové vazby totiž opřel o skutečnost, že stěžovatelovo jednání „přichází v úvahu“ právně kvalifikovat jako zločin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 4 trestního zákoníku, pro nějž je stanovena trestní sazba odnětí svobody na pět až deset let, a za této situace bude podle názoru krajského soudu „přicházet v úvahu“ uložení výrazného nepodmíněného trestu odnětí svobody stěžovateli (tj. v trvání alespoň osmi let).

16. Takové odůvodnění existence útekového vazebního důvodu Ústavní soud podkládá za ústavně nepřijatelné, a to hned ze tří důvodů.

17. Zprv je třeba připomenout, že vzít do vazby lze toliko obviněného, tedy osobu, proti níž bylo předtím zahájeno trestní stíhání, a to pro konkrétní trestný čin (§ 67, § 68 odst. 1 trestního řádu). Stěžovatel byl usnesením policejního orgánu obviněn ze spáchání zločinu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 3 trestního zákoníku a přečinu výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž tato kvalifikace stíhaného skutku stěžovatele zůstala nezměněna jak v době podání návrhu státního zástupce na vzetí stěžovatele vazby a rozhodování okresního soudu o něm, tak v době rozhodování krajského soudu v této věci, ba dle tvrzení stěžovatele i v době podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto pokládá za zcela neakceptovatelné, pokud krajský soud, ve shodě s okresním soudem, opodstatněnost uvalení útekové vazby na stěžovatele založil na očekávání změny právní kvalifikace stěžovatelova skutku, neboli stěžovatelovu vazbu spojil s trestným činem, z něhož stěžovatel dosud nebyl obviněn (pro který je ale stanoven přísnější trest nežli pro trestný čin, z něhož stěžovatel obviněn byl). Za použití takové logiky, dovedeno do důsledků, by bylo možno rozhodovat o vazbě ještě před obviněním dotčené osoby z konkrétního trestného činu, tedy ji na více než 72 hodin, ba i dlouhodobě zbavit osobní svobody, a to jen za současného konstatování, že v dohledné době lze její obvinění z konkrétního trestného činu očekávat. Takový postup je však v demokratickém právním státě nepřipustný a je rozporný s čl. 8 odst. 2 Listiny.

18. Ústavní soud v této souvislosti znovu poukazuje na význam vazby jako opatření mimořádně zasahujícího do osobní svobody jednotlivce, které nadto může mít závažné negativní sociální i psychologické důsledky. Důvody vazby proto musí být interpretovány restriktivně a rozhodování ve vazebních věcech vyžaduje obzvláště transparentní preciznost a dodržování zásady zákonnosti [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 2086/14 ze dne 16. 9.

2014 (N 170/74 SbNU 469) a nálezný sp. zn. I. ÚS 2665/13, shora citovaný]. Může-li tedy být opodstatněnost tzv. útěkové vazby založena na hrozbě vysokého trestu, pak je nezbytné, aby dotčený vysoký trest obviněnému skutečně reálně hrozil, tedy aby jeho uložení, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, skutečně v době rozhodování soudu o vazbě bylo možno očekávat, což primárně vyžaduje, aby se takový trest vůbec pojil s trestným činem, pro nějž je obviněný stíhán. To v projednávaném případě splněno nebylo. V době podání návrhu na vzetí do vazby i rozhodování obecných soudů o vazbě byl stěžovatel stíhán pro trestný čin spojený s trestní sazbou dva až osm let odnětí svobody, nikoliv pět až deset let, přičemž hrozba trestu uloženého za aktuálně stíhaný trestný čin podle krajského soudu (jakož i okresního soudu) – jak implicitně vyplývá z napadeného rozhodnutí – nebyla dostatečná pro naplnění útěkového vazebního důvodu. Takovou situaci pak nebylo přípustné zvrátit konstatováním předpokladu změny právní kvalifikace stěžovatelova skutku a následného zpřísnění trestu hrozícího stěžovateli. Ústavní soud samozřejmě s krajským soudem souhlasí, že při rozhodování o vazbě nelze požadovat standard jistoty bez rozumných pochybností jako při rozhodování o vině či nevině obviněného, a tak nemůže být mimo jiné vyloučeno, že v dalším průběhu trestního řízení dojde ke změně právní kvalifikace stíhaného skutku obviněného, ať už směrem přísnějším, či mírnějším. Nicméně při posuzování naplnění zákonných podmínek pro omezení osobní svobody obviněného uvalením vazby je třeba vycházet ze stavu daného v době rozhodování soudu, nikoliv ze spekulací o jejich naplnění v budoucnu.

19. Zadruhé Ústavní soud konstatuje, že i kdyby v daném případě byl stěžovatel skutečně obviněn z trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 4 trestního zákoníku, spojeného s trestní sazbou odnětí svobody na pět až deset let, ani pak by napadené rozhodnutí krajského soudu nevyhovovalo výše shrnutým ústavněprávním požadavkům. Krajský soud, stejně jako před ním okresní soud, se totiž spokojil s pouhým obecným odkazem na právě uvedené zákonné rozpětí trestní sazby, po němž bez bližšího zdůvodnění uzavřel, že u stěžovatele za dané situace přichází v úvahu uložení výrazného nepodmíněného trestu odnětí svobody, přičemž dle judikatury Ústavního soudu je třeba za vysoký trest ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu považovat trest odnětí svobody v trvání alespoň osmi let. Krajský soud tedy ani nespecifikoval explicitně, ale toliko implicitně, že by stěžovateli hrozilo uložení trestu odnětí svobody nejméně kolem osmi let, což by za splnění dalších podmínek mohlo opodstatňovat uvalení útěkové vazby. Zejména ovšem krajský soud svůj závěr o tom, že stěžovatel by hrozil uložení vysokého trestu (resp. „výrazného nepodmíněného trestu odnětí svobody“) nepodložil žádnými konkrétními a jedinečnými okolnostmi projednávaného skutku a trestní věci. Ba dokonce tak krajský soud

neučinil ani v reakci na stížnostní argumentaci stěžovatele, který výslovně upozorňoval jak na principy stanovené v judikatuře Ústavního soudu k této problematice, tak i na konkrétní okolnosti, k nimž by v jeho případě mohlo být přihlédnuto jako k polehčujícím (zejména stěžovatel čin spáchal ve věku blízkém věku mladistvých, k činu se doznal a vyjádřil nad ním lítost, napomáhal při jeho objasňování, bezprostředně po činu poskytl poškozenému první pomoc, je dosud netrestanou osobou). Ústavnímu soudu proto nezbyvá než uzavřít, že krajský soud v napadeném rozhodnutí nerespektoval požadavky vyplývající z judikatury Ústavního soudu, totiž že hrozba vysokého trestu sama o sobě může zakládat důvodnost obavy z útěku či skrývání se obviněného za účelem vyhýbání se trestnímu stíhání jen tehdy, jedná-li se o hrozbu konkrétní, podloženou jedinečnými okolnostmi spáchaného skutku ve spojení s dalšími aspekty dané trestní věci; naopak toliko typová hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění předmětného vazebního důvodu dostačující není [srov. i nálezný sp. zn. IV. ÚS 3294/09 ze dne 17. 5. 2011 (N 93/61 SbNU 447)]. Požadavek konkretizace a individualizace hrozícího trestu přitom nelze splnit pouhým uvedením konkrétní očekávané výše trestu bez jakéhokoli bližšího zdůvodnění právě této výše trestu s ohledem na okolnosti daného případu. Naopak obecné soudy v odůvodnění každého vazebního rozhodnutí založeného na hrozbě vysokého trestu musí jasně vyložit, o co svůj názor o reálnosti této hrozby opírají. To krajský soud v napadeném rozhodnutí neučinil.

20. Konečně zatřetí, i kdyby krajský soud v napadeném rozhodnutí řádně odůvodnil svůj odhad možného budoucího trestu pro stěžovatele (ve výši osmi let odnětí svobody), ani pak by bez dalšího nebylo možno jeho rozhodnutí považovat za ústavně konformní. Jak totiž bylo shora připomenuto, i v případě existence konkrétní a individualizované hrozby trestu ve výši nejméně osmi let je při posuzování důvodnosti uvalení vazby nutno zvažovat rovněž námitky obviněného poukazující na existenci konkrétních skutečností eliminujících důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu. Neztotožní-li se pak soud s takovými námitkami, musí v odůvodnění svého rozhodnutí odůvodnit, proč tyto námitky obavu z útěku či skrývání se obviněného za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání či trestu dostatečně nesnižují. I v nyní projednávaném případě přitom stěžovatel ve své stížnosti ke krajskému soudu poukazoval na své dosavadní jednání, které prokazuje jeho úmysl spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, a tedy vylučuje obavu ze snahy vyhnout se trestnímu stíhání či trestu. Stěžovatel se sám dobrovolně přihlásil na policii, tam vypovídal a ke svému činu se plně doznal, a to i proto, že si byl vědom způsobených následků a závažnosti zranění poškozeného (viděl u něj krvácení z uší po úderu do hlavy apod.). Rovněž stěžovatel namítal, že ani případná změna právní kvalifikace jeho skutku by na jeho postoj k trestnímu řízení

neměla vliv, neboť již trestní sazba spojená s původní právní kvalifikací je dosti závažná, a naopak trestní sazba spojená s případnou přísnější právní kvalifikací již z jeho pohledu není o tolik závažnější. Krajský soud však uvedené námitky stěžovatele v napadeném rozhodnutí zcela pominul a vůbec, byť i jen stručně, na ně nereagoval, čímž opět nedostál ústavněprávním požadavkům vážícím se k možnosti omezení osobní svobody prostřednictvím vazby.

21. Ústavní soud tedy shrnuje, že krajský soud napadeným rozhodnutím porušil stěžovatelovo základní právo na osobní svobodu zaručené čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod. Při posuzování naplnění zákonných podmínek pro omezení osobní svobody obviněného uvalením vazby je třeba vycházet ze stavu daného v době rozhodování soudu, nikoliv ze spekulací o naplnění těchto podmínek v budoucnu. Proto má-li být obviněný vzat do tzv. útekové vazby z důvodu hrozby vysokého trestu, pak je především nezbytné, aby mu onen vysoký trest mohl být reálně uložen za spáchání trestného činu, pro nějž je aktuálně trestně stíhán, nikoli za spáchání jiného trestného činu (na nějž by skutek obviněného mohl být v budoucnu překvalifikován). Tomuto požadavku však krajský soud v napadeném rozhodnutí nevyhověl, stejně jako nevyhověl ani dalším ústavněprávním požadavkům vážícím se k tzv. útekové vazbě opřené o hrozbu vysokého trestu. Z ustálené judikatury Ústavního soudu totiž dále vyplývá striktní požadavek na individualizaci a konkretizaci trestu (jeho výše), který obviněnému v daném případě hrozí. Mimoto i při existenci reálné hrozby vysokého (tj. alespoň osmiletého) trestu má obviněný právo prokazovat konkrétní skutečnosti vylučující důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu. Stěžovatel přitom v projednávaném případě poukazoval jak na nereálnost uložení vysokého trestu s ohledem na konkrétní polehčující okolnosti jeho skutku, tak na konkrétní skutečnosti podle něj vylučující důvodnou obavu z jeho vyhýbání se trestnímu stíhání či trestu. Na tuto stěžovatelovu argumentaci ovšem krajský soud v napadeném rozhodnutí vůbec nereagoval a nijak se s ní nevypořádal. Tím krajský soud vedle zásadního porušení stěžovatelova základního práva na osobní svobodu porušil rovněž jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Krajský soud opomněl, že obzvláště v případě vazebních rozhodnutí, tedy rozhodnutí o omezení osobní svobody, nelze tolerovat toliko povšechné a obecné odůvodnění, ale je třeba se náležitě zabývat všemi relevantními okolnostmi věci i námitkami obviněného.

22. Ústavní soud dále konstatuje, že stěžovatel ve své ústavní stížnosti brojil rovněž proti nepřijetí opatření nahrazujících jeho vazbu ze strany krajského soudu. Vzhledem k výše odůvodněnému závěru o nedůvodnosti útekové vazby v případě stěžovatele ovšem Ústavní soud nepovažuje za nutné se těmito námitkami blíže zabývat, přestože obecně konstatuje,

že obecné soudy by s ohledem na povahu vazby jako velmi intenzivního zásahu do základních práv obviněného měly při každém rozhodování ve vazební věci věnovat náležitou pozornost právě i možnosti přijetí opatření nahrazujících vazbu ve smyslu § 73 trestního řádu, která by taktéž mohla zajistit dosažení účelu vazby v konkrétním případě [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2876/15 ze dne 9. 12. 2015 (N 210/79 SbNU 399)]. Nicméně k nyní projednávanému případu postačí konstatovat, že zvažování těchto opatření přichází z povahy věci na řadu až tehdy, jsou-li v konkrétním případě vůbec dány důvody vazby, což není nynější případ stěžovatele.

23. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 12. 2015 č. j. 11 To 452/2015-27 zrušil v souladu s § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 47

**K dokazování v trestním řízení
K důkazu pachovou zkouškou**

a) Metoda pachové identifikace musí být provedena nejméně za použití standardů vyplývajících z „Pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009“ a současně musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody. Při hodnocení důkazního významu výsledků pachové identifikace je třeba se zabývat především tím, zda kriminalistický technik a policejní psovod, kteří se na identifikaci podíleli, splňují kvalifikační předpoklady nezbytné pro výkon této činnosti a zda použitý služební pes absolvoval předepsaný výcvik, eventuálně potřebné přezkoušení způsobilosti identifikovat pachové stopy, případně jaké byly jeho dosavadní statistické výsledky v úspěšnosti identifikace, zda metoda pachové identifikace použitá v konkrétním případě respektuje požadavek, aby stopy byly sejmuty a uchovány řádně, aby nedošlo k jejich záměně, nebo k tzv. přenosu pachu či k nepřipustné manipulaci při ztotožňování stopy.

b) Přezkoumání správnosti provedení metody pachové identifikace by mělo být v případě pochybností provedeno pomocí kontrolního znaleckého posudku z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistické odorologie.

c) Sejmutí pachové stopy bude zpravidla neodkladným a často i neopakovatelným úkonem podle § 160 odst. 4 trestního řádu, provedeným především ve stadiu před zahájením trestního stíhání.

d) Při sejmutí a identifikaci pachové stopy obviněného po zahájení trestního stíhání je za účelem minimálního dohledu nad provedením tohoto úkonu nezbytná přítomnost obhájce obviněného, případně státního zástupce (§ 165 odst. 3 trestního řádu); přítomnost těchto osob nesmí mít nežádoucí vliv na nerušené, resp. objektivní provedení tohoto úkonu.

e) Na sejmutí srovnávací pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřipustnému sebeobviňování.

f) O úkonech (sejmutí, uchování a ztotožnění) musí být vyhotoveny protokoly ve smyslu § 55 odst. 1 trestního řádu; v případě, vzniknou-li pochybnosti o průběhu těchto úkonů, je třeba opatřit vysvětlení (§ 158 odst. 3 trestního řádu) nebo výpověď (§ 101 trestního řádu) osoby, která

úkon prováděla nebo se jeho provedení účastnila. Za účelem vyloučení pochybností o správnosti identifikace je vhodné provedení obrazového záznamu průběhu tohoto úkonu.

g) Důkaz metodou pachové identifikace je nepřímým důkazním prostředkem, který jako jediný zpravidla k uznání viny trestným činem nepostačuje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Sládečka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 22. března 2016 sp. zn. IV. ÚS 1098/15 ve věci ústavní stížnosti M. S., zastoupeného JUDr. Jaromírem Josefem, advokátem, se sídlem Velkomoravská 378/1, Hodonín, proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 10. 4. 2014 č. j. 61 T 15/2013-3252 a proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 3. 6. 2014 č. j. 3 To 50/2014-3367 vydaným ve stěžovatelově trestní věci.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatele

1. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti navrhl, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví uvedená rozhodnutí obecných soudů vydaná v jeho trestní věci, neboť jimi mělo dojít k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti, jejích příloh a spisu sp. zn. 61 T 15/2013 Ústavní soud zjistil, že stěžovatel byl v záhlaví označeným rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně uznán vinným jako spolupachatel podle § 23 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zvláště závažným zločinem vraždy podle § 140 odst. 1, odst. 3 písm. i) a j) trestního zákoníku. Stěžovatel byl za tento trestný čin a dále za sbíhající se zločin loupeže podle § 173 odst. 1, odst. 2 písm. a) a c) trestního zákoníku, spáchaný ve spolupachatelství dle § 23 trestního zákoníku, a organizátorství ke zločinu loupeže dle § 24 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku k § 173 odst. 1, odst. 2 písm. a), c) trestního zákoníku odsouzen podle § 140 odst. 3 trestního

zákoníku a § 43 odst. 2 trestního zákoníku k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 25 let.

3. O odvolání stěžovatele proti rozsudku nalézacího soudu rozhodl v druhém stupni Vrchní soud v Olomouci ústavní stížností rovněž napadeným a v záhlaví označeným rozsudkem, jímž podle § 258 odst. 1 písm. b) a d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, odvoláním napadený rozsudek zrušil v celém rozsahu a za podmínek § 259 odst. 3 trestního řádu poté stěžovatele nově uznal vinným zvlášť závažným zločinem vraždy podle § 140 odst. 1 a odst. 3 písm. i) a j) trestního zákoníku, jako spolupachatele podle § 23 trestního zákoníku, a to na upřesněném skutkovém základě. Stěžovatel byl za tento trestný čin a dále za sbíhající se zločin loupeže podle § 173 odst. 1, odst. 2 písm. a) a c) trestního zákoníku spáchaný ve spolupachatelství dle § 23 trestního zákoníku a organizátorství ke zločinu loupeže dle § 24 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku k § 173 odst. 1, odst. 2 písm. a), c) trestního zákoníku odsouzen podle § 140 odst. 3 trestního zákoníku, § 54 odst. 2 trestního zákoníku a § 43 odst. 2 trestního zákoníku k souhrnnému výjimečnému trestu odnětí svobody v trvání 24 let a 6 měsíců.

4. Stěžovatel následně napadl rozsudek odvolacího soudu dovoláním, jež opřel o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, tedy že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. Nejvyšší soud však usnesením ze dne 28. 1. 2015 č. j. 3 Tdo 61/2015-68 dovolání stěžovatele podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu odmítl, neboť shledal, že námitky v dovolání uplatněné ohlášenému (ani žádnému jinému) důvodu dovolání dle § 265b trestního řádu neodpovídají. Podle Nejvyššího soudu se stěžovatel dovoláním primárně domáhal zásadního přehodnocení (revize) zjištěného skutkového stavu věci, a jeho námitka tudíž dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu neodpovídá a nelze ji podřadit ani pod žádný jiný z dovolacích důvodů podle § 265b trestního řádu. Usnesení Nejvyššího soudu, kterým bylo dovolání stěžovatele odmítnuto, stěžovatel ústavní stížností nenapadl.

5. V odůvodnění projednávané ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že porušení práva na spravedlivý proces spatřuje v porušení zásady materiální pravdy a s ní úzce související zásady *in dubio pro reo*. S ohledem na vady vytknuté rozsudku soudu prvního stupně odvoláním stěžovatele, spočívající v nesprávném, nejasném a rozporném skutkovém zjištění, je stěžovatel toho názoru, že skutek tak, jak je popsán v odsuzujícím rozsudku, nebyl skutečně prokázán, neboť soudy při hodnocení důkazů extrémně vybočily ze zásad formální logiky, čímž v důsledku porušení ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu došlo k nesprávnému právnímu posouzení skutku.

6. Podle stěžovatele obecné soudy opřely svá skutková zjištění o dva okruhy důkazů, a sice pachové stopy z místa činu a z předmětů, které mají s činem souviset, a o svědecké výpovědi bratranců M. a L. R., kterým se měl stěžovatel k činu přiznat. Oba tyto okruhy důkazů však považuje stěžovatel za nedůvěryhodné. Výrazného pochybení se podle stěžovatele soudy dopustily rovněž při určení doby, kdy mělo dojít ke spáchání trestného činu. Stěžovatel rovněž poukázal na nález DNA na kukle, kterou měl se spoluobviněným použít při přepadení poškozeného, podle které byla ztotožněna jiná konkrétní osoba.

7. Stěžovatel uvedené námitky ve své ústavní stížnosti dále obsáhleji rozvádí a uvádí, že odvolací soud i nalézací soud nedostály požadavkům plynoucím ze zásady *in dubio pro reo*, zakotvené v čl. 2 odst. 2 a čl. 40 odst. 2 Listiny. V daném případě oba soudy provedly rozporné a neúplné hodnocení důkazů a zjištěný skutkový stav rekonstruovaly v rozporu s provedenými důkazy, čímž porušily základní práva stěžovatele. A právě v tomto extrémním porušení těchto zásad došlo podle stěžovatele k dotčení ústavně chráněného práva na spravedlivý soudní proces podle čl. 6 Úmluvy a také k nedodržení principu zákonnosti postupu orgánů státní moci, stanoveného v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky.

8. Dne 9. 2. 2016 obdržel Ústavní soud podání sepsané samotným stěžovatelem, ve kterém stěžovatel, ve vztahu k záhlaví označeným rozhodnutím, namítá zejména porušení práva na spravedlivý proces, neboť odvolací soud ani nalézací soud nedostály požadavkům plynoucím ze zásady *in dubio pro reo*, přičemž provedly rozporné a neúplné hodnocení důkazů a zjištěný skutkový stav rekonstruovaly v rozporu s provedenými důkazy.

II. Vyjádření účastníků řízení a replika

9. Ústavní soud vyzval Vrchní soud v Olomouci a Krajský soud v Brně – pobočku ve Zlíně jako účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

10. Vrchní soud v Olomouci ve svém vyjádření uvedl, že obsahem argumentů podané ústavní stížnosti je faktické opakování shodných námitek, o něž stěžovatel opřel své odvolání a následně i mimořádný opravný prostředek ve formě dovolání. Nejvyšší soud usnesením ze dne 28. 1. 2015 č. j. 3 Tdo 61/2015-68 rozhodl o odmítnutí dovolání podaného oběma odsouzenými a s uvedenými argumenty se pak v odůvodnění podrobně vypořádal. Stěžovatel fakticky polemizuje s obsahem jednotlivých důkazů, jejich hodnověrností a jejich samotným výkladem a z toho vyplývajících závěrů, jež učinily obecné soudy prvního a druhého stupně v souladu se svojí povinností vymezenou v ustanovení § 2 odst. 5, 6 trestního řádu jako soud nalézací a soud přezkumný. Je třeba zdůraznit, že rozhodnutí o vině stěžovatele bylo procesem velmi pečlivého a náročného důkazního řízení s maximální snahou o zajištění objektivního výsledku, jak o tom svědčí

nejenom průběh velmi složitého a důkladného přípravného řízení, ale i opakovaná rozhodnutí soudem prvního a druhého stupně, jak jsou rozvedena v bodu II rozsudku odvolacího soudu (str. 6–8) a v samotných citovaných předchozích rozhodnutích v této věci.

11. Pokud se jedná o skutečnost, že po vynesení odsuzujícího rozsudku dne 3. 6. 2014 se objevily nové skutečnosti ve vztahu k informacím o ztotožnění jedné ze zajištěných stop DNA z kukly, kterou měli pachatelé trestného činu použít při páchání trestné činnosti vůči poškozenému, na podkladě informací státního zástupce byl odvolací soud následně (dne 18. 7. 2014) informován, že na základě žádosti o ztotožnění zajištěné DNA u policejních orgánů Slovenské republiky a původního sdělení již z roku 2011, že jejich databázi neprochází, teprve 9. 6. 2014 byla státnímu zástupci poprvé poskytnuta informace o novém prověření DNA a jejím ztotožnění s konkrétní osobou. Totožnost uvedené osoby je ve spisovém materiálu uvedena, a není tedy jakkoliv utajena. Na to následovalo další prošetření s cílem objasnit skutečnosti vztahující se k nálezu DNA na kukle a samotné této osobě a jejímu případnému vztahu k předmětné trestné činnosti. S ohledem na obsah informací, které byly k dispozici ve spise v době rozhodování vrchního soudu o nákladech trestního řízení, měly být podle vrchního soudu s výsledky takového šetření oba obvinění, případně jejich obhájci, seznámeni. Odvolací soud nedisponuje konkrétními informacemi o průběhu takového šetření. Uvedené skutečnosti měly být také předmětem řízení o dalším mimořádném opravném prostředku ve formě návrhu na povolení obnovy řízení, jež bylo ukončeno v řízení před soudem prvního stupně, aniž by bylo napadeno dalším opravným prostředkem ze strany obviněných. Z toho lze dovodit, že uvedená zjištění nebyla shledána jakkoliv zásadní pro změnu důkazní situace ve věci.

12. S ohledem na výše uvedené považuje Vrchní soud v Olomouci jednotlivé námitky stěžovatele a tvrzení o porušení jeho práv na spravedlivý soudní proces a zásady presumpce neviny a z ní vyplývajícího principu *in dubio pro reo* za zcela nepodložené. Vrchní soud v Olomouci proto ve svém vyjádření navrhuje, aby ústavní stížnost byla v souladu s ustanovením § 43 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) odmítnuta.

13. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ve svém vyjádření uvedl, že se k ústavní stížnosti nebude vyjadřovat, a plně odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí, kde rozebírá důkazní situaci, kterou popisuje ústavní stížnost.

14. Stěžovatel v replice uvedl, že zcela odkazuje na údaje uvedené v ústavní stížnosti, tedy na to, že byl nedostatečně zjištěn skutkový stav.

III. Právní posouzení

15. Ústavní soud opakovaně připomíná, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů. Podle čl. 90 Ústavy jen soud, který je součástí soustavy soudů, rozhoduje o otázce viny a trestu, tzn. že hodnotí důkazy podle svého volného uvážení a v rámci stanoveném trestním řádem, přičemž zásada volného hodnocení důkazů je výrazem ústavního principu nezávislosti soudů. Pokud soud při svém rozhodování respektuje podmínky dané ustanovením § 2 odst. 5, 6 trestního řádu, jakož i ustanovení § 125 trestního řádu a jasně vyloží, o které důkazy svá skutková zjištění opřel, jakými úvahami se při hodnocení provedených důkazů řídil a jak se vypořádal s obhajobou, není v pravomoci Ústavního soudu, aby takové hodnocení přehodnocoval, byť by se s ním neztotožňoval. Důvod ke zrušení soudního rozhodnutí je dán pouze za situace, kdy lze uvažovat o extrémním nesouladu mezi prováděnými důkazy, zjištěními, která z těchto důkazů soud učinil, a právními závěry soudu, jinými slovy, kdy jeho rozhodnutí svědčí o možné libovůli [srov. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)].

16. Stěžovatel brojí proti hodnocení důkazů a usiluje o revizi skutkových zjištění a právních závěrů. Takto postavenou ústavní stížností stěžovatel pokračuje v polemice s obecnými soudy uplatněním námitek, jež jim adresoval již dříve, a od Ústavního soudu nepřipustně očekává, že jejich závěry podrobí dalšímu instančnímu přezkumu; takové postavení, jak bylo řečeno, Ústavnímu soudu nepřísluší.

17. Ustanovení čl. 6 odst. 2 Úmluvy i čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 40 odst. 2 Listiny (požadavky na spravedlivý proces) vyžadují kromě jiného, aby vina obviněného byla prokázána zákoným způsobem a aby obviněný byl považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebylo o jeho vině rozhodnuto. Součástí účelu uvedených ustanovení Úmluvy i Listiny je i požadavek zákazu svévole a/nebo libovůle při hodnocení důkazů.

18. Proto a současně s ohledem na skutkovou a právní složitost věci a na použité důkazní prostředky Ústavní soud provedl přezkum ústavnosti napadených rozhodnutí, přičemž přezkum zaměřil především na to, zda proces jako celek měl spravedlivý charakter (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Schenk proti Švýcarsku* ze dne 12. 7. 1988, A140).

III. a) Právo na spravedlivý proces

19. Součástí práva na spravedlivý proces je princip presumpce neviny, z něhož kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*. Toto pravidlo, kterého se stěžovatel nejvíce dovolává (§ 2 odst. 5 trestního řádu, čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6

odst. 2 Úmluvy) znamená, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239) nebo sp. zn. II. ÚS 2142/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 141/70 SbNU 323) a mnohé další].

20. I obecné soudy jsou vázány kautelami práva na spravedlivý proces v jeho úplné podobě. Soudy se těmito otázkami zabývaly. To, zda ve věci stěžovatele bylo či nebylo naplněno právo na spravedlivý proces, příležitým způsobem vysvětlil zejména odvolací soud (s. 16 a násl. rozsudku Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 3 To 50/2014 ze dne 3. 6. 2014).

21. Ústavní soud, vědom si ústavního rámce přezkumné pravomoci, považuje ve vztahu k námitkám stěžovatele k naplnění práva na spravedlivý proces s ohledem na specifické důkazní prostředky, které byly v této trestní věci použity jako součást podkladu k rozhodnutí o vině, za nezbytné uvést ústavně konformní výklad povahy těchto důkazních prostředků a jejich hodnocení obecnými soudy.

III. b) Metoda pachové identifikace

22. Podle převažujících odborných názorů je metoda pachové identifikace (MPI) metodou kriminalistické techniky, která slouží ke ztotožnění individuálního pachu fyzické osoby s jím vytvořenou pachovou stopou na místě činu nebo na jiném místě, které se spácháním činu souvisí. Podstatou metody pachové identifikace je subjektivní chování psa, jehož správnost lze ověřit empiricky a za použití moderních vědeckých metod vzniku pachu a fyziologie jeho vnímání k tomu zvláště vybraným a vycvičeným psem za podmínek nahodilosti i opakování, tedy způsobem potvrzujícím nebo vyvracejícím možnost jejího využití v konkrétním případě (srov. Straus, J., Kloubek, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010, s. 9–11).

III. c) Vývoj používání metody pachové identifikace v trestních věcech

23. Zajímavě se vyvíjí například rozhodovací praxe soudů v USA. V odborné literatuře [srov. např. Ensminger, John J. Canine Tracking and Scent Identification: Factoring Science into the Threshold for Admissibility (online). 2010. In The Social Science Research Network (SSRN). Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1666490>] se často jako příklady uvádějí trestní věci *Hodge v. State*, 98 Ala. 10 (1893), *State v. Hall*, 4 Ohio Dec.147, 148 (1896), *Ohio v. Dickerson*, 77 Ohio St. 34, 82 N.E. 969 (1907), *Terrell v. Maryland*, 3 Md. App. 340, 239 A.2d 128 (Ct. Spec. App. 1968 *Vermont v. Bourassa*, 137 Vt. 62, 399 A.2d 507 (1979), *U.S. v. McNiece*, 558 F.Supp. 612, 12 Fed.R.Evid.Serv. (E.D.N.Y. 1983), *New Hampshire v. Maya*, 126 N.H. 590,

493 A.2d 1139 (1985), *California v. Gonzales*, 218 Cal.App.3d 403, 267 Cal. Rptr. 138 (Ct. App. 1990) a mnohé další.

24. Důkaz pachovou stopou je podle uvedené judikatury přípustný ve většině států USA (srov. Ensminger, John J. *Canine Tracking and Scent Identification: Factoring Science into the Threshold for Admissibility*, s. 7–8). Přitom soudy vždy přihlížejí ve smyslu rozsudku ve věci *People v. Kelly* (1976) 17 Cal.3d. 24, stanovícího obecné podmínky pro provádění důkazu novou technologií či vědeckou metodou – „Kelly rule“, jakož další rozsudků požadujících obecné předpoklady rozhodnutí soudu založené na znaleckém zkoumání [např. rozsudek ve věci *Daubert v. Merrel Dow Pharmaceuticals, Inc.* 509 U.S. 579, 113 S.Ct. 2786, 125L.Ed.2d 469 (1993)], na jedné straně kriticky k tomu, že pes není technické zařízení sestavené a způsobilé za účelem individuální identifikace lidského pachu (jak je tomu například u člověkem konstruovaného přístroje – spektrografu, který bezchybně analyzuje a identifikuje hlas konkrétního lidského jedince), a když jako živý tvor vnímá a identifikuje pachovou stopu svými zvláště vyvinutými smysly, není neomylný. Na straně druhé americké soudy vnímají fakticitu (četnost, úspěšnost) výsledků konkrétních psů, která možnou chybovost při individuální identifikaci a případné pochybnosti o jedinečnosti pachu každého jednotlivce výrazně snižuje nebo dokonce vylučuje [srov. argumentaci obhajoby ve věci *U.S. v. McNiece*, 558 F.Supp. 612, 12 Fed.R.Evid.Serv.1870 (E.D.N.Y., 1983)]. Z praxe vyplývá, že stejným způsobem jurisprudence přistupuje i k hodnocení výsledků metody DNA nebo daktyloskopie.

25. Zmíněná rozhodnutí jsou založena na konkrétních požadavcích. Především jde o schopnost psa identifikovat individuální lidský pach, jeho stabilitu a vhodnost použitých procesů při identifikaci. V tomto obsahovém rámci byly vyvozeny rozhodovací praxí následující podmínky pro přípustnost důkazu pachovou identifikací v trestním řízení:

- dostatečná kvalifikace psovoda (specializace, praxe apod.),
- vhodný druh psa (původ),
- odpovídající výcvik psa ve vyhledání a identifikaci stopy,
- dostatečná spolehlivost psa (dřívější praktické výsledky psa vedoucí jak k usvědčení, tak ke zproštění viny),
- pes musí být použit na místě činu nebo mít k dispozici pachovou stopu sejmoutou na místě činu tam, kde ji pachatel pravděpodobně zanechal,
- psovi musí být poskytnuta stopa v době, kdy je schopen ji rozlišit,
- stopa nesmí být kontaminována ani zaměněna za jinou,
- musí se vzít v úvahu všechny okolnosti, které provázely proces mezi poskytnutím stopy psovi a ztotožněním srovnávacího vzorku

(proces nesmí být přerušen, podezřelý se nesmí nacházet v dosahu čichu psa apod.).

26. Příkladem evropské praxe může být Spolková republika Německo, srov. rozsudek Zemského soudu Norimberk-Fürth ze dne 13. 12. 2012, 13 KLS 372 Js 9454/12, podle kterého výsledky nasazení vyhledávacích psů mohou být použity jako samostatné důkazní prostředky pro přítomnost podezřelého na místě činu najisto jen při dodržení následujících předpokladů:

- nasadit lze jen psy, kteří absolvovali příslušnou policejní zkoušku způsobilosti „PSH-Prüfungsstufe“,
- pachová stopa musí náležet jedné konkrétní osobě,
- jako srovnávací nosič stopy mají být proto použity jen stěry učiněné bezprostředně z těla příslušné osoby,
- získávání nosiče stopy musí být zdokumentováno v protokolu,
- příslušní dva vyhledávací psi musejí najít tu samou stopu na sobě nezávisle a bez účasti příslušného psovoda,
- jen při shodném výsledku je dána potřebná objektivita,
- každé nasazení psa je třeba filmově dokumentovat, aby bylo umožněno dodatečné provedení důkazu před soudem za účasti znalce.

27. Obšírné zhodnocení důkazního využití pachových stop, včetně kritérií, která přitom zohledňují německé soudy, je obsaženo například v monografii: Neuhaus, R., Artkämper, H. *Kriminaltechnik und Beweisführung im Strafverfahren*. München : C. H. Beck, 2014, s. 143–146).

28. Důkaz metodou pachové identifikace byl a/nebo je použitelný jako důkaz v trestním řízení také v Nizozemsku, Belgii, Maďarsku, Dánsku, Polsku, Rakousku, Rusku, Lotyšsku (srov. např. Wójcikiewicz, J. *Scientific Evidence in Judicial Proceedings*. Kraków : Institute of Forensic Research Publisher, 2000, nebo Schoon, A., Haak, R. *K9 Suspect Discrimination*. Canada : Detselig Enterprises Ltd., 2002).

III. d) Předpisy a programy pro aplikaci metody pachové identifikace

29. V řadě zemí platí pro využití psa v trestním řízení za účelem pachové identifikace zpravidla resortní (často policejní) předpisy, které stanoví postup při výběru, výcviku a prověřování služebních psů, požadavky na kvalifikaci psovoda i podmínky pro snímání, ukládání a porovnávání pachových stop (např. směrnice ministerstva vnitra pro použití pachové stopy v trestním řízení – Severního Porýní-Vestfálska v. 23. 7. 1991 – IV D 1/C 3-6402/85351), jsou vytvářeny speciální programy zaměřené na zdokonalování metody pachové identifikace [např. FBI Human Scent Evidence Team (HSET – Tým pro důkaz lidskou pachovou stopou), který připravuje specializované psy způsobilé identifikovat lidský pach sejmutý na místě činu jako důkaz pro trestní řízení (www.fbi.gov)]. V České republice je

takovým vnitřním předpisem „Pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie“ nebo pro státní zástupce doporučující „Výkladové stanovisko NSZ č. 10/1995 Sb. v. s. NSZ“. Pokud takové pokyny nebo stanoviska existují, je téměř pravidlem, že se stávají jedním z kritérií hodnocení identifikace ze strany soudu, i když nemají povahu obecně závazného právního předpisu.

III. e) Vývoj metod vědeckého zkoumání tzv. pachových stop

30. I když se způsoby provedení metody pachové identifikace v detaillech v různých zemích odlišují, jedno mají společné – cílem je určit, že individuální pach podezřelého/obviněného se nachází na místě činu, nebo na věcech, které se spácháním činu skutkově souvisí. Často namítanou slabinou tohoto důkazního prostředku je údajná nemožnost ověření výsledků pomocí vědeckých metod [nález sp. zn. I. ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998 (N 28/10 SbNU 179) a nález sp. zn. II. ÚS 418/99 ze dne 3. 8. 2000 (N 116/19 SbNU 113)]. Jde především o to, zda tzv. pachová stopa je vhodná a způsobila pro individuální identifikaci lidského jedince, jaké má tato stopa vlastnosti, je-li technickými prostředky zjištělná a zda je cvičený pes schopen tuto stopu identifikovat (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003 sp. zn. 4 Tz 107/2002).

31. Zkoumání míry způsobilosti vybraných psů identifikovat jednotlivce prostřednictvím pachové stopy, kterou tento zanechal na určitém místě nebo předmětu se odborníci i vědci věnují desítky let (viz např. Straus, J., Kloubek, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010; Krejčí, Z., Klimus, F., Krajníková, M. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním. Kriminalistický sborník č. 5/2014, 1–2/2015; ze zahraničních zdrojů např. Prada, P., Kenneth B. S., Furton, G. Human Scent Detection: A Review of its Developments and Forensic Application. *Revista de Ciencias Forenses* 1(2), 2008, s. 81–87; Schoon, G. A. A. Scent Identification Line-Ups Using Trained Dogs in the Netherlands. *Problems of Forensic Sciences*, č. 47, 2001, s. 175–183; či přehled vědecké literatury Blom, M. Use of Dogs as Odour Detectors. Uppsala : Swedish University of Agricultural Science, Faculty of Veterinary Medicine and Animal Science, 2013; Schüller, Ch., Püschel, K. Faszinosum Spürhunde, Forschungs-ergebnisse aus dem Institut für Rechts-medicin der Universität Hamburg. Hamburg : Dr. Kovač, 2014; a mnohé další.

32. Ústav analytické chemie, Fakulty chemicko-inženýrské, Vysoké školy chemicko-technologické v Praze, za podpory Ministerstva vnitra České republiky provádí od září 2014 vědecký výzkum [Projekt VF20142015036 – Pachová signatura (2014–2015, MV0/VF)], jehož cílem bylo a je zkoumání molekulové podstaty tzv. lidské pachové signatury, o které se věří, že je pro

lidského jedince jedinečná, časově stálá, a kterou cvičený pes umí jednoznačně rozpoznat. Výzkum je zcela unikátní, protože molekulové složení aktivní lidské pachové signatury nebylo v odborné literatuře dosud diskutováno. Při výzkumu byla potvrzena existence skupiny molekul obsažených v pachové stopě člověka, která má vlastnosti aktivní pachové signatury. Bylo zjištěno, že tento soubor molekul je chemicky velmi stabilní a samotné molekuly mají relativně malou těkavost, což odpovídá zkušenostem kriminalistů. Tyto molekuly se podařilo oddělit od ostatních molekul pachového vzorku, přičemž pomocí speciálně cvičených psů bylo prokázáno, že oddělená skupina molekul umožňuje jednoznačnou identifikaci člověka. Provedené pokusy ukazují, že čichový orgán psů je na molekuly pachové signatury o několik řádů citlivější než současné možnosti instrumentální chemické analýzy. Nicméně výsledky dosavadního výzkumu pachové stopy ukazují, že olfaktorická identifikace pachatele podle pachové stopy nalezené na místě činu je principiálně možná. Taková objektivní identifikace jako případný důkaz by zřejmě měla větší váhu u soudu, než je tomu v případě použití psa. Avšak aby toto bylo možné, je nezbytné radikálně změnit metodiku odběru pachové stopy, přičemž pouhá výměna sorpční textilie za čistší nemusí být pro chemickou analýzu dostatečná (srov. Urban, S. a kol. Molekulová skladba pachové signatury člověka, rukopis pro časopis Kriminalistika 2016 – součást spisu Ústavního soudu k nyní projednávané věci).

IV. Podmínky ústavně konformního použití metody pachové identifikace v trestním řízení

IV. a) Povaha důkazního prostředku

33. Ústavní soud se podmínkami pro použitelnost metody pachové identifikace v minulosti již zabýval, a to v souvislosti s právem na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny).

34. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi použití pachových stop jako nepřímého nebo také podpůrného důkazu připouští, resp. obecnou věrohodnost samotného důkazu pachovou zkouškou nezpochybňuje. Stejně tak ale připomíná, že na základě tohoto důkazu je obecně možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba v blíže neurčené době s největší pravděpodobností nacházela na určitém místě. Nelze tedy pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se taková osoba dostala trestného činu, který se na daném místě stal [srov. např. rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 394/97, sp. zn. II. ÚS 418/99 (obě viz výše), sp. zn. IV. ÚS 10/02 ze dne 9. 6. 2003 (N 84/30 SbNU 287), sp. zn. II. ÚS 90/04 ze dne 27. 5. 2004 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), sp. zn. II. ÚS

2168/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 82/49 SbNU 185) a sp. zn. I. ÚS 3094/08 ze dne 29. 4. 2009 (N 103/53 SbNU 293)].

35. Na sejmutí pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jeho provedení, nelze pohlížet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřipustnému sebeobviňování [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10 ze dne 30. 11. 2010 (ST 30/59 SbNU 595; 439/2010 Sb.)].

36. Výsledek metody pachové identifikace je typickým nepřímým důkazem, který potvrzuje skutečnost, že se určitá fyzická osoba dostala do kontaktu s předmětem, z něhož byla stopa sejmuta, nikoli že určitá osoba přímo spáchala trestný čin. Musí tedy existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetěz důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná. Jinak řečeno, aby důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným, osamoceným.

37. Pro použitelnost důkazu metodou pachové identifikace má velký význam například i to, zda byly stopy sejmuty a uchovány řádně, zda nedošlo k jejich záměně, nebo k tzv. přenosu (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003 sp. zn. 4 Tz 107/2002) a zda nedošlo k nepřipustné manipulaci při ztotožňování stopy [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. 3 Tdo 1207/2008; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015 sp. zn. 6 Tdo 194/2015; nález Ústavního soudu ze dne 9. 6. 2003 sp. zn. IV. ÚS 10/02 (N 84/30 SbNU 287)].

38. Přezkoumání tohoto důkazu by mělo být v případě pochybností provedeno pomocí kontrolního znaleckého posudku z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistické odorologie, jehož předmětem by bylo odborné vědecké vysvětlení samotné metody pachové identifikace a jejích konkrétních výsledků ve vztahu ke způsobu odběru pachových stop a pachových vzorků v návaznosti na jednotlivé interní policejní předpisy k závaznému postupu při takových úkonech a postup v konkrétní situaci (srov. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 10. 2011 sp. zn. 6 To 95/2011). Lze dodat, že pro obor kriminalistické odorologie jsou v současné době k dispozici tři znalci zapsaní v seznamu znalců.

39. Ústavní soud v minulosti mnohokrát uvedl, že je to především zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu), která vyjadřuje v příslušných právních předpisech (zpravidla kodexech) legitimní důvěru zákonodárce v nezávislé, nestranné, a proto spravedlivé rozhodnutí soudu. Promítá se tak do práva na spravedlivý proces, jenž je současně korektivem možné svévole nebo libovůle při hodnocení důkazů (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Zásada volného hodnocení důkazů stanoví způsob, kterým soudce důkazy hodnotí, otevírá prostor pro

soudcův svobodný úsudek a tím vytváří příznivé prostředí pro vnitřní přesvědčení soudce o dostatečné míře důkazů potřebných k rozhodnutí ve věci [např. nález sp. zn. I. ÚS 1428/13 ze dne 20. 8. 2013 (N 150/70 SbNU 389)]. Má svůj odraz ve všech typech českého soudního řízení a je uznávána téměř ve všech evropských kontinentálních zemích.

40. Podstatou volného hodnocení důkazů je myšlenková činnost soudce, kterou tvoří elementy, jako jsou průměrné životní zkušenosti každého člověka, osobní životní i profesní znalosti a zkušenosti soudce a zvláštní poznatky zjištěné při projednávání konkrétní věci. Teorie a praxe vyžadují, aby každý důkaz byl hodnocen podle své závažnosti, zákonnosti a věrohodnosti [srov. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. Trestní právo procesní. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 330; srov. též nález sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63)]. Potřebnou pozitivní podporu, resp. objektivizaci volnému hodnocení poskytují zákonem stanovená pravidla dokazování, která obsahují obecné požadavky ve vztahu ke všem prováděným důkazům (§ 89 trestního řádu) a podmínky pro opatření a provedení nejvíce frekventovaných důkazních prostředků (zvláště § 90 až 118 trestního řádu a § 207 až 215 trestního řádu). Trestní řád až na výjimky (např. § 89 odst. 3) neprovádí podrobnou výslovnou kategorizaci důkazů na přípustné a nepřípustné, jako tomu je v systémech common law (srov. např. Engel, Ch. Preponderance of the Evidence Versus in Time Conviction: A Behavioral Perspective on a Conflict between American and Continental European Law (online). 2009. In: The Social Science Research Network (SSRN). Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1401442>). Lze tedy uzavřít, že v podstatě žádný úkon trestního řízení, který může přispět k objasnění věci, nelze *a priori* vyloučit z okruhu přípustných důkazních prostředků jen proto, že jde o úkon určitého druhu. Není také stanoveno, že by se některé skutečnosti mohly prokazovat jen určitými důkazními prostředky.

41. Cílem dokazování je rekonstrukce skutkového děje potřebná pro rozhodnutí soudu. Česká právní teorie již mnoho let používá termínu „praktická jistota“ (Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, 1967, č. 13, s. 202), která je ovšem v trestním řízení jen jiným označením pro slovní spojení „materiální pravda“ (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Soudce tedy musí být vnitřně přesvědčen o určité skutečnosti, aby mohl vynést rozhodnutí. Míru „přesvědčení“ však soudu nelze předem určovat, protože soudce je při rozhodování nezávislý a je vázán pouze zákonným příkazem, který mu ukládá zásadu volného hodnocení důkazů respektovat.

42. Teorie i praxe připouští pro účely uznání viny důkazy přímé a nepřímé. Přímé jsou ty, které přímo směřují k hlavní skutečnosti, resp. k vině nebo nevině obviněného, zatímco nepřímými se dokazuje vedlejší skutečnost, ze které lze usuzovat na skutečnost hlavní nebo slouží na doplnění

důkazů přímých. Jinak řečeno, nepřímý důkaz, k tomu, aby byl použitelný ve vztahu k vině obviněného, potřebuje další, zprostředkující skutečnost.

43. Nepřímé důkazy nejsou ve vztahu k přímým *a priori* podřadné. Je jimi možno prokázat vinu stejně jako důkazy přímými, ovšem za podmínky, že vzájemně propojený, nepřerušovaný, resp. uzavřený řetězec těchto důkazů jinou alternativu než vinu nepřipouští. Za této podmínky soud může výrok o vině opřít jen o nepřímé důkazy (srov. např. Fenyk, J., Císařová, D., Grívna, T. Trestní právo procesní. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 342–345; nebo obdobně Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 360).

44. Typickým případem nepřímého důkazu je použití metody pachové identifikace (pachového testu) jako důkazu v trestním řízení [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 82/49 SbNU 185), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 1999 sp. zn. 8 Tz 44/99, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003 sp. zn. 4 Tz 107/2002, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2012 sp. zn. 8 Tdo 1063/12 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014 sp. zn. 5 Tdo 231/14], která je výsledkem odborného zkoumání – odorologické expertizy (usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 10. 2011 sp. zn. 6 To 95/2011).

45. Jako jedno z obecných kritérií pro hodnocení nepřímého důkazu slouží rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Barberá, Messequé a Jabardo proti Španělsku* z roku 1988, A-146 (*in dubio pro reo*).

IV. b) Podmínky sejmутí, uchování a provedení důkazu

46. Ústavní soud akceptuje a podporuje obezřetný přístup obecných soudů (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 1999 sp. zn. 8 Tz 44/1999) k okolnostem, za kterých nepřímý důkaz pachovou identifikací byl opatřen, zajištěn a proveden, a vyžaduje, aby soudy těmto okolnostem v rozhodnutích věnovaly odpovídající pozornost [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 82/49 SbNU 185)].

47. Ve světle shora uvedených úvah a judikatury Ústavní soud považuje za ústavně konformní následující požadavky na provedení důkazu metodou pachové identifikace:

a) Metoda pachové identifikace musí být provedena nejméně za použití standardů vyplývajících z „Pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009“ a současně musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody. Při hodnocení důkazního významu výsledků pachové identifikace je třeba se zabývat především tím, zda kriminalistický technik a policejní psovod, kteří se na identifikaci podíleli, splňují kvalifikační předpoklady nezbytné pro výkon této činnosti a zda použitý služební pes absolvoval

předepsaný výcvik, eventuálně potřebné přezkoušení způsobilosti identifikovat pachové stopy, případně jaké byly jeho dosavadní statistické výsledky v úspěšnosti identifikace, zda metoda pachové identifikace použitá v konkrétním případě respektuje požadavek, aby stopy byly sejmuty a uchovány řádně, aby nedošlo k jejich záměně, nebo k tzv. přenosu pachu či k nepřipustné manipulaci při ztotožňování stopy.

b) Přezkoumání správnosti provedení metody pachové identifikace by mělo být v případě pochybností provedeno pomocí kontrolního znaleckého posudku z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistické odorologie.

c) Sejmutí pachové stopy bude zpravidla neodkladným a často i neopakovatelným úkonem podle § 160 odst. 4 trestního řádu, provedeným především ve stadiu před zahájením trestního stíhání.

d) Při sejmutí a identifikaci pachové stopy obviněného po zahájení trestního stíhání je za účelem minimálního dohledu nad provedením tohoto úkonu nezbytná přítomnost obhájce obviněného, případně státního zástupce (§ 165 odst. 3 trestního řádu); přítomnost těchto osob nesmí mít nežádoucí vliv na nerušené, resp. objektivní provedení tohoto úkonu.

e) Na sejmutí srovnávací pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpení jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřipustnému sebeobviňování.

f) O úkonech (sejmutí, uchování a ztotožnění) musí být vyhotoveny protokoly ve smyslu § 55 odst. 1 trestního řádu; v případě, vzniknou-li pochybnosti o průběhu těchto úkonů, je třeba opatřit vysvětlení (§ 158 odst. 3 trestního řádu) nebo výpověď (§ 101 trestního řádu) osoby, která úkon prováděla nebo se jeho provedení účastnila. Za účelem vyloučení pochybností o správnosti identifikace je vhodné provedení obrazového záznamu průběhu tohoto úkonu.

g) Důkaz metodou pachové identifikace je nepřímým důkazním prostředkem, který jako jediný zpravidla k uznání viny trestným činem nepostačuje.

V. Posouzení námitek stěžovatele

48. V námitkách stěžovatel argumentuje zvláště tím, že obecné soudy opřely svá skutková zjištění o dva okruhy důkazů, a sice pachové stopy z místa činu a z předmětů, které mají s činem souviset, a o svědecké výpovědi bratranců M. a L. R., kterým se měl stěžovatel k činu přiznat, a o nesprávné zjištění doby spáchání činu. Tyto okruhy důkazů však považuje stěžovatel za nedůvěryhodné a namítá porušení zásady *in dubio pro reo*.

49. V případě stěžovatele bylo zajištěných, uchovaných a individuálně identifikovaných pachových stop stěžovatele na místě činu celkem 6

a na věcech nalezených nebo jinak zajištěných později mimo teritorium přímého spáchání činu dalších 7, včetně oděvu a těla poškozeného. Ve spisovém materiálu jsou zařazeny protokoly o odběru otisků pachových stop (a protokoly o ohledání místa činu) a také o odběru pachového (srovnávacího) vzorku osoby stěžovatele. Součástí spisu jsou také odborná vyjádření (včetně grafických záznamů) o vyhodnocení otisků pachových stop. Metoda pachové identifikace byla v řízení před zahájením trestního stíhání použita vůči desítkám osob, u nichž byla policejním orgánem v rámci vyšetřovacích verzí shledána možná souvislost se spácháním předmětého trestného činu, a to včetně příslušníků rodiny poškozeného. Snímání pachových stop, jejich uložení a identifikace byly provedeny školeným policejním personálem a k identifikaci byli využiti psi, kteří absolvovali předepsaný výcvik. Byli použiti dva psi (fenky Kora a Gabi) přitom tak, že se nepravdělně při identifikaci jedinců střídali.

50. Za účelem objektivního odborného posouzení uvedené činnosti byl vypracován znalecký posudek (č. l. 2332–2358), který podal znalec zapsaný v seznamu znalců Městského soudu v Praze, v oboru kriminalistické odorologie, JUDr. Martin Kloubek, Ph.D. Znalec soudu vysvětlil podstatu a správný způsob provedení metody pachové identifikace, učinil v posudku i konkrétní výhrady k postupu policie, na které bylo následně příslušnými orgány Policie České republiky reagováno (č. l. 2358–2375 a dále č. l. 2699 až 2704). Posudek byl znalcem doplněn (č. l. 2535–2546 a 2817–2819), znalec byl v přítomnosti obhájce stěžovatele k provedení identifikací vyslechnut (č. l. 2566–2570), stranám byla v hlavním líčení poskytnuta možnost nechat soudem znalce předvolat a klást mu doplňující otázky (č. l. 2812 až 2815). Závěry znalce a následné vysvětlení příslušných úředních osob, které pracovaly s pachovými stopami (srov. č. l. 2362–2375), jakož i protokoly o odběru pachových stop (provedené od okamžiku ohledání činu několik dnů po jeho spáchání postupně s různým časovým odstupem jako neodkladné a neopakovatelné úkony) a protokoly o provedení srovnávací identifikace různými služebními psy výsledky identifikace nevyvrátily. Úkony byly provedeny jako neodkladné a ve většině reflektují i pokračují minimální požadavky na snímání, uchování a identifikaci pachové stopy, jak je vyžaduje zmíněný interní předpis Policejního prezidia. Podrobné vyhodnocení postupu při snímání, uchování a identifikaci pachových stop obsahuje především rozsudek vrchního soudu na str. 25–29 a Ústavní soud nemá, co by tomuto hodnocení vytkl.

51. S ohledem na to, že výsledky metody pachové identifikace mohou být jen nepřímým důkazem, je ve věci stěžovatele důležité, že tyto výsledky nezůstaly osamoceným důkazem, ale pouze doplnily skutkový stav založený na jiných důkazních prostředcích, jejichž podrobné vyhodnocení obsahuje zejména rozsudek Vrchního soudu v Olomouci.

52. K okamžiku stanovení doby trestného činu Vrchní soud v Olomouci dospěl k závěru, že k útoku vůči poškozenému došlo dne 22. 9. 2011 ve večerních hodinách s vysokou pravděpodobností mezi 19.00 hod. a 20.00 hod. Rozhodl tak na základě celé řady zjištění, kterými se v odůvodnění svého rozsudku obsáhle zabývá. Vrchní soud se v této souvislosti podrobněji věnoval nejen závěrům znaleckého posudku soudních lékařů, jejichž písemný posudek doplnil o přesně cílené a výstižné otázky položené znalcům ve veřejném zasedání o odvolání, ale vzal v úvahu i výpovědi svědků, kteří sledovali dění v domě poškozeného v kritické době, tedy především svědkyně E. Večeřové, jejíž výpověď považoval soud za souladnou s ostatními důkazy, a proto věrohodnou. Důkladně se přitom zabýval i dokumentací pohybu stěžovatele v době, kdy k činu mělo dojít, jeho osobními i majetkovými poměry a vzájemnými kontakty se spoluobviněným a dalšími osobami, zkoumal i jejich názory a informace o osobě stěžovatele, jakož i okolnosti jeho účasti na jiné, obdobně páchané trestné činnosti (loupeže zlata) v inkriminované době. Soud správně odmítl uvěřit tvrzení svědka J. Krause, na jehož svědeckou výpověď stěžovatel ve své ústavní stížnosti poukazuje a která zcela vybočuje z okruhu dalších důkazů, pro zřejmou nevěrohodnost, přičemž tento závěr logicky a přesvědčivě zargumentoval. Ústavní soud neshledal důvod se od těchto závěrů odklonit.

53. Vrchní soud se dále podrobně zabýval i hodnocením námitek k významu a hodnověrnosti tvrzení svědků M. R. a L. R. (svědci, jimž se při pobytu ve věznici měl stěžovatel ke spáchání vraždy přiznat), kteréžto stěžovatel opětovně vznáší i ve své ústavní stížnosti. Specifické podrobnosti ve výpovědích těchto svědků, okolnosti jejich vzniku a také způsob, kterým byly informace prezentovány svědky v hlavním líčení, i průběh a výsledek konfrontace se stěžovatelem svědčí o jejich pravdivosti. Převážně pozitivní hodnocení osob svědků ve světle provedených důkazů bylo, i přes legitimní a intenzivní, ale v důsledku důkazně bezvýslednou snahu obhajoby o jejich zpochybnění, ústavně konformní.

54. V souvislosti s námitkou stěžovatele ohledně DNA (z anglického deoxyribonucleic acid, což je nukleová kyselina, nositelka nezaměnitelné genetické informace všech organismů) na kukle nalezené nedaleko od místa spáchání činu, odkazuje Ústavní soud rovněž na odůvodnění napadeného rozsudku vrchního soudu, ve kterém soud ve svých úvahách nepominul tu skutečnost, že na rubové straně zajištěné kukly kromě DNA poškozeného byla nalezena DNA další osoby, jež nevykazuje žádnou shodu s žádným z obžalovaných. Podle vrchního soudu však tato skutečnost sama o sobě neznámá žádný narušující prvek základních poznatků, z nichž byl dovozen závěr o vině stěžovatele (s. 28–29 odůvodnění). Množství pachových stop sejmutých z kukly (celkem 5 ztotožněných osob včetně stěžovatele), okruh osob, se kterými se stěžovatel v době před spácháním

činu stýkal, dokumentovaná možnost používání kukel některými z nich v průběhu fotbalových utkání, to vše ukazuje na možnou frekvenci mnoha osob, které se s kuklou dostaly do styku. Nález cizí DNA vůbec nemusí souviset se spáchanou trestnou činností, a proto nemá valný důkazní význam. Ostatně, DNA, podobně jako pachová stopa, je zpravidla nepřímým důkazem, který v tomto případě dokazuje toliko skutečnost, že se s kuklou určitá osoba mohla dostat do kontaktu, nikoli, že spáchala konkrétní trestný čin. U osoby Z. K., jejíž DNA byla na kukle zjištěna, byla ostatně provedena metoda pachové identifikace (č. l. 2575 spisu) s výsledkem negativním.

55. Jestliže učiněné skutkové závěry jsou ve svém celku dostatečně důkazně podložené, pak není místo ani pro námitku, že soudy nepřihlížely k zásadě *in dubio pro reo*.

VI. Závěr

56. Na základě shora uvedených úvah nezbyvá než učinit závěr, že podmínky, za kterých obecnými soudy uplatněný výklad a aplikace práva, resp. vedení trestního procesu překračuje hranice ústavnosti, v dané věci splněny nejsou. Nelze dovést ani excesivní odklon od zákonných zásad ovládajících postupy obecných soudů v řízení ani od pravidel ústavnosti, traktovaných v judikatuře Ústavního soudu.

57. Stěžovateli se zásah do ústavně zaručených základních práv nebo svobod doložit nezdařilo; Ústavní soud proto ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

58. Ačkoli stěžovatel petitem své ústavní stížnosti nenapadl rozhodnutí Nejvyššího soudu, jež v jeho věci bylo též vydáno, nevyvozoval odtud – za této situace – Ústavní soud mu nepříznivé důsledky vzhledem k tomu, že dovolací soud nerozhodl věcně. Není pochyb, že dovolání stěžovatele nebylo efektivním opravným prostředkem, tedy prostředkem řádně – v souladu s příslušnými procesními předpisy – uplatněným, neboť bylo podáno z jiných než přípustných dovolacích důvodů [§ 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu]. Ostatně i nad tento rámec se dovolací soud k některým stěžovatelským úvahám vyjádřil v souladu se shora uvedenými závěry Ústavního soudu.

Č. 48

**K odpovědnosti státu za škodu vzniklou porušením povinnosti živnostenského úřadu
K důvěře ve správnost aktů veřejné moci**

Jen z toho, že v právním předpisu ani v interní normativní instrukci není explicitně stanovena povinnost živnostenského úřadu při vydávání živnostenského listu ověřovat platnost občanského průkazu, kterým fyzická osoba dokládá svoji totožnost při ohlašování živnosti, nelze dovozovat, že se v posuzovaném případě nemůže jednat o porušení povinnosti živnostenského úřadu stav věci spolehlivě zjistit, resp. že se nemůže jednat o nesprávný úřední postup.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Sládečka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 22. března 2016 sp. zn. IV. ÚS 2598/15 ve věci ústavní stížnosti Holman Business Partner, s. r. o., se sídlem Baarova 395/1, 140 00 Praha 4, zastoupené Mgr. Petrou Hruškovou, advokátkou, se sídlem Hyberská 24, 110 00 Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 1022/2015-256, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2014 č. j. 68 Co 288/2014-227 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 31. 3. 2014 č. j. 21 C 100/2005-194, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelně žalobě o náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem živnostenského úřadu při vydávání živnostenského oprávnění, za účasti Ministerstva průmyslu a obchodu jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 1022/2015-256 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2014 č. j. 68 Co 288/2014-227 bylo porušeno základní právo stěžovatelky podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 1022/2015-256 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2014 č. j. 68 Co 288/2014-227 se proto ruší.

III. Ústavní stížnost v části, která směřuje proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 31. 3. 2014 č. j. 21 C 100/2005-194, se odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

Ústavnímu soudu byl dne 25. 8. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejich základních práv podle čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 96 odst. 1 Ústavy.

Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 21 C 100/2005 vyplývá, že napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze byl potvrzen v záhlaví uvedený rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ve výroku, jímž byla zamítnuta žaloba stěžovatelky, kterou se domáhala náhrady škody ve výši 3 643 749 Kč, způsobené nesprávným úředním postupem, a to proti Ministerstvu průmyslu a obchodu a Ministerstvu financí.

Skutkové okolnosti posuzované věci spočívají v tom, že stěžovatelka od května 1996 do října 1996 uzavírala kupní smlouvy s osobou (daňovým subjektem), která se prokázala občanským průkazem na jméno Jaroslava Zdeňka a na toto jméno disponovala i příslušným živnostenským listem. Na základě těchto smluv postupně docházelo ke zdanitelnému plnění a stěžovatelka následně uplatnila nárok na odpočet daně na vstupu podle § 19 zákona č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty, v rozhodném znění, a daňový odpočet jí byl vrácen. Na základě následné daňové kontroly však příslušný správce daně stěžovatelkou předložené doklady a odpočet daně z přidané hodnoty (dále jen „DPH“) neuznal. Bylo totiž zjištěno, že skutečný Jaroslav Zdeněk ztratil občanský průkaz v únoru 1996, ztrátu nahlásil 12. 3. 1996 a dosud neznámá osoba, prokazujíc se tímto neplatným občanským průkazem, si požádala o vydání živnostenského oprávnění. Dne 17. 4. 1996 jí byl vydán živnostenský list, který byl zrušen až dne 2. 10. 1997.

Stěžovatelka před obecními soudy uplatňovala náhradu škody z nesprávného úředního postupu proti Ministerstvu průmyslu a obchodu, neboť živnostenský úřad postupoval při vydání živnostenského listu osobě vydávající se za Jaroslava Zdeňka v rozporu s § 47 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, neboť řádně nezjistil, zda má ohlášení všechny zákonné náležitosti, a dále proti Ministerstvu financí, neboť správce daně osobě prokazující se občanským průkazem Jaroslava Zdeňka vydal osvědčení o registraci k DPH v rozporu s § 33 odst. 10 a § 36 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, v rozhodném znění. Stěžovatelka před obecními soudy namítala, že nemohla vědět, že osobě prokazující se jako Jaroslav Zdeněk, se

kteřou předmětné kupní smlouvy uzavírala, byl vydán živnostenský list a osvědčení o registraci k DPH v době, kdy bylo České republice, resp. Policii České republiky známo, že daný občanský průkaz byl evidovaný jako ztracený.

Nejvyšší soud v dané věci rozhodoval již dvakrát, poprvé rozsudkem ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 4734/2008, kterým vrátil věc Obvodnímu soudu pro Prahu 1 jako soudu prvního stupně k dalšímu řízení. V citovaném rozsudku dospěl Nejvyšší soud k závěru, že „pokud jde tedy o předmětný živnostenský list, který byl vydán ‚neznámé‘ osobě, živnostenský úřad neporušil žádnou z povinností, které jsou mu ukládány příslušnými zákonnými ustanoveními a jako takový tedy vydal živnostenský list, mající charakter veřejné listiny ... Jestliže tedy žalobce, resp. osoba oprávněná za žalobce jednat uzavírala s ‚neznámou‘ osobou, prokazující se občanským průkazem Jaroslava Zdeňka, obchody v domnění, že je uzavírá s podnikatelem, činila tak v dobré víře v pravost a pravdivost předloženého živnostenského listu. S ohledem na závažnost této skutečnosti není možné tvrdit, že žalobce mohl a měl vědět, že jeho smluvní partner není osobou, za kterou se vydává, či dokonce, že se nejedná o podnikatelský subjekt“.

Pokud jde o postup správce daně, Nejvyšší soud v citovaném rozsudku konstatoval, že „tvrzená újma nemohla být způsobena nesprávným úředním postupem, ale pouze v závislosti na nesprávném úředním rozhodnutí ... druhý žalovaný, (stejně jako prvý žalovaný) pouze prověřuje údaje sdělené mu daňovým subjektem při registraci; v zákoně není nikde uvedeno, že by měl jinak prověřovat současně i příslušnou osobu (daňový subjekt). Nejvyšší soud je navíc tohoto názoru, že škoda žalobci, v souvislosti s postupem pouze druhého žalovaného vzniknout nemohla. K tomu, aby vznikla škoda, by bylo zapotřebí, aby druhý žalovaný postupoval při výkonu činnosti v rozporu s povinnostmi stanovenými mu právním předpisem, případně vydal takové rozhodnutí, které by bylo následně pro jeho nezákonnost zrušeno či změněno – což se nestalo (žalobce toho nedosáhl)“. Nejvyšší soud pak v závěrečném shrnutí uvedl, že žalobce (stěžovatelka) „by neměl nést odpovědnost a měla by mu náležet náhrada plynoucí z právního stavu, který on sám nezavinil, ale jednal v dobré víře. Pak ovšem z obou žalovaných lze spíše (aniž by byl předjímán další průběh řízení) dovodit odpovědnost první žalované. U té sice nelze spatřovat zavinění ... ale vystavením živnostenského listu neoprávněné osobě vznikl protiprávní stav a podle ... zákona je odpovědnost státu za škodu objektivní, bez možnosti liberace“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 4734/2008).

Následně Obvodní soud pro Prahu 1 dospěl v ústavní stížnosti napadeném rozsudku v souladu se shora citovaným názorem Nejvyššího soudu k závěru, že se živnostenský úřad při vydání předmětného živnostenského

listu nedopustil porušení žádných povinností. Živnostenský úřad i správce daně při výkonu své činnosti nepostupovaly v rozporu s povinnostmi stanovenými jim právními předpisy. Podle obvodního soudu proto stát nemůže být odpovědný za škodu, která stěžovatelce vznikla, neboť nebyla splněna podmínka pro vznik této odpovědnosti, a to existence nesprávného úředního postupu nebo nezákonného rozhodnutí.

Městský soud v Praze jako soud odvolací dospěl ústavní stížností napadeným rozsudkem k závěru, že ve vztahu k Ministerstvu financí by škoda mohla vzniknout jen nesprávným úředním rozhodnutím, kterým by byly dodatečně platové výměry zakládající daňovou povinnost stěžovatelky, které však nebyly pro nezákonnost zrušeny ani změněny a žalobci tak vůči Ministerstvu financí právo na náhradu škody nesvědčí. Městský soud k tomu dodal, že škoda nemohla vzniknout ani úředním postupem správce daně tím, že řádně neproověřil údaje sdělené daňovým subjektem při registraci, neboť správce daně neměl při své činnosti povinnost kontroly správnosti registrace daňového subjektu označeného jako Jaroslav Zdeněk, a nemohl se tedy dopustit nesprávného úředního postupu.

Ve vztahu k Ministerstvu průmyslu a obchodu městský soud v napadeném rozsudku uvedl, že je vázán závazným právním názorem dovolacího soudu, vysloveným shora uvedeným rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 4734/2008, že živnostenský úřad při vydání živnostenského oprávnění na jméno Jaroslav Zdeněk neporušil žádnou z povinností, které jsou mu ukládány zákonnými ustanoveními, neboť zákon mu nestanoví povinnost prověřovat příslušnou osobu, a nemohl se proto dopustit nesprávného úředního postupu. Podle městského soudu v situaci, kdy nebyla žalobci (stěžovatelce) způsobena škoda ani nezákonným rozhodnutím, ani nesprávným úředním postupem, nelze na straně státu shledat odpovědnost za škodu jen proto, že jednáním živnostenského úřadu byl fakticky vyvolán protiprávní stav.

Nejvyšší soud v usnesení o dovolání proti v záhlaví uvedenému rozsudku Městského soudu v Praze konstatoval, že „podle konstantní interpretace pojmu ‚nesprávný úřední postup‘ ve smyslu § 13 odst. 1 OdpŠk je nesprávným úředním postupem činnost orgánů státu spojená s výkonem pravomocí státního orgánu, dojde-li při ní nebo v jejím důsledku k porušení pravidel předepsaných právními normami ... Závěr odvolacího soudu, že bez porušení pravidel předepsaných právními normami není možné dovodit nesprávný úřední postup, je plně v souladu s ustálenou judikaturou dovolacího soudu“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2015 sp. zn. 30 Cdo 1022/2015).

Stěžovatelka sice petitum citované usnesení Nejvyššího soudu (jehož kopii k ústavní stížnosti přiložila) nenapadá, což plyne i z úvodní strany ústavní stížnosti, kde jako účastník řízení dovolací soud označen není.

Nicméně z vlastního obsahu ústavní stížnosti plyne, že své výtky stěžovatelka směřuje i proti tomuto usnesení Nejvyššího soudu, neboť stěžovatelka výslovně ve své ústavní stížnosti namítá, že soudy všech stupňů dospěly zcela formalisticky, a nesmyslně k nesprávnému právnímu závěru, že stát v posuzovaném případě nepochybil, a stěžovatelka tedy nemá nárok na náhradu škody (část III ústavní stížnosti). Za této situace Ústavní soud dovodil, že stěžovatelka ve skutečnosti napadá i předmětné usnesení Nejvyššího soudu, což se odrazilo i v záhlaví, výroku a odůvodnění tohoto nálezu [srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 786/13 ze dne 26. 11. 2013 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti dále uvádí, že v řízení před soudy unesla důkazní břemeno o vzniku škody, příčinné souvislosti i výši škody. Stát v dané době věděl, že občanský průkaz, jímž se předmětná osoba ve vztahu k úřadům prokazovala, byl hlášen jako odcizený, a za škodu je tedy objektivně odpovědný. Přestože živnostenský úřad nepochybil při vydání živnostenského listu, zcela jistě nesprávně postupoval, když jej předal neexistující osobě, ačkoliv mu nic nebránilo nahlédnout do centrální evidence obyvatel. Stěžovatelka byla však oprávněně v dobré víře v pravost veřejných listin – živnostenského listu a registrace k DPH a v této souvislosti stěžovatelka poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 544/06 ze dne 3. 12. 2007 (N 217/47 SbNU 855), zabývající se důvěrou jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud a Městský soud v Praze jako účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že předně zdůrazňuje, že dovolání stěžovatelky bylo jako nepřipustné odmítnuto, neboť vyřešení otázky, zda stát odpovídá za protiprávní stav, jenž nevznikl na základě nesprávného úředního postupu ani na základě nesprávného úředního rozhodnutí, nebylo v rozporu s rozhodnutím dovolacího soudu, na něž stěžovatelka poukazovala. Závěr odvolacího soudu, že nebyl naplněn základní předpoklad odpovědnosti za škodu, neboť podmínkou odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím je zrušení či změna rozhodnutí příslušným orgánem pro nezákonnost, je plně v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu. I závěr, že bez porušení pravidel předepsaných právními normami není možné dovodit nesprávný úřední postup, je plně v souladu s ustálenou judikaturou dovolacího soudu, a to i v souladu se stěžovatelkou v dovolání uváděným rozhodnutím.

Nejvyšší soud se proto domnívá, že ani usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 1022/2015-256, ani napadeným rozhodnutím nebyla porušena základní práva stěžovatelky, jak uvádí ve své ústavní

stížnosti. Podle názoru Nejvyššího soudu ústavní stížnost proti jeho rozhodnutí není důvodná. Ústavnímu soudu proto Nejvyšší soud navrhuje, aby ústavní stížnost (pokud ji neodmítne) zamítl.

Městský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že rozhodl o odvolání stěžovatelky postupem, který byl podle jeho přesvědčení zcela v souladu s příslušnými procesními předpisy, na posouzení věci aplikoval příslušný právní předpis a po zjištění skutkového stavu neshledal žalobu důvodnou. Podle Městského soudu v Praze napadeným rozhodnutím nebylo porušeno žádné z ústavních práv stěžovatelky. V podrobnostech odkazuje městský soud na odůvodnění svého rozhodnutí a navrhuje ústavní stížnost zamítnout.

Ministerstvo průmyslu a obchodu jako vedlejší účastník ve svém obhájkém vyjádření ze dne 9. 3. 2016 mimo jiné uvedlo, že v projednávané věci skutečný Jaroslav Zdeněk nahlásil Policii České republiky ztrátu (odcizení) svého občanského průkazu v březnu 1996, „nepravý“ Jaroslav Zdeněk ohlásil u živnostenského úřadu živnost v dubnu 1996, avšak živnostenský úřad se poprvé dozvěděl o odcizení občanského průkazu od skutečného Jaroslava Zdeňka až v říjnu 1997 (tj. po déle než po roce a půl od odcizení předmětného dokladu), kdy se skutečný Jaroslav Zdeněk dostavil na pracoviště živnostenského úřadu. K pozdějšímu zrušení živnostenského listu „nepravého“ Jaroslava Zdeňka došlo tedy nikoliv proto, že by byl tento list vydán v době ohlášení živnosti v rozporu s živnostenským zákonem, ale výlučně na základě následného zjištění živnostenského úřadu, že daný živnostenský list byl vydán v důsledku podvodného jednání „nepravého“ Jaroslava Zdeňka.

V době ohlášení živnosti nepravým Jaroslavem Zdeňkem v dubnu 1996 však živnostenský úřad o odcizení občanského průkazu nevěděl, resp. vědět nemohl, neměl ani možnost takovou skutečnost zjistit, do databáze odcizených občanských průkazů vedené Policií České republiky neměly v té době (rok 1996) správní orgány přístup. Živnostenský úřad neměl žádný důvod při ohlášení živnosti „nepravým“ Jaroslavem Zdeňkem zpochybňovat identitu ohlašovatele živnosti, kromě toho podle živnostenského zákona neměl živnostenský úřad tehdy (a nemá ze zákona ani nyní) jakoukoliv legitimní, zákonnou povinnost ověřovat platnost předloženého občanského průkazu či platnost uvedeného dokladu zpochybňovat apod.

Vzhledem k tomu, že ohlašovatel živnosti splnil podle živnostenského zákona platného a účinného v době ohlášení živnosti v roce 1996 všechny náležitosti ohlášení živnosti, vzniklo mu právo podnikat ohlášením živnosti a byl mu vydán živnostenský list, který byl dotčným převzat osobně. V době ohlášení živnosti (ani později při osobním převzetí živnostenského listu) nevznikla na straně živnostenského úřadu jakákoliv eventuální pochybnost týkající se totožnosti ohlašovatele, resp. jeho identity (tj. z tohoto

hlediska nebyl proto dotyčný občan pro živnostenský úřad v oné době „neznámou osobou“). Pakliže i přes všechny výše uvedené skutečnosti, jež jsou doloženy spisovým materiálem k věci samé, stěžovatelka nadále i vůči Ústavnímu soudu uplatňuje ničím neodůvodněné tvrzení, že Ministerstvo průmyslu a obchodu (nebo spíše příslušný živnostenský úřad) postupovaly při vydání živnostenského listu v rozporu se zákonem, nedovede si Ministerstvo průmyslu a obchodu tento postup stěžovatelky vysvětlit jinak, než jako soustavnou snahu stěžovatelky o zcela vědomé popírání všech relevantních skutkových a právních zjištění, k nimž v dané věci (a konkrétně v této otázce) opakovaně a nezávisle dospěly již obecné soudy jednotlivých stupňů.

Ohledně argumentace stěžovatelky „dobrou vírou“ v pravost veřejných listin, resp. důvěrou jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu, Ministerstvo průmyslu a obchodu podotýká, že legitimita vydaného živnostenského listu nebyla v době ohlášení živnosti a ani v době vydání živnostenského listu nijak a nikým zpochybňována, a to až do doby, dokud o více než rok později od vydání živnostenského listu nevyšlo najevo, že v době ohlášení živnosti byl předmětný živnostenský list vydán „nepravému“ Jaroslavu Zdeňkovi, a to výhradně v důsledku podvodného jednání dotyčné osoby před živnostenským úřadem; po tomto zjištění nezbylo nic jiného, než přijmout odpovídající opatření vedoucí k okamžitému zrušení takto podvodně získaného živnostenského listu.

Ministerstvo průmyslu a obchodu má za to, že i obecné soudy se v dané souvislosti ztotožnily se zjištěním, že ani vydání živnostenského listu, ani jeho (s uvedeným časovým odstupem) následné zrušení živnostenským úřadem nebyly v dané souvislosti jakkoliv spojeny s nesprávným úředním postupem uvedeného správního orgánu. K argumentaci stěžovatelky „dobrou vírou“ v pravost veřejných listin lze snad pouze dodat, že podle spisového materiálu k dané věci si samotná stěžovatelka při uzavírání smluvního vztahu s „nepravým“ Jaroslavem Zdeňkem ověřovala identitu dotyčné osoby naprosto stejným způsobem, jakým to činil živnostenský úřad v době ohlášení živnosti dotyčnou osobou, tj. na základě předložené „veřejné listiny“ – občanského průkazu, aniž by stěžovatelka sama rovněž pojala jakékoliv podezření, že s identitou jejího smluvního partnera není cokoliv v pořádku (v opačném případě by patrně stěžovatelka žádnou kupní smlouvu s dotyčnou osobou neuzavírala).

Podle názoru Ministerstva průmyslu a obchodu tak není podaná ústavní stížnost důvodná. Ministerstvo průmyslu a obchodu se domnívá, že v projednávané věci existují dostatečné předpoklady k tomu, aby předmětná ústavní stížnost byla Ústavním soudem zamítnuta.

Ústavní stížnost byla zaslána k vyjádření též Ministerstvu financí, které se k ústavní stížnosti do dnešního dne nevyjádřilo.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaných vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovatelce, neboť v nich nebyly uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

III. a) Obecná východiska hodnocení namítaného porušení základních práv

Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

Podstatu nyní projednávané ústavní stížnosti tvoří nesouhlasná polemika stěžovatelky se způsobem, jakým obecné soudy v jejím případě posoudily důvodnost jí uplatňovaného nároku na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), spočívající v nevrácení uplatněného nadměrného odpočtu DPH, když dostatečně nezohlednily skutečnost, že tomu tak bylo v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem správních orgánů.

Ústavní soud se již v minulosti několikrát vyjádřil k otázce výkonu veřejné moci v souvislosti s delikt ní odpovědností státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu, přičemž dospěl k závěru, že v této oblasti je třeba hledat mnohem větší sepětí s ústavním právem, a to primárně z toho důvodu, že jedním ze stěžejních principů právního státu, k němuž Českou republiku zavazuje čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, je budování důvěry občanů v právo a instituce státu, resp. veřejné moci. „Tam, kde jednotlivec jedná s důvěrou ve věcnou správnost aktů státu či jeho postupů a rovněž s důvěrou v jejich soulad s právem, musí být současně garantováno právo na náhradu škody, pokud se ukáže, že presumce správnosti či zákonnosti byla klamná. Udržování důvěry občanů v právo je jedním z podstatných pilířů odpovědnosti státu za škodu a, *vice versa*, nemůže být dána důvěra tam, kde nezákonnost či nesprávnost aktů veřejné moci není sankcionována v podobě odpovědnosti za škodu.“ [srov. nále z sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

Samotná právní úprava odpovědnosti státu za škodu vychází z Listiny, která v čl. 36 odst. 2 zaručuje právo osob na procesní prostředek, který umožní soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy, a v čl. 36 odst. 3 pak výslovně zmiňuje (hmotné) právo na náhradu škody způsobené nezákonným soudním či správním rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ustanovení čl. 36 odst. 4 Listiny potom odkazuje na (zvláštní) zákon, který podmínky i podrobnosti těchto práv blíže konkretizuje.

V současnosti je tímto zákonem, předvídaným v čl. 36 odst. 4 Listiny, zákon č. 82/1998 Sb., který zavádí pojem odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem státní moci, přičemž rozlišuje dvě základní formy objektivní odpovědnosti státu za škodu způsobenou v souvislosti s výkonem státní moci státními a jinými pověřenými orgány (§ 5). Vedle prvotní odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (§ 7 až 12; specifickou součástí je odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím o vazbě nebo trestu) zavádí i druhou formu objektivní odpovědnosti státu, která je spojena s nesprávným úředním postupem (§ 13). Z hlediska charakteru této odpovědnosti citovaná ustanovení zakládají objektivní odpovědnost státu (tj. bez ohledu na zavinění), již se nelze zprostit (§ 2). Jedná se tedy o odpovědnost absolutní, kterou nelze zákonem vyloučit, omezit či jinak zúžit, a to ani tehdy, pokud se prokáže, že tato škoda vznikla úmyslným protiprávním jednáním konkrétní osoby. V případě odpovědnosti objektivní, resp. absolutní objektivní odpovědnosti státu, v žádném případě nepřichází v úvahu možnost liberace (srov. k tomu např. Břejcha, A. Odpovědnost v soukromém a veřejném právu. Praha : Codex Bohemia, 2000, str. 243). Pro vznik této odpovědnosti zákon č. 82/1998 Sb. předpokládá současné (kumulativní) splnění tří předpokladů, kterými jsou: 1. nezákonné rozhodnutí či nesprávný úřední postup, 2. vznik škody a 3. příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vznikem škody. Podle ustanovení § 8 zákona č. 82/1998 Sb. pak lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím uplatnit (není-li stanoveno jinak) „pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán“.

Ústavní soud v minulosti opakovaně stanovil ústavní meze a kritéria, kterým musí obsah tohoto zvláštního zákona, předvídaného čl. 36 odst. 4 Listiny, vždy nutně dostát, když konstatoval, že „takový zákon nemůže samotný nárok na náhradu škody, v důsledku zmíněného jednání vzniklé, anulovat (negovat), byť ‚pouze‘ v jeho dílčím aspektu. Jinými slovy, zvláštní zákon dle čl. 36 odst. 4 Listiny nemůže popřít předemtně ústavně zaručené základní právo, a to nejen jako celek, ale ani jeho dílčí komponenty. Zákonu je svěřena toliko úprava podmínek a podrobností realizace již ústavně zakotveného práva, které vychází z principu ochrany práv každého, kdo byl

poškozen nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem ... Smyslem a účelem „obyčejného“ zákona dle čl. 36 odst. 4 Listiny je pouze stanovit podmínky a podrobnosti realizace co do svého obsahu (již) ústavodárcem v čl. 36 Listiny zakotvených práv, tedy podmínky a podrobnosti čistě procesní povahy (nikoli „materiálněprávní“) [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 1628/07 ze dne 29. 11. 2007 (N 215/47 SbNU 829); nebo nález sp. zn. II. ÚS 1774/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 155/54 SbNU 17)].

Povinnost respektovat výše uvedené ústavní meze a obsahová kritéria a v neposlední řadě i samotný účel (smysl) zákona č. 82/1998 Sb., ústavně vymezený v čl. 36 odst. 3 Listiny, nicméně neváže pouze zákonodárce, ale rovněž (s ohledem na ústavní příkaz zakotvený v čl. 4 odst. 4 Listiny) i obecné soudy, a to při aplikaci a interpretaci jeho jednotlivých ustanovení, neboť základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole, anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy, pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) či nález sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)].

Za příklad takové vadné a ústavně nekonformní aplikace a interpretace podústavního práva je pak třeba označit situace, kdy ze strany obecných soudů dochází v důsledku jimi zvoleného výkladu k popření smyslu (účelu) aplikované právní normy, v nyní projednávaném případě tedy příslušných ustanovení zákona č. 82/1998 Sb. jakožto „prováděcího předpisu“ k čl. 36 odst. 3 Listiny. Jak ostatně Ústavní soud vymezil v nálezu sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515) ve vztahu k přezkumu rozhodování obecných soudů ohledně odpovědnosti státu za škodu, „do samotného zhodnocení konkrétních okolností případu, z pohledu zmíněných zákonných kritérií obecnými soudy, Ústavní soud zásadně není oprávněn vstupovat, ledaže by příslušné závěry bylo možno označit za skutečně „extrémní“, vymykající se zcela smyslu a účelu dané právní úpravy. Pak totiž by takový postup mohl být shledán jako rozporný s ústavně zaručenými základními právy účastníka řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny. „Pouhý“ nesouhlas s tím, jak obecný soud zhodnotil tu kterou okolnost, resp. s tím, že některé z hodnocených skutečností přisoudil menší či

naopak větší váhu než skutečnosti jiné, věc (ústavní stížnost) do ústavní roviny posunout zásadně nemůže“.

III. b) Aplikace ústavněprávních východisek na projednávaný případ

Prizmatem výše vymezených ústavněprávních východisek a principů Ústavní soud přezkoumal právní závěry obecných soudů, obsažené v rozhodnutích napadených nyní projednávanou ústavní stížností, a na základě jejich konfrontace s námitkami stěžovatelky a obsahem vyžádaného spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Jak již bylo výše rekapitulováno, stěžovatelka nesouhlasila s postupem a právními závěry obecných soudů, včetně Nejvyššího soudu, které její nárok na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb. shledaly nedůvodným pro nesplnění zákonné podmínky existence nesprávného úředního postupu, neboť v případě vydání živnostenského oprávnění na jméno Jaroslav Zdeněk živnostenským úřadem nedošlo k porušení žádné z povinností, které jsou živnostenskému úřadu ukládány zákonnými ustanoveními, neboť zákon živnostenskému úřadu nestanoví povinnost prověřovat příslušnou osobu. Ústavní soud se s tímto právním závěrem obecných soudů neztotožňuje.

Podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. stát odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, přičemž bližší definici nesprávného úředního postupu citovaný zákon nepodává. Z komentářové literatury vyplývá, že „podle konkrétních okolností může být nesprávný úřední postup představován jakoukoliv činností spojenou s výkonem pravomoci státního orgánu, dojde-li při ní nebo v jejím důsledku k porušení pravidel předepsaných právními normami pro jeho počínání nebo k porušení pořádku určeného povahou a funkcí postupu“ (Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012). Nesprávným úředním postupem je každý postup orgánu veřejné moci, který při jejím výkonu postupuje v rozporu s obecně závaznými právními předpisy či v rozporu se zásadami jejího výkonu [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/08 ze dne 8. 7. 2010 (N 138/58 SbNU 131; 253/2010 Sb.)].

Meritem ústavní stížnosti je tedy otázka, zda postup živnostenského úřadu, spočívající ve vydání živnostenského listu na jméno Jaroslava Zdeňka – který o jeho vydání nepožádal a jehož občanský průkaz byl v daném období evidován jako ztracený – na základě ohlášení jiné osoby, za Jaroslava Zdeňka se vydávající, lze podřadit pod nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.

Podle § 47 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), v rozhodném znění, (dále jen „živnostenský zákon“): „Zjistí-li živnostenský úřad, že ohlášení má náležitosti podle § 45 a 46 a podnikatel splňuje podmínky stanovené tímto zákonem, vydá nejpozději

do 15 dnů ode dne, kdy mu bylo ohlášení živnosti doručeno, živnostenský list.“

Podle § 3 odst. 5 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ustanovení o základních pravidlech řízení (odstavce 1 až 4) se přiměřeně použijí též při vydávání osvědčení, posudků, vyjádření, doporučení a jiných podobných opatření. Podle § 3 odst. 4 citovaného správního řádu rozhodnutí správních orgánů musí vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věci.

V „Metodickém pokynu Ministerstva hospodářství – živnostenského odboru ze dne 18. 1. 1996 č. 3/1996 k formě živnostenského listu“, je uvedeno, že „živnostenský list jako průkaz živnostenského oprávnění bude v návaznosti na ustanovení § 47 odst. 2 a 3 vydáván formou osvědčení a nebude tedy obsahovat náležitosti rozhodnutí dle správního řádu ... při vydávání osvědčení je úřad povinen podle § 3 odst. 3 správního řádu přiměřeně použít ustanovení o základních pravidlech řízení, tj. aplikovat přiměřeně ustanovení § 3 odst. 1 až 4 SŘ. Vydávání živnostenského listu: Skutečnost, že živnostenský list se nevydává ve správním řízení, neznamená, že při posuzování věci je vyloučena správní úvaha živnostenského úřadu. Naopak, jak je uvedeno výše, živnostenské úřady jsou povinny na postup při vydávání živnostenských listů přiměřeně aplikovat ustanovení o základních pravidlech řízení, tedy zejména vycházet při vydávání živnostenských listů ze spolehlivě zjištěného stavu věci“.

Ústavní soud si je vědom toho, že metodické pokyny nejsou obecně závaznými právními předpisy, nicméně správní orgány mají povinnost se jimi ve své správní praxi řídit. Ke smyslu a účelu pokynů ministerstev lze v této souvislosti citovat rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 8. 2010 č. j. 2 Afs 53/2010-63, podle něhož: „[18] Pokyny ministerstev jsou interními předpisy, které upravují a sjednocují praxi správních orgánů. Přestože pokyny ministerstev nejsou obecně závaznými právními předpisy, správní orgány mají povinnost se jimi ve své právní praxi řídit, což neplatí pouze v případě, že by se taková praxe neslučovala s obecně závaznými právními předpisy.“

Ze shora uvedeného vyplývá, že povinnost živnostenského úřadu vycházet při vydávání předmětného živnostenského listu ze spolehlivě zjištěného stavu věci, plynula v posuzované věci nejen ze zásady obsažené v § 3 odst. 4 zákona o správním řízení, tedy obsažené v obecně závazném právním předpisu, ale byla podpořena rovněž uvedenou interní normativní instrukcí. Jenom z toho, že právní předpis ani interní normativní instrukce neupravuje, jakým konkrétním způsobem má živnostenský úřad při vydávání živnostenského listu stav věci spolehlivě zjistit, resp. že v uvedeném není explicitně stanovena povinnost živnostenského úřadu při vydávání živnostenského listu např. ověřovat platnost občanského průkazu, kterým

fyzická osoba dokládá svoji totožnost při ohlašování živnosti, nelze dovodovat, že se v posuzovaném případě nemůže jednat o porušení povinnosti živnostenského úřadu stav věci spolehlivě zjistit, resp. že se nemůže jednat o nesprávný úřední postup [srov. nálezn. sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625)].

Obdobně k tomuto závěru ostatně dospěl i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 16. 8. 2000 sp. zn. 25 Cdo 1099/99, kde uvedl, že „zpravidla není možné úřední postup předpisem upravit natolik detailně, aby pokrýval všechny představitelné dílčí kroky, které je třeba při výkonu pravomoci učinit. Správnost úředního postupu musí být tedy poměřována i hlediskem účelu, k jehož dosažení postup státního orgánu směřuje ... Předpis zde totiž státnímu orgánu nechává prostor k uvážení, jakým konkrétním způsobem bude postupovat a jaké prostředky použije ...“.

Závěrem, ke kterému obecné soudy v napadených rozhodnutích dospěly – že je-li vydán živnostenský list na jméno fyzické osoby, která však o jeho vydání nepožádala a jejíž občanský průkaz byl v daném období evidován jako ztracený, a takový živnostenský list je následně předán k dispozici osobě, která se za osobu uvedenou v předmětném živnostenském listu pouze vydává, pak nejde o nesprávný úřední postup, a nejsou tak dány podmínky pro uplatnění odpovědnosti státu – nesledovaly shora vymezený účel práva na náhradu škody za nesprávný úřední postup. De facto tak přijatým výkladem liberovaly stát z jeho odpovědnosti, čímž porušily základní právo stěžovatelky garantované čl. 36 odst. 3 Listiny.

Shledaný zásah do práv stěžovatelky vede sám o sobě k nutnosti zrušit napadená rozhodnutí, dalšími námitkami se proto Ústavní soud věcně nezabýval.

Nad rámec uvedeného Ústavní soud dodává, že např. skutečnost, že k evidenci odcizených občanských průkazů neměly v posuzovaném období živnostenské úřady volný přístup, jak uvádí Ministerstvo průmyslu a obchodu ve svém vyjádření k žalobě stěžovatelky (list č. 12 spisu Obvodního soudu pro Prahu 1), jakož i ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, může být relevantní pouze ve vztahu k případné regresní úhradě státu vůči příslušné úřední osobě, která se této povinnosti vůči státu zproští, pokud jí stát neprokáže, že k nesprávnému úřednímu postupu došlo zaviněným porušením právní povinnosti (§ 18 zákona č. 82/1998 Sb.). Tato skutečnost však nemůže hrát roli v posouzení nároku stěžovatelky na náhradu škody vůči státu [srov. nálezn. sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625)].

Ústavní soud připomíná, že bude na obecných soudech v řízení o odpovědnosti státu za škodu, zda bude v posuzované věci shledáno naplnění i dalších podmínek pro uplatnění práva na náhradu škody, tedy vznik škody a příčinná souvislost mezi nesprávným úředním postupem a vznikem

škody. V této souvislosti lze poukázat např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2000 sp. zn. 25 Cdo 786/99, v jehož odůvodnění je uvedeno, že „žalobce uzavřel kupní smlouvu s R. H., která sice nebyla vlastníkem motorového vozidla ani jeho oprávněným držitelem, avšak při prodeji vozu disponovala technickým průkazem (byla v něm uvedena jako držitelka vozu), vydaným dopravním inspektorátem Policie České republiky v Jablonci nad Nisou poté, co souhlas dosavadního držitele k převodu vozu nebyl hodnověrně ověřen. Za škodu způsobenou tímto nesprávným úředním postupem stát odpovídá tehdy, byl-li nesprávný úřední postup a škoda, která žalobci vznikla tím, že koupil odcizené vozidlo, jež byl následně nucen vydat příslušným státním orgánům, ve vztahu příčiny a následku. Příčinná souvislost je dána, pokud nebýt konkrétního jednání, ke škodě by nedošlo. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde. Z hlediska příčinné souvislosti je proto nerozhodné, zda byl poškozený účastníkem řízení vedoucího k vydání technického průkazu, či nikoliv, ani to, zda v důsledku nesprávného úředního postupu vznikla škoda i někomu jinému“.

S ohledem na shora uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 1022/2015-256 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2014 č. j. 68 Co 288/2014-227 bylo porušeno základní právo stěžovatelky garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a ústavní stížností napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Ačkoli Ústavní soud shledal, že z pohledu shora uvedených závěrů o porušení čl. 36 odst. 3 Listiny je vadný také zamítavý výrok rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 31. 3. 2014 č. j. 21 C 100/2005-194, nepřikročil k jeho zrušení, a to s přihlédnutím k uplatňovanému principu sebeomezení, neboť zjištěné vady, spočívající toliko v právním posouzení, lze napravit i v řízení před odvolacím soudem [obdobně nález sp. zn. II. ÚS 535/03 ze dne 6. 9. 2006 (N 157/42 SbNU 287)]. V dalším řízení je přitom městský soud vázán shora uvedeným právním názorem Ústavního soudu. S ohledem na to v této části ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť kasační výrok Ústavního soudu stěžovatelce otevřel prostor pro uplatňování dalších procesních prostředků před obecnými soudy.

Č. 49

K právu na obhajobu a právu obviněného podat odpor proti trestnímu příkazu

Trestním řádem příkladmo vyjmenované podmínky nutné obhajoby (§ 36 odst. 2) je proto nutné chápat tak, že je-li zatčený orgány veřejné moci vyzván k takovému procesnímu vyjádření, které může pro něho mít zásadní význam, nesmí se tak stát bez předchozího řádného poučení o významu a důsledcích takového vyjádření a také o tom, že před takovým vyjádřením má právo poradit se s obhájcem, který; nevyžádá-li si jej zatčený sám, musí mu být z moci úřední ustanoven [nález sp. zn. III. ÚS 200/2000 ze dne 14. října 2000 (N 151/20 SbNU 71)].

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 22. března 2016 sp. zn. I. ÚS 469/16 ve věci ústavní stížnosti T. S., zastoupené Mgr. Ing. Vlastimilem Mlěchochem, advokátem, se sídlem v Praze, Jugoslávských partyzánů 1603/23, proti trestnímu příkazu Obvodního soudu pro Prahu 7 sp. zn. 24 T 168/2015 ze dne 11. prosince 2015, jímž byla stěžovatelka uznána vinnou přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, a proti jinému zásahu téhož soudu spočívajícímu v nenařízení hlavního líčení ve věci sp. zn. 24 T 168/2015, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 7 jako účastníka řízení.

Výrok

I. Postupem Obvodního soudu pro Prahu 7 spočívajícím v nepoučení o možnosti ustanovení obhájce a nenařízení hlavního líčení ve věci vedené pod sp. zn. 24 T 168/2015 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, na právní pomoc v řízení před soudy a na obhajobu v trestním řízení podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Obvodnímu soudu pro Prahu 7 se zakazuje pokračovat v zásahu spočívajícím v nenařízení hlavního líčení ve věci vedené u tohoto soudu pod sp. zn. 24 T 168/2015.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka byla dne 9. 12. 2015 zadržena hlídkou policie a následně předána Obvodnímu soudu pro Prahu 7. Ten ji trestním příkazem uvedeným v záhlaví a výroku tohoto nálezu shledal vinnou přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku a uložil jí trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců. Výkon trestu soud podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání jednoho roku. Tohoto přečinu se stěžovatelka měla dopustit, stručně řečeno, tím, že se zdržovala na území České republiky, přestože jí dříve bylo uloženo správní vyhoštění a následně též trest vyhoštění trestním příkazem Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 1 T 71/2015 ze dne 22. 10. 2015. Stěžovatelka se na místě vzdala odporu proti tomuto příkazu a soud následně rozhodl o jejím propuštění ze zadržení. Ještě téhož dne stěžovatelka podala proti trestnímu příkazu odpor prostřednictvím svého obhájce. Soud obhájce stěžovatelky informoval o tom, že pokud nedoloží rozsudek o omezení svéprávnosti stěžovatelky, zůstává trestní příkaz v právní moci.

2. Proti uvedenému trestnímu příkazu a proti postupu obvodního soudu stěžovatelka brojila ústavní stížností, neboť se domnívala, že jimi došlo k porušení jejich práv zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Porušení těchto práv stěžovatelka spatřovala v tom, že jako cizinka neporozuměla institutu odporu a následkům vzdání se práva odporu vůči trestnímu příkazu. Zároveň poukázala na skutečnost, že zadržení cizinci vystupují před soudem bez zastoupení advokátem a soudy v takových případech řádně neplní svou poučovací povinnost.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

3. Obvodní soud ve svém vyjádření uvedl, že se k ústavní stížnosti vyjadřovat nebude a odkázal Ústavní soud na záznam z vazebního zasedání, z něhož měly být všechny rozhodné skutečnosti patrné. Podle jeho mínění si zástupce tento záznam neopatřil.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

4. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Stěžovatelka je osobou oprávněnou k jejímu podání a byla zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost podala včas a vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práv poskytuje. Ústavní stížnost je proto přípustná.

5. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání.

IV. Vlastní posouzení

6. Ze spisu obvodního soudu Ústavní soud zjistil, že věc stěžovatelky byla postupem podle § 314b odst. 2 ve spojení s § 314e odst. 1 trestního řádu projednána samosoudkyní ve zjednodušeném řízení. V řízení měla stěžovatelka k dispozici tlumočnicku, nebyla však obhajována obhájcem. Samosoudkyně stěžovatelku vyslechla k okolnostem zadržení a důvodům vazby, dále k tomu, které skutečnosti považuje za nesporné, na což stěžovatelka sdělila mimo jiné to, že území státu neopustila, neboť nemá dostatek prostředků na zakoupení jízdenky na Ukrajinu. Soudu proto slíbila, že si na jízdenku v nejbližších několika dnech vydělá, aby mohla odejít na ambasádu a tam si vše zařídit.

7. Soud na základě výsledku a skutečností zjištěných ze spisu stěžovatelce předal trestní příkaz a poučil ji o možnosti vzdát se práva odporu. V ústním poučení mimo jiné uvedl, že v případě, že se stěžovatelka vzdá odporu, nebude třeba ji před hlavním líčením vzít do vazby a bude možné ji propustit na svobodu. Stěžovatelka se k opakovanému dotazu soudu práva odporu vzdala. Následně se opakovaně dotázala soudu, kolik dní má na opuštění státu, na což jí samosoudkyně odpověděla, že jej musí opustit bez zbytečného odkladu. Stěžovatelka připomněla, že při výslechu uváděla, že nejdříve musí našetřit na jízdenku na Ukrajinu, na což jí samosoudkyně odpověděla, že vyhoštění jí bylo uloženo předchozím trestním příkazem Obvodního soudu pro Prahu 6, na který se má s tímto problémem obrátit.

8. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost společně s obsahem spisu obvodního soudu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Zabýval se však výlučně samotným řízením před obvodním soudem v trestní věci sp. zn. 24 T 168/2015. Námitky stěžovatelky, podle kterých v první řadě vůbec neměla být vyhoštěna, se jednak mýlí s předmětem řízení, jednak jimi stěžovatelka uplatňuje skutečnosti, které neúspěšně uplatnila v řízení před správními orgány (č. I. 38 spisu obvodního soudu). V takovém případě je měla uplatnit před správními soudy (srov. čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod).

Právo na právní pomoc – obecná východiska

9. Věc stěžovatelky je skutkově a právně obdobná věcem, kterými se Ústavní soud již dříve zabýval, zejména pak věci rozhodnuté nálezem sp. zn. IV. ÚS 2443/14 ze dne 18. 3. 2015 (N 59/76 SbNU 795). Platí přitom, že právní názor vyjádřený v nosné části odůvodnění nálezu Ústavního soudu

je podle čl. 89 odst. 2 Ústavy závazný pro všechny orgány a osoby, tedy i pro Ústavní soud [srov. nálezn. sp. zn. III. ÚS 561/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 54/36 SbNU 575)], který jej může změnit pouze postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu, tedy předložením věci plénu. V projednávané věci soud neshledal důvod, proč se od svého dříve vyjádřeného názoru odchýlit; naopak lze pro stručnost na nálezn. sp. zn. IV. ÚS 2443/14 v mnohém odkázat.

10. Právo na veřejné projednání věci a přítomnost u jednání je imanentní součástí práva na spravedlivý proces. Tohoto práva se lze vzdát, avšak pouze pokud vzdání se je vědomé a jednoznačné [např. sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. srpna 2014 (N 157/74 SbNU 349), rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále též „ESLP“) ve věci *Håkansson a Sturesson proti Švédsku* č. 11855/85 ze dne 21. února 1990, § 66]. Institut trestního příkazu, jež dle § 314e trestního řádu může samosoudce vydat bez projednání věci v hlavním líčení, je-li skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, není v rozporu s ústavním právem na veřejné projednání věci v přítomnosti účastníka pouze za podmínky, že obviněný má právo se domoci projednání své věci v řádném procesu splňujícím všechny záruky práva na spravedlivý proces [srov. přiměřeně nálezn. sp. zn. I. ÚS 2733/13 ze dne 26. února 2014 (N 23/72 SbNU 267) a nálezn. sp. zn. IV. ÚS 4787/12 ze dne 13. května 2013 (N 82/69 SbNU 347)]. K tomu slouží možnost podání odporu proti trestnímu příkazu, kterým se příkaz ze zákona ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení (§ 314g odst. 2 trestního řádu). Podle § 314f odst. 1 písm. f) trestního řádu musí být obviněný poučen o právu podat odpor, včetně upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení. Obviněný musí mít tedy reálně možnost se veřejného projednání své trestní věci domoci a pouze, pokud tak prokazatelně neučiní, lze dovodit, že se tohoto práva vzdal.

11. Možnost vzdát se práva na odpor ihned po doručení trestního příkazu, která je upravena v § 314g odst. 1 trestního řádu, není sama o sobě problematická [nálezn. sp. zn. I. ÚS 291/96 ze dne 23. září 1997 (N 105/9 SbNU 15)]. Zmiňovaným nálezn. Ústavní soud na druhou stranu vyhověl stížnosti navrhovatelky, v jejímž případě nebylo z provedených důkazů možné najisto zjistit, zda úkon – vzdání se práva odporu i za osoby blízké – učinila stěžovatelka skutečně svobodně a zda jako cizinka plně pochopila, co tento právní úkon znamená a jaké vyvolá následky.

12. Obecné soudy mají povinnost bedlivě zkoumat okolnosti, za nichž se obviněný či jiná oprávněná osoba svého práva na odpor proti trestnímu příkazu vzdává. Zda za situace, kdy je důkladně obezpečena s veškerými důsledky takového rozhodnutí, anebo za situace, kdy takové rozhodování je dotčeno okolností způsobilou omezit její jiná práva. Nepříjemné přitom je, pokud ji do takového omezujícího postavení uvede přímo soud, který

má jako nezávislý arbitr posuzoval otázky viny a trestu [nález sp. zn. IV. ÚS 1320/07 ze dne 5. listopadu 2007 (N 183/47 SbNU 411)].

13. Okolnosti, za nichž se obviněný či jiná oprávněná osoba vzdává svého práva na odpor proti trestnímu příkazu, souvisí též s jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž je trestní řízení vedeno: řádným a efektivním výkonem práva na obhajobu podle čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy. Podle těchto ustanovení patří mezi minimální práva každého, kdo je obviněn z trestného činu, také právo mít přiměřený čas a možnost k přípravě obhajoby a obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce.

14. V čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy jsou obsažena tři dílčí práva. Prvním a základním právem obviněného je právo obhajovat se sám. Další dvě alternativy uvedené v citovaném článku zaručují právo být účinně obhajován obhájcem, je-li to třeba, ustanoveným z úřední moci. Obviněný by měl být schopen uplatnit svoji obhajobu náležitým způsobem a v souladu s požadavky spravedlivého procesu. Právo na obhajobu prostřednictvím obhájce zabezpečuje účinnost ostatních záruk předvídaných čl. 6 Úmluvy a představuje klasický příklad takových práv, u nichž se vyžaduje zvláštní ochrana standardu „vědomého a rozumného vzdání se práva“. Před tím, než z chování účastníka může být vyvozeno, že se takového práva vzdal, musí být zřejmé, že mohl rozumně předvídat, jaké důsledky jeho jednání může mít. Je třeba též zohlednit, zda se obviněný vzhledem k okolnostem nebo svým osobním charakteristikám nenacházel ve zranitelném postavení (např. z důvodu ngramotnosti a neznalosti úředního jazyka). Jistá míra zranitelnosti je spojena se samotnou skutečností, že je obviněný zadržen (rozsudek ESLP ve věci *Yoldaş proti Turecku* č. 27503/04 ze dne 23. února 2010). V případech pochybností, které nejsou zjevně nepodložené, jsou obecné soudy povinny si ověřit, zda obviněný měl v době, kdy byl nějakým způsobem omezen na svobodě (zadržení, vazba), možnost přístupu k obhájci a zda jeho volba vzdát se práva na pomoc obhájce může být považována za svobodnou a dobrovolnou (rozsudek ESLP ve věci *Borotyuk proti Ukrajině* ze dne 16. prosince 2010 č. 33579/04, § 82 až 83).

15. Zranitelnost osoby, proti níž se trestní řízení vede, je pak nutno kompenzovat prostřednictvím pomoci obhájce (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Salduz proti Turecku* č. 36391/02 ze dne 27. listopadu 2008). Obecné soudy jsou tak povinny přistoupit k ustanovení obhájce *ex offio* nikoliv toliko v závislosti na splnění podmínek nutné obhajoby podle vnitrostátního práva, nýbrž kdykoliv, vyžadují-li si pomoc obhájce zájmy spravedlnosti ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Otázka, zda si zájmy spravedlnosti vyžadují, aby byl obviněnému poskytnut obhájce, je posuzována s ohledem na konkrétní okolnosti každého jednotlivého případu a průběhu řízení jako celku. Mezi kritéria, která je třeba vzít v úvahu, patří

zejména složitost věci z právního hlediska (rozsudek ESLP ve věci *Pham Hoang proti Francii* č. 13191/87 ze dne 25. září 1992), závažnost trestného činu nebo hrozícího trestu pro obviněného (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Benham proti Spojenému království* č. 19380/92 ze dne 10. června 1996) a osobnost obviněného z hlediska jeho schopnosti obhajovat se sám. Je-li obviněným například cizinec, který neovládá jazyk země a jejíž právní systém je mu cizí, pomoc obhájce by měla být pravidlem (rozsudek ESLP ve věci *Twalib proti Řecku* č. 24294/94 ze dne 9. června 1998, § 53 až 54).

16. Účel ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví spočívá v záměru poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obraně (obhajobě) a také zajistit, že vůči němu budou orgány činné v trestním řízení vedeném proti němu vystupovat v mezích zákona a při respektu k jeho ústavně zaručeným právům. To platí tím spíše, pokud procesní úkony orgánů veřejné moci směřují vůči někomu, kdo je zbaven osobní svobody, a kdy jeho rozhodovací schopnosti jsou v důsledku toho *eo ipso* sníženy či omezeny. Trestním řádem příkladmo vyjmenované podmínky nutné obhajoby (§ 36 odst. 2) je proto nutné chápat tak, že je-li zatčený orgány veřejné moci vyzván k takovému procesnímu vyjádření, které může pro něho mít zásadní význam, nesmí se tak stát bez předchozího řádného poučení o významu a důsledcích takového vyjádření a také o tom, že před takovým vyjádřením má právo poradit se s obhájcem, který; nevyžádá-li si jej zatčený sám, musí mu být z moci úřední ustanoven [nález sp. zn. III. ÚS 200/2000 ze dne 14. října 2000 (N 151/20 SbNU 71)].

17. Takovým procesním vyjádřením (úkonem) je také vzdání se opravných prostředků vůči rozhodnutí orgánů veřejné moci tam, kde je zákon přípouští. To platí i pro vzdání se práva odporu vůči trestnímu příkazu. I v takovém případě je k naplnění ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví nezbytné poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obhajobě a skutečný, nikoli pouze formální, přístup k právní pomoci. To platí tím spíše u osoby zbavené osobní svobody a znevýhodněné neznalostí českého jazyka a původem z jiné země (nález sp. zn. IV. ÚS 2443/14 ze dne 18. 3. 2015).

Právo na právní pomoc v projednávané věci

18. V nyní projednávané věci není sporu o tom, že stěžovatelka se práva na odpor proti trestnímu příkazu vzdala. Ústavní soud se proto ve světle své předchozí judikatury zabýval tím, zda to stěžovatelka učinila svobodně a zejména s plným vědomím významu a procesních důsledků tohoto kroku.

19. Z výše uvedeného shrnutí skutečností zaznamenaných v trestním spisu plyne, že stěžovatelka neměla v řízení před soudem obhájce a nebyla o takové možnosti soudem poučena. Jedná se přitom o cizinku, která byla

soudu předvedena ze zadržení a většinu svého času před soudem věnovala vysvětlení, že potřebuje dostatek času na získání prostředků na koupi jídlenky na Ukrajinu. Zcela jí tak unikl předmět řízení – rozhodování o vině a trestu za přečin maření úředního rozhodnutí. To je patrné i na tom, že se po vzdání práva odporu soudu dotázala, kolik dnů má na opuštění státu. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že spisový materiál neobsahuje dostatek podkladů pro závěr, že si stěžovatelka byla plně vědoma procesních následků svého jednání. Je přitom zřejmé, že byla znevýhodněnou (zranitelnou) osobou ve smyslu dřívějších závěrů Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva a že povahu a důsledky vzdání se práva odporu měla možnost pochopit toliko z poučení soudu (stěžovatelka byla ostatně poučena především o tom, že pokud by podala odpor, musel by ji do konání hlavního líčení soud vzít do vazby, neboť nemá pobytový titul), nikoliv z vysvětlení ji zvoleného či ustanoveného obhájce. Věc stěžovatelky nespadala pod výslovně vyjmenované případy nutné obhajoby podle § 36 trestního řádu (k tomu by však došlo, pokud by se soud namísto vydání trestního příkazu rozhodl věc projednat v hlavním líčení podle § 314b odst. 2 trestního řádu, případně pokud by stěžovatelka podala proti trestnímu příkazu odpor). S ohledem na postavení stěžovatelky však bylo namístež ji řádně poučit o významu a důsledcích vyjádření a také o tom, že má před takovým vyjádřením právo poradit se s obhájcem, který, nevyžádá-li si ho sama, musí jí být z moci úřední ustanoven.

V. Závěr

20. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavní soud shledal, že v projednávané věci nebylo stěžovatelce právo na obhajobu umožněno v souladu s požadavky plynoucími z ústavního pořádku. V důsledku toho bylo postupem Obvodního soudu pro Prahu 7 v řízení sp. zn. 24 T 168/2015 porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, na právní pomoc v řízení před soudy a na obhajobu v trestním řízení podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost důvodnou.

21. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka proti trestnímu příkazu podala ve lhůtě osmi dnů odpor, ústavní stížností napadený trestní příkaz byl zrušen ze zákona podle § 314g odst. 2 trestního řádu. Ústavní soud proto tento příkaz nemohl znovu zrušit, byť to stěžovatelka navrhovala. S ohledem na požadavek méně formálního posuzování návrhů na zahájení řízení (např. rozsudek ESLP ve věci *Bulena proti České republice* č. 57567/00 ze dne 20. dubna 2004) tedy Ústavní soud zakázal obvodnímu soudu pokračovat v zásahu spočívajícím v nenařízení hlavního líčení ve věci vedené u tohoto soudu pod sp. zn. 24 T 168/2015 (obdobně již citované nálezy sp. zn. IV. ÚS 2443/14 a sp. zn. I. ÚS 2733/13). Obvodní soud je v dalším řízení

I. ÚS 469/16

č. 49

právním názorem Ústavního soudu vázán (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 50

K věcné příslušnosti soudu v případě incidenčních sporů

I. Ustanovení § 104a občanského soudního řádu umožňuje postavit najisto otázku věcné příslušnosti soudu, jestliže se tato ukáže být v průběhu řízení sporná, i v tomto případě však musí být při rozhodování soudů respektovány požadavky vyplývající z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Za nepřipustné lze přitom označit opominutí ustanovení zákona, byť třeba jen pokud jde o jeho relevantní časové znění, které dopadá na projednávanou věc, má-li nebo může-li mít takovéto pochybení přímět do posuzované věcné příslušnosti.

II. Ustanovení § 239 odst. 1 a 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění účinném od 1. ledna 2014, jež vymezují, co se rozumí odpůří žalobou, nemají ve spojení s § 2 písm. d) a § 159 odst. 1 písm. d) téhož zákona význam pro určení věcné příslušnosti soudu k projednání a rozhodnutí o žalobě na vydání peněžitého plnění z neúčinného právního úkonu, jestliže byla tato žaloba podána do 31. prosince 2013.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 23. března 2016 sp. zn. IV. ÚS 162/16 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Pavla Koutného, zastoupeného JUDr. Rostislavem Silným, advokátem, se sídlem Praha 1, Na Zábradlí 205/1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. listopadu 2015 č. j. 101 VSPH 726/2015-80, kterým bylo rozhodnuto o věcné příslušnosti soudu v řízení o žalobě o určení neúčinnosti právních úkonů dlužníka a o zaplacení částky 8 952 656 Kč s příslušenstvím, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a AS ZIZLAVSKY, v. o. s., se sídlem Praha 1, Široká 36/5, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 3. listopadu 2015 č. j. 101 VSPH 726/2015-80 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. listopadu 2015 č. j. 101 VSPH 726/2015-80 se ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí řízení před obecnými soudy

1. Ústavnímu soudu byla dne 15. ledna 2016 doručena ústavní stížnost, kterou stěžovatel navrhl zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Dne 17. června 2010 bylo před Městským soudem v Praze pod sp. zn. MSPH 90 INS 6781/2010 zahájeno insolvenční řízení ve věci úpadce, obchodní společnosti Advokátní kancelář Veverka & Partneři, s. r. o. v likvidaci (dále jen „dlužník“), v jehož rámci byl na majetek dlužníka prohlášen konkurs. Dne 20. května 2011 podala insolvenční správkyň obchodní společnosti AS ZIZLAUSKY, v. o. s., (dále jen „insolvenční správkyň“ nebo „vedlejší účastnice“) u téhož soudu žalobu proti stěžovateli, někdejšímu advokátovi, kterou se domáhala vyslovení neúčinnosti smlouvy o výkonu funkce, uzavřené dne 1. února 2008 mezi dlužníkem a stěžovatelem, a jejího dodatku č. 1, jakož i neúčinnosti v žalobě blíže specifikovaných právních úkonů, jimiž dlužník uhradil stěžovateli ze svého účtu částky v celkové výši 8 952 656 Kč, resp. plateb z účtu dlužníka ve prospěch stěžovatele v uvedené celkové výši. Současně navrhla, aby soud uložil stěžovateli povinnost zaplatit tuto souhrnnou částku s úrokem z prodlení do majetkové podstaty dlužníka.

3. V průběhu řízení dospěl Městský soud v Praze k závěru, že i když byla žaloba insolvenční správkyň označena jako odpůřící žaloba, ze žalobních tvrzení vyplývá, že zčásti jde o žalobu na vydání bezdůvodného obohacení. O plnění bez právního důvodu mělo jít v případech 9 z 35 dílčích plateb. V této části tedy nemá jít o incidenční spor podle § 159 odst. 1 písm. d) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), k jehož projednání a rozhodnutí o něm by byl příslušný krajský soud. Podle § 9 odst. 3 písm. r) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, *a contrario* by zde měl být naopak příslušný okresní soud, konkrétně Obvodní soud pro Prahu 5. Městský soud v Praze proto předložil věc nadřízenému vrchnímu soudu k rozhodnutí o věcné příslušnosti.

4. Usnesením ze dne 3. listopadu 2015 č. j. 101 VSPH 726/2015-80 rozhodl Vrchní soud v Praze, že k projednání a rozhodnutí uvedené věci je v prvním stupni příslušný Městský soud v Praze. Podle jeho názoru je předmětem řízení o žalobě insolvenční správkyň určení neúčinnosti všech v žalobním návrhu uvedených úkonů dlužníka, tedy i těch, které spočívají v bankovních převodech finančních prostředků z účtu dlužníka na účet stěžovatele a v platbách z účtu dlužníka stěžovateli. Zároveň se insolvenční správkyň měla touto žalobou domáhat ve smyslu § 239 odst. 4

insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. ledna 2014, i vydání peněžitého plnění, které stěžovatel měl od dlužníka obdržet z neúčinných právních úkonů. Odpůrčí žalobou mělo být tudíž zahájeno sporné řízení ve smyslu § 239 odst. 1 insolvenčního zákona, které je incidenčním sporem, k jehož projednání a rozhodnutí je v celém rozsahu žaloby věcně příslušný Městský soud v Praze jako soud prvního stupně.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel má za to, že Vrchní soud v Praze pochybil, jestliže o věcné příslušnosti rozhodl na základě insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. ledna 2014. Pro její posouzení měla být rozhodující zákonná úprava platná ke dni podání žaloby insolvenční správkyně, což znamená, že věcná příslušnost se měla odvíjet od § 9 odst. 4 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, a § 7 odst. 2 insolvenčního zákona, v témže znění. Pojem odpůrčí žaloby, v jejímž případě má soudní řízení povahu incidenčního sporu, zase měl být vyložen v souladu s tehdy účinnými § 2 písm. d), § 159 odst. 1 písm. d) a § 239 odst. 1 a 4 insolvenčního zákona. Správně by tak měl Městský soud v Praze projednat a rozhodovat jako o odpůrčí žalobě jen o té části žaloby vedlejší účastnice, jejíž vyhovení by založilo neúčinnost právních úkonů dlužníka. V případě žaloby na vydání plnění z neúčinného právního úkonu totiž podle názoru stěžovatele nejde o incidenční spor a věcně příslušným k jejímu projednání a rozhodnutí o ní je Obvodní soud pro Prahu 5.

6. Nesprávné posouzení věcné příslušnosti mělo mít za následek, že napadeným usnesením bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že se k uvedené otázce, resp. postupu spočívajícímu v jejím předložení Vrchnímu soudu v Praze, nemohl vyjádřit a uvedený soud se s jeho právním názorem nemusel vypořádat, mělo být porušeno i jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Napadené usnesení neodpovídá ani rozhodovací praxi Vrchního soudu v Praze v jiných incidenčních sporech zahájených v rámci téhož insolvenčního řízení, což stěžovatel dokládá poukazem na několik jeho rozhodnutí (usnesení ze dne 19. března 2013 č. j. 101 VSPH 450/2013-18, usnesení ze dne 3. března 2014 č. j. 101 VSPH 448/2013-72, usnesení ze dne 16. ledna 2015 č. j. 102 VSPH 350/2014-74 a usnesení ze dne 7. července 2015 č. j. 103 VSPH 521/2015-76).

III. Řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 90 ICm 1303/2011 a vyzval účastníka řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Těto možnosti využil pouze účastník řízení.

8. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 10. února 2016 uznal, že do účinnosti novely insolvenčního zákona provedené zákonem č. 294/2013 Sb. rozhodoval v typově shodných případech konzistentně tak, že v té části, kde se žalobce (insolvenční správce) domáhal vedle určení neúčinnosti právního úkonu dlužníka i vrácení (zaplacení) peněžitého plnění poskytnutého dlužníkem neúčinným právním úkonem, jsou v řízení o žalobě na plnění věcně příslušné v prvním stupni okresní soudy. Od 1. ledna 2014 se však měla rozhodovací činnost všech senátů změnit s ohledem na nové znění § 239 odst. 4 insolvenčního zákona, a to tak, že k projednání a rozhodování části odpůrčí žaloby, v níž se žalobce domáhá vydání peněžitého plnění z neúčinného právního úkonu, jsou v prvním stupni příslušné krajské soudy. Tento závěr se přitom vztahuje i k insolvenčním řízením zahájeným před 1. lednem 2014. V této souvislosti účastník řízení poukázal na právní názor Nejvyššího soudu vyslovený v jeho rozsudku ze dne 27. února 2014 sp. zn. 29 Cdo 677/2011, podle něhož je i v těchto insolvenčních řízeních přípustné, aby se insolvenční správce domáhal v rámci incidenčního sporu u krajského soudu, u něhož je insolvenční řízení vedeno, nejen určení neúčinnosti dlužníkovra právního úkonu, ale současně žádal též o zaplacení peněžitého plnění poskytnutého dlužníkem z jeho odporovatelného právního úkonu. Z těchto důvodů by ústavní stížnost neměla být shledána důvodnou.

9. Uvedené vyjádření bylo zasláno stěžovateli, který na ně reagoval replikou ze dne 16. března 2016. Nad rámec své původní argumentace uvedl, že tvrzení Vrchního soudu v Praze ohledně sjednocení praxe po 1. lednu 2014 vyvrací již poukaz na výše zmíněná usnesení vydaná v témže insolvenčním řízení. Podle stěžovatele je napadené usnesení naopak ve zjevném rozporu s ustálenou rozhodovací činností Vrchního soudu v Praze, přičemž právě ve skutečnosti, že se přesvědčivě nevypořádalo s otázkou předchozích odchylně řešených případů lze spatřovat porušení jeho ústavně zaručených práv. Za relevantní nepovažuje ani poukaz na rozsudek Nejvyššího soudu. Pakliže by se měl aplikovat, znamenalo by to, že by bylo nutné považovat veškerou rozhodovací činnost Vrchního soudu v Praze (podle toho, jak je o ní referováno v jeho vyjádření) do účinnosti změny § 239 odst. 4 insolvenčního zákona za nesprávnou. Nejvyšší soud v tomto rozsudku navíc vyšel z usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2011 sp. zn. 31 Cdo 365/2009, které však bylo vydáno na podkladu zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.

10. Závěrem stěžovatel dodal, že pro otázku věcné příslušnosti soudu bylo stěžejní vyřešení otázky povahy nároku uplatněného žalobou, kdy ne každý spor zahájený insolvenčním správcem musí být incidenčním sporem ve smyslu § 159 insolvenčního zákona. Je si ovšem vědom, že posouzení

správnosti této otázky by již šlo nad rámec přezkumu prováděného Ústavním soudem. Svou ústavní stížností nadále považuje za důvodnou.

11. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Podmínky projednání ústavní stížnosti

12. Předtím, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému přezkumu napadeného usnesení, musel se vypořádat s otázkou, zda jsou k tomu splněny všechny zákonem stanovené podmínky.

13. Z ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyplývá, že ústavní stížností se lze domáhat ochrany základních práv a svobod jen proti rozhodnutím „konečným“, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí. Splnění těchto podmínek lze nicméně připustit i v případech nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobila bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo [srov. např. náleze ze dne 12. ledna 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), bod 2]. Námitka porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod by v těchto případech měla být koncentrována jen do tohoto stadia řízení s tím, že v rámci dalšího řízení (např. při uplatňování procesních prostředků proti meritorním rozhodnutím) by již nemohla být efektivně uplatněna [např. náleze ze dne 25. března 2014 sp. zn. II. ÚS 885/13 (N 41/72 SbNU 479)].

14. Ústavní soud konstatuje, že mezi takovato rozhodnutí lze zařadit i usnesení vrchního soudu (nebo Nejvyššího soudu) o věcné příslušnosti podle § 104a občanského soudního řádu, a to pro jeho úzkou vazbu s ústavně zaručeným právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Toto rozhodnutí je určující pro věcnou a místní příslušnost soudu bez ohledu na jeho věcnou správnost, neboť podle § 11 odst. 1 věty třetí občanského soudního řádu je věcně a místně příslušným vždy také soud, jehož příslušnost již není možné podle zákona zkoumat nebo jehož příslušnost byla určena pravomocným rozhodnutím příslušného soudu. Jeho závaznost pro účastníky řízení a soudy je výslovně vyjádřena v § 104a odst. 7 občanského soudního řádu. Nad rámec uvedeného je namístě zmínit i hledisko hospodárnosti soudního řízení, neboť není žádoucí, aby bylo ústavněprávní posouzení otázky porušení uvedeného práva odloženo až do případného řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutí, jímž bylo řízení skončeno [např. náleze ze dne 1. června 2010 sp. zn. I. ÚS 904/08 (N 118/57

SbNU 455) nebo nález ze dne 2. září 2010 sp. zn. II. ÚS 2193/10 (N 183/58 SbNU 605)]. Podmínka přípustnosti ústavní stížnosti proti napadenému usnesení je z těchto důvodů splněna.

15. Zbývá dodat, že ústavní stížnost byla rovněž podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti. Ústavní soud je příslušný k jejímu projednání.

V. Vlastní posouzení

16. Pokud jde o věcné posouzení ústavní stížnosti, Ústavní soud podotýká, že v řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

17. Právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, podle něhož „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“, představuje systémovou pojistku zajišťující nezávislost soudů. Její podstata spočívá především v tom, že podávání návrhů soudům a přidělování případů jednotlivým soudcům se odehrávají podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování. Základními předpoklady naplnění tohoto práva jsou zákonné určení věcné, funkční a místní příslušnosti soudu a dále stanovení hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce. Zmínit je třeba i stanovení pravidel ustavení senátů (včetně určení počtu jejich členů) či samosoudce, který bude ve věci účastníka rozhodovat [srov. např. nález ze dne 22. února 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101) nebo nález ze dne 21. ledna 1999 sp. zn. III. ÚS 293/98 (N 11/13 SbNU 71)]. V neposlední řadě musí být zaručena stabilita obsazení soudu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení [nález ze dne 1. prosince 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281)].

18. Ustanovení § 104a občanského soudního řádu umožňuje postavit najisto otázku věcné příslušnosti soudu, jestliže se tato ukáže být v průběhu řízení sporná. Jak již bylo uvedeno, rozhodnutí vydaná na jeho základě jsou konečná a zavazují nejen účastníky řízení, ale též soudy. Ústavnímu soudu samozřejmě nepřísluší vstupovat do rozhodování vrchních soudů nebo Nejvyššího soudu podle tohoto ustanovení z pozice jejich další

instance, i v tomto případě však musí být respektovány požadavky vyplývající z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V tomto ohledu může být součástí jeho ústavněprávního přezkumu například posouzení, zda právní závěry obecných soudů obstojí z hlediska obecně uznávaných metod výkladu právních předpisů [srov. nález ze dne 18. října 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69) nebo nález ze dne 1. října 2014 sp. zn. I. ÚS 2486/13 (N 184/75 SbNU 39), body 36 a 37]. Za nepřipustné lze přitom označit opominutí ustanovení zákona, byť třeba jen pokud jde o jeho relevantní časové znění, které dopadá na projednávanou věc, má-li nebo může-li mít takovéto pochybení přímý vliv na výsledek řízení (v tomto případě do posouzení věcné příslušnosti). Nezákonnost rozhodnutí o věcné příslušnosti, která by byla důsledkem takovýchto pochybení a vedla by k jeho zrušení, by otevírala prostor pro zpochybnění zákonnosti dosavadního soudního řízení a v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny by prodlužovala nejistotu ohledně toho, zda ve věci rozhoduje zákonný soudce.

19. V projednávané věci rozhodoval Vrchní soud v Praze podle § 104a odst. 2 občanského soudního řádu, zda jsou k projednání a rozhodnutí o žalobě vedlejší účastnice proti stěžovateli příslušné krajské nebo okresní soudy. Ústavní soud podotýká, že v rovině podústavního práva má pro posouzení této otázky význam ustanovení § 11 odst. 1 druhé věty občanského soudního řádu, které stanoví, že pro určení věcné a místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou (byly) v době jeho zahájení. Toto ustanovení zaručuje, že skutečnosti nastalé teprve v průběhu řízení nebudou moci změnit věcnou příslušnost soudu, jež by nezbytně vedla i ke změně složení příslušného senátu (samosoudce).

20. Vzhledem k tomu, že řízení o žalobě vedlejší účastnice bylo zahájeno dne 20. května 2011, byl tento okamžik rozhodující i z hlediska určení věcné příslušnosti soudu k jejímu projednání a rozhodnutí o ní. Právní hodnocení relevantních skutečností, jak byly vymezeny žalobou, se mělo odvíjet od tehdy platné zákonné úpravy, která byla obsažena, jak správně uvedl stěžovatel, zejména v § 9 odst. 4 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, a § 7 odst. 2 insolvenčního zákona, v témže znění, podle nichž krajské soudy rozhodovaly jako soudy prvního stupně v incidenčních sporech. Mezi incidenční spory se totiž podle § 2 písm. d) a § 159 odst. 1 písm. d) insolvenčního zákona, ve znění účinném do 31. prosince 2013, řadily (a i dnes se řadí) i spory na základě odpůrcí žaloby. Dále se měl Vrchní soud v Praze v rámci rozhodování o věcné příslušnosti vypořádat s otázkou, zda a v jakém rozsahu lze řízení o žalobě vedlejší účastnice považovat za odpůrcí žalobu ve smyslu § 239 odst. 1 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 31. prosince 2013. Důvodem je skutečnost, že v části, ve které by již o takovouto žalobu nešlo, by se podle tehdejší právní úpravy nemuselo jednat ani o incidenční spor. Bylo tedy třeba rozhodnout,

zda jsou s ohledem na relevantní skutečnosti vyplývající z obsahu žaloby v této části věcně příslušné okresní soudy podle § 9 odst. 1 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2013, nebo krajské soudy podle § 9 odst. 2, 3 nebo 4 téhož zákona.

21. Z napadeného usnesení se nicméně podává, že Vrchní soud v Praze tímto způsobem nepostupoval a úvahu o věcné příslušnosti krajského soudu založil na tom, že incidenčním sporem je i rozhodování o nároku na vydání peněžitého plnění z neúčinného právního úkonu, když podle § 239 odst. 4 insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. ledna 2014, lze i tento nárok uplatňovat odpůřci žalobou podle § 239 odst. 1 téhož zákona. Tato možnost je v tomto ustanovení – na rozdíl od dřívější zákonné úpravy, která ji neupravovala – výslovně uvedena. Nová zákonná úprava se ovšem v projednávané věci nemohla uplatnit, neboť nabyla účinnosti teprve po zahájení řízení. Jiný závěr ostatně nelze dovodit ani z relevantních přechodných ustanovení předmětných novel občanského soudního řádu a insolvenčního zákona, které nabyly účinnosti dne 1. ledna 2014. Podle čl. II bodu 2 zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se pro řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona použije občanský soudní řád, ve znění účinném podle dosavadní právní úpravy. Podle čl. II zákona č. 294/2013 Sb. sice insolvenční zákon platí ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona i pro insolvenční řízení zahájená před tímto dnem, právní účinky úkonů, které v insolvenčním řízení nastaly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, však zůstávají zachovány. I ve smyslu těchto ustanovení tak byla nepochybně zachována věcná příslušnost soudu, jež byla založena rozhodnými skutečnostmi v době podání žaloby podle dřívější zákonné úpravy.

22. Uvedená zjištění opodstatňují závěr, že Vrchní soud v Praze rozhodl o věcné příslušnosti soudu k projednání a rozhodnutí o žalobě vedlejší účastnice podle zákona, jenž však s ohledem na jeho časovou působnost neměl pro její posouzení význam. S ohledem na den jejího podání měl totiž správně použít příslušná ustanovení občanského soudního řádu a insolvenčního zákona, ve znění účinném do 31. prosince 2013. Zůstává tedy zodpovědět, zda se toto pochybení promítlo nebo alespoň mohlo promítnout do výsledku rozhodování o věcné příslušnosti. Podle Ústavního soudu tomu tak skutečně je.

23. Byl to samotný Vrchní soud v Praze, kdo ve svém vyjádření připustil, že až do 31. prosince 2013 se žaloba na zaplacení peněžitého plnění z neúčinného právního úkonu nepovažovala za odpůřci žalobu, v důsledku čehož nebylo ani řízení o ní incidenčním sporem, ve vztahu k němuž by byla dána věcná příslušnost krajských soudů. Podle tehdejšího výkladu by proto k projednání žaloby v tomto rozsahu byly příslušné okresní soudy.

Pokud Vrchní soud v Praze uvádí, že věcná příslušnost krajských soudů byla dána i podle předchozí právní úpravy, a to s ohledem na právní závěry Nejvyššího soudu vyslovené v jeho rozsudku ze dne 27. února 2014 sp. zn. 29 Cdo 677/2011, pak je třeba dodat, že zvlášť za situace, kdy Městský soud v Praze předložil věc Vrchnímu soudu v Praze s poukazem na některá jeho usnesení, v nichž rozhodl odlišně, bylo jeho povinností, aby své odlišné právní závěry zdůvodnil a vypořádal se s nimi v odůvodnění napadeného usnesení. Žádné takovéto úvahy ale v jeho odůvodnění nalézt nejde, a tudíž je z uvedených hledisek ani nelze podrobit ústavněprávnímu přezkumu.

24. Zásah do základního práva, potažmo jeho porušení, nakonec nevylučuje ani skutečnost, že stěžovatel před rozhodnutím Vrchního soudu v Praze nevyužil možnosti se k otázce věcné příslušnosti vyjádřit. Z příslušného spisu vyplývá, že mu byl připis, kterým Městský soud v Praze sdělil účastníkům řízení svůj právní názor na tuto otázku, zaslán poštou na jeho adresu a že si tuto zásilku ve stanovené době nevyzvedl. Vrchní soud v Praze při svém rozhodování ovšem nevyšel z právního názoru uvedeného v tomto přípisu, nýbrž učinil zcela odlišné právní posouzení, které by stěžovatel – ani v případě, že by se vyjádřil – patrně nemohl předvídat. Napadeným usnesením by tak byl v každém případě dotčen na svých právech.

VI. Závěr

25. Ze všech těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná, neboť napadeným usnesením bylo v důsledku aplikace zákonné úpravy, jež se z hlediska své časové působnosti nevztahovala na projednávanou věc, porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Toto pochybení zároveň vedlo k porušení jeho práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Nadále totiž není postaveno najisto, který soud je věcně příslušný k projednání a rozhodnutí této věci. Podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II). V dalším řízení bude povinností Vrchního soudu v Praze, aby – vázán závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu – opětovně rozhodl o věcné příslušnosti. Tento nálezkem přitom nijak nepředjímá konečný výsledek jeho právního posouzení.

Č. 51

K osvobození od soudních poplatků při uplatnění nároku na náhradu škody za imateriální újmu

Ani Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře nevylučuje, že zájem na řádném výkonu spravedlnosti může ospravedlnit finanční omezení přístupu jednotlivce k soudu. Z čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nelze vyvodit neomezené právo na bezplatnou právní pomoc ze strany státu v civilních sporech nebo právo na bezplatné řízení v těchto věcech (srov. např. rozsudek ve věci *Kreuz proti Polsku* ze dne 19. 6. 2001 č. 28249/95, § 59). Samotná povinnost zaplatit soudní poplatek za podání žaloby k civilnímu soudu nemůže být považována za omezení práva na přístup k soudu.

Zcela jiná situace však nastává, jestliže je řízení usnesením zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku a poplatková povinnost je soudem prvního stupně stanovena v nesprávné výši, resp. neměla být stanovena vůbec, poněvadž je účastník od poplatkové povinnosti *ex lege* osvobozen osobně nebo je řízení od placení soudního poplatku osvobozeno věcně. Z ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění účinném v době podání žaloby stěžovatelem, vyplývalo, že řízení ve věci náhrady škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě nebo nesprávným úředním postupem se od soudního poplatku osvobozují. Jednalo se tedy o věcné osvobození od soudních poplatků ve specifickém řízení, jehož účelem je umožnit navrhovatelům, bez ohledu na jejich finanční možnosti, domáhat se svých (tvrzených) nároků na náhradu škody způsobené státem při výkonu veřejné moci ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

V projednávané věci je nesporné, že stěžovatel svůj žalobní návrh opíral o ustanovení zákona č. 82/1998 Sb. Ustanovením § 31a zákona č. 82/1998 Sb. (nově vloženo zákonem č. 160/2006 Sb., kterým se mj. měnil zákon č. 82/1998 Sb.) byl do citovaného zákona vtělen nárok na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, která vznikla v důsledku nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu. Legislatře tak učinil, jsa motivován deficitem vnitrostátní úpravy ve vztahu k čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a snahou uvést vnitrostátní úpravu do souladu s požadavky Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Podle názoru Ústavního

soudu je nepochybné, že nová právní úprava nárok na náhradu nemateriální újmy nekonstituuje, ale pouze ve vnitrostátní rovině deklaruje jeho existenci. Tento nárok byl již v minulosti založen samotným čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který představuje *self-executing* ustanovení, aplikovatelné přednostně před zněním zákona.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 29. března 2016 sp. zn. I. ÚS 1618/15 ve věci ústavní stížnosti Josefa Šolleho, právně zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2011 č. j. 20 Co 171/2011-25, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 6. 2011 č. j. 32 C 70/2011-31, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. 7. 2011 č. j. 32 C 70/2011-34, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 6. 2012 č. j. 3 Co 117/2011-40, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 10. 2012 č. j. 32 C 70/2011-42, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 11. 2012 č. j. 32 C 70/2011-44 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2015 č. j. 3 Co 39/2013-58, vydaným v řízení o stěžovatelově žalobě na náhradu škody za nemateriální újmu, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. 7. 2011 č. j. 32 C 70/2011-34, usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 6. 2012 č. j. 3 Co 117/2011-40, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. 11. 2012 č. j. 32 C 70/2011-44 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2015 č. j. 3 Co 39/2013-58 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2011 č. j. 20 Co 171/2011-25 bylo porušeno právo stěžovatele na zákonného soudce garantované čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Rozhodnutí uvedená v bodech I a II se proto ruší.

IV. Ústavní stížnost proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 6. 2011 č. j. 32 C 70/2011-31 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 10. 2012 č. j. 32 C 70/2011-42 se odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 29. 5. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení všech shora uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a dále práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Žalobou ze dne 14. 6. 2010 se stěžovatel domáhal po vedlejším účastníkovi – České republice – Ministerstvu spravedlnosti – u Obvodního soudu pro Prahu 2 zadostiučinění ve výši 50 000 Kč za své nezákonné věznění od 12. 8. do 10. 12. 1982 na základě rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 5. 1982 sp. zn. 1 T 87/95 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 7. 7. 1982 sp. zn. 3 To 634/82. Uvedeným rozsudkem byl stěžovatel uznán vinným trestným činem krivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 1 písm. b) tehdy platného trestního zákona a byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 6 měsíců. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 10. 1994 sp. zn. 2 Tz 21/93 byla obě rozhodnutí zrušena a stěžovatel byl zproštěn obžaloby. Usnesením Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 6. 2008 sp. zn. 1 Rt 2/2007 byla podle § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění zákona č. 47/1991 Sb., prohlášena účast stěžovatele na soudní rehabilitaci.

3. Žaloba byla zamítnuta rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 8. 2. 2011 č. j. 10 C 72/2010-17 s odůvodněním, že institut nemateriální újmy byl zaveden až novelou zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (zákon č. 160/2006 Sb. s účinností od 27. 4. 2006) a náhradu nemajetkové újmy nelze přiznat ani podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel odvolání. Městský soud v Praze usnesením ze dne 2. 5. 2011 č. j. 20 Co 171/2011-25 napadený rozsudek zrušil a postoupil věc sám sobě jako soudu prvního stupně s odůvodněním, že nárok stěžovatele je třeba posuzovat na základě § 11 až 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. K rozhodnutí o takovém nároku pak není věcně příslušný okresní, resp. obvodní soud, nýbrž soud krajský, resp. městský.

4. Usnesením ze dne 9. 6. 2011 č. j. 32 C 70/2011-31 vyzval Městský soud v Praze stěžovatele k zaplacení soudního poplatku ve výši 2 000 Kč. Stěžovatel dne 15. 6. 2011 požádal o osvobození od soudního poplatku podle § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 549/1991 Sb.“). Nato soud dne 20. 6. 2011 poslal stěžovateli k vyplnění formulář vzor č. 060 k prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech. Protože stěžovatel nežádal o osvobození od poplatku z důvodu majetkových, ale na základě zákonných ustanovení, formulář nevyplnil. Městský soud v Praze usnesením ze dne 11. 7. 2011 č. j. 32 C 70/2011-34 rozhodl, že se stěžovateli osvobození od soudních poplatků nepřiznává, neboť „neposkytl soudu součinnost ke zhodnocení jeho osobních a majetkových poměrů“. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel odvolání. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací vyzval dne 12. 6. 2012 stěžovatele k vyplnění potvrzení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech. Stěžovatel dne 19. 6. 2012 vrchnímu soudu odpověděl, že nežádá o osvobození na základě své „chudoby“, ale na základě zákona a na něj navazující judikatury Ústavního soudu a Vrchního soudu v Praze. Vrchní soud v Praze poté usnesením ze dne 26. 6. 2012 č. j. 3 Co 117/2011-40 napadené usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. 7. 2011 č. j. 32 C 70/2011-34 potvrdil s odůvodněním, že „nelze již podrobovat kritice rozhodnutí Městského soudu v Praze, jako soudu odvolacího, ze dne 2. května 2011 č. j. 20 Co 171/2011-25, v němž tento soud vyslovil závěr, že v dané věci se jedná o žalobu o ochranu osobnosti (...) Pokud Městský soud v Praze (...) vyzval žalobce k zaplacení soudního poplatku ze žaloby o ochranu osobnosti, nelze jeho postupu nic vytknout. Pokud následně žalobce nedoložil, že jeho majetkové a sociální poměry odůvodňují vyhovění žádosti o osvobození od soudních poplatků (...), odvolací soud napadené usnesení (...) jako věcně správné potvrzuje“.

5. Usnesením ze dne 8. 10. 2012 č. j. 32 C 70/2011-42 Městský soud v Praze znovu vyzval stěžovatele k zaplacení soudního poplatku. Dne 10. 10. 2012 stěžovatel odpověděl, že žádá o osvobození od soudního poplatku podle § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb. s přihlédnutím k nálezu Ústavního soudu ze dne 21. 8. 2007 sp. zn. I. ÚS 539/06 (N 131/46 SbNU 230) ve věci Josefa Pajurka. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. 11. 2012 č. j. 32 C 70/2011-44 bylo řízení zastaveno s tím, že o osvobození od soudního poplatku již tento soud jednou rozhodl a Vrchní soud v Praze toto rozhodnutí potvrdil. Proti usnesení o zastavení řízení podal stěžovatel dne 17. 12. 2012 odvolání. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2015 č. j. 3 Co 39/2013-58 bylo napadené usnesení potvrzeno s tím, že stěžovatel neprokázal své majetkové poměry, aby na jejich podkladě mohl být od soudního poplatku osvobozen, a nereagoval ani na další výzvu soudu.

6. V mezidobí podal stěžovatel rovněž ústavní stížnost, která směřovala proti oběma usnesením, jimiž nebylo stěžovateli přiznáno osvobození od soudních poplatků (usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. 7. 2011 č. j. 32 C 70/2011-34 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 6. 2012 č. j. 3 Co 117/2011-40). Tato ústavní stížnost byla usnesením Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 4210/12 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustná (předčasná).

II.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti brojí proti všem v záhlaví uvedeným rozhodnutím obecných soudů, jež považuje za porušující jeho základní práva. K problematice osvobození od soudního poplatku v ústavní stížnosti uvedl, že žádá o zadostiučinění za nezákonné rozhodnutí státu (jímž bylo způsobeno jeho uvěznění) s tím, že na jeho případ se proto vztahuje osvobození od soudního poplatku ze zákona; není proto žádný důvod, aby ho soudy nutily prokazovat jeho „chudobu“. Osvobození vyplývá nejen z ustanovení § 11 odst. 1 písm. n) zákona č. 549/1991 Sb., v současné znění [v době podání žaloby písmene g)], ale i z ustanovení § 28 zákona č. 119/1990 Sb., neboť jde o odškodnění na základě soudní rehabilitace. Stěžovatel také uvádí, že soud po něm začal vymáhat soudní poplatek dne 9. 6. 2011, tedy více než rok po podání žaloby, v době, kdy již proběhlo prvoinstanční i odvolací řízení a věc se vrátila k novému projednání soudu prvního stupně. Přitom pokud chce soud soudní poplatek vyměřit, má tak učinit před zahájením jednání. Jinak jde o tzv. „změnu pravidel během hry“ a tím i o porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatel má za to, že v jeho případě jde o podobný problém se soudním poplatkem jako v případě Josefa Pajurka (viz výše citovaný nálezk Ústavního soudu ze dne 21. 8. 2007 sp. zn. I. ÚS 539/06). Stěžovatel také odkazuje na ustálenou judikaturu Vrchního soudu v Praze a tvrdí, že jestliže v těchto srovnatelných případech bylo rozhodnuto, že žalobci jsou osvobozeni od soudního poplatku, a přitom po stěžovateli je poplatek vymáhán, jde o nerovnost subjektů ve shodném právním postavení, a tudíž o porušení čl. 1 Listiny.

8. Postupu obecných soudů vytýká stěžovatel rovněž řadu procesních pochybení. Podle jeho názoru pokud Městský soud v Praze dne 8. 10. 2012 znovu vyzval stěžovatele k zaplacení soudního poplatku a stěžovatel opět (dne 10. 10. 2012) požádal o osvobození, měl Městský soud v Praze nejprve řádně rozhodnout o této nové žádosti o osvobození. Co se týče věcné příslušnosti, stěžovatel namítá, že podal žalobu k Obvodnímu soudu pro Prahu 2, kde proběhlo celé prvoinstanční jednání. V průběhu odvolacího řízení však došlo k tomu, že Městský soud v Praze sám sobě postoupil věc

jakožto soudu prvního stupně. Stěžovatel je přesvědčen, že tím došlo k porušení jeho ústavně zaručeného práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť prvoinstančně mají v takovýchto případech jednat okresní soudy (v Praze soudy obvodní). Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na výklad v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1302/13 (N 8/72 SbNU 101) v obdobné věci Josefa Němce. Stěžovatel tedy namítá neústavnost usnesení Městského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2011 č. j. 20 Co 171/2011-25 a všech dalších dosud pravomocných rozhodnutí, která byla v této věci vydána nezákonnými soudci.

9. Stěžovatel v ústavní stížnosti také poukazuje na to, že žalobu v této věci podal již dne 14. 6. 2010, tedy před téměř pěti lety. Soudy přitom po celou dobu řeší jen otázku své příslušnosti a soudního poplatku, a to značně pomalým tempem. Stěžovatel například obdržel rozhodnutí Vrchního soudu v Praze o svém odvolání ze dne 17. 12. 2012 až dne 31. 3. 2015, tj. za více než dva a čtvrt roku. Stěžovatel proto namítá, že jeho věc není projednána „v přiměřené lhůtě“, jak to vyžaduje čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

III.

10. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení. Vrchní soud v Praze pouze odkázal na odůvodnění svého usnesení, stejně jako Městský soud v Praze. Vedlejší účastník, jímž je Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti, se ve stanovené lhůtě k obsahu ústavní stížnosti nevyjádřil, ani se nevzdal svého postavení.

IV.

11. Ústavní soud, dříve než přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda tato splňuje všechny formální předpoklady podle zákona o Ústavním soudu. V dané věci je zřejmé, že ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), stěžovatel byl řádně zastoupen (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

12. I když posledním rozhodnutím, a tedy rozhodnutím o posledním prostředku k ochraně práva stěžovatele ve věci bylo usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Co 39/2013-58, kterým bylo potvrzeno usnesení Městského soudu v Praze č. j. 32 C 70/2011-44 o zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku, Ústavní soud nemohl vyloučit ze svého přezkumu ani předchozí usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 32 C 70/2011-34 a Vrchního soudu v Praze 3 Co 117/2011-40, kterými nebylo stěžovateli přiznáno osvobození od soudních poplatků (a která nabyla právní moci již 3. 9. 2012). Musel tak učinit zejména s ohledem na již shora citované usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4210/12, jímž byla odmítnuta stížnost

stěžovatele proti oběma rozhodnutím o nepřiznání osvobození od soudních poplatků pro předčasnost. V opačném případě by se Ústavní soud vůči stěžovateli dopustil nepřipustného postupu *denegatio iustitiae*.

13. Ústavní soud ani nepřehlédl, že v usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2015 č. j. 3 Co 39/2013-58 byl stěžovatel poučen o možnosti podat dovolání přípustné za podmínek stanovených v § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“). Stěžovatel však dovolání nepodal. Ústavní soud však dospěl k závěru, že v dané věci by podané dovolání zjevně nebylo efektivním, ba ani přípustným prostředkem k ochraně práva stěžovatele [viz § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.]. Trvání na vyčerpání takového prostředku pouze proto, aby stěžovatel postupoval v souladu s poučením odvolacího soudu, by ze strany Ústavního soudu bylo možno označit za značně formalistický postup, který by v již tak složitě procesně vedené věci i s ohledem na celkovou délku řízení znamenal pro stěžovatele další omezení v přístupu ke konečnému a spravedlivému rozhodnutí v této věci.

V.

14. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřízeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že tyto nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny. S ohledem na zjištěné skutečnosti dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině, opravňujícímu zásah Ústavního soudu, došlo.

15. Podstatou ústavní stížnosti je dle názoru stěžovatele nesprávná aplikace zákona č. 549/1991 Sb. na jeho případ, v důsledku čehož došlo k zastavení řízení a tím k porušení jeho práva na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i nesprávnému posouzení věcné příslušnosti soudu a porušení čl. 38 odst. 1 Listiny.

16. Esenciální součástí práva na spravedlivý proces, a tedy i práva jednotlivce na soudní ochranu je nepochybně právo na přístup k soudu, garantované jak v čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Toto právo podléhá některým omezením, jež jsou vtělena do procesních předpisů v zájmu efektivity řízení; žádné z těchto (legitimních) omezení však nesmí být nepřiměřené a nesmí narušovat podstatu chráněného základního práva. K zásadně přípustným omezením patří i povinnost účastníka zaplatit soudní poplatek, blíže regulovaná zákonem. Ústavní soud ostatně ve své judikatuře poplatkovou povinnost nijak nezpochybnil a vyslovil se pouze ke konkrétním otázkám její aplikace, jako např. ke vzniku poplatkové

povinnosti [nález sp. zn. I. ÚS 664/03 ze dne 16. 3. 2006 (N 56/40 SbNU 547)] či k zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku [nález sp. zn. IV. ÚS 103/2000 ze dne 20. 6. 2000 (N 92/18 SbNU 283)].

17. Ani Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře nevylučuje, že zájem na řádném výkonu spravedlnosti může ospravedlnit finanční omezení přístupu jednotlivce k soudu. Z čl. 6 odst. 1 Úmluvy nelze vyvodit neomezené právo na bezplatnou právní pomoc ze strany státu v civilních sporech nebo právo na bezplatné řízení v těchto věcech (srov. např. rozsudek ve věci *Kreuz proti Polsku* ze dne 19. 6. 2001 č. 28249/95, § 59). Samotná povinnost zaplatit soudní poplatek za podání žaloby k civilnímu soudu nemůže být považována za omezení práva na přístup k soudu.

18. Zcela jiná situace však nastává, jestliže je řízení usnesením zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku a poplatková povinnost je soudem prvního stupně stanovena v nesprávné výši, resp. neměla být stanovena vůbec, poněvadž je účastník od poplatkové povinnosti *ex lege* osvobozen osobně nebo je řízení od placení soudního poplatku osvobozeno věcně. Z ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb. (ve znění účinném v době podání žaloby stěžovatelem) vyplývalo, že řízení ve věci náhrady škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě nebo nesprávným úředním postupem se od soudního poplatku osvobozují. Jednalo se tedy o věcné osvobození od soudních poplatků ve specifickém řízení, jehož účelem je umožnit navrhovatelům, bez ohledu na jejich finanční možnosti, domáhat se svých (tvrzených) nároků na náhradu škody způsobené státem při výkonu veřejné moci ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

19. V projednávané věci je nesporné, že stěžovatel svůj žalobní návrh opíral o ustanovení zákona č. 82/1998 Sb. Ustanovením § 31a zákona č. 82/1998 Sb. (nově vloženo zákonem č. 160/2006 Sb., kterým se mj. měnil zákon č. 82/1998 Sb.) byl do citovaného zákona vtělen nárok na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, která vznikla v důsledku nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu. Zákonodárce tak učinil motivován deficitem vnitrostátní úpravy ve vztahu k čl. 5 odst. 5 Úmluvy a snahou uvést vnitrostátní úpravu do souladu s požadavky Úmluvy. Podle názoru Ústavního soudu je nepochybné, že nová právní úprava nárok na náhradu nemateriální újmy nekonstituuje, ale pouze ve vnitrostátní rovině deklaruje jeho existenci. Tento nárok byl již v minulosti založen samotným čl. 5 odst. 5 Úmluvy, který představuje *self-executing* ustanovení, aplikovatelné přednostně před zněním zákona.

20. Otázkou aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy na případy náhrady nemajetkové újmy, která vznikla před závazností Úmluvy pro Českou republiku, se Ústavní soud opakovaně zabýval [viz např. nálezy ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497), ze dne 4. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 3439/11 (N 37/68 SbNU 379), ze dne 30. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 662/12 (N 70/69 SbNU 255), ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. II. ÚS 4877/12 (N 98/69 SbNU 655), ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 500/13 (N 180/71 SbNU 163), ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 644/13 (N 66/73 SbNU 241) a ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2265/13 (N 68/73 SbNU 265)], všechny dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>]. I po přijetí stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.) pak platí, že ve shodě s touto judikaturou se postupuje vůči těm žalobcům, jejichž žaloba na poskytnutí přiměřeného zadostiučnění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska.

21. Uvedené stanovisko, a tedy i předchozí relevantní judikatura Ústavního soudu se právě na případ stěžovatele, který žalobu na poskytnutí přiměřeného zadostiučnění za nezákonné věznění podal v roce 2010 (postoupena městskému soudu jako soudu prvního stupně byla usnesením ze dne 2. 5. 2011), vztahuje.

22. Shodnou problematikou týkající se osvobození od soudního poplatku v případech, kdy se stěžovatel domáhal žalobou nahrazení nemateriální újmy v souvislosti s nezákonným vězněním v době nesvobody, se Ústavní soud zabýval již v nálezu ze dne 21. 8. 2007 sp. zn. I. ÚS 539/06 (N 131/46 SbNU 230). V něm mimo jiné odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2006 sp. zn. I. ÚS 85/04 (N 136/42 SbNU 91), který se zabýval právě přímým působením čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

23. V prvně citovaném nálezu pak Ústavní soud dovodil, že „výše uvedené závěry jsou použitelné i pro úvahu o tom, zda lze čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod přiměřeně aplikovat při posuzování otázky, zda má stěžovatel právo na osvobození od soudních poplatků (...) Podle názoru Ústavního soudu je tedy třeba se o čl. 5 odst. 5 Úmluvy opřít i v posuzovaném případě. Názor obecných soudů se jeví jako přehnaně formalistický, je v rozporu se skutečným požadavkem stěžovatele a s jeho smyslem, a je tedy v konečném důsledku protiústavní“.

24. Ústavní soud uvádí, že v případě stěžovatele není žádného relevantního důvodu se od právního názoru vysloveného ve shora citovaném nálezu Ústavního soudu odchýlovat.

25. Lze tedy uzavřít, že nárok uplatněný stěžovatelem v řízení před obecnými soudy není nárokem na ochranu osobnosti, ale – jak na tom správně trval stěžovatel – nárokem na imateriální odškodnění s přímou aplikací (*self-executing*) čl. 5 odst. 5 Úmluvy, který je třeba projednat v intencích stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (viz výše)

vzhledem k době zahájení řízení o žalobě (před účinností citovaného stanoviska). Došlo-li ze strany odvolacího soudu k jinému právnímu posouzení nároku proti vůli žalobce, pak byla vzhledem k zásahu do skutkových tvrzení porušena dispoziční zásada.

26. Postupem odvolacího soudu došlo též k nesprávnému posouzení věcné příslušnosti soudu. Ústavní soud již dříve [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 1191/08 ze dne 14. 4. 2009 (N 85/53 SbNU 79), sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. 6. 2010 (N 118/57 SbNU 455) nebo sp. zn. IV. ÚS 1302/13 ze dne 22. 1. 2014] v otázce příslušnosti soudu k projednání žaloby na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nezákonné věznění v době nesvobody dovodil, že k projednání takové žaloby jsou po přijetí zákona č. 160/2006 Sb., jímž byl novelizován zákon č. 82/1998 Sb., věcně příslušné jako soudy prvního stupně soudy okresní (resp. obvodní). Pokud tedy odvolací soud nesprávně postoupil žalobu stěžovateli Městskému soudu v Praze jako soudu prvního stupně, došlo tím k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces v podobě odnětí práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

27. Nesprávný postup odvolacího soudu se poté projevil v opakovaném vymáhání (vyměřování) soudního poplatku po stěžovateli, ačkoli podle § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb. platilo pro jeho věc osvobození od poplatku. Došlo-li v důsledku nezaplacení soudního poplatku ze strany stěžovatele k zastavení řízení, byl mu tímto postupem odepřen i přístup k soudu a v důsledku toho došlo k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

28. Ústavní soud závěrem konstatuje, že v souladu s principem minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci se blíže nevyjadřuje k samotnému nároku stěžovatele na přiměřené zadostiučinění, o němž nebylo dosud pravomocně rozhodnuto. Přesto odkazuje na svou relevantní judikaturu týkající se nároků spojených s nezákonným vězněním v době nesvobody a zejména na již shora citované stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14, přičemž očekává, že obecné soudy budou ve věci stěžovatele dále rozhodovat v souladu s touto judikaturou.

29. Ústavní stížností brojí stěžovatel rovněž proti oběma usnesením, jimiž byl vyzván k zaplacení soudního poplatku. Plénium Ústavního soudu ve stanovisku ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.) dovodilo, že ústavní stížnost proti usnesení soudu, kterým byl účastník řízení podle § 9 odst. 1 zákona č. 549/1991 Sb. vyzván k zaplacení poplatku za řízení, je nepřipustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Stanovisko uvádí i alternativy, resp. doporučení ohledně dalšího procesního postupu v případě přesvědčení účastníka (poplatníka) o nesprávnosti soudem uložené výše soudního poplatku.

30. Ústavní soud tedy uzavírá, že usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. 7. 2011 č. j. 32 C 70/2011-34, usnesením Vrchního soudu

v Praze ze dne 26. 6. 2012 č. j. 3 Co 117/2011-40, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. 11. 2012 č. j. 32 C 70/2011-44 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2015 č. j. 3 Co 39/2013-58 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo garantované čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

31. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2011 č. j. 20 Co 171/2011-25 pak bylo porušeno právo stěžovatele na zákonného soudce garantované čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

32. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti zčásti vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a tato rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

33. Ústavní stížnost proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 6. 2011 č. j. 32 C 70/2011-31 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 10. 2012 č. j. 32 C 70/2011-42 byla podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítnuta.

34. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že ve věci nenařizoval ústní jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 52

K porušení práva na spravedlivý proces v důsledku překvapivého rozhodnutí odvolacího soudu

Pokud si prejudiciální otázku položí poprvé až soud odvolací, musí ji prezentovat účastníkům řízení a umožnit jim, aby se k ní vyjádřili a případně navrhli důkazy na podporu svých tvrzení; jinak nepostupuje předvídatelně. Pokud takto soud nepostupuje a při řešení prejudiciální otázky navíc opomene aplikovat příslušnou normu hmotného práva, pročez řešenou otázku posoudí nesprávně, dopouští se excesu. Není v souladu s principy spravedlivého procesu, aby byl takovýto exces přičten k tíži účastníka řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 29. března 2016 sp. zn. IV. ÚS 3085/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Otakara Novotného, zastoupeného JUDr. Kateřinou Koberovou, advokátkou, se sídlem v Praze, Panská 6, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 23. 9. 2014 č. j. 23 Co 322/2014-144 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2015 č. j. 21 Cdo 2102/2015-207, jimiž bylo rozhodnuto ve věci určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Základní školy a Mateřské školy Chlum, příspěvkové organizace, se sídlem v Nalžovicích, Chlum č. p. 16, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2015 č. j. 21 Cdo 2102/2015-207 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 23. 9. 2014 č. j. 23 Co 322/2014-144 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2015 č. j. 21 Cdo 2102/2015-207 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. 9. 2014 č. j. 23 Co 322/2014-144 se zrušují.

Odůvodnění

I. Shrnutí skutkového stavu a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatel zastával od počátku školního roku 2006/2007 do 31. 7. 2013 funkci ředitele školy – vedlejší účastnice. Koncem května 2013, tedy dva měsíce před skončením svého působení v ředitelské funkci, uzavřel stěžovatel se školou pracovní smlouvu, podle níž měl po skončení ředitelské funkce pokračovat ve škole jako učitel. Pracovní smlouvu podepsal jako zaměstnanec a současně i za zaměstnavatele z titulu své funkce ředitele školy („sám se sebou“).

2. Z takto založeného pracovního poměru dostal dne 5. 8. 2013 (tedy po pěti dnech jeho trvání) výpověď pro údajné nepřipustné užívání fyzických trestů, ke kterému mělo dojít koncem posledního školního roku; stěžovatel podal žalobu o určení neplatnosti této výpovědi. Okresní soud v Příbrami rozsudkem ze dne 26. 5. 2014 č. j. 8 C 136/2013-109 dospěl k závěru, že výpověď je neplatná a své rozhodnutí odůvodnil tím, že v řízení nebylo prokázáno tvrzení o stěžovatelovu jednání označeném za výpovědní důvod.

3. Vedlejší účastnice se proti rozhodnutí odvolala, přičemž namítala zejména to, že nalézací soud špatně vyhodnotil provedené důkazy, vyvodil z nich chybné skutkové závěry, v důsledku čehož věc rovněž chybně právně posoudil.

4. Odvolací soud, aniž by sám provedl dokazování, rozhodnutí nalézacího soudu potvrdil; učinil tak ovšem z jiných důvodů. Zabýval se totiž, na rozdíl od soudu nalézacího, otázkou platnosti pracovní smlouvy, kterou měl být pracovní poměr mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí založen. Dospěl k závěru, že pracovní smlouva je neplatná a pracovní poměr nevznikl, protože nemohl být ani vypovězen – výpověď tedy považoval za neplatnou z důvodu neexistence pracovního poměru, který jí měl být ukončen. Jako důvod neplatnosti pracovní smlouvy uvedl odvolací soud střet zájmů, v němž se nacházeli stěžovatel a vedlejší účastnice – v takových případech není přípustné, aby za obě strany jednala táž osoba; s touto svou úvahou však účastníky obeznámil teprve v rámci odůvodnění rozsudku.

5. Stěžovatel následně podal ve věci dovolání, v němž uvedl, že odvolací rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení věci a že se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe soudu dovolacího. Uvedl, že podle ustálené rozhodovací praxe se má při možném střetu zájmů individuálně zkoumat, zda o střet zájmů skutečně jde, což odvolací soud neučinil. Dále namítá stěžovatel porušení principu předvídatelnosti rozhodnutí, neboť soud nedal v řízení nijak najevo, jakými úvahami se řídí, a stěžovateli tím byla odepřena možnost vyjádřit se k otázce, na jejímž vyřešení rozhodnutí odvolacího soudu záviselo. To měl soudce odvolacího senátu fakticky

potvrdit i tím, že odůvodnění rozsudku uvedl slovy: „Možná budete překvapena...“ Stěžovatel si nebyl vědom skutečnosti, že soud otázku platnosti posuzoval, a protože o tom nebyl ani poučen, nemohl na svoji obranu uvádět tvrzení či navrhovat důkazy, což je právo účastníka vyplývající ze základních principů civilního řízení. Tyto své argumenty podporuje stěžovatel také judikaturou Nejvyššího soudu (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2013 č. j. 23 Cdo 251/2012).

6. Dovolací soud dovolání odmítl z důvodu nedostatku subjektivní legitimace stěžovatele – rozsudkem odvolacího soudu mu bylo plně vyhověno a nevznikla mu ve věci samé ani jiná újma, kterou by bylo možné odčinit zrušením nebo změnou odvolacího rozsudku.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

7. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel ústavní stížnost a požaduje zrušení tohoto rozhodnutí. Tvrdí, že rozhodnutí je ústavně nekonformní, neboť v příslušném řízení soud nepostupoval v souladu s principy práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Svým postupem nerespektoval ani princip předvídatelnosti, neboť stěžovateli neumožnil vyjádřit se k úvahám, jež soud vedl k rozhodnutí. Pokud by soud tyto své úvahy účastníkům býval předestřel, stěžovatel by nepochybně v řízení vznesl argumenty svědčící v jeho prospěch; takto je byl nucen uplatnit až v dovolání, avšak Nejvyšší soud se jimi věcně nezabýval.

8. Přestože petitum výslovně směřuje pouze proti rozsudku odvolacího soudu, svou argumentaci stěžovatel brojí také proti usnesení dovolacího soudu, od jehož doručení počítá lhůtu k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto v souladu s ustálenou judikaturou vztáhl argumentaci rovněž proti usnesení dovolacího soudu, aniž by stěžovatele vyzýval k upřesnění (doplnění) petitu ústavní stížnosti [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3030/15 nebo ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 3259/14 (všechna zde uváděná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) navazující na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zejména rozsudek *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00, dostupný na <http://eslp.justice.cz>].

9. Odvolací soud ve svém vyjádření ze dne 16. 11. 2015 odkazuje na odůvodnění svého rozsudku a konstatuje, že odůvodnění není jeho závaznou částí a za situace, kdy výrokem stěžovateli vyhověl, nechápe, proč se rozhodnutím cítí stěžovatel zaskočen. Dovolací soud ve svém vyjádření ze dne 11. 2. 2016 konstatuje, že z procesního hlediska nelze dovolání stěžovatele projednat, neboť napadá pouze odůvodnění odvolacího rozsudku, což není podle § 236 odst. 2 o. s. ř. přípustné; k odstranění namítaných procesních vad pak není určeno dovolání, ale žaloba pro zmatečnost.

Protože stěžovatelově žalobě bylo výrokem vyhověno, vyslovuje dovolací soud pochybnosti o aktivní legitimaci stěžovatele k podání žaloby pro zmatečnost, potažmo k této ústavní stížnosti.

10. Z vyjádření vedlejšího účastníka ze dne 4. 1. 2016 je patrné, že je s rozhodnutím obecných soudů spokojen; uvádí, shodně jako soud dovolací, že stěžovatel není k podání stížnosti aktivně legitimován, neboť mu bylo obecnými soudy vyhověno. Souhlasí s kvalifikací existence pracovního poměru, jak ji provedl odvolací soud, neshledává v napadeném řízení žádné ústavněprávní nedostatky a stížnost nepovažuje za důvodnou.

III. Posouzení ústavní stížnosti

11. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti, kterou stěžovatel po výzvě dne 9. 11. 2015 doplnil o chybějící přílohy, a konstatuje, že byla podána včas a stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zastoupen advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. O aktivní legitimaci stěžovatele k podání ústavní stížnosti, na rozdíl od soudu dovolacího a od názoru vedlejšího účastníka, nemá Ústavní soud pochyb, neboť podle ustanovení § 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu není aktivní legitimace stěžovatele striktně podmíněna jeho předchozím neúspěchem ve věci.

12. O stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by v tomto jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci.

13. K posouzení věci si vedle vyjádření účastníků a vedlejších účastníků vyžádal Ústavní soud spis Okresního soudu v Příbrami vedený pod sp. zn. 8 C 136/2013 a dospěl k závěru, že stížnost je důvodná.

14. Jádrem ústavněprávních deficitů napadeného rozhodnutí označil stěžovatel jeho překvapivost rozhodnutí, resp. překvapivost odůvodnění rozsudku odvolacího soudu. Odvolací soud hodnotil otázku platnosti vzniku pracovního poměru, aniž by to účastníkům dal předem najevo a umožnil jim se k této otázce vyjádřit. Fakticky je s touto svou úvahou seznámil až v rámci odůvodnění vyhlášeného rozsudku, což stěžovatel považuje za neslučitelné s požadavkem na předvídatelnost soudních rozhodnutí. Dále stěžovatel poukazuje na nedůslednost odvolacího soudu, který učinil závěr, že pracovní smlouvu nemůže uzavřít za zaměstnavatele táž osoba vystupující na straně zaměstnance, aniž by zkoumal konkrétní okolnosti, jak předpokládá prezentovaná judikatura stran střetu zájmů.

15. Otázkou, do jaké míry měl odvolací soud zjišťovat, nakolik jsou zájmy stěžovatele a vedlejší účastnice ve střetu, se Ústavní soud zabývat nemůže, neboť jde o hodnocení existence právní skutečnosti, které obecně

soudy provádějí na základě vlastní úvahy, přičemž zásah Ústavního soudu by připadl v úvahu teprve tehdy, pokud by toto hodnocení provedly soudy ve zjevném rozporu se zjištěným skutkovým stavem a s provedeným dokazováním. Namítané porušení zásady předvídatelnosti rozhodnutí však představuje dostatečně relevantní důvod pro přezkum rozhodnutí z hlediska dodržení ústavních principů a práv stěžovatele.

16. Postupuje-li odvolací soud podle § 219 o. s. ř. a potvrdí-li ve výroku rozhodnutí, avšak sám je považuje za správné z jiných důvodů než soud nalézací, vystupuje výrazně do popředí zásada zákazu překvapivých rozhodnutí zakotvená (mj.) v § 6 o. s. ř. Uvedenou zásadu musí mít odvolací soudy v těchto případech zvlášť na zřeteli, neboť proti jejich rozhodnutí není přípustný žádný opravný prostředek. Zvlášť důrazně je proto třeba trvat zejména na důsledném poučení účastníka řízení podle § 118a odst. 2 o. s. ř. K tomu uvádí konstantní judikatura Ústavního soudu následující: „Možnost odvolacího soudu potvrdit jen ve výroku správné rozhodnutí, tj. v situaci, kdy odvolací soud založí své rozhodnutí na zcela jiném právním posouzení věci, jej nezbavuje povinnosti seznámit s takovým právním názorem účastníka řízení formou poučení podle § 213b ve spojení s § 118a o. s. ř.“ [nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. I. ÚS 129/06 (N 179/51 SbNU 217)]. „Předvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu lze docílit nejen zrušením rozhodnutí soudu prvního stupně a vrácením věci k dalšímu řízení (což je nyní možné jenom z důvodů taxativně vypočtených v § 220 o. s. ř.), ale také tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a dá jim příležitost se k tomuto názoru vyjádřit. ... Účastník tak ví, že odvolací soud na věc nahlíží jinak, a může tomu přizpůsobit své právní a skutkové námítky. Nutnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům vyplývá i z faktu, že odvolatel svým odvoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěl soud prvního stupně; odvolací odpůrce se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v odvolání. Argumentace odvolatele i odvolacího odpůrce se tedy vztahuje k napadenému prvoinstančnímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává odvolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu, a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní. ... Postup, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně, přičemž k závěru o věcné správnosti výroku (§ 219 o. s. ř.) dospěje na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž účastníky neseznámí a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, je odepřením práva na právní slyšení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.“ [nález Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 777/07 (N 134/50 SbNU 181)].

17. Už nedodržení tohoto principu (zákazu překvapivosti) by bylo důvodem ke kasaci napadeného rozhodnutí. Ústavní soud však nad rámec stěžovatelem uvedených argumentů zjistil, že se odvolací soud při hodnocení existence pracovního poměru nevypořádal se zásadní normou hmotného práva, která posuzovanou situaci přímo reguluje: ustanovení čl. 2 bodu 5 písm. b) zákona č. 472/2011 Sb. [přechodné ustanovení novely zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)], ve znění pozdějších předpisů, kterým bylo omezeno funkční období ředitelů škol] zní takto: „Řediteli školské právnické osoby zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo svazkem obcí, řediteli příspěvkové organizace a vedoucímu organizační složky státu nebo její součásti, který vykonává ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona činnosti ředitele v příslušné škole nebo školském zařízení podle § 166 zákona č. 561/2004 Sb. nepřetržitě v rozmezí 3 až 6 let, končí výkon práce na daném pracovním místě vedoucího zaměstnance dnem 31. července 2013 ... Toto ustanovení se nepoužije, pokud výkon práce na daném pracovním místě vedoucího zaměstnance skončí dříve. Další pracovní zařazení zaměstnance se řídí zákoníkem práce.“ Podle citovaného ustanovení pracovní poměr stěžovatele ke dni 31. 7. 2013 nezanikl, ale zanikl toliko výkon práce na daném pracovním místě vedoucího zaměstnance. Za této situace bylo povinností zaměstnavatele postupovat podle ustanovení § 73a odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a navrhnout stěžovateli změnu jeho dalšího pracovního zařazení u zaměstnavatele na jinou práci odpovídající jeho zdravotnímu stavu a kvalifikaci. Soud však při svých úvahách tuto úpravu nerefletoval a nedal k tomu prostor ani stěžovateli.

18. Nelze předvídat, jak by řízení pokračovalo v případě, kdy by odvolací soud umožnil účastníkům vyjádřit se k prejudiciální otázce existence pracovního poměru, a zda by v rámci řízení k aplikaci citovaného ustanovení došlo. S ohledem na obsah dovolání a ústavní stížnosti si totiž stěžovatel sám patrně jeho existence vůbec vědom není. Nabízí se proto úvaha, že výsledek řízení by byl stejný i v případě, že by odvolací soud umožnil účastníkům se k otázce existence pracovního poměru vyjádřit, neboť by se na toto ustanovení nebyl odvolal.

19. Správné právní posouzení, resp. aplikace příslušné právní normy hmotného práva, je primárně věcí obecných soudů. Účastník řízení nemá ani povinnost v rámci žalobních tvrzení uvádět, podle jakých ustanovení hmotného práva má soud postupovat. Provede-li nesprávně právní posouzení, resp. neaplikuje-li právní normu, kterou aplikovat má, nalézací soud, jde o vadu řízení, která je odvolacím důvodem podle § 205 odst. 2 písm. g) o. s. ř. Dopustí-li se nesprávného právního posouzení soud odvolací, nelze už tento nedostatek řádnou cestou napravit. Podle zásady *iura novit curia*

platí, že soud obsah jednotlivých právních norem zná. Vycházejí z této premisy nelze akceptovat stav, kdy soud klíčovou právní normu přehledně a neaplikuje, ač přímo na posuzovanou otázku dopadá. V projednávaném případě je zjevné, že odvolací soud ve svých úvahách pracoval toliko s variantou založení pracovního poměru smlouvou a neposuzoval, zda jeho trvání nevyplývá přímo ze zákona.

20. Prejudiciální otázku existence pracovního poměru v této věci posuzoval poprvé až soud odvolací, který o tom, že se jí zabývá, před účastníky v rozporu s požadavky na předvídatelnost rozhodnutí pomlčel a neumožnil jim vyjádřit se k ní – navíc při právním posouzení opomenul aplikovat příslušnou normu hmotného práva. Tím se podle Ústavního soudu dopustil dvou excesů, které v souhrnu zatížily řízení tak závažnými vadami, že znamenají také porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces.

21. Jako *obiter dictum* Ústavní soud uvádí, že je zjevné, z jakého důvodu stěžovatel s rozsudkem nesouhlasí a proč se jím cítí být „zaskočen“. Odvolací soud vyslovil, byť jen v rámci odůvodnění, které samo o sobě není závažné, že pracovní poměr v rozhodné době netrval. Ve svém důsledku proto nelze považovat vyhovující výrok soudu za úspěch stěžovatele ve věci, neboť soud v podstatě vyhověl stěžovateli jen formálně. Z materiální stránky však rozsudek znamená přesný opak. Jde v jistém smyslu o „procesní past“ odpírající stěžovateli právo plně využít k ochraně svých práv u soudu všechny prostředky, které mu právní řád za tím účelem poskytuje.

IV. Závěr

22. Ústavní soud uzavírá, že se odvolací soud dopustil porušení principu předvídatelnosti soudního rozhodnutí podle § 6 o. s. ř. v takové míře, že zasáhlo i do stěžovatelova ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, které bylo porušeno také tím, že odvolací soud opomenul užít normu hmotného práva dopadající na řešenou prejudiciální otázku, čímž se dopustil hrubého excesu, který navíc ve svém důsledku značně zhoršil procesní situaci stěžovatele pro další případná soudní řízení. Z obou těchto důvodů Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil. Protože dovolací soud porušenému ústavnímu právu stěžovatele neposkytl ochranu (byť tak v rámci dovolacího řízení patrně ani neměl možnost učinit), bylo nutné zrušit také rozhodnutí o dovolání.

23. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I vyslovil, že usnesením dovolacího soudu a rozsudkem odvolacího soudu bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Vzhledem k tomu, že napadenými rozhodnutími byla porušena ústavní práva,

IV. ÚS 3085/15

č. 52

Ústavní soud je podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výro-
kem II zrušil.

Č. 53

K rozhodování o náhradě nákladů řízení ve sporech o zadostiučinění podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb.

Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, v případě, že žalobce ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu prokáže základ svého nároku (existenci nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak přiměřené zadostiučinění mu posléze není přiznáno v plné žalované výši, uplatní se při rozhodování o náhradě nákladů řízení § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, umožňující přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu. Pokud obecný soud tento výklad nerespektuje a o náhradě nákladů řízení v takovém případě rozhodne podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, poruší právo žalobce na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 29. března 2016 sp. zn. I. ÚS 42/16 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Lukáše Foldyny, zastoupeného Mgr. Petrem Vaňkem, advokátem, se sídlem Sokolská třída 21, Ostrava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 10. 2015 č. j. 71 Co 26/2015-64, vydanému v řízení o stěžovatelově žalobě na náhradu škody a nemajetkové újmy ve výši 52 948 Kč s příslušenstvím, které stěžovateli měly vzniknout v souvislosti s trestním řízením proti němu nezákonně vedeným, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Vršehradská 424/16, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 10. 2015 č. j. 71 Co 26/2015-64 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 10. 2015 č. j. 71 Co 26/2015-64 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví označené rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, který jako soud odvolací rozhodoval v řízení o stěžovatelově žalobě proti žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti (vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem) na náhradu škody a nemajetkové újmy ve výši 52 948 Kč s příslušenstvím, které stěžovateli měly vzniknout v souvislosti s trestním řízením proti němu nezákonně vedeným. V nalézacím řízení před Okresním soudem v Ostravě byl stěžovatel zcela úspěšný, k jeho zpětvzetí žaloby bylo řízení zčásti zastaveno, ve zbylém rozsahu 33 992,90 Kč bylo žalobě vyhověno a dále byla stěžovateli přiznána náhrada nákladů řízení ve výši 20 376 Kč. K odvolání žalované krajský soud napadeným rozsudkem změnil rozhodnutí soudu prvního stupně vyjma výroku o částečném zastavení řízení, a to tak, že žalobu v rozsahu částky 30 000 Kč zamítl (výrok I), rozhodl o povinnosti stěžovatele nahradit vedlejší účastnici náklady řízení ve výši 209 Kč (výrok II) a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III).

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti rekapituluje, že je příslušníkem Policie České republiky, dne 31. 10. 2012 mu bylo sděleno podezření ze spáchání přečinu maření úkolu úřední osoby z nedbalosti, rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 15. 3. 2013 byl zproštěn návrhu na potrestání a dne 11. 4. 2013 bylo řízení pravomocně skončeno. Stěžovatel posléze po vedlejší účastnici požadoval v řízení před obecnými soudy náhradu škody ve výši 12 948 Kč, kteroužto částku vynaložil na své právní zastoupení v trestním řízení, a dále zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve výši 40 000 Kč za trestní řízení proti němu vedené po dobu 162 dnů. V průběhu nalézacího řízení vedlejší účastnice stěžovatelův nárok dodatečně zčásti akceptovala a stěžovateli přiznala částku 10 000 Kč jako přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu a částku 8 955,10 Kč jako náhradu nákladů na obhajobu.

3. Stěžovatel se domnívá, že napadeným rozhodnutím Krajského soudu v Ostravě byla porušena jeho ústavně zaručená práva, a to právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo na ochranu lidské důstojnosti dle čl. 10 Listiny a princip legitimního očekávání ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Stěžovatel zdůrazňuje, že vedení trestního řízení proti němu u něj vyvolalo značný stres a nejistotu, a to jak v profesním, tak v osobním životě. Jako zcela nepřipadný stěžovatel kritizuje závěr krajského soudu, který presumuje u příslušníků Policie České republiky vyšší míru

psychické odolnosti a profesního sebevědomí, což by se u stěžovatele mělo promítnout do schopnosti nést za své jednání odpovědnost a umět čelit kritice. Podle stěžovatele nelze příslušníkům Policie České republiky jen z titulu jejich náročného povolání přisuzovat v porovnání s ostatními občany nižší zadostiučinění. Stěžovatel připomíná, že soudy ani při rozhodování o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu nemohou postupovat svévolně, neboť především forma a výše zadostiučinění nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti. To však v projednávaném případě podle stěžovatele splněno nebylo; krajským soudem aprobebovanou částku zadostiučinění ve výši 10 000 Kč stěžovatel považuje za nepřiměřenou. Za adekvátní a spravedlivou, a to i při uvážení výše zadostiučinění přiznávaného v případech nezákonné vazby, naopak pokládá původně žalovanou částku 40 000 Kč, tj. cca 300 Kč za jeden den trestního stíhání na svobodě – oproti částce necelých 62 Kč za jeden den, aprobebovaná krajským soudem. Stěžovatel přitom na podporu svých tvrzení poukazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1976/09 ze dne 13. 12. 2011 (N 208/63 SbNU 419) a sp. zn. I. ÚS 3336/09 ze dne 18. 2. 2010 (N 31/56 SbNU 353).

4. Vedle samotné výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu stěžovatel rozporuje také rozhodnutí krajského soudu o nákladech nalézacího řízení. Stěžovatel s odkazem na judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu připomíná, že ve sporech o přiměřeném zadostiučinění jeho formu a výši nakonec podle své úvahy určuje soud ve smyslu § 136 občanského soudního řádu, tudíž při rozhodování o nákladech řízení je třeba postupovat podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu; resp. je třeba na žalobce hledět jako na plně úspěšného i tehdy, pokud dosáhne konstatování porušení práva, tj. prokáže svůj nárok, byť mu zároveň není přiznáno požadované plnění v plné výši. To je přitom rovněž případ stěžovatele, neboť i krajský soud v napadeném rozhodnutí konstatoval porušení práva stěžovatele. Proto stěžovateli měla být přiznána náhrada nákladů řízení v plné výši, a naopak rozhodnutí krajského soudu o povinnosti stěžovatele hradit náklady řízení vedlejší účastníci je rozporné s právem stěžovatele na spravedlivý proces i s principem legitimního očekávání.

5. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Ostravě jako účastník řízení. Své napadené rozhodnutí považuje za souladné s právem a navrhuje ústavní stížnosti nevyhovět. K nákladovému výroku krajský soud uvedl, že stěžovatelova tvrzení ve sporu nemohla založit přiznání relutární náhrady v požadované výši, a naopak jeho úspěch ve sporu se odvíjel toliko od mimosoudního plnění vedlejší účastnice. Proto krajský soud v daném případě považoval za případnější aplikaci § 142 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu, nikoliv § 142 odst. 3 občanského soudního řádu.

6. Ústavní soud vyzval k vyjádření též vedlejší účastnici jako žalovnou v řízení před obecnými soudy; ta však na tuto výzvu nijak nereagovala.

7. K posouzení ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu v Ostravě sp. zn. 56 C 218/2013. Z něj vyplynulo, že stěžovatel dne 4. 12. 2013 žalobou u okresního soudu uplatnil nárok na náhradu škody a poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu celkem ve výši 52 948 Kč proti vedlejší účastnici dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, poté, co svůj nárok uplatnil již u vedlejší účastnice a ta jej v zákonné šestiměsíční lhůtě neuspokojila. Dne 17. 1. 2014 vedlejší účastnice vydala stanovisko, v němž stěžovatele informovala o částečném přiznání požadovaných částek, a to částky 8 955,10 Kč jako náhrady nákladů obhajoby a částky 10 000 Kč jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu. V tomto rozsahu vzal proto stěžovatel dne 11. 3. 2014 svou žalobu zpět. Okresní soud v Ostravě rozsudkem ze dne 30. 9. 2014 č. j. 56 C 218/2013-32 vedlejší účastnici zavázal k zaplacení částky 33 992,90 Kč stěžovateli (výrok I), zastavil řízení co do částky 18 955,10 Kč (výrok II) a přiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení ve výši 20 376 Kč. Okresní soud shledal žalobu důvodnou, neboť stěžovateli byla způsobena škoda i nemajetková újma nezákonným rozhodnutím, resp. záznamem o sdělení podezření, přičemž posléze byl stěžovatel zproštěn návrhu na potrestání. Okresní soud se ztotožnil i s výší žalovaného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jakož i s požadovanou náhradou nákladů na obhajobu, již uznala i sama vedlejší účastnice s ohledem na svou předchozí početní chybu. K odvolání vedlejší účastnice Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 21. 10. 2015 č. j. 71 Co 26/2015-64 změnil rozhodnutí okresního soudu ve výroku I tak, že žaloba se v rozsahu částky 30 000 Kč zamítá (výrok I), a dále stěžovatele zavázal zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení ve výši 209 Kč a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Podle krajského soudu okresní soud učinil správná skutková zjištění, ovšem při právním posouzení věci nevyhodnotil správně všechna kritéria pro stanovení přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jimiž dle judikatury Nejvyššího soudu jsou povaha trestní věci, délka trestního řízení a následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře poškozeného. Po zhodnocení věci s ohledem na tato kritéria i zvažení okolností vzniku nemajetkové újmy (stěžovatel byl podezřelý z méně závažného trestného činu, trestní řízení proti němu trvalo relativně krátkou dobu, stěžovatel při něm byl na svobodě, nebylo změno jeho služební zařazení ani příjem, jeho pracovní okolí mu tuto skutečnost nedávalo nijak pocítit, jeho rodina zůstala zachována, kauza nebyla

medializována, stěžovatel by s ohledem na své mnohaleté povolání měl mít odpovídající míru psychické odolnosti a profesního sebevědomí, skutek, pro nějž bylo vedeno trestní řízení vůči stěžovateli se částečně stal, avšak nenaplnilovl znaky trestného činu) dospěl krajský soud k závěru, že intenzitě negativního dopadu trestního řízení do osobnostní sféry stěžovatele odpovídá již poskytnuté zadostiučinění ve výši 10 000 Kč, které rovněž není v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti. O nákladech nalézacího řízení krajský soud rozhodl podle § 224 odst. 2 a § 142 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Vedlejší účastníci přiznal náhradu nákladů ve výši odpovídající jejímu 14% procesnímu úspěchu ve věci (stěžovatel byl podle krajského soudu úspěšný v rozsahu 43 %, ve zbylém rozsahu proto byla úspěšná vedlejší účastnice); celkově uplatněné náklady řízení vedlejší účastnice přitom činily částku 1 490 Kč.

II.

8. Ústavní stížnost je částečně důvodná.

9. Ústavní soud již mnohokrát ve své rozhodovací praxi konstatoval, že není vrcholem obecné soudní soustavy, a nepřísluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Jeho kasační zásah připadá v úvahu pouze v situacích, kdy soudní orgán při vydání pravomocného rozhodnutí vybočí z mantinelů ústavně garantovaných základních práv a svobod chráněných ústavním pořádkem České republiky. Právě k tomu v projednávaném případě stěžovatele došlo, a to konkrétně při rozhodování krajského soudu o nákladech nalézacího řízení.

10. Ústavní soud se ve své judikatuře otázkou náhrady nákladů řízení a její reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces opakovaně zabýval. Na jedné straně vyslovil názor, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku [srov. např. náleze sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189) či náleze sp. zn. I. ÚS 465/11 ze dne 22. 3. 2012 (N 57/64 SbNU 695)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>], a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu. Na straně druhé však Ústavní soud podotýká, že problematika nákladů řízení zpravidla nebude předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, většinou nedosahuje intenzity zakládající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případech extrémního vykoření z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat za situace, kdy by v procesu interpretace a aplikace příslušných právních předpisů ze strany obecných soudů byl obsažen prvek svévole, libovůle nebo extrémní rozpor

s principy spravedlnosti, a to například v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, v důsledku přepjatého formalismu, nebo pokud by příslušné závěry soudu nebyly odůvodněny vůbec či zcela nedostatečně [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), nález sp. zn. II. ÚS 444/01 ze dne 30. 10. 2001 (N 163/24 SbNU 197) či nález sp. zn. I. ÚS 92/08 ze dne 25. 2. 2009 (N 36/52 SbNU 367)].

11. Ústavní soud se již dříve vyjádřil rovněž k problematice rozhodování o náhradě nákladů řízení ve sporech o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve smyslu § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, mezi které se řadí i spor řešený v nyní posuzovaném případě před obecnými soudy [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1310/09 ze dne 5. 8. 2009 ve znění opravného usnesení sp. zn. I. ÚS 1310/09 ze dne 6. 10. 2009 (N 180/54 SbNU 249), sp. zn. II. ÚS 2412/10 ze dne 4. 4. 2011 (N 60/61 SbNU 9), sp. zn. II. ÚS 3388/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 104/65 SbNU 431) či sp. zn. I. ÚS 1665/11 ze dne 19. 3. 2013 (N 47/68 SbNU 461)]. Ústavní soud zdůraznil, že pro rozhodování o náhradě nákladů řízení zpravidla platí zásada úspěchu ve věci (§ 142 občanského soudního řádu), doplněná zásadou zavinění. Poměřovat úspěch a neúspěch ve věci však nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba jej posuzovat v širších souvislostech. Rozhodování o nákladech řízení nesmí být jen mechanickým posuzováním výsledků sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritu věci. Ve sporech o přiměřené zadostiučinění dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. to pak konkrétně znamená, že je třeba rozlišovat mezi posuzováním samotné existence nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci, tedy základu nároku, a rozhodováním o konkrétní výši přiměřeného zadostiučinění za existující nemajetkovou újmu. Rozhodování o výši přiměřeného zadostiučinění, na rozdíl od posuzování existence újmy, obecně splňuje podmínky aplikace ustanovení § 136 občanského soudního řádu, a tedy představuje úvahu soudu ve smyslu tohoto ustanovení. Neexistuje totiž žádná exaktní metoda, jak stanovit přiměřenost zadostiučinění, resp. jeho výši. Proto přiznává-li obecný soud žalobci nižší přiměřené zadostiučinění, než jakého se domáhal, uplatní se při rozhodování o náhradě nákladů řízení § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, jenž v takovém případě, tedy závisí-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu, umožňuje i částečně úspěšnému žalobci přiznat náhradu nákladů řízení v plném rozsahu. Žalobce nemůže být v rámci náhrady nákladů řízení sankcionován za ne zcela přiléhavý odhad výše budoucího přiznaného nároku. Navíc jak Ústavní soud doplnil v nálezu sp. zn. I. ÚS 1505/08 ze dne 11. 5. 2010 (N 105/57 SbNU 365), uvedený závěr se uplatní nejen

v případech, kdy soud o žalobě rozhoduje meritorně, ale také tehdy, pokud se řízení zastavuje pro zpětvzetí žaloby. Vezme-li tedy žalobce zpět žalobu proto, že žalovaný po podání žaloby dobrovolně plnil (byť i jen zčásti), může soud žalobci přiznat plnou náhradu nákladů řízení, záviselo-li určení výše plnění na úvaze soudu.

12. Právě uvedené principy krajský soud při rozhodování o náhradě nákladů nalézacího řízení v nyní posuzované věci nerespektoval. Sama existence nemajetkové újmy způsobené stěžovateli vedením trestního řízení proti němu zde nebyla vůbec sporná, naopak byla uznána i vedlejší účastnicí; základ stěžovatelova nároku tedy byl prokázán. Krajský soud toliko oproti stěžovateli dospěl k odlišnému závěru co do konkrétní výše přiměřeného zadostiučnění za způsobenou nemajetkovou újmu; její určení ovšem, jak bylo osvětleno výše, záviselo na úvaze krajského soudu. Proto při rozhodování o náhradě nákladů řízení bylo namístě uzavřít, že stěžovatel byl plně úspěšný při prokázání základu nároku a zčásti úspěšný při určení jeho výše, které ovšem záviselo na úvaze soudu, a za této situace postupovat podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu. Rozhodnutím krajského soudu, kterým byl naopak stěžovatel zavázán k náhradě nákladů řízení vedlejší účastnici při aplikaci § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

13. Ve svém vyjádření k ústavní stížnosti krajský soud dokonce připustil, že ve sporech o zadostiučnění za nemajetkovou újmu se rozhodnutí o nákladech řízení řídí § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, nicméně v posuzovaném případě podle něj bylo případnější postupovat podle § 142 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu, a to ze dvou důvodů. K tomu Ústavní soud podotýká, že i kdyby snad bylo možno souhlasit s tímto názorem krajského soudu – přičemž to učinit nelze, jak vyplývá z výše i níže uvedeného – ani pak by jeho rozhodnutí nebylo ústavně konformní, neboť krajský soud v napadeném rozhodnutí tuto svou úvahu vůbec neuvedl a své odchýlení se od i podle něj pravidelné aplikace § 142 odst. 3 občanského soudního řádu nijak neosvětlil. Přitom jak Ústavní soud opakovaně připomíná ve své rozhodovací praxi, překvapivé odchýlení se od konstantní a ustálené rozhodovací praxe bez jakéhokoli zdůvodnění, resp. širěji nedostatek řádného odůvodnění rozhodnutí soudu, je s to založit porušení ústavně zaručeného práva účastníka na spravedlivý proces [například nálezy sp. zn. II. ÚS 1769/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 79/73 SbNU 397)].

14. Přisvědčit nicméně nelze ani konkrétním důvodům zmiňovaným krajským soudem ve prospěch aplikace § 142 odst. 2 občanského soudního řádu v projednávaném případě. Krajský soud zaprvé uváděl, že stěžovatel v průběhu řízení nepředložil žádná rozhodující tvrzení, od kterých by se mohla odvíjet úvaha soudu o výši plnění. Zde je ovšem nutno konstatovat,

že stěžovatel v řízení poukazoval na konkrétní okolnosti a aspekty jeho nemajetkové újmy, pro něž za spravedlivé považoval zadostiučinění ve výši 40 000 Kč, krajský soud potom tyto okolnosti a aspekty rovněž hodnotil a dospěl k závěru, že v posuzovaném případě je přiměřeným zadostiučinění ve výši 10 000 Kč, které již vedlejší účastnice stěžovateli poskytla. Tento závěr krajský soud učinil jednoznačně na základě své úvahy ve smyslu § 136 občanského soudního řádu, a to už z povahy věci, neboť krajský soud rozhodoval o přiměřeném zadostiučinění vyčísleném v penězích, které by odpovídalo nemajetkové, tedy na peníze jednoduše nepřevoditelné újme způsobené stěžovateli. Zadruté pak krajský soud poukazoval na to, že úspěch stěžovatele ve sporu se odvíjel toliko od mimosoudního plnění poskytnutého vedlejší účastnicí po podání žaloby. V tomto ohledu Ústavní soud připomíná svůj názor vyslovený již ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1505/08, tedy že i v případech zpětvzetí žaloby v důsledku dobrovolného plnění žalovaného poskytnutého po podání žaloby je ve sporech o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu namíste při rozhodování o nákladech řízení postupovat podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu. Pokud by naopak soud takto nepostupoval, pak by fakticky žalobce sankcionoval za oprávněné využití prostředků soudní ochrany, které ostatně žalovaného mohlo podnítit k uspokojení žalovaného nároku po zákonem stanovené lhůtě.

15. Ústavní soud tedy shrnuje, že výrokem II napadeného rozsudku Krajského soudu v Ostravě došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Jak totiž vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, v případě, že žalobce ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu prokáže základ svého nároku (existenci nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak přiměřené zadostiučinění mu posléze není přiznáno v plné žalované výši, uplatní se při rozhodování o náhradě nákladů řízení § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, umožňující přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu. Pokud obecný soud tento výklad nerespektuje a o náhradě nákladů řízení v takovém případě rozhodne podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, poruší právo žalobce na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Právě to učinil i v nyní posuzovaném případě krajský soud.

16. Ústavní stížnost tak v uvedeném rozsahu, napadajícím rozhodnutí krajského soudu o náhradě nákladů nalézacího řízení, byla shledána důvodnou. Mimoto však stěžovatel svou ústavní stížností brojil také proti rozhodnutí krajského soudu v meritu věci, tedy ohledně výše přiměřeného

zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou stěžovateli. V tomto rozsahu Ústavní soud shledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou.

17. Jak Ústavní soud konstantně připomíná ve své rozhodovací praxi k otázce určení výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., ústavní ani zákonné předpisy nedávají žádnou exaktní metodu pro její určení. Její stanovení je ze zákona věcí volné úvahy soudu, která musí být odůvodněna a musí mít svůj základ ve zjištěném skutkovém stavu ohledně obou zákonem předvídaných kritérií, tj. závažnosti vzniklé újmy i okolností, za nichž k ní došlo [srov. např. nálezn. sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 (N 43/64 SbNU 491)]. Těmto požadavkům napadené rozhodnutí krajského soudu vyhovělo. Krajský soud převzal skutkové závěry učiněné již okresním soudem, vůči nimž se ostatně stěžovatel v odvolacím řízení ani v ústavní stížnosti nijak nevymezoval. Jeho právní posouzení v meritorní části je pak náležitě odůvodněné a přezkoumatelné, krajský soud se rovněž zabýval hodnotícími kritérii předvídanými zákonem, a to i s využitím judikatury Nejvyššího soudu. Krajský soud na újmu způsobenou stěžovateli trestním řízením proti němu vedeným nahlížel komplexně, s uvážením všech jejích aspektů a okolností, a svůj závěr o výši přiměřeného zadostiučinění nezaložil výlučně, ba ani převážně na presumpci vyšší míry psychické odolnosti a profesního sebevědomí stěžovatele vzhledem k jeho mnohaletému působení u Policie České republiky, což stěžovatel především napadá. Ústavní soud tak shledává napadené rozhodnutí krajského soudu o výši přiměřeného zadostiučinění dostatečně odůvodněným a celkově ústavně konformním. Pouhá polemika stěžovatele s hodnocením jednotlivých okolností a právními závěry krajského soudu, na které je ústavní stížnost v této části zejména postavena, ústavněprávní relevance nedosahuje. Napadeným rozhodnutím krajského soudu ve věci samé nebylo porušeno ani stěžovatelovo právo na spravedlivý proces, ani jeho právo na ochranu lidské důstojnosti, ani jeho legitimní očekávání zaručené v rámci ústavněprávní ochrany majetku.

18. Ústavní soud tedy vyhověl ústavní stížnosti v části směřující proti výroku II napadeného rozsudku krajského soudu a toto rozhodnutí zrušil v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ve zbylé části, napadající rozsudek krajského soudu v meritu věci, Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona.

Č. 54

K počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty pro uplatnění práva na náhradu škody

Pro určení počátku subjektivní promlčecí lhůty ve smyslu § 106 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. 12. 2013, je rozhodující den, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Mezi předpoklady úspěšného uplatnění práva na náhradu škody na zdraví se řadí porušení právní povinnosti ze strany zdravotnického zařízení v tom smyslu, že zdravotnický pracovník porušil povinnost poskytovat zdravotní péči v duchu *lege artis*, dále prokázání existence škodlivého následku na straně pacienta a v neposlední řadě příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vzniklým škodlivým následkem. Z vymezení těchto předpokladů je proto zřejmé, že zákonné slovní spojení „vědomost o vzniklé škodě“ nepokrývá pouze informace o ustáleném zdravotním stavu pacienta, ale obsahuje také další předpoklady možnosti uplatnění práva před civilním soudem. Pokud obecné soudy při určení počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty vycházely pouze z obecného vědomí stěžovatele o vzniklé škodě, odepřely mu právo na soudní ochranu práva na zdraví bez ústavně akceptovatelného důvodu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 30. března 2016 sp. zn. I. ÚS 834/15 ve věci ústavní stížnosti Z. P., právně zastoupené JUDr. Viktorem Pakem, advokátem, se sídlem v Praze, Politických vězňů 21, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2014 č. j. 25 Cdo 2876/2013-266, kterým bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 22. ledna 2013 č. j. 15 Co 484/2012-246, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně a byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o zaplacení částky 35 100 000 Kč z titulu náhrady škody způsobené na zdraví, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, IČO: 00064173, se sídlem Šrobárova 50, Praha 10, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2014 č. j. 25 Cdo 2876/2013-266 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2013 č. j. 15 Co 484/2012-246 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2014 č. j. 25 Cdo 2876/2013-266 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2013 č. j. 15 Co 484/2012-246 se zrušují.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelka navrhla zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Tvrdí, že postupem a rozhodnutími obecných soudů bylo zasaženo do jejich základních práv a svobod, zejména do práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. V ústavní stížnosti je popsán průběh řízení před obecnými soudy, jehož se stěžovatelka účastnila jako žalobkyně.

3. Žalobou podanou dne 14. 3. 2007 u Obvodního soudu pro Prahu 10 (dále také „soud prvního stupně“) se stěžovatelka po vedlejším účastníkovi domáhala zaplacení částky 35 100 000 Kč z titulu škody způsobené na zdraví. Stěžovatelka uvedla, že dne 14. 11. 2002 v dopoledních hodinách se v zařízení vedlejšího účastníka podrobila koronarografickému vyšetření. Během vyšetření u ní mělo dojít k zúžení pravé koronární tepny, během následujícího odpoledne si u personálu vedlejšího účastníka opakovaně stěžovala na dušnost a bolesti u srdce. I přesto byla uložena na běžné, tedy nemonitorované lůžko. Kolem 20:00 téhož dne byla stěžovatelka zdravotní sestrou nalezena na lůžku v bezvědomí s počínajícím rozšířením zornic. Po dobu následujících zhruba 30 minut byla prováděna kardiopulmonální resuscitace. Stěžovatelku se podařilo resuscitovat, došlo však u ní k těžkému poškození mozku z nedostatku kyslíku. Stěžovatelka byla rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 30. 7. 2004 sp. zn. 20 P a Nc 41/2004 zbavena způsobilosti k právním úkonům a jejím opatrovníkem byl ustanoven její manžel. Ten následně dne 23. 2. 2005 nahlížel do zdravotnické dokumentace vedené vedlejším účastníkem a zhotovil si cca 100 fotografií, zejména propouštěcích zpráv. Další část zdravotnické dokumentace byla opatrovníkovi okopírována a předána dne 1. 3. 2005. Videozáznam předmětného koronarografického vyšetření byl opatrovníkovi předán až

(v reakci na jeho žádost) dne 24. 5. 2006. Výše požadované částky vycházela z nákladů na osobní asistentku, koupi dodávky s možností instalace zvedací plošiny, nákladů na hygienické pomůcky a nákladů na vytvoření bezbariérového přístupu do bytu a chalupy.

4. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 23. 8. 2012 č. j. 7 C 94/2004-215 bylo rozhodnuto tak, že žaloba je co do základu nároku důvodná a o výši nároku a o nákladech řízení bude rozhodnuto v konečném rozsudku. Soud prvního stupně se v odůvodnění mimo jiné věnoval námitce promlčení. Uvedl, že promlčecí lhůta nemohla běžet dříve než od 15. 5. 2006, kdy opatrovník stěžovatelky požádal o předání videozáznamu koronarografického vyšetření. Byla-li žaloba podána dne 14. 3. 2007, jednalo se o uplatnění práva v rámci dvouleté promlčení lhůty.

5. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal vedlejší účastník odvolání. V něm jednak trval na postupu *lege artis*, jednak na promlčení nároku. K námitce promlčení zejména uvedl, že opatrovník se nejpozději dne 23. 2. 2005 dozvěděl o ustáleném zdravotním stavu stěžovatelky a od tohoto dne začala plynout dvouletá promlčecí lhůta. Žaloba tak podle něj byla podána opožděně.

6. Rozsudkem Městského soudu v Praze (dále také „odvolací soud“) ze dne 22. 1. 2013 č. j. 15 Co 484/2012-246 byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že žaloba stěžovatelky se zamítá. Odvolací soud v odůvodnění zejména uvedl, že manžel stěžovatelky již v době ustanovení opatrovníkem měl informace, na jejichž základě si mohl učinit úsudek o osobě konkrétního škůdce. Dle odvolacího soudu není z hlediska § 106 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. 12. 2013, rozhodující, kdy se poškozený dozví, jakým konkrétním úkonem či opomenutím bylo poškozeno zdraví, tedy kdy je po odborné stránce objasněno, které konkrétní pochybení zdravotnického personálu či ošetření nebo zákrok způsobily škodlivý následek, za nějž je požadována náhrada. Podle odvolacího soudu naopak stačí vědomost, že zákrok ošetřujícího lékaře byl příčinou poškození zdraví. V této souvislosti odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2009 ve věci sp. zn. 25 Cdo 2891/2007. Opatrovník stěžovatelky měl mít tyto informace k dispozici nejpozději dne 23. 2. 2005, kdy nahlížel do zdravotnické dokumentace stěžovatelky. Byla-li žaloba podána dne 14. 3. 2007, jedná se podle odvolacího soudu o podání opožděné.

7. Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání. Jako otázku hmotného práva, která nebyla v rozhodování Nejvyššího soudu dosud řešena, označila mimo jiné otázku, zda se poškozený o vzniklé škodě dozví až v okamžiku, kdy je škoda vyčíslena na základě bodového ohodnocení podle vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění do 31. 12. 2013, či nikoliv.

8. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2014 č. j. 25 Cdo 2876/2013-266 bylo dovolání stěžovatelky odmítnuto. Nejvyšší soud v odůvodnění jednak uvedl, že právní názor odvolacího soudu o určení počátku běhu promlčecí lhůty v návaznosti na nabytí vědomosti o škodě a škůdci je v souladu s judikaturou (např. rozhodnutími ve věcech sp. zn. 25 Cdo 4670/2007 a sp. zn. 25 Cdo 2968/2011), jednak uvedl, že i další otázky hmotného práva odvolací soud vyřešil v souladu s ustálenou rozhodovací praxí.

II.

9. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že rozhodnutími odvolacího soudu a Nejvyššího soudu bylo zasaženo do jejich základních práv a svobod, zejména práva na spravedlivý proces.

10. Postupu a rozhodnutí Městského soudu v Praze stěžovatelka vytýká, že nijak nespécifikuje, o jakou konkrétní informaci, na jejímž základě si její manžel mohl již v době svého ustanovení opatrovníkem učinit úsudek o osobě škůdce, se mělo jednat. Obdobně nesouhlasí se závěrem, že veškeré skutkové okolnosti měl mít opatrovník k dispozici nejpozději k 1. 3. 2005, kdy mu byla vydána kopie části zdravotnické dokumentace. K tomu uvádí, že dokumentace neobsahuje žádnou zmínku o zúžení pravé koronární tepny během koronarografie ani o následných stížnostech stěžovatelky na dušnost a bolesti u srdce. Součástí nebyl ani videozáznam koronarografického vyšetření, z něž uvedená zjištění vyplývají. Odůvodnění odvolacího soudu stěžovatelka označuje za zcela nedostatečné a odporující obecným zásadám logiky.

11. Stěžovatelka rovněž nesouhlasí se závěry Nejvyššího soudu, jehož rozhodnutí nemá vyhovovat požadavku na řádné, přesvědčivé a přezkoumatelné odůvodnění.

12. Stěžovatelka v ústavní stížnosti rovněž zopakovala, že obrazový koronarografický záznam byl opatrovníkovi předán až po 15. 5. 2006, pravděpodobně dne 24. 5. 2006. Vzhledem k tomu, že žaloba byla podána dne 14. 3. 2007, byla dvouletá subjektivní promlčecí lhůta zachována.

13. Na základě uvedeného stěžovatelka navrhla zrušení rozhodnutí odvolacího i Nejvyššího soudu.

III.

14. Ústavní soud si v rámci přípravy vyžádal spis vedený v řízení o žalobě stěžovatelky a současně vyzval účastníky a vedlejšího účastníka k vyjádření k ústavní stížnosti.

15. Nejvyšší soud v rámci svého vyjádření uvedl, že se vypořádal se všemi stěžovatelkou vznesenými otázkami, a to i procesního práva. Stejně tak zdůraznil, že rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu.

16. Městský soud v Praze k ústavní stížnosti uvedl, že přesvědčení stěžovatelky není správné. Odvolací soud měl postupovat standardně a vycházet přitom z dosavadní judikatury Nejvyššího soudu.

17. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že se zcela ztotožňuje se závěry Nejvyššího soudu i Městského soudu v Praze. Rozhodnutí odvolacího soudu označuje za dostatečné a vyhovující zásadám logiky. K tomu dodává, že odůvodnění napadeného rozsudku odvolacího soudu je širší, než jak uvádí stěžovatelka. Z rozhodnutí má vyplývat závěr, že není rozhodující, kdy se poškozený dozví, jakým konkrétním úkonem či opomenutím bylo poškozeno zdraví, naopak stačí vědomost, že zákrok ošetřujícího lékaře byl příčinou poškození zdraví. Současně uvedl, že opatrovník je manželem stěžovatelky a nikdy během soudního řízení ani nenaznačil, že by o lékařském zákroku své manželky nevěděl. Lze mít proto za to, že manžel po celou dobu, nejpozději ke dni svého ustanovení opatrovníkem, věděl o tom, že zákrok ošetřujícího lékaře proběhl. Vedlejší účastník nesouhlasil ani s dalšími tvrzeními a argumenty stěžovatelky.

18. Stěžovatelka v rámci repliky k těmto vyjádřením uvedla, že rozhodnutí obecných soudů je třeba řádně odůvodňovat. K vyjádření odvolacího soudu navíc uvedla, že je nekonkrétní a neopírá se o jediný judikát. Poslední část repliky se vztahuje k vyjádření vedlejšího účastníka. Stěžovatelka na tomto místě uvádí, že příčinou poškození zdraví nebyl zákrok ošetřujícího lékaře, ale až následné neumístění na monitorované lůžko a v důsledku toho opožděné zahájení resuscitace.

IV.

19. Po seznámení s obsahem ústavní stížnosti, vyžádaným spisem, vyjádřeními účastníků a vedlejšího účastníka a napadenými rozhodnutími dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není tedy součástí soustavy obecných soudů a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich aplikace jsou záležitostmi obecných soudů [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (Ú 22/6 SbNU 575), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>]. Ústavní soud může do jejich činnosti zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém

nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplyvají, nebo pokud porušení některé z norem „jednoduchého“ práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

21. Závěr o svévolném rozhodnutí při aplikaci práva lze v nyní souzené věci učinit.

22. Podstata ústavní stížnosti, a to i přes tvrzení stěžovatelky o dalších pochybeních obecných soudů, se soustředí na jedinou právně významnou otázku, a to, od kterého okamžiku počala v nyní souzené věci plynout dvouletá promlčecí lhůta zakotvená v § 106 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. 12. 2013.

23. Podle tohoto ustanovení ve vztahu k souzené věci platilo, že právo na náhradu škody se promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. S ohledem na § 106 odst. 2 občanského zákoníku se objektivní promlčecí lhůta neuplatnila.

24. Zatímco soud prvního stupně dospěl k závěru, že subjektivní promlčecí lhůta nemohla začít běžet dříve než 15. 5. 2006, kdy opatrovník stěžovatelky požádal o předání záznamu koronarografického vyšetření, dospěly odvolací soud a Nejvyšší soud k závěru jinému, a to, že promlčecí lhůta počala běžet již k 1. 3. 2005, tedy ke dni, kdy měl opatrovník k dispozici veškeré skutkové okolnosti, z nichž bylo možné zjistit škodu a její rozsah.

25. Rozhodnutí odvolacího a Nejvyššího soudu jsou opřena o jimi tvrzenou ustálenou judikaturu, konkrétně rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech sp. zn. 25 Cdo 2891/2007, sp. zn. 25 Cdo 4670/2007, sp. zn. 25 Cdo 2968/2001 nebo sp. zn. 21 Cdo 752/2010. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 25 Cdo 2891/2007 vyplývá, že z hlediska ustanovení § 106 odst. 1 občanského zákoníku není rozhodující, kdy se poškozený dozví o tom, jaká konkrétní chyba lékaře při lékařském zákroku zapříčinila vznik škody; stačí vědomost poškozeného, že zákrok ošetřujícího lékaře byl příčinou poškození jeho zdraví. Další judikatorní závěr vyplývající z rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 25 Cdo 4670/2007 uvádí, že účinek ustanovení § 113 občanského zákoníku se vztahuje na celou dobu, kdy osoba stížená duševní poruchou, jež ji činí k právním úkonům neschopnou, nemá zákonného zástupce, nejen na časový interval mezi právní mocí rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům a právní mocí rozhodnutí o ustanovení opatrovníka. Z rozhodnutí ve věci sp. zn. 21 Cdo 752/2010 konečně vyplývá, že při úvaze o tom, kdy se poškozený dozví o škodě spočívající ve ztížení společenského uplatnění, je třeba zaměřit pozornost nikoli abstraktně na ustálení zdravotního stavu obecně

jako takového, nýbrž na to, kdy se zdravotní stav poškozeného ustálil natolik, aby bylo možné poprvé konkrétně hodnotit ztížení společenského uplatnění vyjádřené jednotlivými položkami přílohy č. 2 k vyhlášce č. 440/2001 Sb., a kdy tedy bylo lze na základě skutkových okolností, které měl poškozený k dispozici, objektivně provést jeho ohodnocení. Na ustálení zdravotního stavu poškozeného nelze usuzovat zpětně z poznatků o vývoji zdravotního stavu získaných po skončení léčby v dalším období na základě zhoršení, které nebylo původně předpokládáno.

26. Z takto vymezené rozhodovací praxe podle odvolacího soudu i Nejvyššího soudu vyplynul v nyní souzené věci závěr o promlčení nároku stěžovatelky.

27. Ústavní soud ve vztahu k § 106 odst. 1 občanského zákoníku, ve znění do 31. 12. 2013, v prvé řadě uvádí, že základním smyslem daného ustanovení je zejména ochrana poškozeného, nikoliv osoby, která škodu způsobila. Nárok na náhradu škody na zdraví totiž odráží specifický charakter této újmy, neboť škodlivý následek se může projevit i s určitým časovým odstupem [k tomu srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 2946/13 (N 16/80 SbNU 205)]. Z dřívější rozhodovací praxe Ústavního soudu rovněž vyplývá, že zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jímž je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jež zaručuje soukromý život. Ústavní soud rovněž konstatoval, že čl. 7 Listiny základních práv a svobod je rozvinutím ustanovení o právu na život, jež je zaručeno čl. 6 Listiny základních práv a svobod. Obecné soudy proto nesmí odeprít stěžovatelovo právo na soudní ochranu práva na zdraví bez ústavně akceptovatelného důvodu [k tomu srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41), příp. nálezy ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 2. 9. 2009 (N 157/54 SbNU 33)]. Dále je třeba vymezit předpoklady úspěšného uplatnění práva na náhradu škody na zdraví. Jedná se o porušení právní povinnosti ze strany zdravotnického zařízení v tom smyslu, že zdravotnický pracovník porušil povinnost poskytovat zdravotní péči v duchu *lege artis*, dále o prokázání existence škodlivého následku na straně pacienta a v neposlední řadě o příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním a vzniklým škodlivým následkem. Z vymezení těchto předpokladů je proto zřejmé, že zákonné slovní spojení „vědomost o vzniklé škodě“ nepokrývá pouze informace o ustáleném zdravotním stavu pacienta, ale obsahuje také další předpoklady pro možnost uplatnění práva před civilním soudem. Již z tohoto pohledu lze dovodit příliš restriktivní přístup odvolacího soudu a Nejvyššího soudu k určení počátku subjektivní promlčecí lhůty.

28. Stěžovatelka uvádí, že subjektivní promlčecí lhůta mohla začít běžet nejdříve po dni 15. 5. 2006, kdy byl opatrovníkovi předán obrazový koronarografický záznam. Odvolací soud a Nejvyšší soud se však tímto argumentem stěžovatelky zabývaly zcela nedostatečně, kdy odvolací soud uvedl, že „okamžik, kdy mohl opatrovník seznat veškeré skutkové okolnosti, nelze klást až k datu 24. 5. 2006, jak činí soud prvního stupně“, příp. že „ze záznamu koronarografického vyšetření nemohl opatrovník ani učinit s ohledem na nedostatek odbornosti žádný skutkový závěr“. Nejvyšší soud takto formulované závěry akceptoval.

29. Nedostatečnost vypořádání se s tvrzením stěžovatelky spočívá jednak v absenci obecných zásad logiky, jednak v absenci řádného posouzení, zda se stěžovatelka (resp. její opatrovník) skutečně dozvěděla o tom, že jí byla postupem zdravotnického zařízení způsobena újma na zdraví. První zmíněný nedostatek se vztahuje k logické neobhajitelnosti závěru obecných soudů. Tvrdí-li zejména odvolací soud, že opatrovník pro nedostatek odbornosti nemohl z koronarografického záznamu učinit žádný skutkový závěr, nemohl tak učinit ani z dalších dokumentů, které mu již dříve byly vedlejším účastníkem poskytnuty k nahlédnutí, příp. byly vedlejším účastníkem či opatrovníkem stěžovatelky okopírovány. Rovněž je logicky neudržitelný stejný závěr obecných soudů z důvodu, že obecné soudy hovoří o přístupu stěžovatelky k části zdravotnické dokumentace, avšak ve vztahu k vědomosti o škodě již hovoří o dostupnosti veškerých rozhodných informací. Druhý nedostatek se vztahuje k tomu, že stěžovatelka (resp. její opatrovník) v řízení před obecnými soudy opakovaně zdůrazňovala, že ze zdravotnické dokumentace nelze dovodit veškeré informace, z nichž by bylo možné učinit závěr o odpovědnosti vedlejšího účastníka za škodu. Tomuto tvrzení stěžovatelky se však obecné soudy vůbec nevěnovaly. Řízení je proto zatíženo vadami, které zakládají porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces.

30. Ústavní soud v nyní souzené věci nijak nepředjímá úspěšnost návrhu. Je však nutno, aby v dalším řízení obecné soudy přihlédly ke všem tvrzením stěžovatelky i k naplnění všech zákonných předpokladů skutečné vědomosti o vzniklé škodě, tzn. nejen o obecném povědomí o možné škodě a možném nositeli povinnosti škodu nahradit.

V.

31. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem obecného soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní stížnosti proto dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí obecného soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 55

K nesprávnému poučení účastníka řízení o lhůtě k doplnění dovolání

Pokud Nejvyšší soud nepřikládal žádnou relevanci postupu soudu prvního stupně, který ve výzvě k doplnění dovolání poskytl stěžovatelce lhůtu delší, než upravuje zákon (§ 241b odst. 3 věta druhá občanského soudního řádu), a k jejímu podání předloženému ve lhůtě určené soudem nepřihlížel a její dovolání meritorně neprojednal, odňal jí tím právo na přístup k soudu a právo na soudní ochranu garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V takové situaci nelze stěžovatelce přičítat k její tíži nesprávný postup okresního soudu, neboť právě tento procesní postup měl za důsledek opožděnost doplnění předmětného dovolání, přičemž stěžovatelka legitimně očekávala, že dovolání bude projednatelné, bude-li postupovat v souladu s jeho pokynem.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 30. března 2016 sp. zn. III. ÚS 3740/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Evy Kabešové, zastoupené JUDr. Ing. Ivanem Barabášem, advokátem, se sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2015 č. j. 21 Cdo 3247/2015-510 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2015 č. j. 21 Cdo 3247/2015-510 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2015 č. j. 21 Cdo 3247/2015-510 se ruší.

Odůvodnění**I.****Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) usnesením ze dne 12. 4. 2010 č. j. 67 Nc 4012/2009-13 nařídil exekuci na majetek stěžovatelky, a to na základě vykonatelného exekučního titulu ukládajícího

stěžovatelce platit výživné na dceru. Proti nařízení exekuce se stěžovatelka bránila nejrůznějšími prostředky, kromě jiného též podáním označeným jako „žaloba pro zmatečnost k rozsudku městského soudu o exekuci“. Touto žalobou napadla usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“), kterým bylo rozhodnuto o jejím odvolání (pozn. odvolání podaly i další dvě osoby) proti nařízení exekuce. O žalobě rozhodl obvodní soud usnesením ze dne 23. 7. 2012 č. j. 67 Nc 4012/2009-346 tak, že ji zčásti zamítl a zčásti odmítl. Zamítnutí odůvodnil nepřipustností žaloby pro zmatečnost, odmítnutí pak nevymezením zmatečnostních důvodů. Stěžovatelka proti tomuto usnesení podala odvolání, jehož součástí byla žádost o určení advokáta. Městský soud usnesením ze dne 14. 3. 2013 č. j. 69 Co 417/2012-377 napadené usnesení soudu prvního stupně potvrdil (usnesení městského soudu jí bylo doručeno 26. 4. 2013). Proti tomuto usnesení podala dne 27. 5. 2013 tzv. blanketní dovolání se žádostí o ustanovení advokáta. O této žádosti rozhodl obvodní soud usnesením ze dne 13. 6. 2013 č. j. 67 Nc 2012/2009-382 a zástupce z řad advokátů neustanovil. Proti tomuto usnesení podala stěžovatelka odvolání, na jehož základě městský soud usnesením ze dne 26. 8. 2013 č. j. 69 Co 336/2013-391 usnesení soudu prvního stupně zrušil. Následně byla stěžovatelce rozhodnutím České advokátní komory určena právní zástupkyně. Obvodní soud usnesením ze dne 14. 2. 2013 č. j. 67 Nc 4012/2009-419 nepřiznal stěžovatelce osvobození od soudních poplatků pro dovolací řízení a zástupce ji opětovně neustanovil. Též toto usnesení napadla stěžovatelka odvoláním, na jehož základě rozhodl městský soud usnesením ze dne 12. 2. 2015 č. j. 69 Co 149/2014-480, kterým jí přiznal úplné osvobození od soudních poplatků a ustanovil jí zástupce v osobě JUDr. Ing. Ivana Barabáše. V odůvodnění mimo jiné uvedl, že na soudu prvního stupně bude, aby stěžovatelku prostřednictvím ustanoveného advokáta vyzval ke zhojení nedostatků podaného dovolání (toto usnesení bylo stěžovatelce doručeno 8. 4. 2015). Dne 7. 4. 2015 vydal obvodní soud usnesení č. j. 67 Nc 4012/2009-498, kterým ji poučil o povinném zastoupení v dovolacím řízení a vybídl ji k doplnění podaného dovolání prostřednictvím ustanoveného advokáta, a to během tří měsíců tak, aby odpovídalo zákonem stanoveným požadavkům. Podáním ze dne 1. 7. 2015 stěžovatelka prostřednictvím advokáta dovolání doplnila, přičemž jeho přípustnost odůvodnila odchýlením odvolacího soudu od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud usnesením ze dne 29. 9. 2015 č. j. 21 Cdo 3247/2015-510 stěžovatelčino dovolání odmítl.

2. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání trpí vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat. Z obsahu spisu obvodního soudu zjistil, že městský soud usnesením ze dne 12. 2. 2015 č. j. 69 Co 149/2014-480 stěžovatelce ustanovil pro dovolací řízení zástupcem advokáta JUDr. Ing. Ivana Barabáše a pro dovolací řízení ji osvobodil od soudních poplatků. Toto

rozhodnutí nabylo ve výroku o ustanovení zástupce právní moci dne 8. 4. 2015. Dalším usnesením ze dne 7. 4. 2015 č. j. 67 Nc 4012/2009-498 vyzval obvodní soud stěžovatelku, aby „během 3 měsíců od doručení usnesení odvolacího soudu z 12. 2. 2015 prostřednictvím ustanoveného advokáta dovolání proti uvedenému usnesení odůvodnila tak, aby to odpovídalo požadavkům podle § 241a s tím, že dovolací důvod musí být vymezen podle § 241 odst. 3 o. s. ř. a musí být zřejmé, čeho se dovoláním domáhá“. Připomenul náležitosti dovolání (podle § 241a odst. 2 o. s. ř.) a zdůraznil, že podle ustanovení § 241b odst. 3 o. s. ř. dovolání, které neobsahuje údaje o tom, v jakém rozsahu se rozhodnutí odvolacího soudu napadá, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a) nebo které neobsahuje vymezení důvodu dovolání, může být o tyto náležitosti doplněno jen po dobu trvání lhůty k dovolání. Nebyla-li v době podání dovolání splněna podmínka uvedená v § 241, běží tato lhůta až do uplynutí lhůty, která byla dovolateli určena ke splnění této podmínky; požádal-li však dovolatel před uplynutím lhůty o ustanovení zástupce (§ 30), běží lhůta podle věty první znovu až od právní moci usnesení, kterým bylo o této žádosti rozhodnuto. V posuzované věci Nejvyšší soud konstatoval, že posledním dnem lhůty k doplnění dovolání bylo podle ustanovení § 241b odst. 3 části věty druhé za středníkem o. s. ř. (pondělí) 8. 6. 2015, neboť usnesení městského soudu ze dne 12. 2. 2015 č. j. 69 Co 149/2014-480 nabylo ve výroku o ustanovení zástupce právní moci dne 8. 4. 2015. V této lhůtě však dovolání doplněno nebylo (stalo se tak až podáním sepsaným soudem ustanoveným zástupcem stěžovatelky, které bylo doručeno soudu prvního stupně dne 1. 7. 2015).

3. Nejvyšší soud z tohoto důvodu dovolání podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první o. s. ř. odmítl, neboť podle něj trpí vadami, jež nebyly ve lhůtě (§ 241b odst. 3 část věty druhé za středníkem a § 240 odst. 1 věta první o. s. ř.) odstraněny a pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat. Na uvedeném nic nemění ani to, že soud prvního stupně usnesením ze dne 7. 4. 2015 č. j. 67 Nc 4012/2009-498 vyzval stěžovatelku, aby prostřednictvím jí ustanoveného zástupce „odůvodnila“ dovolání ve lhůtě 3 měsíců od „doručení usnesení odvolacího soudu z 12. 2. 2015“, neboť lhůta určená v ustanovení § 241b odst. 3 o. s. ř. k doplnění dovolání o jeho rozsah, o údaj o tom, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a o. s. ř.), a o vymezení důvodu dovolání, je lhůtou zákonnou a soud ji (za stavu, kdy povinné byl ustanoven zástupcem pro dovolací řízení advokát) nemůže svými úkony prolongovat (s tvrzením o stálené judikatuře a s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3283/2013).

II. Argumentace stěžovatelky

4. Ústavní stížností ze dne 21. 12. 2015 se stěžovatelka domáhá zrušení usnesení Nejvyššího soudu označeného v záhlaví s tvrzením, že jím došlo k porušení jejich ústavně zaručených základních práv a svobod, především práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a práva na účinný vnitrostátní prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy a také k porušení čl. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

5. Svoje námitky člení do dvou skupin: K tvrzení o porušení práva na přístup k Nejvyššímu soudu a k tvrzení o porušení práva na účinný prostředek nápravy. K první z nich připomíná, že své dovolání doplnila ve lhůtě stanovené v usnesení obvodního soudu. Nejvyšší soud však uvedl, že tato lhůta byla stanovena nesprávně a odůvodnění měla stěžovatelka doplnit nikoli ve lhůtě tři měsíců, ale již ve lhůtě dvou měsíců. Skutečnosti, že stěžovatelka byla soudem prvního stupně nesprávně poučena, nepřiložil Nejvyšší soud žádnou váhu. Takový postup Nejvyššího soudu považuje stěžovatelka za zjevně rozporný s ustálenou judikaturou Ústavního soudu a odkazuje na nálezy ze dne 18. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 332/04 (N 173/35 SbNU 323), nálezy ze dne 14. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3042/11 (N 188/67 SbNU 265) a na dvě rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Porušení práva na účinný prostředek nápravy mělo způsobit odmítnutí jejího dovolání z důvodu opožděnosti a tím nebylo možno zabývat se meritem sporu. V té souvislosti připomněla opakované žádosti o ustanovení advokáta, svoje majetkové a zdravotní poměry a zdůraznila skutečnost, že exekvovaná pohledávka byla splněna.

III. Vyjádření účastníka a výzva vedlejší účastníci

6. Nejvyšší soud nepovažuje ústavní stížnost za opodstatněnou, v bližších podrobnostech odkázal na argumentaci použitou v napadeném usnesení, kterou i nadále považuje za správnou. V další části zopakoval podstatný obsah tohoto usnesení a sdělil, že stěžovatelčin poukaz na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 332/04 považuje za nepřipadný, neboť šlo o situaci, kdy se účastníci řídili vadným poučením odvolacího soudu o lhůtě pro podání dovolání, nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2002 sp. zn. I. ÚS 89/02 (N 60/26 SbNU 135) se na danou věc taktéž nevztahuje (s ohledem na aplikovanou právní úpravu). Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

7. Vzhledem k tomu, že vyjádření Nejvyššího soudu neobsahuje žádná nová tvrzení ani argumenty, nebylo nutné ho zasílat stěžovatelce na vědomí a k případné replice.

8. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti též vedlejší účastnici Lucii Ševčíkovou. Jelikož jmenovaná ve stanovené lhůtě ani po jejím uplynutí Ústavnímu soudu své vyjádření nesdělila, má zdejší soud za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti a posouzení její důvodnosti

9. Ústavní soud zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

10. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímě) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

11. Proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva pak bývá stížen takovou vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezhledně správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

12. Ústavní stížnost je důvodná.

13. Projednávaná věc se v relevantních aspektech plně identifikuje s těmi, o nichž Ústavní soud již rozhodl, a to nálezem ze dne 14. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3042/11 (viz výše) či nálezem ze dne 20. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 3157/14 (N 8/76 SbNU 123) a nálezem ze dne 19. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 363/15 (N 199/79 SbNU 261) – dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>; to je významné potud, že v nich zaujatý výklad klíčové právní otázky splnění zákonem stanovené podmínky dovolacího řízení dle § 241 odst. 1 a 4 o. s. ř. v průběhu trvání lhůty k dovolání za situace, kdy se dovolateli dostalo chybného poučení o lhůtě k doplnění dovolání dle požadavků § 241b odst. 3 o. s. ř., se plně prosazuje i v této věci.

14. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj samotného, což se uplatní i ve vztahu k odůvodnění předpokladů pro otevření ústavněprávního přezkumu. Také v nyní projednávané věci Ústavní soud nemohl než setrvat na právních závěrech vyslovených ve výše citovaných nálezech. Také v této věci soud prvního stupně pochybil, když ve výzvě k doplnění dovolání stěžovatelce poskytl delší lhůtu, než stanoví zákon. Jestliže však Nejvyšší soud nepřikládal žádnou relevanci postupu obvodního soudu a nepřihlédl k doplnění stěžovatelčina dovolání, odňal ji tím právo na soudní ochranu, protože v takové situaci nelze stěžovatelce přičítat k tíži nesprávný postup obvodního soudu, která legitimně očekávala, že dovolání bude projednatelné, bude-li postupovat v souladu s pokynem obvodního soudu.

15. Je zjevné, že z pohledu dříve vyjádřených názorů, jimiž je Ústavní soud vázán, jelikož tvořily tzv. rozhodovací důvody, i nyní napadené usnesení Nejvyššího soudu obstát nemůže. Jelikož ústavní stížností napadené usnesení trpí stejným ústavněprávním deficitem, který byl identifikován v obdobných věcech jiných účastníků, na výše označené nálezy Ústavního soudu, resp. jejich plná odůvodnění, postačí již jen odkázat.

16. Ústavní soud tudíž nemůže než uzavřít, že Nejvyšší soud svým usnesením porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

17. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud stěžovatelčině ústavní stížností vyhověl a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015 č. j. 21 Cdo 3247/2015-510 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 56

K povolení obnovy trestního řízení

I. Pro posuzování návrhu na povolení obnovy řízení jsou relevantní takové skutečnosti nebo důkazní prostředky, kterými jsou zpochybňovány usvědčující důkazy provedené v původním řízení. Znalecký posudek obsahující nové skutečnosti, které vedou k jinému skutkovému závěru, je třeba považovat za vhodný důkazní prostředek.

II. Pokud soud nepovolí obnovu řízení s tím, že nové skutečnosti vedoucí k jinému závěru o skutkovém ději nejsou důvodem pro obnovu řízení, musí jeho rozhodnutí vyložit konkrétní důvody, proč změna skutkového děje nemůže vést k jinému rozhodnutí o vině či trestu. Nemůže se například opírat pouze o to, že se možností jiného průběhu skutkového děje již v původním řízení zabýval, pokud v tomto řízení skutkový děj tvrzený obžalovaným vyloučil a většinu odůvodnění původního rozhodnutí vystavěl na odlišném průběhu skutkového děje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 31. března 2016 sp. zn. I. ÚS 4068/14 ve věci ústavní stížnosti T. T., zastoupeného JUDr. Janem Szewczykem, advokátem, se sídlem v Praze, Kaprova 11, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 8 To 84/2014 ze dne 16. října 2014 a usnesení Městského soudu v Praze č. j. 47 T 4/2009-1096 ze dne 25. dubna 2014, jimiž byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Městského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze sp. zn. 8 To 84/2014 ze dne 16. října 2014 a usnesením Městského soudu v Praze č. j. 47 T 4/2009-1096 ze dne 25. dubna 2014 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 8 To 84/2014 ze dne 16. října 2014 a usnesení Městského soudu v Praze č. j. 47 T 4/2009-1096 ze dne 25. dubna 2014 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel byl rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 47 T 4/2009-530 ze dne 16. 4. 2009 uznán vinným ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 trestního zákona z roku 1961, tj. úmyslného způsobení těžké újmy na zdraví s následkem smrti. Toho se stěžovatel měl dopustit tím, že „po předchozí slovní rozeprě a vzájemném strkání opakovaně fyzicky napadal poškozeného ..., a to tak, že jej opakovaně bil do hlavy a celého těla a následkem tohoto bití poškozený upadl hlavou na patník kovového sloupu, o který mu [stěžovatel] bil hlavou, a ještě na zemi do bezbranného poškozeného kopal a následkem tohoto surového jednání poškozenému ... způsobil tržně zhmožděné rány v oblasti hlavy, přičemž bezprostřední příčinou smrti poškozeného bylo pohmoždění Varolova mostu se zakrvácením mozkových komor a otok mozku při tříštivé zlomenině spodiny lebni, přičemž smrt poškozeného nebylo možno odvrátit ani včasnou lékařskou pomocí“. Stěžovatel se v průběhu trestního řízení hájil tím, že ke smrtelnému zranění poškozeného došlo nikoliv jeho jednáním, ale v důsledku pádu dekorativní kovové konstrukce. Pro rozhodnutí městského soudu byl zásadní znalecký posudek prof. PhDr. Jiřího Strause, DrSc., znalce z oboru kriminalistiky se specializací forenzní biomechanika, podle něhož byl pád konstrukce (či kamene na ní umístěného) biomechanicky vyloučen.

2. Odvolání stěžovatele proti rozsudku městského soudu zamítl Vrchní soud v Praze usnesením č. j. 8 To 102/2009-636 ze dne 18. 11. 2009.

3. Stěžovatel podal dne 20. 2. 2014 u Městského soudu v Praze návrh na povolení obnovy řízení ve svůj prospěch. Městský soud tento návrh zamítl usnesením uvedeným v záhlaví a výroku tohoto nálezu. Z nových důkazů, jejichž provedení stěžovatel navrhoval, městský soud provedl znalecký posudek Fakulty strojní Českého vysokého učení technického v Praze (dále jen „ČVUT“) jako znaleckého ústavu z oboru strojírenství se specializací biomechanika. U veřejného zasedání znalec doplnil, že zásadní rozpor mezi posudkem znalce Strause a posudkem ČVUT je v tom, že znalec Straus uvažoval o celé dekorativní kovové konstrukci jako o jednom tělese. Konstrukce však byla složena z několika těles, a pak nelze použít momentovou rovnici statické stability, kterou užil znalec Straus. Tato rovnice by mohla platit, pokud se těleso nehýbe, neplatí, pokud je těleso v pohybu. Pro popis pádu konstrukce je nutné použít metodu uvolňování soustavy těles. Městský soud k hodnocení znaleckého posudku ČVUT uvedl, že znalecký ústav vycházel pouze ze stěžovatelem selektivně poskytnuté dokumentace a že tento důkaz nemůže přivodit jiné rozhodnutí o vině, a tím i o trestu. Nový posudek totiž nemá vliv na závěr původního znalce o tom, že

samovolný pád dekorativní konstrukce je vyloučen a že ji poškozený bez spolupůsobení jiné osoby nemohl vychýlit z původní pozice a způsobit její pád. I podle závěrů nového znaleckého posudku lze pro prvotní vychýlení konstrukce ze stability použít momentovou rovnici statické stability. Soud nepochyboval o tom, že k vychýlení konstrukce ze stabilního postavení došlo v příčinné souvislosti s jednáním obviněného.

4. Dále městský soud provedl výslech svědka Libora Makovce, který uvedl, že na dekorativní konstrukci viděl před rvačkou mezi stěžovatelem a poškozeným kámen. Další svědkyně, novinářka Mgr. Magdalena Sodomková, uvedla, že s autorem dekorativní konstrukce panem Chmelíkem vedla rozhovor, v němž uvedl, že na vrchol dekorativní konstrukce kámen dal. V původním soudním řízení měl autor konstrukce tvrdit opak. K výslechům obou svědků městský soud uvedl, že se soudy v původním řízení variantou kamene na vrcholu konstrukce podrobně zabývaly. Výsledky svědků tak nemohly přivodit nové rozhodnutí o vině. Městský soud se také zabýval různě dokumentovanými výtkami odborné veřejnosti ke znalci Strausovi, které stěžovatel předkládal. Některé listinné důkazy k tomu neprovedl, u ostatních zhodnotil, že nemohly přivodit jiné rozhodnutí o vině a trestu.

5. Vrchní soud v Praze usnesením uvedeným v záhlaví a výroku tohoto nálezu zamítl stížnost stěžovatele proti popisovanému rozhodnutí městského soudu. Stěžovatel navrhoval jako nový důkaz i znalecký posudek znalce z oboru soudního lékařství MUDr. Václava Horáka, který se ve svých závěrech liší od dřívějších závěrů soudních znalců. Jako nejprůjatelnější mechanismus vzniku smrtelného poranění na hlavě poškozeného se mu jevil pád kamene na hlavu poškozeného s následným nárazem hlavy o tvrdou podložku, na níž ležel kovový šroub. Dále stěžovatel poukazoval na znalecký posudek ČVUT a nedostatečnou odbornost znalce Strause. Vrchní soud v odůvodnění odkázal na své dřívější rozhodnutí o odvolání, v němž uvedl, že zásadní tvrzení obhajoby o tom, že nejzávažnější poranění poškozeného vznikla tak, že na poškozeného spadl kámen umístěný na konstrukci, není v rozporu se závěrem, že poranění vznikla v přímé souvislosti s jednáním stěžovatele. Pokud by kámen skutečně spadl spolu s konstrukcí, nemohl spadnout sám od sebe. Pokud by konstrukci na sebe zvrhl poškozený, pak by to „rozhodně nebylo bez přičinění obžalovaného, který poškozeného bil a kopal a poškozený se mohl konstrukce přidržet“.

6. Vrchní soud tedy zhodnotil, že se v původním řízení možností vzniku zranění pádem kamene na hlavu poškozeného zabýval a že se stěžovatel v podstatě domáhá toho, aby ve výroku rozsudku soudu prvního stupně byl popis skutku doplněn o další mechanismus vzniku zranění poškozeného (pád kamene na hlavu poškozeného), který rovněž zavinil stěžovatel. To i přes to, že dva svědci vyloučili, že by na hlavu poškozeného kámen spadl. Dále uvedl, že z pohledu právní kvalifikace „je úplně jedno“, zda k následku

smrti došlo pádem poškozeného na patník kovového sloupu, nebo tím, že na sebe poškozený v důsledku útoku obžalovaného zvrhl konstrukci, z níž na poškozeného spadl kámen.

7. Proti rozhodnutím městského soudu a vrchního soudu se stěžovatel bránil ústavní stížností, v níž navrhl, aby Ústavní soud tato rozhodnutí zrušil pro porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Porušení tohoto práva stěžovatel spatřoval zejména v tom, že podle něj byly objektivně dány důvody pro povolení obnovy řízení, tyto důvody stěžovatel ve svých podáních uvedl a předložil nové důkazy, které povolení obnovy řízení odůvodňovaly. Souhlasil s tím, že se soudy v původním řízení určitým způsobem s tvrzeními stěžovatele vypořádaly, tehdy však nedisponovaly důkazy, které byly soudu předloženy až v řízení o povolení obnovy. Stěžovatel se dále neztotožnil s tím, že „je jedno“, jakým jednáním stěžovatele došlo ke zranění poškozeného, zejména za situace, kdy soud výši trestu odůvodnil zejména údajnou brutalitou útoku vůči poškozenému. Vrchnímu soudu také vytýkal, že jeho interpretace výpovědí dvou svědků, kteří měli vyloučit pád kamene na poškozeného, nemá oporu v provedeném dokazování. Porušení ustanovení o řízení stěžovatel spatřoval také v tom, že městský soud nepřipustil další důkazní návrhy.

8. Stěžovatel považoval za zásadní, aby byl bez jakýchkoliv pochybností správně zjištěn skutkový stav, pokud jde o mechanismus vzniku úrazových změn u poškozeného. Podle jeho názoru z nových důkazů vyplývá, že skutkový děj proběhl zcela jinak, než jak jej městský soud popsal ve výroku odsuzujícího rozsudku. Poukazoval na znalecký posudek znalce Horáka, který podle něj jednoznačně zpochybňuje posudek znalce Strause. Z posudku znalce Horáka mimo jiné vyplývá, že mechanismus poranění popsaný ve skutkové větě výroku odsuzujícího rozsudku je velmi nepravděpodobný. Vznik obou poranění na hlavě poškozeného (zaražení šroubu do hlavy a těžké mozkelebeční poranění pravé spánkovo-týlní krajiny hlavy) je nepřijatelněji vysvětlitelný pádem kamene na hlavu poškozeného a následným nárazem hlavy poškozeného o tvrdou podložku, na níž ležel kovový šroub. Závěry tohoto znaleckého posudku pak odpovídají i skutkovému ději popisovanému řadou vylisovaných svědků i závěrům soudních znalců, kteří vypracovávali původní znalecký posudek z odvětví soudního lékařství.

9. Dále má stěžovatel z nových důkazů i s ohledem na další dříve provedené důkazy za nepochybné, že na konstrukci byl kámen umístěn a k pádu konstrukce došlo. Závěry posudku znalce Strause jsou vyvráceny výpověďmi celé řady svědků, ohledáním místa činu, zajištěnými stopami i novým důkazem, a to znaleckým posudkem ČVUT. Závěry tohoto posudku se shodují se závěry všech znalců z odvětví soudního lékařství. Rovněž z posudku ČVUT vyplývá, že posudek znalce Strause je nedostatečně odůvodněn, a proto

nepřekontrolovatelný. Závěry ČVUT o nedostacích posudku znalce Strause pak vysvětlují rozpory ve znaleckých závěrech znalců z oboru soudního lékařství a závěrech znalce Strause. Ve spojení s jinými, stěžovatelem dokládanými případy, v nichž byla zpochybněna odborná úroveň a kvalita znaleckých posudků znalce Strause, musí dle stěžovatele vzniknout důvodné pochybnosti o správnosti závěrů posudku znalce Strause i v této věci. V situaci, kdy skutková věta odsuzujícího rozsudku je založena především na takto zpochybněném znaleckém posudku, stěžovatel shrnuje, že existují důvodné pochybnosti, které je třeba hodnotit v jeho prospěch. Tři znalecké posudky zpochybňující závěry znalce Strause, z toho dva doložené jako nové důkazy, plně odůvodňují povolení obnovy řízení.

10. Stěžovatel přitom podotkl, že je nepodstatné, že se variantou zahrnující kámen do skutkového děje soudy zabývaly (a vyloučily ji), pokud je nyní novými důkazy postaveno najisto, že kámen na konstrukci byl umístěn. Stěžovatel dále poukázal na judikaturu Ústavního soudu k obnově trestního řízení, z níž podle něj v předložené věci vyplývá porušení jeho práva na spravedlivý proces.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

11. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se argumentací stěžovatele uvedenou v ústavní stížnosti zabýval již v řízení o povolení obnovy řízení. K námitce stěžovatele, že nepřipustil provedení některých důkazů (mj. posudek znalce Horáka), poukázal na to, že tento důkaz nebyl uveden v návrhu na povolení obnovy řízení, proto nemohl být proveden.

12. Vrchní soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění soudů v řízení o povolení obnovy řízení. Podotkl, že soudy stěžovateli opakovaně zdůraznily, že důvodem obnovy řízení nemohou být jakékoliv nové důkazy, ale pouze takové, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy dříve známými odůvodnit jiné rozhodnutí o vině, trestu, případně o náhradě škody.

13. Městské státní zastupitelství v Praze mělo za to, že v řízení o povolení obnovy řízení nevyšly najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by zpochybňovaly původně zjištěný skutkový děj a mechanismus poranění poškozeného. V podrobnostech odkázalo na odůvodnění rozhodnutí městského soudu.

14. Stěžovatel v replice k vyjádření vrchního soudu zhodnotil, že je vyjádření bezobsažné a nevypovídá se s obsáhlou věcnou argumentací stěžovatele. Nezotožnil se s tvrzeními vrchního soudu a znovu poukázal na nedostatky rozhodnutí vrchního soudu v řízení o povolení obnovy řízení.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

15. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupeným a oprávněným stěžovatelem (byl účastníkem řízení před obecnými soudy) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Při posuzování přípustnosti Ústavní soud zjistil, že stěžovatel proti napadeným rozhodnutím již nemá k dispozici žádný procesní prostředek k ochraně práva.

16. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez nařízení ústního jednání.

IV. Vlastní posouzení

17. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací účastníků řízení, vedlejšího účastníka a s obsahem spisu městského soudu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Obnova trestního řízení – obecná východiska

18. Dle § 278 odst. 1 trestního řádu platí, že obnovu řízení povolí soud, pokud předchozí řízení skončilo pravomocným rozsudkem, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.

19. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu účelem tohoto řízení není přezkoumávání zákonnosti, popř. odůvodněnosti původního rozhodnutí. Stejně tak není účelem řízení o povolení obnovy řízení posuzovat vinu odsouzeného [srov. bod 41 nálezu sp. zn. I. ÚS 2517/08 ze dne 24. 2. 2009 (N 34/52 SbNU 343) či z nedávné doby nález sp. zn. III. ÚS 2731/14 ze dne 13. 10. 2015 (N 183/79 SbNU 79)]. Podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí, dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. nález sp. zn. III. ÚS 608/10 ze dne 26. 8. 2010 (N 173/58 SbNU 513)]. Tím toto řízení z důvodu racionální nezbytnosti co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou prolamuje právní moc původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro týž skutek [viz nález sp. zn. II. ÚS 2445/08 ze dne 30. 7. 2009 (N 174/54

SbNU 193); obdobně dále usnesení sp. zn. II. ÚS 1364/10 ze dne 9. 6. 2010 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a obdobně také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nikitin proti Rusku* ze dne 20. 7. 2004 č. 50178/99, § 56].

20. Ústavní soud se již opakovaně vyjádřil, že i přes specifickou povahu řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení jsou obecné soudy povinny respektovat základní práva, jež se standardně pojí s řízením trestním. Byť se v obnovovacím řízení nejedná o meritum trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 1330/11 ze dne 15. 3. 2012 (N 54/64 SbNU 673), bod 13; či výše citovaný nálezy sp. zn. III. ÚS 608/10]. I v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip *in dubio pro reo* a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat nepředsudově, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit (srov. výše citovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 2517/08, bod 39).

21. Pro rozhodování o obnově řízení jsou významné takové skutečnosti nebo důkazní prostředky, kterými jsou zpochybňovány usvědčující důkazy provedené v původním řízení. Hodnocení předložených důkazů nesmí přesahovat rámec zjištění, zda je pravděpodobné, že tvrzená skutečnost či nový důkaz sám, anebo ve spojení s již provedeným dokazováním by mohl přivodit změnu rozhodnutí. Výsledkem hodnocení nemůže a nesmí být nové, změněné skutkové zjištění. Skrze uvedené hodnocení je třeba dosáhnout určitého stupně pravděpodobnosti či důvodný předpoklad pro očekávání, že změna rozhodnutí je možná. Jde tedy o posouzení otázky, zda nové skutečnosti nebo důkazy jsou způsobilé, samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými soudu či jiným orgánům činným v trestním řízení již dříve, odůvodnit jiné, tj. pro stěžovatele příznivější rozhodnutí. Toto zkoumání spočívá v porovnání důkazů dosud provedených a dosavadních skutkových zjištění s důkazním významem nových skutečností, resp. nových důkazů. Pokud by bylo možno dospět k vysokému stupni pravděpodobnosti, resp. plně odůvodněnému předpokladu (není tedy nutná absolutní jistota v tomto směru) o tom, že by na základě nových skutečností a důkazů mohlo dojít ke změně původního rozhodnutí, je namístě rozhodnout o povolení obnovy. Znalecký posudek, který obsahuje nové skutečnosti, anebo využívá nové vědecké metody, které vedou k jinému skutkovému závěru, je vhodným důkazním prostředkem (již citované nálezy sp. zn. I. ÚS 2517/08 a sp. zn. II. ÚS 2445/08).

22. Ústavní soud rovněž poukazuje na skutečnost, že v souladu s procesní zásadou *iudex peritus peritorum* je to právě a jen soudce, kdo rozhoduje nejen o věci samé, ale rovněž i o vedení řízení a v jeho rámci o potřebě znaleckého zkoumání, rozsahu znaleckého úkolu a rovněž i o místě závěrů

z něj vyplývajících v souhrnu provedených důkazů při tvorbě skutkových a následně i právních závěrů. Znalecké posudky, ať už jakkoliv relevantní pro posouzení odborné stránky věci, jsou tudíž vždy toliko podkladem pro rozhodnutí soudce, který je v konečném důsledku nad všemi znalci [usnesení sp. zn. III. ÚS 2679/13 ze dne 21. 5. 2014 (U 9/73 SbNU 993)]. Znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazního prostředku a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. Je však nutno jej hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, ani on nepožívá žádné větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti [nález sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149)].

Obnova řízení v projednávané věci

23. Důvodem pro obnovu řízení měly podle stěžovatele být nové informace o mechanismu zranění poškozeného, městský soud i vrchní soud dospěly k závěru, že tímto mechanismem se zabývaly již v původním řízení. Ústavní soud tak zaměřil svou pozornost na to, jak byl zjištěn mechanismus zranění poškozeného v původním řízení [srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu (dále jen „NS“) sp. zn. 4 Tz 111/2006 ze dne 25. 9. 2007, podle něhož zjištění soudu rozhodujícího o návrhu na povolení obnovy řízení, zda existence nových skutečností či nových důkazů je způsobila odůvodnit jiné než původní pravomocné rozhodnutí ve věci, nelze provést jiným procesním postupem než porovnáním dosud vykonaných důkazů s důkazním významem nově tvrzených skutečností nebo nově provedených důkazů].

24. Z obsahu výše uvedeného rozsudku městského soudu č. j. 47 T 4/2009-530 a příslušného soudního spisu Ústavní soud zjistil, že variantou pádu kamene z ozdobné kovové konstrukce se městský soud zabýval a na základě provedeného dokazování dospěl k závěru, že byla vyvrácena obhajoba stěžovatele, že smrtelné poranění poškozeného bylo způsobeno pádem železné konstrukce či kamene na ní umístěného. Umístění kamene na konstrukci ostatně soud vůbec nepovažoval za prokázané, neboť na str. 39–40 rozsudku uvedl: „Samotná kovová konstrukce, kdyby byla obrazně svržena poškozeným, který se za ni chystal a snažil se vyrovnat balanc, přesto by nikdy nepadla na poškozeného a stejně tak ani kámen, který by byl na této konstrukci připojen. Tak, jak již bylo shora uvedeno, ani svědci neprokázali, že tento kámen byl uložen na konstrukci a sám zhotovitel této sochy vyloučil, že by kámen byl na tuto sochu vložen.“

25. Městský soud za mechanismus zranění poškozeného považoval surové bití a kopání stěžovatele do poškozeného a smrtelné zranění pak mělo být způsobeno tím, že stěžovatel bil poškozenému hlavou o patu kovového sloupu. Tomu odpovídá i výše uvedená skutková věta výroku

rozsudku městského soudu č. j. 47 T 4/2009-530. Z rozsudku městského soudu není patrné, jak soud dospěl k popsanému mechanismu zranění poškozeného (žádný ze svědků, tak jak jsou jejich výpovědi zachyceny v rozsudku, v protokolech z hlavního líčení a ve zvukovém záznamu z hlavního líčení, výslovně neuvedl, že by stěžovatel poškozenému bil hlavou o patu kovového sloupu; rozsudek je nicméně v této otázce nepřehledný a poměrně nejasný).

26. Takto popsaný mechanismus zranění nijak nepočítá s tím, že by poškozenému toto zranění způsobil padající kámen. Pád kamene na hlavu poškozeného byl dokonce vyloučen na základě znaleckého posudku znalce Strause (ostatní důkazy v této otázce nebyly jednoznačné). Znalec Beran dále vyloučil, že by zranění poškozeného (zejména vpáčená zlomenina spodiny lební) mohla být způsobena o kovovou konstrukci, když ještě stála, případě úder a kopy na hlavu poškozeného po jeho pádu. Městský soud ke svým úvahám doslova uvedl (str. 40–41 rozsudku): „Někteří svědci vypovídali, že i poté, co poškozený spadl na zem, do něho obžalovaný mlátil a lze připustit, že poškozený spadl na patu sloupu, který byl tvořen z kovových drátů a jak bylo již shora uvedeno, jednalo se o ostrou kovovou patu a došlo k opakovanému mlácení hlavy poškozeného na tuto patu. O tom svědčí přetržené řetízky poškozeného, který byl nalezen poté, kdy byla krev z místa očištěna. Samotný řetízek visel na patě kovového sloupu ... Za dané situace senát městského soudu dospěl k závěru, že zranění způsobená poškozenému nezpůsobil pád této sochy tak, jak to bylo shora vysvětleno. Bylo jednoznačně prokázáno, že poškozený byl obžalovaným bit velkou silou, a to opakovaně, jednoznačně však nebylo prokázáno, zda se jednalo pouze o pěsti a kopance, a proto senát městského soudu vyšel z toho, že bylo prokázáno, že obžalovaný opakovaně fyzicky napadal poškozeného tak, že ho opakovaně bil do oblasti hlavy a celého těla a následkem tohoto bití poškozený upadl hlavou na patník kovového sloupu, o který mu obžalovaný bil hlavou a ještě na zemi do bezbranného poškozeného kopal a následkem tohoto surového napadání způsobil obžalovaný poškozenému poranění, která jsou popsána ve výroku o vině a ve znaleckém posudku z oboru soudního lékařství, a bezprostřední příčinou smrti poškozeného bylo pohmoždění Varolova mostu se zakrvácením mozkových komor a otok mozku při tříštivé zlomenině spodiny lební, přičemž smrt poškozeného nebylo možno odvrátit ani včasnou lékařskou pomocí ... Tímto jednáním je prokázáno, že obžalovaný napadl poškozeného úmyslně a způsobil mu těžkou újmu na zdraví a následkem této újmy byla způsobena smrt poškozeného. [Stěžovatel] popsaným jednáním se dopustil trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr. zák.“

27. Vrchní soud se k takto popsanému skutkovému ději blíže nevyjádřil, uvedl však, že obhajoba stěžovatele (vycházející z poranění

poškozeného kamenem, tedy z jiného skutkového děje, než který byl v řízení před městským soudem zjištěn) není v rozporu se závěry městského soudu, neboť i kdyby kámen spadl, stěžovatel věděl, že spadnout může a přinejmenším spoléhá, že se tak nestane. Vrchní soud k odvolání stěžovatele v usnesení č. j. 8 To 102/2009-636 uvedl: „Je namístě závěr, že poranění [poškozeného] vznikla v přímé souvislosti s jednáním [stěžovatele]. Zásadní tvrzení obhajoby v tom, že nejzávažnější poranění vzniklo tak, že na poškozeného spadl kámen umístěný na konstrukci před vchodem ... není s tímto závěrem v rozporu. Pokud připustíme, že tento kámen skutečně spadl spolu s konstrukcí, tento kámen rozhodně nemohl spadnout sám od sebe. Pokud by konstrukci na sebe ‚zvrhnul‘ poškozený, pak by to rozhodně nebylo bez přičinění [stěžovatele], který poškozeného bil a kopal a poškozený se mohl konstrukce přidržet ...“

28. Zásadní důvod, pro který městský soud nepřistoupil k obnově řízení, spočíval v tom, že pádem kamene jako mechanismem zranění poškozeného se soudy zabývaly již v původním řízení. Tomu lze do jisté míry přisvědčit: pádem kamene se městský soud v původním řízení zabýval a dospěl k závěru, že kámen poškozeného nezranil, protože to znalec Straus vyloučil. Dále však městskému soudu přisvědčit nelze. Pokud znalecký posudek ČVUT zpochybňuje závěry původního znalce v tom smyslu, že kámen na poškozeného spadnout mohl, prima facie tím vzniká pochybnost o správném zjištění skutkového stavu, konkrétně o mechanismu zranění poškozeného (dospěl by městský soud opět k závěru, že kámen poškozeného nezranil, pokud by to nebylo vyloučeno?).

29. Stejně tak neobstojí závěr soudu o tom, že se nic nemění na zjištění, že k pádu kovové konstrukce došlo v příčinné souvislosti s jednáním stěžovatele. Z nyní napadeného rozhodnutí totiž není zřejmé, v čem je tato otázka pro posouzení věci významná. Pád kovové konstrukce nebyl v původním řízení vůbec součástí mechanismu zranění poškozeného, tak jak jej městský soud popsal. Potvrzení příčiny pádu konstrukce, která poškozeného údajně vůbec nezasáhla, nemůže nic změnit na posouzení jednání stěžovatele, který měl smrtelné zranění poškozenému způsobit bitím hlavou o patu kovového sloupu. Příčinami pádu této konstrukce má význam se zabývat teprve, pokud by městský soud uznal, že pád konstrukce (či kamene na ní údajně umístěného) měl či mohl mít vliv na mechanismus zranění poškozeného.

30. V tomto ohledu je třeba odmítnout závěry vrchního soudu, podle něhož se stěžovatel domáhal vlastně toliko toho, aby do výroku rozsudku „byl v popisu skutku doplněn ještě další mechanismus vzniku zranění poškozeného, tj. pád kamene na hlavu poškozeného, který rovněž zavinil obžalovaný. Proti ostatním mechanismům stěžovatel nijak neprotestuje ...“. Z napadeného usnesení vrchního soudu nijak neplyne, v čem tento soud

shledává srovnatelnost původní skutkové verze, podle níž „stěžovatel poškozeného opakovaně bil do oblasti hlavy a celého těla a následkem toho bití poškozený upadl hlavou na patník kovového sloupu, o který mu obžalovaný bil hlavou a ještě na zemi do bezbranného poškozeného kopal a následkem tohoto surového jednání poškozenému ... způsobil tržně zhmožděné rány v oblasti hlavy, přičemž bezprostřední příčinou smrti poškozeného bylo pohmoždění Varolova mostu se zakrvácením mozkových komor a otok mozku při tříštivé zlomenině spodiny lební ...“ a stěžovatelem zhruba předkládané verze podle níž „stěžovatel poškozeného opakovaně bil do oblasti hlavy a celého těla a následkem toho bití poškozený upadl hlavou na patník kovového sloupu [sic!], o který mu obžalovaný bil hlavou [sic!] a ještě na zemi do bezbranného poškozeného kopal a následkem tohoto surového jednání poškozenému ... způsobil tržně zhmožděné rány v oblasti hlavy, přičemž bezprostřední příčinou smrti poškozeného bylo pohmoždění Varolova mostu se zakrvácením mozkových komor a otok mozku při tříštivé zlomenině spodiny lební způsobené pádem kovové sochy či kamene z ní uvolněného ...“.

31. Zjevně nesprávné je tvrzení vrchního soudu o tom, že stěžovatel ostatní mechanismy vzniku poranění poškozeného nepopírá – pokud stěžovatel tvrdí, že tříštivá zlomenina spodiny lební a související poranění mozku byly poškozenému způsobeny pádem kamene, pak stěží může setrvalvat na stanovisku, že ta samá zranění poškozenému vznikla tím, že poškozený upadl hlavou na patník kovového sloupu, o který mu obžalovaný bil hlavou.

32. Výše uvedená změna vymezení mechanismu zranění poškozeného nutně vzbuzuje otázky z hlediska požadavku uvést všechny zjištěné skutkové okolnosti, které jsou v posuzovaném případě konkrétním obsahem zákonných znaků skutkové podstaty § 222 odst. 1 a 3 trestního zákona, podle kterého byl čin stěžovatele právně posouzen. Podle § 120 odst. 3 trestního řádu je totiž třeba, aby výrok pojímal alespoň přiměřeně stručným vyjádřením všechny okolnosti relevantní z hlediska příslušné právní kvalifikace s tím, že dále může být rozveden v odůvodnění rozhodnutí. Přitom je potřeba okolnosti podstatné z hlediska naplnění znaků objektivní a subjektivní stránky popsat skutkově, nikoli právně prostřednictvím zákonné díkce jednotlivých znaků [nálezy sp. zn. IV. ÚS 434/07 ze dne 17. 10. 2007 (N 164/47 SbNU 167), sp. zn. II. ÚS 544/05 ze dne 7. 12. 2006 (N 220/43 SbNU 437), sp. zn. III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012 (N 158/66 SbNU 357) a usnesení NS sp. zn. 11 Tdo 1223/2005 ze dne 29. 9. 2005].

33. Podle závěrů původního řízení měl stěžovatel poškozenému úmyslně způsobit těžkou újmu na zdraví, jejímž následkem, způsobeným z nedbalosti stěžovatele, byla smrt poškozeného. Kritériem nedbalosti je zachovávaní potřebné míry opatrnosti pachatelem. Míra opatrnosti je dána

spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem. Subjektivní vymezení míry opatrnosti vyžaduje, aby mimo míry povinné opatrnosti (objektivní kritérium) bylo vzato v úvahu i subjektivní vymezení, které spočívá v míře opatrnosti, kterou je schopen vynaložit pachatel v konkrétním případě. Proto o zavinění z nedbalosti jde jen tehdy, jestliže povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem jsou dány současně. Nedostatek jedné z těchto složek znamená, že čin je nezaviněný. Hranice okolností, jež pachatel může či nemůže předvídat, nelze vymezovat jen v hypotetické rovině, ale je zapotřebí vždy vycházet z existujících objektivních okolností vyplývajících z určité životní situace, která může být charakterizována celou řadou faktorů, jež pachatel vnímá svými smysly a může je pak hodnotit podle svých znalostí i dalších subjektivních dispozic. Z hlediska nedbalostního zavinění to znamená, že kromě míry povinné opatrnosti, vyplývající z obecných pravidel bezpečného chování, zde existuje i subjektivní vymezení, které spočívá v míře opatrnosti, kterou je obžalovaný schopen vynaložit v konkrétním případě. Přitom o zavinění z nedbalosti může jít jen tehdy, pokud povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem jsou dány současně [srov. přiměřeně usnesení sp. zn. II. ÚS 728/02 ze dne 20. 5. 2004 (U 33/33 SbNU 529)].

34. Dále platí, že o nedbalostní zavinění jako předpoklad trestní odpovědnosti může jít pouze v případě, že je dána příčinná souvislost mezi nedodržením potřebné míry opatrnosti a trestněprávně relevantním následkem. Tak je tomu, pokud si pachatel alespoň má a může představit, že se příčinný vztah může daným způsobem rozvinout. Pro něj nepředvídatelný příčinný průběh není proto pokryt zaviněním, takže za následek, který takto vzejde, neodpovídá (srov. např. usnesení NS sp. zn. 8 Tdo 1016/2015 ze dne 17. 9. 2015 či rozsudek NS sp. zn. 4 Tz 57/2002 ze dne 8. 1. 2003).

35. V případě, že by smrtelné zranění poškozenému způsobil padající kámen, mohl by závěr původního řízení obstát tehdy, pokud by z něj vyplývalo, proč se zavinění stěžovatele vztahuje též k pádu kamene a zároveň k následku jeho pádu. Nebylo-li by u stěžovatele dáno zavinění z nedbalosti ve vztahu k tomuto těžšímu následku, nelze použít kvalifikované skutkové podstaty v § 222 odst. 3 trestního zákona.

36. Takové zavinění stěžovatele však z původního řízení neplyne. Městský soud se jím logicky nezabýval, neboť vycházel z jiného skutkového stavu, tedy že kámen poškozeného nezranil (soud ostatně pochyboval o tom, že kámen byl na kovové konstrukci vůbec umístěn). Jediné úvahy v tomto směru se objevují v původním usnesení vrchního soudu č. j. 8 To 102/2009-636, podle něhož: „Pokud jde o smrtelný následek ... postačí, aby [stěžovatel] věděl, že smrtelný následek může nastat, ale bez přiměřených důvodů

spoléhal, že se tak nestane, nebo dokonce, aby vůbec nevěděl, že konstrukce, které se poškozený patrně přidržoval, může spadnout, ačkoliv to vědět mohl a mohl. [Stěžovatel] však sám spontánně u veřejného zasedání uvedl, že konstrukce byla velice vratká a že hrozilo, že může spadnout např. na nějaké dítě. Tedy věděl a přinejmenším spoléhal, že se tak nestane.“

37. To však pro závěr o zavinění stěžovatele zjevně nedostačuje. Vrchní soud zde učinil závěry o zavinění toliko ve vztahu k pádu kovové konstrukce, který sám o sobě nenaplnňuje žádný ze znaků relevantní skutkové podstaty, nikoliv ve vztahu ke zranění poškozeného padající konstrukcí či na ní umístěným kamenem. Na tomto místě je také třeba zdůraznit, že vrchní soud hodnotil zavinění stěžovatele ke skutkovému ději, který v řízení nebyl prokázán. Takový postup sám o sobě lze jen těžko akceptovat, neboť by mohl prakticky vést k vyloučení možnosti obnovy řízení. Musí-li být novoty ve smyslu § 278 trestního řádu způsobilé odůvodnit jiné rozhodnutí, je tato možnost vyloučena, pokud soud v původním řízení dospěje k závěru, že pachatel je vinen a byl by vinen, i kdyby byl skutkový stav zjištěn jinak. Následné nové zjištění skutkového stavu totiž nemůže na takovém závěru nic změnit. Zároveň lze správnost takového závěru jen obtížně přezkoumat, neboť vychází z hodnocení skutkového děje, ke kterému podle skutkových zjištění soudu nedošlo (ostatně i dovolací soud zásadně vychází ze skutkového stavu před soudem prvního, případně druhého stupně zjištěného, nikoliv nezjištěného). Soud proto nesmí rezignovat na zjištění správné varianty skutkového děje a příčinné souvislosti.

38. Z uvedeného tedy plyne, že zranění poškozeného pádem kovové konstrukce (případně pádem kamene na ní umístěného) bylo v původním řízení zjišťováno se závěrem, že ke zranění takto nedošlo. Jde tedy o zcela jiný výsledek dokazování, než jehož se stěžovatel v obnově řízení domáhal. Novotou ve smyslu § 278 trestního řádu přitom mohou být i změněné skutečnosti, které sice byly v původním řízení dokazovány, ale se zcela jiným výsledkem (srov. rozsudek NS sp. zn. 5 Tz 100/2007 ze dne 27. 3. 2008 a usnesení č. j. 8 Tz 33/2013-26 ze dne 21. 8. 2013). Novou skutečnost je třeba většinou prokázat důkazy. Nové důkazy se mohou týkat jak nových skutečností, tak i skutečností, na které obviněný poukazoval již v předcházejícím řízení, pro které však v původním řízení nebyly předloženy žádné důkazy, anebo sice určité důkazy předloženy byly, ale vyzněly zcela nebo v podstatných skutečnostech jinak (usnesení NS sp. zn. 4 Tz 101/2006 ze dne 17. 1. 2007 či sp. zn. 4 Tz 111/2006 ze dne 25. 9. 2007). Novým důkazem je tedy v tomto smyslu i nový znalecký posudek o rozhodné skutkové okolnosti pro posouzení viny, pokud znalec na základě nových dříve neznámých skutkových okolností učiní jiné znalecké závěry, které mají podstatný význam pro posouzení viny obviněného [nálezy sp. zn. I. ÚS 2517/08, sp. zn. II. ÚS 2445/08 (oba viz výše) a rozsudek NS sp. zn. 5 Tz 100/2007].

39. Znalecký posudek ČVUT předložený stěžovatelem pro účely obnovy řízení je tedy třeba považovat za nový důkaz, který potenciálně vypovídá o skutečnostech soudu dříve neznámých. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda tento posudek společně s dalšími materiály, které stěžovatel v řízení o obnově předložil, může být způsobilý odůvodnit jiné rozhodnutí o vině či trestu. Z obsahu znaleckého posudku plyne, že původní znalecký posudek zpracovaný znalcem Strausem je nedostatečný a nepřekontrolovatelný. Znalec Straus neodůvodnil svůj postup, metodiku a výpočty z hlediska fyzikální teorie. Některé výpočty jsou použitelné pro hrubý odhad, některé nejsou použitelné vůbec. Společným znakem výpočtů je nedostatečné vysvětlení vstupních dat a okrajových podmínek.

40. Tento posudek tedy prima facie zpochybňuje vypovídací hodnotu zásadního důkazu, na němž městský soud v původním řízení založil svůj závěr o tom, že poškozený nemohl být zraněn padající konstrukcí (či kamenem na ní umístěným).

41. Uvedl-li městský soud, že znalecký posudek ČVUT vycházel toliko ze selektivně poskytnuté dokumentace ze strany stěžovatele (str. 5 napadeného usnesení), není zřejmé, jak se toto konstatování projevilo v hodnocení posudku. Městský soud jej považoval za formálně správný, jasný a úplný, pochyboval nicméně o jeho objektivnosti. Přesto z něj soud vyšel při hodnocení toho, zda k vychýlení kovové konstrukce došlo v příčinné souvislosti s jednáním stěžovatele. Z napadeného rozhodnutí tak nelze zjistit, zda a v jaké míře je možné se spolehnout na vypovídací hodnotu tohoto posudku (ta je soudem zpochybněna, ale zároveň soud z posudku vychází). Stejně tak z rozhodnutí nelze zjistit, zda selektivně poskytnuté podklady mohou podle názoru soudu mít vliv na závěr posudku, podle něhož je posudek znalce Strause nedostatečný a nepřekontrolovatelný pro zásadní vady (původní posudek znalecký ústav ČVUT k dispozici měl).

42. Ve vztahu k odborné úrovni znalce Strause stěžovatel předložil též informace o výtkách odborné veřejnosti vůči tomuto znalci (č. l. 897 až 899, 917). Jakkoliv lze městskému soudu přisvědčit v tom, že obecné výtky této povahy nemají potenciál přivodit jiné rozhodnutí o vině či trestu, z odůvodnění jeho rozhodnutí však již neplyne, proč nemají tyto výtky vypovídající hodnotu ve spojení s ostatními důkazy v projednávané věci. Stěžovatel totiž předložil důkazy o nedostatečné kvalitě znalecké činnosti znalce Strause v konkrétní (projednávané) věci a zároveň předložil i důkazy o tom, že vůči činnosti tohoto znalce jsou odborné výhrady vznášeny obecně [stěžovatel městský soud ostatně odkázal i na výhrady Ústavního soudu vyjádřené v nálezu sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. 4. 2007 (N 73/45 SbNU 149)]. Z napadeného rozhodnutí nelze zjistit, proč by tyto důkazy ve vzájemné souvislosti a v souvislosti s dále uvedenými skutečnostmi a důkazy nemohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině či trestu stěžovatele. Ústavní

soud znovu připomíná, že znalecký posudek znalce Strause byl v původním řízení zásadní pro určení mechanismu zranění poškozeného a tím i pro zjištění skutkového stavu. Zároveň soud připomíná, že riziko možných omylů a chyb ve vědeckém poznání se zvyšuje v situaci, kdy v odborné znalecké komunitě neexistuje možnost vzájemné kontrolovatelnosti větším počtem erudovaných odborníků. Za takového stavu musí orgány činné v trestním řízení přistupovat k hodnocení znaleckých posudků obzvláště obezřetně (srov. právě nálezn. sp. zn. III. ÚS 299/06). V odkazovaném rozhodnutí se Ústavní soud vymezil vůči pouhým apodiktickým tvrzením, že varianta skutkového děje je biomechanicky nepřijatelná, aniž by bylo fakty přesvědčivě zdůvodněno, z čeho tato nepřijatelnost má konkrétně vyplývat.

43. Stejně tak neobstojí tvrzení městského soudu, že výpověď svědkyně Sodomkové, novinářky, o tom, co jí řekl svědek Chmelík, autor kovové konstrukce, nemůže přivodit jiné rozhodnutí o vině a trestu. Podle této výpovědi měl svědek Chmelík v rozhovoru se svědkyní Sodomkovou připustit, že ve vrchní části kovové konstrukce byl skutečně vložen kámen, který je zobrazen na fotografiích. Přitom městský soud svůj původní závěr o mechanismu poranění poškozeného založil kromě znaleckého posudku také na tvrzení svědka Chmelíka o tom, že kámen na sochu neumístil (str. 40 rozsudku). Z nyní napadeného rozhodnutí městského soudu tak není jasné, proč důkaz vypovídající o tom, že na soše kámen umístěn byl, nemůže odůvodnit jiné rozhodnutí o vině a trestu pro stěžovatele, které bylo založeno na východisku, že kámen na stěžovatele spadnout nemohl a že na soše možná vůbec nebyl. V této souvislosti také není možné opomenout, že rozdíly v tvrzení svědka Chmelíka v původním řízení vůči soudu a následně vůči svědkyni Sodomkové (jejíž výpověď městský soud považoval v řízení o obnově za věrohodnou) mohou být způsobeny změnou vnějších podmínek (trestní řízení zabývající se mimo jiné i mechanismem smrtelného poranění poškozeného a reportáž probíhající s odstupem od trestního řízení) a z toho plynoucí změny motivace svědka. Svědek byl totiž autorem sochy, z níž měl spadnout kámen na poškozeného, i přes poučení podle § 101 odst. 1 trestního řádu mohl mít zájem na závěru, že kámen poškozeného nezranil.

44. Ústavní soud nad rámec již uvedeného neshledal důvod, proč se podrobně vyjadřovat k dalším důkazům, které stěžovatel v řízení o obnově navrhl (popsány zejména na str. 8 a 9 usnesení městského soudu). Městskému soudu tak lze stručně přisvědčit, že obecné informace o výši trestů uložených v jiných právních věcech či informace o kárně významných pochybeních předsedkyně senátu, který v původní věci stěžovatele rozhodoval, nejsou skutečnostmi, které by měly odůvodnit jiné rozhodnutí ve věci stěžovatele. Námitky založené na nekvalitní práci jednotlivých soudů či

celého soudního senátu mohly být uplatněny cestou řádných opravných prostředků, obnova řízení k tomu neslouží.

45. Z hlediska předpokladů pro obnovu řízení podle § 278 odst. 1 trestního řádu je však možné uvést, že znalecký posudek ČVUT je novým důkazem, který zpochybňuje správnost závěrů původního znaleckého posudku. Toto zpochybnění je třeba vnímat nejen z hlediska vlastní argumentace a závěrů tohoto posudku, ale též v souvislosti s obecnými výhradami vůči odborné úrovni práce původního znalce. Tento posudek vypovídá o možném mechanismu poranění poškozeného a o zpochybnění skutkového stavu zjištěného v původním řízení, směřuje tedy ke zjištění nové skutečnosti (ve smyslu změněné skutečnosti, která byla v původním řízení zjištěna se zcela jiným výsledkem). Novými důkazy jsou též výsledky svědka Makovce o podobě kovové sochy a svědkyně Sodomkové o umístění kamene na vrchol kovové sochy. I tyto důkazy vypovídají o nesprávném zjištění skutkového stavu v původním řízení, kde existence kamene nebyla prokázána, taktéž tedy směřují ke zjištění nové skutečnosti.

46. Uvedené důkazy tedy samy o sobě vypovídají o tom, že na vrcholu kovové sochy mohl být umístěn kámen a že není vyloučeno, že tato socha (či kámen na ní umístěný) spadla na poškozeného. Uvedené důkazy je třeba hodnotit také ve spojitosti se skutečnostmi a důkazy známými již dříve. Mezi ně patří především znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, podle něhož podstatná poranění hlavy poškozeného mohla být způsobena padajícím kamenem, což je pro tato zranění dobré vysvětlení. Tento posudek vypovídá o možném mechanismu zranění poškozeného. Dále mezi tyto důkazy patří výpovědi svědků ve vztahu k údajnému pádu kamene či jiného předmětu na hlavu poškozeného (o tom vypověděl svědek Příbelský v přípravném řízení a svědek Hofmann v hlavním líčení) a ve vztahu k bití a kopání ze strany stěžovatele vůči ležícímu poškozenému. Žádný ze svědků totiž nevypověděl, že by stěžovatel bil poškozenému hlavou o patu kovového sloupu. To platí dokonce i pro svědky Příbelského a Vlasáka, kteří jinak o násilí ze strany stěžovatele vůči ležícímu poškozenému vypovídali a o jejichž výpověď městský soud opřel své původní zjištění mechanismu poranění poškozeného. Mezi další důkazy patří datované fotografie kovové sochy s kamenem na jejím vrcholu, které stěžovatel předložil v odvolacím řízení a v řízení o obnově.

V. Závěr

47. Není úkolem Ústavního soudu, aby městskému soudu určoval, jak má uvedené důkazy hodnotit, tedy zda by uvedené nové důkazy směřující k prokázání nových skutečností mohly vést k jinému rozhodnutí o vině či trestu stěžovatele. Z rozhodnutí napadených ústavní stížností však zatím neplyne, proč by tyto novoty k jinému rozhodnutí v trestní věci stěžovatele

vést nemohly. Pokud by totiž byla prokázána skutková verze stěžovatele, tedy pád kovové sochy či kamene jako mechanismus smrtelného zranění poškozeného, původní řízení neposkytuje oporu pro závěr o naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty podle § 222 odst. 1 a 3 trestního zákona. Mohlo by tedy dojít k jinému rozhodnutí o vině (podle rozsahu zranění poškozeného, jež lze stěžovateli klást za vinu), tak případně o trestu (např. ve vztahu ke způsobu spáchání činu).

48. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že v projednávané věci nebyla úprava obnovy řízení uplatněna v souladu s požadavky plynoucími z ústavního pořádku. V důsledku toho bylo usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 84/2014 ze dne 16. října 2014 a usnesením Městského soudu v Praze č. j. 47 T 4/2009-1096 ze dne 25. dubna 2014 porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost důvodnou a napadená rozhodnutí zrušil dle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

49. Městský soud v dalším řízení musí podrobněji vyložit, proč není dán předpoklad jiného rozhodnutí o vině a trestu stěžovatele s ohledem na vypovídací hodnotu zejména výše uvedených důkazů a skutečností (a to jak těch nových samostatně, tak ve spojení s těmi dříve známými). Je přitom vázán právním názorem Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky), nemůže tak mimo jiné vycházet z toho, že otázka pádu kovové konstrukce či kamene na konstrukci umístěného, případně samotná existence tohoto kamene byla již v původním řízení vyřešena a není novotou ve smyslu § 278 trestního řádu. Stejně tak nemůže vycházet z toho, že v původním řízení bylo konečným způsobem vyřešeno samotné vychýlení kovové konstrukce z rovnovážné polohy a zavinění stěžovatele ve vztahu k pádu této konstrukce. Pokud výsledky nového řízení o obnově nebudou poskytovat dostatečný podklad pro závěr, že uvedené novoty by nemohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině či trestu stěžovatele, městský soud musí obnovu řízení povolit (§ 278 odst. 1 trestního řádu nedává soudu prostor k volnému uvážení, pokud jsou podmínky pro obnovu splněny).

50. S ohledem na skutečnost, že po zrušení rozhodnutí městského soudu bude řízení o obnově pokračovat a jeho strany budou potřebovat prostor na opětovné seznámení s věcí, odpadl podle názoru Ústavního soudu důvod, pro který městský soud zamítl provedení důkazů navržených v průběhu řízení o obnově (č. l. 1071). Z toho důvodu se Ústavní soud nezábýval tvrzením městského soudu, že návrhy nových důkazů musí být koncentrovány do samotného návrhu na povolení obnovy řízení, aby státní zastupitelství mělo možnost se na věc řádně připravit (str. 9 usnesení městského soudu).

II. Usnesení

Č. 1

K přípustnosti ústavní stížnosti v tzv. statusových věcech

I. S principem právního státu a právem na ochranu před nezákonným rozhodnutím soudu, které jsou spjaty s právy na soudní ochranu a řádný soudní proces podle hlavy páté Listiny základních práv a svobod, je neslučitelné, aby v případě výluky přezkumu pravomocných rozhodnutí mimořádnými opravnými prostředky zde nebyla možnost následky neústavního postupu napravit, popř. je jako neústavní označit.

II. Ani v případě tzv. materiální nepřipustnosti ústavní stížnosti nemůže být stěžovateli, který splnil podmínky pro podání ústavní stížnosti, ochrana ústavnosti *a priori* odepřena postupem podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. I kdyby nebylo možné ke kasaci rozhodnutí o rozvodu manželství nebo zrušení registrovaného partnerství z důvodu priority právní jistoty přistoupit (např. kvůli uzavření následujícího manželství nebo vstupu do registrovaného partnerství), je třeba, aby Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) s ohledem na to, že ústavní stížnost plní nejen funkci ochrany veřejných subjektivních ústavně zaručených práv, nýbrž i akcesoricky funkci ochrany práva objektivního, konstatoval ve výroku svého nálezu, které konkrétní ústavně zaručené základní právo či svoboda a jaké ustanovení ústavního zákona byly v takovém řízení porušeny.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 2. února 2016 sp. zn. III. ÚS 3342/15 ve věci ústavní stížnosti L. M., zastoupené Mgr. Radkem Vachtlem, advokátem, se sídlem Laubova 8, Praha 3, proti rozsudku Okresního soudu v Rakovníku ze dne 25. března 2015 č. j. 7 C 178/2014-77 a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 19. srpna 2015 č. j. 30 Co 260/2015-110, jimiž bylo rozvedeno manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka řízení, za účasti Okresního soudu v Rakovníku a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a P. L. G. M. jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností ze dne 13. 11. 2015, doručenou Ústavnímu soudu téhož dne, stěžovatelka napadla shora označená soudní rozhodnutí s tím, že v soudním řízení bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dané čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu sp. zn. 7 C 178/2014 vedeného u Okresního soudu v Rakovníku se podává, že napadeným rozsudkem Okresního soudu v Rakovníku (dále jen „okresní soud“) bylo rozhodeno manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka a dále jím bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Napadeným rozsudkem Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) k odvolání stěžovatelky rozsudek okresního soudu potvrdil a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení. Ztotožnil se přitom s názorem okresního soudu, že byly naplněny předpoklady rozvodu ve smyslu § 755 odst. 1 občanského zákoníku a že ustanovení § 755 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku nebylo možné v souzené věci aplikovat.

II. Argumentace stěžovatelky

3. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvedla, že se písemností doručnou okresnímu soudu dne 31. 12. 2014 omluvila z jednání, jež bylo nařízeno na den 7. 1. 2015, a to z důvodu pracovní neschopnosti, a že podáním doručeným dne 6. 1. 2015 ještě požádala o jeho odročení, bez ohledu na to se však jednání bez její přítomnosti konalo, přičemž došlo k účastnickému výsledku jejího manžela, kterým měla být prokazována tvrzení jím uváděná v žalobním návrhu, tedy zejména ohledně existence rozpadu manželství a důvodů údajného rozpadu, a to navíc v době, kdy ještě nebyla právně zastoupena. V důsledku toho bylo porušeno její právo na to, aby věc byla projednána v její přítomnosti a aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, včetně práva klást manželovi v rámci účastnického výsledku otázky. Nadto kancelář soudu na telefonický dotaz jejího právního zástupce ohledně konání jednání sdělila, že žádný protokol o jednání (ze dne 7. 1. 2015) není, a tedy že se žádné jednání nekonalo. O jeho konání se dozvěděla až v průběhu jednání dne 23. 3. 2015. V návaznosti na to její právní zástupce požádal soud o poskytnutí lhůty, aby se mohla s protokolem seznámit a s ohledem na jeho obsah doplnit svá tvrzení, přičemž navrhl provést doplňující výslech manžela tak, aby byl na tomto jednání daný úkon proveden řádně, tj. za její přítomnosti i přítomnosti jejího právního zástupce. Tomu soud umožnil nahlédnout do protokolu z jednání ze dne 7. 1. 2015,

lhůtu k doplnění tvrzení jí však neposkytl. S návrhem na provedení doplňujících výslechů se nijak nevypořádal.

4. Dále stěžovatelka namítla porušení svého práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) v důsledku opomenutí důkazů, neboť okresní soud o značné části navržených důkazních prostředků nerozhodl a v odůvodnění svého rozsudku se s těmito důkazy nevypořádal. Konkrétně se to týká lékařské zprávy ohledně jejího aktuálního stavu, zpracování znaleckého posudku z oboru psychiatrie k otázce, zda zánik manželství může přivodit stěžovatelce zvlášť závažnou újmu z hlediska zdravotního stavu, a doplňující výslechy manžela. Jde o zcela zásadní důkazy k prokázání tvrzení, že zánikem manželství by jí vznikla zvlášť závažná újma, protože je částečně invalidní, trpí duševním onemocněním a nemá vlastní bydlení.

5. Stěžovatelka má také za to, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces tím, že soud ustanovil na jednání dne 23. 3. 2015 tlumočnickem Annu Českovou, osobu s přímým poměrem k věci i účastníkům, která v řízení vystupuje v postavení svědka a jejíž schopnosti nebyly soudem zjišťovány, ač vznesla námitku podjatosti, a to z toho důvodu, že spolu s účastníky bydlí v usedlosti D. M., je zaměstnankyní společnosti, ve které účastníci působí a jejímž jediným společníkem je její manžel, a ačkoliv byl soud vyrozuměn o tom, že bude navržena jako svědek, a že tudíž není možné, aby byla přítomna po celou dobu jednání. Tímto postupem soud zmařil zákonné provedení výslechu této svědkyně, neboť ta byla ovlivněna dosavadním průběhem jednání.

6. Stěžovatelka namítla také porušení principu rovnosti účastníků řízení, neboť na rozdíl od manžela jí nebylo umožněno provedení navržených důkazů, jak je uvedeno výše, řízení bylo vedeno tendenčně, neboť soud přistupoval rozdílně k tvrzením obou účastníků, což je patrné i z odůvodnění rozsudku. Z účastnických výslechů, jakož i z výsledků dalších osob byly účelově zohledněny pouze ty části, které podporují soudem přijaté závěry, a tvrzení, která odůvodňují nutnost důkladnějšího šetření, byla soudem opomenuta.

7. Současně měl soud dle stěžovatelky vybočit z mezí zásady volného hodnocení důkazů, neboť provedené důkazy jsou v extrémním rozporu se závěry, k nimž soud dospěl. Okresní soud konkrétně shledal, že ona nepopírala rozvrat manželství, a to, že by setrváním v manželství docházelo k prohlubování další újmy na jejím zdraví. Tento závěr je přitom v prvním případě zcela v rozporu s její výpovědí, ve druhém případě není ničím podložen.

8. Konečně právo na spravedlivý proces měl porušit i krajský soud, a to tím, že ačkoliv mu vytkla v odvolání závažná porušení svých ústavních práv, uvedený soud pochybení okresního soudu nenapravil, přičemž se ani

nevypořádal se všemi odvolacími důvody a k namítanému opomenutí důkazů, resp. důkazních návrhů se nijak nevyjádřil.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

10. Otázkou však je, zda je ústavní stížnost přípustná. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, a tudíž podmínka plynoucí z ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario* byla splněna. Současně je třeba připomenout ustálenou judikaturu Ústavního soudu, dle níž nepřipustnost ústavní stížnosti v tzv. statusových věcech sice nevyplyvá ze zvláštních ustanovení zákona o Ústavním soudu, která upravují nepřipustnost ústavní stížnosti z formálního hlediska (§ 75 zákona o Ústavním soudu), ale je nutné ji vyvodit materiálně z předpisů vyšší právní síly, tj. přímo z ústavního pořádku České republiky [viz např. usnesení ze dne 26. 7. 2002 sp. zn. II. ÚS 465/02, ze dne 10. 1. 2005 sp. zn. I. ÚS 617/04, ze dne 27. 4. 2005 sp. zn. IV. ÚS 158/05, ze dne 20. 2. 2007 sp. zn. IV. ÚS 654/06, ze dne 31. 1. 2008 sp. zn. IV. ÚS 43/08, spíše též v tomto směru usnesení ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 537/14 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Již v prvním z právě uvedených usnesení Ústavní soud vyšel z toho, že „v daném případě proti sobě stojí ústavní princip právní jistoty jako atribut právního státu a z druhé strany princip individuální spravedlnosti, tj. otázka ochrany základních práv, která mohla být v řízení, jehož výsledkem bylo vydání příslušných rozhodnutí ve věci rozvodu manželství, porušena. Princip právní jistoty se v tomto případě projevuje jako požadavek stability pravomocně konstituovaného osobního statusu fyzické osoby. Přitom jak princip právní jistoty, tak ochrana ústavně zaručených základních práv jsou podstatnými prvky ústavnosti, které je nutné pojmát komplementárně, nikoliv kontradiktorně, přičemž tyto principy nejsou ve vztahu jednou provždy dané hierarchie“, načež uzavřel, že „respektování právní jistoty jako jednoho z atributů právního státu (čl. 1 Ústavy) musí mít v případě posuzování ústavní stížnosti směřující proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí o rozvodu manželství přednost před principem spravedlivého rozhodování, přičemž eventuální zrušení napadeného rozsudku o rozvodu manželství stěžovatele by (ve výsledku) představovalo porušení principu právní jistoty a popření základního atributu právního státu, tj. principu právní jistoty“.

11. V judikatuře však nelze přehlédnout i jiný přístup Ústavního soudu k dané problematice, který sice vychází z výše uvedeného právního názoru, avšak možnost přezkumu rozhodnutí o rozvodu manželství takto striktně nevylučuje [viz např. usnesení ze dne 16. 12. 2004 sp. zn. III. ÚS 678/04, ze dne 3. 5. 2007 sp. zn. II. ÚS 624/07, ze dne 19. 6. 2007 sp. zn. II. ÚS 1024/07, ze dne 10. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 3535/13, (všechna dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Třetí senát Ústavního soudu se přiklonil ke druhé variantě, neboť se domnívá, že nelze zcela předvídat všechny situace, které mohou v praxi (byť zcela výjimečně) nastat, a proto by prostor k přezkumu rozhodnutí obecných soudů neměl být ani v takových případech zcela uzavřen a ochrana ústavnosti nemůže být odepřena stěžovateli, který splnil potřebné podmínky pro podání ústavní stížnosti, neboť takovou možnost zákon o Ústavním soudu nezná, takže je nutno vyjít z právníké maximy *in dubio pro libertate*. Kromě toho je třeba zdůraznit, že ústavní stížnost plní řadu dalších funkcí, nejen funkci ochrany ústavně zaručených základních práv a svobod, byť v takovém případě se může Ústavní soud omezit jen na „akademický“ výrok konstatující, jaké konkrétní ústavně zaručené základní právo či svoboda byly porušeny [viz již usnesení ze dne 4. 7. 2013 sp. zn. III. ÚS 1672/13, (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

12. Ústavní soud tak uzavírá, že ani v případě tzv. materiální nepřipustnosti ústavní stížnosti (např. v důsledku možnosti nepřímé legalizace bigamie) nemůže být stěžovateli, který splnil potřebné podmínky pro podání ústavní stížnosti, ochrana ústavnosti *a priori* odepřena postupem podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. I kdyby nebylo možné ke kasaci rozhodnutí o rozvodu manželství nebo zrušení registrovaného partnerství z důvodu priority právní jistoty přistoupit (např. kvůli uzavření následujícího manželství nebo vstupu do registrovaného partnerství), je třeba, aby Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) konstatoval ve výroku svého nálezu, které konkrétní ústavně zaručené základní právo či svoboda a jaké ustanovení ústavního zákona byly porušeny v řízení o rozvod manželství před obecnými soudy. Je tomu tak proto, že ústavní stížnost plní nejen funkci ochrany veřejných subjektivních ústavně zaručených práv, nýbrž i akcesoricky funkci ochrany práva objektivního s možností deklarace toho, co je po právu či po ústavnosti a co jím napříště není. Navíc je třeba připomenout, že v opačném případě, s ohledem na nemožnost přezkumu takových pravomocných rozhodnutí mimořádnými opravnými prostředky (§ 30 a 398 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), by zde nebyl nikdo, kdo by mohl následky takové neústavnosti napravit. To by však bylo neslučitelné s principem právního státu a právem na ochranu před nezákonným rozhodnutím soudu, které je spjata s porušením práva na soudní ochranu a řádný soudní proces podle hlavy páté Listiny. Nejde tak jen o „akademický“ výrok, jak byl

znám z judikatury Říšského soudu podle čl. 3 písm. b) základního zákona č. 143/1867 říšského zákoníku, nýbrž i o prostředek přiměřené možnosti nápravy neústavního stavu.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud následně posoudil skutečnosti plynoucí z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu, přičemž dospěl k závěru, že jde o zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Byl přitom veden následujícími úvahami.

14. S ohledem na výše uvedené (srov. sub 10 až 12) Ústavní soud již dříve dospěl k závěru, že jeho přezkumná pravomoc je velmi zúžena a koncentruje se pouze na posouzení toho, zda v případě napadeného rozhodnutí nejde o zcela „extrémní“ rozhodnutí, přičemž ani skutečně závažná pochybení (zejm. procesní povahy), neporušují-li ústavní principy řádného soudního procesu, nemusí danou podmínku „automaticky“ naplňovat, což lze ostatně vyvodit i ze skutečnosti, že k nápravě vad, jež se dotýkají samotné ústavnosti soudních rozhodnutí, zpravidla (a ve vztahu k ústavní stížnosti primárně) slouží mimořádné opravné prostředky, které však ve věci rozvodu manželství ze zřejmých důvodů nejsou přípustné (srov. § 30 a zvláště pak § 398 zákona o zvláštních řízeních soudních). Vzhledem k tomu Ústavní soud nemůže posuzovat toliko opodstatněnost vznesených námitek, ale také eventuálně to, zda zjištěné vady ve svém souhrnu dosahují značné intenzity (porušení ústavních principů soudního řízení), s nezpochybnitelným dopadem na výsledek řízení. K takovému závěru však v souzené věci nedospěl.

15. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítla, že v důsledku nesprávného postupu okresního soudu nemohla jednat před soudem, resp. klást vedlejšímu účastníkovi otázky. Ze soudního spisu plyne, že se stěžovatelka z jednání, jež bylo nařízeno na den 7. 1. 2015, s předstihem omluvila, ovšem svou žádost o jeho odročení zaslala jen jeden den před tímto datem, a to pouze prostřednictvím e-mailu. Otázku, zda okresní soud měl za této situace jednání odročit, však není nezbytné řešit, neboť za přítomnosti stěžovatelky i jejího manžela se konalo další jednání dne 23. 3. 2015, kde stěžovatelka navrhla provedení doplňujícího výsledku svého manžela (č. l. 59). Poté, co ona sama byla soudem vyslechnuta a co soud umožnil seznámit se s protokolem z jednání ze dne 7. 1. 2015 (blíže sub 3), požádala, aby výpověď vedlejšího účastníka (jejího manžela) byla přečtena, což se také stalo (č. l. 61). Později však stěžovatelka opět uvedla, že navrhuje jeho doplňující výsledky za účelem zjištění příčin rozvratu, neboť předtím v tomto ohledu k podpoře svých tvrzení obsažených v rozvodovém návrhu manžel nic konkrétního neuvedl (č. l. 62). Ústavnímu soudu není příliš zřejmé, proč okresní soud neumožnil stěžovatelce položit otázky v rámci doplňujícího

výslechu, zvláště pokud tomu nic nebránilo. Současně musí vytknout krajskému soudu, že se k této otázce nijak nevyjádřil, ačkoliv to stěžovatelka namítla v odvolání, přičemž je zřejmé, že tímto postupem byla stěžovatelka poškozena na svých procesních právech. Na straně druhé je třeba vzít v úvahu, že jde o vadu toliko formální povahy. Okresní soud vyšel z toho, že se stěžovatelka na rozvratu manželství podílela, a to nadměrnou konzumací alkoholu, způsobující konflikty v manželství, přičemž nastalou situaci nijak neřešila. Tuto skutečnost označil vedlejší účastník v řízení před obecnými soudy za hlavní příčinu rozvratu jejich manželství v návrhu a zmínil ji také v rámci své účastnické výpovědi (č. l. 3 a 26), dlouhodobé problémy s požíváním alkoholu připustila sama stěžovatelka ve svém vyjádření (č. l. 41) i účastnické výpovědi (č. l. 60 až 61). Při neexistenci zásadního rozporu mezi tvrzeními účastníků, resp. provedenými důkazy šlo o skutečnost nespornou (jakkoli se ve věci jednalo o tzv. sporný rozvod manželství, kde se dokazování provádí), kterou shodně obecné soudy považovaly za určující z hlediska ustanovení § 755 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku, a tudíž doplňujícího výsledku manžela k ní (coby jedné z příčin rozvratu manželství na straně stěžovatelky) již nebylo třeba.

16. Pokud stěžovatelka vznesla námitku tzv. opomenutých důkazů, Ústavní soud, připomínaje, že přezkoumává soudní řízení jako celek, musí, jde-li o ostatní stěžovatelkou navržené důkazy, poukázat na odůvodnění rozsudku krajského soudu, který dospěl k závěru, že postup okresního soudu, který tyto důkazy neprovedl, chybný nebyl, neboť tohoto úkonu již nebylo třeba s ohledem na již provedené dokazování a (v návaznosti na to) na právní posouzení věci. V tomto bodě žádné pochybení zjištěno nebylo, neboť sama stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že danými důkazy měla prokázat vznik závažné újmy v důsledku rozvodu, nicméně použití ustanovení § 755 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku obecné soudy vyloučily z důvodu nesplnění podmínky, že se stěžovatelka na rozvratu manželství nepodílela (viz sub 14). Z toho je zřejmé, že o případ tzv. opomenutých důkazů nejde, neboť krajský soud zdůvodnil, proč daným důkazním návrhům nebylo vyhověno.

17. Stěžovatelka v ústavní stížnosti také poukázala na podjatost tlumočnice A. Českové. Danou námitku ovšem vznesla již v řízení před soudem prvního stupně (u jednání dne 23. 3. 2015), který v této souvislosti tlumočnicki vyslechl, načež neshledal, že by byla vyloučena z vykonávání tlumočnické činnosti. Přitom ani sama stěžovatelka v ústavní stížnosti neoznačila žádné konkrétní pochybení způsobené údajnou podjatostí (či snad odbornou nezpůsobilostí), jehož se jmenovaná měla při výkonu tlumočnické činnosti dopustit a které by mohlo ovlivnit výsledek soudního řízení. Z výsledku této tlumočnice rovněž vyplynulo, že o dané věci jí nic kromě toho, že se účastníci rozvádějí, není známo (viz č. l. 58), a tudíž nelze

vytknout okresnímu soudu, že ji za svědkyni nepovažoval. Protože však stěžovatelka na jejím výslechu trvala, okresní soud, ač daný důkazní návrh mohl důvodně zamítnout, ji následně jako svědkyni vyslechl (č. l. 62) s tím výsledkem, že jmenovaná v podstatě potvrdila to, co již předtím uvedla jako tlumočnice, navíc pak sdělila pouze skutečnosti, jež stěžovatelka nijak nerozporuje, tj. že v D. M. byla opakovaně Policie České republiky a že se stěžovatelka léčí na psychiatrii. Je možno podotknout, že i kdyby (hypoteticky) v tomto ohledu došlo k pochybení, z povahy věci by šlo o vadu, jež by ani nemohla mít na výsledek daného řízení vliv. V tomto směru se tedy Ústavní soud ztotožnil s názorem krajského soudu.

18. Ve vztahu ke skutkovým závěrům obecných soudů stěžovatelka namítla tzv. extrémní rozpor mezi nimi a provedenými důkazy, nicméně ve skutečnosti jde o polemiku s hodnocením důkazů po věcné stránce, a to ve vztahu k otázce existence rozvratu manželství (§ 755 odst. 1 občanského zákoníku), případně podílu stěžovatelky na něm [§ 755 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku], kdy stěžovatelka nesouhlasí především s tím, jak obecné soudy interpretovaly její účastnickou výpověď. To však podle konstantní judikatury Ústavního soudu opodstatněnost ústavní stížnosti ani v „běžných“ případech nemůže založit.

19. Z těchto důvodů Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Č. 2

**K aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti
K postavení autorizovaného inspektora jakožto orgánu
veřejné moci**

Autorizovaný inspektor při vydání certifikátu podle ustanovení § 117 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, vystupuje ve vrchnostenském postavení a vykonává v tomto rozsahu veřejnou správu. Není proto aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti brojící proti následným rozhodnutím správních soudů.

Usnesení

Ústavního soudu – soudce zpravodaje Vojtěcha Šimíčka – ze dne 24. února 2016 sp. zn. II. ÚS 439/16 ve věci ústavní stížnosti Ing. arch. Milana Teigise-
ra, zastoupeného JUDr. Pavlem Čapčuchem, advokátem, se sídlem Orlí 18,
Brno, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 11. 2015 č. j. 2
As 53/2015-40, jímž byla zamítnuta stěžovatelova kasační stížnost, za účas-
ti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 8. 2. 2016 se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí, a to z důvodu tvrzeného porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Lis-
tiny základních práv a svobod.

2. Ještě předtím, než Ústavní soud přistoupí k meritornímu projednání a rozhodnutí ústavní stížnosti, je povinen posoudit, zda podaný návrh splňuje všechny podmínky řízení stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Jednou ze základních podmínek řízení je aktivní legitimace navrhovatele. Tuto podmínku ovšem stěžovatel – jak plyne z následující argumentace – nesplňuje.

3. Ústavní stížnost byla podána Ing. arch. Milanem Teigiserem, který v řízení před správními soudy vystupoval jako osoba zúčastněná na řízení. V tomto procesním postavení stěžovatel vystupoval z toho důvodu, že jako

autorizovaný inspektor vydal v řízení předcházejícím podání ústavní stížnosti a vedeném před správními soudy certifikát podle ustanovení § 117 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), před novelou provedenou zákonem č. 350/2012 Sb., který úzce souvisel s předmětem řízení před správními soudy.

4. Podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je k podání ústavní stížnosti oprávněna fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Z uvedeného tedy plyne, že ústavní stížnost může být podána toliko osobou, která je v konkrétním právním vztahu způsobilou nositelkou základních práv.

5. Interpretaci této podmínky se Ústavní soud věnoval mimo jiné ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372). V tomto stanovisku Ústavní soud konstatoval, že pokud stát vystupuje v právních vztazích v pozici subjektu veřejného práva, čili jako nositel veřejné moci, z povahy věci není a ani nemůže být nositelem (subjektem) základních práv a svobod. Pakliže by totiž byla způsobilost být nositelem základních práv a svobod přiznána i státu v pozici nositele veřejné moci, jednalo by se o popření „fundamentálního rozdílu mezi pojmy oprávnění (subjektivního práva) a pravomoci (kompetence), jenž je akceptován v postavení paradigmatu právního myšlení v dosahu evropské kontinentální a anglosaské právní kultury“.

6. Tato argumentace byla v pozdější judikatuře Ústavního soudu rozvinuta v tom smyslu, že postavení subjektu základních práv a svobod (a tudíž i osoby oprávněné k podání ústavní stížnosti) je upřeno nejen státu, nýbrž obecně každé osobě, která v konkrétním právním vztahu vystupuje jako nositel veřejné moci, tj. v rámci vrchnostenského působení [k tomu srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 1529/12 ze dne 29. 5. 2012 (U 4/65 SbNU 675) ve vztahu ke stěžovateli – hlavnímu městu Praha či usnesení sp. zn. II. ÚS 2803/11 ze dne 6. 10. 2011 týkající se stěžovatele – soudního exekutora].

7. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že stěžovatel v právním vztahu, o který se v projednávané věci jednalo, vystupoval ve vrchnostenském postavení, tj. vydáním certifikátu vykonával „pravomoc“, a nikoliv „subjektivní právo“ ve smyslu citovaného stanoviska. Jakkoliv je totiž autorizovaný inspektor nepochybně soukromou osobou, vykonává v předmětném rozsahu delegovanou veřejnou správu. Podle Ústavního soudu za situace, kdy zákonná úprava předpokládá v zásadě obdobné právní a faktické účinky v případě stavebního povolení, vydávaného stavebním úřadem, a certifikátu autorizovaného inspektora (byť až po oznámení stavebnímu úřadu), přičemž stavební úřad certifikát toliko eviduje a není oprávněn na něj aktivně reagovat jako u ohlášených staveb (srov. § 105 a 106

stavebního zákona), není možno dospět k jinému konsekventnímu názoru, než že autorizovaný inspektor vystupuje jako správní úřad, byť pouze v tomto omezeném rozsahu.

8. Stejným způsobem ostatně Ústavní soud posoudil i další skutkové obdobné věci týkající se stejného stěžovatele [srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 557/12 ze dne 2. 4. 2012, usnesení sp. zn. IV. ÚS 3468/11 ze dne 12. 3. 2012 či usnesení sp. zn. IV. ÚS 558/12 ze dne 13. 3. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. V citovaných usneseních Ústavní soud aproboval tehdejší judikaturu Nejvyššího správního soudu, podle níž autorizovaný inspektor při vydávání certifikátu vystupuje jako správní úřad *sui generis*, tedy jako nositel veřejné moci.

9. Od shora uvedené argumentace a své dřívější judikatury nemá ovšem Ústavní soud důvod se odchýlit ani v nyní projednávané věci. Na tomto závěru nemůže nic změnit ani usnesení zvláštního senátu ze dne 6. 9. 2012 č. j. Konf 25/2012-9 (vydané až po citovaných usneseních Ústavního soudu), podle něhož autorizovaný inspektor není správním orgánem a jím vydaný certifikát není rozhodnutím správního orgánu ani ve smyslu správního řádu, ani ve smyslu soudního řádu správního, ale plněním ze soukromoprávní smlouvy.

10. Tímto usnesením zvláštního senátu Ústavní soud v prvé řadě není vázán. Podle ustanovení § 5 odst. 5 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, totiž platí, že „pravomocné rozhodnutí zvláštního senátu je závazné pro strany kompetenčního sporu, účastníky řízení, v němž tento spor vznikl, jakož i pro všechny orgány moci výkonné, orgány územního samosprávného celku, jakož i fyzické nebo právnické osoby nebo jiné orgány, pokud jim bylo svěřeno rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy, a soudy“. Do množiny orgánů takovým rozhodnutím vázaných ovšem nelze zařadit Ústavní soud, neboť podle čl. 88 Ústavy jsou soudci Ústavního soudu ve svém rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem, který stanoví, kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na zahájení řízení a další pravidla o řízení před Ústavním soudem. Citované usnesení zvláštního senátu tudíž nemůže Ústavní soud zavazovat, a to ani pokud jde o aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ve spojení s ustanovením § 72 zákona o Ústavním soudu].

11. Ke změně svého ustáleného přístupu by ovšem Ústavní soud mohl přikročit – hypoteticky – i tehdy, pokud by na něj citované usnesení zvláštního senátu zapůsobilo silou přesvědčivosti své argumentace. Ani taková situace však nenastala. Ústavní soud jednak i nadále neshledává žádný rozumný důvod, pro který by se měl odchýlit od svých předchozích usnesení (viz shora), jimiž fakticky akceptoval dřívější judikaturu Nejvyššího správního soudu předcházející vydání citovaného usnesení zvláštního senátu,

založenou na tom, že autorizovaný inspektor při vydávání certifikátu vystupuje jako správní úřad *sui generis*.

12. Současně Ústavní soud nemohl ani přehlédnout, že samotné usnesení zvláštního senátu ostatně trpí jistou vnitřní nekonzistencí. Například v jeho odstavci 78 zvláštní senát rozebírá možnosti obrany proti certifikátu a v této souvislosti uvádí, že „v případě, že stavební úřad během řízení dle § 142 spr. ř. shledá, že certifikát byl vydán bez splnění zákonných předpokladů, zejména neoprávněnou osobou, na základě nezákonného postupu, v rozporu s územně plánovací dokumentací, bez souhlasných závazných stanovisek všech dotčených orgánů nebo bez souhlasných vyjádření všech osob, které by byly účastníky stavebního řízení, nevypořádal řádně námitky potenciálních účastníků stavebního řízení, resp. nepředložil nevypořádané rozpory stavebnímu úřadu atd., vydá stavební úřad deklaratorní rozhodnutí o tom, že stavebníkovi právo provést stavbu nevzniklo“. Již letmý pohled na kritéria pro vydání negativního deklaratorního rozhodnutí (nezákonný postup, nevypořádání námitek apod.) totiž problematizuje předcházející závěr zvláštního senátu, že certifikát je prostým plněním ze soukromoprávní smlouvy poskytovaným toliko soukromou osobou.

13. Ústavní soud tedy uzavírá, že stěžovatel (autorizovaný inspektor vydávající certifikát podle ustanovení § 117 stavebního zákona) v řízení předcházejícím podání ústavní stížnosti vystupoval ve vrchnostenské pozici, tedy jako nositel veřejné moci. Proto nemůže být zároveň považován za nositele základních práv a svobod, a tudíž ani za osobu aktivně legitimovanou k podání ústavní stížnosti.

14. S ohledem na uvedené byl Ústavní soud nucen ústavní stížnost odmítnout jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu.

Č. 3

K pořízení zvukového záznamu ze soudního jednání

Zákaz pořizovat zvukový záznam z jednání podle § 6 odst. 3 *in fine* zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), představuje (vzácnou) výjimku z pravidla, podle kterého jsou účastníci, resp. jejich zástupci oprávněni pořizovat zvukové záznamy z jednání soudu, a to bez omezení a (toliko) s vědomím předsedy senátu či samosoudce. Důsledné respektování této zákonné normy dále nabývá na významu v případech, kdy průběh jednání není možno zaznamenávat ve formě zvukového nebo zvukově obrazového záznamu uchovávaného na trvalém nosiči dat jako součásti spisu, jak zásadně předpokládá § 40 odst. 1 o. s. ř., nýbrž o jednání se toliko sepisuje protokol v intencích odstavce 2 téhož ustanovení.

Usnesení

Ústavního soudu – soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy – ze dne 1. března 2016 sp. zn. IV. ÚS 132/16 ve věci ústavní stížnosti Jaroslavy Hlinecké, zastoupené JUDr. Františkem Scholzem, advokátem, se sídlem v Praze 1, Revoluční 16, proti jinému zásahu orgánu veřejné moci spočívajícímu v zákazu pořídit zvukový záznam z jednání Okresního soudu v Mělníku konaného dne 19. 11. 2015 v řízení vedeném pod sp. zn. 11 C 103/2011.

Výrok

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

Odůvodnění

Ústavní stížností podle § 72 odst. 5 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka brání proti tzv. jinému zásahu orgánu veřejné moci spočívajícímu v tom, že jí bylo jako účastníci řízení ve smyslu § 6 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), zakázáno pořídit zvukový záznam z jednání Okresního soudu v Mělníku konaného dne 19. 11. 2015 v řízení vedeném pod sp. zn. 11 C 103/2011. Stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud vyslovil zásah do ústavně zaručených práv a současně aby okresnímu soudu zakázal pokračovat v jejich porušování; navrhuje také, aby vyslovil naléhavost věci. Protiústavní zásah

spatřuje v tom, že jí nebylo umožněno pořídit zvukový záznam z jednání, aniž by byl tento postup řádně odůvodněn; záznam měl být pořízen na malý diktafon, což nemohlo narušit průběh jednání.

Žalovaný se podáním ze dne 26. 1. 2016 vzdal postavení vedlejšího účastníka řízení. Okresní soud v Mělníku ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 10. 2. 2016 uvedl, že pořizování zvukového záznamu nebylo povoleno, neboť to mohlo narušit průběh jednání, konkrétně výsledk zpracovatele revizního znaleckého posudku. O jednání byl sepsán protokol, proti němuž nebyly stěžovatelkou vzneseny námitky. Stěžovatelka v replice k vyjádření ze dne 25. 2. 2016 opakovaně poukazuje na relevantní okolnosti věci a zdůrazňuje, že ustanovení § 40 odst. 1 o. s. ř. vychází z pořízení záznamu jednání samotným soudem. Pořízení zvukového záznamu stěžovatelkou v dané věci přitom bylo zakázáno již v minulosti, při jednání soudu konaném dne 18. 2. 2014.

Ústavní stížnost je nepřijatelná.

Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřijatelná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje a které jsou vymezeny v § 72 odst. 3 téhož zákona. Tato ustanovení vyjadřují zásadu subsidiarity ústavní stížnosti, z níž plyne rovněž princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti ostatních orgánů veřejné moci. Ústavní stížnost je třeba pojímat jako krajní prostředek k ochraně práva, který nastupuje teprve tehdy, pokud není možná náprava postupy před jinými orgány veřejné moci, tedy mj. pokud byly vyčerpany všechny zákonné procesní prostředky obrany [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>].

Ústavní stížnost nelze než hodnotit jako nepřijatelnou za situace, kdy k tvrzenému zásahu mělo dojít ze strany nalézacího soudu a v rámci řízení za účasti stěžovatelky jako žalobkyně. Zákon totiž stěžovatelce poskytuje povícero procesních prostředků k ochraně proti postupu obecného soudu. Takovým prostředkem je jednak následný procesní postup před nalézacím, popř. odvolacím či dovolacím soudem. Zejména však stěžovatelce, resp. jejímu zástupci nic nebránilo brojit proti postupu soudu přímo při inkriminovaném jednání, popř. dodatečně ve formě návrhu na doplnění protokolu či námitkami proti jeho obsahu. Tyto úkony přitom stěžovatelka mohla směřovat jak proti zdůvodnění zákazu pořizovat zvukový záznam, který okresní soud založil na obavě z narušení výsledku znalce, tak zejména proti způsobu vedení vlastního výsledku a jeho protokolace. Žádné námitky ani návrhy v tomto směru ovšem stěžovatelka neuplatnila.

V této souvislosti je třeba dodat, že stěžovatelka neuvádí, jakým konkrétním způsobem mělo tvrzené pochybení soudu zasáhnout do projednávání věci, resp. jak mělo ovlivnit výsledek řízení či její právní postavení

[usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3493/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Za dané situace se věc jeví tak, že postup okresního soudu, resp. příslušné samosoudkyně se sice zjevně přičil smyslu zákona a z okolností věci není patrný žádný zákonný důvod pro zákaz pořízení zvukového záznamu z inkriminovaného jednání soudu; toto pochybení ovšem nevedlo k újmě stěžovatelky v podobě zásahu do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces.

K tvrzení stěžovatelky, že pořízení zvukového záznamu bylo zakázáno již při jednání ve věci konaném dne 18. 2. 2014, pak nezbyvá než konstatovat, že jeho bližšímu přezkumu brání již okolnost, že v této části je ústavní stížnost zjevně opožděná, neboť podle § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu je třeba ji podat ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy k takovému zásahu došlo.

Ústavní soud uzavírá, že vzhledem k okolnostem věci nejsou splněny podmínky meritorního projednání ústavní stížnosti, to však nemění nic na tom, že zákaz pořizovat zvukový záznam z jednání podle § 6 odst. 3 zákona o soudech a soudcích *in fine* představuje (vzácnou) výjimku z pravidla, podle kterého jsou účastníci, resp. jejich zástupci oprávněni pořizovat zvukové záznamy z jednání soudu, a to bez omezení a (toliko) s vědomím předsedy senátu či samosoudce. Důsledné respektování této zákonné normy dále nabývá na významu v případech, kdy průběh jednání není možno zaznamenávat ve formě zvukového nebo zvukově obrazového záznamu uchovávaného na trvalém nosiči dat jako součásti spisu, jak zásadně předpokládá § 40 odst. 1 o. s. ř., nýbrž o jednání se toliko sepisuje protokol v intencích odstavce 2 téhož ustanovení.

Na základě výše uvedených důvodů byla ústavní stížnost Ústavním soudem podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnuta. Týmž výrokem Ústavní soud rozhodl totožně i o akcesorickém návrhu stěžovatelky na vyslovení naléhavosti věci ve smyslu § 39 téhož zákona, přičemž vzhledem k povaze věci přistoupil k projednání ústavní stížnosti bezprostředně po splnění zákonných podmínek k takovému postupu.

Č. 4

K problematice soudních poplatků ve správním soudnictví

1. Ustanovení § 6 odst. 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, (ve znění po novele provedené zákonem č. 218/2011 Sb.) obsahuje jednoznačně formulované pravidlo pro stanovení poplatkové povinnosti za žalobu podanou proti správnímu rozhodnutí, a nelze je proto vyložit tak, že se výše soudního poplatku neodvíjí od počtu napadených správních rozhodnutí. Na této situaci nic nemění ani dřívější nálezková judikatura Ústavního soudu vydaná v době jiného znění zákonné úpravy.

2. I při rozhodování obecných soudů o poplatkové povinnosti podle stávající zákonné úpravy je však základním ústavněprávním kritériem záruka reálného a dosažitelného práva dotčeného jednotlivce domáhat se ochrany svých práv soudní cestou ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Protiústavní by proto byla právní úprava poplatkové povinnosti, resp. rozhodnutí obecného soudu o ní, které by mohly v konečném důsledku vést k neodůvodněnému či zcela svévolnému omezení či zbavení práva dotčeného jednotlivce domáhat se ochrany svých práv soudní cestou (*denegatio iustitiae*).

3. Při rozhodování o poplatkové povinnosti proto musí obecné soudy vždy vážit, zda stanovenou poplatkovou povinností (zejména z hlediska její výše) již nedochází k nepřipustnému omezení či přímo zbavení práva dotčeného jednotlivce domáhat se ochrany svých práv soudem. Úkolem obecného soudu tedy není pouze mechanicky aplikovat pravidlo obsažené v předmětném ustanovení § 6 odst. 9 citovaného zákona a stanovenou výši poplatku za žalobu násobit počtem žalobou napadených rozhodnutí bez ohledu na jeho konečnou výši, ale současně i vážit, zda v daném konkrétním případě, při zohlednění specifických okolností případu (předmět a povaha řízení, výše žalobní částky, majetkové i osobní poměry žalobce) není namístě „tvrdost“ aplikovaného pravidla zmírnit, a to (na základě návrhu žalobce) uplatněním za tímto účelem v soudním řádu správním zakotvených procesních nástrojů, ať již cestou částečného, či úplného osvobození od soudních poplatků, případně rozložení jejich platby ve formě spláték.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 29. března 2016 sp. zn. II. ÚS 2130/15 ve věci ústavní stížnosti Horčíčka,

s. r. o., se sídlem Nezvalova 779, Doksy, zastoupené JUDr. Ing. Ondřejem Horázným, advokátem, se sídlem Ondříčkova 1304/9, Praha 3, proti výroku IV rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 4. 2015 č. j. 2 Afs 1/2015-49, kterým byla zčásti zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost, již mimo jiné brojila proti stanovení poplatkové povinnosti za jí podané správní žaloby, spojené s návrhem na zrušení ustanovení § 6 odst. 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost se odmítá.

II. Návrh na zrušení ustanovení § 6 odst. 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Odůvodnění

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující též ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] se stěžovatelka domáhá zrušení výroku IV v záhlaví citovaného rozsudku Nejvyššího správního soudu, neboť má za to, že jím bylo porušeno její základní právo zaručené v čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Společně s ústavní stížností podala stěžovatelka podle ustanovení § 64 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 74 zákona o Ústavním soudu návrh na zrušení ustanovení § 6 odst. 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudních poplatcích“).

2. Nejvyšší správní soud ústavní stížností napadeným výrokem IV rozsudku zamítl „ve zbytku“ kasační stížnost stěžovatelky, již se domáhala zrušení rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 10. 12. 2014 č. j. 59 Af 15/2014-49, kterým byly jako nedůvodné zamítnuty její správní žaloby směřující proti rozhodnutím Odvolacího finančního ředitelství ze dne 3. 1. 2014 č. j. 21/14/5000-14103-705778, č. j. 22/14/5000-14103-705778, č. j. 23/14/5000-14103-705778 a č. j. 20/14/5000-14103-705778, jimiž byla shodně zamítnuta odvolání stěžovatelky a byla potvrzena rozhodnutí Finančního úřadu pro Liberecký kraj (dále jen „správce daně“). Těmito rozhodnutími správce daně byla stěžovatelka podle zákona č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění účinném do 31. 12. 2013, doměřena daň silniční jednak za období roků 2009, 2010 a 2011, a to vždy ve výši 16 848 Kč (a současně bylo sděleno penále z doměřené daně ve výši 3 369 Kč),

jednak za období roku 2012, a to ve výši 36 166 Kč (kdy rozdíl mezi daní tvrzenou v daňovém přiznání a daní vyměřenou činil částku 16 848 Kč). Jak již bylo zmíněno, stěžovatelka uvedená rozhodnutí napadla dvěma správními žalobami, které krajský soud nejdříve usnesením ze dne 7. 3. 2014 č. j. 59 Af 15/2014-22 spojil ke společnému projednání, neboť „se jednalo o žaloby proti rozhodnutím, která spolu skutkově souvisejí a stojí na stejné právní argumentaci, a podané žaloby byly v podstatě shodného obsahu“. Vzhledem ke skutečnosti, že stěžovatelka za podané správní žaloby zaplatila pouze jeden soudní poplatek ve výši 3 000 Kč [ve smyslu ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) zákona o soudních poplatcích a položky 18 bodu 2 písm. a) sazebníku soudních poplatků, který je přílohou citovaného zákona], přestože jimi byla napadena celkem čtyři rozhodnutí správce daně, stanovil krajský soud ve výroku III rozsudku současně stěžovatelce povinnost doplatit soudní poplatek v celkové výši 9 000 Kč, neboť podle ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích platí, že „je-li ve věcech správního soudnictví podána žaloba proti více rozhodnutím, je každé napadené rozhodnutí samostatným základem poplatku; to platí obdobně pro návrh na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části“.

3. Pro úplnost je třeba dodat, že Nejvyšší správní soud ve výrocích I až III předmětného rozsudku jednak zrušil části výroků I a II rozsudku krajského soudu, kterými byla zamítnuta žaloba proti rozhodnutí Odvolacího finančního ředitelství ze dne 3. 1. 2014 č. j. 21/14/5000-14103-705778 a bylo rozhodnuto o nákladech řízení, jednak zrušil citované rozhodnutí Odvolacího finančního ředitelství i rozhodnutí správce daně ze dne 17. 5. 2013 č. j. 686752/13/2602-24802-505713 0644. Ve výrocích V a VI rozsudku pak Nejvyšší správní soud rozhodl o nákladech řízení.

4. Ústavní stížností napadený zamítavý výrok IV rozsudku Nejvyššího správního soudu se mj. týkal i kasační námitky stěžovatelky, již brojila proti procesnímu postupu krajského soudu ohledně stanovení její povinnosti doplatit soudní poplatek za jí podané správní žaloby, a to ve výši 9 000 Kč. Stěžovatelka především namítala protiústavnost citovaného ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích, neboť se dle jejího názoru nachází v rozporu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 664/03 ze dne 16. 3. 2006 (N 56/40 SbNU 547; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná rovněž na <http://nalus.usoud.cz>), a proto požadovala, aby Nejvyšší správní soud toto ustanovení „budto vyložil ústavně konformním způsobem, nebo aby podal k Ústavnímu soudu návrh na zrušení předmětného ustanovení“. Nejvyšší správní soud nicméně této námitce nepřisvědčil a konstatoval, že „si je vědom předchozí judikatury Ústavního soudu k tomuto ustanovení, považuje ji nicméně za již překonanou pozdější právní úpravou, neboť zákonodárce byl při jejím přijímání zcela jistě obeznámen s postojem Ústavního soudu k předmětnému ustanovení před jeho

novelizací. Předmětné ustanovení nepovažuje Nejvyšší správní soud ani za rozporné s ústavním pořádkem, proto neshledal důvodným ani návrh stěžovatele na předložení návrhu na jeho zrušení Ústavnímu soudu“. Zcela v souladu se zákonem pak Nejvyšší správní soud shledal i procesní postup krajského soudu, který přes nezaplacení soudního poplatku jednal ve věci samé, a tedy podle ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) zákona o soudních poplatcích nezastavil řízení, nýbrž v souladu s ustanovením § 9 odst. 6 téhož zákona uložil stěžovateli povinnost zaplatit soudní poplatek výrokem III napadeného rozsudku.

5. V podstatě shodnou námitku (podpořenou odkazy i na další relevantní judikaturu Ústavního soudu) stěžovatelka předkládá i nyní v ústavní stížnosti, a setrvává tak na svém přesvědčení, že citované ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích je v rozporu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu ve vztahu k dané otázce, zejména tedy s citovaným nálezelem sp. zn. I. ÚS 664/03. Stěžovatelka je toho názoru, že zákonodárce právní závěry judikatury Ústavního soudu při přijetí „novely“ zákona o soudních poplatcích (zákon č. 218/2011 Sb., s účinností od 1. 9. 2011) nijak nereflektoval, naopak přijatá právní úprava je s nimi v přímém rozporu. Stěžovatelka současně uvádí, že si je vědoma skutečnosti, že uvedený právní závěr Ústavní soud vyslovil v době, kdy tehdejší právní úprava v zákoně o soudních poplatcích nedávala na daný problém jednoznačný výklad, na rozdíl od nyní platné právní úpravy, nicméně i nově zastávaný jednoznačný výklad musí být ústavně konformní.

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší správní soud, nicméně pouze „v plném rozsahu odkázal na odůvodnění“ ústavní stížností napadeného rozsudku. Za takové situace Ústavní soud neshledal nezbytným zasílat je stěžovateli k případné replice.

7. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že tato představuje zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uvedené ustanovení v zájmu racionality a efektivity řízení před Ústavním soudem dává tomuto soudu pravomoc posoudit „přijatelnost“ návrhu ještě předtím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezelem, přičemž jde o specifickou a relativně samostatnou část řízení, která nemá charakter řízení kontraktorního, kdy Ústavní soud může obvykle rozhodnout bez dalšího, jen na základě obsahu napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci a údajů obsažených v samotné ústavní stížnosti. Pravomoc Ústavního soudu je totiž v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy založena výlučně k přezkumu rozhodnutí či namítaného zásahu z hlediska ústavnosti, tj. zda v řízení, resp. v rozhodnutí je završujícím, nebyly porušeny ústavními předpisy chráněné práva a svobody účastníka tohoto řízení, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy, zda postupem

a rozhodováním obecných soudů či jiných orgánů veřejné moci nebylo za-
saženo do ústavně zaručených práv stěžovatele a zda je lze jako celek po-
kládat za spravedlivé.

8. Takové zásahy či pochybení nicméně Ústavní soud v nyní projedná-
vané věci neshledal, přičemž posoudil v podstatě jediný argument stěžova-
telky obsažený v ústavní stížnosti, konfrontoval jej s relevantní částí odů-
vodnění ústavní stížností napadeného rozsudku Nejvyššího správního
soudu, resp. jemu předcházejícího rozhodnutí a procesního postupu kraj-
ského soudu při stanovení poplatkové povinnosti stěžovatelky za jí podané
správní žaloby, a na tomto základě dospěl k závěru, že ústavní stížnost je
zjevně neopodstatněná.

9. Stěžovatelka se ústavní stížností a s ní spojeným akcesorickým ná-
vrhem domáhá, aby Ústavní soud předmětné ustanovení § 6 odst. 9 zákona
o soudních poplatcích buď ústavně konformním způsobem vyložil (a na zá-
kladě takového výkladu pak zrušil i napadený výrok IV rozsudku Nejvyšší-
ho správního soudu, kterým aproboval krajským soudem použitý ústavně
rozporný výklad), anebo aby přistoupil k jeho přímé derogaci, a to pro jeho
rozpor s judikaturou Ústavního soudu, zejména s citovaným nálezem sp.
zn. I. ÚS 664/03. Ústavní soud se nicméně ani s jedním z těchto řešení na-
bízených stěžovatelkou neztotožňuje.

10. Ústavní soud předně považuje za vhodné připomenout, že v řízení
o kontrole norem patří k jeho základním argumentačním metodám postu-
pu tzv. princip priority ústavně konformní interpretace před derogací, pod-
le něhož v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě
či více různých interpretačních alternativ, přičemž jedna je v souladu
s ústavním pořádkem a druhá je s ním v rozporu, není dán důvod pro zru-
šení takového ustanovení. Při aplikaci daného právního předpisu a jeho
jednotlivých ustanovení je pak úkolem všech orgánů veřejné moci interpre-
tovat je právě a pouze ústavně konformním způsobem. Ústavní soud se
k tomuto principu přihlásil v řadě svých rozhodnutí, mj. také v nálezu sp.
zn. Pl. ÚS 69/06 ze dne 29. 1. 2008 (N 22/48 SbNU 243; 269/2008 Sb.), v němž
se právě zabýval ústavností předchozí právní úpravy v zákoně o soudních
poplatcích týkající se rovněž stanovení poplatkové povinnosti za řízení ve-
dená v režimu správního soudnictví (viz níže).

11. Vzhledem ke skutečnosti, že předmětné platné znění ustanovení
§ 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích obsahuje jednoznačně formulo-
vané pravidlo pro stanovení poplatkové povinnosti za žalobu podanou pro-
ti správnímu rozhodnutí, resp. opatření obecné povahy, dle něhož každé
napadené rozhodnutí, resp. opatření obecné povahy představuje „samo-
statný základ poplatku“, je Ústavní soud toho názoru, že napadené ustano-
vení žádné interpretační alternativy nenabízí, a proto zde logicky ani není
dán prostor pro upřednostnění (případného) ústavně konformního

výkladu před výklady ostatními. Z toho důvodu nelze přisvědčit názoru stěžovatelky, že krajským soudem přijatý výklad tohoto ustanovení, na jehož základě jí byla ve výroku III rozsudku stanovena dodatečná poplatková povinnost za jí podané správní žaloby, není ústavně konformní, neboť krajský soud se striktně držel uvedeného pravidla a celkovou výši soudního poplatku odvíjel od počtu stěžovatelek ve správních žalobách napadených správních rozhodnutí. Proto je také třeba odmítnout argumentaci stěžovatelky, v níž zpochybňuje způsob, jakým se Nejvyšší správní soud vypořádal s jejími námitkami ohledně ústavní rozpornosti postupu krajského soudu, resp. samotného ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích, předestřenými v kasační stížnosti, jež jsou obsahově téměř totožné s námitkami předestřenými v nyní projednávané ústavní stížnosti. Nejvyšší správní soud je totiž zamítl, neboť stěžovatelkou citovanou judikaturu Ústavního soudu považoval „za již překonanou“ v důsledku přijetí „novely“ zákona o soudních poplatcích a jí nově (s účinností od 1. 9. 2011) zakotvené ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích za rozporné s ústavním pořádkem České republiky neshledal. Ústavní soud je přitom toho názoru, že se Nejvyšší správní soud s uvedenými námitkami stěžovatelky řádně vypořádal a své zamítavé stanovisko podrobně odůvodnil. V jeho postupu ani v jeho závěrech, kterými aproboval procesní postup krajského soudu ústící do vydání výroku III rozsudku stanovujícího dodatečnou poplatkovou povinnost stěžovatelky za jí podané správní žaloby, proto Ústavní soud neshledal porušení základních práv stěžovatelky, jak namítala v ústavní stížnosti.

12. Za situace, kdy v řízení o kontrole norem přezkoumávané ustanovení zákona pro svou jednoznačnou formulaci neumožňuje vícero interpretačních alternativ, z nichž jedinou přípustnou musí být vždy ústavně konformní interpretace, je nicméně úkolem Ústavního soudu posoudit, zda není namíste přistoupit k přímé derogaci daného ustanovení, a to z toho důvodu, že právě onen jeho jediný možný výklad se prokazatelně nachází v rozporu s ústavně zakotvenými principy a hodnotami, a jeho aplikace tak vždy nutně musí vést k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod jím dotčených jednotlivců. Opodstatněnost takového postupu stěžovatelka v nyní projednávaném případě spatřuje především v tom, že nově zakotvené ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích je v rozporu s předešlou judikaturou Ústavního soudu, zejména s citovaným nálezem sp. zn. I. ÚS 664/03.

13. Ústavní soud k tomu předně zdůrazňuje, čehož si je ostatně stěžovatelka vědoma, že uvedený náález stejně jako další rozhodnutí na něj navazující [viz např. náález sp. zn. II. ÚS 745/06 ze dne 17. 5. 2007 (N 83/45 SbNU 239) či náález sp. zn. I. ÚS 43/07 ze dne 26. 9. 2007 (N 149/46 SbNU 481)] byly vydány v době, kdy právní úprava nyní relevantní otázky poplatkové

povinnosti za řízení vedená v režimu správního soudnictví (konkrétně za žalobu proti rozhodnutí správního orgánu) obsažená v zákoně o soudních poplatcích (ve znění zákona č. 151/2002 Sb., účinného od 1. 1. 2003, jehož účelem bylo dle důvodové zprávy „promítnutí přijetí soudního řádu správního i do úpravy soudních poplatků“) měla zcela odlišnou podobu, neboť se vyčerpávala pouze ustanovením položky 14a bodu 2 sazebníku poplatků, vymezující výši poplatku „za žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení ve věcech správního soudnictví“, přičemž dle jeho písmene a) za žalobu „proti rozhodnutí správního orgánu“ byla jeho výše stanovena na 2 000 Kč. V souvislosti s touto úpravou, umožňující několik interpretačních alternativ, pak Ústavní soud ve výše citovaných rozhodnutích jako ústavně rozpornou (omezující přístup k soudu) vyloučil takovou její interpretaci, „podle níž účastník řízení je povinen platit soudní poplatek za každé správní rozhodnutí, která jsou skutkově a právně zcela identická, týkají se týchž účastníků a jsou vydána též den, stejným správním orgánem, jenž v odůvodnění používá obsahově totožnou argumentaci“. Samotnou otázkou ústavnosti předmětné právní úpravy v zákoně o soudních poplatcích se Ústavní soud, jak již výše zmínil, zabýval v citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 69/06, v němž návrh na zrušení daného ustanovení položky 14a bodu 2 písm. a) sazebníku poplatků zamítl, neboť se, s ohledem na uvedený princip priority ústavně konformní interpretace před derogací, přiklonil k jeho ústavně konformní interpretaci vymezené v citované judikatuře Ústavního soudu.

14. Předmětné ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích se nicméně stalo součástí zákona o soudních poplatcích až v důsledku nabytí účinnosti jeho novely, tj. zákona č. 218/2011 Sb. (s účinností od 1. 9. 2011), čímž bylo současně zrušeno citované ustanovení položky 14a bodu 2 písm. a) sazebníku poplatků a nahrazeno obsahově téměř totožným ustanovením položky 18 bodu 2 písm. a) sazebníku poplatků (s výjimkou navýšení soudního poplatku na částku 3 000 Kč). Za dané situace tak lze konstatovat, že závěry plynoucí z citované judikatury Ústavního soudu, v nichž Ústavní soud opakovaně za ústavně rozporný shledal v praxi správních soudů zastávaný výklad tehdy platných relevantních ustanovení zákona o soudních poplatcích [konkrétně ustanovení položky 14a bodu 2 písm. a) sazebníku poplatků], postrádají v důsledku přijetí nové právní úpravy zákona o soudních poplatcích do značné míry relevanci a v tomto ohledu nelze přisvědčit ani tvrzení stěžovatelky ohledně jejich vzájemného rozporu.

15. Bez kritické poznámky v této souvislosti ovšem nemůže Ústavní soud ponechat skutečnost, že zákonodárce (resp. navrhovatel zákona) v důvodové zprávě k citované „novele“ zákona o soudních poplatcích při zdůvodnění přijetí předmětného ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích pouze laconicky konstatoval, že „není důvod pro to, aby byl

poplatek pro navrhovatele příznivější, když více rozhodnutí nebo opatření obecné povahy napadne jediným návrhem, než kdyby je napadl více návrhy samostatně“, přičemž při zhodnocení jejího souladu s ústavním pořádkem České republiky prakticky vůbec nevěnoval nezbytnou pozornost reflexi dosavadní judikatury Ústavního soudu a jejich možného vzájemného rozporu, ačkoliv jej k tomu výslovně zavazuje čl. 9 odst. 1 písm. d) legislativních pravidel vlády.

16. Ústavní soud se však neztotožňuje s tak kategorickým závěrem, vysloveným v napadeném rozsudku Nejvyššího správního soudu a rovněž právní doktrínou (viz např. Waltr, R. Zákon o soudních poplatcích. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 17), dle něhož je třeba výše citovanou judikaturu Ústavního soudu považovat „za již překonanou“. V tomto ohledu totiž nelze ztrácet ze zřetele, že podstata citovaných závěrů Ústavního soudu je založena na obecném východisku, že „úprava poplatkové povinnosti či osvobození od ní, provedená zákonem o soudních poplatcích, představuje jeden ze základních momentů podmiňujících právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 Listiny“. Z uvedeného tak vyplývá, že základním ústavněprávním kritériem nejen pro posouzení ústavnosti (jakékoliv) právní úpravy zakotvující poplatkovou povinnost a její výši, ale i pro rozhodování obecných soudů o poplatkové povinnosti v daném konkrétním případě musí být nutně vždy záruka reálného a dosažitelného práva dotčeného jednotlivce domáhat se ochrany svých práv soudní cestou ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Nazíráno z opačného hlediska, za protiústavní by bylo třeba považovat takovou právní úpravu poplatkové povinnosti, resp. rozhodnutí obecného soudu o ní, které by mohly v konečném důsledku vést k neodůvodněnému či zcela svévolnému omezení či zbavení práva dotčeného jednotlivce domáhat se ochrany svých práv soudní cestou (*denegatio iustitiae*).

17. Prizmatem výše uvedeného proto také Ústavní soud posoudil ústavnost návrhem stěžovatelky napadeného ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích, přičemž dospěl k závěru, že ani v tomto ohledu je za protiústavní samo o sobě považovat nelze. Legislativní úprava je za protiústavní samo o sobě považovat nelze. Legislativní úprava je za protiústavní samo o sobě považovat nelze. Zákonodárce jím totiž reagoval na nedostatky dříve platné právní úpravy, kriticky hodnocené i ze strany Ústavního soudu, spočívající v nejednoznačně stanovení pravidlu pro stanovení poplatkové povinnosti žalobce za situace, kdy svou správní žalobou napadá vícero rozhodnutí, což v praxi leckdy vedlo i k problematickým jevům spočívajícím v neodůvodněném zatěžování účastníků soudního řízení (např. vylučování věcí k samostatnému projednání za účelem multiplikace soudního poplatku – srov. k tomu rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 4. 2005 č. j. 2 As 53/2004-76, dostupný na www.nssoud.cz). Nad tento rámec Ústavní soud ostatně připomíná, že pojistku proti tomu, aby se podmínka zaplacení soudního poplatku nestala

překážkou přístupu k soudu, představuje též osvobození od něj *ex lege* (srov. § 11 zákona o soudních poplatcích).

18. Uvedené konstatování nicméně nezabýváje obecné soudy povinností při aplikaci předmětného ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích zohlednit výše uvedené ústavněprávní hledisko, a tedy v daném konkrétním případě při rozhodování o poplatkové povinnosti vždy vážit, zda stanovenou poplatkovou povinností (zejména z hlediska její výše) již nedochází k nepřipustnému omezení či přímo zbavení práva dotčeného jednotlivce domáhat se ochrany svých práv soudní cestou ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Jinými slovy vyjádřeno, úkolem obecného soudu není pouze mechanicky aplikovat pravidlo obsažené v předmětném ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích, a tedy v ustanovení položky 18 bodu 2 písm. a) sazebníku poplatků stanovenou výši poplatku za žalobu „proti rozhodnutí správního orgánu“ násobit počtem žalobou napadených rozhodnutí, a to bez ohledu na jeho konečnou výši, ale v tomto ohledu současně i vážit, zda v daném konkrétním případě, při zohlednění specifických okolností případu (předmět a povaha řízení, výše žalobní částky, majetkové i osobní poměry žalobce) není namístě „tvrdość“ aplikovaného pravidla zmírnit, a to (na základě návrhu dotčeného jednotlivce) uplatněním za tímto účelem v soudním řádu správním zakotvených procesních nástrojů, ať již cestou částečného, či úplného osvobození od soudních poplatků (§ 36 odst. 3), případně rozložení jejich platby ve formě splátek.

19. Ze všech shora vyložených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

20. S ústavní stížností spojený návrh stěžovatelky na zrušení v záhlaví citovaného ustanovení § 6 odst. 9 zákona o soudních poplatcích pak byl Ústavním soudem odmítnut podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s ustanovením § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
1.	II. ÚS 2682/15	
2.	II. ÚS 2841/15	
3.	III. ÚS 119/14	
4.	II. ÚS 2039/14	
5.	III. ÚS 3766/14	
6.	II. ÚS 2732/15	
7.	II. ÚS 3042/14	
8.	II. ÚS 3436/14	
9.	I. ÚS 750/15	
10.	III. ÚS 1391/15	
11.	III. ÚS 2018/15	
12.	Pl. ÚS 15/14	71/2016 Sb.
13.	II. ÚS 2124/14	
14.	IV. ÚS 2273/14	
15.	I. ÚS 1965/15	
16.	II. ÚS 2946/13	
17.	III. ÚS 247/14	
18.	IV. ÚS 2642/14	
19.	I. ÚS 1869/15	
20.	I. ÚS 40/15	
21.	II. ÚS 2061/15	
22.	Pl. ÚS 14/15	87/2016 Sb.
23.	IV. ÚS 3122/15	
24.	I. ÚS 3599/15	
25.	II. ÚS 2144/14	
26.	Pl. ÚS 17/15	77/2016 Sb.
27.	IV. ÚS 4397/12	
28.	II. ÚS 312/15	
29.	IV. ÚS 1532/15	
30.	II. ÚS 2312/15	
31.	I. ÚS 2933/15	
32.	I. ÚS 368/15	
33.	III. ÚS 1139/15	
34.	III. ÚS 2778/15	
35.	IV. ÚS 3143/15	
36.	IV. ÚS 3973/13	
37.	IV. ÚS 746/15	

SYSTEMATICKÝ REJSTRÍK NÁLEZŮ

38.	II. ÚS	289/15	
39.	IV. ÚS	3073/15	
40.	I. ÚS	1705/15	
41.	I. ÚS	2866/15	
42.	Pl. ÚS	30/15	239/2016 Sb.
43.	III. ÚS	1237/15	
44.	III. ÚS	2298/15	
45.	III. ÚS	681/16	
46.	I. ÚS	356/16	
47.	IV. ÚS	1098/15	
48.	IV. ÚS	2598/15	
49.	I. ÚS	469/16	
50.	IV. ÚS	162/16	
51.	I. ÚS	1618/15	
52.	IV. ÚS	3085/15	
53.	I. ÚS	42/16	
54.	I. ÚS	834/15	
55.	III. ÚS	3740/15	
56.	I. ÚS	4068/14	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo
ve Sbírce
rozhodnutí

Značka
soudního spisu

1.	III. ÚS	3342/15
2.	II. ÚS	439/16
3.	IV. ÚS	132/16
4.	II. ÚS	2130/15

VĚCNÝ REJSTŘÍK

advokát – N. č. 31, 55

– náhrada nákladů právního zastoupení – N. č. 31

– ustanovený – N. č. 55

autonomie vůle – N. č. 3, 13, 33

autorské dílo – N. č. 29

autorské právo – N. č. 29

bezdůvodné obohacení – N. č. 11, 29, 50

bezpodílové spoluvlastnictví manželů – N. č. 33

bolestné – N. č. 16, 23

byt – N. č. 11, 13

– převod bytu – N. č. 13

– vlastnictví k bytům – N. č. 11

cizinec – N. č. 8, 45, 49

daň

– druhy daní

– z přidané hodnoty – N. č. 48

dědické řízení – N. č. 33

dědictví – N. č. 33

dělba moci

– viz (též) „moc / dělba moci“

diskriminace – N. č. 43

dítě – N. č. 43, 44

– styk rodičů s nezletilými dětmi – N. č. 44

– výchova a péče – N. č. 44

– zájem dítěte – N. č. 44

dobrá víra – N. č. 17, 18

dobré mravy – N. č. 11, 13

dokazování

– viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“

– viz (též) „správní řízení / dokazování“

– viz (též) „správní soudnictví / dokazování“

– viz (též) „trestní řízení / dokazování“

doložka právní moci – N. č. 36

doprava – N. č. 1, 5, 25, 40

– jízdné – N. č. 1, 5, 40

– městská – N. č. 1, 5

doručování – N. č. 7, 38

– do datové schránky – N. č. 7, 38

– podání soudu – N. č. 38

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- v trestním řízení – N. č. 7
- dovolání
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
- družstvo – N. č. 33
 - bytové – N. č. 33
- elektronický podpis – N. č. 7, 38
- Evropský soud pro lidská práva – N. č. 27
- exekuce – N. č. 5, 21, 30, 55
 - exekuční titul – N. č. 21
 - náklady – N. č. 30
 - zastavení – N. č. 5, 21
- exekuční řízení – N. č. 30
- extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry – N. č. 14, 28, 36, 39
- hospodářská soutěž – N. č. 27
- in dubio pro reo – N. č. 32, 47
- insolvenční řízení – N. č. 26, 50
- insolvenční správce – N. č. 26
 - provozovna – N. č. 26
 - úřední hodiny – N. č. 26
- interpretace – N. č. 13, 33, 37
 - právních norem ústavně konformním způsobem – N. č. 37
- interpretace a aplikace – N. č. 37
 - procesních předpisů – N. č. 37
 - ústavně konformní – N. č. 37
- intertemporalita – N. č. 50
- intertemporální ustanovení – N. č. 50
- jiný zásah orgánu veřejné moci – usn. č. 3
- jízdné – N. č. 1, 5, 40
- katastr nemovitostí – N. č. 17
 - materiální publicita – N. č. 17
- kolize základních práv a svobod – N. č. 25
- konkurs a vyrovnání – N. č. 50
 - incidenční řízení – N. č. 50
 - konkursní podstata – N. č. 50
- kontrola – N. č. 43
- kulturní památka – N. č. 41

VĚCNÝ REJSTRÍK

- legitimace – N. č. 22, 24, usn. č. 2
 - aktivní – N. č. 22, usn. č. 2
 - k podání ústavní stížnosti – usn. č. 2
 - pasivní – N. č. 24
- lékař – N. č. 54
- lékařské vyšetření – N. č. 54
- lhůta – N. č. 3, 11, 14, 16, 37, 45, 54
 - běh lhůty – N. č. 3
 - počátek běhu – N. č. 3, 11, 14, 16, 37, 54
 - subjektivní – N. č. 14, 16, 54
 - zachování lhůty – N. č. 45
- listina – N. č. 48
 - pravost listiny – N. č. 48
- manžel – usn. č. 1
- Ministerstvo
 - spravedlnosti – N. č. 26
- moc – N. č. 22
 - dělba moci – N. č. 22
 - soudní – N. č. 22
 - nezávislost – N. č. 22
- mzda – N. č. 22
 - plat soudců – N. č. 22
- náhrada – N. č. 14, 16, 23
 - za ztížení společenského uplatnění – N. č. 14, 16, 23
 - za ztrátu na výdělku – N. č. 16
- náhrada nemajetkové újmy v penězích – N. č. 51, 53
- náklady řízení
 - viz (též) „exekuce / náklady“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „Ústavní soud / náklady řízení“
 - viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady řízení“
- námítka podjatosti – N. č. 15
- nečinnost – N. č. 37
 - správního orgánu – N. č. 37
- Nejvyšší kontrolní úřad – N. č. 22
- nemajetková újma – N. č. 51, 53
- nemovitost – N. č. 17, 18
- neplatnost – N. č. 13, 18, 20, 52
 - právního úkonu – N. č. 13, 18
 - voleb – N. č. 20

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- výpovědi z pracovního poměru – N. č. 52
- nepřezkoumatelnost – N. č. 5, 28
 - rozhodnutí – N. č. 5, 28
- nestrannost a nezávislost – N. č. 22
- nucené práce – N. č. 8

- občanské soudní řízení – N. č. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 14, 18, 19, 21, 23, 28, 29, 30, 31, 33, 35, 40, 51, 53, 55, usn. č. 1, 3
 - dokazování – N. č. 14, 29, usn. č. 1
 - hodnocení důkazů – N. č. 14
 - dovolání – N. č. 3, 5, 18, 30, 55
 - lhůta k podání – N. č. 55
 - nesprávné poučení o lhůtě k podání – N. č. 55
 - nepřípustné – N. č. 5, 18, 30
 - odůvodnění rozhodnutí – N. č. 3, 5, 18, 30
 - náklady řízení – N. č. 4, 31, 40, 53
 - náhrada – N. č. 4, 31, 40, 53
 - náklady právního zastoupení – N. č. 31
 - odůvodnění rozhodnutí – N. č. 4, 31
 - odvolacího – N. č. 4
 - odročení jednání – N. č. 35
 - odůvodnění rozhodnutí – N. č. 3, 5, 11, 18, 19, 21, 28, 30
 - odůvodnění rozsudku – N. č. 23, 28
 - odvolací řízení – N. č. 4, 14, 28
 - překvapivý rozsudek – N. č. 28
 - vady – N. č. 4
 - omluva z jednání – N. č. 35
 - rovnost účastníků řízení – N. č. 2, 33
 - rozsudek – N. č. 23, 28, 35
 - odůvodnění – N. č. 23, 28
 - pro zmeškání – N. č. 35
 - překvapivý – N. č. 28
 - účastník – N. č. 2, 33
 - zastavení řízení – N. č. 1, 51
 - zastupování – N. č. 9
 - tzv. obecný zmocněnec – N. č. 9
 - změna návrhu – N. č. 19
 - změna rozhodnutí soudu prvního stupně soudem odvolacím – N. č. 14, 28
 - zpětvzetí návrhu – N. č. 1
- občanský průkaz – N. č. 48
- obec – N. č. 20, 25

VĚCNÝ REJSTRÍK

- doprava – N. č. 25
- vlastnictví obcí – N. č. 25
- zastupitelstvo – N. č. 20
- obhájce – N. č. 49
 - ustanovený – N. č. 49
 - v trestním řízení – N. č. 49
- obhajoba – N. č. 49, 53
 - náklady obhajoby – N. č. 53
 - právo na obhajobu – N. č. 49
- obnova řízení – N. č. 56
 - trestního – N. č. 56
- obvinění – N. č. 46
- obviněný – N. č. 10, 32, 49
 - práva – N. č. 32, 49
 - právo na obhajobu – N. č. 49
- odlišné stanovisko – N. č. 39, 42
- odměna za práci – N. č. 22
 - plat soudců – N. č. 22
- odpor – N. č. 49
 - proti trestnímu příkazu – N. č. 49
- odpovědnost – N. č. 14, 16, 30, 36, 48, 53, 54
 - státu – N. č. 30, 36, 48, 53
 - za škodu – N. č. 30, 36, 48, 53
 - za škodu – N. č. 14, 16, 30, 48, 53, 54
 - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
 - na zdraví – N. č. 14, 16, 54
 - způsobenou nezákonným rozhodnutím – N. č. 53
 - způsobenou při výkonu veřejné moci – N. č. 30, 48
- odročení jednání – N. č. 35
 - v občanském soudním řízení – N. č. 35
- odškodnění – N. č. 23
- odškodnění pozůstalých – N. č. 39
- odůvodnění
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozsudku“
 - viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
 - viz (též) „rozsudek / odůvodnění“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
- odvolací řízení
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
 - viz (též) „trestní řízení / odvolací řízení“

VĚCNÝ REJSTŘÍK

ochrana

- autorského práva – N. č. 29
- hospodářské soutěže – N. č. 27
- majetku – N. č. 17, 18
- spotřebitele – N. č. 5, 43
- vlastnického práva – N. č. 1, 17, 18, 25

omezení

- vlastnického práva – N. č. 25

omyl – N. č. 1, 2, 4

opatrovník – N. č. 24

opravné usnesení – N. č. 19

opravný prostředek – N. č. 43, 56

- mimořádný – N. č. 56
- poučení o opravném prostředku – N. č. 43

orgán veřejné moci – usn. č. 2, 3

- jiný zásah orgánu veřejné moci – usn. č. 3

osobní svoboda – N. č. 46

- omezení – N. č. 46

plat – N. č. 22

- plat soudců – N. č. 22

platební rozkaz – N. č. 29, 40

pobyt – N. č. 8, 45

- cizinců na území České republiky – N. č. 8, 45

podání – N. č. 2, 7, 38

- elektronické – N. č. 7, 38

podílové spoluvlastnictví – N. č. 13

podjatost – N. č. 9, 15

- kritéria pro posouzení podjatosti soudce – N. č. 9, 15
- soudce – N. č. 9, 15

pohledávka – N. č. 18, 36, 40

- postoupení – N. č. 18, 40

pojištění – N. č. 2

- odpovědnosti z provozu vozidla – N. č. 2

pokuta – N. č. 6, 9, 13, 27, 43

- pořádková – N. č. 9
- smluvní – N. č. 13
- za správní delikt – N. č. 6, 27, 43

policista – N. č. 53

poplatky – N. č. 24, 31, 51, 55, usn. č. 4

- regulační ve zdravotnictví – N. č. 24
- soudní – N. č. 31, 51, 55, usn. č. 4

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- osvobození - N. č. 31, 51, 55
- placení - N. č. 51
- soudní poplatky ve správním soudnictví - usn. č. 4
- zastavení řízení pro nezaplacení - N. č. 51
- postižená osoba - N. č. 31
- postoupení pohledávky - N. č. 18, 40
- posudky, stanoviska, vyjádření - N. č. 41
- poškozený - N. č. 8
 - poškozený v trestním řízení - N. č. 8
- poučovací povinnost soudu - N. č. 39, 43, 49, 52
 - poučení o opravném prostředku - N. č. 43
- pozemek - N. č. 18
 - restituce - N. č. 18
 - sloužící k zemědělským účelům - N. č. 18
- pozemní komunikace - N. č. 25, 42
- pracovní poměr - N. č. 39, 52
 - výpověď - N. č. 52
 - neplatnost výpovědi - N. č. 52
- pracovní úraz - N. č. 23, 39
 - výpočet náhrady škody - N. č. 23
- právní jistota - usn. č. 1
- právní moc rozhodnutí - N. č. 36
- právní normy - N. č. 50
 - účinnost - N. č. 50
- právní předpis - N. č. 26
 - prováděcí - N. č. 26
- právní úkon - N. č. 13, 18, 33, 50
 - interpretace - N. č. 13, 33
 - neplatnost - N. č. 13, 18
- právní závěry extrémně vybočující z rámce skutkových zjištění - N. č. 39
- právo na informace - N. č. 37
- právo na obhajobu - N. č. 49
- právo na osobní svobodu - N. č. 46
- právo na podnikání - N. č. 26
- právo na přístup k soudu - N. č. 7, 51
- právo na respektování soukromého a rodinného života - N. č. 27
- právo na soudní ochranu - N. č. 34, 38, usn. č. 1
- právo na spravedlivý proces - N. č. 1, 11, 12, 38
- právo na svobodu projevu - N. č. 9
- právo na účinné vyšetřování - N. č. 8
- právo na veřejné projednání věci - N. č. 49
- právo vyjádřit se k věci - N. č. 20

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- presumpce – N. č. 15, 32, 47
 - neviný – N. č. 15, 32, 47
- procesní principy – N. č. 12
- projev vůle – N. č. 13
 - výklad – N. č. 13
- promlčení – N. č. 3, 10, 11, 14, 16, 54
 - podle občanského zákoníku – N. č. 3, 11
 - podle obchodního zákoníku – N. č. 3
 - promlčecí doba – N. č. 10, 14, 16
 - trestněprávního stíhání – N. č. 10
- protokol o jednání – usn. č. 3
- průtahy v řízení – N. č. 36
 - soudním – N. č. 36
- přečin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - maření úkolu úřední osoby z nedbalosti – N. č. 53
 - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání – N. č. 49
 - nedovoleného ozbrojování – N. č. 15
 - padělání a pozměnění veřejné listiny – N. č. 15
 - výtržnictví – N. č. 46
 - zpronevěry – N. č. 32
- příslušnost – N. č. 25, 34, 50
 - soudu – N. č. 25, 34, 50
 - věcná – N. č. 25, 34, 50
- Rada pro rozhlasové a televizní vysílání – N. č. 6
- restituce – N. č. 18
 - pozemku – N. č. 18
- rodiče – N. č. 44
- rovnost – N. č. 2, 33
 - účastníků řízení – N. č. 2, 33
 - v občanském soudním řízení – N. č. 2, 33
- rozhodce – N. č. 21
- rozhodčí doložka – N. č. 21
- rozhodnutí – N. č. 3, 5, 11, 18, 19, 21, 28, 30, 31, 32, 34, 36, 41, 45, 46, 52
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
 - nepřezkoumatelnost – N. č. 5, 28
 - o stížnosti – N. č. 34
 - odklad vykonatelnosti – N. č. 45
 - odůvodnění – N. č. 3, 5, 11, 18, 19, 21, 28, 30, 31, 46
 - pravomocné a vykonatelné – N. č. 36

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- předvídatelnost - N. č. 52
- překvapivé - N. č. 28, 52
- rozhodnutí odvolacího soudu - N. č. 28
- správní - N. č. 41
- vydání rozhodnutí nepříslušným orgánem - N. č. 34
- rozsudek - N. č. 23, 28, 35
 - odůvodnění - N. č. 23, 28
 - pro zmeškání - N. č. 35
 - překvapivý - N. č. 28
- skutek - N. č. 46
- smlouva
 - kupní - N. č. 13, 17
 - neplatnost - N. č. 17
 - uzavřená v dobré víře - N. č. 17
 - neplatnost - N. č. 13
 - o dílo - N. č. 28
 - o smlouvě budoucí - N. č. 13
 - o úvěru - N. č. 3
 - odstoupení - N. č. 28
 - pracovní - N. č. 39, 52
 - spotřebitelská - N. č. 5
- smluvní pokuta - N. č. 13
- soudce - N. č. 9, 12, 15
 - kritéria pro posouzení podjatosti - N. č. 9, 15
 - nestrannost - N. č. 15
 - nezávislost - N. č. 12
 - podjatost - N. č. 9, 15
 - v trestním řízení - N. č. 15
- soudní jednání - N. č. 35, usn. č. 3
 - odročení soudního jednání - N. č. 35
 - veřejnost soudního jednání - usn. č. 3
- soudní rehabilitace - N. č. 51
 - odškodnění - N. č. 51
- soudní řízení správní - N. č. 6, 20, 37, 41, 43, 45, usn. č. 4
 - účast v řízení - N. č. 20
- soudy - N. č. 2, 3, 5, 6, 12, 18, 22, 25, 27, 28, 34, 36, 37, 38, 39, 41, 43, 49, 50, 52
 - Evropský soud pro lidská práva - N. č. 27
 - nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci - N. č. 2
 - Nejvyšší soud - N. č. 3, 5, 18
 - Nejvyšší správní soud - N. č. 6, 37, 41

VĚCNÝ REJSTRÍK

- nezávislost – N. č. 22
- poučovací povinnost – N. č. 39, 43, 49, 52
 - poučení o oprávněném prostředku – N. č. 43
- průtahy v řízení – N. č. 36
- předložení zákona k posouzení Ústavnímu soudu – N. č. 12, 22
- přepjatý formalismus – N. č. 38
- přezkoumávání správních rozhodnutí soudem – N. č. 6
- příslušnost – N. č. 25, 34, 50
 - věcná – N. č. 25, 34, 50
- soulad právních závěrů se skutkovými zjištěními – N. č. 28
- vázanost soudu prvního stupně právním názorem odvolacího soudu – N. č. 12
 - závaznost právního názoru kasačního soudu – N. č. 27, 39
- sousedská práva – N. č. 25
- spis – N. č. 2
 - soudní – N. č. 2
- spolupachatelství – N. č. 47
- spoluvlastnictví – N. č. 13, 33
 - bezpodílové spoluvlastnictví manželů – N. č. 33
 - podílové – N. č. 13
- správní delikt – N. č. 6, 43
 - jiný správní delikt – N. č. 6, 43
 - pokuta – N. č. 6, 43
- správní orgán – N. č. 37, usn. č. 2
 - nečinnost – N. č. 37
 - nedostatek aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti – usn. č. 2
- správní rozhodnutí – viz „správní řízení / rozhodnutí“
- správní řízení – N. č. 27, 41
 - dokazování – N. č. 27
 - rozhodnutí – N. č. 41
- správní soudnictví – N. č. 6, 20, 27, 37, 41, 43, 45, usn. č. 4
 - dokazování – N. č. 27
 - kasační stížnost – N. č. 6, 27, 43, 45
 - nepřípustnost – N. č. 27
 - přípustnost – N. č. 43
 - koncentrace řízení – N. č. 6
 - Nejvyšší správní soud – N. č. 6, 37, 41
 - rozsah přezkumu správních rozhodnutí – N. č. 6
 - účastníci řízení – N. č. 20
 - zásada dispoziční – N. č. 6
- správní úkony
 - posudky, stanoviska, vyjádření – N. č. 41

VĚCNÝ REJSTŘÍK

správní žaloba – viz „žaloba / ve správním soudnictví“

státní památková péče – N. č. 41

státní zastupitelství – N. č. 34

– příslušnost – N. č. 34

stavba – N. č. 41

stavební řízení – N. č. 41, usn. č. 2

svéprávnost – N. č. 31, 49

– omezení – N. č. 31, 49

svoboda

– osobní – N. č. 46

– projevu – N. č. 9

škoda – N. č. 10, 14, 16, 23, 30, 36, 48, 51, 53, 54

– náhrada škody – N. č. 10, 14, 16, 23, 36, 48, 51, 53, 54

– stanovení výše – N. č. 23

– za nemajetkovou újmu – N. č. 51, 53

– za nezákonné rozhodnutí – N. č. 53

– způsobené nesprávným úředním postupem – N. č. 48

– odpovědnost za škodu – N. č. 30, 48, 53, 54

– způsobenou při výkonu veřejné moci – N. č. 30, 48

školská soustava – viz „školy“

školy – N. č. 52

trest

– druhy trestů

– odnětí svobody – N. č. 7

– podmíněné propuštění – N. č. 7

– výkon zbytku trestu – N. č. 7

– vyhoštění – N. č. 49

trestní řízení – N. č. 7, 8, 12, 15, 32, 34, 46, 47, 49, 56

– dokazování – N. č. 32, 47, 56

– důkaz pachovou zkouškou – N. č. 47

– důkazní prostředky v trestním řízení – N. č. 32, 47

– hodnocení důkazů – N. č. 32, 47

– nutnost reagovat na námitky uplatněné obžalovaným – N. č. 32

– povinnost soudu odůvodnit neprovedení důkazů – N. č. 32

– volné hodnocení důkazů – N. č. 56

– zajištění stop – N. č. 47

– pachových – N. č. 47

– znaleckým posudkem – N. č. 56

– doručování – N. č. 7

– neodkladný úkon – N. č. 47

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- neopakovatelný úkon – N. č. 47
- obhájce – N. č. 49
- obnova řízení – N. č. 56
- odvolací řízení – N. č. 12
- pachová stopa – N. č. 47
- poškozený – N. č. 8
- práva obviněného – viz „obviněný / práva“
- právo na obhajobu – N. č. 49
- rozhodnutí – N. č. 32, 46
 - odůvodnění rozhodnutí – N. č. 32, 46
 - o vazbě – N. č. 46
- stížnost – N. č. 7, 34
- trestní příkaz – N. č. 49
- věc důležitá pro trestní řízení – N. č. 34
- zajištění stop – N. č. 47
 - pachových – N. č. 47
- zásady – N. č. 15
- trestní stíhání – N. č. 8, 10
 - nepřipustnost – N. č. 10
 - odložení věci – N. č. 8
 - zastavení – N. č. 10
- trestný čin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - krádeže – N. č. 7
 - křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku – N. č. 51
 - lichvy – N. č. 12
 - loupeže – N. č. 34
 - nebezpečného vyhrožování – N. č. 8
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy – N. č. 34
 - obchodování s lidmi – N. č. 8
 - podvodu – N. č. 7, 8, 10
 - porušování povinností při správě cizího majetku – N. č. 10
 - poškození věřitele – N. č. 8
 - ublížení na zdraví – N. č. 56
 - útisku – N. č. 8
 - vydírání – N. č. 8
 - jiné aspekty
 - kvalifikace skutku – N. č. 46
 - organizátorství, návod a pomoc k trestné činnosti – N. č. 47
 - pokračující – N. č. 12
 - spolupachatelství – N. č. 47

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- změna právní kvalifikace skutku - N. č. 46
- účastník řízení - N. č. 2, 20, 33
 - občanského soudního - N. č. 2, 33
 - rovnost - N. č. 2, 33
 - právo argumentovat před soudem - N. č. 20
- úhrada zdravotní péče - N. č. 24
- Úřad pro ochranu hospodářské soutěže - N. č. 27
- Ústavní soud - N. č. 1, 12, 13, 17, 22, 23, 24, 26, 41, 42
 - časové účinky derogačních nálezů Ústavního soudu - N. č. 24
 - náklady řízení - N. č. 1, 13, 23, 41
 - řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů - N. č. 12, 22
 - závaznost nálezů Ústavního soudu - N. č. 24
 - závaznost rozhodnutí Ústavního soudu - N. č. 17
 - zrušení jiného právního předpisu - N. č. 26
 - zrušení zákona - N. č. 42
- ústavní stížnost - N. č. 11, 27, 43, usn. č. 1, 2, 3
 - aktivní legitimace - usn. č. 2
 - nepřipustnost - usn. č. 3
 - vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje - usn. č. 3
 - přípustnost - N. č. 27, 43, usn. č. 1, 2
 - spojená s návrhem na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu - N. č. 11
 - vyčerpání všech procesních prostředků - N. č. 43, usn. č. 3
- úvěr - N. č. 3
 - úvěrová smlouva - N. č. 3
- vazba - N. č. 15, 46
 - nahrazení vazby zárukou - N. č. 46
 - útěková - N. č. 15, 46
- věc důležitá pro trestní řízení - N. č. 34
- veřejná moc - usn. č. 2
 - orgán veřejné moci - usn. č. 2
- veřejné zdravotní pojištění - N. č. 24
 - úhrada zdravotní péče - N. č. 24
- vlastnické právo - N. č. 1, 17, 18, 25, 42
 - nabytí v dobré víře - N. č. 17, 18
 - ochrana - N. č. 1, 17, 18, 25
 - omezení - N. č. 25
- volby - N. č. 20
 - do zastupitelstev v obcích - N. č. 20

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- neplatnost voleb – N. č. 20
- kandidátní listina – N. č. 20
- volební soudnictví – N. č. 20
- všeobecné zdravotní pojištění – N. č. 24
- vůle – N. č. 3, 13, 33
 - autonomie – N. č. 3, 13, 33
 - projev – N. č. 13
- vyhoštění – N. č. 45, 49
- výklad (interpretace) – N. č. 13, 33, 37
 - ústavně konformní – N. č. 37
- výkon rozhodnutí – N. č. 5, 21, 30, 36, 55
 - náklady řízení – N. č. 30
 - průtahy v řízení – N. č. 36
 - zastavení – N. č. 5, 21
- vykonatelnost rozhodnutí – N. č. 45
 - odklad – N. č. 45
- výpověď – N. č. 52
 - z pracovního poměru – N. č. 52
 - neplatnost – N. č. 52
- výživné – N. č. 55
 - pro nezletilé dítě – N. č. 55
 - vyživovací povinnost – N. č. 55
 - rodičů k dětem – N. č. 55
- zadostiučinění – N. č. 51
- zajištění závazků – N. č. 3
- zákaz diskriminace – N. č. 43
- základní práva a svobody – N. č. 25
 - kolize – N. č. 25
 - omezení – N. č. 25
 - poměrování – N. č. 25
- zaměstnanec – N. č. 23, 39, 52
- zaměstnavatel – N. č. 39
- zásada (princip)
 - dvojinstančnosti řízení – N. č. 12
 - kontradiktornosti řízení – N. č. 33
 - právní jistoty – usn. č. 1
 - proporcionality – N. č. 27
 - soudního řízení – N. č. 12
 - ‚vlastnictví zavazuje‘ – N. č. 25
- zásady trestního řízení – N. č. 15
- zastavení řízení – N. č. 1, 51

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- zastoupení – N. č. 31
 - advokátem – N. č. 31
- zastupitelstvo – N. č. 20
- zdravotní péče – N. č. 16, 24, 54
 - úhrada – N. č. 24
- zdravotnické vyšetření – N. č. 54
- zemědělská půda – N. č. 42
- zemědělský půdní fond – N. č. 42
- zločin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - křivého obvinění – N. č. 15
 - loupeže – N. č. 47
 - nedovoleného ozbrojování – N. č. 15
 - ublížení na zdraví – N. č. 46
 - vraždy – N. č. 47
- znalec – N. č. 56
- znalecký posudek – N. č. 14, 16, 47, 56
 - hodnocení soudem – N. č. 56
- zpětvzetí návrhu – N. č. 1
- způsobilost k právním úkonům – N. č. 24, 54
 - zbavení – N. č. 24, 54
- zvukový záznam – usn. č. 3
 - ze soudního jednání – usn. č. 3
- žaloba – N. č. 19, 40, 41, usn. č. 4
 - formulářová – N. č. 40
 - pro zmatečnost – N. č. 40
 - rozšíření – N. č. 19
 - ve správním soudnictví – N. č. 41, usn. č. 4
 - změna – N. č. 19
- živnostenské oprávnění – N. č. 48
- živnostenský úřad – N. č. 48
- životní prostředí – N. č. 42

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

ISBN 978-80-7400-657-9

9 788074 006579

